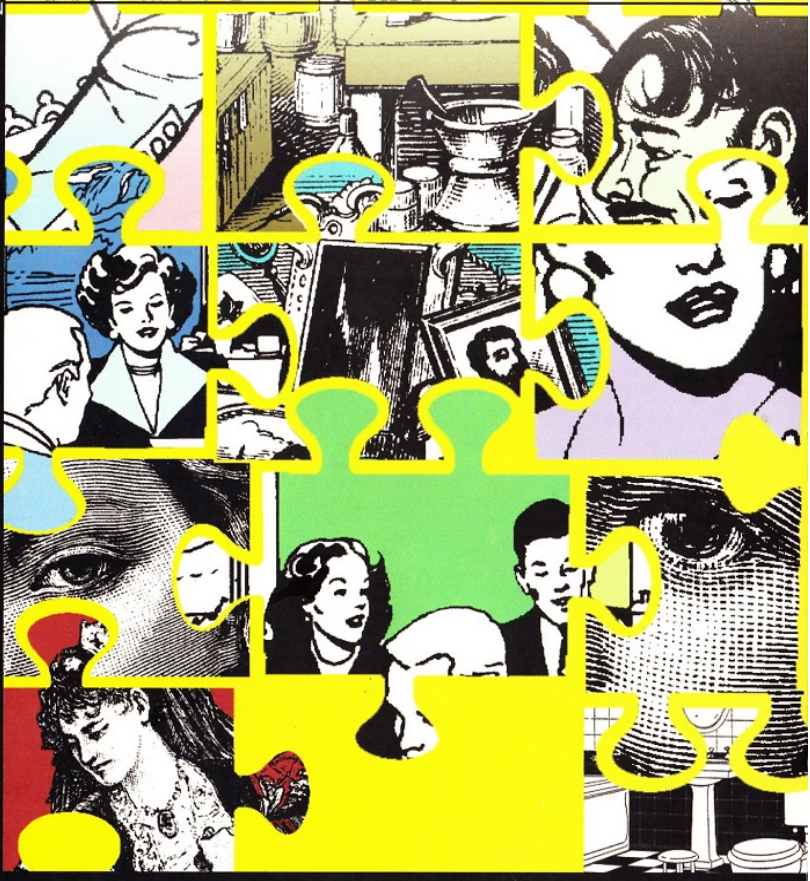
Georges Perec

yaşam kullanma kılavuzu

Çeviren: İsmail Yerguz

ROMAN

YAPI KREDİ YAYINLARI

YAŞAM KULLANMA KILAVUZU

Georges Perec 1936'da Paris'te doğdu. Sosyolog, deneme yazarı, çevirmen. Belgeci olarak Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi'nde çalıştı. *Lettres nouvelles, N.R.F., Partisans, Cause commune* gibi dergilerde yazdı. 1965'de çıkardığı *Les Choses* adlı yapıtıyla Renaudot ödülünü aldı. Sinema alanında da etkinlik gösterdi ve bazı filmlerin çekimine katıldı. Yeteneklerini ve kültürünü sergilediği başyapıtı *La Vie mode d'emploi* (Yaşam Kullanma Kılavuzu) kendisine 1978 Médicis ödülünü kazandırdı. Georges Perec Mart 1982'de öldü.

Başlıca Yapıtları: *Les Choses* (1965, Şeyler), *La Disparition* (1973, "Yokoluş"), *La Boutique* (1973, "Karanlık Butik"), *W* (1975), *Les Revenants* (1973, "Hayaletler")

Yaşam Kullanma Kılavuzu, 1978 Médicis Ödülü jürisini tam anlamıyla hayran bırakan bir titizlik ve büyüleyici bir virtüözlükle kurulan ve düzenlenen yaşanmış ve düşlenmiş anıların, yan yana gelen, zincirlenen, iç içe geçen yaşamların olağanüstü romanıdır.

İsmail Yerguz 1948'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. *Tragedie Selon Corneille; Nécessité et vraisemblance dans la tragédie Cornélien* (Corneille'e göre trajedi; Corneille trajedisinde gereklilik ve gerçeğe uygunluk) ilk çevirisidir. Daha sonra Balzac, Dostoyevski, Gabriel Garcia Marquez gibi yazarları çevirdi. Öğretim görevlisi olarak çalıştı. Çeşitli ansiklopedilerde çevirmenlik, redaktörlük, yazı işleri yönetmenliği yaptı. Bazı dergilerde yazılar yazdı. Kitaplarını çevirdiği öbür yazarlar arasında; Georges Bataille, André Breton, Milan Kundera, Julien Gracq, Romain Gary, Robert Pinget, Michel Butor sayılabilir.

GEORGES PEREC

Yaşam Kullanma Kılavuzu

ÇEVİREN:
İSMAİL YERGUZ

ROMAN

Edebiyat - 223
ISBN 975-363-606-7

Yaşam Kullanma Kılavuzu / Georges Perec
Özgün adı: La Vie Mode D'Emploi
Çeviren: İsmail Yerguz

1. baskı: Mitos Yayınları, Kasım 1993
YKY'de 1. baskı: 1500 adet, İstanbul, Eylül 1996

Yayına Hazırlayan: Birhan Keskin
Kapak Tasarım: Pınar Kazma
Ofset Hazırlık: Arzu Çakan
Düzelti: Birhan Keskin
Yayın Koordinatörü: Aslıhan Dinç
Baskı: Şefik Matbaası

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 1997
© Hachette, 1978
Türkçe çevirinin tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi, No: 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0 212) 293 08 24 Faks: (0 212) 293 07 23

Raymond Queneau'nun anısına

Bu kitabın kahramanlarından bazıları dostlarımdır, bazıları tarihten, bazıları da edebiyat dünyasından alınmıştır. Yaşayan, gerçekten ya da düşsel olarak yaşamış bireylerle tüm benzerlikler tesadüften başka bir şey değildir.

Bak, bütün gözlerinle bak
(Jules Verne, *Michel Strogoff*)

İÇİNDEKİLER

Öndeyiş • 15

BİRİNCİ KISIM
I Merdivenler, 1 • 21
II Beaumont, 1 • 25
III Üçüncü Kat, Sağ Taraf, 1 • 30
IV Marquiseaux, 1 • 33
V Foulerot, 1 • 36
VI Breidel (Hizmetçi Odaları, 1) • 37
VII Morellet (Hizmetçi Odaları, 2) • 40
VIII Winckler, 1 • 45
IX Nieto ve Rogers (Hizmetçi Odaları, 3) • 53
X Jane Sutton (Hizmetçi Odaları, 4) • 55
XI Hutting, 1 • 58
XII Réol, 1 • 61
XIII Rorschash, 1 • 63
XIV Dinteville, 1 • 70
XV Smautf (Hizmetçi Odaları, 5) • 73
XVI Celia Crespi (Hizmetçi Odaları, 6) • 80
XVII Merdivenler, 2 • 81
XVIII Rorschash, 2 • 85
XIX Altamont, 1 • 90
XX Moreau, 1 • 93
XXI Kazan Dairesinde, 1 • 100

İKİNCİ KISIM

XXII Giriş, 1 • 109
XXIII Moreau, 2 • 123
XXIV Marcia, 1 • 129
XXV Altamont, 2 • 133
XXVI Bartlebooth, 1 • 141
XXVII Rorschash, 3 • 147
XXVIII Merdivenler, 3 • 153
XXIX Üçüncü Kat, Sağ Taraf, 2 • 159
XXX Marquiseaux, 2 • 162
XXXI Beaumont, 3 • 165
XXXII Marcia, 2 • 184
XXXIII Mahzenler, 1 • 186
XXXIV Merdivenler, 4 • 191
XXXV Kapıcı odası • 196
XXXVI Merdivenler, 5 • 201
XXXVII Louvet, 1 • 203
XXXVIII Asansör, 1 • 205
XXXIX Marcia, 3 • 208
XL Beaumont, 4 • 212
XLI Marquiseaux, 3 • 217
XLII Merdivenler, 6 • 221
XLIII Foulerot, 2 • 223
XLIV Winckler, 2 • 228
XLV Plassaert, 1 • 234

ÜÇÜNCÜ KISIM

XLVI Mösyö Jérôme (Hizmetçi Odaları, 7) • 241
XLVII Dinteville, 2 • 245
XLVIII Madam Albin (Hizmetçi Odaları, 8) • 249
XLIX Merdivenler, 7 • 252
L Foulerot, 3 • 259
LI Valène (Hizmetçi Odaları, 9) • 265
LII Plassaert, 2 • 275
LIII Winckler, 3 • 283
LIV Plassaert, 3 • 289

LV Fresnel (Hizmetçi Odaları, 10) • 296
LVI Merdivenler, 8 • 304
LVII Madam Orlowska (Hizmetçi Odaları, 11) • 306
LVIII Gratiolet, 1 • 313
LIX Hutting, 2 • 319
LX Cinoc, 1 • 328
LXI Berger, 1 • 335
LXII Altamont, 3 • 339
LXIII Servis Girişi • 344
LXIV Kazan Dairesinde, 2 • 346

DÖRDÜNCÜ KISIM
LXV Moreau, 3 • 351
LXVI Marcia, 4 • 362
LXVII Mahzenler, 2 • 369
LXVIII Merdivenler, 9 • 371
LXIX Altamont, 4 • 373
LXX Bartlebooth, 2 • 376
LXXI Moreau, 4 • 385
LXXII Mahzenler, 3 • 389
LXXIII Marcia, 5 • 393
LXXIV Asansör, 2 • 403
LXXV Marcia, 6 • 407
LXXVI Mahzenler, 4 • 411
LXXVII Louvet, 2 • 415
LXXVIII Merdivenler, 10 • 417
LXXIX Merdivenler, 11 • 426
LXXX Bartlebooth, 3 • 430
LXXXI Rorschash, 4 • 440
LXXXII Gratiolet, 2 • 443
LXXXIII Hutting, 3 • 446

BEŞİNCİ KISIM
LXXXIV Cinoc, 2 • 457
LXXXV Berger, 2 • 463
LXXXVI Rorschash, 5 • 467

LXXXVII Bartlebooth, 4 • 471
LXXXVIII Altamont, 5 • 485
LXXXIX Moreau, 5 • 497
XC Giriş, 2 • 501
XCI Mahzenler, 5 • 505
XCII Louvet, 3 • 509

ALTINCI KISIM
XCIII Üçüncü Kat, Sağ Taraf, 3 • 515
XCIV Merdivenler, 12 • 517
XCV Rorschash, 6 • 521
XCVI Dinteville, 3 • 526
XCVII Hutting, 4 • 533
XCVIII Réol, 2 • 537
XCIX Bartlebooth, 5 • 545

Sondeyiş • 551

BİNANIN PLANI • 553

EKLER
Dizin • 557
Kronolojik noktalar • 616
Bu yapıtta anlatılan bikâyelerden bazılarının hatırlatılması • 627
Hamiş • 631

öndeyiş

Göz, yapıtta kendisi için hazırlanmış yolları izler
(Paul Klee, *Pädagogisches Skizzenbuch*).

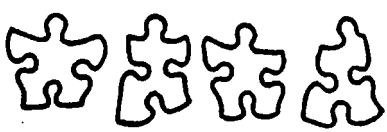
Yapboz sanatı ilk bakışta küçük, öyle pek fazla önemli olmayan bir sanat, Gestalt kuramının basit bir öğretisi gibidir: bakışlarımızı yönelttiğimiz ya da ilgilendiğimiz şey – algısal bir edim, öğrenme, bir psikoloji sistemi ya da ilgi alanımızdaki ağaçtan bir yapboz – önce ayrıştırılıp sonra incelenecek bir parçalar toplamı değildir, bir bütündür, yani bir biçim, bir yapıdır: parça bütünden önce var olmamıştır, ne daha dolaysız ne daha eskidir ondan, parçalar bütünü belirlemez, bütün parçaları belirler: eksiksiz olanın ve kurallarının, bütünün ve yapısının bilinmesi, bunları oluşturan parçaların ayrı ayrı bilinmesine indirgenemez; bu şu demektir: bir yapboz parçasına üç gün bakıp, onun görünüşü ve rengiyle ilgili tüm bilgilere sahip olduğunuzu sanırsınız, oysa bir milim ilerleme kaydetmemişsinizdir bu alanda: bu parçayla öteki parçalar arasında ilinti kurmaktır söz konusu olan ve bu anlamda yapboz sanatıyla go sanatı arasında bir ortak nokta vardır; yalnızca bir araya getirilmiş parçalar bir anlam ve okunabilirlik niteliği kazanacaktır: yapboz parçalarını tek tek ele almanın hiçbir anlamı yoktur; bu, olanaksız bir sorudan başka bir şey değildir, donuk, saydamsız bir meydan okumadır; ama dakikalar sonra ve birçok hatadan sonra ya da güçlü bir esinle yarım dakikalık bir süre içinde, parçalardan biriyle yanıbaşındaki arasmda bir bağ kurdunuz mu, parça kaybolur ve bir parça olarak varlığını sürdürmez artık: bu ilişkiden önce gelen büyük zorluk yapboz – muamma – sözcüğünün İngilizcede yalnızca, "artık varlık nedeni olmayan" değil, bir açıklık ve gerçeklik durumunu kazandıkça "hiçbir zaman var ol-

mamış" anlamına gelmiş olması galiba: sihirli bir biçimde birleştirilen iki parça hem bir teklik olmuştur hem de hata, duraksama, bunalım ve bekleyiş kaynağı ...

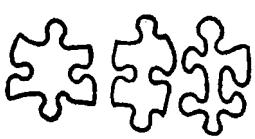
Yapbozcunun işlevini tanımlamak zordur. Çoğu durumda – özellikle bütün karton yapbozlar için – yapbozlar makinede üretilirler ve kesimleri hiçbir gerekliliğe dayalı değildir: hiç değişmeyen bir resme göre ayarlanmış bir kesme makinesi karton tabakalarını hep aynı biçimde keser; gerçek yapbozcu bu parçaları istemez; nedeni de ağaç yerine kartondan olmaları ve bir ambalaj kutusu modeline göre üretilmiş olmaları değildir yalnızca; bu tür bir kesim yapbozun gerçek özgünlüğünü ortadan kaldırdığı için istemez bunları; bu durumda, insanların kafasında değişmez biçimde yer etmiş olan, ilk resmin kolay (sözgelimi Vermeer üslubu bir tablo ya da bir Avusturya şatosunun renkli fotoğrafı) ya da zor (bir Jackson Pollock, bir Pissaro ya da – basit bir paradoks – beyaz bir yapboz) tanınabilecek bir resim olmasının pek bir önemi yoktur; yapbozun güçlüğü tablonun konusundan ya da ressamın tekniğinden değil kesimin inceliğinden kaynaklanır ve rastlantısal bir kesim zorunlu olarak kenarlar, ayrıntılar, ışık lekeleri, belirgin biçimde çevrelenmiş şeyler, çizgiler, geçişler için aşırı bir kolaylıkla, geri kalanlar için can sıkıcı bir güçlük arasında gidip gelen rastlantısal bir güçlük doğuracaktır: bulutsuz gökyüzü, kum, çimenlik, sürülmüş toprak, gölgeli alanlar vb.

Bu tür yapbozlarda parçalar birkaç büyük sınıfa ayrılır; en tanınmışları şunlardır:

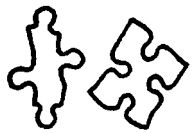
insan figürleri

Lorraine haçları

ve normal haçlar

ve kenarlar oluştuktan, ayrıntılar – çok açık sarı, hemen hemen beyaz saçaklı kırmızı örtülü bir masayla üzerinde açık bir kitap bulunan bir sıra, aynanın gösterişli çerçevesi, lavta, kadının kırmızı giysisi – ve gri, kahverengi, beyaz ya da gök mavisi büyük arka plan parçaları – ortaya çıktıktan sonra yapbozun çözümü bütün mantıklı kombinasyonların sırayla denenmesine kalacaktır.

Yapboz sanatı elle kesilmiş ağaç parçalarla, bunları üretenin, oyuncunun çözmek zorunda olduğu bütün soruları kendi kendine sormaya girişmesiyle, izleri ve yolları bulanıklaştırmayı tesadüflere bırakma yerine kurnazlık, tuzak ve hayali getirmesiyle başlar: Oluşturulacak resim üzerinde yer alan bütün parçalar – altın brokarlı bir koltuk, biraz yıpranmış siyah bir tüyle süslenmiş üç köşeli siyah bir şapka, tamamen gümüş şeritlerle kaplı bir uşak giysisi – önceden tasarlanmamış bir biçimde aldatıcı bir bilgiye doğru hareket etmeye hizmet edeceklerdir: Tablonun örgütlenmiş, tutarlı, yapılanmış, anlamlı uzamı yalnızca anlam ve bilgi açısından yoksul, hareketsiz, biçimsiz parçalara değil, yanlış, tahrif edilmiş bilgiler taşıyan parçalara ayrılacaktır: Aslında tavanın birbirlerinden çok uzak iki parçasına ait oldukları halde sıkı sıkıya birbirinin içine geçen iki korniş parçası, son anda, bir çırakmanı tutan bir metal parçası şeklinde ortaya çıkan bir üniforma kemerinin tokası, kimileri bir şömine üzerindeki cüce bir portakal ağacına, kimileri de onun aynada soluklaşmış yansısına ait olan hemen hemen aynı biçimde kesilmiş sayısız parça, bu işe hevesli olanların düştüğü klasik tuzak örneklerinden bazılarıdır.

Bundan hiç kuşkusuz yapbozun en son gerçeği olan bir şey çıkarılacaktır: Sanıldığı gibi tek başına oynanan bir oyun değildir yapboz: Parçaları yerleştirenin her hareketi, bu parçaların üreticisi tarafından kendisinden önce tekrarlanmıştır; eline aldığı, tekrar aldığı, incelediği, okşadığı her parça, denediği, bir kez daha denediği her kombinasyon, her dokunuş, her sezgi, her umut, her cesaretsizlik bir başkası tarafından kararlaştırılmış, hesaplanmış, incelenmiştir.

BİRİNCİ KISIM

birinci bölüm

Merdivenlerde, 1

Evet, burada, böyle başlayacaktı. Biraz ağır ve yavaş bir biçimde, herkese ait olan ve hiç kimseye ait olmayan, insanların neredeyse birbirlerini hiç görmeden karşılaştıkları bu renksiz, tatsız tuzsuz yerde, bina yaşamının uzak ve düzenli biçimde yansıdığı yerde başlayacaktı. Dairelerin ağır kapılarının arkasında olup bitenlerden algılanabilenler, çoğu zaman "ortak bölümler" adı verilen bu yerde geçen çatlak yankılar, kırıntılar, kalıntılar, taslaklar, başlangıçlardır yalnızca; eski kırmızı halının boğduğu bu hafif gürültüler, her zaman sahanlıkta kalan ortak yaşam embriyolarıdır. Aynı binanın sakinleri birbirlerinden birkaç santimetre uzaklıkta yaşamaktadırlar, basit bir bölme ayırmaktadır onları, katlar boyunca yinelenen aynı uzamları paylaşmaktadırlar, aynı zamanda aynı hareketleri yaparlar, musluğu açmak, sifonu çekmek, ışığı yakmak, masayı koymak, kattan kata ve binadan binaya eşzamanlı olarak yankılanan birkaç düzine yaşam... Küçük yoksunlaştırıcı bölmelerine –böyle adlandırılıyor çünkü– kapanırlar ve oradan hiçbir şey çıkmamasını isterler, ama çıkmasına izin verdikleri çok az şeyin de –tasmalı köpek, ekmek almaya giden çocuk, uğurlama ya da yol verme– merdivenlerden geçmesini isterler. Çünkü geçen her şey merdivenden geçer, gelen her şey merdivenden gelir, mektuplar, davetiyeler, taşınanların getirdikleri ya da götürdükleri mobilya, acilen çağrılan hekim, uzak bir seyahatten dönen yolcu... Merdiven bu nedenle anonim, soğuk ve neredeyse düşman bir yerdir. Eski evlerde taş basamaklar, dövme demirden korkuluklar, yontular, çıtakmanlar, yaşlı insanların iki kat arasında dinlenebilmeleri için banklar vardı. Modern binalarda, müstehcenlik amaçlayan yazı ve resimlerle dolu asansörler ve "yangın merdiveni" adı

verilen kabâ betondan, kirli ve çın çın öten merdivenler var. Hemen hemen sürekli arızalı bir asansörün bulunduğu bu binada, merdiven, eski püskü, yıpranmış, pek temiz olmayan, burjuva saygınlığının uzlaşımlarına göre değeri kattan kata düşen bir yerdir: Üçüncü kata kadar iki halı kalınlığı, daha sonra bir tek ve iki çatı katı için hiç.

Evet burada başlayacak: Simon-Crubellier Sokağı no 11'de üçüncü ve dördüncü katlar arasında. Kırk yaşlarında bir kadın merdiveni çıkmaktadır; sırtında sentetik ve deri taklidi bir yağmurluk, başında kelle şekeri biçiminde, bir şeytan şapkası izlenimi uyandıran, grili kırmızılı, kare desenli keçe bir bone vardır. Sağ omzunda ince kumaştan kül rengi bir seyahat çantası asılıdır. Çantayla askıyı birbirine bağlayan metal krom halkalardan birine küçük patiska bir mendil bağlanmıştır. Çantanın tüm yüzeyi delikli resim kalıbı gibi düzenli biçimde üç motifle kaplanmıştır: sarkaçlı bir duvar saati, ortasından kesilmiş bir köy ekmeği ve kulpsuz bir tür bakır kap.

Kadın sol elinde tuttuğu bir plana bakmaktadır. Basit bir kâğıttır elindeki; hâlâ belli olan üstündeki izlerden dörde bölünmüş olduğu anlaşılan kâgıt, bir ataşla üstünde çeşitli yazılar ve işaretler bulunan kalın bir cilde tutturulmuştur: bu kadının ziyaret edeceği daireyle ilgili mülk ortaklığı mevzuatı. Kâğıtta aslında bir değil üç plan taslağı vardır: Üstte, sağdaki ilki, binanın yerini belirlemektedir: Bina Plaine Monceau semtindeki, 17. Arrondissement'da, Médéric, Jadin, De Chazelles ve Léon Jost sokaklarının oluşturduğu dörtgeni yanlamasına kesen Simon Crubellier Sokağı'nın aşağı yukarı ortasındadır; sol üst köşedeki ikincisi, binanın kesitini vermektedir; dairelerin düzenlenişini şematik olarak göstermekte ve sakinlerinden bazılarının adlarını belirtmektedir: Madam Nochère, kapıcı; Madam de Beaumont, ikinci kat, sağda; Bartlebooth, üçüncü kat, solda; Rémi Rorschash, televizyon yapımcısı, dördüncü kat, solda; Doktor Dinteville, altıncı kat, solda; zanaatçı Gaspard Winckler'in ölümüne kadar oturduğu ve şimdi boş olan daire, altıncı kat sağda; kâğıdın alt yarısındaki üçüncü plan Winckler'in dairesinin planıdır; sokağa bakan üç oda, bahçe tarafında mutfak ve tuvalet, penceresiz bir sandık odası.

Kadının sağ elinde de koca bir anahtar demeti vardır; bunlar kuşkusuz gün içinde ziyaret ettiği dairelerin anahtarları; birçoğu fantezi anahtarlıklara asılmış: Küçük bir Marie Brizard şişesi, bir golf takozu ve bir yabanarısı, çift altılı bir domino taşı ve içine bir sümbülteber çiçeği yerleştirilmiş plastikten sekizgen bir andaç.

Gaspard Winckler öleli hemen hemen iki yıl oluyor. Çocuğu yoktu. Ailesi bilinmiyordu. Bartlebooth muhtemel mirasçılarının bulunması için bir noteri görevlendirdi. Tek kız kardeşi Madam Anne Voltimand 1942'de ölmüştü. Yeğeni Grégoire Voltimand Mayıs 1944'de Gustav Hattının yarılması sırasında Garigliano'da öldürülmüştü. Noter aylarca uğraştıktan sonra Winckler'in bir kuzeninin oğlunun izini buldu; adı Antoine Rameau'ydu ve modüler koltuklar imal eden bir adamın yanında çalışıyordu. Veraset kurumunun çıkardığı masraflar veraset haklarına göre o kadar yüksek çıktı ki, Antoine Rameau her şeyi açık artırma yoluyla satmak zorunda kaldı. Mobilyalar birkaç ay önce bir müzayede salonuna yerleştirildi ve birkaç hafta önce de daireyi bir ajans satın aldı.

Merdivenleri çıkan kadın ajansın yöneticisi değil yönetici yardımcısıydı; ticari sorunlarla uğraşmıyor, müşteri ilişkileriyle de ilgilenmiyor, yalnızca teknik sorunlara bakıyor. Gayrimenkul açısından iş sağlıklı ve temiz, semt değerli, cephe yontma taştan, asansörün köhneliğine karşın merdiven iyi durumda ve kadın şimdi daha büyük bir titizlikle konutların durumunu incelemeye, dairelerin daha ayrıntılı bir planını çıkarmaya geliyor; sözgelimi kapıların hangi yöne açıldığını gösteren yarım daire biçimindeki okların ve duvar bölmelerinin daha kalın çizgilerle belirlenmesi, çeşitli işlerle ilgili tasarılar, yenileştirme için yapılacak masrafın kabaca bir öndökümü: Tuvaletle sandık odasını ayıran duvar yıkılacak, burası küveti, tuvaletiyle bir banyo yeri olarak düzenlenecekti; sökülen mutfak taşlarının yerlerine yenileri konacaktı; eski kömür kazanının yerine havagazıyla çalışan bir kazan (hem merkezi ısıtma hem sıcak su) duvara monte edilecekti; üç odanın kırık dökük, eski parkeleri atılacak, yerine beton dökülecek, şap yapılacak ve üstü de kalın bir halıyla kaplanacaktı.

Gaspard Winckler'in yaklaşık kırk yıl yaşadığı ve çalıştığı bu üç küçük odadan geriye pek bir şey kalmış değil. Ufak tefek mobilyası, küçük tezgâhı, testeresi, küçük eğeleri gitti. Yatağının karşısındaki duvarda, pencerenin yanındaki çok sevdiği kare tablo yok artık: Bu tabloda bir odadaki üç kişi resmedilmişti: Adamlardan ikisi ayakta duruyordu, solgun ve şişmandılar, redingot giymişlerdi, başlarındaki silindir şapkalar gözlerine kadar inmişti. Üçüncüsü de siyah giysiler içindeydi, kapının yanında bir yere oturmuştu, birisini bekliyor gibiydi ve kendi parmaklarına tam uyan yeni eldivenini eline geçirmeye çalışıyordu.

Kadın merdivenleri çıktı. Eski daire kısa süre içinde şık bir konut olacaktır: İki sal.+ yt. od. lüks, manzaralı, sakin. Gaspard Winckler öldü, ama o kadar sabırla ve o kadar titizlikle hazırladığı uzun intikam dinmedi daha.

ikinci bölüm

Beaumont, 1

Madam de Beaumont'un salonu, hemen hemen tümüyle, büyük bir piyano tarafından işgal edilmiş. Piyanonun üstünde çok bilinen, çok ünlü bir Amerikan parçasının, Arthur Stanley Jefferson'un *Gertrude of Wyoming*'inin partisyonu kapalı biçimde duruyor. Başında portakal renkli naylon bir eşarp olan yaşlı bir adam piyanonun önünde oturmuş akort etmeye hazırlanıyor.

Odanın sol köşesinde büyük modern bir koltuk var; krom renkli metal bir temel üzerine oturtulmuş, çelik çerçeveli kırılmaz camdan büyük bir yarım daireden oluşmuş. Yanında alçak bir masa görevi yapan dokuz köşeli mermer bir blok bulunuyor; üzerine çelik rengi bir çakmak ve içinden cüce bir meşe fışkıran bir saksı konmuş; gelişmesi bu noktada kontrol altına alınmış, yavaşlatılmış, değiştirilmiş, pratik olarak büyümediğinden ve yetiştirenlerin söylediklerine göre mükemmellikleri, gösterilen maddi özenden çok yetiştiricinin düşünsel yoğunlaşmasına bağlı olduğundan, düşünsel olgunluğun hatta ihtiyarlığın bütün belirtilerini sunan Japon bonzailerinden biri bu.

Koltuğun biraz önünde, doğrudan doğruya açık renk parke üzerine yerleştirilmiş ağaç bir yapbozun çevresi hemen hemen bütünüyle tamamlanmış. Yapbozun aşağı taraftaki üçte birlik bölümünde, fazladan bazı parçalar bir araya gelmiş: Bunlar uyuyan bir genç kızın yüzünü canlandırıyor; alnının üstünde saçaklanmış kumral saçlarına yünlü kumaştan çifte kurdela takılmış; yanağı kulak çukuru gibi kıvrılmış sağ elinin üstüne yaslanmış; rüyada dinliyormuş gibi bir izlenim uyandırıyor.

Yapbozun sol tarafındaki süslü bir tepside bir çaydanhk, tabağıyla birlikte bir fincan, İngiliz metalinden bir şekerlik görülüyor.

Tepsiyi süsleyen resim bu üç eşyayla kısmen kapatılmış; gene de iki ayrıntıyı fark edebiliyoruz: Sağda, işlemeli bir pantolon giymiş küçük bir oğlan bir ırınağa sarkıyor; ortada sudan çıkmış bir sazan balığı bir oltanın ucunda debelenmekte; balıkçı ve ötekiler fark edilmiyor.

Yapbozun ve tepsinin önündeki parkeye kitaplar, defterler ve klasörler yığılmış. Kitaplardan birinin adı okunabiliyor: *Madenlerdeki ve Taş Ocaklarındaki Güvenlikle İlgili Yönetmelik.* Klasörlerden birinin açılmış sayfalarından bir bölümünde ince ve sık bir yazıyla yazılmış denklemler görülüyor:

Eğer $f \varepsilon$ Hom (υ, μ) (aynı şekilde $g \varepsilon$ Hom (ξ, υ)) derecesi a (aynı şekilde β) matrisi ise; fog, derecesi $\alpha\beta$ çarpım matrisi olan homojen bir morfizmadır.

Söz konusu matriste

$\alpha = (\alpha_{ij}), 1 \leq i \leq m, 1 \leq j \leq n$ ve $\beta = (\beta_{kl}), 1 \pounds k \leq n, 1 \leq l \leq p$ ($|\xi| = p$)'dir.

Burada $f = (f_1, \ldots, f_m)$, $g = (g_1, \ldots, g_n)$

olduğunu kabul edersek, $(h = h_1, \ldots, h_\mu)$ olmak üzere $h: \pi \rightarrow \xi$ morfizması olduğu ortaya çıkar. Nihayet $a = (a_1, \ldots, a_\mu)$, A^μ'nin bir elemanı olsun. 1 ile m ($|\mu| = m$) arasında her i indisi için bir morfizma $x_i = f_i og\ o\ (a_1 h_1, \ldots, a_\mu h_\mu)$'dir.

Buradan da

$$xi = f_i o\ (a_1 \beta_{11} \ldots a_\mu \beta_{1\mu}\ g_1, \ldots, a_1 \beta_{i1} \ldots a_\mu \beta_{i\mu}\ gi)$$

$$xi = a_1^{\alpha_{i1}\beta_{11}+\ldots+\alpha_{ij}\beta_{j1}+\ldots+\alpha_{in}\beta_{n1}} \ldots a_j^{\alpha_{i1}\beta_{ij}+\ldots+\alpha_{in}\beta_{nj}} a_p^{\alpha_{i1}\beta_{i\mu}+\ldots} f_i ogoh$$

elde edilir. Dolayısıyla fog, $\alpha\beta$ ([1.2.2]) derecesinin homojenik eşitliğini doğrular.

Odanın duvarları beyaz lake. Bir yığın çerçevelenmiş afiş asılmış bu duvarlara. Bunlardan birinde bir kamamber peynirinin çevresine oturmuş obur görünümlü dört keşiş görülüyor; kamamber peynirinin etiketinde de obur görünümlü dört keşiş –aynıları– yer almıştır. Sahne böyle, açık seçik biçimde dört kez yinelenmektedir.

Fernand de Beaumont, Schliemann kadar hırslı bir arkeologdu.

Arapların Lebtis adını verdikleri ve İspanya'da başkentleri olmuş o efsane kentin izlerini bulmaya girişti. Bu kentin varlığını kimse yadsımıyordu, ama İspanyabilimci olsun, İslambilimci olsun, bütün uzmanlar bu kentin, Afrika bölgesinde Cebelitarık'ın karşısındaki Septe ya da Endülüs'te, Sierra de Magina'nın eteğindeki Jaen olduğunda birleşiyorlardı. Beaumont bu saptamalara karşı çıkıyordu ve gerekçesi de şuydu: Septe ya da Jaen'de gerçekleştirilen kazılardan hiçbiri Lebtis'le ilgili yazıların bu kente mal ettiği özellikleri ortaya koyamıyordu. Özellikle "ne girmeye ne de çıkmaya yarayan iki kanatlı kapılı bir şatodan söz ediliyordu. Kapı kapalı kalmaya yazgılıydı. Bir kral öldüğünde ve varisi olan başka bir kral yüce tahtına oturduğunda kapıya kendi elleriyle bir kilit daha ekliyordu. Sonunda her biri bir kral tarafından konan kilit sayısı yirmi dört olmuş." Bu şatoda yedi salon varnuş. Yedincisi "o kadar uzunmuş ki en usta okçu eşikten yayını çekse karşı duvarı vuramazmış." Birincisinde "hızlı binek hayvanları, atlarının ya da develerinin üstünde, omuzlarında dalgalanan şalları, kemerlerine asılı palaları ve sağ ellerinde uzun kargılarıyla" Arapları resmeden "mükemmel figürler" vardı.

Beaumont kendisini "materyalist" olarak niteleyen şu ortaçağ uzmanları okuluna mensuptu. Bu okul bir keresinde bir din tarihi profesörünü papalık kançilaryasının defterlerini inceletmek üzere davet etmişti; bu davetin tek amacı da şuydu: XII. yüzyılın ilk yarısında parşömen, kurşun ve mühürlü şerit tüketimi o kadar artmıştı ki, resmen bildirilen ve kaydedilen mühürlü papalık fermanı sayısını o derece aşmıştı ki, muhtemel bir çarçur etme ve olası bir israf durumu bile göz önüne alınsa, bundan, oldukça önemli sayıda papalık fermanının (söz konusu olan kesinlikle fermanlardı çünkü yalnız bunlar kurşunla damgalanıyordu, papanın özel mektuplarıysa mumla mühürleniyordu) sır olarak, hatta ve hatta yasadışı bir gizlilik içinde kalmış olduğu sonucu çıkarılmalıdır. *Gizli Fermanlar ve Düzmece Papalar Sorunu*'yla ilgili olarak, döneminde hiç kuşkusuz çok önemli bir yer tutan bu tez II. Innocentius, II. Anaclet ve IV. Victor'un ilişkilerini yeni bir ışıkla aydınlatmıştır.

Beaumont, aşağı yukarı aynı biçimde, III. Selim'in 1798'de kırdığı 888 metrelik dünya rekorunu değil, İngiliz okçularının Crécy'deki, hiç kuşkusuz çok parlak ama olağanüstü de sayılamayacak, performanslarını referans alarak Lebtis şatosunun yedinci odasının en aşağı iki yüz metre uzunlukta olması gerektiğini ve atışın eğimi de hesap edildiğinde, yüksekliğinin de otuz metreden aşağı olamayacağını

kanıtladı. Septe kazıları da, Jaen kazıları da ve bir başka kazı da, salonun istenilen boyutlarda olduğunu göstermeyince Beaumont şöyle bir açıklama yapabilme olanağı buldu: "Eğer, bu efsane kentin kökleri olası bir kalede yatıyorsa, bu kale her halükârda bugün, kalıntılarını tespit etmiş olduğumuz kalelerden biri değildir."

Tamamen olumsuz olan bu kanıtlamanın ötesinde Lebtis efsanesiyle ilgili bir başka kalıntı Beaumont'a kalenin konumuyla ilgili bir işaret, bir belirti verecek gibiydi. Söylendiğine göre okçular salonunun aşılmaz duvarında şöyle bir yazı varmış: "Şayet bir Kral bu Şato'nun kapısını açarsa, savaşçıları birinci salonun savaşçıları gibi taş kesileceklerdir ve düşmanlar krallıklarını yakıp yıkıp yağmalayacaklardır." Beaumont bu eğretilemeyi *Reyes de Taifas*'ı parçalayan ve *Reconquista*'yı başlatan sarsıntıların bir kopyası gibi gördü. Ona göre Lebtis efsanesi, "Mağriplilerin Cantabrica çözülüşü" adını verdiği, yani Pelagius'un, kendisine, savaş alanında Asturya kralı olarak taç giydirtmeden önce emir Alkmamah'ı bozguna uğrattığı Covadonga savaşını daha belirgin biçimde göstermektedir. Ve Fernand de Beaumont kendisine en kötü çekiştiricilerinin hayranlığını kazandıran büyük bir coşkuyla Oviedo'ya, Asturya'nın merkezine, efsane kalenin kalıntılarını aramaya gitti.

Oviedo'nun kökenleri bulanıktı. Kimilerine göre iki keşişin Mağriplilerden kurtulmak için inşa ettikleri bir manastırdı; kimilerine göreyse bir Vizigot kalesiydi. Kimileri de burasının bazen Lucus asturum bazen de Ovetum adlarıyla anılan eski bir İspanyol-Roma kalesi olduğunu ileri sürüyorlardı; nihayet kimileri de İspanyolların Don Pelayo adını verdikleri ve kral Rodrigo'nun Jerez'deki eski mızrakçısı olduğunu söyledikleri, Araplarınsa Roma kökenli olduğunu iddia ederek Belai el-Rumi diye adlandırdıkları Pelagius'un kurduğunu ileri sürüyorlardı bu kenti. Bu çelişkili varsayımlar Beaumont'un kanıtlamalarını destekliyordu: Ona göre Oviedo o büyülü Lebtis'di ve İspanya'daki Mağrip müstahkem mevkilerinin en kuzeyindeydi ve dolayısıyla da onların bütün yarımada üzerindeki egemenliklerinin sembolüydü. Buranın kaybı Batı İspanyadaki İslam hegemonyasının sonunun belirtisiydi ve muzaffer Pelagius oraya bu zaferi göstermek için yerleşmişti.

Kazılar 1930'da başladı ve beş yıldan fazla sürdü. Son yıl, Asturya krallarının eski başkenti Gijon yakınlarına gelmiş olan Beaumont, Bartlebooth tarafından ziyaret edildi, Bartlebooth burada deniz manzaralarından ilkini yaptı.

Birkaç ay sonra Beaumont Fransa'ya döndü. Kazıların organizasyonuyla ilgili 78 sayfalık teknik bir rapor hazırladı ve özellikle de, sonuçlardan yararlanmak için, evrensel onlu sınıflandırmaya dayalı türünün modeli olarak hâlâ aşılamamış, bir sistem önerdi. Sonra 12 Kasım 1935'de intihar etti.

üçüncü bölüm

Üçüncü Kat, Sağ Taraf, 1

Bir salon, hemen hemen bomboş bir oda, İngiliz usulü parke döşenmiş. Duvarlar metal panolarla kaplı.

Dört adam odanın ortasında, çömelmiş, neredeyse topuklarının üstüne oturmuşlar, dirseklerini birbirlerinden iyice ayrılmış durumdaki dizlerine dayamışlar, eller bitiştirilmiş, orta parmaklar birleşmiş, ötekiler açık. Adamlardan üçü aynı çizgi üzerinde ve dördüncüsü de karşılarında. Hepsinin üstü ve ayakları çıplak, yalnızca siyah ipek pantolon giymişler ve pantolonlara fil motifleri işlenmiş. Sağ ellerinin serçe parmaklarında yuvarlak obsidyen taşlı metal bir yüzük var.

Odadaki tek mobilya ayakları burmalı, kolları ve arkalığı çivili, deri kaplanmış XIII. Louis stili bir koltuk. Koltuğun kollarından birine uzun bir siyah çorap asılmış.

Üç adamın karşısında duran bir Japon. Adı Aşikage Yoşimitsu. 1960'da Manila'da bir açık deniz balıkçısı, bir posta memuru ve bir kasap çırağı tarafından kurulan bir tarikatın mensubu. Tarikatın Japonca adı "Şira nami", "Beyaz Dalga"; İngilizce adı "The Three Free Men", "Üç Özgür Adam".

Tarikatın kuruluşundan sonraki üç yıl içinde, bu "üç özgür adam"dan her biri üç kişiyi tarikatlarına sokmayı başarmışlar. İkinci kuşaktan dokuz kişi de daha sonraki üç yıl içinde yirmi yedi kişiyi almışlar aralarına. 1975'te altıncı kuşakta yedi yüz yirmi dokuz üye vardı; bunlar arasından Aşikage Yoşimitsu birkaç arkadaşıyla birlikte yeni tarikatı Batıda yaymaya gitti. Üç Özgür Adam Tarikatına giriş uzun, zor ve çok pahalıdır, ama Yoşimitsu böyle bir iş için gerekli zamanı ve parayı harcayabilecek kadar zengin üç dönmeyi fazla bir güçlükle karşılaşmadan buldu.

Toylar tarikata giriş işinin daha başındadırlar ve hazırlık sınavlarında başarılı olmak zorundadırlar. Bu sınavlar sırasında, basit bir objeyi (maddi ya da zihinsel) ne kadar acı verirse versin bütün duyumları unutacak derecede, kendilerinden geçercesine düşünmeyi öğrenmek zorundadırlar: bu amaçla, çömelik durumdaki dönmelerin topukları doğrudan doğruya yerle değil, köşeleri özel biçimde sivriltilmiş, biri yere, öbürü topuğa değen karşıt iki yüzeyleriyle dengelenmiş, büyük metal zarlarla temas halindedir; bacağın çok hafif bir biçimde bile kaldırılması zarın anında düşmesine neden olmakta, bu da yalnızca hata yapan öğrencinin değil, iki arkadaşının da tarikattan anında ve kesin ihracına yol açmaktadır; pozisyondaki en küçük bir gevşemede ise zarın sivri ucu ete girmekte ve dayanılmız bir acı vermektedir. Üç adam altı saat boyunca bu rahatsız ortamda kalmak zorundadırlar; kırk beş dakikada bir, iki dakikalığına ayağa kalkmalarına izin verilmektedir, ama bu iznin seans boyunca üç kereden fazla kullanılması pek hoş karşılanmamaktadır.

Karşısında derin düşünceye dalacakları objeye gelince, her üçü için de ayrı ayrı objeler söz konusudur. Asılabilen dosya üreten bir İsveç fabrikasının Fransa'daki seçkin temsilcisi olan birincisi, sanatkârane bir biçimde çizilmiş 6 rakamının altına menekşe rengi mürekkeple güzel bir elyazısıyla yazılmış bir sorunun

İkil ihlamur olmuş nane midir?

bulunduğu bir beyaz kart biçiminde ortaya çıkmış muammayı çözmek zorundadır.

İkinci öğrenci Stuttgart'da bir bebek giysileri fabrikası sahibi olan bir Alman'dır. Önünde, çelikten bir küp üstüne konmuş, açık seçik biçimde bir ginseng kökünü andıran ve suların sürükleyip getirdiği bir ağaç parçası duruyor.

Fransız müzik dünyasının ünlü bir şarkıcısı olan üçüncüsü, mutfak sanatıyla ilgili hacimli bir yapıtın karşısındadır; genellikle Noel zamanı satışa sunulan kitaplardan biri bu. Yapıt bir nota sehpasının üzerine konmuş. Açık olan sayfada, Lord Radnor'un 1890'da Longford Castle salonlarında verdiği bir resepsiyonun illüstrasyonu görülüyor.

Art-nouveau stili çiçeklerle ve taçlarla çevrelenmiş sol sayfada bir tarif var:

ÇİLEK KREMASI

Üç yüz gram orman çileği ya da küçük taneli çileklerden alın. Bunları süzgeçten geçirin. İçine ikiyüz gram pudra şekeri, yarım litre iyice karıştırılarak koyulaştırılmış krema koyun. Bu karışımı kâğıttan yapılmış, küçük, yuvarlak kâselere aktarın ve iki saat fazla soğuk olmayan bir mahzende bekletin. Servis sırasında her kremalı çanağa iri bir çilek koyun.

Yoşimitsu da zarlardan rahatsız olmaksızın topuklarının üstüne oturmuştur. Avuçlarında, içinde, birbirine eklenerek ağzına kadar uzanan birçok kamışın bulunduğu küçük bir portakal suyu şişesi vardır.

Smautf'un hesabına göre 1978 yılında Üç Özgür İnsan Tarikatının iki bin yüz seksen yedi yeni üyesi olacaktır ve eski tarikat üyelerinin hiçbirinin de ölmemiş olduğu varsayılırsa üç bin iki yüz altmış yediyi bulacaktır bu sayı. Bundan sonra çok daha hızlı genişleyecektir tarikat; 2017'de ondokuzuncu kuşakla birlikte üye sayısı bir milyarı aşacaktır. 2020'de ise bütün dünya bu tarikata girmiş olacak hatta dünyanın sınırlarını da aşacaktır tarikatın gücü.

Üçüncü katta sağ tarafta kimse yok. Sahibi, Caen ve Falaise arasında, Chavignolles'de, otuz sekiz hektarlık bir çiftlik arazisi içindeki şato gibi bir yerde yaşayan Mösyö Foureau adında biri. Birkaç yıl önce burada *Şu Küpün Onaltıncı Kenarı* adlı bir televizyon filmi çekildi; Çekimde Rémi Rorschash da bulundu, ama ev sahibini göremedi.

Onu görmüş olan yok gibi. Sahanlığa açılan kapıda isim yazılı değil. Kapıcı odasının kapısındaki camda asılı listede yok adı. Pancurlar her zaman kapalı duruyor.

dördüncü bölüm

Marquiseaux, 1

Dördüncü katta sağ taraftaki dairede boş bir salon.

Yerde, yıldız biçiminde motifleri olan sisalden örülmüş bir halı var.

Jouy tuvali taklidi bir duvar kâğıdında limana girmeye hazırlanan büyük yelkenli gemiler, uzun ve kısa toplarıyla dört direkli Portekiz yelkenlileri görülüyor; rüzgâr flok ve randa yelkenini şişirmiş; halatlara tırmanmış denizciler öteki yelkenleri istinga ediyorlar.

Duvarlarda dört tablo var.

İlki bir natürmort; modern bir üslupla yapılmış olmasına karşın, Rönesanstan 18. yüzyıl sonuna kadar tüm Avrupa'da çok yaygın olan beş duyu teması çevresinde düzenlenmiş kompozisyonları andırıyor: bir masada, içinde bir Havana purosu tüten bir küllük, başlığı ve altbaşlığı okunabilen – *Bitmemiş Senfoni*, roman – ama yazarının adı görülemeyen bir kitap, bir rom şişesi, bir bilboke* ve bir kupa içinde ceviz, badem, kayısı, erik kurusu vb.

İkinci tabloda geceleyin, geniş alanlar arasındaki bir banliyö sokağı görülüyor. Sağda metal bir direk; kirişlerinin kesişme noktalarının her birinde yanan büyük bir lamba var. Solda, direğe tam ters biçimde oluşturulmuş bir takımyıldızı (tabanı gökyüzünde ucu yere doğru). Gökyüzü cam üzerindeki kırağıyı andıran (daha açık bir fon üzerine koyu mavi) bir çiçeklenme içinde.

Üçüncüsü masalsı bir yaratık, Tarand, ilk defa Sarmatialı Gélon'ca tarif edilmiş:

* Bir ucu içbükey, öbür ucu sivri bir çomağa sicimle bağlanmış delikli bir bilyeden oluşan oyuncak. Ç.N.)

"Tarand bir boğa yavrusu gibi iri bir hayvan. Başı geyiğinkine benziyor ve biraz daha büyükçe. Boynuzları uzun ve dallı. Toynakları geniş ve ayı gibi tüylü bir hayvan bu. Kalın postlarında sert ve kırılgan örtü tüyleri var. Scythia'daki hayvanlar arasında ender görülen bir özelliğe sahip: Otladığı ya da bulunduğu yerin durumuna göre renk değiştiriyor ve otların, ağaçların, ağaççıkların, çiçeklerin, toprağın, çayırların, kayalıkların, genellikle yaklaştığı her şeyin rengini alıyor. Bu onun ahtapotlarla ve poliplerle, orkinoslarla, Hindistan kurtlarıyla, deve yavrularıyla, Demokritos'un biçimi, anatomisi, büyücülükteki özellikleri ve çekicilikleri üstüne kitap yazdığı, hayranlık uyandıran bir tür kertenkele olan chamaleonlarla ortak özelliğidir. Bunlar yalnızca yakınlarında bulundukları bitki örtüsünün renklerine göre değil, korkmalarına ya da farklı duygulunma durumlarına göre de renk değiştirmektedirler. Yeşil bir örtü üzerinde kesinlikle yeşil olurlar; ama burada bir süre kaldıktan sonra tıpkı ibiklerinin rengi tutkularına göre değişen Hint horozları gibi sarı, mavi, kızıl, menekşe renge dönüşebilirler. Bu eşsiz hayvanın hayranlık verici yanı, yalnızca görünümü ve derisinin renk değiştirmesi değil, örtü tüylerinin de duruma göre renk almasıdır."

Dördüncüsü Forbes'ın *Duvar Perdesi Arkasındaki Fare* adlı tablosunun siyah beyaz bir röprodüksiyonu. Bu tablo 1858 kışında Newcastle-upon-Tyne'da geçen gerçek bir olaydan esinlenilerek yapılmış.

İhtiyar Lady Forthright'ın kendisine büyük gurur veren bir saat ve otomat koleksiyonu vardı; bu koleksiyonun en değerli parçası yumurta biçiminde bir kaymaktaşının içine yerleştirilmiş küçük bir saatti. Lady Forthright koleksiyonunu uşaklarının en yaşlısına emanet etmişti. Bu uşak kendisine altmış yılı aşkın bir süredir hizmet eden bir arabacıydı ve kadını ilk kez arabasına bindirme ayrıcalığını elde ettiğinden beri çılgınca âşıktı ona. Sessiz tutkusunu sahibesinin koleksiyonuna yansıtmıştı; adamda özellikle müthiş bir el mahareti vardı ve korkunç bir özen gösteriyordu koleksiyona; bazıları iki yüz yıllık olan bu ince aletleri korumak ya da onarmak için gecesini gündüzüne katıyordu.

Koleksiyonun en güzel parçaları yalnız bu amaç için kullanılan küçük bir özel odada saklanıyordu. Kimileri camlı bölmelere konmuştu, ama çoğu duvarlara asılmıştı ve tozdan korumak için muslin

bir örtü atılmıştı üzerlerine. Arabacı bu odanın bitişiğindeki küçük bir odada yatıp kalkıyordu, çünkü birkaç aydan beri yalnız yaşayan bir bilgin şatoya yakın bir yerde bir laboratuvar kurmuştu: Bu laboratuvarda Martin Magron ve Turinois Vella gibi, farelerde striknin ve küranın karşıt etkilerini araştırıyordu; yaşlı kadın ve arabacısı ise adamın, açgözlülüğün ve doyumsuzluğun verdiği itkilerle buralara gelen ve değerli hazinelerini ele geçirmek için şeytanca dalavereler çeviren bir haydut olduğuna inanıyorlardı.

Yaşlı arabacı, bir gece, odadan geldiğini sandığı birtakım gıcırtılarla uyandı. Şeytan bilginin, farelerinden birini evcilleştirdiğini ve ona saatleri bulundukları yerden almayı öğrettiğini düşündü. Kalktı, hiç yanından ayırmadığı alet çantasından küçük bir çekiç aldı, odaya girdi, olabildiğince sessiz bir biçimde içeri süzüldü ve sesin geldiğini sandığı yere müthiş bir darbe indirdi. Maalesef bir fare değildi bu; yumurta biçimde kaymaktaşına yerleştirilmiş o şahane saatti; mekanizmasında küçük bir dengesizlik olmuş ve belli belirsiz işitilebilen bir gıcırtı çıkarmıştı. Tam bu sırada, çekiç sesiyle sarsılarak uyanan Lady Forthright koşup geldi ve yaşlı uşağı şaşkın, ağzı bir karış açık, bir elinde çekiç, bir elinde kırılmış değerli hazineyle buldu. Ona olup biteni açıklama fırsatı vermeden, öteki uşakları çağırdı ve arabacıyı azgın bir deli olarak içeri tıktırttı. Kadın iki yıl sonra öldü. Yaşlı arabacı haberi duydu, çok uzaklardaki hastaneden kaçmayı başardı, şatoya geldi ve dramın gerçekleşmiş olduğu odada kendini astı.

Forbes, Bonnat'nın etkisinden henüz pek kurtulamamış olduğu gençlik döneminin bir yapıtı olan bu resimde bu özgün olaydan özgürce yararlanmış. Duvarları saatlerle kaplanmış odayı gösteriyor bize. Yaşlı arabacı beyaz deri bir üniforma giymiş; özenle yapıldığı belli olan koyu kırmızı lake bir çin iskemlesinin üstüne çıkmış. Uzun ipek bir eşarbı tavan kirişine bağlıyor. İhtiyar Lady Forthright kapı aralığında duruyor; müthiş bir öfke içinde uşağına bakıyor; kolunu uzatmış, sağ elinde, ucunda yumurta biçiminde kaymaktaşından bir parçanın asılı olduğu bir gümüş zincir tutuyor.

Bu binada birçok koleksiyoncu var ve bunların çoğu bu tablodaki kişilerden daha manyak. Valène de, Smautf'un gittiği her yerden kendisine gönderdiği kartpostalları uzun süre sakladı. Bunlardan biri Newcastle-upon-Tyne'den, biri de Yeni Güney Gallar'deki Avustralya Newcastle'ından gönderilmişti.

beşinci bölüm

Foulerot, 1

Beşinci kat, sağ tarafta, en dipte: Gaspard Winckler'in atölyesinin bulunduğu yerin tam üstü. Valène yirmi yıl boyunca her onbeş günde bir aldığı paketi düşünüyordu: Savaşın en şiddetli döneminde bile düzenli biçimde, aynen, tıpatıp aynen, aralıksız gelmişlerdi; tabii ki pullar değişikti; bu, oğlu Michel için pul toplayan ve henüz Madam Nochère olmamış olan Madam Claveau'nun işine yarıyordu; ama pullar dışında, bir paketi ötekinden ayıran hiçbir şey yoktu: Aynı kraft kâğıdı, aynı ip, aynı kırmızı mumlu damga, aynı etiket; Bartlebooth, gitmeden önce Smautf'tan beş yüz paket için ne kadar ipek kâğıt, kraft kâğıdı, ip, balmumu gerektiğini tahmin etmesini istemişti sanki. Böyle bir soru sorma gereğini duymaması gerekirdi, Smautf hiç kuşkusuz anlamıştı bunu! Ve henüz bir sandık dolmamışken anlamıştı.

Burada, beşinci katta, sağ taraftaki mekân boş. Mat portakal rengin hâkim olduğu bir banyo burası. Küvetin kenarında, bir inci istiridyesinden alınmış sedef kabuk içinde bir sabun ve bir süngertaşı var. Lavabonun üstünde damarh mermerle çerçevelenmiş sekizgen bir ayna duruyor. Küvetle lavabo arasındaki açılır kapanır iskemleye bir ekose kaşmir kazak ve askılı bir etek atılmış.

Karşıdaki açık kapı uzun bir koridora bakmaktadır. Olsa olsa on sekiz yaşındaki bir genç kız banyoya yöneliyor. Çıplaktır. Sağ elinde saçlarını yıkarken kullanacağı bir yumurta, sol elindeyse *Les Lettres Nouvelles*'in (Temmuz-Ağustos 1956) kırkıncı sayısı vardır; dergide Paul Jury'nin *Bir Papazın Günlüğü* (Gallimard) adlı yapıtı üzerine Jacques Lederer'nin bir yazısı, ayrıca Luigi Pirandello'nun, Romeo Daddi'nin nasıl delirdiğini anlattığı *Uçurumda* başlıklı 1913 tarihli bir hikâyesi de yer almaktadır.

altıncı bölüm

Hizmetçi Odaları, 1

Yedinci katta, koridorun dibinde, yaşlı ressam Valène'in odasının solundaki oda hizmetçi odasıdır. Oda, arkeoloğun dul karısı Madam de Beaumont'un, iki torunu, Anne ve Béatrice Breidel'le birlikte oturduğu ikinci kat sağdaki büyük daireye ait. Küçüğü Béatrice on sekiz yaşında. Yetenekli, hatta parlak bir öğrenci, Ecole Normale Supérieur de Sèvres'in giriş sınavlarına hazırlanıyor. Sert ve titiz büyükannesinden bu müstakil odada oturmak, en azından ders çalışmak hakkını elde etti.

Yerde altıgen koyu kırmızı karolar var; duvarlar çalı desenli kâğıtla kaplanmış. Oda küçük ve dar olmasına karşın, Béatrice oraya beş sınıf arkadaşını davet etti. Kendisi çalışma masasının yanındaki yüksek arkalıklı ve ayakları koyun kemiği biçiminde bir sandalyeye oturmuş: üstünde askılı bir eteklik ve kolları hafifçe şişkin kırmızı bir korsaj var; sağ bileğine gümüş bir bilezik takmış, sol elinin işaret ve baş parmağı arasına tükenişini seyrettiği bir sigara sıkıştırmış.

Beyaz keten manto giymiş olan arkadaşlarından biri kapının karşısında ayakta durmuş, sanki Paris metrosonun bir planını inceliyor dikkatle. Hepsi aynı biçimde blucin ve çizgili gömlek giymiş olan öteki dördü, bir tepsideki çay takımının çevresinde, ayağı Saint-Bernard köpeklerinin taşıdıklarına benzetilebilecek türden küçük bir fıçıdan yapılmış bir lambanın yanında, yere oturmuşlar. Bu genç kızlardan biri çay koyuyor. Öbürü küp biçimli küçük peynir parçalarının bulunduğu bir kutuyu açmaya çalışıyor. Üçüncüsü Thomas Hardy'nin bir romanını okumaya çalışıyor. Kitabın kapağında görülenler şunlar: Bir ırmağın ortasındaki bir kayığın içindeki sakallı bir adam balık tutuyor, kıyıdaki zırhlı bir şövalye de kendisine sesleniyor sanki. Dördüncüsü derin bir kayıtsızlıkla, *solitaire* adı verilen

oyunun konmuş olduğu bir masaya doğru eğilmiş bir papazı gösteren bir gravüre bakıyor. *Solitaire* yamuk biçiminde, raket kasnağına çok benzeyen bir ağaç parçasından yapılmış; içindeki, baklava biçiminde düzenlenmiş yirmi beş deliğe bilyeler girebiliyor; burada bilyelerin yerini ağaç parçanın sağında bulunan küçük, ipekten, siyah bir yastığın üstüne konmuş gösterişli inciler almış. Bosch'un Saint-Germain-en-Laye Belediye Müzesinde bulunan *Usta Hırsız* adlı ünlü tablosunun açıkça bir taklidi olan gravür, Gotik harflerle yazılmış ve gene ilk bakışta pek anlamlı gelmeyen bir başlık taşıyor:

Yerken içen çorbasını
Göremez öldüğünde tek damlayı

Fernand de Beaumont'un intiharı, dul Vera'yı Elizabeth adlı altı yaşında küçük bir kızla yalnız bıraktı; Elizabeth Cantabrica kazılarıyla Paris'ten uzaklaşmış olan babasını hiç görmedi; eski ve yeni dünyada, arkeologla yaptığı kısa süren evliliğin kesintiye uğratmadığı bir şarkıcılık kariyeri peşinde koşan annesini de pek fazla göremedi.

Yüzyılın başlarında Rusya'da doğan Vera Orlova –müzikseverler kendisini bu adla tanımışlardır– 1918 ilkbaharında ülkesinden kaçtı ve önce Viyana'ya yerleşerek *Verein für musikalische Privataufführung*'da Schönberg'in öğrencisi oldu. Daha sonra Schönberg'in peşinden Amsterdam'a gitti. Schönberg Berlin'e dönünce ondan ayrıldı, Paris'e gitti ve orada Salle Erard'da resitaller verdi. *Sprechgesang* tekniğine pek alışkın olmayan bir dinleyicinin alaycı ya da heyecanlı düşmanlığına rağmen ve yalnızca bir avuç heveslinin desteğiyle temel olarak aryalar, Schumann ve Hugo Wolf'un şarkıları ve Mussorgskiy'nin ezgilerinden oluşan programlarına Viyana Okulu'nun bazı sesli parçalarını koydurtmayı başardı ve bunları Parislilere tanıttı. Kocası olacak olan insanı kont Orfanik'in verdiği bir resepsiyonda tanımıştı; o gece oraya gene kont Orfanik'in isteğiyle Arconati'nin *Orlando*'sundaki Angelica'nın son aryasını

Innamorata mio cuore tremante,
Voglio morire...

okumak için gelmişti. Ama her yandan ısrarlı davetler almaya başlayınca ve kimi zaman tam bir yıl süren başarılı turnelere çıkmak du-

rumunda kalınca Fernand de Beaumont'la pek fazla birlikte olamadı; Fernand de Beaumont da çalışma odasından ancak rastlantısal hipotezlerini, alan üzerinde doğrulamak için çıkıyordu.

1929'da doğan Elizabeth, babaannesi yaşlı kontes de Beaumont tarafından büyütüldü; annesini, yılda yalnızca birkaç hafta, şarkıcı kadın, emprezaryosunun her zaman daha önemli olan isteklerinden kaçabildiğinde ve Beaumont'ların Lédignan'daki şatosuna dinlenmeye geldiği sırada görebiliyordu. Savaşın sonuna doğru ve Elizabeth on beş yaşına girdiğinde, konserleri ve turneleri bırakıp şan dersleri almaya başlayan annesi, kızını Paris'e yanına aldırabildi. Ama genç kız, kısa süre sonra, locaların ve galaların parıltısından, resitallerin süslü çiçeklerinden yoksun kalınca hırçın ve otoriter olmaya başlayan bir kadının himayesini reddetti. Bir yıl sonra evden kaçtı. Annesi artık bir daha kendisini görmemeliydi ve kadının kızının izini bulma yolundaki girişimleri hiçbir sonuç vermedi. Véra Orlova, kızının yaşamını, ancak Eylül 1959'da nasıl öldüğünü öğrendiğinde öğrenebildi. Elizabeth iki yıl önce François Breidel adlı Belçikalı bir duvarcıyla evlenmişti. Ardenler'de Chaumont-Porcien'de yaşıyorlardı. İki küçük kızları vardı: bir yaşındaki Anne ve yeni doğmuş olan Béatrice. 14 Eylül Pazartesi günü, komşu kadınlardan biri evden ağlama sesleri geldiğini duyunca içeri girmek ister. Başaramayınca köy bekçisini aramaya gider. İçeri seslenirler. Bebeklerin gitgide artan keskin çığlıklarından başka bir karşılık alamazlar. Köy sakinlerinden birkaç kişinin de yardımıyla mutfak kapısını kırarlar, yatak odasına dalarlar ve karı kocayı yataklarında, çıplak, boğazları kesilmiş, kanlara bulanmış bir halde bulurlar.

Véra de Beaumont haberi aynı akşam öğrendi. Attığı çığlık bütün evde yankılandı. Kapıcının kendisine haber vermesiyle anında hizmete koşan Bartlebooth'un şoförü Kléber'le birlikte yaptıkları ve bütün gece süren bir yolculuktan sonra sabahleyin Chaumant-Porcien'e vardı; hemen iki çocuğu alıp döndüler.

yedinci bölüm

Hizmetçi Odaları, 2
Morellet

Morellet'nin odası sekizinci katta, çatı katındaydı. Kapı numarasını gösteren 17 rakamı yeşil renkliydi.

Morellet, listesini gitgide hızlanan bir ritmle (tesviyeci, şarkıcı, ambarcı, tayfa, binicilik hocası, varyete sanatçısı, orkestra şefi, jambon soyucu, aziz, palyaço, beş dakikalığına asker, spiritüalist kilise görevlisi ve hatta Laurel Hardy'nin ilk kısa metrajlarından birinde figüran) vermekten çok hoşlandığı birçok işe girip çıktıktan sonra yirmi dokuz yaşında, Ecole Polytechnique'te kimya laboratuvarına teknisyen oldu; günün birinde ötekiler gibi Bartlebooth da önüne çıkmamış olsaydı, emekli oluncaya kadar bu işte kalacaktı.

Bartlebooth Aralık 1954'de seyahatten döndükten sonra, yapbozlarının oluşturulmasıyla kendisini ilk deniz manzaralarına kavuşturacak bir yöntemin arayışı içine girdi; bunun için önce ağaç parçalarını kâğıdın arkasına yapıştırmak, bütün testere izlerini yok etmenin bir yolunu bulmak ve kâğıda ilk biçimini yeniden vermek gerekiyordu. Daha sonra, yapıştırılan iki parça bir bıçakla birbirinden ayrılarak, tertemiz resim, Bartlebooth'un yirmi yıl önce yaptığı biçimiyle ortaya çıkarılacaktı. İş zordu, çünkü bu dönemde de oyuncakçıların, yapboz modellerini vitrinlerinde sergilemek amacıyla kullandıkları sentetik sıvı maddeler ve reçineler vardı ama kesiklerin izi hep açık seçik belliydi.

Bartlebooth ahşkanlığı üzere, araştırmalarında kendisine yardımcı olacak kişinin aynı binada ya da mümkün olduğu kadar yakında oturmasını istiyordu. Böylece odası teknisyenle aynı katta bulu-

nan Smautf aracılığıyla Morellet'yle tanıştı. Morellet böyle bir sorunun çözümü için gerekli hiçbir kuramsal bilgiye sahip değildi ama patronu Bartlebooth'a Kusser adında Alman asıllı bir kimyacıyı salık verdi. Kusser, ünlü bestecinin uzaktan akrabası olduğunu söylüyordu:

> KUSSER ya da COUSSER (Johann Sigismond), Macar asıllı Alman besteci (Pozsony, 1660-Dublin, 1727). Fransa'da Lully'yle çalıştı (1674-1682). Birçok Alman prensliği sarayında müzik hocalığı, Hamburg'da orkestra şefliği yaptı, birçok opera yönetti: *Erindo* (1693), *Porus* (1694), *Pyramos ve Thisbe* (1694), Afrikalı Scipio (1695), *Jason* (1697). 1710'da Dublin Katedraline müzik hocası oldu ve ölümüne kadar bu görevde kaldı. Açılışını "Fransız Uvertürü"yle yaptığı Hamburg Operası'nın kurucularından ve oratoryo alanında Haendel'in öncülerinden biridir. Sanatçıdan altı uvertür ve çeşitli besteler kalmıştır.

Kusser her çeşit hayvani ve bitkisel yapıştırıcı ve çeşitli akrilik bileşikleriyle gerçekleştirdiği sonuçsuz denemelerden sonra soruna bütünüyle farklı bir açıdan yaklaştı. Kâğıdın boya maddelerini etkilemeden liflerini iyice katılaştırabilecek bir maddeye ihtiyacı olduğunu anlayınca, gençliğinde bazı İtalyan madalya yapımcılarının kullandıklarını gördüğü bir tekniği hatırladı: kalıplarının içini kaymaktaşı tozundan çok ince bir tabakayla sıvıyorlar ve böylelikle bütün temizleme ve gözden geçirme işlerini gereksiz kılan mükemmel denebilecek sikkeler elde ediyorlardı. Kusser araştırmalarını bu yönde yoğunlaştırarak oldukça tatmin edici bulduğu bir tür alçıtaşı keşfetti. Çok ince toz haline getirilmiş ve jelatinsi koloitle karıştırılmış alçıtaşı, Winckler'in kâğıda çizdiği kesim çizgilerinin karmaşık şekline bütünüyle uygun bir biçimde hareket ettirilebilen çok ince bir şırınga yardımıyla, belli bir sıcaklıkta ve yüksek basınç altında, püskürtülüyordu, bu, liflerini yeniden bir araya toplayarak kâğıdı eski durumuna getiriyordu. Soğudukça yeniden bütünüyle yarı saydam hale gelen ince toz, resmin renkleri üzerinde gözle görülür hiçbir etki yapmıyordu.

Yöntem basitti, yalnızca sabır ve titizlik istiyordu. Özel, uygun aygıtlar hazırlandı ve Bartlebooth tarafından cömertçe ödüllendirilen, bu nedenle Ecole Polytechnique'teki görevlerini gitgide ihmal ederek kendisini varlıklı meraklının hizmetine adayan Morellet'nin odasına yerleştirildi.

Doğrusunu söylemek gerekirse Morellet'nin fazla bir işi de yoktu. Smautf on beş günde bir Bartlebooth'un güçlükle oluşturduğu yapbozu çıkarıyordu kendisine. Morellet bunu bir metal çerçeve içine yerleştiriyor, özel bir kalıba sokuyor ve kesim çizgilerinin kalıbını elde ediyordu. Elektroliz yoluyla, üstüne, bu kalıbın ince bir biçimde yerleştirildiği yapbozun bütün kesim çizgilerini aynen yeniden çıkaran sert ve büyülü bir dantel olan, gözenekli bir çerçeve yapıyordu. Morellet istenilen hararette ısıttığı alçıtaşı asıltısını küçük şıringaya dolduruyor ve şıringayı, kalınlığı birkaç mikronu geçmeyen iğnesinin ucu, çerçevenin gözeneklerinin tam karşısına gelecek biçimde eklemli bir kol üstüne tesbit ediyordu. İşin geri kalan bölümü otomatikti; alçıtaşı püskürtülmesi ve şıringanın hareketi, X-Y tablosuna dayalı bir düzenekle yönlendirilmekteydi; bu da maddenin yavaş ama düzenli biçimde püskürtülmesini sağlıyordu.

Operasyonun son bölümü hazırlayıcının inisiyatifi dışında gerçekleşmişti: yeniden tutturulan, yeniden küçük bir kavak parçasına yapıştırılmış suluboya resim olan yapboz, onarıcı Guyomard'a götürülmüştü; Guyomard, Whatman kâğıdını bir bıçakla ayırıyor ve arkasındaki tüm yapıştırıcı madde izlerini siliyordu; birçok alçı ve boya tabakasıyla örtülü freskleri çıkararak ve Hans Bellmer'in arkalı önlü boyadığı bir kâğıdı ikiye ayırarak meşhur olmuş bir uzman için nazik ama rutin bir işti bu.

Sonuç olarak Morellet her on beş günde bir, temizleme ve düzenleme işi dahil bütün bir gününü almayan hazırhk ve nezaret etkinliklerinden oluşan birtakım işler yapıyordu.

Bu zorunlu aylaklık üzücü sonuçlar getirdi. Maddi kaygılardan kurtulan ama araştırma tutkusunun esiri olan Morellet boş zamanlarını evinde fizik ve kimya deneyleri gerçekleştirıneye verdi; uzun teknisyenlik yılları bu tür etkinliklerde bulunmayı tutku haline getirmişti muhtemelen.

Semtin bütün kahvelerine, kendisini, havah bir şekilde "Ecole Pyrotechnique Pratik Çalışmalar Şefi" olarak tanıttığı kartvizitler dağıttı; değerli hizmetler sunabileceğini bildirdi ve saçlar ya da yün

kadifeler için süperaktif şampuanlar, leke ilaçları, enerji tasarrufu sağlayan cihazlar, sigara filtreleri, kumar oyunları, öksürüğe karşı bitkilerden yapılan ilaçlar ve öteki mucize ürünlerle ilgili olarak sayısız sipariş aldı.

1960 yılının bir şubat akşamında, limon tadında diş temizleyici bir madde elde etmek amacıyla, bir reçine ve diterpen karbür karışımını düdüklü tencerede kaynatırken patlama oldu. Morellet'nin sol eli parçalandı ve üç parmağını yitirdi.

Bu kaza onu işinden etti – metalik ızgaranın hazırlanması minimum bir el becerisi gerektiriyordu – ve Ecole Polytechnique'in uygun gördüğü aşağılık ve eksik bir emekli ayhğı ve Bartlebooth'un verdiği küçük bir harçlıkla geçinmek zorunda kaldı. Ama araştırmacılık yeteneği ve hırsında bir azalma olmadı; tam tersine daha da şiddetlendi. Smautf, Winckler ve Valène'in çektiği sert ve acımasız söylevlere rağmen deneylerini sürdürmekte direndi; bu deneyleri birçok insan etkisiz ve zararsız buldu; yalnızca Madam Schwann adında bir kadın, Morellet'nin özellikle kendisi için hazırladığı özel bir boyayla başını yıkadıktan sonra saçlarını tümüyle yitirdi; bu arada, gene bu deneyler sırasında tehlikeli olmaktan çok yankı uyandırıcı iki üç patlama ve çabuk kontrol altına alınan yangınlar da oldu.

Bu olaylar iki kişiyi, sağ taraftaki komşuları, Plassaert çiftini, genç basma tüccarlarını çok mutlu ediyordu; bunlar üç hizmetçi odasını büyük bir ustalıkla başlarını sokabilecekleri bir yer (çatı katı olduğundan gene de böyle nitelenebiliyordu) haline getirmişler ve biraz daha genişlemek için de Morellet'ninkine göz koymuşlardı. Her patlamada şikâyete başlıyorlar ve eski teknisyenin binadan atılması için binada oturanlara dilekçe imzalatıyorlardı. Oda, binanın yöneticisine aitti; yönetici, ev ortak mülk olduktan sonra, iki çatı katını hemen hemen tümüyle tek başına tekrar satın almıştı. İhtiyarı kapıya koymamak için yıllarca direndi; adamın, binada başta Madam Nochère olmak üzere birçok dostu vardı; Madam Nochère için Mösyö Morellet gerçek anlamda bir bilim adamı, bir beyin, sır dolu bir insandı; kadın ayrıca binanın en üst katını zaman zaman sarsan küçük felaketlerden çıkar sağlıyordu; çıkar deyince, fırsatlar dolayısıyla eline geçen balışişler değildi pek söz konusu olan, onu daha çok bu vesileyle bütün mahallede anlatabileceği destansı, duygulandırıcı ve gizemli hikâyeler ilgilendiriyordu.

Sonra, birkaç ay önce, aynı hafta içinde iki kaza oldu. İlki bina-

yı birkaç dakikalığına karanlığa boğdu; ikincisi altı karonun kırılmasına yol açtı. Ama Plassaert'ler davayı kazandılar ve Morellet içeri tıkıldı.

Tabloda, oda aynı bugünkü gibi; basma tüccarı burayı yöneticiden satın aldı ve çalışmalara başladı. Duvarların açık kestane rengi boyası donuk ve yıpranmış durumda; yerdeki paspas, ipliklerine kadar her tarafından kemirilmiş. Komşu iki mobilya yerleştirdi: altıgen kesitli çokyüzlü bir gövde üzerine oturtturulmuş isli camdan oluşan alçak bir masa ve bir Rönesans sandığı. Masada bir Alsas peynir kutusu duruyor; kutunun kapağında tek boynuzlu bir at, hemen hemen boş bir kimyon kesesi ve bir bıçak görülüyor.

Üç işçi odadan çıkmaktadırlar. İki konutun birleştirilmesi için gerekli çalışmalara başlamışlardır bile. Kapının yanındaki bölme duvarına, radyatörün muhtemel yerini, boruların ve elektrik kablolarının geçiş yerlerini, duvarın yıkılacak kısmını gösteren bir aydınger yapıştırdılar.

İşçilerden birinin ellerinde hat döşeyen elektrikçilerinkine benzeyen büyük eldivenler var. İkincisinin işlemeli süet bir yeleği var. Üçüncüsü bir mektup okuyor.

sekizinci bölüm

Winckler, 1

Şimdi Gaspard Winckler'in salon dediği odadayız. Bu, dairesindeki üç odadan merdivene en yakın ve bize göre en solda olanı.

Burası oldukça küçük, aşağı yukarı kare biçiminde bir oda, kapısı doğrudan sahanlığa açılıyor. Duvarlar önceleri mavi, daha sonra mobilyaların ve tabloların kapladığı yerlerin dışında neredeyse renksizleşmiş Hint kenevirinden ince kumaşla kaplanmış.

Salonda pek az mobilya vardı. Burası Winckler'in oturma alışkanlığında olmadığı bir odadır. Bütün gün atölye haline getirdiği üçüncü odada çalışıyordu. Hiçbir zaman evde yemek yemezdi; yemek yapmayı öğrenmemişti ve nefret ediyordu bu işten. Bin dokuz yüz kırküç'ten beri, kahvaltısını bile Jadin ve Chazelles sokaklarının köşesindeki kahvede, Riri'de yapmayı tercih ediyordu. Yalnızca, çok iyi tanımadığı kimseler ziyaretine geldiğinde, salona alıyordu onları. Yuvarlak bir masası vardı; masa açılıp genişletilebiliyordu ama çoğu zaman ihtiyacı olmamıştı buna. Ayrıca saman sarısı renkli altı iskemlesi ve kendi elleriyle yaptığı ve *Esrarengiz Ada*'nın başlıca sahneleriyle süslediği geniş ve alçak boylu bir köylü dolabı vardı: Richmond'dan kurtulan balonun düşüşü, Cyrus Smith'in bunu mucizevi buluşu, Gédéon Spilett'in yelek cebinde bulunan son kibrit, bavulun bulunması ve bu maceraları olağanüstü biçimde *Kaptan Grant'ın Çocukları*'na ve *Deniz Altında Yirmi Bin Fersah*'a bağlayarak sonuçlandıran Ayrton ve Nemo'nun yürek sızlatan itiraflarına kadar... Bu dolabı görmek, ona gerçekten bakmak için çok uzun zaman gerekiyordu. Uzaktan herhangi bir II. Henri stili breton-rustik dolabından farkı yoktu. Bu küçük boyutlu sahnelerin anlamını ancak sandığa yaklaştığınızda ve parmağınızla oymalara dokunduğunuzda anlayabiliyorsunuz;

böyle bir eser ortaya koyabilmek için nasıl bir sabır, nasıl bir titizlik hatta nasıl bir deha gerektiğinin bilincine ancak o zaman varabiliyorsunuz. Valène, Winckler'i bin dokuz yüz otuz iki'den beri tanıyordu. Ama bunun ötekiler gibi herhangi bir dolap olmadığını ve yakından bakmanın zahmete değer olduğunu ancak altmışlı yılların başında anlamıştı. Bu dönemde Winckler yüzük yapmaya başlamıştı ve Valène ona, Noel sırasında, mağazasında bir biblo reyonu oluşturmak isteyen Logelbach Sokağı'ndaki küçük ıtriyatçı kızı götürmüştü. Üçü birden masanın çevresinde oturmuşlardı ve Winckler bütün yüzüklerini sermişti ortaya; o dönemde sayıları bir otuz kadar vardı; tümü siyah satenden kapitone kutulara güzelce yerleştirilmişti. Winckler tavandan gelen ışığın yetersizliği nedeniyle özür dilemiş, sonra dolabını açarak üç küçük bardak ve içinde 1938 yılından kalma konyak olan küçük bir sürahi çıkarmıştı; çok seyrek içiyordu ama Bartlebooth ona her yıl, şişelerinin üzerinde tarih bulunan çok sayıda şarap ve çeşitli içki gönderiyordu; o da bunları mahallede ve binada cömertçe dağıtıyor, yalnızca bir ya da ikisini kendine saklıyordu. Dolabın yanına oturmuş olan Valène, ıtriyatçı kız yüzükleri tek tek, çekinerek incelerken, oymalara bakıyor ve tadını çıkara çıkara konyağını yudumluyordu; onu şaşırtan, açıkça farkına varmadan önce bile, geyik başları, taçlar, yapraklar, al yanaklı küçük melekler görmeyi beklerken, küçük insanları, denizi, ufku, uzay kazasına uğrayanların, en yüksek noktasına vardıklarında, acıyla karışık bir meydan okumayla buldukları biçimiyle, henüz Lincoln adı verilmemiş bütün adayı keşfetmekte olmasıydı. Winckler'e dolabı yapanın kendisi olup olmadığını sordu ve Winckler kendisinin yaptığını söyledi; gençliğinde yapmış olduğunu da belirtti ama daha fazla ayrıntı vermedi.

Bugün hepsi gitti tabii ki: dolap, iskemleler, masa, tavan lambası, çerçeveli üç röprodüksiyon. Valène içlerinden yalnızca birini açık seçik hatırlıyor: *Gösterişli Süvari Geçidi*'ydi bu. Winckler bunu *L'Illustration*'un bir Noel sayısında bulmuştu; yıllar sonra, aslında birkaç ay önce, *Petit Robert*'i karıştırırken bu yapıtın İsraël Silvestre'e ait olduğunu öğrendi.

Bugünden yarına böyle girildi: ev taşıma işlerini yapan kişiler geldiler, uzak kuzen her şeyi açık artırma ile satışa çıkardı ama eşyaları Drouot'ya değil, Levallois'ya gönderdi; Smautf, Morellet ve Valène bunu öğrendiklerinde çok geç olmuştu; yoksa oraya gidebilir, hatta Winckler'in özellikle çok önem verdiği bir eşyayı geri alabilirlerdi;

dolabı değil, çünkü onu koyacak bir yer bulamazlardı ama odada asılı olan ve giysili üç adamın resmedildiği gravürü ya da aletlerinden birini veya resim kitaplarından birini... Aralarında konuştular ve sonuç olarak, oraya gitmemiş olmakla belki de en doğrusunu yapmış olduklarına karar verdiler; bu işi yapması gereken tek kişi Bartlebooth olabilirdi ama Valène de, Smautf da, Morellet de ona haber vermenin doğru olmayacağını düşündüler.

Şimdi küçük salonda, hiçbir şey kalmadığında kalanlar var: sözgelimi sinekler ya da öğrencilerin her kapıdan attıkları, yeni bir diş temizleyicisini öven veya üç kutu temizleyici alana yirmi beş santimlik indirim sunan ilanlar ya da hayatı boyunca aldığı ve aboneliği ölümünden birkaç ay sonra da süren *Le Jouet Français* dergisinin eski sayıları veya oraya nasıl geldikleri ve niçin orada kaldıkları bilinmeyen ve parkeler üzerinde ya da gömme dolabın köşelerinde sürüklenen ıvır zıvır: üç solmuş kır çiçeği, uçlarında adeta kireçleşmiş ipliciklerin solduğu cılız saplar; bir boş kola şişesi; açık, taklit rafya ipi hâlâ üstünde kalmış, kutusunun üzerindeki "XV. Louis'nin ağız tadı, Pasta-Şekerleme, 1742'den beri hizmetinizde" yazısı, dört küçük ay yüzlü aşk tanrıçasının yer aldığı oval bir çelenkle çevrilmiş bir pasta kutusu; ya da salhanlık kapısının arkasında, çerçevesinde, elinde meşalesiyle, Japon olduğu açıkça belli bir atleti gösteren kartpostalın hâlâ durduğu üç eşitsiz yüzeye bölünmüş belli belirsiz bir Y biçimindeki çatlak aynasıyla dövme demirden bir portmanto.

Yirmi yıl önce, bin dokuz yüz elli beşte, Winckler, öngörülmüş olduğu gibi, Bartlebooth'un ısmarladığı yapbozların sonuncusunu bitirdi. Milyarderle imzaladığı anlaşmada artık bunları üretmeyeceğine dair açık bir hükmün bulunması güçlü bir olasılıktır ama her halükârda gerçekten böyle bir istek de duymuyordu artık.

Küçük tahta oyuncaklar, albümlerden aldığı ve renkli mürekkeple boyadığı Epinal resimleriyle süslediği çocuklar için küpler yapmaya başladı.

Yüzük yapmaya biraz daha geç başladı: küçük taşlar, akikler, kırmızı akikler, Ptyx taşları, Ren çakıltaşları, yıldıztaşları alıyor ve bunları büyük bir dikkatle ördüğü gümüş tellerden ince halkalara monte ediyordu. Bir gün Valène'e bunların da bir tür yapboz olduğunu ve hatta en zorlarından olduğunu anlatarak şunları söyledi; Türkler bunlara "Şeytan Halkaları" diyorlar: yedi, on bir ya da on yedi birbirine eklenmiş gümüş ya da altın halkadan yapılıyor bunlar ve karmaşık biçimde üst üste gelişleri sıkı, kapalı ve mükemmel bi-

çimde düzenli bir burma oluşturuyor: Ankara kahvelerinde satıcılar yabancıların yanına yaklaşarak önce kapalı yüzüğü gösteriyorlar sonra bir hareketle zincirlenmiş halkaları açıveriyorlar; çoğunlukla yalnızca beş çemberden oluşan basitleştirilmiş modeller yapıyorlar; bunları çok ince el hareketleriyle birbirlerine geçiriyorlar sonra yeniden açıyorlar ve bir figüran, genellikle kahvedeki garsonlardan biri gelip yüzüğün ilgisiz ve rahat el hareketleriyle yeniden nasıl yapılacağını ya da bunun tek bir halka kalıncaya kadar tümünün bir kez üstten bir kez alttan geçirildiği bir numara olduğunu gösterinceye kadar, turistleri boşu boşuna dakikalarca kafa patlatmak zorunda bırakıyorlar.

Winckler'in yüzüklerinin hayranlık uyandıran yanı şuydu: bir kez birbirlerinin için geçen halkalar, mükemmel düzenlerinden hiçbir şey kaybetmeden, küçük, yuvarlak bir oyuk oluşturuyorlardı ve buraya yarıdeğerli taş yerleştiriliyordu; bu taş bir kez oturtulup, iki küçük kıskaçla sıkıldığında halkaları açılmamak üzere kapatıyordu. "Bunlar yalnızca benim için şeytanca şeyler, Bartlebooth bile bir kusur bulmayacak onlarda," demişti bir gün Valène'e. Valène Winckler'in ağzından İngiliz'in adını bir tek kez duymuştu.

Yüz kadar yüzük yapmak için yaklaşık on yılını verdi. Her bir yüzük için haftalarca süren bir çalışma gerekiyordu. Bunları önce semtin mücevhercisine pazarlamaya çalıştı. Daha sonra ilgilenmemeye başladı bununla; birkaç tanesini parfümcü kıza bıraktı, bazılarını binanın zemin katında dairesi ve antikacı dükkânı olan Madam Marcia'ya verdi. Kısa süre sonra da dağıtmaya başladı yüzükleri. Madam Riri ve kızlarına verdi, Madam Nochère'e, Martine'e, Madam Orlowska'ya ve iki komşusuna, iki küçük Breidel'e, Caroline Echard'a, İsabelle Gratiolet'ye ve Véronique Altamont'a verdi, hatta sonunda binada oturmayan kimselere ve tanımadıklarına verdi.

Bir süre sonra, Saint-Ouen bitpazarında bir yığın dışbükey ayna buldu ve "büyülü aynalar" imal etmeye başladı; bunları bitmek tükenmek bilmeyen çalışmalarla elde ettiği ağaç çerçevelere yerleştiriyordu. Olağanüstü bir el maharetine sahipti ve ölümüne kadar o eşsiz kesinliğini, güvenilirliğini, bakışını korudu ama açıkça görülüyordu ki, bu dönemden sonra çalışmak için pek fazla istek duymamaya başlamıştı. Her çerçeve üzerinde günlerce ve günlerce özenle çalışıyor, bunları ince ağaç işlemeler haline getirinceye kadar durmadan kesiyor, oyuyordu; bunların ortasına yerleştirilmiş küçük parlak ayna metalik bir bakışa, alay ve kötü niyet dolu, soğuk, kocaman bir göze

benziyordu. Pırıl pırıl parlayan bir vitray gibi işlenmiş bu gerçekdışı ayça ve aynanın sert ve gri parıltısı arasındaki çelişki, nitelik açısından olduğu gibi nicelik açısından da orantısız bu çerçeve, sadece kullanılabilir tüm alanı tek bir noktada toplamak istiyormuş gibi gözüken dışbükeyliğin o uğursuz erdemini vurgulamak için orada bulunuyormuş gibi bir huzursuzluk duygusu veriyordu insana. Bunları görenler beğenmiyorlardı: Bir tanesini ellerine alıyorlar, iki üç kez evirip çeviriyorlar, ağaç işçiliğine bakıyorlar ve sonra sıkılmış bir halde hırakıyorlardı. Bu işe niçin bu kadar zaman ayırdığını soracağı geliyordu insanın. Bunları hiçbir zaman satmayı denememiş ve hiçbirini hiç kimseye hediye etmemişti; evinin bir köşesinde asılı da değildi hiçbiri; birini bitirir bitirmez, ters çevirip bir dolaba koyuyor sonra ötekine başlıyordu.

Bu gerçekten son işi oldu. Ayna stokonu tüketince, Madam Nochère'in, sayısız torunlarından biri için ya da binadaki veya mahalledeki kabakulak, kızamık, boğmaca olmuş çocuklar için bazı küçük oyuncaklar ve ıvır zıvır şeyler yaptı. Önce hep hayır diyor, sonra özel bir biçimde, ağaçtan, kulakları oynayan bir tavşan, karton bir kukla, bir bez bebek ya da birbiri peşi sıra bir kayık, bir yelkenli gemi ve su kayağı yapan birini çeken kuğu biçiminde bir kanonun görüldüğü manivelalı küçük bir tablo yapıyordu.

Sonra, bundan dört yıl önce, ölümünden iki yıl önce, çalışmalarını tamamıyla bıraktı, aletlerini özenle kaldırdı ve tezgâhını kapattı.

Önceleri düzenli biçimde çıkıyordu evinden, Monceau Parkına dolaşmaya gidiyor ya da Courcelles Sokağı ve Franklin-Roosevelt Caddesi'nden, Champs-Elysées'nin aşağısındaki Marigny bahçelerine kadar uzanıyordu. Bir banka oturup ayaklarını uzatıyor, çenesini iki eliyle kavradığı bastonuna dayıyor ve orada öylece hiç kımıldamadan bir iki saat kalıyordu; önündeki kumda oynayan çocukları ya da mavi ve portakal renkli tentesi, stilize edilmiş yeleli atları ve üzerinde portakal renkli güneş figürü olan iki kayığıyla atlı karıncayı veya salıncakları ya da küçük kukla tiyatrosunu seyrediyordu.

Kısa bir süre sonra gezintileri seyrekleşti. Bir gün Valène'e, kendisiyle birlikte sinemeya gelmek isteyip istemediğini sordu. Öğleden sonra Palais de Chaillot Sinemateki'ne gittiler. *Tom Amca'nın Kulübesi*'nin zorlama ve çirkin bir taklidi olan *Yeşil Otlaklar*'ı seyrettiler. Çıkışta Valène, kendisine bu filmi niçin görmek istediğini sordu; o da verdiği cevapta yalnızca adı yüzünden, şu "otlak" kelimesi yüzünden

görmek istediğini ama böyle bir film seyredeceğini bilmiş olsa, kesinlikle gitmeyeceğini söyledi.

Daha sonraları ise yalnızca Riri'de yemek yemek için çıkmaya başladı. Oraya öğleye doğru saat on birde gidiyordu. Tezgâh ve taraça arasında, küçük yuvarlak bir masaya oturuyordu ve Madam Riri ya da kızlarından biri kendisine büyük bir kâse içinde kakao ve iki dilim yağlı reçelli ekmek veriyordu. Bu kahvaltı değil, öğle yemeğiydi, en sevdiği yemekti bu; gerçekten zevk alarak yediği yemek buydu. Daha sonra gazeteleri okuyordu. Riri'nin aldığı bütün gazeteleri –*Le Courrier Arverne, L'Echo des Limonadiers*– ve sabah gelen müşterilerin bırakmış olduğu gazeteleri: *L'Aurore, Le Parisien Libéré* ya da seyrek olarak *Le Figaro, L'Humanité* ya da *Libération*. Gazeteleri karıştırmıyor, ciddi biçimde okuyordu, satır satır, duygusal, ileri görüşlü ya da içerlediğini gösteren yorumlar yapmadan, hiç acele etmeden, sakin sakin, gözlerini okuduğundan hiç ayırmadan, para makineleri ve müzik kutusu, bardak, tabak, bağrış çağrış, çekilen, itilen iskemlelerin gürültü patırtısı içindeki kahveyi dolduran öğle güneşine aldırmadan okuyordu. Saat ikide, yemeğin bütün kaynaşması durulduğunda, Madam Riri istirahate çekildiğinde, iki kızı kahvenin dip tarafındaki mutfağa bitişik küçük bölmede bulaşığa girdiklerinde ve Bay Riri hesaplarının üzerinde uyuklamaya başladığında, o daha spor sayfasıyla, satılık oto ilanı arasındaki sayfada olurdu. Bazen öğle sonrasını tümüyle masada oturarak geçirirdi, ama çoğu zaman saat üçe doğru eve gider ve saat altıda geri dönerdi: bu saat günün en önemli saatiydi; Morellet'yle tavla oynama saati. Her ikisi de ölçüsüz bir coşku içinde, öfkeyle, haykırışlar, küfürler, hakaretlerle oynuyorlardı; Morellet açısından hiç şaşırtıcı değildi bu durum, ama Winckler söz konusu olunca hiçbir anlam verilemiyordu: duygusuz denebilecek kadar rahat, sabırlı, yumuşak ve tevekkül içinde, hiç kimsenin asla öfkelendiğini görmediği biriydi ama sözgelimi oynama sırası Morellet'deyken bir dübeş geldiğinde ve mars (Vermot Almanakı ya da *Reader's Digest*'in "Sözcük Dağarcığınızı Zenginleştirin" türünden kuşkulu kaynaklardan alınmış sözde bir etimolojik kesinlik adına "jokey" demekte direniyordu buna) olduğunda tavlayı kapıp yere atabiliyor, zavallı Morellet'yi üç kâğıtçılıkla suçlayarak, müşterilerin yatıştırmakta uzun süre güçlük çektikleri bir kavga başlatıyordu. Ama çoğu zaman kavga çabuk bitiyor, gene eskisi gibi arkadaş oluyorlar ve oyuna yeniden başlıyorlardı; daha sonra da Madam Riri'nin kendileri için özel olarak hazırladığı pirzolayı ya da ciğer ez-

mesini yiyorlardı. Gene de birinden birinin kapıyı vurarak çıktığı ve kendisini hem oyundan hem akşam yemeğinden yoksun bıraktığı çok olmuştu.

Son yıl evinden hiç çıkmadı. Smautf ona günde iki kez yemek çıkarmaya, ev işleriyle ve çamaşırlarıyla ilgilenmeye başladı. Morellet, Valène ve Madam Nochère ihtiyaç duyabileceği ufak tefek şeyleri dışardan alıp getiriyorlardı kendisine. Bütün gün pijamayla ve üşüdüğünde üstüne yumuşak kalın kumaştan ceket gibi bir şey ve benekli bir kaşkol geçirdiği kolsuz, kırmızı bir kazakla dolaşıyordu. Valène öğleden sonraları birçok kez kendisini ziyarete gitti. Onu masaya oturmuş, Smautf'un her suluboya resim gönderişinde sayısını artırdığı otel etiketlerine bakarken buluyordu: Hotel Hilo Honolulu, Villa Carmona Granada, Hotel Theba Algeciras, Hotel Peninsula Gibraltar, Hotel Nazareth Galilee, Hotel Cosmo London, Paquebot Ile-de-France, Regis Hotel Canada, Hotel Mexico DF, Hotel Astor New York, The Town House Los Angeles, Pennsylvania, Hotel Mirador Acapulco, Compana Mexicana de Aviation, vb. Bu etiketleri sınıflandırmak istediğini ama bunun çok zor olduğunu söylüyordu; kuşkusuz bir kronolojik sıra vardı ama onu yoksul, alfabetik sıradan daha yoksul buluyordu. Kıtalardan başlanuş, sonra ülkelere geçmişti ama tatmin etmiyordu bu onu. Onun istediği her etiketin bir sonrakine, her seferinde başka bir nedenle bağlanmasıydı; sözgelimi ortak bir ayrıntı: bir dağ, bir volkan, ışıklar içinde bir koy, özel bir çiçek, aynı kırmızı ve altın rengi şerit, üniformalı bir uşağın pırıl pırıl yüzü, aynı boyutlar, aynı yazılar, birbirine yakın iki slogan ("Okyanusun İncisi", "Kıyının Elması") ya da benzerliğe değil, karşıtlığa ya da neredeyse nedensiz, nazik çağrışımlara dayalı bir ilişki: bir İtalya gölünün kıyısındaki küçük bir köyün arkasından Manhattan gökdelenleri, yüzücüleri izleyen kayakçılar, mum ışığında bir akşam yemeği ve maytaplar, bir demiryolu ve bir uçak, bir bakara masası ve bir demiryolu, vb. Winckler, bu yalnızca zor bir şey değil, hemen hemen imkânsız bir iş diyordu: karmakarışık etiketler arasından, tesadüfen iki tanesi seçilse, bunların en azından üç ortak noktası olacağına kesin gözüyle bakabilirsiniz.

Birkaç hafta sonra, etiketleri yeniden yerine, ayakkabı kutusuna koydu ve kutuyu da dolabın dibine yerleştirdi. Artık özel olarak hiçbir işe el atmadı. Bütün gününü odasında, cam kenarındaki koltuğunda, sokağa bakarak geçiriyor ya da belki sadece boş boş bakıyordu. Başucundaki masanın üstünde, durmaksızın kısık sesle çalan bir

radyo vardı; bir gün onu kapatmak isteyen Madam Nochère'i, her akşam pop-cluh'ı dinlediği gerekçesiyle engellemek istemesine karşın hiç kimse gerçekten radyo dinleyip dinlemediğini bilemiyordu.

Valène'in odası Winckler'in atölyesinin tam üstündeydi ve yaklaşık kırk yıldır zanaatkârın törpülerinden gelen belli belirsiz seslerle, testeresinin zar zor duyulan vızıltısıyla, döşemesinden gelen gıcırtılarla, çay için değil de yapbozları için gerekli tutkal ya da yapışkanları üretmek amacıyla su kaynattığında çaydanlığın çıkardığı ıslık sesiyle birlikte yaşıyordu. Tezgâhını söküp, aletlerini kaldırdığından beri bu odaya hiç girmiyordu artık Winckler. Günlerini ve gecelerini nasıl geçirdiği hakkında kimseye bir şey söylemiyordu. Bilinen, yalnızca hemen hemen hiç uyumadığıydı. Valène kendisini görmeye geldiğinde, onu odasına alıyor, pencerenin kenarındaki koltuğunu veriyor, kendisi de yatağın kenarına ilişiyordu. Çok fazla konuşmuyorlardı. Bir keresinde ona Ourcq Kanalı, La Ferté-Milon'da doğduğunu söylemişti. Başka bir gün de, Valène'e, ani bir coşkuyla ustasından söz etmişti.

Adı Bay Gouttman'dı, kilise ve manastırlarda sattığı bazı dinsel eşyalar üretiyordu: haçlar, çeşitli boyutlarda madalyonlar, tespihler, manastırlar için büyük şamdanlar, portatif sunaklar, taklit değerli taşlar, mavi kartondan İsa figürleri, kızıl sakallı Aziz Joseph'ler, porselen haçh tepeler. Gouttman onu, on iki yaşındayken çırak olarak almıştı; evine götürmüş – Meuse'de, Charny yakınlarında kulübe gibi bir yer – atölye olarak kullandığı küçücük bir yere yerleştirmiş ve şaşırtıcı bir sabırla – çünkü çok huysuzdu – bildiği işi öğretmeye girişmişti. Yıllarca sürdü bu çünkü her şeyi biliyordu adam. Ama Gouttman, sayısız yeteneğine karşın iyi bir işadamı değildi. Stoklarını tüketince, kente iniyor ve bütün parasını iki üç günde saçıp savuruyordu. Sonra evine dönüyor ve yeniden oyma, örme, dokuma, dizme, süsleme, dikme, yoğurma, boyama, vernikleme, kesme, ekleme işlerine girişiyor, yeniden bir stok daha oluşturuyor ve mallarını satmak için yollara düşüyordu. Bir gün geri dönmedi. Winckler daha sonra, Argonne Ormanında, Islettes ve Clermont arasında yol kenarında soğuktan donarak öldüğünü öğrendi.

O gün Valène Winckler'e Paris'e nasıl geldiğini ve Bartlebooth'la nasıl tanıştığını sordu. Ama Winckler bu soruyu yalnızca "Gençtim" diye yanıtladı.

dokuzuncu bölüm

Hizmetçi Odaları, 3

Burası ressam Hutting'in, iki uşağı, Joseph ve Ethel'i barındırdığı oda.

Joseph Nieto şoför ve ağır işlere bakıyor. Kırk yaşlarında bir Paraguaylı, eskiden bir deniz ticaret filosunda onbaşılık yapmış.

Ethel Rogers yirmi altı yaşında bir Hollandalı, yemek ve çamaşırla ilgileniyor.

İmparatorluk stilinde büyük bir yatak, odanın hemen hemen tümünü işgal etmiş; demirlerinin uçlarındaki bakır toplar özenle ovularak parlatılmış. Ethel Rogers üstünde kaşmire benzeyen bir şalın atılı olduğu çiçek motifleriyle süslü pirinç kâğıttan paravanla yarı yarıya gizlenmiş halde süsleniyor. Beyaz bir gömlek ve geniş kemerli bir siyah pantolon giymiş olan Nieto yatağa uzanmış; gözlerinin hizasındaki sol elinde bir mektup var; zarftaki baklava biçimli pulda Simon Bolivar portresi görülüyor; ortaparmağında büyük bir şövalye yüzük bulunan sağ elindeyse yanan bir çakmak duruyor, yeni almış olduğu bu mektubu yakmaya hazırlanıyor sanki.

Yatak ve kapı arasında, meyve ağacından küçük bir komodin var; üstüne, iki köpeğinden tanınan bir Black and White viski şişesi ve tuzlu bisküvi dolu bir tabak var.

Duvarlar açık yeşil renkte. Yere sarı yeşil karelerden oluşmuş bir hah serilmiş. Bir tuvalet masası var, tek ve hasırdan sandalyenin üzerine rengi solmuş bir kitap atılmış: *Metinlerle Fransızca, Orta Düzey. İkinci Yıl*: Odadaki mobilyayı tamamlayan eşyalar bunlar.

Yatağın bulunduğu yerin üst bölümüne *Arminius ve Sigimer* adlı bir röprodüksiyon iliştirilmiş: Röprodüksiyonda gri pelerinli iki dev adam görülüyor; boyunlarıyla boğayı andırıyorlar, Herkül'ünki gibi

güçlü pazıları var, kırmızı yüzlü kalın bıyıklı bu adamların favorileri çalılıkları andırıyor.

Giriş kapısının üzerine bir kartpostal raptiyelenmiş: Hutting'in Pontarlier Valilik Konağı onur avlusunu süsleyen – *Gecenin Hayvanları* – dev bir yontusu: Bütün olarak belli belirsiz şekilde tarihöncesi bir hayvanı anımsatan blok külçelerden oluşmuş bir karışım bu.

Viski ve tuzlu bisküviler Madam Altamont'un kendilerine çıkardığı bir armağan, daha doğrusu peşin verilmiş bir bahşiş. Hutting ve Altamont'lar çok sıkı fıkılar ve ressam, bu gece Bartlebooth'un altındaki, ikinci kat sağ taraftaki dairelerinde verecekleri resepsiyonda hizmet etmeleri için uşaklarını gönderiyor onlara. Her yıl böyle sürüp gider bu ve Altamont'lar da ressamın hemen her üç ayda bir atelyesinde verdiği ve çoğu zaman çok görkemli geçen eğlenceler için aynı biçimde mukabele ederlerdi.

DAHA FAZLA BİLGİ EDİNMEK İSTİYORSANIZ:

BOSSEUR. J.– *Les Sculptures de Franz Hutting*, Paris, Galerie Maillard, 1965.

JACQUET, B.– *Hutting ou de l'Angoisse*. Forum, 1967-7.

HUTTING, F.– *Manifeste du Mineral Art*. Brüksel, Galerie 9+3, 1968.

HUTTING, F.– *Of Stones and Man*. Urbana Museum of Fine Arts, 1970.

NAHUM. E.– *Towards a Planetary Consciousness: Grillner Hagiwara, Hutting*. S. Gogolak (Ed.), *An Anthology of Neo-Creative Painting*, içinde, Los Angeles, Markham and Coolidge, 1974.

NAHUM, E.– *Les Brumes de l'Etant. Essai sur la Peinture de Franz Hutting*. Paris XYZ, 1974.

ALLIGNY, A. de– *Hutting Portraitiste*. Cahiers de l'Art nouveau, Montréal 1975, 3.

onuncu bölüm

Hizmetçi Odaları, 4

En üstte, çatı katındaki küçücük bir odada, Rorschash'larda, yatacak yer ve yiyecek karşılığı çalışan on altı yaşında bir kız vardır.

Genç kız, pencerenin yanında ayaktadır. Sevinçten aydınlanmış bir yüzle ve koca bir dilim ekmeği kemirerek bir mektup okumaktadır – hatta belki de yirminci kez okumaktadır. Pencereye bir kafes asılnuş; kafesin içinde sol ayağına metal bir halka takılmış gri tüylü bir kuş var.

Yatak çok dar: Aslında, çekmece işlevi gören üç ağaç küp üstüne konmuş köpükten bir yatak bu; üstüne rengârenk parçalardan dikilmiş bir yorgan atılmış. Yatağın üst kısmında, duvara 100x60 cm boyutunda mantardan bir pano yapıştırılnuş. Üzerinde çok sayıda iğnelenmiş kâğıt var – elektrikli ekmek kızartma makinesi kullanma kılavuzu, bir çamaşırhane fişi, bir takvim, *Alliance Française* ders saatleri çizelgesi ve genç kızı, İngiltere'de Harrow'un hemen yakınındaki Greenhill'deki kolejdeyken rol aldığı piyeslerde iki ya da üç yaş daha küçük gösteren üç fotoğraf; Bartlebooth da altmış beş yıl kadar önce Byron, Sir Robert Peel, Sheridan, Spencer, John Perceval, Lord Palmerston ve bunlar gibi birçok ünlüyü izleyerek oraya gitmişti.

Birinci fotoğrafta, Jane Sutton ayakta duruyor, altın sarısı işlemeleri olan kırnuzı brokar bir külot giymiş, açık kırmızı çoraplar, beyaz bir gönlek ve kısa, yakasız, kolları hafif kabarık, sarı ipek saçaklı kırmızı bir hırka var sırtında.

İkincisinde, büyükbabası Utherpandragon Kralının başucunda diz çökmüş Prenses Beryl rolündedir (*"Utherpandragon Kralı ölümcül bir hastalığa yakalanınca prensesi yanına getirtir..."*)

Üçüncü fotoğrafta yan yana dizilmiş on dört genç kız vardır. Ja-

ne soldan dördüncüdür (başının üstündeki bir çarpı işaretinden tanınıyor yoksa tanımak zor olurdu kendisini). Yorick'in *Gleichen Kontu* adlı yapıtının son sahnesidir bu:

Gleichen Kontu Sarrasin'lere karşı savaşırken esir düşmüş ve köleliğe mahkûm olmuştur. Sarayın bahçesinde çalışırken, Sultanın kızının dikkatini çeker. Prenses üstün nitelikli bir insan olduğunu düşündüğü bu adama âşık olur; kendisiyle evlenmek istediği takdirde kaçmasına yardımcı olacağını söyler. Kont evli olduğunu bildirir; çokkarılılık geleneğini benimsemiş prenses için hiçbir sakıncası yoktur bunun. Hemen anlaşırlar, yola çıkarlar ve Venedik'e ulaşırlar. Kont Roma'ya gider ve IX.Gregorius'a başından geçenleri bütün ayrıntılarıyla anlatır. Papa, Sarrasine'in dinini değiştireceği sözünü alınca, ona her iki kadınla birlikte oturma izni verir.

İlk karısı, hangi şartlarda olursa olsun kocasının dönüşüne öyle sevinir ki, her şeye razı olur ve velinimetine minnetlerini sunar. Hikâyeden öğrendiğimize göre Sarrasine'in hiç çocuğu olmamış ve kumasının çocuklarına bağlanmış ana sevgisiyle. Dünyaya kendisine benzeyen bir varlık getirememiş olması ne kadar acı!

Gleichen'de bu üç ender insanın birlikte yattıkları yatak gösterilir. Saint-Petersburg Benediktin mezarlığında aynı yerde gömülüdürler; ve iki karısından daha sonra ölen kont, kendisinin de gireceği mezara şunların yazılmasını emretmiş:

"Burada birbirlerini iki kızkardeş gibi ve beni de aynı şekilde sevmiş olan birbirinin kuması iki kadın yatıyor. Birisi, eşinin peşinden gitmek için Muhammed'i bıraktı. Öbürü eşini kendisine geri veren kumasının kollarına atılmak için koştu. Aşk ve evlilik bağlarıyla birleşmiş olan bizler yaşamımız boyunca tek bir yatakta yattık; ve ölümümüzden sonra da aynı taş örtüyor bizi." Mezarın yanına, olması gerektiği biçimde bir meşe ve iki ıhlamur dikilmiştir.

Odadaki tek başka mobilya yatak ve pencere arasındaki kullanılabilir küçük alanı işgal eden dar alçak masa. Masanın üstünde bir pikap – plak yiyici adı verilen minik aletlerden – dörtte üçü içilmiş bir Pepsi Cola şişesi, bir deste oyun kâğıdı ve çok renkli çakıltaşları, plastik küçük bir köprü ve küçük bir şemsiyeyle süslenmiş bir kaktüs saksısı vardır.

Alçak masanın altında sağa sola atılmış birkaç plak görülüyor. Bunlardan biri kabından çıkmış ve yatağın kenarında hemen hemen

düşey bir durumda: Bir caz plağı bu –*Gerry Mulligan Far East Tour*– ve kabında sabah sisine boğulmuş Angkor Vat tapınaklarının resmi var.

Kapıdaki askıya bir yağmurluk ve uzun bir kaşmir atkı asılmış.

Kare şeklinde, büyük boyutlu dördüncü bir fotoğraf, genç kızın durduğu yere pek uzak olmayan sağ taraftaki duvara raptiyeyle tutturulmuş; resimde Versailles stilinde parke bir salon görülüyor; salondaki tek eşya III. Napoléon üslubunda dev bir koltuk; koltuğun sağında, bir eli koltuğun arkalığının üst kısnunda, öbür eli kalçasında, çenesi öne çıkık, silahşör kılığına girmiş küçücük bir adam duruyor.

on birinci bölüm

Hutting'in Atölyesi, 1

Ressam Hutting, binanın son iki katının sağ tarafının en ucundaki sekiz hizmetçi odasını, koridorun bir bölümünü ve uydurma tavan aralarını birleştirerek üç köşesi kemerli geniş locayla çok sayıda odaya bağlanan koca bir atölye oluşturdu. Bu locaya çıkan helezoni merdivenin çevresinde çalışma aralarında dinlendiği, dostları, ziyaretçileri ve müşterileriyle görüştüğü küçük bir salona benzeyen bir yer yaptırdı; bu bölümü atölyeden ayıran L biçimi kütüphanenin uzun kanadı iki metreden biraz fazla, kısa kanadı bir buçuk metredir ve yapısı hafifçe Çin uslubunu andırmakta: siyah lakesinin üzerinde, iri, enli, uzun sedef ve bakır işlemeler var. Kütüphanenin tepesinde mulajlar, eski bir belediye amblemi, büyük vazolar, kaymaktaşından üç güzel piramit, beş rafında ise biblolar, antikalar ve bir yığın ıvır zıvır görülüyor; otuzlu yılların bir Lépine sergisinden gelme *kitsch* eşyalar: Bir patates soyucu, zeytinyağını damla damla akıtan küçük bir hunisi olan bir mayonez karıştırıcısı, katı yumurtaları ince dilimler halinde kesmeye yarayan bir alet, tereyağına helezoni biçim vermek için kullanılan bir alet, hiç kuşkusuz geliştirilmiş bir tirbuşondan başka bir şey olmayan müthiş karmaşık, kollu bir delgi; gerçeküstücü ready-made'ler –tamamen gümüş kaplama bir baston ekmeği– ve pop art eşyalar: Bir seven-up şişesi, renkli karton ve kumaştan romantik ve rokoko süslemeli cam çerçeveli kurutulmuş çiçekler, her ayrıntısı inceden inceye hesaplanarak yerleştirilmiş minik, sevimli, gözboyayıcı eşyalar: iki santimetre yüksekliğinde bir sehpa üzerine konmuş dantel bir örtü, her bir latası iki üç milimetreyi geçmeyen zigzaglı döşeme parkeleri; yirminci yüzyıl başındaki Pompei'den sahneler gösteren eski kartpostallar: Der Triumphbogen des Nero (Arco di Nerone, Arc de Néron, Nero's Arch), la Casa dei Vetti ("*Roma soylu villaları-*

nın en güzel örneklerinden biri; güzel resimleri ve mermerden dekorları çeşitli bitkilerle süslenmiş sütunlu iç avlusunda olduğu gibi bırakılmış..."), Casa di Cavio Rufio, Vico de Lupanare, vb. Bu koleksiyonların en güzel parçaları zarif müzik kutuları; içlerinden, eskiliğiyle ünlü bir tanesi çanı oynatıldığında ünlü *Smanie implacabili che m'agtate de Cosi fan tutte*'yi çalan zarif bir kilise; bir diğeri değerli küçük sarkaçlı bir saat ve sarkacın hareketi küçük bir opera dansçısının hareketlerini andırıyor.

Her iki kanadının açık yanları deriyle kaplanınış olan bu L biçimindeki kütüphanenin oluşturduğu dikdörtgen alana Hutting, alçak bir divan, birkaç puf, üzerinde içki şişeleri ve bardaklar, Beyrut'un ünlü gece kulüplerinden The Star'dan gelmiş bir buz kovası bulunan tekerlekli bir masa atmış: kova, oturmuş durumda, şişman, kısa boylu, sağ elinde maşrapa bulunan bir keşişi göstermekte; belinde uzun ipiyle gri bir cüppe giymiş keşişin baş ve omuzlarını örten siyah kapüşon buz kovasının kapağını oluşturuyor.

L'nin uzun kanadının karşısına düşen duvarın sol tarafı mantarla kaplanmış. Yerden aşağı yukarı iki buçuk metre yükseklikteki rayın üzerindeki metalik çengellere, ressam, çoğu küçük boyutlardaki yirmi tuvalini asmış: bunların hepsi, sanatçının eski üslubuyla yaptığı resimler; kendi deyimiyle bu "*sisler dönemi*"nde ünlenmiştir; bunlar ünlü tabloların titizce gerçekleştirilmiş kopyalarıdır genellikle –*Mona Lisa, Angélus, Rusya'dan Geri Çekilme, Kırda Öğle Yemeği, Anatomi Dersi*, vb.– daha sonra, bu yapıtları örnek alarak pek ünlü modellerinin siluetlerinin ortaya çıkacağı belli belirsiz bir külrengine ulaşan, kararsızlık etkilerinin az ya da çok belirgin olduğu resimler yaptı. Mayıs 1960'da, Paris'te Galerie 22'deki serginin açılışından önceki özel davette çok sayıdaki konuğun puro ve sigara dumanlarının daha bir yoğunlaştırdığı yapay bir sis kaplamıştı ortalığı; dedikodu yazarlarını müthiş keyiflendiren bir olaydı bu; Başarı çok çabuk geldi. İki üç eleştirmen matrak geçti, İsviçreli Beyssandre şunları yazdı: "Hutting'in grileri Maleviç'in *Beyaz Fon Üzerine Beyaz Kare*'sini değil, Pierre Dac ve General Vermot'ya özgü bir tünelde zencilerin kavgasını düşündürüyor." Ama çoğu hayranlıklarını gizleyemediler ve bir eleşirmen de şu yorumu getirdi: "Bu *meteorolojik lirizm* Hutting'i, New York Arte Brutta'sının bir numaralı sanatçısı, çok ünlü ve neredeyse adaşı Huffing'in düzeyine getirmiş." Akıllıca öğütleri tutan Hutting tuvallerinin yarısına yakın bölümünü elinde tuttu ve bugün büyük paralar istiyor bu resimlerine.

Bu küçük salonda üç kişi var. Biri kırk yaşlarında bir kadın; locaya çıkılan merdivenden inmekte; üstünde siyah deri bir kombinezon, ellerinde, güderiyle sildiği özenli bir işçilikle yapılmış bir Şark hançeri var; söylentilere göre yobaz Süleyman el-Halebi 14 Haziran 1800'de General Jean-Baptiste Kléber'i bu hançerle öldürmüş; Bonaparte'ın yarım bir başarı sağladığı Mısır seferinden sonra orada bıraktığı bu dahi stratej Kléber, Heliopolis zaferini kazanarak Amiral Keith'in ültimatomuna cevap vermişti.

Öbür ikisi puflara oturmuşlar. Altmış yaşlarında bir çift bu. Kadın dizlerine kadar gelen alaca bulaca, parçalı, yamalı bir etek ve çok geniş ilmikli siyah file çorap giymiş; kırmızı lekeli sigarasını deniz yıldızına benzer kristal bir kül tablasında eziyor; adam çok ince kırmızı çizgileri olan koyu renk bir elbise giymiş, gömleği soluk mavi, kravatı ve ceketinin üst cebindeki mendili diagonal kırmızı mavi çizgili; kırlaşmış saçları düzgün biçimde taranmış; gözlüğünün çerçevesi bağa. Dizlerinin üstünde kırmızı kaplı bir kitapçık var: *Vergi Hukuku.*

Deri kombinezonlu genç kadın Hutting'in sekreteri. Erkek ve kadınsa Avusturyalı müşteriler. Hutting'in en değerli sisli'lerinden birini satın almak için pazarlık yapmaya gelmişler; ilk çalışmalarından biri olan bu yapıtın, Hutting'in buğuyu bol tutmuş olması nedeniyle *Türk Hamamı*'ndan hiç de aşağı kalır bir yanı yok. Yapıt uzaktan, ilginç biçimde Turner'ın bir suluboya çalışmasına, *Harbour Near Tintagel*'a benziyor; ders verdiği dönemde Valène, Bartlebooth'a birçok vesileyle suluboyanın en yetkin örneği olarak göstermişti onu ve İngiliz, Cornwall'de hemen bir kopyasını yapıverdi.

Zamanını bir New York *tavan arası*, Dordogne'da bir şato ve Nice yakınlarındaki bir kır evi arasında geçirdiğinden Paris'teki dairesinde çok seyrek görülen Hutting Altamont'ların davetine katılmak için Paris'e döndü. Şu anda yukardaki odalardan birinde çalışıyor ve kendisini burada rahatsız etmek kesinlikle yasaktır.

on ikinci bölüm

Réol, 1

Beşinci katta, soldaki iki odalı küçük dairede, uzun süre, yalnız bir kadın olan Madam Hourcade oturdu. Savaştan önce bir mukavva atölyesinde çalışıyordu; bu atölyede sanat kitapları için, adları üzerlerine damgalanmış, ipek, deri ya da süet kaplı sert mukavvadan kitap kılıfları, klasörler, çeşitli reklam ve bürolar için süs eşyaları, koyu kırmızı ya da İmparatorluk yeşili bezden altın renginde ince çizgili dosya dolapları ve delikli süslemeleriyle fantezi eldiven, sigara, çukulata, meyve peltesi kutuları yapılıyordu. Bin dokuz yüz otuz dörtte, hareketinden birkaç ay önce, Bartlebooth, Winckler'in yapbozlarının yapıldıkça koyulacağı kutuları ona ısmarlamıştı tabii ki. Birbirinin tıpatıp aynısı, yirmi santim uzunluğunda, on iki santim genişliğinde, sekiz santim yüksekliğinde, siyah mukavvadan, Winckler'in balmumuyla mühürlediği bir kurdeleyle kapanan ve üzerindeki oval etikette bir numara ve P.B. harflerinden başka bir şey bulunmayan beş yüz kutu.

Savaş sırasında imalathane yeterli kalitede hammadde sağlayamadı ve kapanmak zorunda kaldı. Madam Hourcade Ternes Caddesi'ndeki büyük bir hırdavatçıda iş bulma şansına kavuşuncaya kadar zorlukla geçinebildi. Görünüşte zevk aldığı bir işti bu, çünkü savaş bittikten sonra, imalathane yeniden açıldı ve ona eski işini yeniden vermek istediler ama o kabul etmedi.

Yetmişli yılların başında emekli oldu ve Montargis yakınlarındaki küçük evine yerleşti. Orada her şeyden elini eteğini çekerek, gürültüsüz patırtısız, kaygısız tasasız bir yaşam sürmekte ve yılda bir kez Bayan Crespi'nin iyi dilek mesajlarını cevaplamaktadır.

Daireye kendisinden sonra Réol'ler geldi. Üç yaşında bir oğlan çocukları olan genç bir çiftti bu. Daireye taşınmalarından birkaç ay sonra kapıcı odasının camlı kapısına bir düğün davetiyesi yapıştırdılar. Madam Nochère onlara hediye almak için bütün dairelerden para toplamaya girişti ama ancak 41 frank toplayabildi!

Réol'ler yemek salonundalar ve yemeklerini henüz bitirmişlerdir. Masada bir pastörize bira şişesi, üstünde hâlâ bir bıçak bulunan bir Savoie pastasından kalıntılar, içinde erik kurusu, badem, ceviz ve fındık, İzmir ve Korinthos üzümleri, incir ve hurma bulunan, güzel, kristal bir meyve tabağı var.

Genç kadın XIII. Louis stili bir büfenin yanında, ayakta, parmaklarının ucunda, kollarını uzatmış, büfenin üst rafından, üzerinde romantik bir manzara resmi (tahta çitlerle çevrilmiş ve içlerinde yer yer karanlık çam ormanları ve göller oluşturan suları kabarmış derelerin bulunduğu uçsuz bucaksız çayırlıklar, uzaklarda balkonu ve leylekli kırık dökük çatısıyla ince uzun, çirkin bir yapı) olan seramik bir tabağı alıyor.

Adamın sırtında benekli bir kazak var. Sol elinde bir cep saati tutuyor ve saate bakarken bir yandan da üstünde bir Negro Minstrels grubu (silindir şapkalı, ceketli, koca koca papyonlu, çeşitli üflemeli çalgılar, banço çalan bir düzine adam ve shuffleboard) bulunan Early American tipi büyük duvar saatinin akrep ve yelkovanını ayarlamaya çalışıyor.

Duvarlara Hint kenevirinden bezler gerilmiş. Tek bir tablo, röprodüksiyon yok, takvim bile yok. Çocuk –bugün sekiz yaşındadır– çok ince saman rengi bir halının üstünde emeklemektedir. Kırmızı deriden kasket gibi bir şey vardır kafasında; küçük bir topaçla oynuyor; topacın üzerinde kuş resimleri var ve bu resimler, topaç yavaşladığında, kuşlar kanat çırpıyormuş gibi bir izlenim uyandırıyor insanda. Yanında bir resimli roman dergisinde, eşeğe binmiş, beyaz çizgili mavi kazak giymiş, dağınık saçlı iriyarı bir adam görülüyor. Eşeğin ağzından çıkan söz balonunda –çünkü konuşan bir eşektir bu– şu yazı okunuyor: "Eşeği oynamak isteyen aptallık eder."

on üçüncü bölüm

Rorschash, 1

Rorschash'ların oturduğu büyük dubleksin holü. Oda boş. Duvarlar beyaz lake, yer gri renkli büyük döşeme taşlarıyla kaplı. Ortada tek bir mobilya var: İmparatorluk üslubunda geniş bir çalışma masası; masanın alt kısmındaki çekmeceleri birbirlerinden ayıran küçük sütunlar tam ortada bir kemer oluşturuyor; bu kemerin de ortasına küçük bir çağlayanın yanına uzanmış çıplak kadın biçiminde bir saat yerleştirilmiş. Masanın ortasında iki eşya görülüyor: her tanesi üflenmiş camdan, hoş bir küre oluşturan bir salkım üzüm ve bronz bir ressam heykelciği: ressam büyük bir resim sehpasının önünde, başını hafifçe arkaya atmış ve iyice kasılmış durumda ayakta duruyor; ince ve uzun bıyıkları var, saçları bukleler halinde omuzlarına dökülüyor. Bol bir hırka giymiş, bir elinde paleti, ötekinde fırçası var.

Karşı duvarda asılı duran kara kalem resimde Rémi Rorschash görülüyor: Uzun boylu, kuru, kuş kafalı bir ihtiyar.

Rémi Rorschash'ın yaşamı, uzman bir yazarın hoş bir üslupla kaleme aldığı bir anılar kitabında gözüpekliklerin ve yanılgıların acıklı bir karışımı olarak yansıtılıyor. Mesleğine, Birinci Dünya Savaşı sonunda Bir Marsilya müzikholünde Max Linder ve bazı Amerikan komedyenlerinin taklitlerini yaparak başlamış. Uzun boyu ve zayıf bedeni, Keaton, Lloyd ve Laurel'i anımsatan melankolik ve hüzün verici mimikleriyle, dönemine göre iki üç yıl ilerde olmasaydı, ünlenecekti belki de. O dönemde kaba komedyenler modaydı ve halk, kısa süre sonra sinemada ünlenecek Fernandel, Gabin ve Préjean'ı alkışlarken "Harry Cover" –bu adı uygun bulmuştu kendisine– iç karartıcı bir yoksulluk içinde küfleniyordu ve gösteriye çıkmakta gittik-

çe zorlanıyor, güçlüklerle karşılaşıyordu. Savaştan, Kutsal Birlik'ten, Mavi Ufuk'tan esinlenerek halk havaları ve mızraklı süvari birliği gösterileriyle (Madelon, Sambre-et-Meuse vb.) tanınacak bir grup kurmaya karar verdi. O dönemden kalma bir fotoğrafta orkestrası "Albert Préfleury ve Neşeli Askerleri"yle birlikte, gururlu ve kibirli, kulağına doğru yıktığı ilginç kepi, şeritlerle süslü kısa askeri üniforması, şahane dolaklarıyla görülüyor. Kısa sürede büyük bir başarı kazandı ama bu başarısı ancak birkaç hafta sürdü. Pasadoblenin, fokstrotun, Antiller'in, üç Amerika'nın ve başka ülkelerin egzotik danslarının Fransa'yı istilasıyla dansinglerin ve baloların kapıları kapandı; övgüye değer yeni atılım çabaları ("Barry Jefferson ve Yedi Acı Biberi", "Paco Domingo ve Üç Atlı", "Fedor Kowalski ve Bozkır Macarları", "Alberto Sforzi ve Gondolcuları") birbiri ardından başarısızlıkla sonuçlandı. Kendisi bu arada tek değişikliğin adlar ve şapkalar olduğunu söylüyor: repertuvar aynen kalıyor, biraz tempo değiştiriliyor, gitar, bir balalayka, bir banço ya da bir mandolinle değiştiriliyor ve duruma göre de "*Baby*"ler, "*Ole!*"ler, "*Tovarişler*"ler, "*mio amore*"ler, "*corazón*"lar ekleniyordu.

Rorschash kısa sürede bıktı usandı bu işlerden ve bütün sanatsal etkinliklerden vazgeçmeye karar verdi, ama gösteri dünyasını da terk etmek istemedi ve iki özelliğiyle çok çabuk ünlenen bir akrobatın, bir trapezcinin emprezaryosu oldu; akrobatın birinci özelliği yaşının çok küçük olmasıydı – Rorschash'la tanıştığında on iki yaşında bile yoktu – ikincisiyse trapezde saatlerce kalabilme yeteneğiydi. Halk kendisini görmek için müzikholleri ve sirkleri dolduruyordu; akrobat yerden otuz kırk metre yükseklikte, yalnızca trapez gösterileri yapmıyor, o daracık çubuk üzerinde yatıyor, keyif çatıyor, yıkanıyor, giyiniyor, sütlü kakao içiyordu.

Ortaklıkları başlangıçta çok verimli ve başarılı oldu. Avrupa'nın, Kuzey Afrika'nın ve Orta Doğu'nun bütün büyük kentleri bu müthiş yeteneği alkışlamaya koştu. Ama trapezci büyüdükçe titizleşti. Önceleri yalnızca mükemmelleşme hırsı içindeydi, sonra despotça alışkanlıklar edindi; yaşamını öyle bir biçimde düzenlemişti ki herhangi bir kurumda çalıştığı bütün süreyi gece gündüz trapezden hiç inmeden geçirebilirdi. Görevliler, aslında pek kısıtlı olan ihtiyaçlarını karşılamak için nöbet tutuyorlardı çevresinde; adamlar trapezin altında bekliyorlar ve sanatçıya gerekli olan şeylerin konduğu, özel olarak hazırlanmış kapları indirip çıkarıyorlardı. Bu yaşam biçimi çevrede gerçek bir zorluk yaratmıyordu hiçbir biçimde; yalnız prog-

ramdaki öteki numaralar için sorunlar çıkıyordu; trapezcinin yukarda kaldığını gizlemek mümkün olmuyordu ve genelde çok rahat gözüken seyirci zaman zaman gözlerini sanatçıya dikmekten alamıyordu kendisini. Ama yönetim mesele yapmıyordu bunu, çünkü yeri hiçbir zaman doldurulamayacak bir akrobattı bu. Böyle bir yaşam biçiminin onu şeytanlıklardan, kurnazlıklardan uzak tutacağını düşünmek hoşlarına gidiyor, onun ancak böylelikle sürekli formda kalacağına ve mesleğini mükemmel biçimde icra edebileceğine inanıyorlardı.

Kontratlar sona erdiğinde ve trapezciyi bir yerden bir yere nakletmek gerektiğinde çıkıyordu esas zorluklar. Emprezaryo akrobatın sıkıntılarını en aza indirmek için elinden gelen her şeyi yapıyordu: kent merkezlerinde yarış arabaları kullanılıyor, ıssız yollarda geceleri ve sabahın çok erken saatlerinde son hızla yol alıyorlardı; ama genelde sanatçıyı sinirlendirmemek ve rahatsız etmemek için çok yavaş gidiyorlardı; trende bir kompartıman tümüyle tutuluyor ve akrobatın filede yatıp, kendisini biraz olsun trapezin üstünde sanabilmesi için uygun bir ortam yaratılıyordu; trapez, gösterilerin yapılacağı yerde, akrobatın gelişinden çok önce kuruluyor ve akrobatın bir an önce yükseklikllerine kavuşabilmesi için bütün kapılar ardına kadar açılıyor, bütün koridorlar boşaltılıyordu. Rorschash şöyle yazmıştı bu konuyla ilgili olarak: "Ayağını ip merdivene koyduğunu, yıldırım gibi tırmanıp yukarıya tünediğini gördüğümde, hayatımın en mutlu anlarından birini yaşardım."

Ve bir gün trapezci maalesef aşağı inmeyi kabul etmedi. Livorno'da Büyük Tiyatro'daki gösterisi bitmişti ve aynı akşam arabayla Tarbes'a hareket etmesi gerekiyordu. Akrobat, Rorschash'ın ve müzikhol müdürünün yalvarmalarına, trupun öteki çalışanlarının, müzisyenlerin, işçilerin, teknisyenlerin ve çıkmakta olan ama bu şamatayı duyup geri dönen seyircilerin sürekli yinelenen ricalarına rağmen, aşağı inmesini sağlayan ipi gururlu bir tavırla kesti ve gitgide artan bir ritmle kesintisiz bir büyük çemberler gösterisi sundu. Bu son gösteri iki saat sürdü ve salonda elli üç bayılma hadisesine yol açtı. İşe polis müdahele etmek zorunda kaldı. Rorschash'ın uyarılarına rağmen polisler büyük bir itfaiye merdiveni getirdiler ve yukarı tırmanmaya başladılar. Merdivenin yarısına kadar bile ulaşamadılar: trapezci ellerini açtı, bir çığlık atarak ve mükemmel bir parabol çizerek yere çakıldı.

Aylardan beri yöneticiler arasında paylaşılamayan akrobata tazminat ödenince Rorschash'a da biraz para düştü; Rorschash bu parayı ithalat-ihracat işlerinde kullanmaya karar verdi. Hissesine düşen paranın tümüyle dikiş makineleri satın aldı ve bunları, karşılığında baharat ve koku almak umuduyla Aden'e kadar götürdü. Yolda tanıştığı bir tüccar kendisini vazgeçirdi bu işten; yanında helezoni imbiklerden supap açıp kapama aletlerine, boncuklu elek, tava ve tencereye kadar, çeşitli bakır eşya ve aletler taşıyan bu tüccar, yaptığı açıklamada baharat pazarının ve genel olarak Avrupa ve Orta Doğu arasındaki alışverişin, tekellerini korumak için en zayıf rakiplerini bile fiziksel olarak ortadan kaldırmakta duraksamayan İngiliz-Arap tröstlerinin sıkı denetiminde olduğunu belirtti. Buna karşılık Arabistan ve Kara Afrika arasındaki ticaret o kadar sıkı bir denetim altında değildi ve verimli işler yapma imkânları sağlıyordu, özellikle de küçük denizkabukları alanında: bilindiği gibi bu kabuklar birçok Afrikalı ve yerli halklar arasında değiş tokuş aracı olarak kullanılmaktadır. Ama bilinmeyen ve gerçekten büyük kazanç sağlayan bir alan vardı: değerleri kabilelere göre değişen çeşitli denizkabukları. Sözgelimi Kızıldeniz kabukları (*Cyproea turdus*) Komor adalarında çok değerlidir ve bunlar orada kolaylıkla yerli denizkabuklarıyla (*Cyproea caput serpentis*) kârlı biçimde değiştirilebilmektedir (bir turdus karşılığında on beş caput serpentis). Buraya yakın bir yer olan Darüsselam'da caput serpentis'in kuru sürekli yükselmektedir ve üç *Cyproea moneta* karşılığı bir caput serpentis üzerinden işlem yapıldığı sık sık görülmektedir. Bu üçüncü tür kabuğa genel olarak para-kabuk adı verilmektedir ve her yerde geçerlidir; ama Batı Afrika'da, özellikle Kamerun ve Gabon'da o kadar değerlidir ki bazı halklar altın fiyatına satın almaktadır onu. Bütün masraflar çıktıktan sonra bire on kazanmak mümkün olabilirdi bu işten. İşin en küçük bir riski yoktu ama vakit harcamak gerekiyordu. Kendisini başarılı bir seyyah olarak görmeyen Rorshash'a pek çekici gelmedi bu iş ama adamın verdiği garantilerden etkilendi ve Aden'e vardıklarında yaptığı ortaklık teklifini hiç duruksamadan kabul etti.

İşlemler tüccarın öngördüğü biçimde gerçekleşti. Aden'de bakır eşyalarını ve dikiş makinelerini, kırk kasa Cyproae turdus'la değiştirdiler. Komor'dan sekiz yüz kasa caput serpentis'le ayrıldılar. Tek sorunları kasa denilen şey için ağaç bulmaktı. Darüsselam'da yüz elli develik bir kervan kiraladılar; bin dokuz yüz kırk kasa para-kabuklarıyla dört yüz yetmiş beş günde Tanganika'yı geçip büyük Kongo

Irmağına vardılar ve ırmağın aşağı yukarı ağzına kadar indiler; yükler iki yüz yirmi bir gün suda, yüz otuz yedi gün demiryolunda, yirmi dört gün insan sırtında taşınmıştı; seksenüç gün bekleme, dinlenme, zorunlu hareketsizlik, konuşmalar, mevzuat tartışmaları, çeşitli olaylar ve sıkıntılarla geçmişti. Bütün olarak bakıldığında, bütün bu etkinliklerin yabana atılmayacak bir başarı olduğu söylenebilirdi.

Aden'e gelişlerinin üzerinden iki buçuk yılı aşkın bir süre geçmişti. Bilmedikleri – Tanrı aşkına, nereden bilebilirlerdi ki bunu! – şuydu: Arabistan'a vardıkları anda, Schlendrian adındaki bir başka Fransız, Kamerun'u Zanzibar para-kabuklarına boğduktan sonra, oradan ayrılıyordu ve tüm Batı ve Orta Afrika'da para-kabukların değerini kesin biçimde düşürüyordu. Rorschash'ın ve ortağının kabukları değerlerini yitirmekle kalmamış, tehlikeli de olmuşlardı aynı zamanda; Fransız sömürge yöneticileri hakh olarak, yedi yüz milyon kabuğun – tüm Fransız Batı Afrikası'ndaki toplam kabuk değişim hacminin yüzde otuzu – görülmemiş bir ekonomik bunalıma neden olacağını düşündüler (bu konuyla ilgili tek bir söylenti sömürge yiyecek maddeleri fiyatlarında karışıklıklar yarattı; bazı ekonomistler bu karışıklığın Wall Street çöküşünün temel nedenlerinden biri olduğu konusunda ağız birliği ettiler): kabuklara el kondu; Rorschash ve arkadaşı kibarca ama kararlı bir tavırla Fransa'ya giden ilk gemiye binmeye davet edildiler.

Rorschash, Schlendrian'dan öc almak için elinden gelen her şeyi yapacaktı ama izini bulmayı başaramadı. Öğrenebildiği tek şey 1870 Savaşı'na gerçekten General Schlendrian adında birinin katılmış olduğuydu. Ama öleli çok olmuştu ve anlaşıldığı kadarıyla soyundan kimse de yoktu.

Rorschash'ın daha sonraki yıllarını nasıl geçirdiği tam olarak bilinmiyor. Anılarında kendisi pek bir şey söylememiş bu konuda. Otuzlu yılların başında büyük ölçüde Afrika macerasından esinlenerek bir roman yazdı. Roman 1932'de Tonneau Yayınları'ndan *Afrika Altını* adıyla çıktı. Kitapla ilgilenen tek eleştirmen yapıtı hemen hemen, aynı anda çıkan *Gecenin Sonuna Yolculuk*'a benzetti.

Roman pek ilgi çekmedi ama Rorschash'ın edebiyat çevrelerine girmesini sağladı. Birkaç ay sonra bir dergi çıkardı ve derginin adını çok tuhaf biçimde *Önyargılar* koydu; bundan amacı hiç kuşkusuz dergisinin böyle bir eğilimi olmadığını anlatmaktı. Dergi savaşa kadar yılda dört sayı olmak üzere çıktı. Bazıları daha sonra ünlenen

birçok yazarın yazılarını yayımladı. Rorschash konuya pek açıklık getirmiyor ama bunun, masrafları yazarlar tarafından karşılanan bir dergi olduğunu düşünmek daha gerçekçi bir yaklaşım. Her halükârda, savaş öncesi dönemin girişimleri içinde, bütünüyle başarısızlığa uğradığını söylemediği tek iş bu.

Bazıları onun savaş sırasında Özgür Fransız Kuvvetleri içinde etkinlik gösterdiğini ve birçok diplomatik görev üstlendiğini söylüyorlar. Bazılarıysa, tersine Mihver güçleriyle işbirliği içine girdiğini ve savaştan sonra da İspanya'ya sığınmak zorunda kaldığını iddia ediyorlar. Kesin olan, altmışlı yılların başında zengin, mutlu ve hatta evli olarak Fransa'ya dönmüş olduğudur. Kendisinin de keyifle hatırlattığı gibi, televizyonla çalışmaya, yapımcı olmak için henüz çok yeni Radyo Evi'nin sayısız boş bürolarından birine kurulmanın yeterli olduğu bu dönemde başlamıştı. Olivier Gratiolet'nin, binada, kendisinin oturduğu küçük konut dışında mülkiyetinde bulundurduğu son iki daireyi de bu dönemde satın aldı. Bunları birleştirerek, *La Maison Française, Maison et Jardin, Forum, Art et Architecture d'aujourd'hui* ve daha birçok dergi muhabirinin gelip defalarca fotoğraflarını çektiği gösterişli bir dubleks haline getirdi.

Valène onu ilk kez görüşünü hâlâ hatırlıyor. Asansörün bir sürpriz yapmamak için her zamanki gibi arızalı olduğu günlerden biriydi. Evden çıkıp Winckler'i görmeye gitmişti ve merdivenleri inerken yeni taşınan adamın dairesinin önüne gelmişti. Kapı ardına kadar açıktı. Geniş holde işçilerin biri gidip biri geliyordu ve Rorschash kafasını kaşıyarak dekoratörünün öğütlerini dinliyordu. O dönemde dallı, çiçekli yapraklı gömlekleri, fular olarak kullandığı mendilleri ve halkalı bilezikleriyle Amerikan stili etkisindeydi. Daha sonra, Paris salonlarından çok Çöl Bedevileri'ne uygun yorgun yaşlı aslan, durmadan gezen münzevi ihtiyar tipini benimsedi: Bez ayakkabılar, deri ceketler, gri keten gömlekler giydi.

Bugün yaşlı bir hasta, sürekli olarak kliniklerde geçirilecek günlere ya da uzun nekahet dönemlerine mahkûm. Eskisi gibi dillere destan mizantropluğu sürüyor ama gitgide daha az uygulanabilir oluyor.

KAYNAKÇA

RORSCHASH R. *Mémoires d'un lutteur*. Paris, Gallimard, 1974.

RORSCHASH R. *L'or africain* (Afrika Altını), roman. Paris, Tonneau,1932.

Gen. A. COSTELLO. *L'offensive Schlendrian aurait-elle pu sauver Sedan?* Hist. Armées, sayı 7, 1907.

LANDES, D. *The Cauri System and African Banking*. Harvard. J. Econom. 48, 1965.

ZGHAL, A. *Les Systèmes d'échanges inter-africains. Mythes et réalités*. Zeitschrift für Ethnol. 194, 1971.

on dördüncü bölüm

Dinteville, 1

Doktor Dinteville'in muayenehanesi: Hastaları muayane etmek için yatırdığı bir yatak, bir metal masa: masada yalnızca bir telefon, ayarlanabilir bir lamba, reçetelerini yazdığı antetli kâğıtlar, mermer bir hokka içinde mat, gri bir mürekkep kalemi var; üst tarafında büyük bir Vasarely röprodüksiyonu bulunan sarı deri kaplı küçük bir kanepe, pencerenin her iki yanında rafyadan yapılmış iki saksı kabı içinde geniş yapraklı arsız bitkiler; üst kısmında bazı aletler (bir stetoskop, metal bir pamuk kabı, içinde doksan derecelik alkol olan küçük bir şişe) bulunan raflı bir dolap; sağ taraftaki duvar tümüyle parlak metal panolarla kaplanmış: Bunların arkasında çeşitli tıbbi aygıtlar ve hekimin, aletlerini, dosyalarını ve farmasötik ürünlerini bulundurduğu bir gömme dolap var.

Doktor Dinteville masasında ve müthiş bir kayıtsızlık içinde reçete yazmakla meşgul. Kırk yaşlarındaki bu adam yumurta kafalı ve neredeyse bütünüyle kel. Yaşlı bir kadın olan hastası uzanmış olduğu yataktan kalkmaya hazırlanıyor; korsajını kapatan ve içine bir balık motifi yerleştirilmiş baklava biçimindeki metal broşunu düzeltiyor.

Odadaki üçüncü kişi kanepede oturuyor; orta yaşta bir adam, deri bir ceket giymiş, uçları saçaklı, kareli bir atkısı var.

Dinteville'ler bir konak yöneticisi soyundan geliyor. Ataları Concini'nin öldürülmesi sırasında Luynes ve Vitry'ye yardımlarından dolayı XIII. Louis tarafından soylu yapılmış. Cadignan huysuz ve geçimsiz, acımasız bir savaşçı olduğu sanılan bu adamdan şaşırtıcı bir portre bırakmış bize:

D'Inteville orta boyluydu, ne çok uzundu, ne çok kısa; burnu ustura sapı gibiydi ve hafifçe kartal gagasını andırıyordu; o zamanlar otuz beş yaşlarındaydı, ağır, ince, parlak bir kılıcı andırıyordu: Çapkın ve iyi yaşamayı seven biriydi ama o dönemde parasızlık denen ve daha kötüsü olamayacak bir hastalıktan musdaripdi. Gene de ihtiyaç duyduğunda para bulmak için altmış üç yol biliyordu ve bu yöntemlerin en şereflileri gizli soygunculuk, hırsızlık, dolandırıcılıkdı; içki alemlerine gider, aylak aylak dolaşır, Paris'te bulunduğu zamanlarda serserilik ederdi; güvenlik görevlilerine karşı sürekli birtakım oyunlar düzenlemeye kalkışırdı.

Onun soyundan gelen sonraki kuşaklardan daha aklı başında insanlar yetişmiş ve bunlar arasından on beş kadar piskopos, kardinal ve daha başka önemli şahsiyetler çıkmış. Bunların bazılarını anmadan geçmemek gerekir:

Gilbert de Dinteville (1774-1796): Ateşli Cumhuriyetçi, on yedi yaşında gönüllü olarak askere gitti; üç yıl sonra albay oldu. Taburuyla Montenotte saldırısına katıldı. Kahramanca çarpışması hayatına mal oldu ama savaşın mutlu bir biçimde sonuçlanmasını sağladı.

Emmanuel de Dinteville (1810-1849): Liszt ve Chopin'in dostu, özellikle *Topaç* adıyla bilinen ve insanı sersem eden bir valsiyle ünlenmiştir.

François de Dinteville (1814-1867): On yedi yaşında Ecole Polytechnique'i birincilikle bitirdi. Mühendislik ve sanayi alanında araştırmalar yapması için kendisine sunulan çok parlak tekliflere ilgi duymadı. 1840'da kömürden elmas üretilmesinin sırrını bulduğunu sandı. "Kristallerin duplikasyonu" adını verdiği bir teoriye dayanarak, karbonla doyurulmuş bir solüsyonu soğutma yoluyla kristalleştirmeyi başardı. Örnekler sunduğu Bilimler Akademisi, deneylerinin ilginç olduğunu ama kesin ve inandırıcı sonuçlar getirmediğini, elde ettiği elmasların donuk, kırılgan, tırnakla bile kolayca çizilebilir ve hatta ezilebilir olduğunu bildirdi. Teorilerinin ve deneylerinin çürütülmesi Dinteville'in cesaretini kırmadı. Yöntemini tescil ettirdi ve 1840'tan ölümüne kadar bu konuyla ilgili otuz dört özgün inceleme yazısı ve teknik rapor yazdı. Ernest Renan yazılarından birinde

(Seçmeler, 47, passim) kendisiyle ilgili olarak şunları söylüyor: "*Dinteville gerçekten elmas üretmiş olsaydı, bununla hiç kuşkusuz insanlığın işlerine karıştığı iddiasında olanın gitgide daha fazla göz önünde bulundurması gereken o kaba maddeciliği belli ölçüde tatmin etmiş olacaktı ama ideal tutkunu insanlara, aradan bu kadar uzun bir süre geçtikten sonra bile dayandığımız bu eşsiz maneviyat öğesini vermemiş olacaktı.*"

Laurelle de Dinteville (1842-1861) İkinci İmparatorluğun talihsiz kurbanlarından ve en iğrenç ve ilginç olaylarından birinin gerçek sorumlusu. Birkaç hafta sonra evleneceği Crécy-Couvé Dükünün verdiği bir resepsiyonda, genç kadın gelecekteki yeni ailesinin şerefine kadeh kaldırarak, bir şampanya kadehini bir dikişte boşalttı ve havaya fırlattı. Kader o anda, onun ünlü Baucis de Murano atölyesinden gelme devasa bir avizenin tam altında bulunmasını istemişti. Avize koptu ve sekiz kişinin ölümüne yol açtı; ölenler arasında Laurelle, yaşlı Crécy-Couvé Mareşali ve Rusya seferi sırasında altında üç at ölen dükün babası da vardı. Bir suikast girişimi varsayımını akla getirmek uygun düşmezdi. Resepsiyonda bulunan Laurelle'in amcası François de Dinteville, ortaya attığı varsayımla şu görüşü dile getirdi: "Kristal kadehin ve avizenin karşıt titreşimli fazlarının meydana getirdiği sarkıl genişleme." Ama bu açıklamayı kimse ciddiye almak istemedi.

on beşinci bölüm

Hizmetçi Odaları, 5
Smautf

Çatı katında, Hutting'in atölyesiyle Jane Sutton'un odası arasında, Bartlebooth'un yaşlı başuşağı Mortimer Smautf'un odası.

Oda boş. Beyaz tüylü bir kedi, gözleri yarı kapalı, ön ayaklarını bitiştirmiş, sfenks gibi, portakal renkli yatak örtüsünün üzerinde uyuklamakta. Yatağın yanındaki küçük başucu masasında, üzerinde "Guiness" yazısı okunan üçgen biçimli kesme camdan bir kül tablası ve *Azincourt'da Yedi Cinayet* adlı bir polisiye roman var.

Smautf elli yılı aşkın bir süredir Bartlebooth'un hizmetindedir. Kendisine başuşak unvanı vermiş olmasına rağmen daha çok oda hizmetçisi ya da sekreterlik görevlerini üstlenmişti; ya da daha doğrusu her iki işi birden yürütüyordu: aslında özellikle yol arkadaşı, kâhyası hatta Sanço Panza'sı, en azından Passeportout'su (çünkü Bartlebooth'da bir Phileas Fogg'luk olduğu bir gerçekti), yerine göre hamalı, hizmet eri, berberi, şoförü, rehberi, veznedarı, seyahat acentesi ve şemsiye taşıyıcıydı.

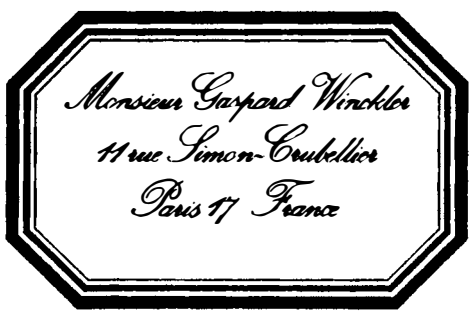
Bartlebooth'un ve dolayısıyla Smautf'un yolculukları bin dokuzyüz otuz beşten, bin dokuzyüz elli dörde kadar yirmi yıl sürdü; bütün dünyayı kapsayan bu yolculuk kimi zaman kaprislerle dolu olarak geçti. Smautf bin dokuz yüz otuzdan itibaren hazırlıklara başlamıştı: Vizeler için gerekli evrakların toplanması, gidilen ülkelerdeki farklı formalitelerle ilgili bilgi edinmek, uygun görülen çeşitli yerlerde açılacak banka hesaplarına yüklüce paralar yatırmak, kılavuz kitapçıkları, kartlar, tarifeler toplamak, otellerde yer ayırtmak ve va-

pur biletleri almak. Bartlebooth beş yüz değişik limanda beş yüz deniz manzarası yapmak istiyordu. Limanları az ya da çok rastlantısal olarak saptadı; atlasları, coğrafya kitaplarını, seyahat kitaplarını, turistik harita ve broşürleri inceliyor ve hoşuna giden yerleri işaretliyordu; daha sonra Smautf bu yerlere gidiş olanaklarını ve buralardaki konaklama imkânlarını araştırıyordu.

Bin dokuz yüz otuz beş yılı Ocak ayının ilk yarısı içinde ziyaret edilen ilk liman Gascogne Körfezindeki Gijon oldu; burası zavallı Beaumont'un ısrarla kuşkulu bir İspanyol Arap kentinin kalıntılarını aradığı bölgenin yakınlarında bir yerdi. Son liman ise bin dokuz yüz elli dört yılı Aralık ayının ikinci yarısında ziyaret edilen Yeni Zelanda'da, Escaut Irmağı ağzındaki Brouwershaven oldu. Bu arada İrlanda'da Camus Körfezinde, Costelloe yakınlarındaki küçük Muckanaghederdauhaulia limanı ve Carolina Adalarındaki daha küçük U limanı da ziyaret edildi; Baltık ve Letonya limanları, Çin limanları, Madagaskar, Şili limanları, Teksas limanları ziyaret edildi; iki balıkçı gemisi ve üç ağıyla küçük limanlar, kilometrelerce uzunluğundaki dalgakıranlarıyla çok büyük limanlar, doklar, rıhtımlar, yük taşıma iskeleleri, vinçler; sise boğulmuş limanlar, kavurucu limanlar, buzlar içinde kalmış limanlar; terk edilmiş limanlar, kumla örtülmüş limanlar, yapay kumsalları, yetiştikleri yerlerden sökülüp getirilen palmiyeleri, şatafatlı, görkemli otelleri ve kumarhaneleriyle yat limanları; binlerce liberty ships üreten devasa tersaneler; bombalarla tahrip edilmiş limanlar; küçük çıplak kızların yelkenli kayıkların yanında ıslandıkları sakin limanlar; oyma kayıklı limanlar, gondollu limanlar; askeri limanlar, küçük koylar, gemi tamir havuzları, doğal ve yapay sığınaklar, iç limanlar, küçük kanallar, dalgakıranlar; varil, halat ve sünger yığınları; kırmızı ağaç yığınları, gübre, fosfat, mineral dağları; içinde yengeç ve ıstakozların kaynaştığı sepetler; benekli kırlangıç balığı, çivisiz kalkan balığı, tath su kefali, mercan, mezgit, uskumru, kedi balığı, orkinos, mürekkep balığı, taşemen tezgâhları; sabun ya da klor kokan limanlar; fırtınalarla tahrip olmuş limanlar; sıcakla kavrulan ıssız limanlar; geceleyin binlerce hamlaçla onarılan delik deşik olmuş zırhlılar; havuzlu gemilerle çevrilmiş, çan ve siren sesleri arasında neşe ve keyif içinde su atan yolcu gemileri.

Bartlebooth yolculuk dahil, her limana iki hafta ayırıyordu ve bu da gittiği yerde genellikle beş altı gün kalmasına olanak veriyordu. İlk iki gün deniz kıyısında geziniyor, gemileri seyrediyor, bildiği beş dilden –İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Arapça ve Portekizce– biri-

ni konuşabildikleri kadarıyla balıkçılarla gevezelik ediyor ve bazen de onlarla birlikte denize açılıyordu. Üçüncü gün yerini seçiyor ve hemen yırttığı birkaç müsvedde yapıyordu. Bulunduğu yerden ayrılmadan bir gün önce, güneşin doğuşu ya da batışı, fırtına tehlikesi, şiddetli rüzgâr, ince yağmur, denizin yükselmesi ya da inmesi, kuşların geçmesi, sandalların denize açılması, bir geminin gelişi, çamaşır yıkayan kadınlar, vb. özel bir olay aramadığı ya da beklemediği takdirde genellikle sabaha karşı deniz manzarasını tamamlıyordu. Resmi en kısa zamanda bitirir ve kesinlikle yeniden başlamazdı. Suluboya kurur kurumaz, blokundan Whatman kâğıdını koparıp, Smautf'a verirdi (Smautf boş zamanlarında istediğini yapmakta serbestti: çarşı pazarı dolaşmak, tapınakları ziyaret etmek, kerhanelere, barlara, meyhanelere gitmek. Ama Bartlebooth resim yaptığı sırada orada hazır bulunmak, arkasında durup ressam ve pek kırılgan sehpasını yağmurdan, güneşten ve rüzgârdan koruyan büyük şemsiyeyi tutmak zorundaydı.) Smautf deniz manzarasını ipek kâğıda sarar, yarı sert bir zarfa koyar ve tümünü yeniden bir ambalaj kâğıdıyla sarıp iple bağladıktan sonra, paketi mühürler. Aynı akşam ya da bulundukları yerde postane yoksa en geç ertesi gün paket aşağıdaki adrese gönderilmiş olur:

Smautf yeri özel bir deftere özenle işaretleyip kaydediyordu. Ertesi sabah, Bartlebooth, bulundukları yerde ya da çevrelerinde varsa eğer, İngiltere konsolosunu veya başka bir yerel makamı ziyaret ediyordu. Daha ertesi gün de yola çıkıyorlardı. Etapların uzaması, zamanın bu biçimde tasarruf edilmesinde küçük değişiklikler yapılmasını zorunlu kılıyordu bazen, ama genelde titizlikle uyuluyordu programa.

İlle de en yakın limana doğru gitmeleri söz konusu değildi. Ulaşım olanaklarına göre kimi zaman çıktıkları yere geri dönebiliyor ya da çok dolambaçlı yollara girmek zorunda kalabiliyorlardı. Sözgelimi trenle Bombay'dan Bandar'a gittiler, Bengal Körfezi'ni Andaman Adaları'na kadar geçtiler, geri döndükleri Madras üzerinden Seylan'a gittiler ve tekrar Malacca, Borneo ve Selebes'e doğru hareket ettiler. Buradan direk Palawan Adası'ndaki Puerto Princesa'ya gidecekleri yerde önce Mindanao'ya, sonra Luçon'a gittiler ve Tayvan'a kadar çıktıktan sonra tekrar Palawan'a doğru indiler.

Gene de bütün kıtaları bir bir keşfettikleri söylenebilir. 1935-37 arasında Avrupa'nın büyük bölümünü dolaştıktan sonra Afrika'ya geçtiler ve 1938-1942 arasında saat istikametinde bu kıtayı bir baştan bir başa dolaştılar; buradan Güney Amerika'ya (1943-1944), Orta Amerika'ya (1945), Kuzey Amerika'ya (1946-48) ve son olarak da Asya'ya (1949-51) geçtiler. 1952'de Okyanusya'yı, 1953'de Hint Okyanus'unu ve Kızıldeniz'i baştan başa katettiler. Son yılda Türkiye'yi ve Karadeniz'i geçtiler, SSCB'ye girdiler, kutup dairesinin ötesinde, Yenisey ağzındaki Dudinka'ya kadar çıktılar, Kara ve Barents deniz'lerini bir balina gemisiyle geçtikten sonra Kuzey Burnu'ndan İskandinav fiyordları boyunca inerek uzun gezilerini Brouwershaven'de tamamladılar.

Tarihsel ve siyasal koşullar –ikinci dünya savaşı ve bu savaştan önceki ve sonraki (1935-1954) bütün yerel çatışmalar: Etyopya, İspanya, Hindistan, Kore, Filistin, Madagaskar, Guatemala, Kuzey Afrika, Kıbrıs, İndonezya, Çin Hindi, vb.– yolculuklarına pek bir etki yapmadı; yalnızca Canton vizesi için Hong Kong'da birkaç gün beklemek zorunda kaldılar ve Port Said'de bulundukları sırada otellerinde bir bomba patladı, hepsi bu kadar. Pek fazla eşyaları yoktu ve yükleri pek şikâyet konusu olmuyordu.

Bartlebooth yolculuktan hemen hemen elleri boş döndü; yolculuğa beş yüz suluboya resim yapmak için çıkmıştı ve bunları tamamladıkça Winckler'e göndermişti. Smautf üç koleksiyon oluşturdu – Madam Claveau'nun oğlu için pul koleksiyonu, Winckler için otel etiketleri ve Valène için kartpostallar – ve şimdi odasında bulunan üç eşya getirdi.

İlki yumuşak mercan olan (gummiferous pterocarpous diye belirtmeye çok önem veriyor) ve üzerinde bakırdan parçalar bulunan şahane bir denizci sandığı. Bunu Newfoundland'da, St.John's'da bir

deniz levazımatçısında bulmuş ve Fransa'ya götürmesi için bir balıkçıya emanet etmişti.

İkincisi ilginç bir yontu, bazalttan üç başlı, yaklaşık kırk santimetre boyunda bir Ana Tanrıça heykeli. Smautf onu Seyşeller'de, gene üç başlı ama tamamıyla farklı bir anlayışla yapılmış başka bir heykelle değişmişti: Bu, üzerine üç küçük ağaç heykelin tek bir vidayla tutturulduğu bir haçtı: Siyahi bir çocuk, uzun boylu bir ihtiyar ve doğal büyüklükte ve eskiden beyaz renkli olan bir güvercin. Bu heykeli Agadir pazarlarından birinde bulmuştu ve bunu ona satan adam heykelin Teslis'in hareketli figürleri olduğunu ve her yıl üçünden birinin "öne çıktığını" söyledi. O sırada Oğul öndeydi, Kutsal Ruh (belli belirsiz seçilebiliyordu) haçın üstündeydi. Can sıkıcı, rahatsız edici bir eşyaydı bu ama Smautf'un o kendine özgü kafasını büyüleyebilecek bir eşyaydı. Hemen hiç pazarlık etmeden satın aldı onu ve 1939'dan 1953'e kadar yanında taşıdı. Seyşeller'e varışının ertesi günü bir bara girdi: Orada gördüğü ilk şey Ana Tanrıça heykeli oldu; heykel tezgâhın üstünde, süslü bir kokteyl ve buz kabıyla, içinde küçük bayraklar ve minyatür asa biçiminde şampanya karıştırıcıları bulunan bir bardağın arasında duruyordu. Müthiş şaşırdı bu işe, hemen otele döndü ve elinde haçla geri döndü, malezyalı barmenle İngilizce ve Çinceden oluşan bir jargonla uzun bir konuşmaya daldı; konuşmanın konusunu üç başlı iki heykele on dört yıl içinde iki kez rastlamanın hemen hemen olanaksızlığı oluşturdu ve konuşmanın sonunda Smautf ve barmen sanat yapıtlarını değiştirerek somutladıkları sağlam ve sürekli bir dostluk için ant içtiler.

Üçüncü eşya büyük bir gravür, bir tür Epinal resmi. Smautf onu gezilerinin son yılında Bergen'de buldu. Gravürde yaşlı bir köy öğretmeninden ödül olarak bir kitap alan küçük bir çocuk görülüyor. Çocuk yedi sekiz yaşlarındadır, yünlü kumaştan gök mavisi bir ceket giymiştir, kısa pantolonludur, ayağında parlak iskarpinler, alnında defne yapraklarından bir taç vardır; geniş yapraklı bitkilerle süslenmiş parke bir sekinin üç basamağını çıkmaktadır. İhtiyar cübbe giymiştir, kırlaşmış uzun bir sakalı ve çelik rengi çerçeveli gözlüğü vardır. Sağ elinde bir şimşir cetvel, sol elinde de kırmızı ciltli büyük folio bir kitap tutmaktadır; cildin üzerinde *Erindringer fra en Reise i Skotland* yazısı okunmaktadır (Smautf kitabın Danimarkalı papaz Plenge'nin 1859 yazında İskoçya'ya yaptığı geziyle ilgili bir anlatı ol-

duğunu öğrenmiştir). Öğretmenin yanında yeşil örtülü bir masa bulunmaktadır; masanın üzerinde başka ciltler, bir dünya haritası ve İtalyan boyutlarında açık bir nota kitabı vardır. Gravürün, ağaç çerçevesine yerleştirilmiş bir bakır plakaya kazılı adı, görünüşte, yansıttığı sahneyle hiç ilgili değil: *Laborynthus.*

Smautf ödüllendirilen bu öğrencinin yerinde olmayı çok isterdi. Okumadığı için üzülüyordu; bu üzüntüsü yıllar içinde hastalıklı bir dört işlem tutkusuna dönüşmüştü. Yolculuklarının hemen başında Londra'daki müzikholde harika bir hesap makinesi görmüştü ve dünya turu sırasındaki yirmi yıl içinde Inverness'deki bir kitapçıda bulduğu rengi solmuş bir eğlendirici matematik ve aritmetik alıştırmaları kitabını tekrar tekrar okuyarak akıldan hesap yapmaya alıştırdı kendisini; öyle ki dönüşünde dokuz rakamlı sayıların kare köklerini ya da küpköklerini oldukça hızlı bir biçimde alabiliyordu. Bu işlemler kolay gelmeye başladığında faktoriyel çılgınlığına kaptırdı kendisini: 1 ! = 1 ; 2 ! = 2 ; 3 ! = 6 ; 4 ! = 24 ; 5 ! = 120 ; 6 ! = 7 2 0 ; 7 ! = 5 . 0 4 0 ; 8 ! = 4 0 . 3 2 0 ; 9 ! = 3 6 2 . 8 8 0 ; 10 ! = 3 . 6 2 8 . 8 0 0 ; 11 ! = 3,9 . 9 1 6 . 8 0 0 ; 12 ! = 4 7 9 . 0 0 1 . 6 0 0 ; [. . .] ; 22 ! = 1 . 1 2 4 . 0 0 0 . 7 2 7 . 7 7 7 . 6 0 7 . 6 8 0 . 0 0 0 ya da yedi yüz yetmiş yedi milyar kere bir milyardan fazla.

Smautf bugün 76!'de Ama yeterli büyüklükte bir kâğıt bulamıyor, kâğıt bulsa bile, bunu yayabileceği genişlikte bir masa olmayacak. Gitgide kendine güvenini yitiriyor ve bunun sonucunda da durmadan hesaplarına dalıyor. Birkaç yıl önce Morellet onun cesaretini kırmak istedi; kendisine 9 (99) rakamının yani dokuz üssü dokuzun dokuzuncu kuvvetinin, yalnızca üç rakam kullanılarak yazılabilecek en büyük sayı olduğunu öğretti; toplam üç yüz altmış dokuz milyon rakam saniye başına bir rakam düşecek biçimde yazıldığında, bu iş için tam on bir yıl gerekiyordu ve santimetreye iki rakam düştüğü varsayılırsa söz konusu sayı bin sekizyüz kırk beş kilometre uzunluğunda olacaktı! Ama Smautf bulduğu zarfların arka kısımlarını, not defterlerinin kenarlarını, kasap paket kâğıtlarını rakam sütunlarıyla doldurmaya devam etti.

Smautf şimdi seksenine merdiven dayadı. Bartlebooth uzun zamandan beri emeklilik teklif ediyor kendisine ama her seferinde de reddediyor teklifleri. Doğrusunu söylemek gerekirse yapacak pek fazla işi yok artık. Sabahları Bartlebooth'un giysilerini hazırlıyor ve giyinmesine yardımcı oluyor. Beş yıl öncesine kadar Bartlebooth'un

büyük babasının büyük babasından kalma bir kısa kılıçla sakalını kesiyordu ama gözleri çok zayıfladı ve elleri biraz titremeye başlayınca yerini Prony Sokağı'ndaki berber Monsieur Pois'nın her sabah yolladığı çocuk aldı.

Bartlebooth artık evinden hiç çıkmıyor, gündüzleri bürosunu hemen hemen hiç terk etmiyor. Smautf öbür hizmetçilerle birlikte yan odada duruyor; onların da Smautf'dan daha fazla işleri yok, bütün vakitlerini kâğıt oynamakla ve geçmişi yadetmekle geçiriyorlar.

Smautf her gün uzun süre odasında kalıyor. Çarpma işlemlerinde biraz daha ilerlemek istiyor; dinlenmek için de bilmece çözüyor, Madam Orlowska'dan ödünç vermediği polisiyeleri okuyor ya da saatlerce, tırnaklarıyla dizlerini ovarak mırıldanan kediyi okşuyor.

Beyaz kedi Smautf'a ait değil, bütün katın kedisi o. Kimi zaman Jane Sutton'un yanında, kimi zaman Madam Orlowska'da kalıyor, bazen Isabelle Gratiolet'ye, bazen de Bayan Crespi'ye iniyor. Üç dört ay önce çatı katından geldi. Boynunda büyük bir yara vardı, Madam Orlowska onu aldı ve tedavi etti. Gözlerinin başka başka renklerde olduğu fark edildi. Bir süre sonra da tamamen sağır olduğu anlaşıldı.

on altıncı bölüm

Hizmetçi Odaları, 6
Bayan Crespi

Yaşlı Bayan Crespi, yedinci katta, Gratiolet'nin dairesiyle Hutting'in hizmetçi odasının arasındaki odasındadır.

Yatağında yatıyor, üstünde gri, yünlü bir örtü var. Düş görüyor: Nefretle bakan gözleriyle bir ölü gömücü dikilmiş karşısına, ayakta, eşikte duruyor; sağ elini hafifçe kaldırmış, siyah şeritli bir kartvizit gösteriyor. Sol elinde yuvarlak bir yastık var; yastığın üzerindeki iki madalyadan bir tanesi Stalingrad Kahramanları Nişanı.

Arkasında, kapının ötesinde bir Alp dağları manzarası uzanıyor: ormanlarla çevrili buz tutmuş ve karla kaplı bir göl; en uzak kıyısının arkasında, dağlar eğilerek birbirlerine kavuşuyorlar sanki ve karla kaplı dorukların ötesinde göğün maviliğinde arka arkaya diziliyorlar. Ön planda üç kişi mezarlığa giden bir patikayı tırmanıyor; mezarlığın ortasında, üstünde somaki mermerden küçük bir süs havuzu bulunan ve defnelerle okibalar arasından yükselen bir sütun bulunuyor.

on yedinci bölüm

Merdivenlerde, 2

Merdivenlerden, bir zamanlar orada yaşamış olanların gizli gölgeleri geçiyor.

Marguerite'i, Paul Hébert'i, Laetizia'yı ve Emilio'yu ve saracı ve Marcel Appenzzell'i (Appenzel kantonu ve peyniri gibi tek "z" ile değil iki "z" ile) anımsıyordu; Grégoire Simpson'u ve esrarlı Amerikalıyı ve pek sevimli olmayan Madam Araña'yı anımsıyordu; sarı ayakkabılı, yakası karanfilli, malakit topuzcuklu bastonu olan ve on yıl boyunca her gün Doktor Dinteville'e akıl danışmaya gelen beyi anımsıyordu; *On Yedinci Yüzyıl İspanyol Kilisesi Sözlüğü* adlı bir yapıt hazırlayan ve 46 editör tarafından refüze edilen tarih profesörü Mösyö Jérôme'u anımsıyordu; bugün Jane Sutton'un oturduğu ve geceleri çalıştığı vejetaryenlerin gittiği bir restorandan, sebze çorbası pişen tencereye büyük bir etsuyu şişesini boşaltırken yakalanarak atılan öğrenci genci anımsıyordu; Lepic Sokağı'nda dükkânı olan ve polisiyeler arasında, Victor Hugo'nun, Belçikalı yayıncısı Henri Samuel'e *Les Châtiments* (Cezalar) adlı yapıtıyla ilgili olarak yazdığı üç mektup bulan sahaf Troyan'ı anımsıyordu; iki numara yukarda oturan ve bir 1941 sabahı, Sivil Savunma'nın ne idüğü belirsiz bir kararı gereğince giriş kısmına ve hiçbir zaman hiçbir işe yaramamış kum dolu çöp tenekelerinin bulunduğu küçük avluya taşınmak zorunda bırakılan gri gömlekli, bereli, alık ve mızmız sığınak bekçisi Berloux'yu anımsıyordu; Başkan Danglars'ın istinaf mahkemesindeki meslektaşlarına görkemli resepsiyonlar verdiği dönemi anımsıyordu; böyle günlerde gösterişli üniformaları içinde iki cumhuriyet muhafızı, binanın kapısında nöbet tutarlardı, hol, büyük aspidistra ve filodendron

saksılarıyla süslenirdi ve asansörün sol tarafına bir vestiyer, kapıcının vizon, samur, breitschwanz, astragan kürklerle ve samur yakalı redingotlarla süslediği askılarla donanmış küçük tekerlerler üstüne monte edilmiş bir metal çubuk konurdu. Madam Claveau böyle günlerde yakası dantelli siyah elbisesini giyer ve Regency üslubunda bir iskemlede (portmantoları ve yeşil bitkileri getiren adamdan kiralanan) otururdu, yanında üstü mermer bir sehpa bulunur ve bu sehpaya, kare şeklinde, oklarla ve yaylarla silahlanmış cupidonlarla süslenmiş metal bir kutu olan bilet kutusunu ve üstünde Oxygénée Cusenier'nin (beyaz ya da yeşil) değerlerini metheden bir yazı bulunan sarı bir kül tablası ve önceden beş franklıklarla doldurulmuş bir fincan altlığı koyardı.

Binanın en eski sakiniydi. Gratiolet'den de eskiydi; Gratiolet'nin ailesi eskiden bütün binanın sahibi olmuştu ama Gratiolet orada yalnızca savaş sırasında birkaç yıl yaşamış, daha sonra kalan dört ya da beş daire miras yoluyla ona intikal etmiş ama bunları peş peşe elinden çıkarmış ve sonunda yedinci kattaki iki odalı küçük daireye sıkışabilmişti ancak; kendisi orada yaklaşık otuz yıldır oturmasına rağmen, ailesinin bu binadaki dairesinde dünyaya gelmiş olan Madam Marquiseaux'dan da eski; yaşlı Bayan Crespi'den, yaşlı Madam Moreau'dan, Beaumont'lardan, Marcia'lardan, Altamont'lardan daha eski. Hatta Bartlebooth'dan daha eski: Genç adamın –çünkü o dönemde gençti, otuz yaşında yoktu henüz– bin dokuz yüz yirmi dokuz yılında günlük suluboya dersleri sırasında bir gün söylediklerini açık seçik anımsıyordu:

– Gördüğüm kadarıyla üçüncü kattaki büyük daire boş. Orayı almayı düşünüyorum. Size gelmek için daha az zaman harcarım böylelikle.

Ve aynı gün, hiç kuşkusuz pazarlık yapmadan satın almıştı daireyi.

Valène'se o dönemde on yıldır orada yaşamaktaydı. Odasını bin dokuz yüz on dokuz yılının bir ekim ayında, hiç ayrılmadığı memleketi Etampes'dan Güzel Sanatlar'a kaydolmak için geldiğinde tutmuştu. Tam tamına on dokuz yaşındaydı. Bir aile dostunun kendisini sıkıntıdan kurtarmak için geçici olarak sağladığı bir konuttan başka bir şey olamazdı burası. Daha sonra evlenecekti, ünlü olacaktı ya da Etampes'a dönecekti. Evlenmedi, Etampes'a dönmedi. Ün gelmedi. Bir on beş yıl kadar sonra belli belirsiz bir tanınmışlık denebilecek

bir şeydi onunkisi; birkaç sadık müşteri, masal derlemeleri için bazı illüstrasyonlar ve özel dersler sayesinde iyi kötü keyifli bir yaşam sürdü, resimlerini belli bir rahatlık içinde yaptı ve seyahatlere de çıkabildi. Daha sonraları daha geniş bir yere, hatta gerçek bir atölyeye sahip olma fırsatı çıktığında odasına, evine, sokağına, terk edemeyecek kadar bağlı olduğunu anladı.

Hiç kuşkusuz, kendileriyle ilgili hemen hiçbir şey bilmediği, tanıyıp tanımadığından emin olmadığı insanlar vardı; zaman zaman merdivenlerde rastladığı bu insanlar bina sakinleri miydi, dostlarını ziyarete gelmiş kimseler miydi, hiç kestiremiyordu bunu; hiçbir biçimde anımsayamadığı insanlar vardı; tek ve gülünç bir imajla anımsayabildikleri vardı: Madam Appenzzell'in saplı gözlüğü, Mösyö Troquet'nin mantarları keserek oluşturduğu ve şişelere koyup pazar günleri Champs-Elysées'de sattığı heykelcikler, Madam Fresnel'in fırınının üzerinde bir köşede her zaman sıcak duran mavi emaye cezve.

Bütün bu elli beş yıl boyunca bu evin yaşamını örmüş olan ve yılların bir bir sildiği kavranamayan ayrıntıları yeniden canlandırmaya çalışıyordu: Üzerlerinde ancak keçe ayakkabılarla gezilebilen mükemmel bir şekilde cilalanmış linolyum, ana kızın üzerinde bezelye ayıkladığı kırmızı yeşil çizgili muşamba; akordeon tencere altlıkları, akşam yemeğinden sonra parmakla dengelenen beyaz porselen tabak yığınları; yumuşak, kalın kumaştan ceket giymiş adam, çiçekli önlük giymiş kadın ve şöminenin yanına büzülmüş uyuklayan kediyle radyo başında geçirilen geceler; yamuk yumuk güğümlerle süt almaya inen lastik ayakkabılı çocuklar; külleri, yayılan eski gazetelerde toplanan büyük odun sobaları.

Neredeydi Van Houten kakao kutuları, güleç yüzlü yerli askerleriyle Banania kutuları, ağaç kaplama Commercy kurabiye kutuları? Pencerelerin altındaki teldolaplar neredeydi? Ünlü Madam Sans-Gêne'iyle Saponite çamaşır tozu paketleri neredeydi? Cappiello'nun çizdiği ateş tüküren şeytan resmiyle termojen pamuk paketleri, Doktor Gustin'in lityum tableti paketleri neredeydi?

Yıllar akıp gitmişti, evlerini taşıyanlar, piyanolarını, dolaplarını, dürülmüş halılarını, sofra takımı kutularını, fenerlerini, akvaryumlarını, kuş kafeslerini, yüzyıllık duvar saatlerini, islenmiş, kararmış ocaklarını, uzatma tahtalı masalarını, altı iskemlelerini, buzluklarını, büyük aile resimlerini indirmişlerdi.

Merdivenler, onun için, her katta bir anı, bir heyecan, zamanı

geçmiş, ele gelmeyen bir şeydi, belleğinin titrek alevinde bir yerlerde çırpınan bir şeydi; bir hareket, bir koku, bir gürültü, bir harelenme, piyano eşliğinde aryaları söyleyen bir genç kadın, beceriksizce tıkırdatılan bir yazı makinesi, yapışkan bir dezenfektan kokusu, bir uğultu, bir bağırtı, bir gürültü patırtı, bir ipek ve kürk hışırtısı, kapı arkasından gelen ve sızlayıp yakınan bir miyavlama, duvarlara ve bölmelere vuran ellerin çıkardıkları sesler, hışırtılı gramofonlarda mızmızca yinelenen tangolar ya da altıncı katta sağdaki, üç kat aşağıdan, üçüncü katta soldan yalnızca dayanılmaz bir sessizliğin karşılık vermeyi sürdürdüğü Gaspard Winckler'in inatçı testeresinin vızıltısı.

on sekizinci bölüm

Rorschash, 2

Rorschash'ların yemek odası, büyük holün sağ tarafı. Boş. Diktörgen biçiminde, yaklaşık beş metre uzunluğunda, dört metre genişliğinde bir oda burası. Yerde kül rengi kalın bir kadife hah var.

Sol taraftaki mat yeşil duvarda, çelik çerçeveli cam bir mücevher kutusu görülüyor; içindeki 54 eski madeni para bir günde otuz bin Lusitanialıyı öldürten ve mahkemeye, çocuklarını gösterip, merhamet dilenerek canını kurtaran praetor Sergius Sulpicius Galba'nın portrelerinden oluşan eksiksiz bir koleksiyon.

Karşı duvar da hol gibi beyaz lake; alçak bir sofra takımı dolabının üstünde *Rake's Progress* adlı, U.N. Owen imzalı ve köy ortasındaki küçük bir tren istasyonunu gösteren büyük bir suluboya resim var. Sol tarafta gar memuru, gişe görevi gören yüksek bir kürsüye yaslanmış durumda ayakta duruyor. Elli yaşlarında, şakakları açılmış, yuvarlak yüzlü, gür bıyıklı bir adam bu. Yelekli. Bir tarifeyi inceliyormuş gibi yapıyor ama aslında dikdörtgen biçimli küçük bir kâğıt parçasına, yarısı tarifenin altında kaldığından görülmeyen bir almanaktan aldığı bir kek tarifi yazıyor. Önünde, kürsünün öbür yanında, burnunun üstündeki kelebek gözlüğü ve burnundan soluduğunu belli eden yüzüyle bir yolcu, tırnaklarını törpüleyerek biletini bekliyor. Sağdaki üçüncü kişinin üzerinde yalnızca bir gömlek bulunuyor, çiçekli, enli pantolon askıları var; önündeki büyük fıçıyı yuvarlayarak gardan çıkıyor. Garın etrafında, üstünde ineklerin otladığı yonca tarlaları uzanıyor.

Sol taraftaki duvara göre daha koyu yeşil olan sağ taraftaki duvara asılı dokuz resimli tabakta görülenler şunlar:

– bir dindara kül veren bir papaz

– fıçı biçimindeki bir kumbaraya para atan adam

– vagonda bir köşeye oturmuş ve kolunu asma kayışa geçirmiş bir kadın

– karlı bir havada ısınmak için tepinen sabolu iki adam

– ateşli ve coşkulu bir tavır içinde savunma yapan bir avukat

– sütlü kakao içmeye hazırlanan ropdöşambrlı adam

– surdin takılı kemanını çalan bir kemancı

– elinde şamdanla duvardaki, umut simgesi örümcek ağına bakan gecelikli bir adam

– Birine kartvizitini uzatan bir adam. Bir düelloyu akla getiren saldırgan tutumlar

Odanın ortasında mazı ağacından, çevresinde desenli kadife kaplı sekiz iskemle bulunan modern bir yuvarlak masa var. Masanın ortasında yaklaşık yirmi beş santimetre boyunda gümüş bir heykelcik duruyor; sırtında, çıplak, başlıklı, sol elinde bir Komünyon kitabı tutan bir adam olan bir öküz heykelciği bu.

Suluboya resim, heykelcik, eski madeni paralar ve tabaklar Rémi Rorshash'a göre kendisinin "usanmayan, tükenmeyen üretici etkinliği" adını verdiği şeyin kanıtları. Kupa Şövalyesi adlı şu önemsiz gizin klasik karikatür biçiminde temsili olan heykelcik, daha önce sözünü etme fırsatını bulduğumuz ve konusu belirgin biçimde karanlık bir kehanet işini anımsatan *Şu Küpün Onaltıncı Kenarı* adlı televizyon oyununun hazırlanması sırasında bulunmuştu; tabaklar, tek bir aktörün birbiri peşi sıra bir papazı, bir bankacıyı, bir kadını, bir köylüyü, bir avukatı, yemek sanatıyla ilgili yazı yazan birini, bir virtüozu, saf bir eczacıyı ve otoriter bir grandükü canlandırdığı bir dizinin tanıtma yazılarına fon oluşturmak amacıyla kullanılmıştı; eski madeni paraları –otantik oldukları iddia ediliyordu– bu Sergius Sulpicius Galba'nın, ondan bir buçuk yüzyıl sonra, Neron ve Othon arasında yedi ay hüküm sürüp, *donativum*'u reddedince kendi askerleri tarafından Campus Martius'ta öldürülen Servius Sulpicius Galba'yla kesinlikle hiçbir ilgisi olmamasına rağmen Oniki Sezar'la ilgili bir programdan çok etkilenen bir koleksiyoncu vermişti kendisine.

Suluboya resimse, Stravinski'nin operasının modern bir adaptasyonunun (Fransız-İngiliz) dekorunun maketlerinden biriydi.

Bu açıklamalarda gerçek payı bulabilmek son derece zor. Bu dört yayından ikisi hiçbir zaman gerçekleşmedi: dokuz bölümlük dizi

için kendilerine başvurulan bütün aktörler – Belmando, Bouise, Bourvil, Cuvelier, Haller, Hirsch ve Maréchal –senaryoyu okuduktan sonra geri çevirdiler teklifi; modernleştirilen *Rake's Progress* ise, BBC'ye çok pahalı geldi. On iki Sezar dizisi, görünüşe göre Rorschash'la hiçbir ilgisi olmayan okul televizyonu için gerçekleştirildi ve Fransız televizyonunun sık sık başvurduğu yapımcı şirketlerden birinin gerçekleştiriği sanılan Şu Küpün Onaltıncı Kenarı için de aynı şey söz konusu.

Rorschash'ın televizyondaki işi aslında yalnızca bürolarda sürdü. "Genel müdürlük plan ve proje denetçisi" ya da "araştırma ve denemenin yeniden yapılandırma sorumlusu" gibi muğlak titrler altında, sürekli olarak hazırlık konferanslarına, karma komisyonlara, araştırma ve inceleme seminerlerine, yönetim ilişkileri toplantılarına, bölümlerarası kolokyumlara, genel kurullara, oturumlara, yazı kurullarına; ve telefon konuşmalarının, koridor sohbetlerinin, iş yemeklerinin, deneme çekimlerinin ve seyahatlerin yanısıra hiyerarşinin bu aşamasındaki birisinin Fransız televizyon kuruluşundaki iş hayatının temelini oluşturan öteki toplantılarına katıldı. Bununla birlikte kendisinin, bu toplantılardan birinde bir İngiliz-Fransız operası ya da Suetonius'dan esinlenerek tarihsel bir dizi fikrini ortaya atmış olabileceğini düşünmemizi engelleyen bir şey yoktur ama o, büyük olasılıkla zamanının büyük bölümünü araştırma hazırlıkları yapmak ya da bu araştırmaların sonuçlarını yorumlamak, bütçe pazarlıklarına girişmek, montaj odalarının kullanılmasına ilişkin raporlar kaleme almak, not göndermek ya da her zaman aynı anda en az iki yerde bulunmasının gerekli olduğunu belli edecek şekilde, daha oturur oturmaz telefondan beklendiğini ve kalkmak zorunda olduğunu göstermeye büyük ölçüde dikkat ederek konferans salonlarını dolaşmakla geçirdi.

Bu çokyanlı etkinlikler Rorschash'ın gururunu, iktidar heveslerini, entrikacılık ve palavracılık duygularını doyurdu ama "yaratıcılık" özlemlerini beslemedi: gene de on beş yıl içinde dışarıya satılan iki pedagojik dizi gerçekleştirmeyi başardı; ilki *Dudun ve Mambo*, Kara Afrika'da Fransızca öğretimine ilişkin bir çalışma; ikincisi – *Anamous ve Pamplenas* – gene aynı senaryo üzerine oluşturulmuş bir dizi, ama amacı "Alliance Française'in lise öğrencilerini Yunan uygarlığının güzellikleriyle tanıştırmaya yönelik bir çalışma".

Yetmişli yılların başında Bartlebooth'un projesi Rorschash'ın

kulağına çalındı. Bartlebooth on beş yıldan beri geliyordu ama kimse işin tam anlamıyla farkında değildi. Bu konuda iyi kötü bir şeyler bilenler hiç konuşmuyorlardı ya da çok az konuşuyorlardı; diğerleriyse sözgelimi Madam Hourcade'ın kendisine kutular verdiğini ya da Morellet'nin odasına acayip bir makine yerleştirdiğini veya yirmi yıl uşağıyla birlikte bütün dünyayı dolaştığını ve bu yirmi yıl boyunca Winckler'in dünyanın her yanından ayda en az iki paket aldığını biliyorlardı. Ama hiç kimse gerçekten, bütün bu parçaların birbirleriyle nasıl uyuştuğunu bilmiyordu ve doğrusunu söylemek gerekirse kimse de öğrenmek için özel bir çaba harcamıyordu. Ve Bartlebooth yaşamını çevreleyen küçük sırların binada çelişkili, genellikle tutarsız varsayımlara, çoğu zaman da sevimsiz ve kaba el yüz mimiklerine yol açtığını bilmekle birlikte, bir gün bu projesiyle ilgili olarak rahatsız edileceğini kesinlikle aklına getirmiyordu.

Ama Rorschash hızla harekete geçti; yirmi yıl süren bu deniz yolculukları, bu kesilen, parçalara ayrılan, yeniden oluşturulan, yapıştırılan vb. tablolar, Winckler ve Morellet'nin hikâyeleri ona geniş kapsamlı bir program gerçekleştirme düşüncesi esinledi. Bütün iş olayların yeniden kurulmasından ibaret olacaktı.

Bartlebooth geri çevirdi öneriyi tabii. Rorschash'la on beş dakika görüştü ve başından savdı onu. Rorschash askıntı oldu, Smautf'a ve öbür uşaklara sorular sordu, kendisini karmakarışık yanıtlara ve açıklamalara boğan Morellet'nin ağzını aradı, ısrarla ağzını açmayan Winckler'i sıkıştırdı, Madam Hourcade'la konuşabilmek için boşu boşuna Montargis'e kadar gitti ve son çare olarak fazla bir şey bilmeyen ama bildiklerini şişirerek anlatan Madam Nochère'e başvurdu.

Deniz manzaraları çizen ve yapbozlar oluşturan bir adamın hikâyesini anlatmayı yasaklayan bir yasa olmadığından Rorschash, Bartlebooth'un öneriyi geri çevirmesine hiç kulak asmadı ve Program Müdürlüğü'ne *Mahvolan Sanat Yapıtları* ve *Geçmişteki Büyük Savaşlar*'la ilgili bir proje verdi.

Rorschash, fikirleri reddedilemeyecek kadar etkiliydi televizyonda. Ama projesinin hemen gerçekleştirilmesini sağlayacak kadar da etkili değildi.. Üç yıl sonra, Rorschash bütün mesleki etkinliklerini birkaç haftalığına durdurmak zorunda kalacak kadar hasta olduğunda üç kanaldan hiçbiri tasarısını henüz kesin olarak kabul etmemişti ve senaryo da bitmiş değildi daha.

Daha sonraki olayları pek öncelemeyi istememekle birlikte Rorschash'ın girişiminin Bartlebooth için önemli sonuçlar getirdiğini be-

lirtmemiz de gerekiyor. Beyssandre, Bartlebooth'un hikâyesini geçen yıl bu televizyon olayları aracılığıyla öğrendi. Ve ilginçtir, girişiminin son evresini filme almak üzere kendisine bir sinemacı bulması için Rorscahsh'ı arayan Bartlebooth oldu. Ama bu, onun, yıllardır gözünün yaşına bakmayacağını bildiği bir çelişkiler ağı içine daha fazla gömülmesinden başka bir işe yaramadı.

on dokuzuncu bölüm

Altamont, 1

İkinci katta, Altamont'larda, geleneksel yıllık resepsiyonun hazırlıkları yapılıyor. Dairenin ön tarafındaki beş odanın her birinde bir büfe bulunacak. Küçük bir salon olan bu odada –büyük holün açıldığı odalardan ilki, bundan sonra hem sigara salonu, hem kütüphane işlevi gören bir bölüm, büyük bir salon, büyük ve gösterişli bir budvar* ve bir yemek odası geliyor– halılar dürülmüş ve çok değerli bölmeli parke ortaya çıkmış. Hemen hemen bütün eşyalar kaldırılmış; arkalıkları Boxer Savaşı'nı canlandıran savaş sahneleriyle süslenmiş sekiz lake iskemleden başka bir şey kalmamış ortalıkta.

Duvarlarda hiç resim yok çünkü duvarların ve kapıların kendileri birer dekor burada: renkli tuvallerle kaplanmış duvarlar; bazı göz aldatmalarının etkisiyle eski resim taslaklarından yararlanılarak özellikle bu oda için oluşturulmuş ve bir halk insanının on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Hindistan'daki yaşam olarak algılayabileceği görkemli bir panorama izlenimi uyandırıyorlar: önce korkunç gözlü maymunlarla dolu sık bir cengel, sonra her zaman su basabilecek alçak bir alanın kıyısında, üç filin homurdanarak birbirlerini ıslattıkları bir düzlük; biraz daha uzakta önlerinde sarı gök mavisi ve su yeşili sariler içindeki kadınların ve peştemallı erkeklerin çay yaprağı ve zencefil kökü kuruttukları, direkler üzerinde sazdan bir kulübe; bitkisel boya dolu kaplara daldırıp çıkardıkları işlenmiş büyük parçalarla büyük, kare biçimindeki kaşmir kumaş parçalarını süsleyen ağaç çatılarının önünde oturmuş insanlar; nihayet sağ tarafta

* Ev sahibesinin zaman zaman tek başına kalmak ya da konuklarını kabul etmek için kullandığı oda.

klasik bir kaplan avı sahnesi: ellerinde kaynana zırıltıları ve ziller bulunan iki sıra Hint askeri arasında, alnında püsküllü ve pomponlu, üstüne kırmızı kanatlı bir at resmedilmiş dikdörtgen bir sancakla çok süslü bir fil ilerliyor; filin kulakları arasında bağdaş kurmuş seyisin arkasında yükselen mahfede kızıl favorili, kolonyal şapkalı bir Avrupalı ve değerli taşlarla süslü tüniği, iri elmaslı uzun sorguçlu pırıl pırıl türbanıyla bir mihrace yer alıyor; onların önünde, cengelin sınırında, vahşi bir hayvan vücudunun yarısı bitkilerin ve çalılıkların arasından çıknuş, karnı yerde atlamaya hazırlanıyor.

Sol taraftaki duvarın ortasında üst kısmında büyük bir ayna bulunan geniş bir mermer şömine var; şöminenin üzerinde, dikdörtgen kesitli, içinde dayanıklı çiçekler bulunan uzun bir kristal vazo ve yüzyıl başından kalma kumbara görülüyor; ayakta durmuş, sırıtan, hafifçe eğilmiş bir zenci biçiminde bu kumbara; kırmızı rengin hakim olduğu, bol, ekose bir yağmurluk var üstünde, ellerinde beyaz eldivenler, gözünde çelik çerçeveli bir gözlük, başında, mavi kırmızı büyük rakamlarla "75" sayısı bulunan ABD bayrağıyla süslü silindir bir şapka var. Sol elini uzatmış, sağ eli, bir bastonun topuzcuğunu kavramış. Uzatmış olduğu avucuna para konduğunda, kol kalkıyor ve para anında ve acımasızca yutuluyor; otomat, teşekkür niyetine ayaklarını, swing dansını anımsatan bir biçimde beş altı kez sallıyor.

Dört ayaklı sehpalar üzerine oturtulmuş beyaz örtülü bir masa, karşı taraftaki duvarı boydan boya kaplıyor. Büfeyi süsleyecek yiyecekler henüz yerlerine konmamış; yalnızca büyük bir gümüş tabak içinde, tekrar eski durumlarına getirilmiş, yıldız biçiminde dizilmiş lal renkli kabuklu beş istakoz kabuğu var ortada.

Sahnenin tek canlı tanığı, büfe ve büyük hole açılan kapı arasında bir tabureye oturmuş, sırtını duvara vermiş, bacaklarını germiş ve hafifçe birbirinden ayırmış halde duruyor: siyah pantolonlu ve beyaz gömlekli bir uşak; otuz yaşlarında, kırmızı ve yuvarlak yüzlü bir adam; son derecede sıkıntılı bir şekilde bir romanın, yayımcının notu bölümünü okuyor; kitabın kapağında hamağa uzanmış hemen hemen çırılçıplak ve dudaklarında uzun bir ağızlık bulunan bir kadın var; sedef kabzalı küçük bir tabancayı umursamaz bir tavırla okuyucuya doğru çevirmiş: yayımcının notunda şunlar okunuyor:

> Okuyucu Paul Winther'ın son romanı "*Fare Kapanı*"nda, *Onu Gâvurotuna Yatır, İskoçyalılar Öfkeli, Yağmurluklu Adam*'ın yazarının fa-

vori kahramanlarını, bugünün ve yarının polisiye romanının tartışılınız değerlerini yeniden bulmanın zevkini yaşayacaktır: Yüzbaşı Horty bu kez bir Baltık limanında ölüm saçan bir piskoposla kapışıyor.

yirminci bölüm

Moreau, 1

Birinci kattaki büyük dairede bir oda. Yerde tütün renginde bir kadife halı var; duvarlar açık gri renkte Hint kenevirinden panolarla kaplanmış.

Odada üç kişi bulunuyor. Biri dairenin sahibi yaşlı kadın, Madam Moreau. Beyaz, mavi çiçekli bir pikenin altında İmparatorluk dönemi stilinde büyük bir karyolada yatıyor.

Madam Moreau'nun çocukluk arkadaşı Madam Trévins yatağın önünde, ayakta duruyor; üstünde bir yağmurluk, boynunda kaşmir bir fular var; çantasından yeni almış olduğu bir kartpostalı çıkarıyor ona göstermek için: bir kamyonetin direksiyonunda, kasketli bir maymun. Kartpostalın üzerindeki pembe çerçevede *Saint-Mouezy-sur-Eon Hatırası* yazısı okunuyor.

Yatağın sağ tarafındaki küçük masada sarı ipek abajurlu bir gece lambası, bir kahve fincanı, kapağında tarla süren bir köylü resmi bulunan küçük bir çörek kutusu, yarımküre biçimiyle eski zaman mürekkep hokkalarını hatırlatan küçük bir parfüm şişesi, içine birkaç kuru incir konmuş bir çerez tabağı, bir parça Hollanda peyniri, içinde, kırda, yiyeceklerle dolup taşmış (sığır filetosu, işkembe, domuz sucuğu, piliç yahnisi, köpüklü elma şarabı, meyveli turta, erik likörü) bir masaya oturmuş, yakası kürklü bir deri ceket giymiş kırk yaşlarında bir adam fotoğrafı bulunan ve dört köşesine aytaşları konmuş metal bir çerçeve var.

Başucu masasının alt gözüne birkaç kitap konmuş. En üsttekinin adı *Stuart'ların Aşk Hayatı*: İnce kapağında XIII. Louis dönemi giysileri içinde, perukalı, tüylü şapkalı, geniş dantel yakalıklı, dizlerine göğsü iyice açık bir hizmetçi oturmuş, süslü büyük bir bira bardağını

dudaklarına doğru götüren bir adam resmi var: şüpheli bir derleme kitabı bu: I. Charles'e mal edilen serserilikleri ve rezaletleri hoş bir biçimde anlatan ve üzerinde yazar adı bulunmayan kitaplardan biri; kapağında "özellikle yetişkinler içindir" ibaresinin yer aldığı kitap rıhtım ve gar kitapçılarında satılıyor.

Odadaki üçüncü kişi, biraz daha geride, sol tarafta oturuyor. Bir hemşire. İlgisiz bir tavır içinde resimli bir dergiyi karıştırıyor; derginin kapağında hoş, çekici bir şarkıcı var; petrol rengi, gümüş payetli fantezi bir smokin giymiş, yüzü ter içinde, çömelmiş durumda, bacakları açık, kollarını kavuşturmuş, karşısında bulunduğu seyirci kendinden geçmiş, büyük bir coşku içinde.

Seksen üç yaşındaki Madam Moreau binanın kıdemlisi. Buraya bin dokuz yüz altmış yılına doğru geldi; işlerinin gelişmesi nedeniyle ve başında bulunduğu işletmenin kendisine yüklediği sorumlulukları layıkıyla yerine getirebilmek için küçük Saint-Mouezy-sur-Eon (Indre) köyünü terk etmek zorunda kaldı. Özellikle Faubourg Saint-Antoine mobilyacılarının siparişlerini karşılayan küçük bir kereste atölyesi miras kalmıştı kendisine; kısa sürede bu alanda becerikli bir iş kadını olduğunu kanıtladı. Ellili yılların başında mobilya pazarı büyük bir bunalıma girdiğinde ve tornalanmış ağaca yalnızca rastlantısal, sonu belli olmayan, zahmetli ve masraflı pazarlar –merdiven ya da balkon korkulukları, lamba ayakları, sunak parmaklıkları, topaçlar, bilbokeler, yoyolar– kalınca, hizmetlerdeki ücret artışlarının kaçınılmaz biçimde el sanatları pazarının büyük bir atılımına yol açacağını sezerek işini büyük bir cesaretle ev aletlerinin üretim, hazırlama ve dağıtımına dönüştürdü. Düşünceleri umutlarının ötesinde gerçekleşti ve girişimi kısa süre içinde ulusal boyutlarda genişledi, büyüdü, öyle ki çok geçmeden kendisine parlak ortaklık teklifleri getiren korkulu Alman, İngiliz ve İsviçreli rakiplerini tehdit eder duruma geldi.

Bugün güçsüz ve çaresiz, Kırk'tan beri dul –yedek subay olan kocası altı haziranda Somme Savaşında öldü– çocuksuz, kendisine yardımcı olması için yanına getirttiği sınıf arkadaşı olan Madam Trévins'den başka kimsesi yok; katalogu dekorasyon ve tesisat sanayilerinin hemen hemen tümünü kapsayan ve sürekli gelişmekte olan bir kuruluşu demir yumruklarla yattığı yerden yönetiyor ve bu şirket çeşitli yan alanlara açılıyor:

DUVAR KAĞIDI AVADANLIĞI: plastik kutu içinde katlanabilir 2 metre, 1 makas, 1 rulet, 1 çekiç, 2 metrelik 1 metal cetvel, 1 kontrol kalemi, 1 kâğıt kesme makinesi, 1 bıçak, 1 fırça, 1 çekül, 1 kerpeten, 1 ıspatula bıçak, 1 metal çubuk. 45 cm uzunluğunda, 30 cm genişliğinde, 8 cm yüksekliğinde. Ağırlığı 2,5 kg. 1 yıl garantili.

DUVAR KAĞIDI AGRAFÖZÜ. 4, 6, 8, 10, 12 ve 14 mm'lik agraflar ihtiva eder. Her boyutta agraf kutusu (örneğin 7000 agraflı 6 kutu) ihtiva eden metalik kutu. Açıklayıcı broşür. Aksesuarlar: oyma bıçağı, adaptör (televizyon, telefon, elektrik). Agraf sökücü, kumaş kesme aleti, mıknatıs. 1 yıl garantili.

BOYA AVADANLIĞI. 9 litrelik 1 plastik kap, 1 sıkma kafesi, 1 175 milimetrelik poliyamid rulo fırça, 1 sünger rulo fırça, lake için 1 moher rulo fırça, 1 yuvarlak fırça Ø25 mm. SAF İPEK, 60 mm uzunluğunda, 4 düz fırça; 60, 45, 25 ve 15 mm'lik, 17, 15, 10 ve 7 mm kalınlığında. SAF İPEK. Birinci kalite. 55, 45, 38, 33 mm uzunluklarında. 1 yıl garantili.

PÜSKÜRTME TABANCASI. Uçları değiştirilebilir, yuvarlak ve düz jet biçimli uçlarıyla teslim edilir. Mambranlı kompresör, alüminyum dökme gövde. Maksimum basınç: 3 kg/cm^2, maksimum debi: 7 m^3/s. Hava başlığı, manometreli pompa. Elektrikli motor, 220 V 1/3 CV, açma kapama anahtarlı, toprak priziyle 2 m'lik besleme kablosu. Bronz rakorlu 4 m'lik hava beslemesi. Toplam ağırlık 12 kg. 1 yıl garantili.

HAREKETLİ YAPI İSKELESİ. 1,6 genişliğinde tekerlekli dikmeli 1 merdiven, 1,6 genişliğinde, dikmeli 1 merdiven, 60 cm'lik 2 çubuk, korkuluklu, gergili 145x50 boyutlarında 1 plato, 30x30 cm'den 50x220 cm'ye kadar ayarlanabilen tahtalar. Taban alanı 190x68. Emniyet kiliti. Toplam ağırlık 38 kg. 1 yıl garantili.

ÇOKAMAÇLI MERDİVEN. Oval alüminyum dikmeler. Otomatik yukardan sürgüleme (patentli), yükseklik 5.12 m, kapladığı alan 145x65x20. Ağırlık 23 kg. Aksesuarlar: basamak, destek, yerinden çıkarılabilir pabuçlar. 1 yıl garantili.

TAMİRCİ TEZGÂHI. Son derece sağlam bir imalat olan

bu tezgâhın ilginç boyutlardaki (004x060x120) çalışma masası dışında bilyeli yataklar üzerine monte edilmiş iki çekmecesi ve aletlerin dizilmesi için delikli bir levhası bulunmaktadır. Konik sürgüleme. Yatay sıkma olanağı. Soğuk profil 20/10 derece. Gri dövme boya. Monte edilmiş durumda. Yükseklik 90 cm. Ağırlık 60 kg. 1 yıl garantili.

ELEKTRONİK VARYATÖRLÜ MATKAP. 220V. 250W. Çift izolasyon. Radyo, televizyon parazit önleyicisi. Boşta dakikada 1400/3000 devir. Vuruş sıklığı: dakikada 0-14 000/35 200. Delme kapasitesi: çelik 10 mm, beton 12 mm, ağaç 20 mm. 10mm'lik anahtarlı delgi, 3 metre kablo, çember kulp, ayak, servis anahtarıyla birlikte verilir. Ağırlık 2,5 kg. Aksesuarlar: her yerde kullanılabilir adaptör, revolver sap, üst sap, yan sap, mengeneler, çift delgi, indirgeç, yastık, taşımahk, yivli silindir, küçük masa, küçük ayak, büyük ayak, delici, yuvarlak testere, çan testere, kurdele testere, parlatıcı süngertaşı, yumuşak süngertaşı, titrek süngertaşı, yörüngesel süngertaşı, yüzey parlatıcı süngertaşı, rende, testere, yuva açma makinesi, mekanik rende, esnek çubuk, bileyi makinesi, fırça, çityontucu, karmaç, kompresör, tabanca, uzatma tahtası, bileyici, mengene, 13 yüksek hıza dayanıklı çelik matkap ucu, tungsten karbürlü 4 matkap ucu, 4, 5, 6, 8 Ø ve vanadyum kromlu 4 metal matkap ucu 4, 5, 6, 8 Ø, 6 mm'lik freze, 8 mm'lik freze, 10 mm'lik freze, kamalar, rende bıçakları, ağaç tornası, sabit rende adaptörü, torna bıçağı, sabit yuva açma makinesi, parlatıcı, düzeltici, çıkrık makarası. 1 yıl garantili.

ALET ÇANTASI. Vanadyumlu kromdan 12 parçalı boru anahtarı takımı: 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 21, 23. Yalıtkan krom üniversal pense; 250'lik yalıtılmış asetat kollar. Her yerde kullanılabilir krom pense; 80'lik yalıtılmış asetat kollar. 200 mm yuvarlaklığında 1/2'lik bıçak; yarı yumuşak ağızlı, saplı. 125'lik üç köşeli eğe; yarı yumuşak ağızlı, saplı. 28'lik perçin çekici; açık lake. Vanadyumlu kromdan 175'lik tamirci tornavidası. Vanadyumlu kromdan 125'lik tamirci tornavidası. Vanadyumlu kromdan yıldız tornavida 1. Vanadyumlu kromdan yıldız tornavida 2. Vanadyumlu kromdan

125'lik kontrol kalemi. Çelik kalem. 18'lik anahtar. Büret. Dövülmüş çelikten 20'lik dişli anahtar. Parlak kafa; 10 yüzlü dereceli çubuk. Metal testere kabı. Kırmızı lake oval tüp. Çinkooksitli kenetleyici; krom kaplı yassı pense. 1 yıl garantili.

ALET DOLABI. Valiz biçiminde. 24 delikli levha ve 80 asma çengeliyle teslim edilir. Yükseklik 55, genişlik 45, derinlik 15 cm. 6'dan 9'a 7 ahahtarlı takım. 9 boru anahtarı takımı 4/14. Testere kabı. Yıldız tornavida; 4x100 Kontrol kalemi; 6x150 tamirci tornavidası. Yahtkan pense. Her yerde kullanılabilen yahtkan pense; 13 mm'lik platolu matkap taşıyıcı. 1'e 10 mm'lik 19 matkap taşıyıcısı; 3 numara rende; 3 testere. 10'luk makas; 20'lik makas. 25'lik lake perçin çekici; 200'lük rende. 175'lik yarım çember eğe. 150'lik eğe. Ağaç metre. Çinkooksitli kenetleyici. Çinkooksitli küçük zımba. 2 çelik burgu. 2 matkap. 180'lik kerpeten. Su terazisi. Toplam ağırhk 14,5 kg. 1 yıl garantili.

12 YASSI AHAHTAR TAKIMI. Vanadyumlu kromdan, frezeli. 6-7, 8-9, 10-11, 12-13, 14-15, 16-17, 18-19, 20-22, 21-23, 24-26, 25-28, 27-32. 1 yıl garantili.

KILAVUZ ÇEKME ÇANTASI. Çelik-tungsten 9 kılavuz ve 9 haddeli; 3x0,5, 4x0,7, 5x0,8, 6x1,7x1,8x1,25, 9x1,25, 10x1,50, 12x1,75, 1 hadde taşıyıcı, 1 ayarlanabilir büte. 1 yıl garantili.

DUY ÇANTASI. 18 duy; 10-32'lik vanadyumlu kromdan, bir matkap, bir universal kardan, 1 yivli gövde, 1 dişli mandalı, 1 küçük uzatma eki, 1 büyük uzatma eki. 1 yıl garantili.

DUVARCI AVADANLIĞI. 50'lik 3 kafah metal su terazisi, 22'lik yuvarlak uçlu 1 mala, 20'lik kare uçlu 1 mala, 1 16'lık kedi dili mala; 1 300x16'lık duvarcı makası; 1 300x16'lık tahta çivi. 1 metalik fırça. 1 yıl garantili.

ELEKTRİKÇİ AVADANLIĞI. 1 160'lık yalıtkan keski pense. 1 180'lik üniversal krom pense. 1 140'lık radyokrom. 1 180'lik yahtkan krom pense. 1 kontrol kalemi. 1 Vanadyumlu kromdan tornavida. 1 60 W gücünde havya; 1 rulo yapıştırıcı şerit. 1 yıl garantili.

MARANGOZ AVADANLIĞI. 1 küçük el testeresi. 1 sırtlı

testere. 1 marangoz çekici. 1 pense. 1 ince kerpeten, 3 8,10 ve 15'lik marangoz makası, 1 marangoz kalemi, 1 7x150'lik tornavida, 1 4x100'lük tornavida. 1 yıl garantili.

MUSLUKÇU AVADANLIĞI. 440x210x100 mm'lik metalik çanta içinde: otamatik yanmalı ince uçlu bir lehim üfleci (kartuşsuz verilir), 5 metal lehimci çubuğu, 1 250 mm'lik vanadyumlu kromdan pense. 1 0/30 mm'lik boru kesici. 1 0/25 mm'lik boru kesici, 6, 8, 10, 12, 14 mm'lik boru parlatma aleti. 1 yıl garantili.

SÜRÜCÜ AVADANLIĞI. Katlanabilen haç anahtar. Parbriz süpürgesi. 9 boru ahalıtar takımı, 6x7-16x17 lik 6 yassı anahtar takımı, sekiz yüzlü ayar çubuğu, pilli cep lambası, yağ büreti, üniversal yalıtkan pense, üniversal pense, krom İngiliz ahahtarı, buji fırçaları, 4'lü tornavida takımı, krom çekiç, buji anahtarları, eğe, manyetolu anahtar takımı, çinko kaplı kenetleyici, güderi, yağ pompası, ayak pompası, üçgen sinyal, yangın söndürücü pompa, hidrolik kriko, basınçölçer, asitölçer, antifrizölçer, seyyar beyaz lamba, seyyar kırmızı lamba. 1 yıl garantili.

İLKYARDIM ÇANTASI. 1 oksijenli su şişesi, 1 alkol şişesi, 2 büyük boy yara bandı, 4 küçük boy yara bantı, 1 cımbız, 1 makas, 1 tentürdiyot şişesi, 6 hidrofil kompres, 2 hidrofil bant (3x0,07 m), 2 tül bant (1x0,05 m), 1 bağ, 1 sargı bandı (1,50 m), 1 krom kaplı pilli ve ampullü metalik cep lambası, 1 tebeşir, 5 poşet alkollü tampon bezi, 1 poşet serinletici havlu. 1 kutu çengelli iğne. 1 boş ilaç kutusu. 5 hidrofil pamuklu tampon, 3 çift kullan at türünden plastik eldiven, BIR KAUÇUK AĞIZDAN AĞIZA REANIMASYON BORUSU (kullanım notuyla birlikte). 1 yıl garantili.

KAMPÇILAR İÇİN KAMPİNG KONTEYNERİ. Lüks. 6 kişilik, 1 polietilen kutu, 1 su geçirmez kapaklı salata tabağı, 6 düz tabak, 6 çukur tabak, 1 kapalı yiyecek kutusu, 1 içki testisi, 1 tuzluk, 1 biberlik, 1 yumurta kutusu, 6 maşrapa, 6 fincan, 6 çatal bıçak takımı (bıçaklar, çatallar ve büyük kaşıklar). Boyutlar 42x31x24 cm. Toplam ağırlığı 4,2kg. 1 yıl garantili.

JİMNASTİK DEMİRİ. 3,5 m. 8 kanca. Yeşil lake çelik. Direk 80 mm Ø, 4 iç dikme 40 mm Ø. 2 dış dikme 35 mm Ø. Uzunluk 3,90 m. genişlik 2,90 m. Kapladığı maksimum alan 6 m. Emniyetli kancalar. 2 salıncak, 12 mm Ø ipiyle 1 trapez, 22 mm Ø parlak kenevir ipi, 1 10 mm Ø polipropilen ip merdiven. Sipariş üzerine yapılabilecek özel aksesuarlar: Düğümlü ip, halka takımı, basit salıncak, çifte salıncak. Montajla ilgili açıklayıcı yazılar ve gömme çivisiyle birlikte. 1 yıl garantili.

MASA SÜSÜ. Sentetik maddeden, deri taklidi, ince pürtüklü, kestane rengi, 23 kıratlık ince altın süslemeli. Özenle işlenmiş: 48x33'lük bir kurutma kâğıt altlığı, 1 takvim bloku, 1 kalem kutusu, 1 klasör, 1 yıl garantili.

yirmi birinci bölüm

Kazan Dairesinde, 1

Bir adam bütün binayı ısıtan kazanın üstünde yüzükoyun yatıyor. Kırk yaşlarında biri bu; bir işçiye benzemiyor, daha ziyade bir mühendis ya da havagazı şirketi müfettişine benziyor; sırtında iş elbisesi yok, takım elbise giymiş, benekli bir kravatı ve gök mavisi tergal gömleği var. Başını bir kardinal takkesini andıran dört tarafından düğümlediği kırmızı bir mendille örtmüş; bir güderi parçasıyla bir tarafında yivli bir çubuk öbür tarafında da yaylı bir supap bulunan silindir biçimli bir parçayı siliyor. Yanında bir gazeteden koparılmış ve bazı bölük pörçük başlıkları, ilanları

Vézelize'i temizleyen
General Shalako
Chicago'da öldü

John Whitmer'ın "Çoban
Köpeği Kaygılı" (Cale-basse
Yayınları) adlı yapıtının
kazandığı Büy-

Halkımın barışını bozanlar ve bu nedenle ülke yönetimi

2. Sipahi Bando mızıka takımı bugün öğleden sonra bir konser verecektir. Konserin verileceği

okunabilen bir sayfanın üzerine başka bazı parçalar konmuş: cıvatalar, vidalar, rondelalar, kelepçeler, perçin çivileri, tahta çiviler ve birkaç alet. Kazanın ön tarafındaki yuvarlak plakada bir elmas stilizasyonunun altında RICHARDT& SECHER yazısı okunuyor.

Merkezi ısıtma tesisatı oldukça yeni. Gratiolet'ler ortak mülkiyet

düzeninde çoğunluğu ellerinde bulundurdukları süre, aşırı buldukları bir harcamaya şiddetle karşı çıktılar ve kendileri de o dönemdeki hemen hemen tüm Parisliler gibi şöminelerle ya da odun ve kömür sobalarıyla ısındılar. Altmışlı yılların başında, Olivier Gratiolet kendi hisselerinin hemen hemen tamamını Rorschash'a sattığında, tesisatın döşenmesi oy çokluğuyla kabul edildi ve tesisat, çatının yeniden onarılması işi ve gene o dönemde André Malraux'nun adıyla anılması gereken bir yasayla pahalı bir sıva programıyla birlikte gerçekleşti; buna bir de Rorschash'ların dubleksinin ve Madam Moreau'nun dairesinin tekmil iç düzenlemeleri eklenince bina yaklaşık bir yıl boyunca kirli ve gürültülü bir şantiye olarak kaldı.

Gratiolet'lerin hikâyesi aşağı yukarı Marki de Carabas'nın hikâyesi gibi başlar ama hiç de o kadar iyi bitmez: elde ettikleri hemen hemen her şeyin ve elde edemedikleri hemen hemen hiçbir şeyin sonu hayırlı bitmez. 1917'de ağaç sanayiciliği ve ticaretiyle zengin olan Juste Gratiolet –kendisi özellikle bugün de birçok parke fabrikasında kullanılan bir yuva açma makinesinin mucididir– öldükten sonra dört çocuğu, servetini, bıraktığı vasiyetnameye göre paylaştılar. Bu servet, bir bina –baştan beri burada söz konusu edilen– Berry'de, üçte biri talul üretimine, üçte biri kasaplık et üreticiliğine ve üçte biri de orman ürünlerine ayrılmış bir tarım işletmesi, Yukarı Bubancida (Kamerun) Maden Şirketi'nin yüklüce bir hisse senedi paketi ve o dönemde çok değerli olan Bröton manzara ve hayvan ressamı Le Meriadech'in dört büyük tuvalinden oluşuyordu. Sonuçta büyükleri Emile evi, Gérard çiftliği, Ferdinand hisse senetlerini ve tek kız Hélène tabloları aldı.

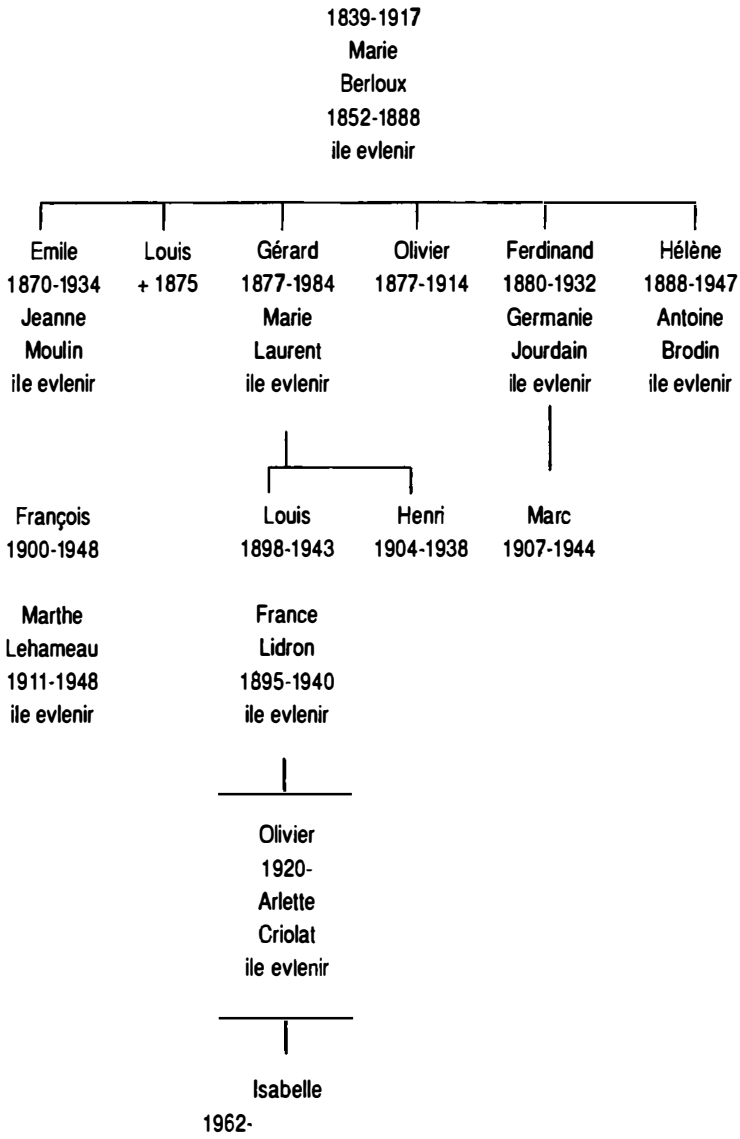
Birkaç yıl önce dans hocasıyla –Antoine Brodin adında biri– evlenmiş olan Hélène mirasın bu biçimde paylaşılmasına anında itiraz etmek istedi ama eksperler onun düşüncelerinin tam tersini savundular. Babası ona pay olarak sanat eserlerini bırakmakla, kendisini her şeyden önce Paris'te bir evin, bir tarım işletmesinin ya da Afrika'daki bir şirketin hisse senetlerinin yönetiminin getireceği sıkıntılardan ve sorumluluklardan kurtarmak istemişti. Öte yandan mirasın eşit biçimde paylaştırılmadığını ileri sürmek çok zor hatta imkânsızdı, çünkü çok ünlü bir ressamın dört tuvali en azından henüz işletilmeyen ve

belki de hiçbir zaman işletilmeyecek madenlerin hisse senetleri kadar değerliydi.

Hélène, Le Mariadech'in birkaç yıl sonra gözden düşmüş olduğu ve yapıtların bugünlerdeki fiyatının da 60 000 frank olduğu düşünüldüğünde tuvalleri o döneme göre olağanüstü iyi bir fiyata sattı. Bu küçük dünyalıkla kendisi ve kocası Amerika'ya göç ettiler. Orada profesyonel kumarcı oldular ve gece trenlerinde ve köylerde içki salonlarında kimi zaman bir haftayı aşan sürelere uzanan kumar partileri düzenlediler. Antoine Brodin 11 Eylül 1935'te gün ağarırken öldürüldü; iki gün önce salona girmelerini yasakladığı üç serseri onu Pensacola'dan (Florida) kırk kilometre uzaklıkta Jemima Creek'deki terk edilmiş bir taş ocağına götürdüler ve sopayla döve döve öldürdüler. Hélène birkaç hafta sonra Fransa'ya döndü. Bir yıl önce, Emile'in ölümüyle binayı miras alan yeğeni François ona altıncı katta Doktor Dinteville'in yanındaki iki odalı küçük daireyi verdi. Hélène burada bin dokuz yüz kırk yedi'de, ölümüne kadar köşesine çekilmiş, endişeli ve silik bir halde yaşadı.

Emile on yedi yıl boyunca, sahip olduğu binayı özen ve beceriyle yönetti, hatta çeşitli modernleştirme çalışmaları (özellikle 1925'de binaya bir asansör koydurtması) gerçekleştirdi. Ama mirastan yararlanmış tek kişi olması ve babasının istekleri doğrultusunda erkek kardeşlerini ve kızkardeşini zarara uğrattığı duygusu, kendisini onlardan sorumlu olduğu düşüncesine götürdü ve onların işlerini de üstlenmek istedi. Bu ağabeylik kaygısı yitip gitmesinin başlangıcı oldu.

İkinci çocuk Gérard iyi kötü mutlu bir durumda tarım işletmesiyle ilgileniyordu. Ama üç numara Ferdinand büyük güçlükler karşısındaydı. Epeyce hisseye sahip olduğu Yukarı Bubancida (Kamerun) Maden Şirketi on yıl kadar önce kurulmuştu; Zwindeyn Misyonu'na bağlı Hollandalı üç jeolog tarafından ortaya çıkarılan zengin kalay yataklarını araştırmak ve daha sonra da işletmekti amaç. O zamandan beri birçok hazırlık seferi düzenlendi ama genelde sonuçlar pek umut verici olmadı: kimileri burada önemli bir doğal kalayoksit damarlarının bulunduğunu söylüyor ama işletme özellikle de nakliyat koşulları gözlerini korkutuyordu bunların; kimileri de maden yatağının çok zayıf olduğunu, çıkarma ve işletme harcamalarını karşılayamayacağını ileri sürüyordu; bir bölümü de elde edilen örneklerde kalay izine rastlanmadığını, buna karşılık büyük ölçüde boksit, demir, manganez, bakır, altın, elmas ve fosfat bulunduğunu iddia ediyordu.

1839-1917
Marie
Berloux
1852-1888
ile evlenir
Emile
1870-1934
Jeanne
Moulin
ile evlenir
Louis
+ 1875
Gérard
1877-1984
Marie
Laurent
ile evlenir
Olivier
1877-1914
Ferdinand
1880-1932
Germanie
Jourdain
ile evlenir
Hélène
1888-1947
Antoine
Brodin
ile evlenir
François
1900-1948
Marthe
Lehameau
1911-1948
ile evlenir
Louis
1898-1943
France
Lidron
1895-1940
ile evlenir
Henri
1904-1938
Marc
1907-1944
Olivier
1920-
Arlette
Criolat
ile evlenir
Isabelle
1962-

Genelde karamsar bir tablo çizen bu çelişkili raporlar Şirket'in Borsa'ya girmesine ve her yıl sermaye artırmasına engel olmadı. Bin dokuz yüz yirmi'de Yukarı Bubancida (Kamerun) Maden Şirketi'nin yaklaşık yirmi milyon franklık sermayesi, yaklaşık yedi bin beş yüz hissedarı vardı; Şirket'in yönetim kurulunda ise üç eski bakan, sekiz bankacı ve onbir büyük sanayici bulunuyordu. O yıl, çalkantılı başlayan ama sıcak ve coşkulu bir biçimde sona eren bir hissedarlar toplantısında bu anlamsız ve yararsız hazırlıklara son verilmesi, bir an önce bunların her ne madeniyse, işletilmesine geçilmesi oy birliğiyle karara bağlandı.

Ferdinand, Yollar Köprüler ve Kanallar İdaresi'nde mühendisti ve kendisini kontrolörlüğe tayin ettirmeyi başardı. 8 Mayıs 1923'de Garva'ya gitti ve orada topladığı beş yüz işçi, on bir buçuk ton malzeme ve Avrupa kökenli yirmi yedi yönetici düzeyinde personelle Bubancida'nın yukarı çığırını Adamaua yaylalarına kadar aştı.

Temel atma çahşmaları ve galerilerin açılması her gün yağan yağmur yüzünden zorlaştı ve yavaşladı; yağmurlarla nehir düzensiz ve hiç hesap edilemeyen bir biçimde yükseliyor ve bütün açma, temizleme, düzenleme, doldurma çalışmaları nehrin sularıyla bozulup yok oluyordu.

İki yıl sonra sürekli ateşlenmeye başlayan Ferdinand Gratiolet evine dönmek zorunda kaldı. Yukarı Bubancida kalayının hiçbir zaman rantabl biçimde işletilemeyeceğine inanıyordu içten içe. Buna karşılık geçtiği bölgelerde bol miktarda ve çeşitli cinste hayvan görmüştü ve bu onda deri ticaretine atılma fikrini doğurdu. Nekâhet dönemini geçirir geçirmez hisse senetlerini elden çıkardı ve deri, kürk, boynuz, egzotik bağa ithalatı yapan ve kısa sürede mobilya alanında uzmanlaşan bir şirket kurdu: o dönemde kürklü yatak önü halıları ve kokarca, antilop, zürafa, leopar ve hörgüçlü öküz derisinden kılıf geçirilmiş Hint hurması mobilya pek modaydı; manda derisi süslemeleri olan kızıl ağaçtan küçük bir komodin rahat rahat 1200 franka satılabiliyordu. Su kaplumbağası kabuğuna yerleştirilmiş bir Tortosi boy aynası Drouot'da 38 295 franga alıcı bulmuştu!

İş 1926'da başladı. 1927'de deri ve post fiyatlarında altı yıl sürecek olan başdöndürücü bir düşüş dönemine girildi. Ferdinand bir krizin baş gösterdiğine inandırmak istemedi kendisini ve inatla stoklarını artırdı. Bin dokuz yüz yirmi sekiz yılı sonunda sermayesinin tamamı bloke olmuş ve kullanılmaz duruma gelmişti. Ne nakliye masraflarını ne de depo masraflarını ödeyebiliyordu. Emile onu hileli if-

lastan kurtarmak için birinde Bartlebooth'un oturduğu dairelerinden ikisini satarak işlerini yeniden yola koymasına yardımcı olmak istedi. Ama pek bir işe yaramadı bu.

Nisan 1931'de Ferdinand'ın, kazanabileceği paranın üç dört misli fazlasına mal olmuş kırk bin kadar deriye sahip olduğu, bunların bakım ve korumasını sağlayamayacağı ve başka taahhütlerini yerine getiremeyeceği gitgide kesinlik kazandığı sırada mallarının depolandığı La Rochelle'deki ambarı tamamıyla yandı.

Sigorta şirketleri zararı ödemeyi kabul etmediler ve Ferdinand'ı kundakçılıkla suçladılar. Ferdinand karısını, (felsefe agregasyonu sınavında parlak bir başarı göstermiş olan) oğlunu ve yanan mallarının dumanları tütmekte olan yıkıntılarını terk ederek kaçtı. Karısı bir yıl sonra onun Arjantin'de öldüğünü öğrendi.

Kayınbiraderleri Emile ve Gérard ona yardım etmek için kendilerini feda ettiler: Emile sahip olduğu otuz daireden on yedisini sattı. Gérard da işletmesinin hemen hemen yarısını elden çıkardı.

Emile de Gérard da 1934'de öldüler; önce Emile mart ayında akciğer kanamasından, daha sonra eylülde de Gérard beyin kanamasından. Çocuklarına ancak yıldan yıla sürekli eriyecek olan önemsiz bir miras bırakabildiler.

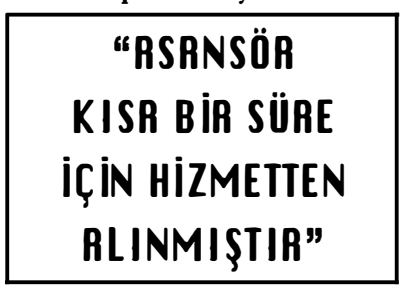
BİRİNCİ KISMIN SONU

İKİNCİ KISIM

yirmi ikinci bölüm

Giriş, 1

Giriş bölümü hemen hemen tam bir kare şeklinde, oldukça geniş bir alan. En dipte, sol taraftaki kapı mahzenlere açılıyor; ortada asansör; dövülmüş demirden kapısına bir yazı

asılmış; sağda merdiven girişi. Duvarlar açık yeşil lake, yerde sık dokunmuş bir hah var. Sol taraftaki duvarda, kapıcı odasının camlı kapısı dantelli perdelerle süslenmiş.

Odanın önünde ayakta duran bir kadın binada oturanların listesini inceliyor; kahverengi, keten, üzerinde balık biçiminde iri bir Süleyman taşından broş bulunan bol bir manto giymiş. Omzunda çapraz biçimde asılmış ağartılmamış bezden bir çanta var; sağ elinde, siyah redingotlu bir adamın görüldüğü koyu kahve renkli bir fotoğraf tutuyor. Adamın kalın favorileri ve kelebek gözlüğü var; maun ve bakır karışımı, III. Napoléon stilinde, üstünde, yılanyastıkları konmuş cam bir vazo bulunan döner bir kütüphanenin yanında ayakta duruyor. Silindir şapkası, eldivenleri ve bastonu, yanındaki sedef kakmalı büyük bir çalışma masasının üstünde duruyor.

Bu adam –James Sherwood– o güne kadar olagelmiş en büyük dolandırıcılık olayının kurbanı: iki ünlü dolandırıcı, 1916'da ona Arimatealı Yusuf'un İsa'nın kanını doldurduğu kabı sattılar. Kadın –Ursula Sobieski adında Amerikalı bir romancı– üç yıldır yazmayı tasarladığı bir kitabın konusunu oluşturacak bu karanlık olay üstüne bilgi toplama işine girişti ve yaptığı araştırmalarla ilgili son tamamlayıcı bilgileri sağlayabilmek amacıyla bu binaya geldi.

1833'de Ulverston'da (Lancashire) doğan James Sherwood çok genç yaşta buradan ayrıldı ve Boston'da eczacı oldu. 1870 yılı başlarında esas maddesi zencefil olan göğüs yumuşatıcı bir ilaç buldu. Öksürüğe iyi gelen bu bonbon şekerlerinin adı beş yıla kalmadan her yanda duyuldu. İlaç daha sonra ünlü olan bir sloganla tanıtıldı: "*Sherwoods put you in the mood*". Reklam amacıyla sisli bir manzarada yüzü koyun yatmış bir ihtiyarla simgelenen grip hayaletine mızrağıyla saldıran zırhlı bir şövalyeyi gösteren altıgen vinyetler hazırlandı ve bütün Amerika'ya dağıtıldı; bu vinyetler kurutma kâğıtlarına, kibrit kutularına, maden suyu kutu kapaklarına, peynir kutularına ve belli dönemlerde bir şişe *Sherwoods* alan herkese hediye olarak verilen binlerce küçük oyuncağa ve okul aksesuarına (kalemlikler, küçük defterler, küpler, küçük yapbozlar, küçük madeni süzgeçler [Kaliforniyalı müşteriler için], büyük şarkıcıların sahte ithaflı fotoğrafları) yapıştırıldı.

Bu büyük ünle birlikte gelen büyük servet ne yazık ki eczacıyı çektiği hastalıktan kurtaramadı: yakasını bırakmayan bir nevrasteni nedeniyle hemen hemen sürekli bir uyuşukluk ve bitkinlik içindeydi. Tek avuntusu, sıkıntısını biraz olsun hafifletebilen bir etkinliğe verebilmesiydi kendisini: *Unica* koleksiyonculuğu.

Unicum, kitapçıların, eskicilerin ve antikacıların jargonunda adından da anlaşılacağı gibi tek bir örneği kalmış eşyaya denir. Biraz bulanık olan bu tanım sayısız alandaki eşyayı kapsar; yalnızca bir adet üretilmiş olan bir eşya olabilir bu: sözgelimi biri bir merdivenin tepesinde tellerle ilgilenen, biri bir tabure üzerinde yayla ilgilenen iki çalgıcı gerektiren devasa bir kontrbas olan oktobas ya da 1913 Amsterdam Büyük Ödülü'nü kazanan ve piyasaya sunulması savaşın araya girmesiyle engellenen Legouix-Vavassor Alsatia; Madagaskar'da yakalanan tek örneği Paris'te Doğa Bilimleri Müzesi'nde bulunan tanrek *Dasagole fontoynanti* gibi, 1966'da bir meraklının 1 500 000 franga satın aldığı kelebek *Troides allottei* gibi ya da varlığı sadece

1962'de Yucatan'da çekilmiş bir fotoğrafla anlaşılan beyaz fok *Monachus tropicalis* gibi; çeşitli pullar, kitaplar, gravürler, plaklar ya da ses kayıtları gibi tek bir örneği kalmış olan eşyalar; nihayet şu ya da bu tarihsel özelliklerinin tek kıldığı eşyalar olabilir: Versailles Anlaşması'nın imzalandığı ve parafe edildiği dolma kalem. XVI. Louis ya da Danton'un kesilen başının düştüğü giyotin sepeti, Einstein'ın 1905'de verdiği meşhur konferansta kullandığı tebeşirden arta kalan parça; 1898'de Curie'ler tarafından ayrıştırılan ilk saf radyum miligramı, Ems Telgrafı, Dempsey'in 21 Temmuz 1921'de Carpentier'yi yendiği maçta taktığı eldiven, Tarzan'ın ilk slipi, Rita Hayworth'ın *Gilda*'da taktığı eldiven bu son kategorinin en yaygın ama herhangi bir eşyanın her zaman tek olarak nitelenebileceği ve Japonya'da seri halde Napoléon şapkaları üreten bir atölye olduğu göz önünde bulundurulduğunda aynı zamanda da en karmaşık klasik örnekleridir.

Kuşku ve tutku *unica* meraklılarının iki belirgin özelliğidir. Kuşku, aradıkları eşyanın otantikliği ve –özellikle– tekliği konusundaki kanıtları aşırı boyutlara, tutku ise çoğu zaman saflıklarını ölçüsüz sınırlara götürmelerine neden olur. Üçkâğıtçılar Sherwood'un servetinin üçte birini, onun zihnini sürekli meşgul eden bu iki özellik sayesinde alıp götürdüler.

1896 Nisanında bir gün, on beş gün önce arazisini çevreleyen parmaklıklarını boyatmak için tuttuğu Longhi adında bir İtalyan işçi, üç tazısına mutad gezintilerini yaptırdığı sırada eczacıya yaklaştı ve yaklaşık diyebileceğimiz bir İngilizceyle, üç ay önce, tarih öğrenimi gördüğünü söyleyen Guido Mandetta adlı hemşehrisine bir odasını kiraladığını anlattı; bu Guido ansızın ve hiç kuşkusuz para falan vermeden çekip gitmiş, arkasında yalnızca kitap ve kâğıt dolu eski püskü bir bavul bırakmıştı. Longhi kitapları satarak masraflarının bir bölümünü karşılamak istiyordu ama kazıklanmaktan korkuyor ve Sherwood'dan yardım bekliyordu. Tarih elkitaplarından ve ders notlarından ilginç bir şey çıkabileceğine hiç ihtimal vermeyen Sherwood onu reddetmek ya da uşaklardan birini göndermek niyetindeydi, ama tam o sırada İtalyan özellikle Latince eski kitaplar bulunduğunu belirtti. Sherwood'un merakı uyandı ansızın ve düş kırıklığına da uğramadı. Longhi onu analarla, çocuklarla dolu, çirkin, ahşap, koca bir binaya götürdü ve Mandetta'nın oturmuş olduğu eğri tavanlı küçük odaya soktu; bavul açılır açılmaz Sherwood neşeden ve karşılaştığı sürprizden titredi: bir defter, tek yapraklar, not defterleri, gazete

kupürleri ve rengi solmuş kitap yığınlarının ortasında eski bir Quarli keşfetti: Quarli'lerin 1530-1570 arasında Venedik'de bastıkları ve çoğu artık bulunamayan ahşap sırtlı ve yanları renkli kitaplardan biri.

Sherwood kitabı dikkatle inceledi: çok kötü durumdaydı ama hakiki olduğuna hiç kuşku yoktu. Eczacı hiç tereddüt etmedi: cüzdanından iki adet yüz dolarlık çıkardı, Longhi'ye uzattı ve İtalyan'ın karmakarışık teşekkürlerini keserek bavulu evine taşıttı, içindekileri sistemli bir biçimde araştırmaya girişti; saatler ilerledikçe ve keşifleri kesinlik kazandıkça heyecanı gitgide arttı ve daha bir sardı bu iş onu.

Quarli'nin değeri yalnızca kitapseverlik alanıyla sınırlı değildi. Arnaud de Chemillé'nin, Büyük Constantinus'un annesinin yaşamının belli başlı dönemlerini anlattıktan sonra S Silvestro kilisesinin inşaatını, Gerçek Haç'ın keşfinin ayrıntılarını canlandırdığı ünlü *Vita Brevis Helenae*'siydi bu kitap. Kitabın sonundaki çok ince beyaz boş sayfası üzerine dikilmiş bir tür cep içinde kitabın kendisinden çok daha yeni, ama gene de çok eski, büyük bir olasılıkla on sekizinci yüzyıl sonlarından kalma elyazması beş yaprak vardı: Bunlarda İsa'nın Çilesi'nin Rölikleri'nin yeri ve ayrıntıları sıkışık ve hemen hemen hiç okunamayan bir yazıyla bir yığın sütun arasına titizce ve karmakarışık bir şekilde sıkıştırılmıştı: Kutsal Haç'ın Roma San Pietro, Ayasofya, Worms, Clairvaux, Chapelle-Lauzin, Baugé Hospice des Incurables, Birmingham St-Thomas'daki vd'deki parçaları; Saint-Denis Manastırındaki, Napoli Katedralindeki, Siraküza San Felice'deki, Venedik Apostolikler'indeki, Toulouse Saint-Sernin'deki Çiviler; Longinus'un İsa'nın Göğsü'nü deldiği ve San Paolo Fuori le Mura, San Giovanni in Laterano, Nuremberg ve Paris'te Saint-Chapelle'de bulunan Mızrak; Kudüs'deki Kadeh; askerlerin İsa'nın gömleğine konmak için kullandıkları Sofya Katedralindeki Üç Zar; Laterano S. Giovanni, S. Maria-di Trastevero, S Maria Maggiore, San Marco, S Sylvestro-in Capite ve Paris Saint-Chapelle'deki Sirke ve Safraya Batırılmış Sünger; Saint-Taurin d'Evreux, Châteaumeillant, Orléans, Beaugency, Notre Dame de Reims, Abbeville, Saint-Benoit-sur Loire, Vézelay, Palermo, Colmar, Montauban, Viyana ve Padova'daki Tac'ın Dikenleri; Cenova'da S Lorenzo'daki Vazo; Roma'da S Silvestro'daki Veronica'nın Peçesi (*vera icon*); Roma, Kudüs, Torino'da S Suaire, Périgord, Carcassone, Mayence, Parma, Prag, Bayonne, York, Paris, vd.'deki Cadouin. Geri kalan parçalar da epey ilginçti. Guido Mandetta Golgotha Rölikleri ve özellikle de hepsinin en değer-

lisi olan Arimateali Yusuf'un İsa'nın Yaraları'ndan sızan Kan'ı doldurduğu Kab'la ilgili bütün tarihsel belgeleri toplamıştı: New York Columbia Üniversitesi'nde profesörlük yapmış olan J. P. Shaw yazmış olduğu bir dizi makalede Kutsal Kap'la ilgili efsaneleri irdelemiş ve rasyonel temel oluşturabilecek gerçek unsurları çıkarmaya çalışmıştı. Profesör Shaw'ın analizleri cesaret verici değildi: Arimateali Yusuf'un kabı İngiltere'ye götürdüğü ve onu orada korumak için Glastonbury Manastırını kurduğunu belirten görüşlerin, Graal efsanesinin bir Hıristiyan benzetmesinden (geç?) başka bir şey olmadığını kanıtlıyordu; Cenova Katedralinin *Sacro Catino*'su 1102'de Kaisareia Haçlıları tarafından bulunmuş bir zümrüt kupaydı ve Arimateali Yusuf'un bunu nasıl sağladığının cevabı belirsizdi; Kudüs'deki S Silvestro kilisesinde bulunan ve Aziz Bede'in, hiç görmeden Peygamber'in Kanı'nın içine konmuş olduğunu iddia ettiği iki kulplu altın kabın basit, sıradan bir kadehden başka bir şey olmadığı çok açık bir şekilde belliydi ve karışıklık "kutsal"ı "konmuş" okuyan bir müstensihin yanlışlığından kaynaklanmıştı. Aetius'un, Attila ve Hunları durdurmak için Saksonlar, Alanlar, Franklar ve Vizigotlarla birleştirdiği Gonderik'in Burgundlarının Tanrı'ya adanmış rölikleriyle –o dönemde yaygın bir uygulamaydı bu– (bu duruma göre kendilerine din değiştirten Ariusçu misyonerlerin bıraktığı ve otuz yıl kadar sonra Clovis'in Soissons'da onların elinden almış olduğu Kutsal Kap'la) Catalauna Ovasına vardıklarını anlatan dördüncü efsaneye gelince, Profesör Shaw bu tezi hepsinin en imkânsızı olarak görüyordu, çünkü İsa'nın eştözlülüğünü reddeden Ariusçular röliklere tapmayı ya da taptırmayı hiçbir zaman düşünmemişlerdir.

Profesör Shaw görüşlerini şöyle tamamlıyordu: Hıristiyan Batı ve Konstantinopolis arasında IV. yüzyılın başından XIII. yüzyılın sonuna kadar süren ve Haçlı Seferleri'nin çok kısa bir evresini oluşturduğu yoğun değiş-tokuş ve karşılıklı ilişki ortamında, Gerçek Kab'ın, mezara konuşunun ertesi gününden itibaren en yüce dinsel saygı nesnesi kabul edildiği oranda korunabilmiş olması anlaşılmaz bir şey değildi.

Mandetta'nın topladığı belgeleri her yönüyle incelemeyi bitirdikten sonra –çoğu anlaşılmaz kalmıştı onun için– Sherwood, İtalyan'ın Kutsal Kab'ın izini bulduğuna inanmıştı. Peşine bir dedektif ordusu taktı ama hiçbir sonuç alamadı. Longhi doğru düzgün bir tanım bile sağlayamamıştı. O zaman Profesör Shaw'a başvurmaya karar verdi.

Amerika'da Kim Kimdir'in en yeni baskılarından birinde adresini buldu ve ona bir mektup yazdı. Bir ay sonra cevap geldi: Profesör Shaw seyahatten yeni dönmüştü; yıl sonu sınavları nedeniyle çok meşguldü, Boston'a gelmesi imkânsızdı, ama Sherwood'u memnuniyetle misafir edebilirdi.

Görüşme 15 Haziran 1896'da J.P. Shaw'un New York'daki ikametgâhında gerçekleşti. Sherwood Quarli'yi ağzına alır almaz Shaw sözünü kesti hemen:

– *Vita brevis Helenae* değil mi?

– Evet, ama ...

– Arka kapakta tüm Golgotha röliklerinin listesini içeren bir cep var.

– Tabii, ama...

– Nihayet size rastladığım için çok sevinçliyim efendim! Bulduğunuz benim kitabım! Bildiğim kadarıyla bir tane daha yok ondan. İki yıl önce çaldılar.

Profesör kalktı, bir dosya dolabını karıştırdı ve elinde birkaç buruşmuş kâğıtla döndü.

– Bakın, işte özel gazetelerde yayınlattığım ve ülkenin bütün kütüphanelerine gönderdiğim ilan:

> *6 Nisan 1893'de Profesör J.P. SHAW'un Amerika Birleşik Devletleri'nde New York'daki evinden Arnaud de Chemillé'nin VITA BREVIS HELENAE'sinin pek az bulunan nüshalarından biri ÇALINMIŞTIR. Quarli, Venedik, 1549, 171 numaralı, 11 numarasız sayfa. Cildin ahşap kısmı çok yıpranmış durumda. Kitabın başında ve sonunda çok ince beyaz kâğıttan boş sayfalar. Yanları renkli. Üç kapamaçtan ikisi tertemiz. Marjlarda çok sayıda not. J. B. ROUSSEAU'NUN ELYAZISIYLA 5 YAPRAKLIK BÖLÜM.*

Sherwood çok ucuza elde ettiğini sandığı bu kitabı Shaw'a iade etmek zorunda kaldı. Shaw'un teklif ettiği iki yüz dolarlık ödülü de kabul etmedi. Buna karşılık İtalyan'ın çok sayıda belgesini inceleyip, değerlendirmek için kendisine yardımcı olmasını istedi. Bu sefer de Profesör reddetti: Üniversite'deki işi bütün zamanını alıyordu ve ayrıca Mandetta'nın kâğıtlarından bir şey öğrenebileceğine inanmıyordu: yirmi yıldır rölikler tarihiyle ilgileniyordu ve bu konudaki önemli

ya da önemsiz en küçük bir belgenin bile gözünden kaçmış olabileceğine ihtimal vermiyordu.

Sherwood ısrar etti ve sonunda Profesör'e yüklü bir para teklif etti ve anlaştılar. Bir ay sonra sınavlar bitince, Shaw Boston'a taşındı ve Mandetta'nın bıraktığı not, makale ve gazete kupürü yığınını ayıklamaya başladı.

Golgotha Rölikleri'nin açıklamalı ve eleştirel listesi 1718'de karanlık Café Laurent nakaratları meselesinden sonra Fransa'dan kovulan ve o dönemde Prens Eugène de Savoie'nın sekreteri olan şair Jean-Baptiste Rousseau tarafından yapıldı. Avusturya için savaşan bu prens bir yıl önce Belgrad'ı Türklerden geri almıştı. Birçok başka zaferin ardından gelen bu zafer Venedik ve Habsburg Hanedanını Osmanlı Devleti'yle karşı karşıya getiren ve yıllardır sürüp giden anlaşmazlığa geçici olarak son verdi; 21 Temmuz 1718'de Pasarofça Anlaşması imzalandı; İngiltere ve Hollanda arabuluculuk yaptılar. Padişah III. Ahmed prens Eugène'in gönlünü kazanma umuduyla, bu anlaşma vesilesiyle Ayasofya'nın duvarlarından birindeki gizli deliklerde bulunan kıymetli röliklerin tamamını ona gönderir. Bu olayın ayrıntısını Moritz'in – herkesten daha iyi bilmesine rağmen, silahşörlük mesleğini öğrenmek için prensin hizmetine girmişti –karısı Loben Kontesine yazdığı mektuptan öğreniyoruz: ". . . *bir Kutsal Mızrak Demiri, Dikenli Taç, Kırbaçlamanın Kayışları ve Değnekleri, İsa'nın Çilesi'nin Gülünç Pelerini ve Kamışı, Kutsal Çiviler, Çok Kutsal Kap, Sindon ve Çok Kutsal Peçe*".

Bu röliklerin ne olduğunu hiç kimse bilmiyordu. Hiçbir Avusturya-Macaristan kilisesi ya da bir başka kilise bunlara sahip olmakla övünmedi. Bütün Ortaçağ ve Rönesans boyunca canlı kalan rölik kültü o dönemde ciddi biçimde sönükleşmeye yüz tuttu ve Prens Eugène'in Jean-Baptiste Rousseau'dan o dönemde hâlâ kutsal kabul edilenlerin dökümünü yapmasını biraz alaycı bir niyetle istemiş olduğunu düşünmek doğru olacaktır.

Bununla birlikte yaklaşık elli yıl sonra, Çok Kutsal Kap yeniden ortaya çıktı: 1765 tarihli İtalyanca bir mektupta yazar Beccaria koruyucusu Charles-Joseph de Firmian'a filolog Pitiscus'un 1727'de öldüğünde, rektörlüğünü yaptığı Utrecht' St.Jerome Kolejine bıraktığı ünlü eski eserler koleksiyonunu gördüğünü anlatıyor ve özellikle de "*İsa'nın çarmıha gerildiği tepede bulunduğu söylenen mühürlü bir toprak kap*"tan söz ediyordu.

Profesör Shaw orijinali kendi Quarli'sinde bulunan Jean-Baptiste Rousseau'nun dökümünü ve Moritz'in mektubunu biliyordu tabii ki. Ama Beccaria'nın mektubundan haberi yoktu: bu haberi duyunca sevincinden havaya sıçradı, çünkü "mühürlü toprak kap" gözlemi hep kendisinin olmuş olan ama hiçbir zaman yazmaya cesaret edemediği hipotezini destekliyordu nihayet: Arimatealı Yusuf'un Çile akşamında İsa'nın Kanı'nı doldurduğu kabın, altından, tunçtan, bronzdan, hatta ve hatta zümrütten yapılmış olması için hiçbir neden yoktu ve hiç kuşkusuz topraktandı bu kap; Yusuf'un Kurtarıcı'sının yaralarını temizlemeden önce pazardan satın aldığı basit bir kap. Shaw büyük bir coşkuyla Beccaria'nın mektubunu hemen yorumlayarak yayınlamak istedi; onu bu işten vazgeçirmek isteyen Sherwood'un da anasından emdiği süt burnundan geldi; Shaw'a, kabı buldukları gün çok daha sansasyonel bir makale yazma olanağına sahip olacağına dair söz verdi.

Ama önce Utrecht kabının kökenini bulmak gerekiyordu. Pitiscus koleksiyonunun parçalarının çoğu, filologun, yanında uzun süre pansiyoner olarak kaldığı İsveçli Kristina'nın dev koleksiyonundan geliyordu ama bu koleksiyonla ilgili iki katalog, Havercamp'ın *Nummophylacium reginae Christinae'si ve Musoeum Odescalcum* herhangi bir kaptan söz etmiyordu. İyi ki söz etmiyordu, çünkü Kraliçe Kristina'nın koleksiyonları III. Ahmed'in Prens Eugène'e Kutsal Rölikler'i göndermesinden çok önce oluşmuştu. Dolayısıyla koleksiyona daha sonra eklenmiş bir parça söz konusu olabilirdi. Prens Eugène Rölikleri kiliselere dağıtmadıysa ve kendine saklamadıysa – koleksiyonlarının ayrıntılı olarak incelenmesinden böyle bir sonuç çıkmıyordu – bunları çevresine ya da en azından çevresindekilere bağışladığı düşünülebilirdi; o dönemde çevresinde arkeoloji zevki bayağı gelişmiş çok sayıda insan vardı ve bu dönem bu rölikleri aldığı yani Pasarofça görüşmelerinin yapıldığı dönemdi. Shaw, Hollanda delegasyonu sekreterinin edebiyatçı Juste Van Effen'den başkası olmadığını ortaya çıkararak bu temel noktayı doğruladı; Juste Van Effen Pitiscus'un yalnızca öğrencisi değil aynı zamanda vaftiz evladıydı da ve onun bu kabı vaftiz babası için istediği ve elde ettiği çok açıktı; dinsel bir eşya olarak değil –Hollandalılar Protestan olduklarından, dolayısıyla da rölikler kültüne müthiş düşman olduklarından– bir müze eşyası olarak istemişti onu.

Shaw ve Hollandalı birçok profesör, müze ve kütüphane müdürü ve arşivci arasında yoğun bir ilişki kuruldu. Bunların çoğu doyu-

rucu bilgiler sağlayamadı. Yalnızca biri, Rotterdam Yerel Yönetimler Arşivleri'nde kütüphaneci olarak çalışan Jakob Van Deeckt adında biri onları Pitiscus Koleksiyonu tarihi üzerine bilgilendirdi.

1795'de Batav Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasında St Jerome Koleji kapatılmış ve kışlaya dönüştürülmüştü. Kitapların ve koleksiyonların büyük bir bölümü o zaman "güvenli bir yer"e nakledilmişti. 1814'de eski Kolej, yeni Hollanda Kraliyet Askeri Akademisi'nin merkezi oldu. Koleksiyonları aralarında eski Utrecht Sanat ve Bilim Cemiyeti'ninkiler de bulunan birçok resmi ve özel kuruluşun koleksiyonlarıyla birleştirildi ve Museum van Oudheden'in (Eski Eserler Müzesi) ilk parçalarını oluşturdu. Bu müzenin katalogu birçok Roma dönemi mühürlü toprak kabından söz etmekle birlikte, vaktiyle bir Roma ordugâhının kurulmuş olduğu Utrecht yakınlarındaki Vechten'de bulunmuş kalıntıların önemini özellikle belirtiyordu.

Bu saptama birçok tartışmaya yol açmıştı ve birçok bilgin ilk dökümde bazı karışıklıklar olmuş olabileceğini ileri sürüyordu. Lund Üniversitesi profesörü Berzelius bu kapları, mühür, damga ve yazıları incelemiş ve birinin, BC 1182 numaralı parçanın kesinlikle ötekilerden daha eski olduğunu ve herkesin de bildiği gibi, sözkonusu ordugahın daha geç bir tarihte kurulmuş olması nedeniyle, Vechten kazıları sırasında bulunmuş olmasının kuşkulu olduğunu göstermişti. Bu sonuçlar, *Antigvarist Tiddskrift*'de (1855, cilt 22: Kopenhag) çıkan ve Jakob van Deeckt'in bir ayrıbasımını mektubuna iliştirdiği ve içinde söz konusu vazoyla ilgili birçok açıklamalı desenin de bulunduğu Almanca bir makalede özetlendi: Jakob van Deeckt, sonunda, bu kabın, yani BC 1182 numaralı kabın, dört beş yıl önce çalınmış olduğunu belirtiyordu. Kütüphaneci hırsızlığın ayrıntılarını pek anımsıyamıyordu artık ama Museum van Oudheden sorumluları açık seçik bilgiler verebilirlerdi.

Shaw, Sherwood'u soluk soluğa bırakarak Müze görevlisine bir mektup yazdı. Cevap, *Nieuwe Courant* kupürleri eklenmiş uzun bir mektup biçiminde geldi. Kap 4 Ağustos 1891 gecesi çalınmıştı. Hoogeland Park'da bulunan müze olaydan bir yıl önce büyük ölçüde yeniden düzenlenmişti ve salonların hepsi henüz ziyaretçilere açılmamıştı. Bazı eski eserlerin resmini yapmak için izin alan Theo Van Schallaert adh bir Güzel Sanatlar Akademisi öğrencisi ziyarete açık olmayan ve korunmayan bu salonlardan birinde çalışıyordu. 3 Ağustos akşamı Müze'nin kapatılmasından sonra içerde kalabilmeyi başar-

mış, daha sonra ise yalnızca bir pencere camını kırarak ve bir oluktan aşağı kayarak, değerli kapla birlikte dışarı çıkmıştı. Hemen ertesi gün evinde yapılan aramalar olayın önceden tasarlanmış olduğunu ortaya çıkardı, ama onu bulmak için yapılan bütün girişimler boş çıktı. Soruşturma henüz kapanmamıştı ve Müze yöneticisi mektubunu, hırsızın yakalanmasını kolaylaştıracak ve değerli kabın geri alınmasını sağlayacak bütün bilgilerin kendisine ulaştırılmasını isteyerek tamamlıyordu.

Sherwood'un bu kabın Çok Kutsal Kap olduğundan ve tarih öğrencisi Guido Mandetta'yla Güzel Sanatlar öğrencisi Theo Van Schallaert'in tek ve aynı kişi olduğundan hiç kuşkusu yoktu. Ama nasıl bulunacaktı o? Şimdi Mandetta'nın ortadan kayboluşunun üzerinden altı ay geçmişti ve Sherwood'un tuttuğu dedektifler Atlantik'in her iki yanında onu bulmak için boşuna çaba harcıyorlardı.

İşte o anda yüce rastlantı gerçekleşti ve Mandetta-Van Schallaert'in kiracısı olduğu İtalyan işçi Longhi tekrar Sherwood'u görmeye geldi. New Bedford'a çalışmaya gitmişti ve üç gün önce öğrenciyi *Kılıçbalığı* Otelinden çıkarken görmüştü. Kendisiyle konuşmak için karşı kaldırıma geçmiş ama öğrenci dörtnala hareket eden bir atlı arabaya binip gitmişti.

Sherwood ve Shaw, hemen ertesi gün *Kılıçbalığı* Oteline gittiler. Kısa bir soruşturmadan sonra Mandetta'nın Jim Brown adıyla bu otele indiğini öğrendiler. Otelden ayrılmamıştı ve hatta o anda odasında bulunuyordu. Profesör Shaw kendisini tanıttı ve Jim Brown-Mandetta-Van Schallaert profesör Shaw ve Sherwood'la görüşmek ve onlara bazı bilgiler vermek için hiçbir güçlük çıkarmadı.

Utrecht'de hukuk öğrencisiyken bir kitapçıda ceza hukukunda devrim yaratan *Suçlar ve Cezalar* adlı eserini çok iyi bildiği Beccaria'nın *Mektuplar*'ının eksik ciltli bir takımını buldu. Eseri satın almış, evine gelmiş, o kötü İtalyancasıyla esneye esneye okumaya başlamıştı; Pitiscus Koleksiyonu'nu görmesini anlattığı bölüme kadar gelmişti. Büyükbabasının babası St Jerome Kolejinde okumuştu. Bu sürekli rastlantılarla kafası karışan Schallaert, Golgotha kabının izini bulmaya ve bulunca da çalmaya karar verdi. Amacını gerçekleştirdi. Müze bekçileri hırsızlığı fark ettiklerinde o Amsterdam New York arasında tarifeli sefer yapan bir gemiye binmişti bile.

Niyeti kabı satmaktı hiç kuşkusuz ama başvurduğu ilk antikacı gülerek, bir hukukçunun, katalog taslaklarıyla birlikte bulanık mektubundan daha geçerli, daha güvenilir hakikilik kanıtları istedi. Eğer bu kap Berzelius'un tanımladığı ve Beccaria'nın gördüğü kapsa, eskiliği tartışma konusuydu. Schallaert araştırmaları sırasında Profesör Slıaw'dan söz edildiğini duymuştu – siz eski dünyada da yeni dünyada da bir zirvesiniz dedi ona – bu sözler Profesörün kızarmasına neden oldu – ve sorunu kütüphanede etraflıca ve bilinçli bir şekilde inceledikten, Profesörün derslerine ve seminerlerine gizlice katıldıktan sonra, onun Eski Tarih Bölümü Yöneticiliğine atanması dolayısıyla verdiği bir resepsiyon vesilesiyle evine girdi ve Quarli'yi elde etti. Böylelikle de, Shaw ve Sherwood'unkinden başka bir kaynaktan hareket etmesine karşın kabın tarihini yeniden saptamayı başardı. Elinde sağlam kanıtlarla, kendisine zengin müşteriler bulabileceği söylenen Güneyden başlayarak Amerika Birleşik Devletleri turuna çıktı. Gerçekten de New Orleans'da, bir kitapçının tanıştırdığı zengin bir pamukçu 250 000 dolar teklif etti kendisine ve o da kabı almak üzere New Bedford'a gelmişti.

– Ben size iki mislini veriyorum, dedi Sherwood.

– İmkânsız, anlaştım ben.

– İki yüz elli bin dolar için vazgeçebilirsiniz.

– Söz konusu olamaz!

– Bir milyon veriyorum!

Schallaert tereddüt eder gibi oldu.

– Bir milyon dolarınız olduğunu nereden bilebilirim? Üstünüzde var mı?

– Hayır, ama yarın akşama kadar bulabilirim.

– Beni hemen tutuklatmayacağınızdan nasıl emin olabilirim?

– Ben, bu kabı bana vereceğinizden nasıl emin olabilirim?

Shaw sözlerini kesti ve şu öneriyi getirdi. Kabın hakiki olduğu konusunda hemfikir olunduktan sonra, Sherwood ve Schallaert birlikte onu bir banka kasasına koyacaklardı. Ertesi gün orada buluşacaklardı, Sherwood Schallaert'e bir milyon dolar verecek ve sonra da kasa açılacaktı.

Schallaert bu fikri mantıklı buldu, ama bankayı kabul etmedi ve daha tarafsız ve güvenli bir yer istedi. Slıaw bir kez daha imdada yetişti: Harvard Üniversitesi'nde dekan olan Michaël Stefensson'u çok iyi tanıyordu ve evindeki çalışma odasında bir kasa bulunduğunu bi-

liyordu. Ondan bu nazik değiş tokuş işini ele almasını isteyebilirdi pekâlâ. Ağzını sıkı tutması tembihlenirdi ve zaten değiştirilecek çantaların içinde bulunan şeyleri bilmesi de gerekli değildi. Sherwood ve Schallaert kabul ettiler öneriyi. Shaw Stefensson'la bir telefon görüşmesi yaptı ve Stefensson sonunda kabul etti işi.

– Üzülmenize neden olabilecek hiçbir harekette bulunmayın! dedi Schallaert ansızın. Cebinden bir tabanca çıkardı, odanın dip tarafına kadar geriledi ve şöyle devam etti: Kap yatağın altında. Bakın ama dikkat edin.

Shaw yatağın altından küçük bir bavul çıkardı ve açtı. Çok Kutsal Kap bavulda kalınca kapitone bir bölme içinde bulunuyordu. Berzelius'un yaptığı BC 1182 nolu kabın resimlerine tıpatıp benziyordu ve oturtmalığın altındaki kırmızı mürekkepli yazı çok iyi belli oluyordu.

Aynı akşam Harvard'a gittiler; Stefensson bekliyordu kendilerini. Dördü birden Dekan'ın evine gittiler. Dekan kasasını açtı ve valizi yerleştirdi içine.

Ertesi akşam dört adam yeniden bir araya geldiler. Stefensson kasasını açtı, valizi çıkardı ve Sherwood'a verdi. Sherwood Schallaert'e bir çanta uzattı. Schallaert çantanın içindekilere çabucak bir göz attı – her biri yirmi dolarlık iki yüz banknottan oluşan iki yüz elli deste – sonra üç kişiye kısa ve sert bir baş selamı verdi ve çıktı.

– Öyle sanıyorum ki baylar bir kadeh şampanyayı hak ettik, dedi Shaw.

Geç olmuştu ve birkaç kadehten sonra Shaw ve Sherwood Dekan'ın kendilerini evinde yatırma teklifini minnet ve şükranla kabul ettiler. Ama Sherwood ertesi sabah uyandığında, evi bomboş buldu. Valiz yatağının başucundaki alçak masanın üzerine konmuştu ve kap da valizin içindeydi. Geceleyin uşak ve hizmetçilerle dolu, ışıl ışıl, her çeşit sanat eşyasının bolca bulunduğu evin yerini şimdi, sıra sıra dans salonları ve boş salonlar, Dekan'ın çalışma odasının yerini ise kitap, kasa ve tablolardan eser olmayan mobilyasız küçük bir oda, bir vestiyer almıştı. Sherwood kısa süre sonra çeşitli eski öğrenci derneklerinin – Phi Beta Rho'lar, Tan Kappa Pi'ler vb. – yıllık resepsiyonları için kiraladıkları ve artık izine rastlanması imkânsız olan sözde *Galahad Society* adına Arthur King adlı biri tarafından iki gün önce tutulmuş bir konutta ağırlanmış olduğunu anladı.

Michael Stefensson'u aradı ve telefonda o güne kadar hiç işitmediği ve özellikle de geçen gün duyduğu sesle hiç ilgisi olmayan bir ses

duydu. Dekan Stefensson Profesör Shaw'ı gerçekten adından tanıyordu ve Mısır gezisinden bu kadar çabuk dönmüş olmasına çok şaşırmıştı.

Longhi'nin oturduğu evdeki analar ve çoluk çocuk, Stefensson'un konutundaki uşaklar gibi o an için tutulmuş figüranlardı. Longhi ve Stefensson oyunda belirli rolleri üstlenmiş, adı sanı belli olmayan kişilerdi ve gerçek kimlikleri hâlâ bilinmeyen Schallaert'le Shaw'un düzenledikleri işin iç yüzünden belli belirsiz haberliydiler. Yetenekli bir sahteci olan Schallaert Beccaria'nın mektubunu, Berzelius'un makalesini ve *Nieuwe Courant*'ın sahte kupürlerini üretmişti. Rotterdam ve Utrecht'ten Jakob van Deeckt'in, Museum van Oudheden'in yöneticisinin sahte mektuplarını göndermiş ve son sahne ve çözüm için New Bedford'a dönmüştü. Öteki parçalar, yani Shaw'un makaleleri, *Vita brevis Helenae*, Jean-Baptiste Rousseau'nun eleştirili ve açıklamalı listesi ve Moritz'in mektubu, son ikisi daha önceki dolandırıcılıklar için kullanılmadıysa gerçektiler: sahte Shaw bu belgeleri –bütün işin kökenini de bu oluşturmuştu– Firavunlar Diyarı'na gitmesinden sonra dünyanın en düzenli kiracısı olduğu Profesör'ün kütüphanesinde bulmuştu. Kaba gelince, bu da Nabeul'de (Tunus) bir pazardan alınmış ve hafifçe değiştirilmiş küçük kulpsuz bir testiydi.

James Sherwood Bartlebooth'un büyük dayısı, annesinin babasının kardeşi ya da isterseniz annesinin amcasıdır. Bu olaydan dört yıl sonra, bin dokuz yüzde – Bartlebooth'un doğum yılında – öldüğünde büyük servetinden kalanlar tek mirasçısı yeğeni Priscilla'nın oldu; Priscilla bir buçuk yıl önce Londralı bir iş adamı Jonathaan Bartlebooth'la evlenmişti. Mal mülk, tazılar, atlar, koleksiyonlar Boston'da dağıtılmıştı bile, Berzelius'un betimlemeleriyle Roma kabı'nın fiyatı gene de iki bin dolara yükseldi; ama Priscilla İngiltere'ye bazı mobilyaları getirtti; İngiliz kolonyal üslubunda maun bir çalışma odası takımı: bir masa, bir dosya dolabı, bir dinlenme koltuğu, bir döner ve iner çıkar koltuk, üç iskemle ve Sherwood'un yanında fotoğraf çektirdiği döner kütüphane.

Bu kütüphane, öteki mobilyalar ve aralarında eczacının büyük bir hırsla aradığı unica'lardan birinin de –John Kruesi'nin Edison'un planlarına göre yaptığı ilk silindirli gramofon– bulunduğu bazı eşyalar bugün Bartlebooth'un evinde bulunmaktadır. Ursula Sobieski'nin

umudu bunları inceleyebilmek ve uzun araştırmalarını sonuçlandıracak belgeyi bulabilmek.

Ursula Sobieski olayı yeniden kurarak, başoyunculardan bazılarının (hakiki profesörler Shaw ve Stefensson, romancının özel günlüğünü inceleme olanağı bulduğu Sherwood'un özel sekreteri) ilişkilerini inceleyerek Sherwood'un baştan beri bir aldatmacanın söz konusu olduğunu anlayıp anlamadığını sordu kendine defalarca: Kaba değil mizansene para verdiğini, oyuna getirildiğini, sözde Shaw'ın senaryosunu yazdığı bir oyuna saf, kuşkulu ve coşkulu bir biçimde katıldığını, böyle bir oyuna bilerek katılmayı, kendi hüznü açısında gerçek bir hazineye yeğ tutup tutmadığını merak ediyordu. Bu varsayım ilginçti, çekiciydi ve Sherwood'un karakterine de bayağı uygun düşüyordu, ama Ursula Sobieski sağlam kanıtlara dayandırmış değildi onu henüz. Bunu doğrulayacak tek olay James Sherwood'un görünüşte bir milyon dolar vermiş olmaktan hiç üzülmemiş olmasıydı; bu da belki olayın sonuçlanmasından iki yıl sonra başka bir olayla açıklanmıştır: 1898'de Arjantin'de piyasaya külliyetli miktarda yirmi dolarlık sürme girişiminde bulunan bir kalpazan çetesinin tutuklanması.

yirmi üçüncü bölüm

Moreau, 2

Madam Moreau Paris'ten nefret ediyordu.

Bin dokuz yüz kırkta kocasının ölümünden sonra atölyenin yönetimini ele almıştı. Kocasına Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra miras kalan ve üç kalender marangozla birlikte kaygısız tasasız, mutlu bir şekilde yönettiği küçük, aile çapında bir işti bu; Madam Moreau da bu arada sayfalarını mor mürekkepli kalemle numaraladığı ince siyah kumaşla ciltlenmiş büyük kareli defterlerle muhasebe işlerini yürütürdü. Arta kalan zamanlarında ise hemen hemen bir köylü yaşamı sürer, kümes ve sebze bahçesiyle ilgilenir, reçeller ve pateler hazırlardı.

İşleri tasfiye edip, doğduğu çiftliğe dönse en doğrusunu yapmış olurdu. Tavuklar, tavşanlar, domates fideleri, birkaç sıra kıvırcık, marul ve lahana yeter de artardı! Etrafında uysal, sessiz kedileriyle şöminenin bir köşesine oturur, saatin tiktaklarını, çinko oluklara düşen yağmurun, uzaktan geçen yedi otobüsünün sesini dinlerdi; içine girmeden önce yatağını tandırla ısıtmaya, taş bankının üstünde güneşlenmeye, *La Nouvelle République*'den büyük mutfak defterine iliştireceği yemek tariflerini kesmeye devam ederdi.

Bunların yerine küçük işletmeyi geliştirmiş, değiştirmiş, ilerletmişti. Bunu niçin yaptığını bilmiyordu. Kocasının hatırasına bağlılıktan olduğunu söylemişti kendi kendine ama, kocası o kokular ve yongalar içindeki eski atölyesini tanıyamazdı: iki bin kişi; frezeciler, tornacılar, tesviyeciler, makinacılar, takıcı ve çatıcı işçiler, kablocular, kontrolörler, desinatörler, taslakçılar, maketçiler, ressamlar, ambarcılar, malları satışa hazırlayan işçiler, ambalajcılar, şoförler, teslimatçılar, ustabaşılar, mühendisler, sekreterler, reklamcılar, satış

görevlileri; bunlar her yıl her çeşit ve her çapta kırk milyon alet üretip dağıtıyorlardı.

Sebatkâr ve sertti. Beşte kalkar on birde yatardı. Bütün işlerini örnek bir dakiklik, kesinlik ve kararlılıkla yapardı. Otoriterdi, koruyuculuk perdesi altında diktatörce davranırdı, kimseye güvenmezdi, sezgilerinden ve akıl yürütmelerinden hiç kuşkulanmazdı, bütün rakiplerini safdışı etmiş, bütün tahminlerin ötesinde, büyük bir kolaylıkla pazara yerleşmişti; aynı zamanda arz ve talebe egemen olmuştu sanki, pazara yeni ürünler sürdükçe içgüdüsel olarak, yerleşeceği yeni iş alanları bulduğuna inanıyor gibiydi.

Şu son yıllara kadar, yaş ve hastalık nedeniyle yatağından çıkamaz duruma düşünceye kadar, yaşamını bitmez tükenmez bir enerjiyle Pantin ve Romainville'deki fabrikaları, Grande Armée Caddesi'ndeki büroları ve ona çok az uyan bu prestij dairesi arasında geçirmişti. Koşar adımlarla atölyeleri denetliyor, muhasebe elemanlarını ve daktiloları korkutuyor, sürelere uymayan tüccarları azarlıyor ve en küçük bir yorgunluk belirtisi göstermeden, ağzını açar açmaz herkesin başını eğdiği yönetim kurullarına başkanlık ediyordu.

Bunlardan nefret ediyordu. Birkaç saatliğine de olsa işinden ayrılabildiğinde Saint-Mouezy'ye gidiyordu. Ama ailesinden kalan eski çiftlik metruk durumdaydı. Sebze ve meyve bahçesini azgın otlar bürümüştü; meyve ağaçları meyve vermiyordu artık. Nem duvarları kemiriyor, duvar kâğıtlarını söküyor, kapı ve pencere çerçevelerini şişiriyordu.

Madam Trévins'le birlikte şömineyi yakıyorlar, pencereleri açıyorlar ve şilteleri havalandırıyorlardı. Pantin'de çimenlere, ağaçlara, tarhlara ve fabrikayı çevreleyen çitlere bakmak için dört bahçıvanı vardı, ama burada bahçeyle birazcık uğraşabilecek birini bulamıyordu. Büyük bir kent, büyük bir pazar durumuna gelmiş olan Saint-Mouezy, hafta içinde ıssız, cumartesi-pazar günleri Moreau delgi makineleri, Moreau yuvarlak testereleri, Moreau takılır sökülür tezgâhları, Moreau merdivenleriyle donanmış kentlilerin taşları ve direkleri ortaya çıkardıkları, fayton fenerleri astıkları, ahır ve arabalıklara daldıkları, restore edilmiş konutların yan yana geldiği bir yerden başka bir şey değildi.

O zaman Paris'e gidiyor, Chanel tayyörlerini giyiyor ve zengin yabancı müşterilerine en büyük İtalyan stilisti tarafından özel olarak kendisi için tasarlanmış yemek takımlarıyla görkemli yemekler veriyordu.

Ne cimri, ne müsrifti, daha çok paraya ilgisiz olduğu söylenebilirdi. Amacı haline getirmiş olduğu iş kadını olabilmek için tavırlarını, gardrobunu ve yaşam biçimini görünür hiçbir çaba harcamadan radikal şekilde değiştirmeyi kabul etti.

Dairesi bu anlayışa uygun düşecek biçimde elden geçirildi. Tek bir yeri, yatak odasını kendisi düzenledi, özenle ses geçirmez duruma getirdi, çiftliğinden yüksek ve derin büyük bir yatak ve babasının kurulup radyo dinlediği kulaklı koltuğu getirtti. Gerisini, yapacaklarını dört cümleyle özetlediği bir dekoratöre bıraktı: Parisli bir iş kadının konutu, geniş, büyük, zengin, seçkin ve hatta şatafatlı, Bavyeralı sanayicileri, İsviçreli bankacıları, Japon tüccarları, İtalyan mühendisleri ve Sorbonne profesörlerini, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı müsteşarlarını ya da postayla dağıtım ağı organizatörlerini kolayca etkileyebilecek bir iç mekân. Ona hiçbir öğüt vermiyor, hiçbir özel istekte bulunmuyor, para konusunda hiçbir sınır koymuyordu. Her şeyle o ilgilenecek, her şeyden o sorumlu olacaktı: bardakların seçimi, ışıklandırma, elektrik donanımı, biblolar, masa örtüleri, renkler, kapı kolları, perdeler, perde astarları, vs.

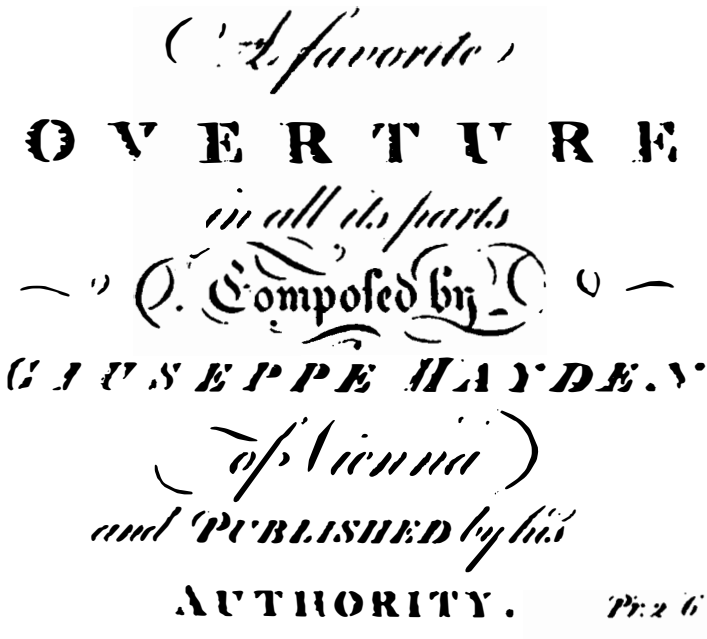
Dekoratör Henry Fleury, yalnızca görevini yerine getirmekten daha iyisini yaptı. Şaheserini gerçekleştirebilmek için biricik fırsatı yakalamıştı: bir yaşam alanının düzenlenmesi, her zaman eser sahibinin görüşleriyle müşterilerinin çoğu zaman çelişkili istekleri arasındaki kimi zaman nazik uzlaşmalarla ortaya çıkarken, o, eser sahibinin bu prestijli ve başlangıçta anonim olan dekorla, iç mimariyle ilgili kuramlarını örnek gösterilebilecek bir biçimde sergileyerek yeteneğinin sadık ve doğrudan bir imajını verebilirdi: mekânın yeniden taslaklandırılması, ışığın abartılarak yeniden dağıtımı, üslupların karıştırılması.

Şimdi bulunduğumuz oda –hem kütüphane hem sigara salonu– işinin özelliğini belirgin biçimde yansıtıyor. Burası esasında yaklaşık altı metre uzunluğunda ve dört metre genişliğinde dikdörtgen biçimli bir odaydı. Fleury işe, burasını, duvarlarını, İspanya'dan getirdiği ve muhtemelen Prado Sarayından çıkmış olan koyu renkli sekiz ağaç panoyla süslediği oval biçimli bir oda haline getirmekle başladı. Bu ağaç işlerinin arasına bakır kakmalı, siyah pelesenk yüksek mobilyalar yerleştirdi; bunların geniş raflarına tümü bir örnek açık kahve renkli deri ciltli alfabetik sıraya göre dizilmiş ve çoğu sanatla ilgili kitaplar yerleştirdi. Kestane rengi deri kaplı geniş divanlar, bu kütüphanelerin altına ve kavislerine uyacak biçimde yerleştirildi. Bu di-

vanlar arasına mor kırmızı ince, ağaç, tek ayaklı masalar, tam ortaya da ortası gazete ve dergilerle kaplı dört yapraklı ağır bir masa koydu. Parke zeminse koyu kırmızı üçgen motifli kalın kırnuzı bir yün halıyla hemen hemen tümüyle kaplandı. Kütüphanelerden birinin önüne üst raflara erişmek için kullanılan, bazı kısımları bakırdan ve dikmelerinden birine boylu boyunca altın paralar raptedilmiş meşeden bir merdiven kondu.

Kütüphanenin rafları genellikle bir serginin vitrinleri biçiminde düzenlenmiş. İlk kütüphanede, solda, eski takvimler, almanaklar, İkinci İmparatorluk dönemi ajandaları, aralarında Cassandre'ın *Normandiya*'sı ve Paul Colin'in *Grand Prix de l'Arc de Triomphe*'unun da bulunduğu bazı küçük afişler; ikincisinde – ev sahibesinin etkinliklerini anımsatan tek şey bazı eski aletler: üç rende, iki keser, bir camcı çekici, altı makas, iki eğe, üç çekiç, üç küçük burgu, iki küçük burgu (bunların hepsinde Süveyş Şirketi monogramları vardı ve hepsi de kanal açma çahşmaları sırasında kullanılmıştı), sıradan bir çakı görünümünde – biraz daha kalınca – yalnızca çeşitli ağızlardan değil tornavidalardan, tirbuşonlardan, kıskaçlardan, kalemlerden, tırnak kesicilerden ve bızlardan oluşan şahane bir *Sheffield Multum in Parvo*'su; üçüncüsünde vaktiyle fizyolog Flourens'a ait olmuş olan çeşitli eşyalar; bunlar içinde özellikle dikkati çeken, bu bilim adamının, gebeliğin son 84 gününde, cenin ve anne arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu deneysel olarak göstermek için, anasını kızılkökle karışık besinlerle beslediği domuz yavrusunun tamamen kırmızıya boyannuş iskeletiydi: dördüncüsünde bir metre yüksekliğinde, doksan santimetre genişliğinde, altmış santimetre derinliğinde, XIX. yüzyıl sonundan kalma ve ince ayrıntılarına kadar tipik bir İngiliz küçük kır evini canlandıran bir bebek evi: içinde termometresiyle cumbah (üçgen biçiminde çifte kemerli) bir salon, bir küçük salon, dört yatak odası, iki hizmetçi odası, fırını ve kileriyle mozaik döşeli bir mutfak, çamaşır dolapları olan bir büyük salon, üzerlerinde *Encyclopaedia Britannica* ve *New Century Dictionary* bulunan hafifçe renklendirilmiş meşe ağacından kütüphane rafları, duvarlara asılmış eski Ortaçağ ve Doğu silahları, bir gong, kaymaktaşından bir lamba, asılı bir jardiniyer, yanında telefon rehberiyle ebonit bir telefon, krem rengi, kenarları kafesli, değerli bir yün halı, pençelerle süslenmiş tek ayaklı bir oyun masası, bakır süslemeli bir şömine ve şöminenin üstünde Westminster saat çalgılı hassas bir sarkaç, bir basınçölçer-nemölçer, yakut renkli pölüş kanepeler, üç parçalı bir japon paravanı, piramit biçimli prizma küpeleriyle şamdanh bir avize, papağanıyla bir tünek ve manyakça bir özenle, neredeyse

ınikroskopik bir biçimde yerleştirilmiş bir yığın eşya, biblo, kap kacak, giysi: tabureler, renkli baskı resimler, şampanya şişeleri, bir portmantoya asılı pelerinler, bir çamaşırlıkta kuruyan kadın ve erkek çorapları ve hatta içinden iki yeşil bitki tutamı fışkıran yüksükten daha küçük bakır kırmızısı renkli iki küçük saksı; nihayet beşinci kütüphanede eğik raflarda aralarında 1782'de Londra'da William Forster tarafından basıldığı biçimiyle Haydn'ın re notasıyla 70. Senfoni sayfasının da bulunduğu açık durumda birçok nota kitabı var:

(La favorite)

OVERTURE

in all its parts

Composed by

GIUSEPPE HAYDEN

(of Vienna)

and PUBLISHED by his

AUTHORITY.

LONDON

Printed for and Sold by W. FORSTER Violin and Violoncello Maker to his Royal Highness the Duke of Cumberland, the Corner of Dukes Court St. Martins Lane.

Where may be had the new Works of the following Authors

Cambini's Quartettos Op: 2d 10.6

Baumgartens Do Op: 2d 10.6

Bachs Double Orchestre Overtures with three Single Do . . . 1. 1.0

Wynnes Trios 7.6

Bachs Harpsichord Concertos 12.0

also the above Overtures for the Harpsichord adapted by C.F. Baumgarten . 2.0

Madam Moreau Fleury'ye dairesiyle ilgili olarak hiçbir şey söylemedi. Yalnızca etkili olduğunu teslim ediyor ve yemekten önce kolayca hoş bir konuşma ortamı yaratmaya uygun eşyalar seçtiğinden dolayı ona minnettar: minyatür ev Japonların zevkini tatmin ediyor; Haydn'ın partisyonları profesörlerin kendilerini göstermelerini sağlıyor ve eski aletler genellikle sanayi ve ticaret bakanlığı müsteşarlarının el sanatlarının kalıcılığı ve Madam Moreau'nun yılmaz bir savunucusu ve koruyucusu olduğu Fransız zanaatkârlığı üstüne uygun laflar etmesine olanak veriyor. Hiç kuşkusuz en büyük sükseyi yapan Flourens'ın kırmızı domuz yavrusu iskeleti ve büyük paralar da teklif edildiği oluyor buna. Dikmelerinden birinde altın paralar bulunan kütüphane merdivenine gelince, Madam Moreau bazı görünmez ellerin bunlara sulandığını hatta birkaçını da sökmeyi başardıklarını fark edince, yerlerine taklitlerini koydu sonunda.

Madam Trévins ve hastabakıcı, Madam Moreau'nun odasına geçmeden önce bu salonda çay içtiler. Sehpalardan birinin üstünde karaağacın boğumlu kısımlarından yapılmış yuvarlak bir tepsi duruyor; tepside üç fincan, bir çaydanlık, bir sürahi ve içinde birkaç kraker kalmış olan bir tabak var. Yanındaki divanda yalnızca bulmacası görülebilecek şekilde kıvrılmış bir gazete duruyor: bulmacanın kareleri hemen hemen boş; yalnızca soldan sağa birinci (ETONNEMENT) ve yukardan aşağı üçüncü (OIGNON) sıralar dolu.

Evin iki kedisi Pip ve Minuş halının üstünde uyuyorlar: ayaklarını germişler ve uzatmışlar, boyun kasları gevşemiş, uykunun *paradoksal* denen ve genellikle rüya görüldüğü sanılan evresindeler adeta.

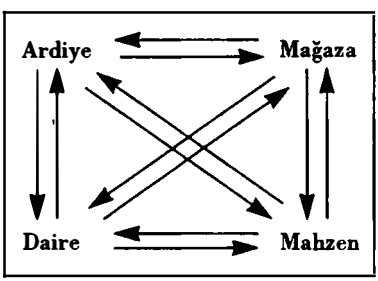
Yanlarında birçok parçaya ayrılmış kırık bir süt kabı duruyor. Anlaşılıyor ki Madam Trévins ve hastabakıcı salondan ayrılır ayrılmaz iki kediden biri –Pip mi? Minuş mu? Ya da bu suçu işlemek için birleştiler mi?– son derece çevik bir ayak hareketiyle tuttu kabı, ama ne yazık ki sonuçsuz kaldı bu darbe, çünkü halı anında bu değerli sıvıyı içti. Hâlâ gözüken lekelerden bu sahnenin daha yeni gerçekleşmiş olduğu anlaşılıyor.

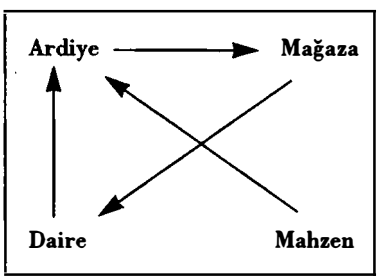
yirmi dördüncü bölüm

Marcia, 1

Madam Marcia'nın antika mağazasının ardiyesi.

Madam Marcia kocası ve oğluyla birlikte zemin katın sağ tarafındaki üç odalı bir dairede oturuyor. Mağazası da zemin katta ama sol tarafta, kapıcı odasıyla servis girişi arasında. Madam Marcia sattığı ve birlikte yaşadığı mobilyaları hiçbir zaman gerçek anlamda birbirlerinden ayırmamıştır; yaşamının büyük bir bölümü mobilyaların, avizelerin, lambaların, kap kacağın ve başka birtakım eşyaların ev, mağaza, ardiye ve mahzen arasında taşınmasıyla geçiyor. Alım satımın uygun koşulları (o zaman gezici satıcılık söz konusudur) kadar ani heves, kapris ve bıkkınlıkların da yol açtığı bu etkinlikler rastlantısal değildir ve bu dört yer arasında mümkün olabilecek ve şekil 1'de gösterilmiş on iki yer değiştirmeyi ortadan kaldırmaz; şekil 2'deki şemaya kesinlikle uyarlar: Madam Marcia bir şey satın aldığında bunları evine, dairesine götürür ya da mahzene koyar; söz konusu eşya buradan ardiyeye geçebilir ve ardiyeden de mağazaya; nihayet mağazadan daireye geri gelebilir – ya da mahzenden çıkmışsa, gelebilir. Burada dışlanan olasılık bir eşyanın ardiyeden geçmeden mahzene geri gelmesi ya da mağazaya ulaşması veya mağazadan tekrar ardiyeye ya da ardiyeden daireye geçmesi veya nihayet mahzenden doğrudan doğruya daireye geçmesidir.

Ardiye dar ve karanlık. Yer muşamba kaplı. İçinden çıkılamayacak biçimde tıka basa her boyutta eşya dolu. Eşyalar o kadar karışık ki bunların tam bir dökümü yapılamıyor; bu karışık yığının içinden biraz belirgin biçimde ortaya çıkanları betimlemekle yetinmek gerekiyor.

Solda, ardiye ve mağazayı birleştiren ve açılıp kapanması için ayrılan yer odanın hemen hemen tek boş alanını oluşturan kapının yanında, duvara bitişik, geniş, çubuktan açılıp kapanan kapağı olan, oldukça büyük, XVI. Louis stilinde bir masa bulunuyor. Kapağı açılmış durumda; yeşil deri bir kap içinde bir çalışma planı görülüyor; bunun üzerinde Japon edebiyatının ünlü sahnelerinden birini betimleyen kısmen dürülü bir emaki (üzerinde resimli öykülerin yer aldığı rulo) var: Prens Genji, Vali Yo No Kami'nin sarayına girmiş, bir duvar halısının arkasına gizlenmiş, arkadaşı Nokiba No Ogi'yle go oynayan ve çılgınca âşık olduğu valinin karısı güzel Utsusemi'yi seyrediyor.

Daha ötede, duvar boyunca, üzerlerine Jouy bezinden rulolar konmuş altı su yeşili ağaç iskemle sıralanmış. En üsttekinde bir kır manzarası görülüyor: tarlasını süren bir köylü ve değneğine dayanmış, şapkasını arkasına atmış, köpeği yanında, koyunları etrafına dağılmış, başını göğe doğru kaldırmış bir çoban.

Biraz daha ilerde, silahlar, omuz kayışları, trampetler, şapkalar, zırhlı başlıklar, kütüklük, palaskalar, iliklerinin etrafına süs şeritleri konmuş yünlü kumaştan ceketler, kayış takımlarından oluşan bir askeri malzeme yığınının ötesinde Fransızların *briquets* dedikleri maundan, S biçimli, çiçekli kumaşla kaplanmış, 1892'de bir Rus prensinin Grisi'ye hediye ettiği söylenen bir kanepe görülüyor; kanepenin tam ortasında bir yığında kısa ve eğri piyade kılıcı var.

Sonra, odanın sağ köşesini tümüyle kaplamış düzensiz kitap yığınları: folio formalardan oluşmuş koyu kırmızı kitaplar, *La Semaine Théâtrale*'in ciltli koleksiyonları, temiz bir iki ciltlik *Dictionnaire de Trévoux* nüshası ve aralarında Gyp, Edgar Wallace, Octave Mirbeau, Félicien Champsaur, Max ve Alex Fisher, Henri Lavedan gibi adların da bulunduğu yeşil ve altın renkli kartonlar içinde on dokuzuncu yüzyıl sonu dizileri, bilim kurgu romanlarının en çarpıcı habercilerinden biri kabul edilen Florence Ballard'ın *La Vengeance du Triangle* adlı ender bulunan yapıtı.

Sonra, gene düzensiz yığınlar halinde, raflara, küçük başucu masalarına, sehpalara, tavalet masalarma, kilise iskemlelerine, oyun

masalarına, banklara konmuş onlarca, yüzlerce biblo: tütün kutuları, düzgün kutuları, hap kutuları, düğme kutuları, gümüş tepsiler, el şamdanları, şamdanlar, yazı takımları, mürekkep hokkaları, boynuz saplı luplar, küçük şişeler, yağ ve sirke takımları, vazolar, satranç tahtaları, aynalar, küçük çerçeveler, sadaka keseleri, bastonlar. Odanın tam ortasındaki kasap tezgâhının üzerinde ise gümüş kapaklı büyük bir bira bardağı ve üç natüralist ilginç eşya: dev bir yerörümceği, mermerden bir küp üzerine oturtulmuş sözde bir fosilleşmiş zürafa kuşu yumurtası ve bir büyük boy ammonit.

Tavandan çok sayıda Hollanda, Venedik, Çin avizeleri sarkıyor. Duvarlar hemen hemen tümüyle tablo, gravür ve röprodüksiyonlarla kaplı. Odanın karanlığında bunların çoğu belirsiz bir külrengi resim görünümü veriyor; bazılarında bir imza – Pellerin – bazılarında çerçeve altındaki bir plakaya kazınmış bir yazı – *L'Ambition, A Day at the Races, La Première Ascension du Mont-Cervin* – okunuyor ya da bir ayrıntı görülüyor: iki tekerlekli bir arabayı çeken bir Çinli; efendisinin önünde diz çökmüş, şövalyelik zırhı giydirilen delikanlı. Yalnızca beş tablo daha belirgin biçimde görülebiliyordu.

Birincisi bir kadın portresi: tablonun adı *Venedikli Kadın*. Gelincik kırmızısı renkli kadife bir elbise giymiş, kuyumcu işi bir kemeri var, bol kakumlu yeninin içinden, arkasındaki merdivenin tırabzan babasını tutmuş çıplak kolu gözüküyor. Sol tarafında büyük bir sütun, bir kemer oluşturarak, tuvalin üst kısmına, çatıya kadar yükseliyor. Kemerin aşağısında, belli belirsiz, beyaz bulut çizgileriyle mavi bir göğün karaltı halinde belirdiği neredeyse siyah renkli portakal ağaçları görülüyor. Bir halıyla kaplı tırabzan babasında, gümüş bir tepsi içinde bir buket çiçek, kehribar bir tespih, bir hançer ve içinden altın sikkeleri dökülen biraz sararmış eski bir fildişi çekmece var; hatta bazıları, yere, sağa sola saçılmış ve parlak lekeler oluşturmuş, öyle ki bunları izleyen göz kadının ayağının ucuna kadar gidiyor, çünkü ayağının ucu doğal durumda ve ışıklı bir ortamda merdivenin ikinci basamağı üzerinde duruyor.

İkincisi *Uşaklar* adlı açık saçık bir gravür: başında bir aşçı yamağı külahı, pantolonu bileklerine kadar inmiş ve büyük bir mutfak masasına dayanmış on beş yaşlarında bir çocuk, arkasına geçmiş şişman bir aşçı tarafından düzülüyor; masanın önündeki bir sıraya uzanmış özel kıyafeti içindeki bir uşak pantolonunun düğmelerini

çözmüş, iyice kalkmış vaziyetteki kamışını gösteriyor ve bu arada iki eliyle eteğini ve önlüğünü kaldırmış olan bir hizmetçi kadın ata biner gibi onun üstüne çıkmış. Bir beşinci kişi, siyahlar içinde bir ihtiyar, masanın öbür ucunda bir tabak makarnanın başına geçmiş kayıtsız bir tavırla sahneyi izliyor.

Üçüncüsü bir kır sahnesi: dikdörtgen biçimli, çimenlik bir bayır; yeşil ve sık otlar, bol miktarda sarı çiçekler (görünüşte basit karahindiba bunlar). Çimenliğin yukarısında, kapısında, ayakta konuşmaya dalmış iki kadın, atkılı bir köylü kadın ve çocukların bulunduğu bir köşk. Üç çocuk çayırların içinde oynuyorlar, iki oğlan ve bir kız topladıkları sarı çiçeklerle demetler yapıyorlar.

Dördüncüsü Blanchard imzalı ve *Tavukların Dişleri Çıktığı Zaman* adlı bir karikatür. Karikatürde el sıkışan General Boulanger ve milletvekili Charles Floquet görülüyor.

Beşincisi de bir suluboya resim; yapıtın adı *Mendil,* ve Paris yaşamından klasik bir sahneyi yansıtıyor: Rivoli Sokağı, bir taze mendilini düşürüyor ve fraklı bir adam –ince bıyıklar, monokl, cilalı ayakkabılar, yakasında karanfil, vs.– mendili kapmak için koşuyor.

yirmi beşinci bölüm

Altamont, 2

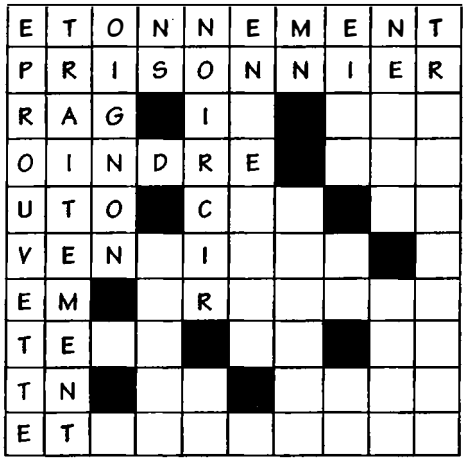
Altamont'ların yemek salonu, dairenin ön taraftaki bütün odaları gibi, yakında verilecek olan büyük resepsiyon için özel olarak düzenlenmiş durumda.

Burası sekizgen bir oda; dört duvarı birleştiren köşelerdeki yüzeylerde çok sayıda gömme dolap bulunuyor. Yer kırmızı parlak karolarla, duvarlar mantarla kaplannuş. Dip tarafta mutfağa açılan kapıda üç beyaz siluet koşuşturup duruyor. Sağdaki iki kanatlı kapı resepsiyon salonlarma açılmakta. Solda duvar boyunca X biçimli ağaç yükseltilere yerleştirilmiş dört şarap fıçısı görülüyor. Ortada, yaldızlı pirinçten üç zincirle asılmış damarlı opalin bir avizenin altında Pompei Yanardağı'ndan fışkırmış bir lav parçasından yapılmış bir masa bulunuyor; masanın üstündeki altıgen füme cama, içlerinde meze ve çerez bulunan Çin işi süslemeli küçük kaplar konmuş: salamura babk filetosu, karides, amerikanelması, füme çaçabalığı, dolma, som balıklı kanapeler, kuşkonmaz, haşlanmış yumurta dilimleri, domates, kırmızı dil, hamsi, ançuez, küçük kremalı pastalar, minik pizzalar, ince peynir dilimleri.

Fıçıların altına, hiç kuşkusuz, damlayan şarabın yere akmasını engellemek için bir akşam gazetesi serilmiş. Sayfalardan birinde bir bilmece var, Madam Moreau'nun hemşiresininki gibi; burada da kareler bütünüyle dolmamış ama gene de biraz ilerleme var.

Burası savaştan önce, Altamont'ların yemek salonu haline getirmelerinden çok önce, Marcel Appenzzell'in Paris'te yaşadığı kısa süre içinde kaldığı odaydı.

Malinowski okulunda yetişen Marcel Appenzzell hocasının öğre-

tisini sonuna kadar götürmek istedi ve incelemek istediği kabilenin yaşamını, bu kabileyle tam anlamıyla karışacak, haşır neşir olacak biçimde paylaşmak istedi. 1932'de, 23 yaşındayken, tek başına Sumatra'ya doğru yola çıktı. Yanına, içinde Batı uygarlığının en gerekli araç gereç, silah ve aletlerinin bulunmadığı ama özellikle geleneksel armağanlarla –tütün, pirinç, çay ve kolyeler– dolu gülünç bir bavul aldı, Soelli adında Malezyalı bir rehber tuttu ve oyma kayıkla Alritam Irmağı'ndan, kara ırmaktan yukarı doğru çıkmaya başladı. İlk günler, kauçuk ağaçlarından lateks toplayan, çok iri ağaç kütüklerini sürükleyen akıntıda değerli ağaçlar taşıyan köylülerle karşılaştılar.

Bu seferin amacı, Malezyalıların, Andalamlar ya da Oran-Kubular veya Kubular adını verdikleri hayali bir halkı arayıp bulmaktı. Oran-Kubular'ın anlamı "kendilerini savunanlar", Andalamlarınkiyse "İç Tarafların Çocukları"dır. Sumatra'da yaşayanların hemen hemen tamamı kıyı kesiminde yerleşmişken, Kubular, adanın merkezinde, dünyanın en ıssız bölgelerinden birinde, sülük kaynayan bataklıklarla kaplı kavurucu bir ormanda yaşamaktadırlar. Ama çeşitli efsaneler, belgeler ve kalıntılar Kubuların eskiden, Java'dan gelen istilacılara yenilip, cangılın içlerinde sığınacak bir yer bulmadan önce adanın sahipleri olduğunu kanıtlamaktadır.

Soelli bir yıl önce, köyleri ırmaktan pek uzakta olmayan bir Kubu kabilesiyle ilişki kurmayı başarmıştı. Appenzzell'le birlikte üç haf-

* Soldan sağa: 1. Şaşkınlık; 2. Mahkum; 4. Yağla ovmak;
Yukardan aşağıya: 1. Deney kabı; 2. Davranış, tedavi, ınaaş, işlem; 3. Soğan; 5. Karartmak, kararmak. (Ç.N.)

talık bir ırmak yolculuğu ve yürüyüşten sonra buraya ulaştılar. Ama köy –direkler üzerine oturtulmuş beş kulübe– terk edilmişti. Appenzzell Soelli'yi ırmak boyunca çıkmaya devam etmeye razı etti. Başka bir köy bulamadılar ve sekiz gün sonra Soelli yeniden kıyıya doğru inmeye karar verdi. Appenzzell karşı çıkarak diretti ve sonunda oyma kayığı ve hemen hemen tüm yükünü Soelli'ye bırakarak, yanına hemen hemen hiçbir şey almadan, tek başına ormana daldı.

Soelli kıyıya vardığında Hollanda makamlarına haber verdi. Birçok arama tarama faaliyeti düzenlendi, ama bunların hiçbirinden sonuç alınamadı.

Appenzzell beş yıl on bir ay sonra ortaya çıktı. Motorlu bir kanoyla dolaşan bir maden arama ekibi, onu Musi ırmağı kıyılarında, hareket ettiği yerden altı yüz kilometre uzakta buldu. Yirmi dokuz kiloya düşmüştü ve üstünde yalnızca sayısız küçük kumaş parçalarının birbirine eklenip dikilmesiyle oluşturulmuş, hiç dokunulmamış gibi duran ve bütün elastikiyetini kaybetmiş gözüken askılarla tutturulmuş pantolon gibi bir şey vardı. Palembang'a kadar getirildi. Burada birkaç gün hastanede kaldı, daha sonra memleketi olan Viyana'ya değil, bu süre içinde annesinin yerleşmiş olduğu Paris'e nakledildi.

Dönüş yolculuğu bir ay sürdü ve bu arada biraz kendine geldi. İlk başta güçsüz, sakat gibiydi, hareket edemiyor ve yemek yiyemiyordu, konuşma yeteneğini yitirmiş gibiydi. Üç beş günde bir yoklayan ateşli nöbetler sırasında uzun uzun sayıklıyor ve anlamsız çığlıklar atıyordu. Sonra yavaş yavaş temel fiziksel ve zihinsel yeteneklerini kazanmaya başladı, bir koltuğa oturmayı, çatal bıçak kullanmayı, saçlarını taramayı ve traş olmayı (gemi berberi onu saçlarının onda dokuzundan ve sakalının tamamından kurtardıktan sonra), gömlek giymeyi, yakalık, kravat takmayı hatta ayakkabı giymeyi (en zoru da kesinlikle bu oldu çünkü ayakları derin çatlaklarla yarılmış boynuzlara benziyordu) yeniden öğrendi. Bütün bunlara rağmen, Marsilya'da gemiden indiğinde, kendisini karşılamaya gelen annesi oğlunu tanımakta pek güçlük çekmedi. –

Appenzzell sefere çıkmadan önce Graz'da (Steiermark) etnografi asistanıydı. Eski işine dönmesi söz konusu değildi artık. Yahudiydi ve birkaç ay önce bütün Avusturya üniversitelerinde *numerus clausus* uygulamasını getiren Anschluss ilan edilmişti. Alan çalışması yap-

tığı sırada da maaşı işlemişti ve para yedd-i emine bırakılmıştı. O zaman kendisine mektup gönderdiği Malinowski aracılığıyla Marcel Mauss'la tanıştı; Mauss ondan Etnoloji Enstitüsü'nde Andalam'ların yaşam biçimleri üzerine bir seminer vermesini istedi.

Bu 71 ay süren seferden Marcel Appenzzell hiçbir şey getirememişti; eşya, belge, not olarak hiçbir şey getirmemişti ve ilk konferansını vereceği güne kadar anılarını, izlenimlerini ve gözlemlerini bir bütün olarak korumaya karar verdiğini öne sürerek konuşma yapmayı kabul etmedi. Bütün bunları bir düzene koymak için altı ay çalıştı. Önceleri hızlı, zevkle ve büyük bir coşkuyla çalışıyordu. Ama kısa bir süre sonra, duraksamaya, vakit geçirmeye, önündeki kâğıtları karalamaya başladı. Annesi odasına girdiğinde, oğlunu çoğu zaman çalışma masasında değil, yatağın kenarına oturmuş durumda, dimdik, elleri dizlerinde, pencerede dört dönen bir yabanarısına hiç görmeden bakarken ya da yitip gitmiş bir düşünceyi yakalamak için gözlerini kapının arkasındaki bir çiviye asılı, boz ketenden, barut rengi çifte kenar süslemeleri olan bir havluya dikmiş durumda buluyordu.

İlk konferansından –başlık– *Sumatra Andalamları. Hazırlık Çalışmaları* – (Konferans çeşitli gazete ve haftalık dergilerde ilan edilmişti, ama Appenzzell henüz *L'Année Sociologique* için hazırlayacağı kırk satırlık özeti Enstitü sekreterliğine teslim etmemişti) birkaç gün önce genç etnolog yazdıklarının tümünü yaktı, bir valize birkaç parça eşya koydu, annesine, Sumatra'ya döneceğini, Oran-Kubu'larla ilgili herhangi bir şeyi yayınlamaya hakkı olmadığına inandığını bildiren kısa ve özlü bir mektup bırakarak çekip gitti.

Bu arada bir bölümü, genellikle anlaşılmaz notlarla doldurulmuş ince bir defter yanmaktan kurtulmuştu. Etnoloji Enstitüsü'nden birkaç öğrenci bu yazıları çözmek için kolları sıvadı ve Appenzzell'in Malinowski'ye yolladığı birkaç mektuptan ve Sumatra kaynaklı bazı bilgilerden yararlanarak ve kendisinin çeşitli vesilelerle maceralarının ayrıntılarıyla ilgili, ağzından kaçırdığı tanıklıklara dayanarak başına gelenleri genel hatlarıyla tasarlamayı ve şu gizemli "İç Tarafların Çocukları"nın şematik bir taslağını çizmeyi başardılar.

Appenzzell günlerce yürüdükten sonra, nihayet bir Kubu köyü bulmuştu; burası küçük bir düzlüğün çevresinde, kazıklar üzerindeki daire biçiminde kulübelerden oluşmuş bir yerdi. Önce köyde hiç kimsenin bulunmadığını sandı, sonra kulübelerinin dam saçaklarının

altındaki hasırlara uzanmış birçok hareketsiz ihtiyarın kendisine bakmakta olduğunu fark etmişti. Onlara doğru ilerlemiş, parmaklarına hafifçe dokunduktan sonra, sağ elini kalbine doğru götürerek kendilerini Malezya usulü selamlamış ve her birinin yanına armağan olarak küçük bir çay ya da tütün kesesi bırakmıştı.

Kısa bir süre sonra köpekler havlamaya başlamış ve köy, erkek, kadın ve çocuklarla dolmuştu. Erkeklerin ellerinde mızraklar vardı ama tehdit etmemişlerdi onu. Hiç kimse ona bakmadı, kimse farkında değildi sanki.

Appenzzell günlerce köyde kaldı ve bir türlü bu az sözle çok şeyler anlatan sakinlerle ilişki kurmayı başaramadı. Kısıtlı çay ve tütün stokunu tüketti; hiçbir Kubu – çocuklar bile – her gün çıkan fırtınanın her akşam kullanılmaz duruma getirdiği bu küçük keselerden hiçbirini kesinlikle almadı. Kubular'ın nasıl yaşadıklarını seyretmekten ve gördüklerini not etmekten başka bir şey yapamadı.

Malinowski'ye kısaca anlattığı biçimiyle temel gözleminden çıkan sonuca göre, Oran-Kubular'ın çok gelişmiş bir uygarlıkları vardı, topraklarından kovulmuşlardı, ormanların iç kesimlerine sığınmışlardı ve nüfusları azalmıştı. Metal işçiliğinden anlamıyorlardı ama mızraklarında demir ve parmaklarında gümüş yüzükler vardı. Dilleriyse kıyıda konuşulan dillere çok yakındı ve Appenzzell bu dili anlamakta pek bir güçlük çekmedi. Onu özellikle en çok etkileyen de, bunların otuz kırk sözcüğü geçmeyen olabildiğince kısıtlı bir sözcük dağarcıkları olmasıydı; Kubular da sözcük dağarcıklarını uzak komşuları Papualar gibi isteyerek, köydeki her ölüm olayında bir sözcüğü atarak, kendileri mi yoksullaştırıyorlar acaba, diye sorup durdu kendi kendine. Bu olayın sonuçlarından biri aynı sözcüğün gitgide daha fazla eşya için kullanılmasıydı. Malezya dilinde av anlamına gelen *Pekee* sözcüğü aynı zamanda avlanmak, yürümek, taşımak, mızrak, ceylan, karaca, kara domuz, etli besinlerin hazırlanmasında çok kullanılan çok sert bir baharat olan *my'am*, ertesi gün, şafak vd. anlamlarına geliyordu. Aynı şekilde Appenzzell'in Malezya dilindeki usi, muz ve *nuya*, hindistancevizi sözcüklerine yakınlaştırdığı *Sinuya*, yemek yemek, yemek, çorba, asmakabağı, mala, hasır, akşam, ev, çömlek, ateş, sileks (Kubular iki sileksi birbirlerine sürterek ateş yakıyorlardı), toka, tarak, saç, *hoja* (toprak ve bitkiyle karıştırılmış hindistan cevizi sütünden imal edilmiş saç boyası) vd. anlamına geliyordu. Kubuların yaşamının en belirgin özellikleri içinde en iyi bilinenler bu dilbilimsel özelliklerse eğer, bunu Appenzzell'in Viyana'da

tanıdığı ve o dönemde Kopenhag'da Hjelmslev ve Brøndal'le birlikte çalışan İsveçli filolog Hambo Taskerson'a yazdığı ayrıntılı uzun mektuba borçluyuz. Appenzzell bu özelliklerin çok belirgin adlı aletler – miyangir, kenar küşteresi, oluk rendesi, planya, marangoz kalemi, ıspatula, rende vb. – kullanan bir marangoza da mükemmel biçimde uygulanacağını belirtiyor: marangozun çırağına yalnızca "Ver şu aleti" demesinin yeterli olacağını söylüyor.

Dördüncü günün sabahı Appenzzell uyandığında köy terk edilmişti. Kulübeler boştu. Köyün bütün halkı, erkekler, kadınlar, çocuklar, köpekler ve hatta hasırlarından hiç kalkmayan ihtiyarlar bile, azıcık Hint patateslerini, üç keçilerini, sinuya ve *pekee*'lerini de yanlarına alarak gitmişlerdi.

Appenzzell'in onları yeniden bulabilmesi için iki aydan fazla bir zaman geçti. Bu kez de kulübeleri, alelacele, sineklerin kol gezdiği her zaman su basabilecek açıklık bir yerde kurulmuştu. Gene ilk sefer olduğu gibi Kubular kendisiyle konuşmadılar ve sözlerine karşılık vermediler; bir gün, yıldırımla yıkılan büyük bir ağaç gövdesini kaldırmaya çalışan iki adam gördü ve kendilerine yardım etmek için yanlarına yaklaştı; ama elini ağaca koyar koymaz adamlar ağacı bırakarak yanından uzaklaştılar. Ertesi sabah köy yeniden terk edilmişti.

Appenzzell yaklaşık beş yıl inatla izledi onları. Tam izlerini buluyordu ki yeniden kaçarak, gitgide daha oturulmaz bölgelere giriyorlar ve gitgide de daha iğreti köyler kuruyorlardı. Appenzzell uzun süre bu göçmence tutum ve davranışın işlevi üzerine kafa patlattı. Kubular göçebe değillerdi ve yanmış ormanlar üzerinde tarım yapmıyorlardı, bu kadar sık yer değiştirmeleri için bir neden yoktu; avlanma ve toplayıcılıkla hiç ilgisi olamazdı bunun. Dinsel bir rit, bir dine giriş töreni, doğum ya da ölüme bağlı büyülü bir tutum mu söz konusuydu? Bu türden hiçbir şeyle açıklanamıyordu durum; varsa eğer, Kubu ritleri müthiş gizliydi ve Appenzzell'e göre görünüşte hiçbir şey her seferinde bütünüyle kavranamaz hale gelen bu gidişleri açıklamak için yeterli değildi.

Bununla birlikte gerçek, açık ve acımasız gerçek sonunda ortaya çıktı. Appenzzell'in, hareketinden yaklaşık beş ay sonra Rangoon'dan annesine gönderdiği mektubun sonunda, hayranhk uyandıran bir biçimde özetlenmişti durum:

"İnsanın derin doğası hakkında somut bir görüşe – bir başka deyişle farklı kültürlerin karmakarışık biçimde tanımladığı insanlığın durumu hakkında minimum bir toplumsal görüş – sahip olabilmek için kendisini bedeni ve ruhuyla etnografiye adayan insanın düş kırıklıkları son derece yıpratıcıdır ve bu insan bir gün görece gerçekleri (kesin gerçeğin yakalanması hayali bir umuttur çünkü) ortaya çıkarmaktan başka bir şey istemez ama benim önüme çıkan ve aşmam gereken zorluk bambaşka türden bir zorluktu: ben yabanıllığın en uç noktasına kadar gitmek istemiştim; benden önce hiç kimsenin görmemiş olduğu ve belki benden sonra da kimsenin görmeyeceği bu iyi yürekli Yerlilerle dolup taşmıyor muydum? Coşku verici arama taramalardan sonra yabanıllarımı bulmuştum ve tek isteğim onlardan biri olmak, günlerini, çabalarını ve sıkıntılarını, ritlerini paylaşmaktı! Ama ne yazık ki onlar beni istemiyorlardı, onlar gelenek, görenek ve inançlarını bana öğretmeye hiç hazır değillerdi. Yanlarına koyduğum armağanlarla hiç ilgilenmiyorlardı, kendilerine yapabileceğimi düşündüğüm yardımla hiç ilgilenmiyorlardı! Benim yüzümden köylerini terk ediyorlardı ve insanlardan çok kaplanlar, volkanlar, bataklıklar, soluk kesici sisler, filler, öldürücü örümceklerle mücadele etmeyi yeğlediklerini göstermekti amaçları; bunun için de gitgide korkunç yaşam koşullarını kabullenerek her seferinde daha düşman toprakları tercih ederek benim cesaretimi kırmak, ısrarımın boş olduğunu göstermek istiyorlardı! Fiziksel acıyı yeterince tanıdığımı sanıyorum. En kötüsü insanın ruhunun ölmekte olduğunu hissetmesidir ..."

Marcel Appenzzell başka mektup yazmadı. Annesinin onu bulmak için yaptığı girişimler sonuç vermedi. Savaş çok çabuk durdurdu bu çabaları. Madam Appenzzell, adının haftalık *Au Pilori* dergisinde yayımlanan sarı yıldız taşımayan Yahudiler listesinde yer almasından sonra bile Paris'ten ayrılmamak için direndi. Bir akşam kapı-

sının altından pusula atan merhametli bir el ona ertesi gün şafak vakti tutuklanacağını haber verdi. O akşam Le Mans'a ulaşmayı başardı ve oradan serbest bölgeye geçerek Direnişçilere katıldı. Bin dokuz yüz kırk dört Haziranında Vassieux-en-Vercors yakınlarında öldürüldü.

Altamontlar –Madam Altamont Madam Appenzzell'in uzaktan kuzinidir– ellili yılların başında onun dairesini satın aldılar. O zaman genç bir çifttiler. Bugün bayan Altamont kırk beş, kocası elli beş yaşındadır. On yedi yaşında Véronique adında yalnızca suluboya resim yapan ve piyano çalan bir kızları var. Mösyö Altamont genelde hep Paris dışında olan uluslararası bir eksper ve öyle gözüküyor ki bu büyük resepsiyon onun her yıl olduğu gibi Paris'e dönüşünü kutlamak amacıyla veriliyor.

yirmi altıncı bölüm

Bartlebooth, 1

Bartlebooth'un evinde bir sofa.

Hemen hemen boş bir mekân, birkaç hasır iskemle, üstünde küçük küçük püsküllleri olan kırmızı bir örtü bulunan üç ayaklı iki tabure, yeşilimsi bir kadifeyle kaplanmış dik arkalıklı uzun bir kanepe konmuş yalnızca; eski garların bekleme salonlarını andırıyor burası.

Duvarlar beyaza boyanmış, yer, kabn bir plastik maddeyle kaplannuş. Karşı taraftaki duvara asılmış kare biçimindeki büyük mantar panoya çok sayıda kartpostal iğnelenmiş: Piramitler Savaş Meydanı, Dimyat Balık Pazarı, Nantucket eski balinacılar rıhtımı, Nice'de *İngilizler Promenadı*, Winnipeg'de *Hudson's Bay Company*'nin devasa binası, Cape Cod'da güneşin batışı, Pekin Yaz Sarayı'nın Bronz Köşkü, Pisanello'yu Leonello d'Este'ye bir mücevher kutusu içinde dört altın madalya sunarken gösteren bir röprodüksiyon, siyah çerçeveli bir davetiye:

29 Ekim 1973'te Paris'te 63 yaşında vefat eden

Gaspard WINCKLER*'in*
cenaze törenine davetlisiniz.

Cenaze 3 Kasım 1973 günü sabah saat 10'da
Bichat Hastanesi (Ney Bulvarı, 170, Paris 17)
morgundan alınacaktır.

ÇELENK VE ÇİÇEK GÖNDERİLMEMESİ RİCA OLUNUR.

Bartlebooth'un üç hizmetçisi bu sofada duruyorlar ve efendilerinin sorunsal çıngırak sesini bekliyorlar. Smautf, bir kolu havada, pencerenin yanında duruyor ve her işe bakan hizmetçi Hélène de koltuk altından hafifçe sökülen ceketinin sağ kolunda bir yeri onarıyor. Şoför Kléber iskemlelerden birinde oturuyor. Üzerinde özel şoför giysisi yok, kalın kemerli kadife bir pantolon ve yakası kıvrılnuş beyaz bir kazak giymiş. Kadife kaplı kanepeye elli ikilik bir deste kâğıt sermiş; kâğıtlar açık vaziyette, dört sıra halinde dizilmiş. Fal açmaya çalışıyor: asları çıkardıktan sonra asları esas alarak her renkten birer sıra oluşturmaya yönelik bir fal bu. Kâğıtların yanında açık bir kitap duruyor; Amerikalı yazar George Bretzlee'nin *The Wanderers* adlı romanı bu; romanın konusu ellili yılların başında New York caz çevrelerinde geçiyor.

Smautf bildiğimiz gibi, elli yıldır Bartlebooth'un hizmetinde. Şoför Kléber, 1955'de Bartlebooth ve Smautf dünya seyahatinden döndüklerinde tutuldu, onunla birlikte aşçı kadın Madam Adèle, yardımcısı Simone, kilerci ve başuşak Léonard, çamaşırcı Germaine, ağır işlere bakan Louis ve ayak işlerine bakan Thomas da işe alındı. O dönemde Bartlebooth sık sık dışarı çıkıyor ve konuk kabul etmekten büyük bir zevk duyuyordu, yalnızca dillere destan akşam yemekleri vermekle kalmıyor, uzak akrabalarını ve seyahatleri sırasında tanıştığı bazı kimseleri de ağırlıyordu.

Bin dokuz yüz altmıştan itibaren bu şatafatlı yaşam yavaşlamaya başladı ve işten çıkarılan uşakların yerlerine yenileri alınmadı. Yalnızca üç yıl önce Madam Adèle emekli olduğunda, Smautf Hélène'i işe aldırdı. Tamı tamına otuz yaşında olan Hélène her şeyle ilgilenmektedir: çamaşır, yemek, temizlik; bu arada artık pek araba kullanma fırsatı bulamayan Kléber de ağır işlerde yardımcı olmakta.

Bartlebooth uzun bir süredir kimseyi kabul etmiyor ve son iki yıldır da evden pek az çıkıyor. Genellikle odasına kapanmaktadır ve kendisi çağırmadıkça rahatsız etmemeleri için de kesin emir vermiştir. Çoğu zaman hiç hayat belirtisi vermeden, giyinik durumda, kırk sekiz saat, büyük dayısı Sherwood'un koltuğunda, elinde kemirilmiş peksimetler ya da zencefilli bisküviler olduğu halde uyumaktadır. Yemeklerini ancak çok özel durumlarda İmparatorluk stilindeki büyük ve soğuk yemek salonunda yemektedir. Böyle zamanlarda Smautf kuyruklu tören giysisini giyer ve ona, titrememeye çalışarak, rafadan yumurta, biraz haşlanmış balık ve bir fincan kaynatılmış mine çiçeği suyu verir; bunlar onun, aylardan beri Hélène'in büyük umut-

suzluğu içinde yemeyi içmeyi ancak kabul ettiği şeylerdir.

Valène yıllarca Bartlebooth'un tam olarak ne aradığını anlamaya çalıştı. Ocak bin dokuz yüz yirmi beşte ilk kez görmeye geldiğinde, Bartlebooth ona, yalnızca suluboya sanatını mükemmel biçimde öğrenmek istediğini ve on yıl boyunca her gün ders almak istediğini söyledi. Bu özel derslerin sıklığı ve süresi, üç ayda on sekiz ders koparabildiği için çok mutlu olan Valène'i irkiltti. Ama öyle anlaşılıyordu ki Bartlebooth bu çıraklık için, gerekli olan bütün zamanını vermeye kararlıydı ve öyle gözüküyordu ki gözünün parayı falan gördüğü yoktu. Aradan elli yıl geçtikten sonra Valène, Bartlebooth'un doğal yeteneklerden bütünüyle yoksun olduğunu kanıtladığını görünce, bu on yılın sonuç olarak pek de o kadar boşuna gitmediğini düşünüyordu kendi kendine.

Bartlebooth bu ince suluboya sanatıyla ilgili olarak hiçbir şey bilmemekle kalmıyordu. Hiçbir zaman bir fırçayı tutamamış, dahası bir kurşun kalemi bile eline alamamıştı. Birinci yıl Valène ona çizim yapmayı öğretmekle başladı ve kara kalem, kurşun kalem, kırmızı kalemle kare çerçeveli model kopyaları, krokiler, tebeşirle tarama çalışmaları, gölgeli desenler, perspektif alıştırmaları yaptırdı. Daha sonra Çini mürekkebi ve sepyayla suluçiziler yaptırdı, bıktırıcı, usandırıcı kaligrafi çalışmaları yaptılar, farklı tonlar oluşturmak ve açık renkler elde etmek için fırçanın nasıl sürülmesi gerektiğini öğretti.

İki yılda Bartlebooth başlangıç tekniklerini kavramayı başardı. Valène gerisinin araç gereç ve deney işi olduğunu söyledi. Dışarda, önce Monceau Parkında, Seine kıyılarında, Boulogne Ormanında, daha sonra Paris bölgesinde çalıştılar. Her gün saat ikide Bartlebooth'un şoförü – Henüz Kléber değildi, Bartlebooth'un annesi Priscilla'nın hizmetindeki Fawcett'di – Valène'i almaya geliyordu: ressam golf pantolonlu, tozluklu, damalı kasketli ve jakarlı kazaklı akıllı uslu öğrencisini büyük siyah beyaz Chenard&Walker limuzini içinde bulurdu. Fontainebleau Ormanı'na, Senlis'e, Enghien'e, Versailles'a, Saint-Germain'e ya da Chevreuse vadisine giderlerdi birlikte. "Pinchart taburesi" denen üç ayaklı katlanabilen taburelerini, tek saplı,

çift tenteli güneşliklerini ve zarif, açılıp kapanan sehpalarını yan yana koyarlardı. Bartlebooth titizlik çabasıyla oluşmuş manyakça ve hemen hemen beceriksizce bir kesinlik ve doğrulukla, arka yüzü alelacele nemlendirilmiş, çok hafif pürtüklü bir Whatman kâğıdını, çalışacağı ön yüzündeki üretici firma markasını ışığa doğru tutup gördükten sonra dişbudak küçük tahtasına raptiyeliyor, önceki günkü çahşmadan sonra sırlı iç kısmı özenle temizlenmiş çinko paletini açıyor ve on üç küçük boya çanağını –fildişi karası, renkli sepya, yanık Siena toprağı, kırmızı toprak rengi, Yerli sarısı, açık krom sarısı, narçiçeği, kızılkök, Veronese yeşili, zeytin yeşili, koyu mavi, kobalt, Prusya mavisi– birazcık Madam Maubois çinko beyazını alışılmış ve belirli hareketlerle oraya yerleştiriyor, suyunu, süngerlerini, kalemlerini hazırlıyor, bir kez daha fırçalarını kontrol ediyor, saplarına, gövdelerinin çok şişkin olup olmadığına, kıllarının yerli yerinde olup olmadığına bakıyor ve işe koyularak, önce kurşun kalemle hafif hafif büyük kitleler, ufuk, ilk planlar, kaçış çizgileri taslakları çiziyor, daha sonra algılanamayan, anlık, çekicilikleri içinde gelip geçen ve değişen bulut görüntülerini, bir gölü dalgalandıran meltemi, Ile-de-France'da bir şafak vaktini, sığırcıkların havalanmasını, sürüsünü ağıla döndüren bir çobanı, uyuyan bir köyün üstüne doğan ayı, iki yanında kavak ağaçları sıralanmış bir yolu, sık bir ağaçlığın kenarında birdenbire durmuş bir köpeği vs. yansıtmaya çalışıyordu.

Valène çoğu zaman kafasını eğiyor ve suluboya resim üzerine üstünkörü çizdiği daireler ve çizgilerle belirginleştirdiği birkaç kısa cümleyle – gök çok ağır ve yüklü, dengelenmemiş, eksik kalmış, kontrast yok, hava verilememiş, derecelenme noksan, mizanpaj çok yavan gibi – Bartlebooth'un çalışmasını hiç acımadan yırtıyordu; o da hiçbir şey söylemeden kâğıdı dişbudak tahtadan söküp alıyor, bir yenisini koyuyor ve yeniden çahşmaya başlıyordu.

Bartlebooth ve Valène bu kısa ve özlü konuşmalar dışında hemen hemen hiç konuşmuyorlardı. Aynı yaşta olmalarına rağmen Bartlebooth, Valène'le kesinlikle hiç ilgilenmiyor gibiydi ve Valène de onu ilginç bulmakla birlikte kendisine çoğu zaman doğrudan soru sormakta tereddütlü davranıyordu. Dönerlerken birçok kez suluboya resmi öğrenmek için niçin bu kadar ısrar ettiğini sordu. Bartlebooth bu soruya genellikle, "Niçin öğrenmeyeyim?" diye yanıt veriyordu. Valène'se bir gün şöyle karşılık vermişti kendisine: "Sizin durumunuza düşen birçok öğrencim şimdiye kadar çoktan cesaretlerini yitirirdi." "Çok mu kötüyüm?" diye sordu Bartlebooth. "On yılda

her şeyin üstesinden gelinir ve siz de başaracaksınız bu işi, ama temelde sizin için son derece önemsiz bir sanatı öğrenip de ne yapacaksınız?" "Beni suluboya ilgilendirmiyor, suluboyayla yapacaklarımla ilgiliyim ben." "Ne yapmak istiyorsunuz peki?" "Yapboz tabii ki!" diye karşılık verdi Bartlebooth hiç duraksamadan. O günden sonra Valène'in kafasında, Bartlebooth'la ilgili daha belirgin ve kesin fikirler oluştu. Ama İngiliz'in tutkusunu bütün yoğunluğuyla değerlendirebilmek için önce Smautf'u, daha sonra da Gaspard Winckler'i tanıması gerekti.

Bir adam düşünelim ki, serveti genellikle yalnızca bir servetin sağlayabileceği kayıtsızlıkla eşdeğerdir ve arzusu çok daha gururlu bir biçimde, dünyanın tümünün değil –böyle bir şeyin yalnızca tasarlanması bile kendi kendisinin yıkımı için yeterlidir– onun oluşturulmuş bir parçasını kavramak, tanımlamak ve yok etmektir: bu durumda, dünyanın çözümlenemez tutarsızlığı karşısında kuşkusuz kısıtlı ama bütün halinde, el değmemiş ve yok edilemez bir programı tamamlamak söz konusu olacaktır.

Bir başka deyişle, Bartlebooth, bir gün yaşamının tümüyle tek bir proje çevresinde örgütleneceğine karar verdi; bu projenin keyfi gerekliliğinin kendisinden başka bir amacı olmayacaktı.

Bu fikir onda yirmi yaşındayken oluştu. Önce bulanık bir fikir, sorulan bir soru –*ne yapmalı?*– ortaya çıkan bir yanıttı – *hiç*. Para, güç, sanat, kadınlar Bartlebooth'u ilgilendirmiyordu. Bilim hatta oyun da ilgilendirmiyordu onu. Olsa olsa kravatlar ve atlar ya da bu boş ve anlamsız açıklamalarla (binlerce insan yaşamlarını etkin biçimde kravatlarının ve daha çok sayıda insan da pazar günü atlarının çevresinde düzenliyordu) belirsiz ama heyecan verici bir mükemmellik fikri.

Fikir daha sonraki aylar, yıllar içinde üç belirleyici ilke çevresinde eklemlenerek gelişti:

İlki ahlaksal özellikli oldu: bir icat ya da bir rekor söz konusu olmayacaktı, ne yüksek bir tepeye tırmanmak ne de bir derinliğe inmek söz konusu olacaktı. Bartlebooth'un yapacağı işin seyirlik ve kahramanca bir yanı olmayacaktı; bu basit, mütevazı bir proje olacaktı, kuşkusuz zor ama gerçekleştirilemeyecek gibi bir şey de olmayacaktı. Bu proje baştan sona denetim altında tutulacak, buna karşılık kendisini ona adayanın yaşamını bütün ayrıntılarıyla yönetecekti.

İkincisi mantıksal özellikli oldu: bu girişim, her türlü rastlantıyı dışlayarak, zaman ve uzama, kendi yerlerinde, kendi tarihlerinde acımasızca oluşan tıpatıp aynı olayların kesin geri dönülmezlikleriyle soyut koordinatlar sağlama görevi görecekti.

Nihayet üçüncüsü de estetik özellikli oldu: boş ve kesinliğinin tek garantisi karşılıksızlığı olan proje tamamlandıkça kendi kendisini yok edecekti; mükemmelliğinin özelliği, sonunda çıkış noktasına dönmesi olacaktı: zincirlendikçe kendi kendilerini yok edecek peş peşe gelen olaylar: hiçten yola çıkan Bartlebooth sonlu nesnelerin kesin dönüşümleri arasında yeniden hiçe dönecekti.

Kısaca şöyle bir program ortaya çıktı:

1925'ten 1935'e kadar on yıl içinde Bartlebooth kendisini suluboya sanatı çalışmalarına verecekti.

1935'ten 1955'e kadar yirmi yıl içinde, her on beş günde bir suluboya resim yaparak aynı boyutlarda (büyük tabaka kâğıt, 65x50) beş yüz deniz manzarası yaparak, dünyayı dolaşacaktı. Bitirilen her deniz manzarası uzman bir sanatkâra (Gaspard Winckler) gönderilecekti; o da bunları ince bir tahta parçasına yapıştırarak yedi yüz elli parçalık bir yapboz oluşturacaktı.

Fransa'ya dönmüş olan Bartlebooth 1955'ten 1975'e kadar, yirmi yıl içinde, hazırlanan parçaları her on beş günde bir yeni bir yapboz oluşturacak biçimde düzenleyecekti. Bu bitince, deniz manzaraları üzerlerinde tutturulmuş oldukları gereçlerden sökülüp, yapıldıkları – yirmi yıl önce – yere götürüldüklerinde ve ilaçh bir solüsyona batırıldıklarında yeniden el değmemiş, tertemiz bir Whatman kâğıdı olarak çıkacak biçimde "yeniden yapılanacaklardı."

Böylece yaratıcısını elli yıl boyunca seferber etmiş olan bu harekâttan hiçbir iz kalmamış olacaktı.

yirmi yedinci bölüm

Rorschash, 3

Donmuş kalmış, taş kesilmiş bir anı gibi bir şey bu, Magritte'in tablolarına benziyor: taş ımı canlanmıştır yoksa hiçbir zaman silinmeyecek, solmayacak bir resim gibi yaşam mı mumyalanmıştır, bilinmez: sarkık bıyıklı, kollarını masanın üzerinde kavuşturmuş, bir boğanın boynunu andıran boynu yakasız gömleğinden fırlamış, oturmuş vaziyetteki bu adam ve arkasmda ayakta durmuş, sol elini onun omzuna koymuş düzgün saçlı, siyah etekli, korsajı çiçekli kadın ve masanın önünde ayakta duran, kısa pantolonlu denizci giysileri içinde, ele ele tutuşmuş, takdis ayini kol bandı, çorapları düşmüş ikizler ve muşamba örtüsü, mavi sırlı cezvesi ve oval çerçeve içindeki büyükbaba portresiyle masa ve üzerinde koni biçimli ayakları olan, siyah beyaz zigzaglarla süslü, mavimtırak biberiyeleriyle iki saksı, çan biçimli cam kapağının altında sahte portakalçiçekleriyle – balmumuna batırılmış kıvrılmış pamuk parçacıkları – gelin tacı bulunan çiçekler, kuşlar ve aynalarla inci gibi süslenmiş şömine.

Ellili yıllarda, Gratiolet, üst üste bulunan iki dairesini, bunları dubleks biçiminde düzenleyecek olan Rorschash'a satmadan çok önce, İtalyan bir aile olan Grifalconi'ler bir süre dördüncü katta soldaki dairede yaşadılar. Emilio Grifalconi, Veronalı bir doğramacıydı, mobilya onarımı işinde ustaydı ve La Muette Şatosunun mobilyalarını onarmak üzere Paris'e gelmiş, kendisinden on beş yaş küçük bir kadın olan Laetizia'yla evlenmişti ve üç yıl önce ikiz çocukları olmuştu.

Ciddi, ağır, neredeyse karamsar güzelliğiyle binayı, sokağı ve mahalleyi büyüleyen Laetizia, her gün öğleden sonra, özellikle ikizler için yapılmış ikili bir pusetle Monceau Parkına gezmeye giderdi. Gü-

zelliğiyle o güne kadar en fazla etkilediği insan olan adama bu gezintilerden birinde rastlamıştı büyük olasılıkla. Adamın adı Paul Hébert'di ve o da aynı binada, beşinci katta, sağdaki dairede oturuyordu. Yedi Ekim 1943'de, on sekiz yaşına bastığında, Yüzbaşı Dittersdorf, Teğmen Nebel ve Teğmen Knödelwurst'un hayatına mal olan saldırı akabinde, Saint-Germain bulvarındaki büyük baskında tutuklanan Paul Hébert dört ay sonra Buchenwald'a gönderilmişti. Kırk beşte serbest bırakılmış, yaklaşık yedi yıl süreyle Graübunden'de bir senatoryumda tedavi edilmiş, kısa süre önce Fransa'ya dönmüş ve öğrencilerinin çok geçmeden kendisine pH adını taktıkları Chaptal Kolejinde fizik kimya öğretmeni olmuştu.

Kesin biçimde platonik olmamakla birlikte, gerçekten kısa sarılmalar ve gizli saklı el sıkmalarla kısıtlanan ilişkileri dört yıl sürdü. 1955 yılı öğretim yılı başında pH, ona havası kuru dağlık bir bölge öneren hekimlerin istekleri üzerine acilen Mazamet'ye atandı.

Aylarca Laetizia'ya mektup yazdı ve yanına gelmesi için yalvardı yakardı, Laetizia sürekli reddetti onu. Laetizia'nın yazdığı mektuplardan birinin müsveddesi bir rastlantıyla kocasının eline geçti:

"Üzgünüm, rahatsızım, müthiş sıkılıyorum. İki yıl önceki gibi yeniden mutsuzluk ve üzüntü veren bir duyarlık içine düştüm. Her şeyden rahatsız oluyorum ve her şey yüreğimi parçalıyor. Son iki mektubun yüreğimi yerinden oynattı adetâ. O kadar heyecanlandım ki! Katlanmış mektup kâğıdını açarken duyduğum koku hâlâ burnumda ve okşayıcı sözlerinin kokusunu da yüreğimde hissediyorum. Kolla beni; aşkınla başımı döndürüyorsun! Ama gene de birlikte yaşayamayacağımıza inanmamız lazım. Daha yavan, daha soluk bir yaşama alıştırmalıyız kendimizi. Görüntümün seni yakmadığına, ısıttığına, umutsuzluğa düşürmediğine, avuntu verdiğine inanarak görmek isterdim seni. Bu gerekli. Ruhumuzun sürekli bu biçimde çırpınması yaşamamızı imkânsızlaştırır ve bunun arkasından gelen bitkinlik ve umutsuzluk da ölümdür. Çalış, başka şeyler düşün. Sen çok zeki bir insansın, bu zekânı biraz da daha sakin olabilmek için kullan. Benimse gücüm tükenmek üzere. Yalnızca kendim söz konusu oldu-

ğunda yeterince cesur olabiliyorum, ama ikimiz için değil! Benim işim herkesi taşımak, herkese destek olmak, beni paramparça etti bu. Heyecan ve taşkınlıklarınla üzme beni artık; bunlar benim kendi kendimi lanetlememe neden oluyor ve ilacını da bulmam mümkün değil bu hastalığın ..."

Emilio yarım kalmış bu müsveddenin kimin için yazıldığını bilmiyordu tabii ki. Laetizia'ya o kadar güveniyordu ki önce onun bir fotoroman yazısını kopya ettiğini sandı ve eğer Laetizia kendisini böyle bir şeye inandırmak isteseydi, hiçbir güçlük çekmeden başarabilirdi bunu. Ama Laetizia yıllar boyunca gerçeği gizlemeyi başardıysa da değiştirebilecek güçte değildi. Emilio kendisine sorular sorduğunda, ürkütücü bir rahatlıkla en büyük arzusunun Hébert'e kavuşmak olduğunu, ama onun ve ikizler yüzünden bunu kabul etmediğini itiraf etti.

Grifalconi gitmesine izin verdi. İntihar etmedi, kendisini içkiye verip tüketmedi ve kırılmaz bir dikkat ve özenle ikizlerlerle ilgilendi, her sabah işe gitmeden önce onları okula bıraktı, akşamları gidip okuldan aldı, alışveriş yaptı, yemek hazırladı, çocukları yıkadı, etlerini kesti, ödevlerine yardım etti, uyumadan önce onlara masallar okudu, cumartesi öğleden sonraları onlara çorap, palto, önlük almak için Ternes Caddesi'ne gitti, onları din derslerine gönderdi, takdis ettirdi.

1959'da Kültür Bakanlığı'yla olan kontratı –La Muette Şatosunun yenileştirilmesiyle ilgili– bitince Grifalconi çocuklarıyla birlikte Verona'ya gitti. Ama hareketinden birkaç hafta önce Valène'le görüştü ve kendisine bir tablo ısmarladı. Ressamın, karısı ve ikizleriyle birlikte kendisinin bir resmini yapmasını istiyordu. Dördü birden yemek odasında bulunacaklardı. O oturmuş durumda olacaktı; karısı siyah etekliği ve çiçekli korsajıyla arkasında duracak, sol elini güvenli ve rahat bir tavır içinde onun sol omzuna koymuş olacaktı, ikizler güzel denizci giysileri içinde olacaklardı ve ilk takdis ayini kol bantlarını takmış olacaklardı, masada Piramitleri görmeye gitmiş olan büyük babasının fotoğrafı bulunacak ve şöminenin üstünde de Laetizia'nın gelinlik tacı ve çok sevdiği iki biberiye saksısı bulunacaktı.

Valène bir tablo yapmadı, renkli mürekkep kalemleriyle bir desen çizdi. Emilio ve ikizler poz verdi, Laetizia'nın da bazı eski fotoğraflarından yararlandı. Doğramacının istediği ayrıntılar üstünde

özenle çalıştı: Laetizia'nın korsajının küçük mavi ve açık mor çiçekleri, büyükbabanın tozlukları ve kolonyal şapkası, gelin tacının yavan altın rengi işlemeleri, ikizlerin kol bantlarının Şam işi ipek kıvrımları.

Emilio, Valène'in çalışmasından o kadar memnun kaldı ki ona yalnızca para vermekle yetinmedi ayrıca çok sevdiği iki eşyayı da hediye etti: ressamı evine davet etti ve masanın üzerine yeşil renkli, uzunca bir deri kutu koydu. Tavandaki bir spotu yakarak kutuyu aydınlattı ve açtı: parlak kırmızı renkli astarın üzerinde bir kama yatıyordu; parlak, dişbudak saplı, ağzı düz ve altın bir bıçak. "Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Valène bilmediğini belirtmek amacıyla kaşlarını kaldırdı. "Bu altın bıçaktır, Galyalı din adamları ökseotu toplarken bunu kullanırlardı." Valène kuşkulu bir tavırla Grifalconi'ye baktı, ama doğramacı doğru söylediğini kanıtlama çabası içende gözükmedi. "Sapını ben yaptım tabii ki ama ağız kısmı orijinaldir; bıçak Aix yakınlarındaki bir mezarda bulunmuştur; Tipik bir Saly işi bu." Valène bıçağı daha yakından inceledi; bıçağın bir yüzünde ince bir biçimde işlenmiş yedi küçük gravür vardı ama bunların ne olduklarını anlayamadı ve çok güçlü bir lup kullanmasına rağmen iyice göremedi minyatürleri; yalnızca, çoğunda çok uzun saçlı bir kadının bulunduğunu gördü.

Hediye ettiği ikinci eşya daha acayip bir şeydi. Grifalconi bunu kapitone kabından çıkardığında, Valène önce bir mercan demeti sandı. Ama Grifalconi başını kaldırdı: La Muette Şatosunun çatısında bir masanın parçalarını bulmuştu: masanın oval, şahane sedef kakmalı üst kısmı iyi bir durumdaydı, ama damarlı ağaçtan iğ biçiminde ağır bir sütun biçimindeki orta bacağı tamamıyla kurtlanmıştı; kurtlar dipten ve içten kemirmişler, sayısız kanallar ve kanalcıklar açıp unufak etmişlerdi ağacı. Bu yok etme çahşması dışardan hiç belli değildi ve Grifalconi içi hemen hemen bütünüyle boşaltılmış olan ve ağırlığı ancak içten bir destekle çekebilecek olan masanın bu ayağını kullanmanın olanaksız olduğunu gördü: sonunda bu kanalları ve kurt yeniklerini sorum yöntemiyle temizledikten sonra, ağaca basınç yoluyla hemen hemen sıvı halde kurşun, şap ve amyant ipliklerinden oluşan bir karışım enjekte etti. Operasyon başarılı oldu, ama çok kısa sürede, ayağın, bu biçimde sağlamlaştırılmış olmasına karşın gene de iğreti kaldığı anlaşıldı ve Grifalconi çözümü, onu bütünüyle değiş-

tirmekte buldu. O zaman kalan ağacı bütünüyle parçalamayı düşündü; böylece bu ağaç görüntüsü, bu ağaç parçasında yaşamış olan kurdun yaşamına ilişkin açık ve belirgin izler, onun kör yaşamını belirlemiş olan hareketsiz ve bitirici yığılma, bu görülmemiş inat, bu ısrarlı güzergâh, hayatta kalabilmesi için gerekli, seçilemez, kavranamaz unsurları çevreleyen yoğunlukta koparıp, yiyip, sindirdiği şeylerin tümüne bağh bu maddileşme, en sert ağacı toz halinde deliklerden oluşmuş, ele gelmeyen bir ağa dönüştüren bu sonsuz yolculuğun serilmiş, gözüken, olağanüstü şaşırtıcı görüntüsü ortaya çıkmış olacaktı.

Grifalconi Verona'ya döndü. Valène ona, bir iki kez yılbaşlarında dostlarına göndermek üzere hazırladığı tebriklerden, linolyum üzerine yaptığı küçük gravürlerden gönderdi. Ama hiç yanıt alamadı. 1972'de Podova'da bitki sınıflandırma profesörü olan Vittorio'dan –ikizlerden biriydi bu– gelen bir mektupta, babasının trişin hastalığından öldüğünü öğrendi. Mektuptan öteki ikizle ilgili olarak, yalnızca Güney Amerika'da yaşadığı ve iyi olduğu yazılmıştı.

Grifalconi'lerin gidişinden birkaç ay sonra, Gratiolet, onların oturdukları daireyi Rémi Rorschash'a sattı. Şimdi burası dubleksin alt katı. Emilio Grifalconi'nin üstüne karısının gelin tacını ve iki bibeliye saksısı koydurduğu şömine modernleştirildi ve parlak çelikten bir yapı görünümü aldı; yerde egzotik desenli, birbiri üstüne yığılmış çok sayıda hah var. Mobilya olarak yalnızca "yönetmen koltuğu" adı verilen, boz renkli kumaş kaplı, üç metal koltuk bulunuyor: bunlar aslında hafif biçimde değiştirilmiş kamping koltukları; yerde bir yığın Amerikan oyuncağı sürünüyor; bunlar arasında özellikle bir elektronik tavla, dikkat çekiyor; bu tavla oyununda oyuncuların işi yalnızca zar atmak ve zarların sayı değerlerine denk düşen iki tuşa basmak; pullar, aletin içine yerleştirilmiş ve en iyi stratejiyi izleyecek şekilde programlanmış mikroişlemciler'in tavla üzerinde yaktığı dairelere göre hareket ettiriliyor. Her oyuncunun sırasıyla en iyi saldırı ya da savunmayı yapma olanağı var. Oyunun en sık rastlanan sonucu, beraberliğe eşdeğer bir sonuca yol açan, pulların karşılıklı olarak hareket edemez hale gelmesidir.

Paul Hébert'in dairesi birtakım karanlık haciz ve el koyma işlemlerinden sonra daireyi kiralayan yönetici tarafından geri alındı. Şimdi burada küçük bebeğiyle birlikte Geneviève Foulerot oturuyor.

Laetizia dönmedi ve hiç kimse de ondan bir haber alamadı. Kendisini bin dokuz yüz yetmişte tesadüfen gören genç Riri sayesinde Paul Hébert'in durumuyla ilgili olarak hiç değilse bazı şeyleri öğrenmek mümkün oldu.

Bugün yirmi beş yaşlarında olan genç Riri'nin gerçek adı Valentin'dir. Valentin Collot. Valentin, Jadin ve Chazelles Sokakları köşesindeki kahveyi işleten Henri Collot'nun üç çocuğunun en küçüğüdür. Ona herkes her zaman Henri Riri, karısına Lucienne Madam Riri, iki kızı Martin ve İsabelle'e küçük Riri'ler ve Valentin'e genç Riri dedi. Yalnızca eski tarih öğretmeni Mösyö Jérôme daha ziyade "Riri Genç" demekten hoşlanıyordu ve hatta bir süre "II. Riri" adını koymak istedi ama taraftar bulamadı; genellikle bu tür şeylere yatkın olan Morellet bile katılmadı kendisine.

İşte bu Genç Riri, Chaptal Kolejinde bir yıl pH'ın mutsuz bir öğrencisi olmuştu ve joule'leri, coulomb'ları, erg'leri, dyne'leri, ohm'ları, farad'ları ve "asit artı baz eşittir tuz artı su"yları hâlâ dehşetle hatırlıyordu. Genç Riri askerliğini Bar-le-Duc'de yapmıştı. Bir cumartesi günü öğleden sonra, yalnızca askerlere musallat olan o sıkıntıyla kentte dolaşırken eski hocasını fark etti: Paul Hébert mavi bir kazak giymiş, kareli kırmızı bir fular takmış ve başında kasketiyle bir Normandiya köylüsü kıyafetinde bir süpermarketin girişine yerleşmiş, gelip geçenlere yerel şarküteri ürünleri, elma şarabı, bröton pastaları, odun ateşinde pişmiş ekmek satmaya çalışıyordu. Genç Riri tezgâha yaklaşarak ve hocasıyla konuşup konuşmama konusunda bir türlü karar veremeyerek birkaç parça sarnusaklı salam aldı. Paul Hébert kendisine paranın üstünü verdiğinde göz göze geldiler, bir saniye bile sürmedi bakışmaları ve genç Riri hocasının tanındığını fark ettiğini ve oradan uzaklaşmasını rica ettiğini anladı.

yirmi sekizinci bölüm

Merdivenlerde, 3

Onu son kez burada, merdivenlerde göreli aradan üç yıl geçmiş olmalıydı; merdivenlerde, beşinci kat sahanlığında, zavallı Hébert'in yaşamış olduğu bu dairenin kapısının karşısında. Asansör gene arızabydı ve Valène zor bela dairesine çıkmaktayken belki de Winckler'i görmeye gitmiş olan Bartlebooth'la karşılaşmıştı. Üzerinde her zamanki gibi gri flanel pantolon, kareli ceket ve çok sevdiği İskoç kumaşından gömleklerden biri vardı. Yanından geçerken başını hafifçe eğerek selamlamıştı onu. Çok değişmemişti; eğrilmiş, kamburu çıkmıştı ama bastonsuz yürüyordu; yüzü hafifçe çökmüş, gözleri hemen hemen beyazlaşmıştı: Valène'i en fazla şaşırtan da bu olmuştu; bu bakış onun bakışıyla karşılaşamamıştı, Bartlebooth sanki onun başının arkasına bakmak istemişti, başını aşıp, başının ötesinde eski ebruları andıran göz aldatıcı boyası ve doğrama gibi gözüken kıtıklı alçıdan süpürgeliğiyle merdivenin nötr boşluğuna sığınmak istedi adeta. Kendisini ıskalayan bu bakışta boşluktan daha şiddetli bir şey, yalnızca gurur ya da nefretten ibaret olmayan bir şey vardı, korku gibi, çılgınca bir umut gibi, yardım çağrısı gibi, tehlike gibi bir şey vardı.

Bartlebooth döneh on yedi yıl olmuştu. Masasına zincirleneli on yedi yıl olmuştu. On yedi yıldır Gaspard Winckler'in her birini yedi yüz elli parçaya ayırdığı beş yüz deniz manzarasını yeniden birleştirmeye çalışıyor. Dört yüzden fazlasını yapmıştı bile! Başlangıçta hızlı çalışıyordu, zevkle çalışıyordu, yirmi yıl önce yaptığı manzaraları bir tür coşkuyla yeniden canlandırıyordu. Bitmiş yapbozların en küçük parçalarının incelikle yerleşmesini Morellet'ye özgü çocukça bir coşkuyla seyrediyordu. Sonra yıllar geçtikçe yapbozlar sanki gittikçe karmaşıklaşıyor, içinden çıkılması zorlaşıyordu. Oysa tekniği, prati-

ği, yeteneği, yöntemleri olağanüstü gelişmişti, ama çoğu zaman Winckler'in kendisine hazırladığı tuzakları önceden kestirebiliyorduysa da artık her zaman uygun karşılıkları bulamayabiliyordu: her yapbozun başında boşu boşuna saatlerini geçiriyor, bütün bir gün Bostonlu büyük amcasından kalan dönen ve sallanan koltukta oturuyor, yapbozlarını kendisinin saptadığı süreler içinde tamamlaması gitgide zorlaşıyordu.

Onları, efendisine, içmeyi unuttuğu çay, bir ısırık alınıp çöp sepetini boylayan elma ve ender olarak açtığı mektupları götürdüğünde üzerinde siyah bir örtü bulunan büyük kare masada gören Smautf için yapbozlar hâlâ anılardan kalan parçalara, denizyosunu kokularına, yüksek mendireklere çarpıp kırılan dalgaların çıkardığı seslere, uzaklarda kalmış birtakını adlara (Majunga, Diego-Buarez, Comores, Şeyseller, Socotra, Moka, Hodeida) bağlıydılar ... Bartlebooth içinse artık sonunda kurallarını unutmuş olduğu, artık kime karşı oynadığını bile bilmediği, kavdan, sürülen paradan haberli olmadığı amaçsız ve sonu olmayan bir oyunun biçimsiz taşları, değişken, oynak biçimleri kâbus etkisi yapan, yalnız ve homurtulu bir yalnızlığın tek gereçleri, amaçsız bir arayışın hareketsiz, sakar ve acımasız parçaları olan küçük ağaç parçalarından başka bir şey değildi. Majunga ne bir kent ne bir limandı, ağır, ezici bir gökyüzü, bir göl kıyısı, hangarlar ve çimento fabrikalarıyla dolu bir yer de değildi; burası sadece gri üstüne yedi yüz elli anlaşılmaz varyasyon, temelsiz bir muammanın kavranamayan kırıntıları, hiçbir anının, hiçbir beklentinin hiçbir zaman karşılayamayacağı bir boşluğun eşsiz görüntüleri, tuzağa düşüren hayallerin tek desteğiydi.

Gaspard Winckler bu rastlaşmadan birkaç hafta sonra ölmüştü ve Bartlebooth da artık evinden kesinlikle hiç çıkmaz olmuştu. Smautf zaman zaman Valène'e bu anlamsız seyahatle ilgili bilgiler veriyordu; İngiliz yirmi yıllık bir aradan sonra kapitone masasında sessizce dinliyordu onun söylediklerini: "Girit'ten ayrıldık" – Smautf çoğu zaman Bartlebooth'la özdeşleşiyordu ve kendisinden birinci çoğul şahsı kullanarak söz ediyordu, bütün bu yolculukları birlikte tamamladıkları bir gerçekti – "Cyclades'e yanaşıyoruz: Zaforas, Anafi, Milo, Paros, Naksos, tek başına yürümez bu iş!"

Valène bazen, zamanın, ne olduğunu bilmediği bir bekleyişin çevresinde durduğu, asılıp kaldığı, donduğu izlenimine kapılıyordu. Yapmaya çalıştığı ve yayılmış, parçalanmış görüntülerinin düşlerine girerek, anılarını zorlayarak her anını doldurmaya başladığı bu tablo

düşüncesi bile, geçmişinin çatlaklarını, bugününün yıkılışını ortaya çıkaran bu delik deşik bina düşüncesi bile, görkemli ya da gülünç, önemsiz ya da acınası bu arkası gelmeyen hikâyeler yığını onda yaşamlarının son duruşlarında, gösterişleri ya da ilkellikleri içindeki anlamsızlıklarıyla taş kesilmiş adsız kahramanların anısına dikilmiş gülünç bir mozole etkisi uyandırıyordu; kattan kata bütün binayı istila etmek istiyormuş gibi gözüken bu ağır ya da hızlı ölünüleri hem önceden haber vermek hem de geciktirmek istiyordu sanki: Mösyö Marcia, Madam Moreau, Madam de Beaumont, Bartlebooth, Rorschash, Bayan Crespi, Madam Albin, Smautf. Ve kendisi tabii ki, kendisi, binanın en eski kiracısı Valène.

Kimi zaman dayanılmaz bir hüzün çökerdi içine; başkalarını, artık gitmiş olanları, yaşam ya da ölüm tarafından yutulmuş olanları düşünürdü o zaman: Mortargis yakınlarındaki küçük evdeki Madam Hourcade, Verrières-le-Buisson'da Morellet, Yeni Kaledonya'da oğluyla birlikte Madam Fresnel ve Winckler ve Marguerite ve Danglars'lar ve Claveau'lar, ve korku içinde belli belirsiz gülümseyen Hélène Brodin, ve Mösyö Jérôme, ve adını unuttuğu küçük köpekli yaşlı kadın, (kadının adını unutmuştu, köpeğinkini, dişi köpeğinkini çok iyi hatırlıyordu, Dodeka'ydı adı ve ihtiyaçlarını sürekli olarak sahanlıkta gördüğünden kapıcı – Madam Cleveau – onu sürekli Dodekaka diye çağırırdı). Yaşlı kadın dördüncü katta, sol tarafta, Grifalconi'lerin yanındaki dairede oturuyordu ve onu sık sık sırtında yalnızca kombinezonu olduğu halde merdivenlerde görmek mümkündü. Oğlu papaz olmak istiyordu. Aradan yıllar geçtikten sonra, savaştan sonra Valène onu Pyramides Sokağı'nda, iki kath otobüsler içinde Paris'i gezmeye çalışan turistlere ince porno romanlar satmaya çalışırken görmüştü ve ona SSCB'de yapılan sonu gelmez bir altın kaçakçılığı hikâyesi anlatmıştı.

O zaman bir kez daha hüzünlü ev taşıyıcılar ve cenaze taşıyıcılar rondu, ajanslar ve müşterileri, muslukçular, elektrikçiler, boyacılar, halıcılar, döşemeciler, kaplamacılar üşüşüyordu kafasına: nesnelerin rahat ve dingin yaşanu, içi talaş dolu kap kacak sandıkları, kitap kutuları, kordonların ucunda sallanan çıplak ampullerin çiğ ışıkları, mobilyaların ve eşyaların ağır görünümleri, bedeninin boşluğa ağır ağır alışması, bütün bu küçük, var olmayan, anlatılmaz – bir lamba ayağını, bir röprodüksiyonu, bir bibloyu tercih etmek, uzun dikdörtgen biçimli bir aynayı iki kapı arasına yerleştirmek, bir pencerenin

önünde bir Japon bahçesi düzenlemek, bir dolabın raflarını çiçekli bir kumaşla kaplamak – olaylar bütünü, bir dairenin yaşamını her zaman en iyi biçimde yansıtan ve zaman zaman tarihsiz bir günlüğün ani kopmalarının anlaşılmaz ve kaçınılmaz biçimde, trajik ya da zararsız, geçici ya da kesin biçimde gelip sarstığı bütün bu küçük hareketler: bir gün küçük Marquiseaux genç Réol'le kaçacaktır, bir gün Madam Orlowska hiçbir görünür neden olmaksızın, hiçbir gerçek neden olmaksızın gitmeye karar verecektir; bir gün Madam Altamont Mösyö Altamont'u tabancayla vuracaktır ve kan sekizgen yemek odalarının cilalı kırmızı karoları üstünde akmaya başlayacaktır; bir gün polis Joseph Nieto'yu tutuklamaya gelecektir ve odasındaki büyük İmparatorluk stilindeki karyola demirinin bakır toplarından birinin içinde bir zamanlar Prens Luigi Voudzoï'den çalınan ünlü elması bulacaktır.

Ve özellikle de bir gün ev bütünüyle kaybolup gidecek, bütün sokak ve mahalle ölecek. Zaman alacak bu. Bu iş başlangıçta bir efsane, zar zor kabul edilebilen bir dedikodu havası taşıyacak; Monceau Parkının muhtemel bir genişletme projesinden, büyük bir otel projesinden ya da çevreyoluna ulaşmak için Courcelles Caddesi'nden geçen doğrudan bir Elysée ve Roissy bağlantısından söz edildiğini duyacaklar. Sonra söylentiler kesinleşecek; elebaşıların adları ve dört renk lüks broşürlerle süsledikleri tutkularının ne olduğu öğrenilecektir:

> *"... Son yirmi yıl içinde bu kamu hizmetinin olağanüstü biçimde gelişmesinin getirdiği zorunluklarla yedinci planda öngörülen XVII. Arrondissement, Prony Sokağı'ndaki merkez postane binalarının genişletilmesi ve modernizasyonu, çevrenin bütünüyle yeniden yapılanmasının mümkün ve muhtemel olacağı sonucunu doğurmuştur ..."*

ve arkasından:

> *"... Bütün ekolojik dengeye saygılı, ama çağdaş yaşamın özlenen insani değerleri için gerekli, sosyo kültürel donanımlardan yararlanmaya da uygun,*

kamu kurumlarının ve özel teşebbüsün çabalarının ortak meyvesi olan bu çok amaçlı bütün, yıllardan beri artık doyma noktasına gelmiş kent dokusunun yerini tam zamanında etkin biçimde dolduracaktır ..."

ve sonunda:

"*... HORİZON 84 size Etoile-Charles-de-Gaulle'den (Hızlı Metro) ve Saint-Lazare Garı'na birkaç dakikalık mesafede, Monceau Parkının yeşil yapraklarına birkaç metrelik bir uzaklıkta üç milyon metre karelik bir alan üzerinde Paris'in en güzel ÜÇBİN BEŞYÜZ bürosunu sunuyor: üç kat kadife halı, zeminlerde ses ve ısı yalıtımı, antiskating, araba taşıyıcılar, teleks, dahili televizyon, bilgisayar santralleri, simültane çevirili konferans salonları, restoranlar, snack'ler, havuz, club-house ... HORİZON 84, aynı zamanda YEDİ YÜZ daire, beş odalı, tam donanımlı – elektronik korumadan önceden programlanan mutfağa kadar, aynı zamanda da YİRMİ İKİ resepsiyon dairesi – üçyüz metre karelik salon ve teras, KIRK YEDİ mağaza ve bürodan oluşan bir ticaret merkezi ve nihayet ON İKİ BİN arabalık yeraltı garajı, BİN YÜZ YETMİŞ BEŞ metre karelik manzaralı yeşil alan, önceden döşenmiş İKİ BİN BEŞ YÜZ telefon hattı, bir AM-FM istasyonu, ON İKİ tenis kortu, YEDİ sinema salonu ve Avrupa'nın en modern otel kompleksidir! HORİZON 84, YARININ GAYRİMENKUL HİZMETİNDE 84 YILLIK TECRÜBEDİR!*"

Ama bu cam, çelik ve beton küpler yerden fışkırmadan önce uzun uzun, satış ve geri alma, tazminat, değiş tokuş, yeniden yerleştirme, çıkarmayla ilgili uzun uzun boş konuşmalar yapılacaktır. Mağazalar bir bir kapanacak ve yerlerine yenileri açılamayacak, bir bir boşalan dairelerin pencereleri duvarla örülecek, serserileri ve kenar mahallelerden gelenleri umutlandırmamak için döşemeler kırılıp dökülecektir. Sokak, kör cepheler – *düşüncesiz gözlere benzeyen pencereler* –

paramparça afişler ve nostaljik duvar yazılarıyla dolu çitten duvarlara dönüşecektir.

Paris'te bir binanın önünde durup da onun yıkılmaz olduğunu düşünmüş olan var mıdır? Bir bomba, bir yangın, bir zelzele hiç kuşkusuz yerle bir edebilir onları, ama başka bir yerde? Bir insanın, bir ailenin hatta bir sülalenin gözünde bir kent, bir sokak, bir ev değişmez, zamandan ve yaşamın içine giren olaylardan hiç etkilenmez gibidir, öyle ki durumumuzun nazikliğinin, taşın yaralanmazlığıyla karşılaştıralabileceği, onun karşısına çıkarılabileceği sanılır. Ama bin sekiz yüz elliye doğru Batignolles'de ve Clichy'de, Ménilmontant'da ve Butte-aux-Cailles'da, Balard'da ve Pré-Saint-Gervais'de topraktan binaları fışkırtan aynı ateş, bundan böyle onları yıkmaya girişecektir.

Yıkıcılar gelecekler ve sıvaları ve yer karolarını çatlatacaklar, bölmeleri yıkacaklar, demirleri bükecekler, kirişleri, çatı merteklerini, molozları ve taşları sökecekler: devrilen, koca koca eldivenli hurdacıların arta kalan yığınları paylaşmaya üşüşecekleri hammaddelerine indirgenmiş bir binanın kaba görüntüleri: boruların kurşunları, şöminelerin mermeri, kafeslerin ve parkelerin ağacı, kapılar ve süpürgelikler, kapı saplarının ve muslukların bakır ve pirinci, büyük aynalar ve çerçevelerinin altınları, evye taşları, küvetler, merdiven korkuluklarının dövme demirleri ...

Düzleyicilerin yorulmak bilmez buldozerleri geride kalanları sürüp geçecektir: Tonlarca ve tonlarca moloz ve toz.

yirmi dokuzuncu bölüm

Üçüncü Kat, Sağ Taraf, 2

Üçüncü katta, sağ taraftaki dairenin büyük salonu bir şenlik ertesinin klasik görüntülerini sunuyor adeta.

Burası açık renk kaplamaları olan geniş bir yer, halılar dizilmiş ya da kaldırılmış ve ince biçimde bölmelenmiş parkeler ortaya çıkmış. Karşı taraftaki duvar bütünüyle Regency stilinde bir kütüphaneyle kaplanmış, orta bölümünde göz aldatıcı biçimde boyanmış bir kapı bulunuyor. Bu kapı aralığından görülen uzun bir koridorda ilerleyen on altı yaşlarındaki bir kızın sağ elinde süt dolu bir bardak var.

Salonda bir başka genç kız –bu güçlendirici süt bardağı belki de ona gidiyor– gri süet divana uzanmış, uyukluyor: yastıklara gömülmüş, çiçek ve yaprak motifleri işlenmiş siyah bir şalla yarım yamalak örtünmüş durumda; üzerinde ona çok büyük geldiği besbelli naylon bir buluz var yalnızca.

Yerde, her taraf şenlik kalıntılarıyla dolu: birbirine karışmış sayısız ayakkabı, bir uzun beyaz çorap, bir çift külotlu çorap, bir silindir şapka, bir takma burun, yemek, havuç, turp artıkları, sardunya kafaları, kemirilmiş ekmek parçaları, tavuk kemikleri, peynir kırıntılarıyla dolu, buruşuk yığın halinde ya da tek tek duran kâğıt tabaklar, içine küçük pasta ve çikolata konmuş kâğıttan küçük kayık tabaklar, izmaritler, kâğıt havlular, kâğıt bardaklar; alçak bir masada bir yığın boş şişe ve küçük bir parçası koparılmış ve üzerinde birçok sigaranın özenle söndürülmüş olduğu bir tereyağı topağı; başka bir tarafta içlerinde hâlâ çeşitli mezeler ve çerezler (yeşil zeytin, kavrulmuş fındık, küçük tuzlu bisküviler, kızarmış patatesli karides) bulunan küçük üçgen tepsi yığınları; daha ötede nispeten biraz daha boş

bir köşede küçük bir sehpa üzerine konmuş bir Côtes-du- Rhône fıçısı, altında yığınla bez parçası, rulosundan alelacele koparılmış birkaç metre tuvalet kâğıdı ve bazıları yarıya kadar dolu bir yığın cam ve kâğıt bardak sürünmekte; orda burda, kahve fincanları, şeker parçaları, küçük bardaklar, çatallar, bıçaklar, bir pasta tutacağı, küçük kaşıklar, bira şişeleri, Coca-Cola şişeleri, hemen hemen hiç dokunulmamış cin, porto, Armagnac, Marie-Brizard, Cointreau şişeleri, muz kreması, saç tokaları, küllük olarak kullanılmış, kibrit çöpü ve kül, yanmış pipo tütünü, ruj lekeli ya da lekesiz izmarit, hurma, badem, yerfıstığı çekirdekleri, elma artıkları, portakal ve mandalina kabuklarıyla dolup taşmış sayısız kap görülüyor; sağda solda çeşitli yemek artıklarıyla süslü büyük tabaklar yüzüyor: gevşemeye yüz tutmuş jöleler içindeki jambon ruloları, yuvarlak kornişon dilimleriyle süslenmiş kızarnuş dana eti dilimleri, maydanoz demetleriyle süslenmiş bir parça soğuk mezgit balığı, domates dilimleri, mayonezli garnitürler ve tırtıklı limon dilimleri; öteki kalıntılar genellikle şüpheli birtakım yerlere sığınmış: bir radyatörün üzerinde dengelenmiş lake büyük bir japon salata tabağının dibinde, üzerine zeytin, ançuez filetosu, haşlanmış yumurta, kapari, yeşil biber ve karides konmuş pirinç salatasından bir parça kalmış; divanın altındaki gümüş bir tabağın içinde tamamen ya da kısmen kemirilmiş kemiklerle el sürülmemiş but parçaları yan yana duruyor; bir koltuğun dibinde yapışkan bir mayonez kâsesi; üzerinde Scopas'ın ünlü *Arès İstirahatte*'sinin görüldüğü bronz bir kâğıt tutacağının altında turp dolu bir tabak; kurumuş ve sertleşmiş salatalıklar, pathcanlar, hintkirazları ve kütüphanenin tepesinde, Mirabeau'nun altı ciltlik müstehcen romanının üstünde ekşimiş bir marul parçası ve gene özenle hazırlanmış bir eserden kalıntı – halılardan birinin iki kıvrımı arasına tehlikeli biçimde sıkışmış sincap biçiminde yapılmış dev bir mereng.

Kimileri kaplarının içinde, kimileri kaplarından çıkmış sayısız plak; çoğu dans plağı bunların ve aralarındaki bazı başka türden plakların görülmesi bir an şaşırtıyor insanı: *"İkinci Zırhlı Tümen Marşları ve Savaş Havaları"*, *"Pierre Devoux'nun argosuyla Çiftçi ve Çocukları"*, *"Fernand Raynaud: Asnières'de Ayın 22'sinde"*, *"Sorbonne'da Mayıs 68"*, *"La Tempesta di Mare, Antonio Vivaldi'nin mi bemol majör opus 8, 5 nolu konçertoso, yorumlayan Léonie Prouillot"*; ve nihayet her yanda, yırtık pırtık karton parçaları, alelacele açıldığı belli olan ambalajlar, ipler, uçları kıvrılmış yaldızlı kurdelalar bu şenliğin bu genç kızlardan birinin yaş gününü kutlamak için

düzenlendiğini ve genç kızın bu davette dostları tarafından özellikle şımartılmış olduğunu kanıtlamaktadır: bir sürü kuru ve yaş yiyecekle birlikte ve bunlardan ayrı olarak getirilen armağanlar arasında *Happy birthday to you*'yu çaldığına güvenilebilecek olan bir müzik kutusu; Thorwaldson'un, damatlık giysisi içinde bir Norveçli'yi gösteren bir kara kalem resmi: çok sık gümüş düğmeleri olan kısa ceket, taçyapraklı süslemeleri olan kolalı gömlek, ipek işlemeli şeritli yelek, tüylü, yumuşak bağcıklarla dizlere bağlı dar kısa pantolon, yumuşak tüylü şapka, sarımtrak çizmeler ve kemerde, gerçek bir Norveçli'nin hiçbir zaman eksik etmediği deri kılıf içinde İskandinav bıçağı *Dolknif*; küçücük bir İngiliz suluboya kutusu – bundan bu genç kızın resme meraklı olduğu sonucu çıkarılabilir; nostaljik bir poster; posterde muzipçe bakan bir barmen görülüyor, elinde uzun, kilden yapılmış bir pipo var, tam arkasındaki yapay bir derinlik duygusu uyandıran küçük afişte bir Hulstkamp ardıç içkisi bardağını dudaklarına götürmeye hazırlanıyor, bu arada da kalabalık küçük kahvehaneyi istila etme hazırlığı içinde ve biri hasır şapkalı, biri yumuşak tüylü şapkalı, üçüncüsü de silindir şapkalı üç kişi de, girişte itişip kakışıyorlar; bir başka resim de, William Falsten adlı yüzyıl başında yaşamış Amerikalı bir karikatürist *The Punishment* (Ceza) adlı eseri; resimde yatağına yatmış küçük bir çocuk, ailesinin paylaşmakta olduğu ve herhangi bir münasebetsizlik sonucu mahrum kaldığı şahane küçük pastayı düşünüyor –bu görüş başının üstünde yüzen bir bulutla yansıtılmış– ve nihayet kuşkusuz biraz marazi zevkleri gösteren matrak birtakım hediyeler, şaka ve tuzak oyunları; bunlar arasında da hafif bir dokunmayla açılan bir sustalı çakı ve aynı korkunç görünümüyle taklit edilmiş bir örümcek dikkat çekiyor.

Salonun genel görünümünden, yaş gününün gösterişli, hatta belki de görkemli bir biçimde kutlandığı, ama işlerin de çığrından çıkmamış olduğu sonucu çıkarılabilir: devrilmiş birkaç bardak, yastıklarda ve halılarda birkaç sigara yanığı, epeyce yağ ve şarap lekesi; ama tamiri mümkün olmayan bir şey de yoktu; yalnızca parşömen bir abajur kırılmış, bir hardal kabından Yvette Horner'in altın plağının üstüne hardal dökülmüştü ve jardiniyerde kırılan bir votka şişesi de kuşkusuz yeri doldurulamayacak ince bir papirüsü tahrip etmişti.

otuzuncu bölüm

Marquiseaux, 2

Bir banyo. Yer ve duvarlar kırmızı küçük karolarla kaplı. Bir erkek ve bir kadın yarısına kadar dolu bir küvette diz çökmüş. Her ikisi de otuz yaşlarında. Erkek ellerini kadının beline dolamış, sol memesini emiyor, bu arada hafifçe bükülmüş olan kadın da sağ eliyle eşinin cinsel organını tutmuş öteki eliyle de kendi bedenini okşuyor. Bu sahneye katılan üçüncü biri daha var: altın parıltılar saçan ve boynunda beyaz bir leke bulunan siyah bir kedi yavrusu küvetin kenarına uzanmış, sarı yeşil bakışlarında müthiş bir şaşkınlık ifadesi var sanki. Deriden örme bir kolye taşıyor, kolyeye adının – *Petit Pouce* – Hayvanları Koruma Cemiyeti'ne kayıt numarası ve sahiplerinin (Philippe ve Caroline Marquiseaux) telefon numarasının yazılı olduğu bir plaka asılmış; Paris'teki telefon numaraları değil bu (çünkü Petit Pouce'un evden çıkıp da Paris'te kaybolmasına imkân yoktur) köydeki evlerinin numarası: Jouy-en Josas (Yvelines), 50.

Caroline Marquiseaux Echard'ların kızı ve onların dairelerine geçti. 1966'da yirmisine bastığında, Sorbonne'da tanıştığı (her ikisi de tarih öğrenimi görmekteydiler orada) Philippe Marquiseaux'yla birkaç ay içinde evlendi. Marquiseaux Compiègne'liydi ve Paris'te Cujas Sokağı'nda küçük bir odada yaşıyordu. Yeni evli genç çift, Caroline'in büyüdüğü odaya yerleşirken anne babası yatak odalarını ve salon salamanje'yi kendilerine ayırmışlardı. Bu dört kişinin birlikte oturmaları birkaç hafta içinde dayanılmaz bir hal aldı.

İlk tartışmalar banyodaki bazı meseleler yüzünden patlak verdi: Madam Echard, en keskin ve acı sesiyle ve tercihan pencereler ardı-

na kadar açıkken, Philippe, diye ulurdu. Philippe saatlerce banyoda kalıyordu ve işini bitirdikten sonra da tuvaleti temizleme işini sistemli biçimde arkasından girene bırakıyordu; Philippe'se Echard'ların, takma dişlerini mahsus kendisinin ve Caroline'in kullanması gereken diş kaplarında bıraktıklarını iddia ediyordu. Mösyö Echard'ın barışçı girişimi sayesinde bu tartışmalar sözlü hakaretler ve kırıcı imalar sınırını aşmadı ve her iki tarafın bazı iyi niyet jestleri ve ortak yaşamı kolaylaştırmaya yönelik bazı tedbirler sayesinde katlanılabilir bir statükoya ulaşıldı: sağlık korumayla ilgili yerlerin işgal edilme sürelerinin ayarlanması, mekânın çok kesin ve titiz biçimde paylaşılması, havlu, eldiven ve banyo aksesuarlarının tam anlamıyla ayrılması.

Ama Mösyö Echard –saplantısı Hitler'in hâlâ sağ olduğunu kanıtlayan deliller toplamak olan emekli kütüphane memuru– saflığın ve temiz kalpliliğin ta kendisi idiyse de karısı gerçek bir belaydı ve yemek saatlerindeki sürekli sataşmaları çatışmayı ciddi biçimde yeniden alevlendirdi: yaşlı kadın hemen hemen her akşam yeni bahaneler uydurarak damadına sayıp sövüyordu: geç geliyormuş, ellerini yıkamadan sofraya oturuyormuş, yediği kadar kazanmıyormuş ama bu tam tersine güçlük çıkarmasına hiç engel değilmiş, hiç değilse arada bir Caroline'in sofrayı hazırlamasına ya da bulaşık yıkamasına yardım edebilirmiş, vs. Philippe bu sonu gelmez yaygaraları çoğu zaman soğukkanhlıkla sineye çekiyordu ve hatta bazen de şakaya vurmak istiyordu işi: sözgelimi bir akşam kayınvalidesine "karakterinin en belirgin yansıtıcısı" olarak küçük bir kaktüs takdim etmişti. Ama bir pazar günü yemeğin sonunda kayınvalidesi en nefret ettiği şeyi –ekmek tatlısı– hazırlamış ve ona zorla yedirmek istemişti; işte o zaman kendini kaybetti ve kaşığı kayınvalidesinin elinden kaptı ve kafasına birkaç kez patlattı. Sonra sakin bir şekilde valizini hazırladı ve Compiègne'e döndü.

Caroline geri dönmeye ikna etti onu: Compiègne'de kalmakla yalnızca evliliğini değil, öğrenimini ve Öğrenim Bursu alma olasılığını da tehlikeye atacaktı; oysa bunu başarabilirse hemen ertesi yıl kendilerine ait bir konutları olacaktı.

Philippe razı oldu ve Madam Echard, kocasının ve kızının ısrarlarına dayanamayarak damadının evindeki varlığına bir süre daha katlanma sıkıntısına boyun eğdi. Ama kısa sürede geçimsiz ve hırçın tabiatı baskın çıktı ve genç çiftin üstüne angaryalar ve yasaklamalar yağmaya başladı: sabah saat sekizden sonra banyoyu kullanma yasağı, bulaşık yıkama dışında mutfağa girme yasağı, telefonu kullanma

yasağı, misafir alma yasağı, gece saat ondan sonra gelme yasağı, radyo dinleme yasağı vs.

Caroline ve Philippe bu acımasız koşullara kahramanca göğüs gerdiler. Doğrusunu söylemek gerekirse tercih yapabilecek bir durumda değillerdi: Philippe'in babasından – oğlunun evliliğini tasvip etmeyen zengin tüccar – gelen sefil harçlık ve babasının Caroline'e gizlice verdiği birkaç kuruş her gün Quartier Latin'e gidip dönmelerine ve üniversite restoranındaki fişlerine ancak yetiyordu: bir kahvenin terasında oturmak, sinemaya gitmek, *Le Monde* almak, o yıllarda onlar için hemen hemen lükstü ve Philippe bir şubat ayının zorlamasıyla Caroline'e alınması gereken bir yün manto için Lille Sokağı'ndaki bir antikacıya gerçekten değerli tek eşyayı (gövdesine Arlecchino ve Colombina'nın balolarda giyilen kukuletah giysili siluetlerinin kazılı olduğu bir XVIL yüzyıl lavtası) sattı.

Bu zor yaşam hemen hemen iki yıl sürdü. Madam Echard havasına göre, kimi zaman kızına bir fincan çay ikram edecek kadar insanileşiyor kimi zaman da nefret ve huysuzluğunu artırıyordu: sözgelimi tam Philippe'in traş olacağı saatte sıcak suyu kesiyor, iki genç odalarında bir sözlü sınava hazırlanacakları günler televizyonun sesini sonuna kadar açıyor ya da şeker, bisküvi ve tuvalet kâğıdının sistemli biçimde çalındığı bahanesiyle bütün dolaplara şifreli kilitler astırıyordu.

Bu zor öğrenim yılları umulmadık bir anda ve çarçabuk geçip gitti. Madam Echard bir gün, boğazına kaçan bir kılçık yüzünden boğuldu; on yıldır bunu bekleyen Mösyö Echard Arles yakınlarında yaptırdığı küçük kulübesine çekildi; bir ay sonra Mösyö Marquiseaux bir trafik kazasında öldü ve oğluna yüklü bir miras bıraktı. Öğrenim Bursu'nu alamayan Philippe nihayet lisans tezini bitirmişti ve doktora tezine – *XV. Louis Döneminde Picardie'de Sulak Bostanlar ve Çiftçilik* – başlamayı tasarlıyordu, ama bundan vazgeçti ve iki arkadaşıyla birlikte bugün çok gelişmiş olan ve yalnızca ihtiyaç maddeleri değil müzikhol yıldızları da satma özelliği olan bir reklam ajansı kurdu: Trapezler, James Charity, Arthur Rainbow, "Hortense", *The Beast,* Heptaeda Illimited vb. destekleyip özendirdiklerinden bazılarıdır yalnızca.

otuz birinci bölüm

Beaumont, 3

Madam de Beaumont yatak odasında, XV. Louis stilinde bir karyolada, ince işlemeli dört yastık arasında oturuyor. Yetmiş beş yaşında, kırışık yüzlü, kar beyazı saçlı, açık mavi gözlü, yaşlı bir kadın. Beyaz ipek bir lizöz giymiş ve sol elinin serçe parmağında baklava biçimli yakut sarısı renginde taşı olan bir yüzük var. Dizlerinin üstünde açık durumda *Ars Vanitatis* adlı büyük boyutlarda bir sanat kitabı duruyor. Tam sayfa halinde Strasbourg Ekolü'nün ünlü *Vanité*'lerinden biri görülüyor: beş duyuya tekabül eden ve burada, alışılmış modellere nazaran fazla dinsel özellikli olmayan, ama son derece belirgin simgelerle çevrelenmiş bir kafatası: tad alma duyusu, yağlı bir kazla ya da yeni öldürülmüş bir tavşanla değil bir kirişe asılmış jambonla ve klasik şarap bardağının yerini tutan beyaz renkte zarif seramik bir çaydanlıkla simgeleştirilmiş; dokunma duyusu, zarlarla ve üstünde elmas biçiminde yontulmuş kristal bir kapak bulunan alçıtaşından bir piramitle betimlenmiş; duyma, askeri bandolarda görülen delikli –pistonlu değil– bir trompetle; bu tür tabloların simgebilimine göre acımasız ve amansız zamanın da algılanması olan görme duyusu, kafatasının kendisiyle gösterilmiş ve cartel adı verilen inceden inceye işlenmiş sarkaçlardan biriyle simgeleştirilmiş; nihayet koku alma duyusu da geleneksel gül ve karanfil buketleriyle değil, iri yapraklı bir bitkiyle, iki yıllık çiçekleri güçlü bir sarı sakız kokusu saçan bir tür cüce anthuriumla gösterilmiş.

Rethel'den gelen bir komiser çifte Chaumont-Porcien cinayetini aydınlatmakla görevlendirildi. Bir hafta boyunca soruşturma yaptı ve sonunda bu karanlık işi kuşatan sır perdesi daha da kalınlaştı. Katilin Breidel'lerin köşküne zorla girmediği, geceleri bile, hemen hemen hiç kilitli olmayan mutfak kapısından girdiği ve aynı yerden çıktığı, çıkarken de kapıyı kilitlediği anlaşılmıştı. Cinayet silahı bir usturа ya da daha doğrusu oynar ağızlı bir bisturiydi; katil, aleti büyük bir olasılıkla kendisi getirmiş ve giderken de götürmüştü kesinlikle, çünkü evde bu aletten bir iz bulunamamıştı, dahası en küçük bir iz, bir belirti de yoktu. Cinayet, pazarı pazartesiye bağlayan gece işlenmişti; cinayet saati kesin olarak belirlenememişti. Hiç kimse bir şey duymamıştı. Ne bir ses ne bir gürültü. François ve Elizabeth'in uykudayken ve karşı koyamayacak kadar hızlı biçimde öldürülmüş oldukları akla yakındı: katil boğazlarını kesmişti ve bu işi öyle bir ustalıkla yapmıştı ki polisin ilk kanaatine göre cinayet bir profesyonel katil, bir mezbaha kasabı ya da bir cerrah tarafından işlenmişti.

Bütün bu unsurlardan açıkça anlaşılıyordu ki cinayet önceden ayrıntılı biçimde planlanmıştı. Ama Chaumont-Porcien'de ya da bir başka yerde hiç kimse, François Breidel ya da karısı gibi bir insanın niçin öldürülebileceğini kesinlikle anlayamıyordu. Köyde yaşamaya başlayah bir yıldan biraz fazla olmuştu; nereden geldikleri tam olarak bilinmiyordu; belki Güney'den, ama kimse emin değildi bundan ve öyle anlaşılıyordu ki yerleşmeden önce daha çok gezginci bir hayat yaşamışlardı. Arleen'de ana baba Breidel'lerin ve Vera de Beaumont'un sorgulanmaları hiçbir yeni unsur getirmedi: Madam de Beaumont gibi Breidel'ler de çocuklarından yıllardır haber almamışlardı. İki kurbanın da fotoğraflarının bulunduğu ve hem Fransa'da hem dışarda bolca dağıtılan kâğıtlarla halktan bilgi isteme girişimleri de sonuçsuz kaldı.

Birkaç hafta içinde kamuoyu, birçok meraklı Maigret'nin ve konu bulmakta sıkıntı çeken amatör gazetecinin üzerine düştüğü bu muammanın peşine takıldı. Bu çifte cinayatle çok uzak Bozooka olayı arasında ilişki kuruldu. Kimilerine göre Breidel, Kovacks'ın tutulmuş adamlarından biriydi; İşin içine F.L.N, Main Rouge, Rexiste'ler karıştırıldı ve hatta Fransa tahtına talip olduğu iddia edilen birtakım insanlarla ilgili karanlık bir hikâye anlatıldı: Duc de Berry'nin gayri meşru ama sonradan nüfusa geçirilmiş oğlundan başka biri olmayan Elizabeth'in farazi dedesi Sosthène de Beaumont diye birinden söz edildi. Daha sonra soruşturma yerinde sayınca, polisler, dedikodu

yazarları, dedektifler ve meraklılar yoruldular ve bıktılar. Soruşturma sonunda, hiçbir biçimde akla yatkın olmayan bir açıklamayla cinayeti "şehir dışındaki bölgelerde ve kırsal kesimde hâlâ çok sık rastlanan serserilerden birinin ya da bir akıl hastasının işlediği" belirtildi.

Kızının kaderi hakkında bilgi alma hakkına sahip olduğuna inanan ve bu soruşturmadan hiçbir şey öğrenemediği için sinirlenen Madam de Beaumont cinayetlerle özel olarak ilgilendiğini çok iyi bildiği avukatı Léon Salini'ye başvurarak işin peşini bırakmamasını istedi.

Vera de Beaumont aylarca Léon Salini'den hemen hemen hiç haber alamadı. Ondan zaman zaman üzerlerinde kısa ve özlü notlar bulunan kartpostallar alıyordu ve bu notlarda Salini araştırmalarını cesaretini kırmadan Hamburg, Brüksel, Marsilya ve Venedik'de vb. sürdürdüğünü bildiriyordu. Nihayet yedi Mayıs 1960'da Salini kendisini görmeye geldi ve şunları söyledi:

"Polis dahil herkes Breidel'lerin, yaptıkları bir şey için ya da eskiden başlarına gelmiş bir olay nedeniyle öldürülmüş olduklarına kanaat getirmiş durumda. Ama bugüne kadar da hiç kimse soruşturmayı başka bir yöne çevirebilecek herhangi bir şey bulmayı başaramadı. Breidel çiftinin yaşamı, evliliklerinin ilk yılında kıpır kıpır gözükmüş olsa da sorunsuz gibiymiş. 1957 Haziranında Bagnols-sur-Cèze'de tanışmışlar ve bir buçuk ay sonra evlenmişler; François, Marcoule'de çalışıyormuş, Elizabeth de onun akşam yemeklerini yediği restoranda garsonluk yapıyormuş. François'nın bekârlık hayatında da gizli sakh hiçbir şey yok. Dört yıl kadar önce ayrıldığı küçük bir kent olan Arlon'da iyi bir işçi, istikbalin ustabaşısı ya da küçük bir patronu gibi görülmüş; ancak Almanya'da, Sarre'da Sarrebruck yakınlarında küçük bir köyde, Neuweiler'de iş bulabilmiş; sonra İsviçre'ye Chateau d'Oex'e geçmiş, oradan da bir mühendisin villa inşaatında çalışmak üzere Marcoule'e. Bu yerlerin hiçbirinde beş yıl sonra öldürülmesine yol açabilecek derecede önemli hiçbir şey gelmemiş başına. Bilindiği kadarıyla karışmış olduğu tek olay bir balodan çıkarken birkaç askerle kavga etmiş olması.

"Elizabeth'in durumuysa çok daha farklı. 1946'da evden ayrıldığı ve 1957'de Bagnols-sur-Cèze'e geldiği süreler arasında neler yaptığı hiç bilinmiyor. Kızınızın bu dönemde neler yaptığı kesinlikle bilinmiyor; yalnızca çalışacağı restoranın sahibine Elizabeth Ledinant adıy-

la tanıtmış kendisini. Bütün bunlar zaten resmi polis soruşturmasıyla anlaşılmış ve polis de Elizabeth'in bu on bir yıl içinde neler yapmış olabileceğini öğrenebilmek için umutsuzca çaba harcadı. Yüzlerce ve yüzlerce dosya incelediler. Ama hiçbir şey bulamadılar.

"Ben soruşturmaya bu varolmayan temel üzerinde başladım. Çalışma varsayımım ya da daha doğrusu hareket senaryom şu oldu: Elizabeth evlenmeden çok önce, büyük bir suç işledi, kaçmak ve saklanmak zorunda kaldı. Sonunda evlenmiş olması intikam almasından korktuğu kadından ya da erkekten kesin biçimde kurtulmuş olduğunu düşündüğünü gösteriyor. Bununla birlikte iki yıl sonra bu intikam gelip buluyor onu.

"Akıl yürütmem bütünü içinde tutarlıydı; boşlukları doldurmam gerekiyordu. Şöyle düşündüm o zaman: sorunun çözülebilmesi için bu önemli olayın hiç değilse hareket noktası olabilecek bir iz bırakmış olması şarttı ve ben de 1946-1957 yılları arasındaki günlük basını sistemli biçimde taradım. Bıktırıcı, usandırıcı ama imkânsız da olmayan bir çalışmaydı bu: beş öğrenci tutarak, bunların, Bibliothèque Nationale'de açık ya da üstü örtülü biçimde on beş-otuz yaşları arasında bir kadının söz konusu edildiği uzun ya da kısa bütün gazete yazılarının bir dökümünü yapmalarını istedim. Böyle bir başlangıç için işe yarayacak önemli bir olay bulur bulmaz daha ayrıntılı bir soruşturmaya geçiyordum. Böylelikle senaryomun ilk evresi için gerekli yüzlerce durumu inceledim; sözgelimi yanında sarışın bir kadın, ciyak mavi bir Mercedes'le dolaşan Emile D. adında biri Parentis ve Mimizan arasında otostop yapan ve kendisini arabasına almasını isteyen Avusturyalı bir kampçıyı ezmişti; ya da Montpellier'de bir barda çıkan kavga sırasında Vera adh bir fahişe kırık bir şişeyle Mösyö Lulu adıyla tanınan Lucien Campen adlı birinin yüzünü kesmişti; bu hikâye özellikle kızınızın kişiliğini son derece şaşırtıcı biçimde aydınlatan Vera adı nedeniyle son derecede ilgimi çekmişti. Ne yazık ki Mösyö Lulu hapisteydi ve Vera da Palinsac'da tuhafiyecilik yapıyordu. İlk hikâye de çok kısa sürmüştü: Emile D. tutuklanmış, yargılanmış, yüklü bir tazminat ödemeye ve üç ay hapse mahkûm edilmişti ancak cezası tecil edilmişti; basın, yanında bulunan arkadaşının kimliğini skandal çıkar korkusuyla açıklamamıştı, çünkü kadın o dönemde bakan olan bir adamın nikâhlı karısıymış.

"Bu tamamlayıcı doğrulamalardan sonra incelemiş olduğum durumlardan hiçbirinin geçerliği kalmadı. Tam işin peşini bırakıyordum ki seferber ettiğim öğrencilerden biri, izini bulmaya çalıştığımız

olayın pekâlâ bir yabancı ülkede geçmiş olabileceğini söyledi! Bütün dünyanın önemli önemsiz olaylarını irdeleme zorunluluğu pek keyiflendirmedi bizi, ama gene de işe koyulduk. Kızınız Amerika'ya kaçmış olsaymış, öyle sanıyorum ki işin başında cesaretimi yitirirdim ama bu kez şans bizden yana oldu: Exeter'de çıkan *Express and Echo*'da (Pazartesi, on dört Haziran 1953 tarihli) şu acı olayı okuduk: Londra'da görevli İsveçli bir diplomatın karısı Ewa Ericsson tatilini beş yaşındaki oğluyla birlikte Devon'da, Sticklehaven'de kiraladığı bir villada geçirmekteydi. Taç giyme törenleri için Londra'da kalan kocası Sven Ericsson, kral ve kraliçenin Buckingham Palace'da ayın on ikisinde iki bini aşkın davetliye verecekleri büyük resepsiyona katıldıktan sonra, ayın on üçünde pazar günü gelecekti. Sağlığı pek iyi olmayan Ewa, Londra'dan ayrılmadan hemen önce tek işi çocukla ilgilenmek olan Fransız asıllı bir kız bulmuş, orada da mutfak ve ev işleriyle ilgilenecek bir hizmetçi kadın tutmuştu. Sven Ericsson pazar akşamı geldiğinde korkunç bir manzarayla karşılaştı: tulum gibi şişmiş olan oğlu küvette yüzüyordu ve iki bileği kesilmiş olan Ewa banyonun parkeleri üzerinde kımıltısız yatıyordu; öldürülmelerinin üzerinden en aşağı kırk sekiz saat geçmişti, yani cuma akşamı öldürülmüşlerdi. Olay şöyle açıklanıyordu: Ewa odasında dinlenirken küçük çocuğa banyo yaptırmakla görevlendirilen bakıcı kız kasten ya da elinde olmadan çocuğu boğmuştu. Bu olayın arkasından gelebilecek tatsız ve dayanılmaz durumları anlayarak hemen kaçmaya karar verir. Bir süre sonra Ewa çocuğunun cesedini görür ve acıdan deliye döner, artık yaşayamacağını hissederek intihar eder. İşe pazartesi sabahı gelecek olan hizmetçi kadının bulunmayışı bu olayların Sven Ericsson'un gelişinden önce ortaya çıkmasını engeller ve bakıcı kıza kırk sekiz saatlik bir süre sağlar.

"Sven Ericsson Fransızı ancak birkaç dakika görebilmiştir. Ewa çeşitli yerlere (YWCA, Danimarka Kültür Merkezi, Fransız Lisesi, Goethe Enstitüsü, İsviçre Evi, Dante Alighieri Vakfı, American Express, vb.) ilanlar vermişti ve ilk başvuran Fransız kızını almıştı: yirmi yaşlarında, öğrenci, diplomalı hemşire, uzun boylu, sarışın solgun yüzlü bu kızın adı Véronique Lambert'di; pasaportu bir ay önce çalınmıştı, ama Madam Ericsson'a Fransız konsolosluğu tarafından düzenlenmiş bir belge göstermişti. Hizmetçi kadının tanıklığından pek az tamamlayıcı bilgi sağlandı; açıkça Fransızın tavır ve hareketlerinden hoşlanmıyordu ve kendisiyle olabildiğince az konuşmaya çalışıyordu, ama gene de sağ göz kapağının altında bir benek olduğunu,

parfüm şişesinin üstünde bir çin gemisi resmi bulunduğunu ve hafifçe kekelediğini belirtti. Bu bilgiler İngiltere ve Fransa'da her yana gönderildi, ama bir sonuç alınamadı.

Salini konuşmasını şöyle sürdürdü: "Bu Véronique Lambert'in kesinlikle Elizabeth de Beaumont, katilinin de Sven Ericsson olduğu kolayca anlaşıldı. Çünkü ben iki hafta önce kendisine kızınızın bir fotoğrafını göstermek amacıyla bu temizlikçi kadını bulmaya Sticklehaven'e gittiğimde öğrendiğim ilk şey şu oldu: *bu dramdan sonra, bu villayı sürekli olarak kiralayan ama hiç oturmayan* Sven Ericsson buraya dönmüş ve çifte Chaumont-Porcien cinayetinden yalnızca üç gün sonra, geçen eylül ayının on yedisinde intihar etmişti. Ama ilk dramın geçtiği yerde gerçekleşen bu intihar kuşkusuz katilin Elizabeth olabileceğini göstermekle birlikte esas meseleyi karanlıkta bırakıyordu: İsveçli diplomat altı yıl önce karısını ve kızını öldüren kızın izini nasıl bulmuştu? Eylemini açıklayan bir mektup bırakmış olabileceğini umut ediyordum belli belirsiz, ama polis çok net ve kesin konuşmuştu: cesedin yanında da bir başka yerde de mektup yoktu.

"Gene de sezgilerim yanıltmamıştı beni: nihayet hizmetçi kadın, Mrs Weeds'le konuşabildiğimde kendisine Chaumont-Porcien'de öldürülen Elizabeth de Beaumont adında birisinden söz edildiğini duyup duymadığını sordum. Yerinden kalktı ve bana bir mektup getirdi.

"İngilizce olarak şunları söyledi: Mr. Ericsson bir gün birisi gelip de bana bu Fransızdan ve kendisinin Ardenne'lerde ölümünden söz ederse, bu mektubu ona vermem gerektiğini söylemişti.

– Ya ben gelmemiş olsaydım! dedim ona.

– Bekleyecektim ve altı yıl sonra verilen adrese postalayacaktım mektubu, dedi.

Salini konuşmasını şöyle sürdürdü:

– "İşte mektup. Size gönderilecekmiş. Zarfın üzerinde sizin adınız ve adresiniz yazılı."

Hareketsiz, donmuş, sessiz Vera de Beaumont Salini'nin uzattığı kâğıtları aldı, açtı ve okumaya başladı:

Exeter, on altı Eylül 1959

Madam,

Bu mektup günün birinde, aradıktan ya da arattıktan veya altı yıl –intikamımı almam için bana gereken süredir bu– içinde elinize geçecek ve siz de nihayet kızınızı niçin ve nasıl öldürdüğümü anlayacaksınız.

Altı yıldan biraz daha fazla bir zaman önce, o zaman kendisini Véronique Lambert adıyla tanıtmış olan kızınız, hasta olan ve gene o dönemde tam beş yaşındaki oğlumuz Erick'le ilgilenecek birini arayan karım tarafından bakıcı olarak tutuldu. Kızınız 11 Haziran 1953 Cuma günü hâlâ bilmediğim nedenlerle isteyerek ya da istemeyerek oğlumuzun boğulmasına neden oldu. Böyle bir cinayetin sorumluluğunu üstlenemeyerek olaydan muhtemelen hemen sonra kaçtı. Bir süre sonra çocuğumuzun boğulduğunu gören karım çıldırdı ve makasla bileklerini kesti. Ben o sırada Londra'daydım ve onları ancak pazar akşamı görebildim. Ve o anda hayatımı, servetimi ve bütün aklımı öç almaya adayacağıma yemin ettim.

Kızınızı, karım ve çocuğumla birlikte trene binmek üzere Paddington'a geldiğinde ancak birkaç dakika görebilmiştim ve sahte ad kullandığını öğrendiğimde izini bir daha bulamayacağımı düşünerek büyük bir umutsuzluğa kapılmıştım.

Beni perişan eden ve bir an yakamı bırakmayan uykusuzluk dönemlerimde karımın, kızınızı bakıcılığa almadan önce kendisiyle görüşürken saptadığı ve bana söylediği iki önemsiz ayrıntıyı hatırladım: karım Fransız olduğunu öğrenince ona, çok gidip geldiğimiz ve kaldığımız Arles'dan ve Avignon'dan söz etmiş, kızınız da karı-

ma bu bölgede büyüdüğünü anlatmış; ve karım kendisini, İngilizceyi çok iyi konuştuğundan dolayı tebrik edince, iki yıldır İngiltere'de yaşadığını ve arkeoloji öğrenimi gördüğünü söylemiş.

Karımın kiralamış olduğu evde çalışan ve elinize geçinceye kadar bu son mektubu muhafaza edecek olan hizmetçi kadın Mrs. Weeds çok daha önemli bir yardımda bulundu: kızınızın sağ göz kapağının altında bir ben bulunduğunu, "Sampang" marka parfüm kullandığını ve kekelediğini bana söyleyen odur. Sahte Véronique Lambert'in bırakmış olabileceği bir izi ararken onunla birlikte de villayı baştan aşağı taradık. Hayretler içinde mücevher ya da herhangi bir eşya almadığını gördüm, yalnızca karımın Mrs. Weeds'in alışveriş yapması için hazırladığı ve içinde yalnızca üç lira, on bir şilin ve yedi pence bulunan mutfaktaki para kesesini götürmüştü. Buna karşılık eşyalarının hepsini almamıştı ve özellikle de o hafta yıkanacak olanları bırakmak zorunda kalmıştı: çeşitli ucuz iç çamaşırları, iki mendil, bayağı ciyak renkli emprime bir fular ve özellikle de E.B. harflerinin işlenmiş olduğu beyaz bir gömlek. Gömlek çalınmış ya da ödünç alınmış olabilirdi ama bu harfleri muhtemel işaretler olabilecekleri düşüncesiyle aklımda tuttum; evde ayrıca dağınık olarak kesinlikle kendisine ait olan başka şeyler de buldum; bunlar arasında, kaçmadan önce yan odada yatmakta olan karımı uyandırmaktan korktuğu için girmeye cesaret edemediği salondaki Henri Troyat'nın Fransa'da birkaç ay önce basılan ***Les Semailles et Les Moissons*** (Ekinler ve Hasatlar) adlı yapıtının birinci cildi dikkatimi çekmişti. Üzerindeki etiketten kitabın Librairie Rolandi, 20 Berners Street'den alındığı anlaşılıyordu; bu kitapçı yabancı kitap kiralamakla tanınmış bir kurumdu.

Kitabı Rolandi'ye geri götürdüm; orada bana kendilerinin Véronique Lambert adlı bir abonelerinin olduğunu söylediler: British Museum'a bağlı Arkeoloji Enstitüsü'nde öğrenciymiş ve hemen müzenin arkasında, 79 Keppel Street'de bir ***Bed and Breakfast***'da bir odada oturuyormuş.

Boşu boşuna daldım odasına; karım kendisini işe aldığında terk etmişti burasını. Burada oturan kişiden de öteki pansiyonerlerden de bir şey öğrenemedim. Arkeoloji Enstitüsü'nde daha şanslı oldum; kayıt dosyasında bir fotoğrafını bulmakla kalmadım, birçok arkadaşıyla da tanıştım; bunlar arasında iki ya da üç kez çıktığını sandığım bir erkek arkadaşı da vardı; bu arkadaşı bana çok önemli bir bilgi verdi. Birkaç ay önce onu Covent Garden'da ***Dido ile Aeneas***'ı dinlemeye davet etmişti. O "operadan nefret ederim". diye karşılık vermiş ve şöyle getirmiş arkasını: "bunda şaşılacak bir şey yok çünkü annem şarkıcıydı".

Birçok özel dedektiflik bürosuna başvurarak bana Fransa'da ya da başka yerlerde yirmi otuz yaş arasında uzun boylu, sarışın, solgun gözlü, sağ göz kapağının altında küçük bir ben olan ve hafifçe kekeleyen bir genç kadının izini bulmalarını istedim. Bilgilerin bulunduğu fişte bu kişinin aynı zamanda belki "Sampang" marka bir parfüm ve gene belki Véronique Lambert adını kullandığı, gerçek ad ve soyadının baş harflerinin muhtemelen E.B. olduğu, Güney Fransa'da büyümüş olduğu, İngiltere'de kaldığı ve çok iyi İngilizce bildiği, yüksek öğrenim görmüş olduğu, arkeolojiyle ilgilendiği, annesinin de şarkıcı olduğu ya da eskiden şarkıcılık yapmış olabileceği belirtilmişti.

Bu son bilgi belirleyici oldu: soyadı B harfiyle başlayan bütün şarkıcıların biyografilerinin incelenmesi –***Kim Kimdir***'lerde ve öteki bazı özel liste-

lerde– hiçbir sonuç vermedi ama 1912-1935 arasında bir kızı olan bütün şarkıcıların dökümünü yaptığımızda yaklaşık yetmiş beş isim arasında sizinkini de tesbit ettik: 1900'de Rostov'da doğan Vera Orlova 1926'da Fransız arkeolog Fernand de Beaumont'la evlenmiştir; 1929'da Elizabeth Natacha Victorine Marie adlı bir kızı olmuştur. Kısa bir araştırma sonucu Elizabeth'in büyükannesi tarafından Gard'da, Lédignan'da büyütülmüş olduğunu ve 3 Mart 1945'de on altı yaşındayken evinizden kaçtığını öğrendim. O zaman gerçek kimliğini size yakalanmamak için gizlediğini de öğrendim ama bu, ne yazık ki aynı zamanda uzun araştırmalardan sonra bulabildiğim izin de son bulması demekti çünkü siz de kayınvalideniz de radyo ve basın yoluyla yaptığınız bütün çağrılara rağmen, kendisinden yedi yıldır haber alamamıştınız!

Bin dokuz yüz elli dört yılındaydık: öldüreceğim insanın kim olduğunu öğrenebilmem için yaklaşık bir yılımı harcamam gerekmişti; bu kişinin izini bulabilmem için de üç yıl gerekti.

Bilmenizi istediğim şudur ki, bu son üç yıl içinde günde yirmi dört saat nöbetleşe çalışarak sizi gözetleyen, evden çıkar çıkmaz peşinize takılan dedektif ekipleri tuttum; gitgide zayıflayan bir ihtimalle belki görmeye gelir diye Paris'te sizi ve gene belki kendisine sığınmak isteyebilir düşüncesiyle Lédignan'da Kontes de Beaumont'u sürekli izlettirdim. Bu gözaltı da hiçbir sonuç vermedi ama hiçbir şeyi ihmal etmek istemiyordum. Çok küçük bile olsa beni bir yola sokabilecek bütün ihtimalleri sistemli biçimde denedim: bu amaçla genellikle egzotik parfümler ve özellikle de "Sampang" parfümü üzerine dev bir araştırmayı finanse ettim; herhangi bir genel kitaplıktan ***Semailles et Les***

Moissons'un bir ya da birkaç cildini almış olan herkese adımı ulaştırdım; Fransa'nın tüm estetik cerrahlarına özel mektuplar göndererek 1953'den beri yirmi beş yaşlarında bir genç kadının sağ göz kapağının altından bir ben alıp almadıklarını sordum; konuşma bozukluklarını tedavi eden bütün hekimleri ve bütün diksiyon hocalarını dolaşarak kendilerine hafif kekemeliğini düzelttirmek isteyen uzun boylu sarışın bir kadının gelip gelmediğini sordum; ve nihayet tümü de hayali birçok arkeolojik gezi düzenleyerek küçük ilanlarla "Pireneler'de arkeolojik kazılar yapacak bir Kuzey Amerika bilim adamları grubuna eşlik edecek iyi İngilizce konuşan bir genç kadın" aradım.

Bu son tuzağa çok güveniyordum. Bundan da bir şey çıkmadı. Birçok aday başvurdu ama Elizabeth gözükmedi. Bin dokuz yüz elli altı yılı sonunda henüz hiçbir mesafe alabilmiş değildim ve servetimin dörtte üçünden fazlasını da harcamıştım; bütün tahvillerimi, arazimi, malımı mülkümü satmıştım. Bir tek resim koleksiyonum ve karımın mücevherleri kalmıştı. Kızınızın peşine taktığım soruşturmacılar ordusunu doyurabilmek için bunları da bir bir dağıtmaya başladım.

1957 yılı başında kayınvalideniz Kontes de Beaumont'un ölümü umutlarımı canlandırdı çünkü kızınızın ona ne kadar bağlı olduğunu biliyordum; ama sizin gibi o da cenaze töreni için Lédignan'a gelmedi. Ve ben haftalarca mezarına çiçek dikeceğini sanarak mezarlığı gözetlettirdim.

Birbiri peşi sıra gelen bu başarısızlıklar çileden çıkarıyordu beni ama teslim olmayı yediremiyordum kendime. Elizabeth'in ölmüş olması düşüncesini kabullenemiyordum; bundan böyle onun yaşamasına ya da ölmesine karar verebilecek tek ki-

şi olarak görüyordum kendimi ve onun hâlâ Fransa'da olduğuna inanmak istiyordum: sonunda iz bırakmadan İngiltere'den nasıl ayrıldığını öğrenebildim; cinayetin hemen ertesi günü, 12 Haziran 1953'de Torquay'dan Anglonorman adalarına giden bir gemiye binmişti: pasaportunun kaybolmuş olduğunu belirten belgedeki soyadının ilk harfini kazıyarak kendisini Véronique Ambert adıyla kaydettirmeyi başarmıştı ve listede A harfine göre sıralanan fişi liman polisinin gözünden kaçmıştı. Bu gecikmiş keşif beni daha fazla ileri götürmedi ama Elizabeth'in Fransa'da gizlendiğine inanabilmek için bu bilgiye dayanabilirdim.

O yıllarda aklımı yitirir gibi olduğumu sanıyordum. Şöyle akıl yürütmelere başvuruyordum: Elizabeth de Beaumont'u yani, uzun boylu, sarışın, solgun gözlü, iyi İngilizce konuşan, Gard'da büyümüş v.b. bir genç kadını arıyordum. Elizabeth de Beaumont da kendisini aradığımı biliyor ve gizleniyor ve bu durumda gizlenmek beni kendisine götüreceğine inandığı özel işaretleri mümkün mertebe ortadan kaldırmak demektir; dolayısıyla ben bir Elizabeth'i, uzun boylu, sarışın v.b. bir kadını aramamalıyım bir antiElizabeth'i aramalıyım, diyordum ve anlaşılmaz bir biçimde İspanyolca konuşan esmer, kısa boylu kadınlardan kuşkulanıyordum.

Gene bir gün kan ter içinde uyandım. Rüyamda beni rahatsız eden kâbusun kesin çözümünü bulmuştum. Denklemlerle dolu büyük bir kara tahtanın başına çökmüş olan bir matematikçi heyecanlı bir kalabalık önünde "Monte Carlo'lu" adı verilen meşhur teoremin genelleştirilebilir olduğunu kanıtlıyordu. Bunun anlamı şuydu: rulet oynayan ve elindeki parayı rastlantısal olarak süren bir kumarbaz şaşmaz bir hesaba göre oynayan birisi

kadar kazanma şansına sahiptir, dahası ben de Elizabeth'i, dört yüz on üç dedektifle aratarak yakalayabileceğim bulma şansını hatta daha da fazlasını, ertesi gün Rumpelmayer'de saat on altı on sekizde çay içerken yakalayabilirdim.

Buna dayanamayacak kadar zayıf davrandım. Saat 16.18'de bu çay salonuna girdim. Aynı anda uzun boylu, kızıl saçlı bir kadın da çıkıyordu. Kadını izlettirdim ve bir sonuç alamadım tabii ki. Daha sonra benim için çalışan soruşturmacılardan birine gördüğüm rüyayı anlattım. Adam bana çok ciddi bir tavırla yalnızca bir yorum hatası yaptığımı anlattı: dedektiflerin sayısı pirelendirmeliymiş beni: 413, 314'ün yani π sayısının tersiydi; bu 18.16'da bir şeyler vardı.

Bir yığın akıl dışı tüketici kaynağa başvurdum. Gizemli ve güzel Amerikalı komşunuz hâlâ orada olsaydı emin olun onun baş döndürücü hizmetlerinden yararlanmak isterdim; bazen masaları ters çevirttim, kakma taşlı yüzükler taktım, giysilerimin kıvrımlarına mıknatıslar, asılmış adam tırnakları ya da otlar, taneler, renkli çakıltaşlarıyla dolu küçük şişeler diktirttim; büyücülere, su kaynağı arayıcılarına, iskambil falcılarına, kâhinlere, falcılara gittim: zar attılar, kızınızın fotoğrafını beyaz porselen bir tabak içinde yaktırdılar ve küllerini incelediler, sol kollarına taze mineçiçeği yaprakları sürttüler, dillerinin altına sırtlan taşları koydular, yere un serdiler. Kızınızın soyadı ve sahte adları üzerine sayısız anagramlar yaptılar ve soyadının harflerinin yerine, 253'e ulaşmaya çalışarak rakamlar koydular. Su dolu kaplar içindeki bir mumun alevini incelediler, ateşe tuz atıp çıtırtılarını dinlediler, yasemin tohumlarını ya da defne dallarını yakarak dumanlarını incelediler, su dolu bir kap içine kara bir tavuğun yumurtladığı taze bir yu-

murta akı, kurşun ya da eritilmiş balmumu atarak oluşan yüzleri incelediler; kömür ateşinde koyun kürek kemikleri kızarttılar, bir ipe elek asıp, çevirdiler, sazan balığı sütlerini, ölmüş eşek kafalarını, bir horozun yemlendiği taneleri incelediler.

On bir temmuz 1957'de beklenmedik bir olay oldu: Lédignan'a gönderdiğim ve Kontes de Beaumont'un ölümüne rağmen gözetleme işini sürdüren adamlarımdan biri bana telefon ederek Elizabeth'in medeni durum belgesi almak üzere belediyeye başvurduğunu bildirdi. Adres olarak da Orange'da bir oteli gösteriyordu.

Mantık –eğer hâlâ mantığa başvurmak mümkünse– bu bitmeyen hikâyeye son vermem için bu fırsatı yakalamamı istemiş olmalıydı. Yaklaşık üç yıl önce intikamımın aracı olmasına karar verdiğim silahı yeşil kılıfından çıkarmam yeterli olacaktı bu iş için; boynuz saplı bir köylü bisturisiydi bu, dış görünüş olarak usturaya benziyordu ama çok daha keskindi ve mükemmel biçimde kullanmasını öğrendiğim bu aletle Orange'daki otel odasına dalmam yeterli olacaktı işi bitirmek için. Bunun yerine adamlarıma yalnızca kızınızın yerini saptamalarını, gözetleme işini gevşetmeden sürdürmelerini tembihlemeye karar verdim. Ama Orange'da kaçırdılar ellerinden onu –böyle bir otel yoktu; postaneye giderek yanıldığını söylemiş ve adresi bulunmayan mektuplar servisinde görevli memur mektubu Lédignan belediyesinden geri alarak kendisine vermişti– ama birkaç hafta sonra Valence'da tekrar buldular izini. François Breidel'in iki şantiye arkadaşının tanıklığıyla orada evlenmişti.

O günün akşamı kocasıyla birlikte Valence'dan ayrıldı. İzlendiklerini kesinlikle sezmişlerdi ve bir yılı aşkın bir süre benden kaçmaya çalıştı-

lar; ellerinden gelen her şeyi yaptılar, sahte yolları, tuzakları, oyunları, ipuçlarını çoğalttılar, rezil yerlerde bakındılar, yaşamak için sefil işleri (gece bekçiliği, bulaşıkçılık, üzüm toplayıcılığı, lağımcılık) kabul ettiler. Ama haftalar ilerledikçe hizmetlerinden yararlanmayı sürdürdüğüm dört dedektif kıskaçlarını sıkıştırıyorlardı. Yirmiyi aşkın teşebbüsten sonra hiçbir zarar görmeden kızınızı öldürmeyi başardım. Her fırsatı şu ya da bu bahaneyle harcıyordum: sanki bu uzun süren av serüvenim, ne adına bu işe giriştiğimi unutturmuştu bana: intikam alma kolaylaştıkça, tiksiniyordum bu işten.

8 Ağustos 1958'de kızınızdan bir mektup aldım:

Mösyö,

Beni bulmak için elinizden gelen her şeyi yapacağınızı her zaman biliyordum. Oğlunuz öldüğü an bile sizden ve eşinizden bir bağışlayıcılık ya da merhamet beklemenin yararsız olduğunu anladım. Karınızın intihar haberi bana birkaç gün sonra ulaştı ve ondan sonra bütün yaşamınızı beni yakalamaya adayacağınıza inandım.

Önceleri bir sezgi ve korkudan başka bir şey olmayan şey daha sonraki aylarda somutlaştı. Benimle ilgili olarak hemen hemen hiçbir şey bilmediğinize kesinlikle inanıyordum, ama elinizdeki zayıf unsurlardan olabildiğince yararlanmak için her yolu deneyeceğinizden de emindim; bir gün Cholet'de bir sokakta bir anketçi bana, o yıl İngiltere'de kullandığım bir parfüm eşantiyonu verdiğinde içgüdüsel olarak bunun bir tuzak olduğunu anlamıştım; birkaç ay sonra, arkeologlara eşlik edecek, iyi İngilizce bilen bir

genç kadın arandığını bildiren küçük ilan beni sandığımdan daha fazla tanıdığınızı öğretti. Bu andan sonra hayatım bir kâbus oldu: herkesin her yerde, her zaman beni gözetlediğini sanıyordum, her yerde herkesten şüpheleniyordum; bana bir şey söylemek isteyen kahvedeki garsonlardan, paranın üstünü veren kasadaki kızlardan, sıramı beklemediğim için beni paylayan kasaptaki kadın müşterilerden, gelip geçerken beni iten insanlardan; taksi şoförleri, polisler, parklardaki banklara çökmüş sahte serseriler, kestaneciler, piyangocular, gazete satıcıları tarafından izlenmiş, rahatsız edilmiş, gözaltına alınmıştım. Bir akşam, Brive garının bekleme salonunda dayanacak halim kalmamış durumdayken beni süzen bir adama vurmaya başladım. Tutuklandım, karakola götürüldüm ve bir psikiyatri merkezine kapatılmaktan hemen hemen bir mucizeyle kurtuldum: sahneyi izlemiş olan genç bir çift bana kefil olmak istedi: Cévennes'de terk edilmiş bir köyde yaşıyorlardı ve buradaki çökmüş, yıkılmış evleri onarıyorlardı. Bu köyde yaklaşık iki yıl yaşadım. Yalnızdık, üç insani varlık, yirmi kadar keçi ve tavuk. Ne gazete okuyor, ne radyo dinliyorduk.

Zamanla endişelerim dağıldı. Bu işten vazgeçtiğinizi ya da ölmüş olduğunuzu düşündüm. Haziran 1957'de tekrar insan içine girdim. Kısa bir süre sonra François'yla tanıştım. Bana evlenme teklif edince ona bütün hikâyeyi anlattım, o da beni kolayca, bu sürekli gözaltı duygusunun suçluluk psikozundan kaynaklandığına inandırdı.

Yavaş yavaş güven duygusu geldi, hemen hemen hiçbir önlem almaya gerek görmeden evlilik için gerekli medeni durum belgesini istemek üze-

re belediyeye gitme riskini bile göze aldım. Öyle sanıyorum ki siz köşenizde yıllardır benim böyle bir yanlışlık yapmamı bekliyordunuz.

Bu andan sonra yaşamımız sürekli bir kaçıştan başka bir şey değildi. Bir yıl, sizden kaçabileceğime inandım. Şimdi biliyorum ki bu imkânsız. Şans ve par her zaman sizden yana oldu ve bundan sonra da sizden yana olacak; bir gün sizin tuttuğunuz ağın deliklerinden geçebileceğimi sanmam boşuna, tıpkı bir gün beni izlemekten vazgeçebileceğinizi düşünmek gibi... Beni öldürecek gücünüz var ve buna hakkınız olduğuna da inanıyorsunuz ama artık beni kaçmaya zorlayamayacaksınız: kocam François ve daha yeni doğurduğum Anne'la birlikte bundan böyle Ardenne'lerde, Chaumont-Porcien'de yaşayacağız ve yerimizden hiç kıpırdamayacağız. Sizi sakin bir şekilde orada bekleyeceğim.

Bir yılı aşkın bir süredir, hayatta olduğuma dair bir belirti vermemek için zorluyordum kendimi; tutmuş olduğum bütün dedektifleri ve soruşturmacıları gönderdim, evimin dip köşelerinden birine çekildim, hemen hemen hiç dışarı çıkmıyordum, yalnızca zencefilli şekersiz bisküvi yiyor ve poşet çay içiyordum, yerini kimi zaman tam bir uyuşukluğa bırakan bir tür titrek ateşi sürekli kılmak için alkol, sigara ve maxiton komprimelerinden yararlanıyordum. Elizabeth'in beni kesinlikle beklediği duygusu, her akşam belki bir daha uyanamayacağım diyerek yatması, her sabah gene hayatta olduğuna şaşarak çocuğuna sarılması, bu ertelemenin onun için her gün yinelenen bir işkence olduğu duygusu içimi zaman zaman intikamcı bir sarhoşlukla, kötü, her yerde her zaman hazır olan, gücü sınırsız bir coşku ve taşkınlıkla dolduruyor, kimi

zaman da sınırsız bir çöküşe yol açıyordu bende. Haftalarca, gece gündüz, uyuyamadığımdan, gülerek ya da hıçkırarak, kendimi onun önünde sanarak, yerde yuvarlanarak, beni bağışlamasını isteyerek ıssız evimin koridorlarını ve odalarını arşınlıyordum durmaksızın.

Geçen cuma, 11 Eylül'de Elizabeth bir ikinci mektup daha ulaştırdı:

Mösyö,

Size ikinci kızım Béatrice'i doğurduğum Rethel doğumevinden yazıyorum. İlk çocuğum Anne bir yaşını doldurdu. Geliniz, yalvarıyorum, geliniz, ya şimdi gelin, ya hiçbir zaman gelmeyin.

Onu iki gün sonra öldürdüm. Öldürürken ölümün kendisini özgürlüğüne kavuşturduğunu anladım, tıpkı iki gün sonra da beni özgürlüğüme kavuşturduğu gibi. Hukuki işlerimle ilgilenen kimselere bırakmış olduğum servetimden kalan küçük bir bölüm son talimatlarıma uygun olarak ergin yaşa geldiklerinde iki torununuz arasında paylaştırılacaktır.

Madam de Beaumont, kızının ölümünü öğrendiğinde sarsılmış olmakla birlikte bu hikâyenin sonunu pek fazla titremeden okudu. Yirmi beş yıl kadar önce kocasının ihtihar ettiğini öğrendiğinde üzüldüğü kadar üzülmüşe benzemiyordu şimdi. Ölüm karşısındaki bu açık kayıtsızlık kendi hikâyesiyle açıklanabilirdi belki: bin dokuz yüz on sekiz yılının bir nisan sabalu Devrimin Kutsal Rusya'nın dört bir yanına dağıtmış olduğu Orlov ailesi mucizevi bir şekilde kendilerine hemen hiç dokundurtmamayı başarmışken bir kızıl ordu muhafız birliği evlerini basar. Vera, III. Aleksandre'ın tam yetkilerle donatılmış elçi olarak İran'a gönderdiği büyük babası, ihtiyar Sergey Ilarinoviç Orlov'un, ünlü Krasnodar Mızraklı Suvari taburuna komuta eden ve Troçki'nin kendisine "Kuban Kasabı" adını taktığı babası al-

bay Orlov ve en küçüğü henüz on bir yaşını doldurmuş olan beş kardeşinin, gözlerinin önünde kurşuna dizildiğini gördü. Kendisi ve annesi üç gün süren koyu bir sisten yararlarak kaçmayı başardılar. 79 gün süren akıllara durgunluk veren zorunlu bir yürüyüşten sonra Denikin'in gönüllülerden oluşan birliklerinin işgal ettiği Kırım'a ulaşmayı başarırlar, oradan da Romanya ve Avusturya'ya geçerler.

otuz ikinci bölüm

Marcia, 2

Madam Marcia odasında. Altmış yaşlarında, sağlam yapılı, iri kemikli, geniş yüzlü bir kadındır. Yarı çıplaktır, üzerinde dantelli, naylon, beyaz bir kombinezon, bir korse, ayaklarında da çorapları vardır, bigudilidir ve şahane siyah deri kaplı ağaç, modern bir koltukta oturmaktadır. Sağ elinde büyük, fıçı biçiminde, salatalık turşusu dolu cam bir kavanoz vardır, sol elinin işaret ve ortaparmağı yardımıyla içinden bir tane almaya çalışmaktadır. Yanındaki alçak masanın üstünde kâğıtlar, kitaplar ve çeşitli eşyalar üst üste yığılı haldedir: Delmont and Co (iç mimari, dekorasyon, sanat eşyaları) ve Maison Artifoni'nin (çiçek sanatı, süs bahçeleri düzenlemesi, seralar, teraslar, tarhlar, bitki ve çiçek saksıları) evliliğini bildiren davetiye gibi basılmış bir ilan; Fransa-Polonya Kültür Derneği'nin Andrzej Wajda'nın yapıtlarından oluşan bir retrospektif davetiyesi; ressam Silberselber'in bir sergisinin açılış kokteylinin davetiyesi: karton üzerine basılmış olan suluboya resmin adı *Japon Bahçesi, IV*; alt taraftaki üçte birlik bölümde tam tamına paralel çizilmiş kesik çizgiler var, üst taraftaki üçte ikilik bölümdeyse fırtına işaretleri veren bulutlarla yüklü gökyüzü realist biçimde resmedilmiş; bir Schweppes şişesi; bilezikler, *Cloks and Clouds* adlı polisiye türünden olduğu izlenimi veren bir roman: romanın kapağında bir dama tahtası var; tahtanın üzerinde bir kelepçe, Watteau'nun *Kayıtsız* adlı yapıtının alçıtaşından küçük bir kabartması, bir tabanca, etrafında birçok arının dolaşmasından içinde kesinlikle şekerli bir madde olduğu belli olan bir tabak ve içine 90 sayısının oturtulmuş olduğu tenekeden, altıgen bir jeton görülüyor; Üzerinde *Choza de Indios. Beni, Bolivia* – açıklayıcı yazısıyla, sorgun ağacından bir kulübenin önünde kaynaşan çocuklar

arasında çizgili peştemalları içinde çömelmiş, göz kırpan, emziren, alnını kırıştıran, uyuklayan yerli kadınlar bulunan bir kartpostal; Madam Marcia'yı gösterdiği kesinlikle belli olan ama en az kırk yıl önceki halini gösteren bir fotoğraf: puantiye yeleği ve şapkasıyla narin bir genç kız; yanında ince beyaz çizgili ceketli ve hasır şapkalı iki gençle birlikte sözde bir arabanın –panayır fotoğrafçılarının kullandıkları türden delikli, renkli panolu– direksiyonunda.

Mobilya ultramodern unsurlarla –koltuk, duvarlardaki Japon kâğıdı, parke üzerinde ışıldayan büyük çakıl taşlarına benzeyen üç ayaklı lamba– çeşitli dönemlerin ilginç eşyalarının cüretli bir karışımından oluşmuş: Üzerlerinde bir on yedinci yüzyıl Alsace ressamına ait, arka planında bir kentin anahatları ve bir yangının alevlerinin gözüktüğü karanlık birer resim bulanan, Kıpti kumaşı ve papirüslerle dolu iki vitrin ve bunların iyice öne çıkardığı üstü hiyerogriflerle kaplı bir tabak; XIX. yüzyılda büyük limanlarda hancıların tayfalar arasındaki kavgaları engellemek amacıyla kullandıkları, hırsızlar adı verilen ve ender bulunan bir bardak serisi: bunlar dıştan tam bir silindir gibi gözükse de içleri bir dikiş yüksüğü gibi aşağı doğru daralır ve bu kasıtlı hata üflenen camda bırakılan dağınık hava kabarcıklarıyla mahiretli bir biçimde gizlenmiştir; yukardan aşağı doğru işlenmiş paralel halkalar kaç paraya ne kadar içilebileceğini gösterir; nihayet Petrovski Sarayında kaldığı gece I. Napoléon'a sunulduğu söylenen, ama onun hiç kuşkusuz kendi asker yatağına değişmediği bir Moskova fantezisi çılgın bir karyola: gösterişli, her tarafı gömme süslerle dolu, kakmalı, küçük baklava biçimindeki on altı çeşit ağaç ve sedefiyle büyülü bir tablo çiziyor: birbiri içine geçmiş gülbezek ve taçlardan oluşmuş bir evren, ortalarından yalnızca saçlarıyla örtünen Botticellivari bir nymphea fışkırıyor.

otuz üçüncü bölüm

Mahzenler, 1

Mahzenler.

Altamont'ların temiz, düzenli, her şeyin yerli yerinde olduğu mahzeni: yerden tavana kadar bütün raflarda ve çekmecelerde büyük ve rahatlıkla okunan etiketler var. Her şey için bir yer ve her şey yerinde; her şey düşünülmüş: stoklar, erzaklar, oturulacak yer, bir kriz durumunda yiyecek, savaş durumunda gelinecek yer.

Sol taraftaki duvar besin maddelerine ayrılmış. Önce temel malzemeler: un, irmik, maizena, patates nişastası, tapyoka, yulaf gevreği, kesme şeker, pudra şekeri, kelle şekeri, tuz, zeytin, kapari, baharatlar, büyük hardal ve kornişon kavanozları, zeytinyağı tenekeleri, kurutulmuş ot paketleri, tane biber paketleri, karanfil taneleri, liyofilleştirilmiş mantar, küçük yer mantarı kutuları; şarap ve alkol sirkeleri; badem, iç ceviz, paketlenmiş yerfıstığı ve fındık, iştah açıcı bisküviler, bonbonlar, kakaolar ve çikolatalar, bal, reçeller, kutu süt, süt tozu, yumurta tozu, maya mantarı, hafif Fransız Rus yemekleri, çay, kahve, bitki özleri, haşlamalar, domates suları, harrisia, hindistan cevizi, kuş biberi, vanilya, baharatlar ve aromalar, kıtır, tuzlu bisküviler, kuru üzümler, şekerleme yapılmış meyveler, melekotu; sonra konserveler geliyor: balık konserveleri, parça ton balıkları, zeytinyağlı sardunyalar, ançuezler, beyaz şaraplı uskumrular, domates soslu sardalyalar, Endülüs usulü mezgit balığı, füme çaçabalığı, balık yumurtaları, füme morina balığı karaciğeri; sebze konserveleri: bezelyeler, kuşkonmazlar, Paris mantarları, taze fasulyeler, ıspanaklar, enginar göbekleri, kabuklu sebze, tekesakalları, sebze salataları; ve de kurutulmuş sebze paketleri, kurutulmuş bitkiler, börülceler, mercimekler, baklalar, kuru fasulyeler, pirinç torbaları,

hamur işleri, kesilmiş makarnalar, şehriye, kurabiyeler, spagetti, kızarmış patatesler, püre için patates gevrekleri, hazır çorba paketleri; meyve konserveleri: kayısı, kompostuluk armutlar, kirazlar, şeftaliler, erikler, incir paketleri, küçük hurma kasaları, kurutulmuş muzlar, kuru erikler; et ve sebze konserveleri: salamura sığır eti, jambonlar, güveçler, domuz kavurmaları, yağlı karaciğer, karaciğer ezmesi, balık ezmesi, sumak, lahana turşusu, etli kuru fasulye, mercimekli sosis, ravioli, kuzu yahnisi, ratatouille niçoise, kuskus, Bask pilici, paella, eski usul dana yahnisi.

Karşı duvar ve sağ taraftaki duvarın büyük bölümünde, görünüş olarak basit bir düzene göre esnek tellerin gerili olduğu raflar var ve bu raflara şişeler dizilmiş: önce sofra şarapları sonra Beaujolais'ler, Côtes-du-Rhône ve yılın Loire beyaz şarapları, sonra uzun süre saklanamayan Cahors, Bourgueil, Chinon, Bergerac şarapları, sonra nihayet gerçek, her şişenin kaynağının, yetiştiricisinin, üreticisinin, bağ bozumu tarihinin, giriş tarihinin, optimum raf ömrü, muhtemel çıkış tarihinin kayıtlı olduğu bir mahzen defteriyle yönetilen büyük mahzen: Alsace şarapları: Riesling, Traminer, siyah Pinot, Tokay, kırmızı Bordeaux: Médoc: Château-del'Abbaye-Skinner, Château-Lynch-Bages, Château-Palmer, Château-Brane-Cantenac, Château-Gruau-Larose; Graves bağları: Château-La-Garde-Martillac, Château-Larrivet-Haut-Brillon; Saint-Emilion bağları: Château-La-Tour-Beau-Site, Château-Canon, Château-La Gaffelière, Château-Trottevieille; Pomerol bağları: Château-Taillefer; beyaz Bordeaux: Sauternes bağları: Château-Sigalas-Rabaud, Château-Caillou, Château-Nairac; Graves bağları: Château-Chevalier, Château-Malartie-Lagravière; kırmızı Bourgogne'lar: Côtes de Nuits bağları: Chambolle-Musigny, Charme-Chambertin, Bonnes-Mares, Romanée-Saint-Vivant, La Tâche, Richebourg; Côtes de Beaune bağları: Fernand-Vergelesse, Aloxe-Corton, Santenay Gravières, Beaune Grèves "Vignes-de-l'EnfantJésus", Volnay Caillerets; beyaz Bourgogne'lar: Beaune Clos-des-Mouches, Chorton Charlemagne; Côtes-du-Rhône: Côte-Rôtie, Crozes-Hermitage, Cornas, Tavel, Châteauneuf-du-Pape; Côtes-de-Province: Bandol, Cassis; Mâcon ve Dijon şarapları, Champagne bağlarından sofra şarapları –Vertus Bouzy, Crémant– çeşitli Languedoc, Béarn, Saumurois ve Touraine şarapları, yabancı şaraplar: Fechy, Pully, Sidi-Brahim, Château-Mattilloux, Dorset şarabı, Rhin ve Moselle şarapları, Asti, Kdudiat, Haut-Mornag, Sang-de-Taureau vb.; ve nihayat birkaç şampanya, aperitif ve çeşitli içki kasala-

rı – viski, cin, kirş, calvados, konyak, Grand-Marnier, Benediktin likörü ve gene raflarda çeşitli gazlı ve gazsız alkolsüz içecek, maden suyu, bira ve meyve suyu kutuları.

En sağda da, duvar ve kapı arasında – iki büyük asma kilitle kapanan zırhlı, kalın ağaçtan kafesli parmaklık – bakım ve tuvalet ürünleri ve *çeşitli ürünler* bulunmakta: çuval bezi parçaları, çamaşır sepetleri, deterjanlar, arıtıcılar, lavabo açıcılar, çamaşır suları, süngerler, parke, cam, bakır, gümüş, kristal, döşeme ve muşamba temizlik ürünleri, süpürge sapları, elektrik süpürgesi torbaları, mumlar, kibrit kutuları, piller, kahve filtreleri, vitaminli aspirinler, avize ampulleri, traş bıçakları, ucuz kolonyalar, sabunlar, şampuanlar, pamuklar, kulak temizleme çöpleri, törpüler, mürekkep kartuşları, balmumu, boya kutuları, bantlar, böcek öldürücü, çıra, çöp torbaları, çakmak taşları, el bezleri.

Mahzenler.

Gratiolet'lerin mahzeni. Burada kuşaklar hiç kimsenin düzenlemediği ve ayıklayıp temizlemediği kalıntıları, döküntüleri üst üste yığmış. Üç metre derinde yatıyor bunlar; yukarda, üzerinde oturduğu havalandırma deliğinin tel örgüsünün arkasında, erişemediği yalnızca hissettiği bir farenin tıkırtılarını takip eden, şişman çizgili bir kedinin pür dikkat bakışları altında.

Yavaş yavaş karanlığa alışan göz, sonunda, gri tozlarının ince tabakası altında Gratiolet'lerden gelen bütün dağınık kalıntıları seçecektir: imparatorluk stilinde büyük bir karyolanın demirleri ve iskeleti, uzun bir süredir tüm esnekliğini kaybetmiş olan ceviz ağacından kayaklar, eskiden bembeyaz olduğu belli olan kolonyal bir şapka, yamuk biçimli ağır kılıflarından çıkarılmış tenis raketleri, François Gratiolet'nin muhasebesini modernleştirmesinin gerekli olduğunu düşündüğünde makbuzlarını daktilo etmeye başladığı ve otomatik tabülatörü nedeniyle zamanının tasarım açısından en gelişmiş aletlerinden biri olarak kabul edilen ünlü *Quatre Millions* serisi Underwood marka eski bir yazı makinesi; sayfa 71'in yarısından başlayan eski bir – *Nouveau Petit Larousse İllustré*: ASPİK (Yun. *aspis*). Zehirli yılanın

halk dilindeki adı. *Mecaz anlamda dedikoducu, iftiracı* ve sayfa 1530'da bitiyor: MAROLLES-LES-BRAULTS, Fransa'da Sarthe kantonunun (*Mamers* idare çev.) merkezi; nüf. 2.000, mer. 950); kimi yeri renkli parçalarla kimi farklı kumaş parçalarıyla yamanmış kaba kumaştan ağır bir kaputun asılı olduğu dövülmüş demirden bir portmanto: 20 Mayıs 1940'da Arras'da esir düşen ve amcası Marc'ın (Ferdinand'ın oğlu Marc Olivier'nin amcası değildi, babası Louis'nin kuzeniydi ama Olivier ona, babasının öteki kuzeni François'ya olduğu gibi "amcam" derdi) girişimiyle 1942'de serbest kalan ikinci kuradan Olivier Gratiolet'nin paltosu; üzerinde epeyce delik bulunan eski bir karton küre; gazete yığınları: *L'Illustration, Point de Vue, Radar, Détective, Réalités, Images du Monde, Comoedia*; Bir *Paris-Match* kapağında Paris Operası'nda *Wozzeck*'in prömiyerinde frakı içinde ve elinde bagetiyle Pierre Boulez görülüyor; bir *Historia* kapağında, biri süvari albayı kıyafetinde – beyaz kaşmir pantolon, inci grisi şeritleri olan bir ceket, sorguçlu şapka – öbürü siyah redingotlu, kravatlı, işlemeli manşetli, birbirlerinin kollarına atılmış iki yeniyetme görülüyor; resmin altında da şu yazı okunuyor: *XVII. Louis ve II. Napoléon 8 Ağustos 1808'de Fiume'de gizlice görüştüler mi? Tarihin en büyük muamması nihayet çözüldü!* Uçları kıvrılmış fotoğraflarla, neye dair olduğu ya da kimin çektiği hiç hatırlanamayan sararmış ya da hafif sepya şipşaklarla dolup taşmış bir şapka kutusu; küçük bir köy yolundaki üç adam; şu esmer, sevimli, kara bıyıklarını fiyakalı biçimde burmuş, açık renk kareli pantolon giymiş adam hiç kuşkusuz Olivier'nin büyük dedesi, binanın ilk sahibi Juste Gratiolet, yanındakiler de kızkardeşleri Marie'yle evlendiği Jacques ve Emile Bereaux olmalı; ve şu ikisi, Beyrut'ta ölenlerin anısına dikilmiş olan anıtın önünde duran sağ yenleri boş, sol elleriyle Fransız bayrağını selamlayan, göğüsleri madalya dolu iki adamdan biri kesinlikle François'nın karısı Marthe'ın kuzeni Bernard Lehameau'ydu, yanındaki de eski dostu Albay Augustus B.Clifford'du; Lehameau, kendisine Péronne'daki Müttefik Kuvvetler Genel Karargâhı'nda tercümanlık yapmış ve her ikisi de 19 Mayıs 1917'de Başkomutanlık Karargâhı Kızıl Baron tarafından bombalandığında sağ kollarını kaybetmişlerdi; ve presbit olduğu çok açık olan şu adam, eğik bir düzlemin üzerine konmuş bir kitabı okuyan adam Olivier'nin büyükbabası Gérard'dır.

Yanında kare biçimli bir teneke kutunun içine Olivier Gratiolet'nin Oléron Adasında, Gatseau'da, üç eylül 1934'de, büyük babası öldüğü gün topladığı deniz kabukları ve yassı çakıllar yığılmış; kutu-

da ayrıca ilkokullarda yeterli iyi notlar alındığında dağıtılanlar türünden üstüne lastik geçirilmiş Epinal resimleri yığını var. En üstteki resimde Çarla Fransa Cumhurbaşkanının bir savaş gemisinde görüşmeleri görülüyor. Ufka kadar her taraf dumanları bulutsuz gökyüzünde kaybolan gemilerle dolu. Çar ve Cumhurbaşkanı geniş adımlarla birbirlerine yaklaşnuşlar ve el sıkışıyorlar; Çarın ve Cumhurbaşkanının arkasında birer adam görülüyor; iki liderin yüzlerindeki belirgin sevinç ifadesine karşılık bunların yüzleri çok ciddi. İki muhafızın bakışları efendilerinin üzerinde yoğunlaşmış. Altta –sahnenin geminin güvertesinde geçtiği belli oluyor– resmin çizgisiyle kesilen uzun denizci safları hazırol durumundalar.

otuz dördüncü bölüm

Merdivenler, 4

Gilbert Berger merdivenlerden sekerek inmektedir. Birinci katın sahanlığına kadar ulaşmıştır neredeyse. Sağ elinde plastik, portakal rengi bir çöp kutusu vardır; çöp kutusunun içinde iki eski telefon rehberi, boş bir *Arabelle* akağaç şurubu şişesi ve çeşitli meyve kabukları görülmektedir. On beş yaşlarında beyaza kaçan dağınık sarı saçlı bir çocuk. Ekose keten gömlek giymiş, geniş siyah pantolon askıları inciçiçeği saplarıyle işlenmiş. Sol elinin yüzük parmağında, klasik sürprizli poşetlerin yerini alan ve kırtasiyecilerin ve tuhafiyecilerin önlerine yerleştirilen otomatik makinelerden bir frank karşılığı alınan ve içlerinde genellikle kimyasal olarak tadlandırılmış çiklet bulunan *Joie d'Offrir, Plaisir de Recevoir* adlı mavi karton kutulardaki gibi teneke bir yüzük var. Yüzüğün oval taşı işlemeli akik biçiminde ve kabartma başıyla uzaktan Rönesans dönemi İtalya'sından bir portreyi anımsatan uzun saçlı bir genç adam resmedilmeye çalışılmış.

Gilbert Berger'ye çift "ber" nedeniyle çok az akışmalı bir etki yapmasına karşın Gilbert adı verildi, çünkü annesi ve babası Gilbert Becaud'nun – ikisi de delice tutukundu ona – 1956'da *Empire*'de verdiği ve 87 koltuğun kırıldığı bir resitalde tanışmışlar. Berger'ler dördüncü katta, sol tarafta, Rorschash'ların yanında, Réol'lerin altında, Bartlebooth'un üstünde iki odalı mutfaklı, eskiden kombinezonla sahanlığa çıkan ve Dodeka adlı küçük bir köpeği olan bir kadının yaşamış olduğu dairede yaşıyorlar.

Gilbert üçüncü sınıfta. Fransızca öğretmenleri onlara bir duvar gazetesi hazırlatıyor. Her öğrenci ya da öğrenci grubu sorumlu olduğu bölüm için metinler hazırlıyor; bu metinler haftada iki kez redaksiyon komitesi olarak toplanan bütün sınıf tarafından ele alınıyor,

tartışılıyor, inceleniyor ve kimi zaman da reddediliyor. Siyasi yazılar, sendikayla ilgili yazılar, spor sayfaları, resimli romanlar, okul haberleri, bulmacalar, küçük ilanlar, yerel haberler, çeşitli olaylar, reklam – reklamlar genellikle lisenin yanında dükkânları bulunan öğrenci velileri tarafından veriliyordu – bölümleri ve birçok oyun ve el sanatları (duvar kâğıdı için öğütler, kendi tavlanızı kendiniz yapın, çerçeveleme işini başarabilirsiniz vs. – bölümleri vardı. Gilbert iki arkadaşı, Claude Coutant ve Philippe Hémon'la birlikte bir tefrika roman yazma işini üstlendi. Hikâyenin adı *Sihirli İğne*'dir ve beşinci epizoddadırlar.

Birinci epizodda (*Constance'ın Aşkı İçin*), François Gormas adlı ünlü bir aktör büyük Roma ödülünü kazanmış olan ressam Lucero'dan bir portresini yapmasını ister; bu portre en büyük zaferini kazandığı sahne içinde gösterecektir onu: d'Artagnan'ı canlandırırken genç ve güzel Constance Bonacieux'nün aşkı için Rochefort'la düello ettiği sahne. Lucero, Gormas'ı kendi kendisini öven değersiz biri olarak kabul etmekte ve fırçasına layık görmemektedir ama biraz da dişe dokunur bir para kazanmak umuduyla işi kabul eder. Gormas, kararlaştırdıkları gün Lucero'nun büyük atölyesine gelir, sahnede giydiği elbiseyi giyer ve elinde bir kılıçla poz verir; ama Lucero'nun Rochefort pozunu vermesi için günlerce önceden tuttuğu model yoktur ortalarda. Gormas alelacele birini düşünür bu iş için ve kapıcının oğlu olan, aynı zamanda da Châteauneuf Kontu'nun yanında parke temizleyicisi olarak çahşan Félicien Michard adlı birini getirtir. Birinci epizodun sonu.

İkinci epizod: *Rochefort'un Hamlesi.* Birinci seans başlayabilecektir nihayet. İki rakip yerlerini alırlar. Gormas, Michard'ın son anda yaptığı ve boyun damarlarından birine saplanacağı süsü verilen hamleyi son anda ustaca savuşturur gibi yaparken atölyeye bir arı girer ve Gormas'ın çevresinde vızıldamaya başlar. Gormas birden elini ensesine götürür ve yığılır kalır. Bereket versin ki binada bir hekim oturmaktadır ve Michard bu hekimi bulmaya koşar; birkaç dakika sonra hekim gelir ve teşhis koyar: arı sokması sonucu omurilik soğanı zedelenmiş ve felç edici bir baygınlığa neden olmuştur. Aktör acilen hastaneye kaldırılır. İkinci epizodun sonu.

Üçüncü Epizod: *Öldüren Zehir.* Gormas hastaneye götürülürken

yolda ölür. Arı sokmasının etkisinin bu kadar süratli bir şekilde görülmesine şaşıran hekim defin ruhsatı vermez. Otopsi sonucunda ölüme hiçbir biçimde arı sokmasının yol açmadığı anlaşılır: Gormas, Michard'ın kılıcının ucunda bulunan çok küçük miktarda topazine zehiriyle zehirlenmiştir. Ona *Sessiz Ölüm* adını veren Güney Amerika Yerlisi avcıların kullandığı bu zehrin ilginç bir özelliği vardır: yalnızca yakın zamanda mikrobik sarılık geçirmiş olanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Gormas da tamı tamına böyle bir hastalık geçirmiş bulunmaktadır. Önceden tasarlanmış bir cinayetin kanıtı gibi gözüken bu yeni unsur karşısında, Başkomiser Winchester soruşturmayı yürütmekle görevlendirilir. Üçüncü epizodun sonu.

Dördüncü epizod: *Ségesvar'a İtiraflar.* Başkomiser Winchester yardımcısı Ségesvar'a bu meseleyle ilgili gözlemlerini anlatır:

> *birincisi,* katil aktöre yakın birisidir, çünkü yakın zamanda mikrobik sarılık geçirdiğini bilmektedir;
>
> *ikincisi,* şunları sağlayabilecek biri olması gerekir küçük a, zehir, ve özellikle küçük b, arı, çünkü bu olay aralık ayında oluyor ve aralık ayında da arı olmaz;
>
> *üçüncüsü,* Michard'ın kılıcına ulaşabilecek biri olması gerekir. Çünkü bu kılıcı da Gormas'ın kılıcını da Lucero'ya ödünç veren onun tablo satıcısı Gromeck'dir; Gromeck'in karısının da vaktiyle aktörün metresi olduğu bilinmektedir. Bu durumda altı zanlı vardır ve hepsinden de kuşkulanmak için bir neden vardır:

1. hor gördüğü bir adamın portresini yapmak zorunda kaldığından incinen ressam Lucero; üstelik böyle bir olayı doğuracak olan skandal ona ticari açıdan da yararlı olabilecektir;

2. Michard: Madam Gormas bir zamanlar küçük Félicien'i tatilini oğluyla birlikte geçirmeye davet etti; o zamandan beri zavallı çocuk kendisini hiç utanmadan sıkılmadan kullanan aktör tarafından sürekli aşağılanmıştır;

3. arıcı olan Châteauneuf Kontu'nun Gormas ailesine karşı ölümcül bir nefret duyduğu bilinmektedir, çünkü Beaugency Halk

Kurtuluş Komitesi başkanı Gatien Gormas 1793'de Eudes de Châteauneuf'ü giyotine göndermiştir.

4. Hem kıskançlık hem de reklam nedenlerinden tablo satıcısı Gromeck;

5. İtalyan aktris Angelina di Castelfranco'yu kendisine tercih eden Gormas'ı hiçbir zaman bağışlamayan Lise Gromeck:

6. ve nihayat Gormas'ın kendisi: tatmin olmuş bir aktör ama beceriksiz ve şanssız yapımcıdır; gerçekten malıvolmuş bir durumdadır ve son süper-prodüksiyonunun finansmanı için gerekli banka teminatını bulamamıştır; cinayet süsü verilmiş bir intihar onun için bir yandan çocuklarına etkin bir hayat sigortası aracılığıyla ihtirasları ölçüsünde bir miras bırakırken bir yandan da sahneyi onurlu bir şekilde terk etmesinin tek yoludur. Dördüncü epizodun sonu.

İşte bu tefrika-romanın fazla zahmet çekmeden ulaşabileceği dolaysız kaynaklar: *Science et Vie*'de zehir üzerine bir makale, *France-Soir*'da sarılık salgınlarıyla ilgili bir yazı, Gotlib'in *Rubriques à Brac*'ındaki Komiser Bougret ve sadık yardımcısı Charolles'un maceraları, Fransız sinemasının bilinen mali skandalları üzerine çeşitli olaylar, Agatha Christie'nin *Bulutlarda Ölüm* adlı polisiyesi, Danny Kaye'in İngilizce adı *Knock on Wood*, Fransızca adıysa *Biraz Delilik* olan bir filmi. İlk dört epizod bütün sınıf tarafından sıcak bir ilgiyle karşılandı. Ama beşincisi her üç yazara da önemli sorunlar çıkardı. Gerçekten de katilin aslında Lucero'nun atölyesinin bulunduğu binada oturan hekim olduğu altıncı ve son epizodda anlaşılacaktır. Gormas'ın iflasın eşiğinde olduğu doğrudur. Sağ salim kurtulacağı bir cinayet girişimi, çekimi sekizinci günde durdurulan son filmine devam edebilmesi için yeterli reklamı sağlayacaktır. Süt kardeşi olan doktor Borbeille'in suç ortaklığıyla bu dolambaçlı senaryoyu hazırlar. Ama aktörün oğlu Jean-Paul Gormas, doktorun kızı Isabelle'i sevmektedir. Gormas doktorun onayladığı ve istediği bu evliliğe şiddetle karşı çıkmaktadır. Ve işte bunun için Gormas'ın hastaneye kaldırılmasını ister, ambulansta onunla birlikte yalnız kalır, onu topazine'le zehirler ve suçun Michard'ın kılıcının üstüne atılacağından da emindir. Ama Başkomiser Winchester, Félicien Michard'ın son anda yerini doldurmak zorunda kaldığı figüranı sorgularken onun randevusuna gelmemek için para almış olduğunu öğrenir ve bu açıklamadan sonra olayın nasıl örgütlenmiş olduğunu çözer. Polisiye romanın altın kurallarından birine ters düşen bazı son dakika açıklamalarına rağmen

bu çözüm ve bu çözümün daha sonraki gelişmeleri, tamamen kabul edilebilir bir çözüm oluşturur. Ama üç genç yazar buraya ulaşmadan önce tüm öteki zanlıları aklamak zorundadırlar ve bunu nasıl yapmaları gerektiğini de pek iyi bilmezler. Philippe Hémon *Şark Ekspresi Cinayeti*'nde olduğu gibi her üçünün de suçlu olmasını istedi ama diğer ikisi şiddetle karşı çıktılar bu fikre.

otuz beşinci bölüm

Kapıcı Odası

Madam Claveau bin dokuz yüz elli altıya kadar binanın kapıcılığını yaptı. Orta boylu, kül rengi saçlı, ince ağızlı, başında her zaman tütün rengi eşarp olan, vestiyerde durduğu resepsiyon geceleri hariç, her zaman küçük mavi çiçekli siyah önlük giyen, orta boylu bir kadındı. Bina kendi malıymış gibi temizliğine dikkat eder ve özen gösterirdi. Nicolas'da çalışan ve kasketini boş vermiş bir tavırla kulağının üzerine yıkmış, dudağının ucunda sigarası, üç tekerlekli küçük arabasıyla bütün Paris'i dolaşan bir teslimatçıyla evliydi; onu kimi zaman akşamüstü işini bitirdiğinde, her tarafı çatlamış bej rengi deri ceketini Danglars'ın kendisine bırakmış olduğu yumuşak yünlü kumaşla astarlanmış ceketle değiştirmiş, asansör boşluğundaki bakırları parlatarak karısına yardım ederken ya da girişteki koca aynanın önünden geçerken, günün başarısını kutlamak için ıslıkla kesintisiz biçimde *La Romance de Paris, Ramona* ya da *Premier rendez-vous*'yu seslendirirken görmek mümkündü. Michel adlı bir oğulları vardı ve Madam Claveau, Winckler'den Smautf'un ona ayda iki kez gönderdiği paketlerin pullarını istiyordu oğlu için. Michel 1955'te, on dokuz yaşındayken bir motosiklet kazasında öldü ve vakitsiz ölümü anne babasının, ertesi yıl gitmelerine neden oldu. Jura'ya çekildiler. Morellet uzun süre, onların bir kahve açtıklarını ama buranın kısa zamanda kapandığını, çünkü baba Claveau'nun satması gereken içecekleri kendisinin içtiğini iddia etti; ne var ki bu görüş hiç kimsenin onaylamadığı ve yalanlamadığı bir söylenti olarak kaldı.

Yerlerine Madam Nochère geldi. O zaman yirmi beş yaşındaydı. Kendisinden on beş yaş büyük bir üstçavuş olan kocasıyla yeni evlenmişti. Adam Cezayir'de öldü; bir saldırıda ölmedi, mide-barsak yan-

gıları yüzünden öldü; bu mide-barsak yangılarının nedeni de aşırı ölçüde yapışkan madde yutmasıydı; ve bu yapışkan madde böylesine uğursuz sonuç doğuracak sakız değil silgiydi. Henri Nochère aslında 95. büronun şef yardımcısının yardımcısıydı yani X. Askeri Bölge'nin Genel Kurmay Personel Servisi'nin "Etüd ve Proje" Bölümü'nün "İstatistikler" seksiyonunda çalışıyordu. 1954-1955'e kadar sessiz sedasız ve rahat geçen çalışma hayatı, ilk kura askerlerinin çağrılmasıyla gitgide zorlaşmaya başlar ve Henri Nochère sinirlerini yatıştırmak ve aşırı zihinsel yorgunluktan kurtulmak için kaçıncı kez başladığını bilmediği bitmez tükenmez toplama işlemlerini yaparken bir yandan da kalemlerini emip silgilerini yemeğe başlar. Makul ölçülerde kaldığı sürece zararsız olan bu beslenme pratikleri aşırıya kaçırıldığında zararlı olmaya başlar, çünkü istenmeden yutulan küçük silgi parçaları barsak mukozasında tahribata ve yaralara neden olur; bunlar uzun süre belirti vermediklerinden tehlikelidirler ve bu nedenle de tam anlamıyla zamanında teşhisleri mümkün olmamaktadır. "Mide bulantıları" yüzünden hastaneye kaldırılan Nochère hekimler, hastalığının gerçek nedenini bulamadan öldü. Aslında Oran Askerlik Şubesinden Başçavuş Olivetti ve Konstantin Transit Merkezi'nden Çavuş Margueritte aynı üç ayhk süre içinde ve hemen hemen benzer nedenlerle ölmeselerdi Nochère'in durumu tıbbi bir muamma olarak kalacaktı. Askeri hiyerarşi açısından kesinlikle doğru olmayan ama bu tür bir hastalıkla ilgili olarak kullanılmasını sürdürmek için akla yeterince hitabeden "Üç Çavuş Sendromu" sözü buradan çıkmıştır.

Madam Nochère bugün kırk dört yaşında. Ufak tefek, biraz topuzu andıran, konuşkan ve yardımsever bir kadın. Genellikle çizilen kapıcı tipine kesinlikle benzemiyor; ev hayvanlarına karşı öfkeyle bağırmıyor, homurdanmıyor ve cırtlak bir sesle sövüp saymıyor, satıcıları kovmuyor (birçok kiracı ve daire sahibinin kendisini eleştirebilmesine neden olan tutum), ne kölece davranıyor, ne açgözlü. Televizyonu bütün gün açık kalmıyor ve çöp tenekelerini sabahleyin ya da pazar günü indirenlere veya balkonlarında saksılarında çiçek yetiştirenlere kızmıyor. Hiçbir bayağı yanı yok; eleştirilebilecek tek yanı belki biraz çok konuşması, hatta rahatsız edici olması, herkesin herkesle ilişkisini bilmek istemesi, her zaman acımaya, yardımcı olmaya, bir çözüm bulmaya hazır olması. Binadaki herkes onun kibarlığını değerlendirme fırsatını buldu ve herhangi bir zamanda kırmızı balıklarının iyi besleneceğinden, köpeklerinin gezdirileceğinden, çi-

çeklerinin sulanacağından ve sayaçlarına bakılacağından emin olarak, rahatça seyahate çıktı.

Binada Madam Nochère'den gerçekten nefret eden bir tek kişi var: Madam Altamont; bir yaz mevsiminde geçmiş bir olay nedeniyle nefret ediyor ondan. Madam Altamont tatile gidiyordu. Vazgeçemediği huyu, düzen ve temizlik kaygısıyla buzdolabını boşalttı ve kalan yiyecekleri kapıcısına verdi: bir parça tereyağı, yarım kilo taze fasulye, iki limon, yarım kavanoz frenküzümü reçeli, biraz taze kaymak, biraz kiraz, biraz süt, biraz peynir, çeşitli otlar ve üç Bulgar yoğurdu. Pek iyi bilinmeyen ama muhtemelen kocasının uzun süreli yokluğuna bağlı olan nedenlerden dolayı Madam Altamont önceden belirlenmiş saatte hareket edemedi ve yirmi dört saat daha evde beklemek zorunda kaldı; Madam Nochère'e gitti ve doğrusunu söylemek gerekirse biraz sıkılgan bir tavırla, akşam yiyecek bir şeyi olmadığını ve sabahleyin vermiş olduğu taze fasulyeyi mümkünse geri almak istediğini söyledi. Madam Nochère "Fasulyeleri ayıkladım ve ateşe koydum," diye karşılık verdi. "Elimden bir şey gelmez!" dedi Madam Altamont da. Madam Nochère pişmiş taze fasulyeyi ve bıraktığı öteki yiyecekleri kendisi yukarı çıkardı. Ertesi sabah Madam Altamont bu kez gerçekten giderken kalan yiyecekleri tekrar Madam Nochère'e indirdi. Ama kapıcı kibarca reddetti.

İlk defaya mahsuben hiç abartılmadan anlatılan hikâye, anında binada ve kısa süre içinde de mahallede yayıldı. Madam Altamont o günden beri toplantıları hiç kaçırmıyor ve her defasında değişik gerekçelerle Madam Nochère'in yerine bir başkasının alınmasını istiyor. Madam Altamont Morellet'yi desteklemiş olan kapıcıyı bağışlamayan yönetici ve basma tüccarı Plassaert tarafından destekleniyor, ama çoğunluk sorunu gündeme almayı sürekli biçimde reddediyor.

Madam Nochère odasındadır; girişteki ışıklardan biriyle bağlantılı sigortaları değiştirdikten sonra bir tabureden inmektedir. Kapıcı odası yaklaşık on iki metre karelik bir alandır, açık yeşil boyalıdır ve zemin, kırmızı karolarla kaplıdır. Ağaç bir kafes bölmeyle ikiye bö-

lünmüştür. Bölmenin öbür tarafında, zar zor görülebilen "yerde" üzerinde gipür bir örtü bulunan bir yatak, üstünde küçük bir ısıtıcıyla bir evye, üstü mermer kaplı bir lavabo, küçük bir rustik komodinin üzerine konmuş ikili bir ocak ve sayısız kutu ve valizle dolu raflar var. Esas odanın bulunduğu bölümde, üzerinde üç yeşil bitki; cılız ve rengi solmuş bugenvillea kapıcıya ait, çok daha yeşil ve canlı kauçuklarsa seyahatte olan ve birinci katta sağdaki dairede oturan Louvet'lere ait; çiçekleri kapıcıya emanet etmişler – ve akşam gazeteleri bulunan bir masa var: özellikle dikkati çeken Madam Moreau'nun *Jours de France*'ı; kapakta Gina Lollobrigida, Gérard Philippe ve René Clair, Croisette'te kol kola görülüyor ve şu yazı okunuyor: "Yirmi yıl önce Cannes'da zafer *Gecenin Güzelleri*'nindi." Madam Nochère'in Boudinet adh kurnaz ve şişman, küçük, sıçan avcısı köpeği başka bir masada yatıyor; yanında bir düz tabak, bir çukur tabak, bir bıçak, bir kaşık, bir çatal, bir ayaklı bardak, kıvrımlı kutusu içinde bir düzine yumurta ve üzerlerinde hasır şapkalı Nice'li kızlar resmi bulunan üç mineçiçeği ve nane çayı poşeti var: bölmeye bir piyano dayanmış; bugün tıp öğrenimini bitirmekte olan kapıcının kızı Martine on yıl boyunca bu piyanoda titiz ve dikkatli bir tavırla *Türk Marşı*'nı, *Für Elise*'yi, *Children's Corner*'ı ve Paul Dukas'nın *Le Petit Ane*'ını çaldı; piyano artık kapalı ve üstünde bir sardunya saksısı, gök mavisi renginde çan biçiminde kadın şapkası, bir televizyon ve bir bebek sepeti var; bebek sepetinde beşinci katta sağ taraftaki dairenin kiracısı Geneviève Foulerot'nun bebeği uyuyor; Foulerot bebeğini her sabah saat beşte kapıcıya emanet ediyor ve akşam sekizde evine dönüp, banyo yaptıktan ve üstünü değiştirdikten sonra alıyor.

Karşıdaki duvarda, yeşil bitkili masanın üst tarafında numaralı kancaları bulunan ağaç bir plaka var, üstünde genellikle eksiksiz bir anahtar takımı, merkezi ısıtma güvenlik araçlarının kullanma talimatıyla ilgili bir duyuru, büyük olasılıkla bir katalogdan kesilmiş olan renkli, iri bir tek taş elmas yüzük fotoğrafı ve kare biçimli bir kaneviçe işleme görülüyor: içeriği alışılmış sürek avları ve Büyük Kanal'daki maskeli balolara göre farklı ve görenleri şaşırtıyor; büyük bir sirk çadırının önündeki bir gösteri resmedilmiş: sağda iki akrobat var: biri bir dev, bir tür Porthos, altı ayak uzunluğunda, koca kafalı, geniş omuzlu, bir demirci körüğüne benzeyen göğüs, on iki yaşındaki ağaçları andıran bacaklar, bir makineyi hareket ettiren kolları andıran kollar, budama makasına benzeyen eller; bu dev, yirmi yaşında, narin, zayıf, ötekinin dörtte bir ağırlığında bile olmayan bir

delikanlıyı kollarının ucunda tutuyor; ortada bir grup cüce, kraliçelerinin çevresinde çeşitli oyunlar yapıyorlar, cücelerden biri dişi köpeğe benziyor ve sepet desenleri olan bir elbise giymiş; sol tarafta da siyah gözbağh, siyah ceketli yaşlı, bitkin bir hayvan terbiyecisi var; adamın kafasındaki şahane sombreronun uzun püsküllleri çok hoş bir şekilde sırtından aşağı doğru sallanıyor.

otuz altıncı bölüm

Merdivenler, 5

İkinci kat sahanlığı. İki tarafında, altıgen biçimli mermer saksılar içinde cüce portakal ağaçları bulunan Altamont'ların kapısı açık. Resepsiyon için çok önceden geldiği açıkça belli olan bir aile dostu çıkıyor kapıdan.

Bu, Herman Fugger adında bir Alman sanayici. Savaştan hemen sonra kamping araç gereci satarak zengin olmuş ve daha sonra tek parça yer kaplamaları ve duvar kâğıdı işine dönmüş. Kruvaze ceketli bir takım elbise var üstünde; elbisenin ağırlığı pembe benekli mor bir kaşkolla dengelenmiş. Koltuğunun altında bir Dublin gazetesi var – *The Free Men* – manşet okunabiliyor:

NEWBORN POP STAR WINS PIN BALL CONTEST

ayrıca bir seyahat acentesinin küçük bir ilanı da görülüyor:

Herman Fugger aslında mahsus çok erken gelmiştir; yemek pişirmeyi çok sever, işlerinin yoğunluğu nedeniyle mutfağa giremediği için çok üzülmektedir, sanatını icra edebileceği bir güne kavuşmak

ihtimali gitgide uzaklaşmaktadır ve o akşam bu fırsatı yakaladığına inanmaktadır; orijinal bir biralı domuz butu hazırlamayı tasarlamaktadır ve bu buttan çıkarılan yumurtanın dünyanın en nefis şeyi olduğunu iddia etmektedir ama Altamont'lar şiddetle reddederler düşüncesini.

otuz yedinci bölüm

Louvet, 1

Louvet'lerin dairesi birinci katta sağ tarafta. Üst düzey yöneticilerinin oturma odası; duvarlar açık kahverengi deriyle kaplı; altıgen şöminedeki ızgarada parlamaya hazır bir ateş var; entegre görsel-işitsel sistem: stereo, teyp, televizyon, diapozitif projeksiyon aygıtı; divan ve doğal deriden, düğmeli uyumlu koltuklar. Çiğ rengi, tarçın rengi, yanık ekmek renginde tonlar; boz renkli küçük çinilerle kaplı alçak bir masa; masanın üstündeki geniş ve pek derin olmayan kâsede birtakım poker zarı, örgü yumurtaları, küçük bir angustura şişesi, aslında çakmak olan bir şampanya mantarı; San Francisco'daki bir kulüpten (*Diamond's*) gelmiş reklam amaçlı bir kibrit kutusu; hemen hemen her konumda sabit kalabilen ince siyah metal ayaklı modern İtalyan malı lambasıyla imparatorluk stilinde büyük bir çalışma masası; üstünde küçük küçük renkli yastıklar bulunan bir yatak konmuş ve kırmızı perde gerilmiş küçük bir bölme; karşı duvarda, ellerinde eski çalgılar bulunan müzisyenlerin resmedildiği büyük bir suluboya resim.

Louvet'ler seyahatte. Çok seyahat ederler, hem iş seyahatine çıkarlar hem eğlenmek için seyahat ederler. Louvet başkalarının onunla ilgili olarak çizdiği ve kendisinin de paylaştığı imaja benziyor –belki de biraz fazla–: İngiliz modası, Franz-Josephvari bıyık. Madam Louvet çok şık bir kadın, kırk yaşlarında, etek-pantolon, kareli sarı yelekler, deri kemerler ve deniz kabuklarından yapılmış iri bilezikler takmayı çok seviyor.

And'larda Makondo bölgesinde ayı avında başka bir çiftle çekil-

miş bir fotoğrafları var; öyle bir poz vermişler ki, ejusdam farinae* çiftler gibi nitelenebilirler ancak; dördü de hâki ceketler giymiş; bol bol cepleri ve fişeklikleri var. Önde Louvet, çömelmiş, bir dizi yerde, tüfeği elinde; arkasında karısı portatif bir iskemleye oturmuş; öteki çift iskemlenin arkasında ayakta duruyor.

Fotoğrafta beşinci biri daha var; kuşkusuz kendilerine eşlik eden rehber bu ve biraz kenarda durmuş: uzun boylu, saçlarını kazıtmış, bir Amerikan deniz piyadesini andırıyor; üzerinde kamufle bir battle-dress var, kafası tamamıyla, ucuz, kapağı resimli, *El Crimén Piramidal* adlı bir polisiye romanla meşgul sanki.

* Aynı hamurdan, aynı çamurdan. (Ç.N.)

otuz sekizinci bölüm

Asansör Tertibatı, 1

Asansör her zamanki gibi arızalı. Hiçbir zaman çok iyi çalışmadı zaten. Hizmete girdikten aşağı yukarı birkaç hafta sonra 1925 yılının temmuzunda on dördünü on beşine bağlayan gece yedi saat süreyle arızalı kaldı. Asansörde dört kişi vardı ve sigorta da bu gerekçeyle tamir masraflarını ödemeyi kabul etmedi, çünkü asansörün üç kişilik ya da iki yüz kiloya kadar yük taşıyabilecek kapasitede olduğu belirtilmişti. Bu dört kurban o zamanki adı Flora Champigny olan Madam Albin, askerliğini yapmakta olan nişanlısı Raymond Albin, o zaman henüz genç bir tarih öğretmeni olan Mösyö Jérôme ve Serge Valène'di. Havai fişek gösterisini seyretmek üzere Montmartre'a gitmişlerdi ve Pigalle, Clichy, Batignolles yoluyla ve rastladıkları kahvelerde beyaz sek ve soğuk roze şarap içerek, yürüyerek dönmüşlerdi. Bu nedenle sabahın dördünde dördüncü beşinci katlar arasında sıkışıp kaldıklarında çakırkeyif durumdaydılar. İlk korku ve şaşkınlığı atlattıktan sonra kapıcıyı çağırdılar; o zaman daha Madam Claveau değildi kapıcı; binanın inşaatında orada bulunmuş olan yaşlı bir İspanyol kadın bakıyordu bu işe. Kadının adı Madam Araña'ydı* ve gerçekten de adı gibiydi; ufak tefek, kara kuru ve eğri büğrü bir kadıncağızdı. Üstünde yeşil dallı portakal rengi bir giysi ve kafasında da bone niyetine taktığı bir pamuklu çorapla geldi ve kendilerine susmalarını emrederek birkaç saatten önce kurtarılabileceklerini ummamalarını bildirdi.

Şafağın loş ışığında yalnız kalan dört genç (o zaman dördü de

* İsp. Örümcek. (Ç.N.)

gençti) servetlerinin dökümünü çıkardılar. Flora Champigny'nin çantasında kavrulmuş fındık kalmıştı; bunları paylaşıp yediler, ama pişman oldular, çünkü daha beter susattı fındık onları. Valène'in bir çakmağı, Mösyö Jérôme'un da sigarası vardı; birkaç sigara içtiler, ama su içmeyi tercih ederlerdi pek tabii. Raymond Albin vakit geçirmek için kâğıt oynamayı önerdi ve cebinden kir pas içinde, lekeli bir deste iskambil çıkardı ama hemen vale sineğin eksik olduğunu anımsadı. Bu kayıp valeyi aynı boyutlarda bir kâğıtla doldurmaya karar verdiler; kâğıdın üzerine çevrik çifte baş, bir sinek (♣), bir büyük V, hatta valenin (uşağın) adını bile yazacaklardı. "Baltard," dedi Valène, "Hayır! Ogier" dedi Mösyö Jérôme. "Hayır! Lancelot!" dedi Raymond Albin. Bir süre alçak sesle tartıştılar, sonra da valenin adını koymanın kesinlikle gerekli olmadığına karar verdiler. Bir kâğıt parçası aradılar. Mösyö Jérôme kartvizitlerinden birini teklif etti, ama kâğıtlarla aynı boyutta değildi kartvizit. Sonunda bir zarf parçasını uygun buldular bu iş için. Bu zarf Valène'e gelen bir mektubun zarfıydı; mektubu gönderen Bartlebooth idi ve ulusal bayram nedeniyle ertesi gün suluboya dersi almaya gelemeyeceğini bildiriyordu (bunu son dersten birkaç saat önce sözlü olarak da bildirmişti, ama bu tavır hiç kuşkusuz Bartlebooth'un belirgin bir özelliğiydi ya da belki de sadece kendisinin yeni yapmış olduğu bir mektup kâğıdını göstermek için bir fırsattı: *bulutlu,* hemen hemen bronz renkli şahane bir parşömen taklidi kâğıttaki baklava biçimli çerçeveye adının ve soyadının baş harflerini oturtmuştu). Valène'in cebinde hiç kuşkusuz bir kalem vardı ve Flora Champigny'nin tırnak makasıyla zarftan uygun boyutlarda bir parçayı iyi kötü düzgün biçimde kesmeyi başardıklarında, kâğıda gayet güzel biçimde birkaç çizgiyle bir sinek valesi çizdi; üç arkadaşı hayranlıklarını belirten ıslıklarla karşıladılar bu başarıyı: benzerlik (Raymond Albin), çizimdeki sürat (Mösyö Jérôme) ve benzersiz güzellik (bayan Flora Champigny).

Ama başka bir sorun çıktı bu sefer de ortaya; çok çarpıcı olan bu vale öteki kâğıtlar arasında seçiliyordu; vale, oynamak istedikleri *belot*'da birinci derecede işlevi ve rolü olan bir kâğıt olmasaydı bu sorun da önemli değildi. O zaman Mösyö Jérôme tek çözüm olarak şunu önerdi: önemsiz bir kâğıdı sözgelimi sinek yediliyi, vale sinekle değiştirmek ve zarftan koparılacak başka bir kâğıt parçasına da bir sinek yedili çizmek. "Bunu önceden düşünmek gerekirdi," diye homurdandı Valène. Gerçekten bu işe yetecek kadar zarf kalmamıştı. Üstelik de Flora Champigny kendisine *belot* oynamayı öğretecekler diye

beklemekten yorulmuş ve uyuyakalmıştı, daha sonra da nişanlısı uyumuştu. Valène ve Mösyö Jérôme bir ara ikili bir parti çevirmeyi düşündüler ama her ikisi de gerçekten oynamak istemiyorlardı ve hemen vazgeçtiler. Uykudan çok susuzluk ve açlık kıvrandırıyordu onları; yapmış oldukları en iyi yemekleri anlatmaya başladılar birbirlerine, sonra çeşitli tarif alışverişinde bulundular ve bu alanda Mösyö Jérôme rakipsiz olduğunu gösterdi. Mösyö Jérôme'a göre tarihi ortaçağa kadar dayanan bir yılanbalığı ezmesi için gerekli malzemeleri sıralamayı bitirememişlerdi ki Valène de uyuyakaldı. Büyük olasılıkla ötekilerden daha fazla içmiş olan ve eğlenmeye devam etmek isteyen Mösyö Jérôme bir süre onu uyandırmak için çabaladı. Ama başaramadı ve vakit geçirmek için günün bazı moda şarkılarını mırıldandı, sonra cesaretlenerek, birkaç hafta önce Théâtre des Champs-Elysées'de seyrettiği *Çocuk ve Büyücüler*'in Paris prömiyerinin final temasını kendine göre yinelemeye başladı.

Neşeyle bağırıp çağırması çok geçmeden dördüncü ve beşinci kat sakinlerinin önce yataklarından daha sonra da dairelerinden çıkmalarına yol açtı: Madam Hébert, Madam Hourcade, yanakları traş sabunlu büyükbaba Echard, kabarık kumaştan lizözü, işlemeli bonesi ve ponponlu terlikleriyle Mösyö Colombe'un kâhyası Gervaise ve nihayet karmakarışık bıyıklarıyla o zaman, otuz beş yıl sonra Rorschash'ların satın alıp kendi daireleriyle birleştirecekleri beşinci katta soldaki üç odalı dairelerden birinde oturan Emile Gratiolet.

Emile Gratiolet hiç uysal bir insan değildi. Başka bir zaman olsaydı bu haytaları anında çıkarırdı evden. Bu bağışlama duygusunu esinleyen on dört temmuz mu olmuştu? Yoksa Raymond Albin'in piyade eri üniforması mı? Yoksa Flora Champigny'nin yanaklarının tatlı kırmızılığı mı? Şurası kesin ki asansörün kapılarının dışardan açılmasını sağlayan ve elle çalışan aleti harekete geçirdi, dört sefihin daracık kabinden çıkmalarına yardımcı oldu ve onları herhangi biçimde tehdit etmeden, korkutmadan evlerine gönderdi.

otuz dokuzuncu bölüm

Marcia, 3

Antikacının kocası Léon Marcia odasındadır. Hasta, zayıf ve cılız, yüzü griye çalan, kemikli bir ihtiyardır bu adam. Siyah deri kaplı bir koltukta oturmaktadır. Üzerinde pijamasının pantolonu, yakasız bir gömlek, düşük omuzlarında portakal rengi kareleri olan bir atkı, çıplak ayaklarında rengi solmuş terlikler, kafasında Frigya başlığını andıran flanel bir şey vardır.

Bu sönmüş, boş gözlerle bakan, yorgun adam bugün hâlâ muhamminler ve sanat eşyası alıp satanların büyük bölümü tarafından, Prusya ve Avusturya-Macaristan para ve madalyaları, Ts'ing seramiği, Rönesans dönemi Fransız gravürü, İran ve Basra Körfezi eski müzik aletleri ve seccadeleri gibi çok farklı birçok alanda dünyanın en iyi eksperi kabul edilmektedir. Şöhreti otuzlu yılların başına kadar gider. Bu tarihlerde *Journal of the Warburg and Courtauld Institute*'de yayınladığı makalelerde Léonard Gaultier'ye mal edilen ve 1899'da Sotheby's'de *Dokuz Musalar* adıyla satılan küçük gravürler dizisinin aslında Shakespeare'in en ünlü kadın kahramanları – Cressida, Desdémone, Juliet, Lady Macbeth, Ophélia, Portia, Rosalind, Titania ve Viola – olduğunu ve Jeanne de Chénany tarafından çizildiğini göstermişti; bu saptama büyük bir sansasyon yaratnuştı, çünkü o zaman bu sanatçının hiçbir yapıtı bilinmiyordu ve yalnızca monogramı ve Humbert'in, *Abrégé historique de l'origine et des progrès de la gravure et des estampes en bois et en taille douce,* (Berlin, 1752, in-8°) adlı ve maalesef kaynak belirtmeden, onun 1647-1662 arasında Brüksel ve Aix-la-Chapelle'de çalışmış olduğunu belirten yazısıyla tanınıyordu.

Léon Marcia –ki en şaşırtıcı olanı da budur– tam bir otodidakttır. Ancak dokuz yaşına kadar okula gidebilmiştir. Yirmi yaşındayken zar zor okuyabiliyordu ve düzenli okuduğu tek şey *La Veine* adlı bir at yarışı gazetesiydi; o dönemde Grande-Armée Caddesi'nde hiçbir zaman yarış kazanamamakla kalmayan ayrıca sürekli de kaza yapan yarış otomobilleri üreten bir garajda çalışıyordu. Tabii garaj kısa süre içinde kesin biçimde kapanmak zorunda kaldı ve Marcia birkaç kuruş birikmiş parasıyla birkaç ay işsiz kaldı. Mütevazı bir otelde, Hôtel de l'Aveyron'da kalıyordu, saat yedide kalkıyor, aşağı iniyor, tezgâhta ayaküstü *La Veine*'i karıştırırken kahvesini içiyor, tekrar odasına çıkıyor (bu arada yatağı üstünkörü yapılmıştır), ayakkabılarıyla yatak ucundaki ayak örtüsünü kirletmemek için oraya gazeteyi yaymayı ihmal etmeden uzanıp şöyle bir kestiriyordu.

Son derecede küçük ve önemsiz gereksinimleri olan Marcia yıllarca böyle yaşayabilirdi, ama ertesi kış hastalandı; hekimler zatülcenp teşhisi koydular ve mutlaka dağ havası alması gerektiğini söylediler; Marcia'nın uzun süre sanatoryumda kalabilecek kadar parası yoktu ve Tessin'de en lüks yerde, Pfisterhof d'Ascona'da kat garsonu olarak iş bulmayı başardı. İşi bittikten sonra kendisini titizlikle uymaya alıştırdığı zorunlu istirahatle geçen saatlerini doldurmak için her geçen gün artan bir zevkle okumaya başladı; eline ne geçerse okuyordu. Sanatoryumdaki zengin uluslararası müşteri topluluğundan – et, kauçuk, çelik kralları ya da bunların çocukları – sürekli ödünç kitap aldı. Okuduğu ilk kitap bir roman oldu: bir önceki yıl Fémina Ödülünü kazanmış olan Jacques de Lacretelle'in *Silbermann*'ı; ikincisi karşılaştırmalı çevirisiyle eleştirel bir yapıt Coleridge'in *Kubilay Han*'ı:

"In Xanadu did Kubilay Han
A stately pleasure-dome decree . . ."

Léon Marcia dört yılda binlerce kitap okudu ve altı dil öğrendi: İngilizce, Almanca, İtalyanca, İspanyolca, Rusça ve Paganel'in İspanyolca öğrendiğini sandığı Camoëns'in *Lusiades*'inin yardımıyla değil, Lugano'da bir kitapçıda on santimlik kitapların konduğu sandıkta parçalanmış durumda bulduğu Diego Barbosa-Machado'nun *Bibliotheca Lusitana*'sının yalnızca dördüncü ve son cildinden on bir günde hâkim olduğu Portekizce.

Öğrendikçe öğrenmek istiyordu. Hevesi ve çaba gösterme gücü

sınırsız gibiydi, aynı biçimde öğrenme yeteneği de sınırsız gibiydi. Bir şeyi sonsuza kadar hatırlaması için bir kez okuması yeterliydi. Yunan grameri incelemelerini, Polonya tarihini, yirmi beş bölümlü epik şiirleri, eskrim ya da bahçıvanlıkla ilgili elkitaplarını, popüler romanları ve ansiklopedik sözlükleri aynı hızla, aynı doymazlıkla ve aynı kavrayışla ve de kesinlikle aynı ilgiyle yutuyordu.

Bin dokuz yüz yirmi yedide, Pfisterhof'da kalanların bir kısmı Mösyö Pfister'in girişimiyle, kendisini tamamen istediği öğrenime verebilmesi için Marcia'ya on yıllık bir gelir sağlamak amacıyla bir araya geldiler. O dönemde otuz yaşında olan Marcia hemen hemen üç ay Ehrenfels, Spengler, Hilbert ve Wittgenstein'ın dersleri arasında duraksadı, sonra Panofsky'nin Grek heykel sanatı üzerine bir konferansını dinleyince gerçek eğiliminin sanat tarihi olduğunu anladı ve derhal Londra'ya giderek Courtauld Institute'e kaydoldu. Üç yıl sonra da ekspertiz dünyasına bilinen o yankı uyandıran girişini yaptı.

Sağlığı her zaman sallantıda kaldı ve sanatoryumdaki odasını hemen hemen bütün yaşamı boyunca korumak zorunda kaldı. Önce Londra'da, sonra Washington ve New York'da uzun süre otellerde kaldı. Bir kütüphanedeki ya da bir müzedeki şu ya da bu ayrıntıyı doğrulama işi dışında yerinden kımıldamıyordu ve gittikçe çok değer kazanan öğütlerini yatağından ya da koltuğundan veriyordu. Bütün bunların yanı sıra Atri'deki *Hadriana*'nın (daha çok *Hadriana Melekleri* takma adıyla tanınan) sahte olduğunu kanıtlayan ve Samuel Cooper'ın Frick koleksiyonunda toplanmış minyatürlerinin kesin kronolojisini yapan da odur; ilerde karısı olacak kadını da bu vesileyle tanımıştır: bu müzede staj yapan ABD'ye göç etmiş Polonya Yahudilerinden birinin kızı Clara Lichtenfeld. Kendisinden on beş yaş küçük olmasına karşın tanıştıktan birkaç hafta sonra onunla evlendi ve birlikte Fransa'da yaşamaya karar verdiler. Oğulları David bin dokuz yüz kırk altıda Paris'e gelmelerinden ve Madam Marcia'nın eski bir saraç dükkânında, kocasının tuhaf bir biçimde ilgilenmeyi hep reddettiği bir antikacı dükkânı açtığı Simon-Crubellier Sokağı'na yerleşmelerinden kısa süre sonra doğdu.

Léon Marcia – binanın bazı öteki sakinleri gibi – haftalardır odasından çıkmadı; artık yalnızca süt, bisküvi ve üzümlü kekle besleniyor; radyo dinliyor, eski sanat dergilerini okuyor ya da okuma numarası yapıyor: bir tanesi, *American Journal of Fine Arts,* dizlerinde ve öbür ikisi, bir Yugoslav dergisi *Umetnost ve Burlington Magazine,*

ayaklarında; *American Journal*'ın kapağında şahane, büyüleyici bir Amerikan *estampı* var: altın rengi, kırmızı, yeşil ve çivit rengi: devasa bacalı bir lokomotif barok üslubunda kocaman lambalarıyla ve mükemmel bir hayvan vagonuyla fırtınanın kamçıladığı Prairie'de, gecenin içinde mor vagonları çekerken, şimşeklerle beneklenen kara dumanını patlamaya hazır kara bulutlara karıştırıyor. Burlington'unkini hemen hemen tümüyle kapatan *Umetnost*'un kapağında Macar heykeltraş Meglepett Egér'in bir yapıtının fotoğrafı var: on bir yüzlü sağlam bir bütün oluşturacak biçimde birbirlerinin üstüne tesbit edilmiş dikdörtgen metal parçalar.

Léon Marcia sık sık sessiz ve hareketsiz kalıp, anılara dalıyor: olağanüstü, eşsiz belleğinin derinliklerinden fışkıran bunlardan biri günlerden beri kafasını meşgul ediyor: Jean Richepin'in ölümünden kısa süre önce sanatoryumda verdiği konferans: konferansın konusu Napoléon Destanı'ydı. Richepin küçüklüğünde Napoléon'un mezarının yılda bir kez açıldığını ve savaş malullerinin, imparatorun tahnit edilmiş yüzünü görmeleri için önünden geçirildiğini, böyle bir şeyin hayranlıktan çok, korku ve dehşet yaratacağını, çünkü bu yüzün şiş ve yeşilimsi olduğunu anlatmıştı; bu nedenle de daha sonra bu uygulama kaldırılmıştı. Ama Richepin istisnai bir durumla, Invalides komutanının, mezarı özellikle onun için açtırdığı, askerliğini Afrika'da yapmış büyük amcasının kolunda onu görme fırsatını buldu.

kırkıncı bölüm

Beaumont, 4

Zemini krem rengi geniş karolarla kaplı bir banyo. Duvarlarda çiçek desenli yıkanabilir duvar kâğıdı. Bütünüyle sağlık ve temizlik amacına yönelik eşyalarda hiçbir dekoratif unsur yok; yalnızca ayağı dökme demirden küçük bir yuvarlak masa var; masanın belli belirsiz İmparatorluk stilindeki bronz çerçeveli damarlı mermerden üst kısmında olağanüstü çirkin modern ultraviyole ışınlı bir lamba görülüyor.

Tornalanmış ağaçtan bir portmantoya yeşil saten bir ropdöşambr asılmış; ropdöşambrın sırt kısmına bir kedi silueti ve *maça* simgesi işlenmiş. Béatrice Breidel'e göre zaman zaman büyükannesinin de giydiği bu ropdöşambrı, büyük annenin ABD gezisinde tanıştığı ve âşık olduğu Cat Spade adlı Amerikalı boksör maça çıkarken ve maçtan sonra giyiyordu. Anne Breidel bu versiyona tamamen karşı. Otuzlu yıllarda Cat Spade adlı zenci bir boksör olduğu doğruydu. Meslek hayatı çok kısa sürmüştür. Bin dokuz yüz yirmi dokuzda ordulararası boks turnuvasında şampiyon olmuş, profesyonelliğe geçmek için ordudan ayrılmış ve sırasıyla Gene Tunney, Jack Delaney ve spor hayatı bitmek üzere olan Jack Dempsey'e yenilmişti. Sonra orduya dönmüştü. Vera Orlova'yla aynı çevrelerde dolaşmış olduğu şüphelidir; ayrıca tanışmış olsalar bile bu tutucu, önyargılı beyaz Rus'un ne kadar ağır olursa olsun kendisini bir Zenci'ye teslim edebileceği düşünülemez. Anne Breidel'in açıklaması farklı ama gene de büyükannesinin aşk yaşamıyla ilgili sayısız anekdota dayanıyor: ropdöşambr gerçekten de âşıklarından birinin hediyesiydi; New York'da Carson College'da tarih profesörü olan Arnold Flener'in hediyesiydi: Arnold Flener *Tavernier ve Chardin'in Yolculukları ve Avrupa'da Scudéry'den Montesquieu'ye Pers İmajı* adlı ilginç bir tez hazırlamış-

tı, ayrıca da çeşitli takma adlarla – Morty Rowlands, Kex Camelot, Trim Jinemewicz, James W. London, Harvey Elliot – pornografik ya da en azından açık saçık sahnelerle dolu polisiye romanlar yazmıştı: *Pigalle'de Cinayetler, Ankara'da Sıcak Gece* vb. Vera Orlova'nın *Saraydan Kız Kaçırma*'da Blondine rolünü üstlenmiş olduğu Ohio'da Cincinatti'de tanışmış olmalıydılar. Anne Breidel bu arada kedi ve maça işaretinin, ona göre cinsel çağrışımlarının dışında Flexner'ın ünlü romanı *The Seventh Crack Shot of Saratoga*'ya gönderme yaptığını belirtiyor laf arasında; bu roman becerikliliği ve çevikliğiyle *kedi* lakabını alan ve elinde olmadan karıştığı bir cinayet soruşturmasından ustalık ve kurnazlığıyla sıyrılan yarış alanlarında faaliyet gösteren bir yankesicinin hikâyesini anlatmaktadır.

Madam de Beaumont bu iki açıklamadan da habersizdir; bu ropdöşambrın kökeniyle ilgili olarak hiçbir zaman en küçük bir yorum yapmanuştır.

Bazı eşyaların konulabilmesi için uygun genişlikte tutulmuş küvetin kenar kısmına birkaç şişe, kauçuktan gök mavisi renginde işlemeli bir bone, kese biçiminde, pembemsi sünger gibi bir maddeden yapılmış, örülmüş ince bir kaytanla bağlı bir tuvalet çantası ve parlak metalden kapağında içinden bir kleenex parçası çıkmış bir yarık bulunan paralelyüz bir kutu konmuş.

Anne Breidel küvetin yanında yeşil bir banyo havlusunun üstünde yüzükoyun uzanmış durumda. Sırtının ortalarına kadar çekilmiş ince beyaz keten bir gömlek giymiş; selülit çizgileriyle dolu kıçında kırmızı, plastik, yaklaşık kırk santimetre yarı çapında elektrikli bir termovibromasör var.

Kendisinden bir yaş küçük kız kardeşi Béatrice ince ve uzun, ama Anne kısa, tombul ve yağlı. Sürekli kilosuyla meşgul, sıkı rejimler uyguluyor ve hiçbir zaman da işi sonuna kadar götürecek gücü bulamıyor kendinde ve çok çeşitli tedavi yöntemlerine başvuruyor: çamur banyolarından terleme kombinezonlarına, kırbaçlı sauna seanslarından iştah kesici haplara, akupunkturdan bitkisel ilaçlara ve medicine-ball'lara, home trainer, zorunlu yürüyüşler, yerinde saymalar, yay, paralel bar ve öteki bitkin düşürücü egzersizlerden mümkün olan her tür masaja kadar: kese, kurutulmuş kabak, şimşir yaprağı, özel sabunlar, sünger taşı, şap pudrası, kızıl kantaron, ginseng, süt ve tuz. Bugünlerde uyguladığı yöntemin ötekilere göre kesin bir üstünlüğü var: aynı zamanda başka uğraşlara da verebiliyor kendisini; uygulanan ve faydasını gördüğü yetmiş dakikalık bu günlük

seanslar sırasında elektrikli yastık, hoş bilinen etkisini omuzlar, sırt, kalçalar, kıç, uyluklar ve karın üzerinde göstererek gıda rejiminin bilançosunu çıkaracaktır: önünde *Her Zaman Alınan Besinlerin Enerji Değerinin Eksiksiz Tablosu* adlı küçük bir not defteri vardır; bu not defterinde, adı özel karakterlerle basılı besinler özellikle kaçınılması gerekli besinlerdir ve bunlarla bir gün önce aldığı ve yalnızca bu işe ayrılmış bir ajandaya tam miktarlarını yazdığı besinlerin kalori değerlerini – hindiba 20, ayva 70, mezgit balığı 80, *sığır filetosu 220, kuru üzüm 290, hindistan cevizi 620* – karşılaştıracaktır:

Şekersiz ve sütsüz çay	0
Bir ananas suyu	66
Bir yoğurt	60
Üç çavdar bisküvisi	60
Rendelenmiş havuç	45
Kuzu pirzolası (iki)	192
Kabak dolması	35
Taze keçi peyniri	190
Ayva	70
Balık çorbazı (kızarmış ekmeksiz ve sarmısaklı mayonezsiz)	180
Taze sardunyalar	240
Yeşil limonlu tereotu salatası	66
Saint-nectaire	400
Yabanmersini kompostosu	110
Toplam	1714

Bu hesap, unutkanlık nedeniyle müthiş bir günah işlememiş olsa, Saint-Nectaire'e rağmen uygun bir hesaptı; Anne hiç kuşkusuz kahvaltıda, öğle ve akşam yemeklerinde yiyip içtiğini titizce kaydetti ama yemek aralarında doymak bilmez iştahını yatıştırmak için buzdolabı ve teldolabı arasında yaptığı kırk elli kaçamağın hesabını kesinlikle tutmadı. Büyükannesi, kızkardeşi ve yirmi yıldır kendilerine hizmet eden Madam Lafuente yemesini engellemek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar, hatta her akşam buzdolabını boşaltıp, yenebilecek olan ne varsa kilitli bir dolaba kaldıracak kadar ileri götürdüler

işi; ama hiçbir şeye yaramıyordu bu: hafif yemeklerinden malırum kalan Anne Breidel tarif edilmez sinir krizleri geçiriyor ve müthiş açlığını gidermek için bir kalıveye ya da arkadaşlarına gidiyordu. Mesele Anne'ın yemek aralarında atıştırması değildi; birçok beslenme uzmanı yararlı bile buluyordu bunu. Vahim olan, rejim konusunda sofrada müthiş bir titizlik içinde olması, bunu büyükannesine ve kızkardeşine de kabul ettirmesi ama sofradan kalkınca da şaşırtıcı bir hoşgörü içine girmesiydi. Masada yalnızca ekmek ve yağ değil zeytin, karides, hardal ya da tekesakalı gibi zararsız bilinen besinleri bile görmeye dayanamazken geceleri kalkıp, hiç sıkılmadan, çekinmeden tabaklar dolusu *yulaf ezmesi* (350), *tereyağlı reçelli ekmek* (900), *çukulatalar* (600), *meyveli, kremalı yağlı çörekler* (360), *mavi Auvergne peyniri* (320), *ceviz* (600), *domuz kavurması* (600), *gravyer peyniri* (380) ya da *zeytinyağlı ton balığı* (300) yiyordu. Aslında hemen hemen her an bir şey geveler ağzında ve bir yandan sağ eliyle avutucu hesaplar yaparken sol eliyle de bir pilicin budunu kemirir.

Anne Breidel on sekiz yaşındadır henüz. Kızkardeşi kadar parlak bir öğrencidir. Ama Béatrice kuru bilgilere sahip bir öğrenciyken – Genel Yarışma'da Yunanca birinci – ve eski tarihe ya da hatta arkeolojiye eğilim duyarken Anne bilime meraklıdır: on altı yaşında liseyi bitirdi, ilk kez katıldığı Ecole Centrale'e giriş sınavında yedinci oldu.

Anne 1967'de dokuz yaşındayken kendisinde mühendislik yeteneği olduğunu keşfetti. O yıl Panama bandıralı petrol gemisi *Silver Gleen of Alva*, Tierra del Fuego açıklarında içindeki yüz dört kişiyle birlikte battı. Güney Atlantik'i ve Weddel Denizini kasıp kavuran fırtına nedeniyle alarm işaretleri pek iyi anlaşılamayınca, yeri tam olarak tespit edilemedi. İki hafta boyunca Arjantin sahil koruma muhafızları ve Şili sivil savunma ekipleri o çevredeki gemilerin de yardımıyla Horn Burnu ve Nassau Körfezindeki sayısız adacığı yorulmadan, bıkmadan usanmadan taradılar.

Anne her akşam gitgide artan bir ilgiyle gazetede aramaların sonuçlarını izlemekteydi: kötü hava koşulları, çalışmaları büyük ölçüde yavaşlatıyordu ve haftalar ilerledikçe kazadan kurtulabilmiş olanların bulunması ihtimali azalıyordu. Bütün umutlar kaybolduğunda basın, kazadan kurtulmuş olabilecekleri kurtarabilmek için korkunç koşullarda büyük fedakârlıklarla çaba harcayan kurtarıcıları alkışladı; ama birçok yorumcu da birtakım nedenlere dayanarak felaketin gerçek sorumlusunun kötü hava koşulları değil, Tierra del Fuego'da

ve genel olarak da bütün dünyada, kaybolan gemilerin gönderdiği sinyalleri atmosfer koşulları ne olursa olsun alabilecek güçte alıcıların bulunmaması olduğunu iddia ettiler.

Bu yazıları okuduktan sonra kesen, özel bir deftere yapıştıran, daha sonra da sınıfta (altıncı sınıftaydı) bu konuyla ilgili bir konuşma yapan Anne Breidel dünyanın en büyük radyo kulesini yapmaya karar verdi: bu, sekiz yüz metre uzunluğunda bir anten olacaktı ve Breidel Kulesi adıyla bilinecekti; yarıçapı sekiz yüz kilometre olan bir alan içersindeki bütün mesajları alacaktı bu alet.

Anne on dört yaşına kadar boş zamanlarının büyük bölümünü kulesinin planlarını çizmeye ayırdı, ağırlığını ve direncini hesapladı, gücünü denetledi, optimal mevkisini – Tristan de Cunha, Crozet Adaları, Bounty Adaları, Sao Paolo Adası, Margarita-Tereza Takım Adası ve nihayet Madagaskar'ın güneyindeki Prens Edward Adaları – irdeledi ve ne mucizevi kurtarmalar gerçekleştirebileceğini bütün ayrıntılarıyla dile getirdi içinden. Fizik bilimine ve matematiğe olan sevgisi bu mitsel imajdan sonra, Hint Okyanusu'nun dondurucu sislerinden çıkan bu iğ biçimindeki işaret direğinden sonra güçlendi.

Okulun son iki yılında ve bu arada uydu aracılığıyla telekomünikasyonun gelişmesiyle projesi son safhaya geldi. Bu hikâyeden yalnızca bir gazete fotoğrafı kaldı geriye: on iki yaşında, meydana getirmek için altı ayını verdiği maketin önünde poz vermiştir; mikroskopik yapıştırma noktalarıyla birbirine tutturulmuş 2.715 çelik pikap iğnesinden oluşan, iki metre uzunluğunda, bir dantel kadar ince, bir dansçı kadar narin ve tepesinde 366 parabolik miniskül alıcı taşıyan çelik bir konstrüksiyondur bu maket.

kırk birinci bölüm

Marquiseaux, 3

Philippe ve Caroline Marquiseaux, ana baba Echard'ların eski odasıyla küçük yemek odasını birleştirerek ve buraya artık hiçbir işlevi kalmayan girişle, süpürge dolabını ekleyerek ajanslarının toplantı salonu haline getirdikleri büyük bir yer kazandılar; burası kesinlikle bir büro değil, brain-storming ve grupoloji konusundaki son tekniklerden esinlenilerek oluşturulmuş ve Amerikalıların "Informal Creative Room" (ICR) adını verdikleri ve laubali bir dille *I see her* dedikleri türden bir oda: Marquiseaux'lar buraya laklakhane, cogitorium ya da tanıtmayı üstlendikleri müziğe referans olarak popşop diyorlar; ayrıntıları daha sonra, La Défense'taki gökdelenlerden birinin on yedinci katındaki ajanslarının bulunduğu bürolarda düzenlenecek olan kampanyalarının temel stratejileri burada belirleniyor.

Duvarlara ve tavana beyaz vinil gerilmiş; yerde, bazı hamasi sanat erbabının kullandıklarının aynısından köpüklü kauçuk bir halı var; duvarlarda hiçbir şey yok; hemen hemen hiçbir mobilya da yok: alçak beyaz lake bir büfenin üstünde Seven-Up sebze suyu ve alkolsüz bira (rootbeer) kutuları duruyor. İnce çizgiler halinde kum dolu ve ender rastlanan birkaç çakıltaşı gözüken sekizgen bir jardinyer; ve her çeşit ve her renkte çok sayıda yastık görülüyor.

Mekânı temel olarak dört eşya paylaşmış: ilki hemen hemen Rank'ın filmlerinin jeneriğinin boyu kadar yani bir insandan daha uzun bronz bir gong: Uzakdoğu'dan değil, Cezayir'den gelmiş; Cervantes, Régnard ve Saint Vincent de Paul'ün de hapsedilmiş olduğu Berberi zindanlarındaki mahkûmları yönetmek için kullanılmış olsa gerek; Arapça bir yazı var üstünde.

Kuran'daki yüz on dört surenin okunmasına bununla (*Fatiha*) başlanır. "Bağışlayan ve Esirgeyen Allah'ın adıyla."

İkinci eşya, parlak renkli "elvispresleyvari" bir jukebox; üçüncüsü *Flashing Bulbs* adı verilen özel model bir tilt makinesi: ne yayı, ne zembereği ne de kontörü var: arkalarında elektronik bir flaşa bağlı ampullerin bulunduğu sayısız küçük delikli aynalardan oluşuyor bu alet: görünmeyen ve ses çıkarmayan çelik bilyenin hareketi öylesine yoğun şimşekler çıkarıyor ki, karanlıkta aletten üç metre uzakbkta olan bir seyirci sözlükteki kadar küçük harfleri rahatlıkla okuyabilir; aletin önünde tam yanında duran birisi, koruyucu gözlük bile taknuş olsa, bunun etkisi öylesine "psychédélique" olmaktadır ki "hipi bir şair" bununla ilgili olarak *gökcisimsel çiftleşme*den söz etmiştir. Altı kişinin kör olmasına yol açtığı saptandıktan sonra bu aletin üretilmesi yasaklanmıştır; böyle bir alete sahip olmak çok zordur, çünkü bu minyatür şimşeklere bir uyuşturucuya alışır gibi alışan kimi hevesliler bu aletlerden dört ya da beşinin başına üşüşüp, hepsini aynı anda çalıştırabilmektedirler.

Dördüncü eşya, iki küresel kolonu olan ve yanlış biçimde synthesiser olarak adlandırılan elektrikli bir org.

Akuatik dokunmalara gömülmüş olan Marquiseaux'lar aynı zamanda müşterileri de olan iki dostlarının beklediği bu odaya gelmediler henüz.

Biri, ipek giysiler içindeki genç bir adam, çıplak ayaklı, yastıklara gömülmüş, zippo çakmakla bir sigara yakan İsveçli bir müzisyen, Sven Grundtvig. Kendisi Falkenhausen ve Hazefeld'in öğrencisi, Weber sonrası müziğin yandaşlarından, bilimsel ve ölçülü bir yapının yaratıcısı; bunların en ünlüsü *Crossed Words* ilginç biçimde bulmaca karesini andıran bir partisyon oluşturuyor; soldan sağa ve yukarıdan aşağıya okunuşu, siyah karelerin sessizlik işlevi gördüğü akort dizisine denk düşmekte. Sven Grundtvig daha popüler bir müziğe doğru kaymak istiyor ve yakın zamanlarda bir oratoryo besteledi: *Proud*

Angels: bu eserin librettosu meleklerin düşüşü hikâyesine dayanıyor. Bu akşamki toplantıda bu eserin, Tabarka Festivalinde çalınmasından önce tanıtılması olanakları araştırılacak.

Öbürü, çok ünlü "Hortense" çok daha ilginç bir şahsiyet. Kırk yaşlarında sert görünümlü, endişeli bakışları olan bir kadın; elektrikli bir orgun yanında çömelmiş durumda ve yalnız kendisi için çalıyor, kendi kulakları dinliyor. Onun da ayakları çıplak – büyük olasılıkla bu evde bu odaya girmeden önce ayakkabıların çıkarılması bir kural – ve baldırları ve kalça kısımları uç demirleri sahte değerli taştan beyaz bağcıklarla sıkılmış hâki renkte uzun bir don, daha çok bir boleroyu andıran, çok sayıda küçük parçalarından oluşmuş kısa bir ceket giyiyor.

"Hortense" bin dokuz yüz yetmiş üçe kadar – adının her zaman tırnak içinde yazılması kural haline gelmiştir – Sam Horton adında bir adamdı. New York'da *Wasps* adlı küçük bir toplulukta gitarist ve besteci olarak çalışıyordu. İlk şarkısı *Come in, Little Nemo*, üç hafta *Variety*'de Top 50'de kaldı ama ötekiler – *Susquehanna Mammy, Slumbering Wabash, Mississippi Sunset, Dismal Swamp, I'm Homesick for Being Homesick* – "kırklı yıllar"ın hoş parçaları özellikleri taşımalarına karşın beklenen başarıyı sağlayamadı. Grup sıkıntılı günler yaşıyordu, angajmanlar seyrekleşmeye başlamıştı ve plak şirketleri sahipleri sürekli toplantıda oldukları haberini gönderiyorlardı ki 1973 yılı başında Sam Horton, dişçisinin bekleme salonunda beklerken tesadüfen karıştırdığı bir dergide saygıdeğer bir Lady olmuş olan Hindistan ordusunun saygıdeğer bir subayıyla ilgili bir makale okumuştu. O anda Sam Horton'ı ilgilendiren, bir insanın cinsiyet değiştirmesinden çok bu ender rastlanan deneyimi anlatan hikâyenin yayıncılık başarısıydı. Sam Horton analojik akıl yürütmenin aldatıcı çekiciliğine kapılarak transseksüellerden oluşacak bir pop gurubunun kesinlikle başarılı olacağına inandı. Öteki dört arkadaşını razı edemedi tabii ki, ama bu düşünce de aklından hiç çıkmadı. Bu düşünce onda kesinlikle reklamın dışında bir ihtiyaca cevap veriyordu, çünkü tek başına kalkıp Fas'a gitti, özel bir klinikte ameliyat oldu ve içsalgı bezlerine gerekli işlemler yapıldı.

"Hortense" ABD'ye döndüğünde, bu arada yeni bir gitaristle anlaşmış olan ve yokuşu tırmanmaya başlamış gözüken *Wasps* kendisini tekrar işe almadı ve on dört yayıncı da yazısını "yakın zamanda görülen bir başarının basit bir kopyası" gerekçesiyle geri çevirdiler. Bu

onun için, kudurmuş bir inek yaşamının başlangıcı oldu: aylarca süren bu dönemde, yaşamak için sabahları seyahat acentelerinde temizlikçilik yapmak zorunda kaldı.

Derin hüznüyle –plaklarının kapaklarındaki kısa biyografik yazılardaki kelimelerle– "Hortense" tekrar şarkılar yazmaya verdi kendisini ve bu şarkıları okumaya hiçbir şarkıcı yanaşmadığından, sonunda kendisi seslendirmeye karar verdi: soğuk ve değişken sesi tartışmasız biçimde bir *new sound*'du ve bütün müzik çevreleri peşine düştüler; şarkılar da onu kısa sürede dünyanın kırılganlıklarının tartışılmaz simgesi olarak gören ve günden güne daha coşkulu bir tavır alan bir toplululuğun endişeli bekleyişine cevap veriyordu: yerine bir pizzacı yapılmak amacıyla yıkılan bitki satan bir dükkânın nostaljik öyküsü olan *Lime Blossom Lady*'yle birkaç gün içinde 59 altın plağından birincisini kazandı.

Philippe Marquiseaux bu ürkek ve kaypak yaratığı Avrupa ve Kuzey Afrika için özel kontrat altına almakla hiç kuşkusuz henüz başında olduğu meslek hayatının en isabetli işlerinden birini yapmış oldu; sonu gelmez kaçışları, kontratlara uymaması, intihar girişimleri, depresyonları, davaları, seks partileri ve orjileri, tedavileri, delice hevesleriyle en azından getirdiği kadar götüren "Hortense"ın kendisi için yapmamıştı bu işi hiç kuşkusuz; müzikhol dünyasında isim yapmak için herkes artık "Hortense"la aynı ajansta olmak istiyordu da ondan.

kırk ikinci bölüm

Merdivenler, 6

İki adam dördüncü katın sahanlığında karşılaştılar. Her ikisi de elli yaşlarındaydı, ikisinin de dikdörtgen çerçeveli gözlüğü vardı, ikisi de aynı siyah elbiseden giymişlerdi; pantolon, ceket, yelek biraz büyük gelmişti üzerlerine, ayakkabıları, kravatları siyahtı, beyaz gömleklerinin yakaları kolalanmamıştı ve siyah yuvarlak şapka takmışlardı. Ama sırtı dönük olan, kaşnıir tipi emprime bir kaşkol takmışken öbürünün kaşkolu mor çizgili pembeydi.

Bunların ikisi de gezgin satıcı. Birincisi *Rüyaların Yeni Anahtarı*'nı satıyor; sözde, Yaki adlı bir büyücünün öğretisine dayanıyor yöntemi; Henry Barrett adlı bir İngiliz seyyahı tarafından XVII. yüzyıl sonunda derlenip düzenlenmiş, ama aslında birkaç hafta önce Madrid Üniversitesi Botanik bölümünde okuyan bir öğrenci tarafından kaleme alınmış. Onlarsız bu rüya anahtarının hiçbir işe yaramayacağı anakronizmler ve İspanyol'un, kronolojik ve coğrafi ekzotizmi öne çıkararak şu bıktırıcı listeyi güzelleştirmeye yardım eden muhayyilesinin süslemeleri bir yana, önerilen birtakım çiftler hayli şaşırtıcı.

AYI	=	DUVAR SAATİ
PERUKA	=	KOLTUK
RİNGA	=	YALIYAR
ÇEKİÇ	=	ÇÖL
KAR	=	ŞAPKA
AY	=	AYAKKABI
SİS	=	KÜL
BAKIR	=	TELEFON
JAMBON	=	YALNIZ

İkinci satıcı *Debout*! adlı küçük bir gazete satıyor. Yehova Şahitleri'nin yayın organı. Her bölümde birtakım temel yazılar: "İnsanlığın Mutluluğu Nedir?" "Kutsal Kitap'taki 67 Gerçek," "Beethoven Gerçekten Sağır mıydı?" "Kedilerin Gizemi ve Büyüsü," "Frenkincirinin Tadını Çıkarmayı Öğrenin", birtakım genel bilgiler: "Çok Geç Olmadan Davranın!"; "Hayat Tesadüfen mi Ortaya Çıktı?", "İsviçre'de Daha Az Evlilik" ve *Statura Justa et aequa sint pondere* türünden bazı özdeyişler var. Sayfalar arasına gizlice, postayla, ne içerdiği anlaşılmayacak paketlerle gönderme teklifleri de içeren hijyenik madde reklamları konmuş.

kırk üçüncü bölüm

Foulerot, 2

Beşinci katta sağ taraftaki odalardan biri. Tutuklanıncaya kadar Paul Hébert'in odasıydı burası. Sigara yanıklarıyla delik deşik olmuş bir yün halı, yeşilimsi duvar kâğıdı ve çizgili kumaş kaplı bir cosy-corner'la öğrenci odası.

7 Ekim 1943'de Saint-Germain Bulvarında üç Alman subayının ölümüne yol açan suikastin sorumluları aynı gün akşam saatlerinde tutuklandılar. İki suikastçi "Davout Eylem Gurubu" mensubu eski subaylardı ve çok kısa zamanda örgütün kendilerinden başka üyesi olmadığı ortaya çıktı; eylemlerinin amacı Fransızlara yitirmiş oldukları soyluluklarını yeniden kazandırmaktı. El ilanları dağıtmaya hazırlandıkları sırada yakalandılar. El ilanı söyle başlamaktaydı: "Alman askeri güçlü, kutsal bir yaratık, ülkesinin büyüklüğünden başka bir şey düşündüğü yok. *Deutschland über alles*! Oysa biz heveskârlığımızla harap ettik kendimizi!"

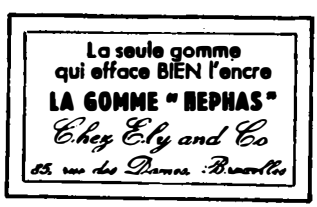
Patlamadan sonra polisin gerçekleştirdiği baskında gözaltına alınan herkes, ertesi gün öğleden sonra kimlikleri tespit edilip serbest bırakıldı. Yalnızca durumları şüpheli görülen ve işgal kuvveti yetkililerinin haklarında ek bir soruşturmaya gerek gördüğü beş öğrenci alıkonuldu. Paul Hébert de içindeydi bunların: kimliğinde bir sorun yoktu ama kendisini sorgulayan komiser onun bir perşembe günü öğleden sonra saat üçte Odéon Kavşağında görülmesini tuhaf karşılanuştı. Oysa o saatlerde o Wagram Caddesi no 152'de Ecole du Génie Civile'de Ecole Supérieure de Chimie'ye giriş sınavına hazırlanmak üzere çalışıyor olmalıydı. Bu durum da o kadar önemli değildi belki

ama Paul Hébert'in ifadesi hiç inandırıcı bulunmamıştı.

Madrid Sokağı 48 numaradaki bir eczacının torunu olan Paul Hébert bu şeker gibi büyükbabadan çok yararlanıyordu; onun ağrı kesici iksir şişelerini araklıyor ve bunları Quartier Latin'deki uyuşturucu kullanan gençlere kırk elli frank arasında bir fiyata satıyordu; o gün de aylık istihkakı dağıtmış ve kazandığı beş yüz frankı Champs-Elysées'de harcamaya hazırlanırken tutuklanmıştı. Ama aptalca okulu asarak *Pontcarral, Colonel d'Empire* ya da *Goupi-Mains Rouges*'u seyretmeye sinemaya gittiğini söyleyeceğine, anlattıkça karmaşık hale gelen açıklamalara girişti: iki yıl önce Masson'da çıkmış Polonovski ve Lespagnol'ün 856 sayfalık kalın *Organik Kimya*'sını almak üzere Gibert'e gitmek zorunda olduğunu söyledi. "Kitap nerde peki?" diye sordu komiser. "Gibert'de yokmuş," diye karşılık verdi Hébert. Soruşturmanın bu safhasında komiser, hiç kuşkusuz biraz eğlenmek amacıyla bir görevliyi Gibert'e gönderdi ve adam birkaç dakika içinde söz konusu kitapla birlikte döndü. Kazdığı kuyuya düşen Hébert "Evet ama, benim için çok çok pahalıydı," diye mırıldandı.

Suikast zanlıları tutuklandığından komiser artık her ne pahasına olursa olsun "Terörist" aramıyordu. Ama sırf vicdanını rahatlatmak için Hébert'in üstünü arattırdı, beş yüz frankı buldu ve bir karaborsa ağına el koymuş olduğunu sanarak soruşturma açılmasını emretti.

Hébert'in odasına bitişik daracık bölmede eski ayakkabı, mineçiçeği yığını, yamuk yumuk bakır elektrik ocakları, buz patenleri, gevşek telli raketler, paramparça olmuş dergiler, resimli romanlar, eski giysiler ve yıpranmış ip parçalarından oluşan bir yığının içinde gri bir yağmurluk bulundu; yağmurluğun cebinde, yassı, on beş santimetre uzunluğunda, on santimetre genişliğinde karton bir kutu vardı. Kutunun üzerinde şunlar okunuyordu:

Bu kutunun içinde paraşüt bezinden kesilmiş olduğu izlenimi uyandıran siyah ipek bir mendil, çözülmesi güç ve deşifre edilmesinden hiçbir şey elde edilemeyen notlarla ("Ayakta," "baklava biçiminde gravürler", "X-27", "Gault-de-Perche" vb.) dolu bir ajanda; başında J. H. Mansa yazılı olan 1/160 000 ölçekli Jutland haritasından bir parça; içinde dörde katlanmış bir kâğıt bulunan temiz bir zarf vardı; kâğıdın sol üst köşesindeki antet şöyleydi:

Tailor & Shirt-Maker

16 bis, avenue de Messine
Paris 8e

EURope 21-45

bunun üstünde de bir aslan silueti vardı ki armacılık terimlerine göre *aslan* ya da *parslaşmış aslan* gibi kabul edilebilirdi bu. Kâğıdın geri kalan bölümüne tümüyle mor renkli mürekkeple Havre'ın merkezinde, Gambetta Alanı'ndaki Grand Quai'nin planı çizilmişti: kırmızı bir haç işaretiyle *Les Armes de la Ville* oteli belirtilmişti; otel hemen hemen Estimauville ve Frédéric-Sauvage Sokaklarının köşesindeydi.

O tarihten yaklaşık üç ay önce, 23 Haziran'da, Todt Örgütü'nün başlıca sorumlularından mühendis general Pferdleicher Almanların el koyduğu bu otelde öldürülmüştü; Pferdleicher Jutland kıyılarını güçlendirme çalışmalarını yönetmiş, orada iki suikast girişiminden mucizeyle kurtulmuş ve kısa süre önce de bizzat Hitler tarafından *Parsifal Operasyonu*'nu yönetmekle görevlendirilmişti. Bir yıl önce Dunquerque bölgesinde başlamış olan *Cyclope* projesinin aynısı olan bu operasyon için Atlantik Duvarının arkasında, Goderville ve Saint-Romain-du-Colbosc arasında yirmi kilometrelik bir alanda üç telsiz kumanda üssü ve V2'lerle Birleşik Devletlerle vurabilecek kapasitede uzun menzilli füzeler barındırabilecek sekiz bunker inşa etmek gerekiyordu.

Pferdleichter ona çeyrek kala –Alman saati– otelin büyük salonunda yardımcılarından Uşida adlı bir Japon mühendisle satranç oynarken vurulmuştu. Suikastçi otelin tam karşısında bulunan ve o sırada boş olan bir binanın çatı katına oturmuş ve büyük salonun pencerelerinin açık olmasından yararlanmıştı; suikastçi çok elverişsiz bir

konumda olmasına ve çok dar bir açıdan ateş etmesine karşın Pferdleichter'i, tek kurşunla şahdamarını kopartarak öldürmeyi başarmıştı. Bu durumdan suikastçinin usta bir silahşör olduğu sonucu çıkarıldı; ertesi sabah Belediye binasının bulunduğu alandaki ağaçlıklardan birinde yapılan araştırmalarda bulunan 22 kalibrelik İtalyan malı silahın atıcılık yarışmalarında kullanılan bir karabina olması bu görüşü pekiştirdi.

Çeşitli yönlere kaydırılan soruşturmadan bir sonuç alınamadı: silalun resmi sahibi, Mösyö Gressin adında Aigues-Mortes'lu biriydi ve böyle birisi bulunamadı; suikastçinin ateş ettiği evin sahibiyse Nouméa'da görevli bir memurdu.

Paul Hébert'in evinde yapılan aramalar olayı alevlendirdi. Ama Paul Hébert ne bu yağmurluğu, ne kutuyu ne de içindekileri görmüştü: Gestapo boşu boşuna işkence yaptı, bir şey öğrenemediler ondan.

Paul Hébert, genç yaşına rağmen bu dairede tek başına yaşıyordu. Haftada yalnız bir kez gördüğü bir amca ve eczacı büyükbaba ilgileniyordu kendisiyle. Annesi, o daha on yaşındayken ölmüştü ve Devlet Demiryolları'nda demiryolu araçları müfettişi olan babası Joseph Hébert de hemen hemen hiç Paris'te değildi. Almanların şüphesi, Paul Hébert'in iki aydan fazla bir zamandan beri haber alamadığı bu babaya yöneldi. Kısa sürede de işinden ayrılmış olduğu ortaya çıktı, ama onu bulma girişimlerinden hiçbir sonuç alınamadı. Brüksel'de Maison Hély and Co, diye bir yer ve Messine Caddesi 16 A'da Anton adında bir terzi yoktu; bu numara da, bir süre sonra yalnızca suikast saatini belirttiği anlaşılan telefon numarası da uydurmaydı. Birkaç ay içinde Alman makamları Joseph Hébert'in öldüğüne ya da İngiltere'ye geçtiğine karar verdiler, dosyayı kaldırdılar ve oğlunu Buchenwald'e gönderdiler. Her gün işkence gören Paul için bu bir tür kurtuluş oldu.

Bugün dairede on yedi yaşında Geneviève Foulerot adında tamı tamına bir yaşında bir oğlu bulunan bir genç kız oturuyor. Paul Hébert'in eski odası bebek odası olmuş; birkaç çocuk eşyası dışında hemen hemen boş bir oda burası: açılıp kapanan bir masa üstüne konmuş beyaz hasırdan bir bebek sepeti, bir kundak masası, bir koruyucu yastıkla çevrelenmiş dikdörtgen bir çocuk parkı.

Duvarlar çıplak. Yalnızca kapıya bir fotoğraf iğnelenmiş. Geneviève'in fotoğrafı bu; kucağında bebeğiyle gülmekten çatlayacak neredeyse; üstünde ekose iki parçalı bir mayo var ve portatif bir havuzun

yanında duruyor; havuzun metalik duvarında kocaman çiçek süslemeler var.

Bu fotoğraf Geneviève'in, altı sürekli modelinden biri olduğu bir satış kataloğundan alınmış. Katalogda portakal rengi, plastik bir can yeleği giymiş, bir kanoda elinde kürekle ya da üstünde yeşil bir bornozla ve yanında pembe bornozlu bir adamla birlikte yeşil bir çadırın yanındaki metal, sarı mavi çizgili bezden bir bahçe koltuğuna oturmuş durumda ya da üstünde işlemeli bir bluzla küçük halterleri kaldırırken ya da her çeşit iş elbisesi giymiş durumda görmek mümkün onu: hastabakıcı, satıcı kadın, öğretmen gömlekleri, jimnastik öğretmeni kıyafeti, kadın garson önlüğü, kadın kasap ceketi, askılı tulumlar, eteklikler, bluzlar, kısa ceketler, vs.

Geneviève Foulerot pek prestij sağlamayan bu geçim kaynağı dışında tiyatro dersleri alıyor ve birçok filmde ve fotoromanda oynadı. Bir süre sonra belki de Pirandello'nun bir hikâyesinden uyarlanan bir televizyon oyununun kadın yıldızı olacak; dairenin öbür ucunda bir yandan banyo yaparken bir yandan da hikâyeyi okumaya çalışıyor: çok güzel yüzü, iri ve berrak gözleri, uzun siyah saçlarıyla, hem saf ve temiz hem de ahlaksız bakışlarıyla Romeo Daddi'yi delirten Gabriella Vanzi olmak için başvuran otuz aday arasından seçilmeyi başardı.

kırk dördüncü bölüm

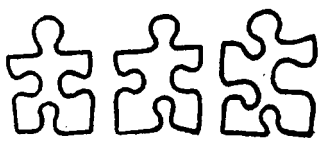
Winckler, 2

Yapboz sanatı ilk bakışta küçük, öyle pek fazla önemli olmayan bir sanat, Gestalt kuramının basit bir öğretisi gibidir: bakışlarımızı yönelttiğimiz ya da ilgilendiğimiz şey –algısal bir edim, öğrenme, bir psikoloji sistemi ya da ilgi alanımızdaki ağaçtan bir yapboz– önce ayrıştırılıp sonra incelenecek bir parçalar toplamı değildir, bir bütündür, yani bir biçim, bir yapıdır: parça bütünden önce var olmamıştır, ne daha dolaysız ne daha eskidir ondan, parçalar bütünü belirlemez, bütün parçaları belirler: eksiksiz olanın ve kurallarının, bütünün ve yapısının bilinmesi, bunları oluşturan parçaların ayrı ayrı bilinmesine indirgenemez; bu şu demektir: bir yapboz parçasına üç gün bakıp, onun görünüşü ve rengiyle ilgili tüm bilgilere sahip olduğunuzu sanırsınız, oysa bir milim ilerleme kaydetmemişsinizdir bu alanda: bu parçayla öteki parçalar arasında ilinti kurmaktır söz konusu olan ve bu anlamda yapboz sanatıyla go sanatı arasında bir ortak nokta vardır; yalnızca biraraya getirilmiş parçalar bir anlam ve okunabilirlik niteliği kazanacaktır: yapboz parçalarını tek tek ele almanın hiçbir anlamı yoktur; bu, olanaksız bir sorudan başka bir şey değildir, donuk, saydamsız bir meydan okumadır; ama dakikalar sonra ve birçok hatadan sonra ya da güçlü bir esinle yarım dakikalık bir süre içinde, parçalardan biriyle yanıbaşındaki arasında bir bağ kurdunuz mu, parça kaybolur ve bir parça olarak varlığını sürdürmez artık: bu ilişkiden önce gelen büyük zorluk *yapboz* –muamma– sözcüğünün İngilizcede yalnızca, "artık varlık nedeni olmayan" değil, bir açıklık ve gerçeklik durumunu kazandıkça "hiçbir zaman var olmamış" anlamına gelmiş olması galiba: sihirli bir biçimde birleştirilen iki parça

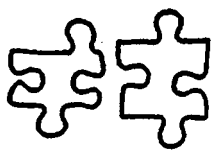
hem bir teklik olmuştur hem de hata, duraksama, bunalım ve bekleyiş kaynağı ...

Yapbozcunun işlevini tanımlamak zordur. Çoğu durumda – özellikle bütün karton yapbozlar için – yapbozlar makinede üretilirler ve kesimleri hiçbir gerekliliğe dayalı değildir: hiç değişmeyen bir resme göre ayarlanmış bir kesme makinası karton tabakalarını hep aynı biçimde keser; gerçek yapbozcu bu parçaları istemez; nedeni de ağaç yerine kartondan olmaları ve bir ambalaj kutusu modeline göre üretilmiş olmaları değildir yalnızca; bu tür bir kesim yapbozun gerçek özgünlüğünü ortadan kaldırdığı için istemez bunları; bu durumda, insanların kafasında değişmez biçimde yer etmiş olan, ilk resmin kolay (sözgelimi Vermeer üslubu bir tablo ya da bir Avuşturya şatosunun renkli fotoğrafı) ya da zor (bir Jackson Pollock, bir Pissaro ya da –basit bir paradoks– beyaz bir yapboz) tanınabilecek bir resim olmasının pek bir önemi yoktur; yapbozun güçlüğü tablonun konusundan ya da ressamın tekniğinden değil kesimin inceliğinden kaynaklanır ve rastlantısal bir kesim zorunlu olarak kenarlar, ayrıntılar, ışık lekeleri, belirgin biçimde çevrelenmiş şeyler, çizgiler, geçişler için aşırı bir kolaylıkla, geri kalanlar için can sıkıcı bir güçlük arasında gidip gelen rastlantısal bir güçlük doğuracaktır: bulutsuz gökyüzü, kum, çimenlik, sürülmüş toprak, gölgeli alanlar vb.

Bu tür yapbozlarda parçalar birkaç büyük sınıfa ayrılır; en tanınmışları şunlardır:
insan figürleri

Lorraine haçları

ve normal haçlar

ve kenarlar oluştuktan, ayrıntılar – çok açık sarı, hemen hemen beyaz saçaklı kırmızı örtülü bir masayla üzerinde açık bir kitap bulunan bir sıra, aynanın gösterişli çerçeveleri, lavta, kadının kırmızı giysisi –ve gri, kahverengi, beyaz ya da gök mavisi büyük arka plan parçaları– ortaya çıktıktan sonra yapbozun çözümü bütün mantıklı kombinasyonların sırayla denenmesine kalacaktır.

Yapboz sanatı elle kesilmiş ağaç parçalarla, bunları üretenin, oyuncunun çözmek zorunda olduğu bütün soruları kendi kendine sormaya girişmesiyle, izleri ve yolları bulanıklaştırmayı tesadüflere bırakma yerine kurnazlık, tuzak ve hayalı getirmesiyle başlar: oluşturulacak resim üzerinde yer alan bütün parçalar – altın brokarlı bir koltuk, biraz yıprannuş siyah bir tüyle süslenmiş üç köşeli siyah bir şapka, tamamen gümüş şeritlerle kaplı bir uşak giysisi – önceden tasarlanmamış bir biçimde aldatıcı bir bilgiye doğru hareket etmeye hizmet edeceklerdir: tablonun örgütlenmiş, tutarlı, yapılanmış, anlamlı uzamı yalnızca anlam ve bilgi açısından yoksul, hareketsiz, biçimsiz parçalara değil, yanlış, tahrif edilmiş bilgiler taşıyan parçalara ayrılacaktır: aslında tavanın birbirlerinden çok uzak iki parçasına ait oldukları halde sıkı sıkıya birbirinin içine geçen iki korniş parçası, son anda, bir çırakmanı tutan bir metal parçası şeklinde ortaya çıkan bir üniforma kemerinin tokası, kimileri bir şömine üzerindeki cüce bir portakal ağacına, kimileri de onun aynada soluklaşmış yansısına ait olan hemen hemen aynı biçimde kesilmiş sayısız parça, bu işe hevesli olanların düştüğü klasik tuzak örneklerinden bazılarıdır.

Bundan hiç kuşkusuz yapbozun en son gerçeği olan bir şey çıkarılacaktır: sanıldığı gibi tek başına oynanan bir oyun değildir yapboz: parçaları yerleştirenin her hareketi, bu parçaların üreticisi tarafından kendisinden önce tekrarlanmıştır; eline aldığı, tekrar aldığı, incelediği, okşadığı her parça, denediği, bir kez daha denediği her kombinasyon, her dokunuş, her sezgi, her umut, her cesaretsizlik bir başkası tarafından kararlaştırılmış, hesaplanmış, incelenmiştir.

Bartlebooth yapbozcusunu bulmak amacıyla *Le Jouet Français* ve *Toy Trader*'e ilan verdi ve adaylardan dokuz santimetre genişli-

ğinde on dört santimetre uzunluğunda iki yüz parçadan oluşan bir örnek istedi: on iki örnek geldi: çoğu basitti bunların ve çekicilikten yoksundu ona göre: bütünüyle yerel renkler içinde "*Camp du Drap d'or Görüşmesi*" ya da "*Küçük Bir İngiliz Kırevinde Bir Gece*" türünden şeylerdi bunlar: siyah ipek giysisi içinde ve altıgen kuartz broşuyla yaşlı Lady, bir tepsi içinde kahve getiren uşak, Regency mobilya ve büyükbabanın portresi: kısa favorili, son posta arabalarının kırmızı giysileri içinde, beyaz kısa pantolonlu, devrik çizmeli, gri silindir şapkalı ve elinde bastonuyla bir centilmen; üzerinde çeşitli renklerde değişik boyutlarda kumaş parçalarından dikilmiş bir örtü bulunan bir sehpa, üzerine *Times* dergileri yayılmış duvar kenarındaki masa, gök mavisi renginde büyük Çin halısı, pencere kenarında kendini beğenmiş bir tavırla barometreye bakan emekli general – gri alabros saçları, kısa beyaz bıyığı, kırmızımsı teni ve süs iğnesinden tanınıyor – *Punch* okumaya dalmış, şöminenin önünde ayakta duran bir genç vs. Yalnızca kabaran bir tavuskuşunun resmedildiği bir başka model Bartlebooth'un çok hoşuna gitti, eserin sahibini – Raincy'de genellikle sefil bir yaşam süren mülteci bir Rus prensi – çağırttı ama adamı projeleri için çok yaşlı buldu.

Gaspard Winckler'in yapbozu Bartlebooth'un beklentisini tümüyle karşıladı. Winckler bunu bütünüyle bir Epinal resmi biçiminde oluşturmuş, M.W baş harfleriyle süslediği eserinin adını da *Franklin'in Bulunması İçin Son Sefer* koymuştu. Bartlebooth yapbozun çözümüne giriştiği ilk saatlerde yapbozun yalnızca beyaz üzerine çeşitlemelerden oluştuğunu sandı. Aslında resmin temelini buzula çarpmış bir gemi, *Fox*, oluşturuyordu; buz kaplı dümenin yanında ayakta duran ve sarındıkları kürklerin içinden soluk yüzleri belli belirsiz seçilen iki adam, araştırma ekibinin başkanı Kaptan M'Clintoch ve eskimo rehberi Carl Petersen, bütün ufku kaplayan bir sis tabakası içinden çıkmakta olan ve köpeklerin çektiği bir kızakla kendilerine doğru gelen Eskimolara doğru ellerini kaldırıyorlar; resmin dört köşesindeki dört çerçevede on bir Haziran 1847'de yorgunluğa dayanamayarak iki cerrahı Peddie ve Stanley'in kolları arasında can veren Sir John Franklin görülmekteydi; iki araştırma gemisinden *Erebus*'a Fitz-James, *Terror*'a da Crozier komuta ediyordu; Altı Mayıs 1859'da Kral Wilhelm Toprağı'nda *Fox*'un ikinci kaptanı teğmen Hobson'ın, sağ kalan beş kişinin 25 Nisan 1848'de, buz altında kalan gemilerini terk edip kızakla ya da yaya olarak Hudson Körfezine doğru yola çıkmadan önce bıraktıkları son mesajı içeren taşı buluşu.

Gaspard Winckler Paris'ten yeni dönmüştü o sırada. Henüz yirmi iki yaşındaydı. Bartlebooth'la yaptığı kontratla ilgili olarak dışarıya kesinlikle hiçbir şey sızmadı; ama birkaç ay sonra karısı Marguerite'le birlikte Simon-Crubellier Sokağı'na taşındı; karısı minyatürcüydü; Winckler'in deneme yapbozu için kullandığı guvaşı o yapmıştı.

Yaklaşık iki yıl boyunca atölyesini düzenlemek – kapıyı kapitone yaptı ve duvarları mantarla kaplattı – aletlerini ısmarlamak, araç gereç hazırlamak, denemelere girişmekten başka bir şeyle uğraşmadı. Sonra bin dokuz yüz otuz dördün son günlerinde Bartlebooth ve Smautf yolculuğa çıktılar ve üç hafta sonra Winckler İspanya'dan gelen ilk suluboya resmi aldı. O tarihten başlayarak yirmi yıl boyunca genel olarak ayda iki tane olmak üzere sürekli geldi suluboya resimler. Tek bir tanesi bile kaybolmadı. Savaşın en şiddetli dönemlerinde bile İsveç elçiliğinde görevli bir ataşe yardımcısı getiriyordu bunları kimi zaman.

Winckler suluboya resmi pencere kenarındaki bir sehpanın üzerine koyuyor ve hiç dokunmadan seyrediyordu. İkinci gün resmi kavak ağacından ve resimden biraz daha büyük bir kontrplağa yapıştırıyordu. Kendi hazırladığı çok tatlı mavi renkte özel bir yapıştırıcı kullanıyordu: Whatmanla ağaç arasına ince bir beyaz kâğıt yerleştiriyordu; bu kâğıt daha sonra oluşturulacak suluboya resimle kontrplağın birbirlerinden ayrılmasını kolaylaştıracak ve gelecekteki yapboz için kenar oluşturacaktı. Sonra bütün yüzeye koruyucu bir cila sürüyordu; bu işi kuyruklu tören giysisi adını verdiği geniş ve yassı bir fırçayla yapıyordu. Üç dört gün boyunca suluboya resmi lupla inceliyor ya da tekrar sehpanın üzerine koyarak saatlerce karşısında oturuyor, arasıra bir ayrıntıyı daha yakından incelemek için yerinden kalkıyor ya da kafesteki bir panter gibi çevresinde dönüyordu.

İlk hafta bu titiz ve endişeli incelemeyle geçiyordu. Daha sonra her şey daha çabuk yürümeye başlıyordu: Winckler suluboya resmin üzerine çok ince bir kâğıt koyuyor ve elini hemen hemen hiç kaldırmadan yapbozun parçalarını çiziyordu. Gerisi sadece teknik bir işti; ince bir işti ve ağır, titiz bir işçiliği gerektiriyordu, ama artık hiçbir yeni icadı da gerektirmiyordu. Zanaatçı aydınger kâğıdı aşamasından sonra bir tür kalıp –Morellet'nin yirmi yıl sonra suluboya resmi yeniden oluşturmak için kullanacağı oymalı kafesin ön çalışması– üretiyordu; bu onun kuğu boynu testeresini etkili biçimde kullanmasını

sağlıyordu. Her parçanın önce zımpara kâğıdıyla zımparalanması, sonra güderiyle silinmesi, bazı son düzeltmeler, on beş günlük çalışmanın son günlerini dolduruyordu. Yapboz Madam Hourcade'ın gri kurdelalı siyah kutularından birine koyuluyordu; suluboya resmin yapıldığı yeri ve tarihini bildiren dikdörtgen biçiminde bir etiket

* FORT-DAUPHIN (MADAGASKAR) 12 HAZİRAN 1940*

ya da

* PORT-SAİD (MISIR) 31 ARALIK 1953*

kapağın altında iç tarafta bir yere yapıştırılıyordu ve numaralanan ve damgalanan kutu Société Generale'de bir emanet kutusunda hazır bekleyen öteki yapbozlara kavuşmuş oluyordu; ertesi gün ya da birkaç gün sonra, postadan yeni bir suluboya resim çıkıyordu.

Gaspard Winckler çalışırken seyredilmekten hoşlanmazdı. Marguerite onun bütün gün kapandığı atölyesine kesinlikle girmezdi ve Valène kendisini görmeye geldiğinde zanaatkâr, elindeki işi bırakmak ve saklamak için her zaman bir bahane bulurdu. Hiçbir zaman "Beni rahatsız ediyorsunuz" demez, daha çok "Oh! Tam zamanında geldiniz, ben de bırakıyordum şimdi zaten," gibi bir şey söyler ve ortalığı temizlemeye, havalandırmak için pencereyi açmaya, keten bir bezle tezgâhın tozunu almaya koyulur veya içi elma eşeleği ve hiçbir zaman tekrar yakmadığı uzun Gitanes izmaritleri dolu istiridye kabuğundan büyük kül tablasını boşaltırdı.

kırk beşinci bölüm

Plassaert, 1

Plassaert'in dairesi en üst katta, saçakların altındaki üç odadan oluşuyor. Morellet'nin içeri atılıncaya kadar işgal ettiği bir dördüncü oda düzenlenme aşamasında.

Şu anda bulunduğumuz oda parke döşeli. İçerde yatağa dönüştürülebilen bir kanepe, briç masası türünden açılır kapanır bir masa var; her iki eşya da öyle bir biçimde konmuş ki odanın darlığı göz önüne alındığında masa kapanmadan yatak açılamamakta ve yatak kapanmadan da masa açılamamaktadır. Duvarlar açık mavi, düzenli aralıklarla birbirlerinden ayrılmış dört uçlu yıldız desenli duvar kâğıdıyla kaplı; masada domino taşları, boynunda çivilerle süslenmiş bir tasması olan çok öfkeli bir buldog başı biçiminde porselen bir küllük ve laciverttaşı denen ve rengini de kobalt oksitten alan özel maddeden yapılmış paralelyüzlü bir vazo içinde bir demet gecesafası var.

Kestane rengi kazaklı, siyah kısa pantolonlu ve ayağında espadril olan, divanda yüzükoyun yatmış on iki yaşında bir çocuk, Plassaert'in oğlu, üzerlerinde reklam resimleri bulunan kurutma kâğıdı koleksiyonunu düzenliyor. Bunların çoğu Doktor Dinteville'e düzenli biçimde gelen ve onun da hiç açmadan Madam Nochère'e indirdiği özel dergilerden –*Le Presse médicale, La Gazette médicale, La Tribune médicale, La Semaine médicale, La Semaine des Hôpitaux, La Semaine du Médecin, Le Journal du Médecin, Le Quotidien du Médecin, Les Feuillets du Praticien, Aesculape, Caeduceus* vs.– çıkan ilaç tanıtma ilanları. Madam Nochère bunları eski kâğıt koleksiyonu yapan öğrencilere veriyor, ama kurutma kâğıtlarını binada oturan çocuklara eşit biçimde dağıtıyor: Isabelle Gratiolet ve Rémi Plassaert

bu işten en kârlı çıkanlar, çünkü Gilbert Berger pul koleksiyonu yapıyor ve kurutma kâğıtlarıyla ilgilenmiyor; Madam Orlowska'nın oğlu Mahmud ve Octave Réol henüz çok küçükler; binadaki öteki genç kızlarsa biraz büyükler bu iş için.

Rémi Plassaert kurutma kâğıtlarını yalnızca kendisine ait ölçütlere göre sekiz öbeğe ayırdı; her yığının en üstünde şunlar vardı:

- şarkı söyleyen bir boğa güreşçisi (*Email Diamant* diş macunu).
- bir Transilvanya bazilikasından çıkmış XVII. yüzyıl Şark hahsı (*Kalium-Sedaph*, potasyum propiyonat çözeltisi)
- *Tilki ve Leylek* [aynen], Jean-Baptiste Oudry'nin gravürü (Marquaise Kırtasiye, Stencil, Reprografik)
- tamamıyla yaldızlı bir kâğıt (*Sargenor*, fiziksel ve ruhsal yorgunluklar, uykusuzluk, Sarget Laboratuvarları)
- bir siyab papağan (*Ramphastos vitellinus*) (*Dünya Hayvanları* dizisinin Gévéor koleksiyonu)
- büyütülmüş ve resimli yüzleriyle görülen altın paralar (Courlandish ve Thorn paraları) (Gémier Laboratuvarları)
- bir hipopotamın kocaman açık ağzı (Bristol Laboratuvarları *Diclocil*'i [dikloksasilin])
- *Tenisin Dört Silahşörü* (Cochet, Boratra, Lacoste ve Brugnon) (Aspro, *Büyük Eski Şampiyonlar* dizisi).

Bu sekiz öbeğin önünde, bu kurutma kâğıtlarının en eskisi, bu koleksiyonu başlatan kâğıt tek olarak bulunuyor. Ricqlès'in – güç veren güçlü mentol – vermiş olduğu bir kâğıt bu; Henri Gerbault'nun *Papa les p'tits bateaux* adlı çocuk şarkısı için yapmış olduğu şahane bir illüstrasyon görülüyor kâğıtta; "papa," (baba) siyah yakalı, gri redingotlu, silindir şapkalı, kelebek gözlüklü, eldivenli, kamçılı, mavi pantolonlu, beyaz tozluklu küçük bir çocuk; çocuk büyük kırmızı şapkalı, büyük dantel yakalıklı, kırmızı kemerli ceketli ve bej tozluklu bir bebek; sol elinde bir çember, sağ elinde bir sopa var ve içinde üç küçük gemi bulunan küçük, yuvarlak bir havuzu gösteriyor; kâğıdın bir başka parçasında şarkının sözleri yazılmış.

Plassaert'ler bu kurutma kâğıdını odanın mülkiyetine sahip olduklarında, radyatörün arkasında buldular.

Dairede daha önce Lepie Sokağı'nda sahaflık yapan Troyan oturuyordu. Tavanarasında gerçekten bir radyatör ve de bir yatak, ren-

gi tamamen solmuş çiçekli pamuklu döküntü pırtı gibi bir yatak örtüsü, bir hasır iskemle, birbirine uymayan, kenarları çentikli bir maşrapa, bir taş ve bir bardaktan oluşan bir tuvalet takımı vardı; bu takımın üstünde çoğu zaman bir havlu, sünger ve sabundan çok domuz pirzolası kalıntısı ve bir bölümü içilmiş şarap şişesi bulunurdu. Ama mekânın esas bölümü tavana kadar yükselen kitap ve çeşitli eşyalardan oluşan bir yığınla kaplıydı; bu yığının içinde eşelenmeyi göze alan kimi zaman ilginç bir buluş yapabilme şansına sahip olurdu: Olivier Gratiolet burada belki de göz hekimlerinin kullandığı bir karton parçası buldu. Bu karton parçasının üzerinde iri harflerle şunlar yazılıydı:

LÜTFEN GÖZLERİNİZİ KAPAYINIZ

ve

LÜTFEN BİR GÖZÜNÜZÜ KAPAYINIZ

Mösyö Troquet elini bir gravüre koydu. Gravürde kanatlı bir ata binmiş zırhlı bir şövalye mızrağıyla, arslan başlı ve yeleli, keçi bedenli ve yılan kuyruklu bir ucubenin peşine düşmüştü; Mösyö Cinoc eski bir kartpostal bulup çıkardı; William Hitch adında bir Mormon misyonerinin portresiydi bu: uzun boylu, kapkara, kara bıyıklı, siyah çoraplı, siyah ipek şapkalı, siyah yelekli, siyah pantolonlu, beyaz kravatlı, köpek derisinden eldivenleri olan bir adam; ve Madam Albin üzerinde notasıyla birlikte bir Alman ezgisinin yazılı olduğu bir parşömen buldu:

Mensch wiltu Leben seliglich
Und bei Gott bliben ewiglich
Sollt du halten die zehen Gebot
Die uns gebent unser Gott

Mösyö Jérôme ona bunun 1524'de Wittenberg'de Johann Walthe'nin ünlü *Geyslitsches Gesangbuchlein*'inde yayımlanmış Luther'in bir korali olduğunu söyledi.

En güzel şeyi bulan da Mösyö Jérôme oldu: eski daktilo şeritleri ve fare pisliği dolu büyük bir mukavva kutunun dibinde, bükülmüş, kırılmış ama bir yandan da hemen hemen hiç el sürülmemiş büyük bez bir haritaydı bu:

Haritanın tam ortasında Fransa, iki ayrı kâğıtta da Paris ve çevresinin planı ve bir Korsika haritası bulunuyordu; alta itibari işaretler ve her biri kilometre, coğrafi mil (aynen), İngiltere mili ve Almanya miliyle yazılnuş dört ölçek. Dört köşede sömürgeler: yukarda ve solda Guadelup ve Martinik; sağda Cezayir; altta solda yıpranmış durumda Senegal, Yeni Kaledonya ve bunlara bağlı ülkeler; sağda Fransız Koşinşin'i ve Réunion, üstte yirmi kentin armaları ve bu kentlerde doğmuş yirmi ünlünün portreleri: Marsilya (Thiers), Dijon (Bossuet), Rouen (Géricault), Ajaccio (I. Napoléon), Grenoble (Bayard), Bordeaux (Montesquieu), Pau (IV. Henri), Albi (La Pérouse),

Chartres (Marceau), Besançon (Victor Hugo), Paris (Béranger), Mâcon (Lamartine), Dunquerque (Jean Bart), Montpellier (Cambacérès), Bourges (Jacques Coeur), Caen (Auber), Agen (Bernard Palissy), Clermont-Ferrand (Vercingétorix), La Ferté-Milon (Racine) ve Lyon (Jacquard). Sağda ve solda yirmi dört küçük çerçeve: bunların on ikisi kentleri, sekizi Fransa tarihinden sahneler, dördü de yerel giysileri gösteriyor; solda: Paris Rouen, Nancy, Laon, Bordeaux ve Lille; Auvergne, Arles ve Nimes giysileri ve Normanlar'la Bretonlar'ın giysileri; ve Paris'in kuşatılması (1871); fotoğrafı icat eden Daguerre (1840), Cezayir'in alınması (1830), buharın devindirici gücünü keşfeden Papin (1681); sağda Lyon, Marsilya, Caen, Nantes, Montpellier, Rennes; Rochefort, La Rochelle, Mâcon, Lorraine, Vosges ve Annecy kostümleri; ve Chateaudun Savunması (1870); Montgolfier'nin balonları icat edişi(1783), Bastille'in alınışı (1789) ve XVI. Louis'ye bir demet patates çiçeği sunan Parmentier (1780).

Eski Brigades Internationales (Uluslararası Birlikler) savaşçısı Troyan hemen hemen bütün savaş süresince Lurs kampında tutuklu kalmıştı; 1943'de buradan kaçarak Direnişçilere katıldı. 1944'de Paris'e döndü ve birkaç ay süren yoğun siyasal etkinliklerden sonra sahaf oldu. Lepic Sokağı'ndaki dükkânı aslında biraz düzenlenmiş bir bina girişi gibi bir yerdi. Burada özellikle bir frankhk kitaplar ve lise öğrencilerinin ağızlarını sulandıran ince, müstehcen –*Sensations, Soirs de Paris, Pin-Up* türü– dergiler satıyordu. İki üç kez çok daha ilginç şeyler geçti eline: sözgelimi Victor Hugo'nun üç mektubu, 1872 baskısı bir *Bradshaw's Continental Railway Steam Transit and General Guide*, Falckenskiold'un Anılar'ı (1769'da Rus ordusuyla Türklere karşı seferleri, Danimarka'nın askeri durumu üzerine düşünceler ve Sécrétan'ın kısa bir yazısıyla birlikte).

İKİNCİ KISMIN SONU

ÜÇÜNCÜ KISIM

kırk altıncı bölüm

Hizmetçi odaları, 7
Mösyö Jérôme

Yedinci katta bir oda, hemen hemen boş durumda; öteki hizmetçi odalarının çoğu gibi burası da yöneticiye ait, o kullanıyor ve burayı ara sıra taşradan birkaç günlüğüne şu ya da bu uluslararası fuarı, sergiyi görmeye gelen dostlarına açıyor. Bu oda çok özel bir biçimde döşenmiş: duvarlara yapıştırılmış hint kenevirinden panolar, XV. Louis stili bir masayla birbirinden ayrılmış ikiz yatak; bu masanın üzerindeki plastik portakal rengi reklam amacıyla verilmiş bir kül tablasının sekiz kenarında her biri dörder kez olmak üzere COCA ve COLA sözcükleri okunuyor; gece lambası niyetine ampulu, abajur oluşturan renkli metal koni biçiminde bir şapkayla süslenmiş kıskaçlı bir lamba konmuş; eski bir küçük hah, çeşitli otellerden alınmış kırık dökük askı dolu bir aynalı dolap, sentetik deri kaplı küp biçiminde puflar ve uçlarında yaldızlı metal parçalarıyla üç eğreti ayaklı, üstü renkli formika kaplı, böbrek biçiminde, alçak bir masa; masada kapağında şarkıcı Claude François'nın gülümserken yakından çekilmiş bir fotoğrafının görüldüğü *Jours de France* var.

Mösyö Jérôme'un ellili yılların sonlarına doğru geri dönüp yerleştiği ve öldüğü oda burası.

Mösyö Jérôme son on yılındaki gibi sönük ve acılar içindeki yaşlı bir adam olmamıştı bütün yaşamı boyunca. Ekim 1924'de ilk kez Simon-Crubellier Sokağı'na, –bu hizmetçi odasına değil de dalıa sonra Gaspard Winckler'in yerleşeceği daireye– yerleşmek için geldiğinde genç bir tarih doçenti, kendine güvenen, saygın, geleceğe umutla ba-

kan, coşku dolu bir Ecole Normale Supérieur'lüydü. Zarif ve yakışıklıydı, ince çizgili gömleklerine Amerikan usulü beyaz kolalı yakalar takardı, iyi yaşamayı, yiyip içmeyi severdi, Havana purolarından, kokteyllerden hoşlanırdı, sık sık İngiliz barlarına ve Tout-Paris'ye takılırdı. İleri fikirler ortaya atar ve bunları öyle bir küçümseme ve laubalilik havası içinde savunurdu ki, karşısındaki bu düşüncelerden habersiz olduğu için hem kendisini aşağılanmış hisseder hem de bilgilendirildiğinden dolayı gururlanırdı.

Birkaç yıl Neuilly'deki Pasteur Lisesi'nde ders verdi; sonra Thiers Vakfı'ndan burs aldı ve tezini hazırladı. Konu olarak *Baharat Yolu*'nu seçti ve Batıyla Uzakdoğu arasındaki ilk iktisadi ilişkilerin gelişimini, dönemin Batı dünyasındaki mutfak gelenekleriyle de ilişkilendirerek mizahtan yoksun olmayan bir incelikle irdeledi. "Kuş biberi" denen kurutulmuş küçük yeni baharların Avrupa'ya girişinin geyik yağı hazırlanışında gerçek bir değişime yol açtığını kanıtlamak amacıyla, tezinin savunması sırasında kendisini sınayan üç yaşlı profesöre, oluşturduğu bireşimleri tattırmakta tereddüt etmedi.

Jürinin tebrikleriyle başarılı bulundu ve bir süre sonra Lahor Kültür Ataşeliği'ne atanarak Paris'ten ayrıldı.

Valène iki üç kez ondan söz edildiğini duymuştu. Halk Cephesi döneminde adı birçok kez Antifaşist Entelektüellerin Asayişi Sağlama Komitesi'nin bilidirilerinin ve çağrılarının altında görülmüştü. Bir keresinde Fransa'dayken Guimet Müzesinde *Pencap'da kast sistemleri ve bunların sosyokültürel sonuçları* üzerine bir konferans vermişti. Bir süre sonra Vendredi'de Gandhi'yle ilgili uzun bir yazı yazdı.

1958'de ya da 1959'da Simon-Crubellier Sokağı'na döndü. Tanınmaz hale gelmiş, yıpratılmış, ezilmiş, lime lime edilmişti. Tekrar eski oturduğu yere yerleşmek istemedi, boş bir oda, varsa, bir hizmetçi odası istedi. Artık ne hocaydı ne kültür ataşesi; Din Tarihi Enstitüsü'nün kütüphanesinde çalışıyordu. Muhtemelen bir trende rastladığı "yaşlı bir bilgin" İspanyol din adamlarını fişlemesi için ayda yüz elli frank veriyordu ona. Beş yılda III. Felipe (1598-1621), IV. Felipe (1621-1665) ve II. Carlos (1665-1700) döneminde görev yapmış yedibin dört yüz altmış iki din adamının biyografisini yazdı, daha sonra bunları yirmi yedi değişik başlık altında (müthiş bir rastlantıyla, diye gülerek ekliyordu, 27 rakamı –daha çok E.O.S. adıyla bilinen– evrensel onlu sınıflamada Hıristiyan kilisesinin genel tarihine ayrılmış olan rakamdır) topladı.

Bu arada "yaşlı bilgin" öldü. Mösyö Jérôme Milli Eğitim'i, Bilim-

sel Araştırmalar Ulusal Merkezi'ni (CNRS), Ecole Pratique des Hautes Etudes'ü (6. seksiyon), Collège de France'ı ve on beş kadar kamu kurumunu ve özel kurumu XVII. yüzyıl İspanyol kilisesinin umulmadık hareketli ve inişli çıkışlı tarihiyle ilgilendirmek için boşuna uğraştıktan sonra bir editör aradı ve bu çabası da boş çıktı. Mösyö Jérôme kırk altı kategorik ve kesin red cevabı aldıktan sonra eserini – müthiş sıkışık bir el yazısıyla bin iki yüz sayfadan fazla – aldı ve Sorbonne'un ortasında yaktı ve geceyi de karakolda geçirmek zorunda kaldı bu nedenle.

Gene de editörlerle girdiği bu ilişkinin hiçbir yararı olmadığını söylemek mümkün değil. Aradan çok geçmeden bunlardan biri bir İngilizce kitap çevirisi teklif etti. Bir çocuk kitabıydı bu ve Anglosakson ülkelerinde *primers* denen ince kitaplardandı. Bunlarda genellikle

Gıt gıt gıt gıt gıdak
Kıdık kıdık kıdık
Bu bizim siyah tavuğumuz
Yumurtalarını bizim için yumurtlar
Yumurtlayınca da çok keyiflenir
Gıt gıt
Kıdık kıdık kıdık
İşte tatlı Léo amca
Elini altına sokuyor ve
yumurtladığı taze yumurtayı alıyor
Gıt gıt gıt gıdak
Kıdak kıdak kıdak

türünden şeyler bulunurdu ve tabii bunları Fransa'nın günlük yaşamına uyarlayarak çevirmek gerekirdi.

Mösyö Jérôme bu işi yaparak güç bela ayakta durabildi ölümüne kadar. Bu iş çok fazla çalışmasını gerektirmiyordu ve zamanının büyük kısmını odasında şişe yeşili, pamuk kadife yataklı divanında, üstünde hep aynı jakar kazak ya da griye çalan flanel bir triko olduğu halde, başını Hindistan'dan getirebildiği tek şeye, eskiden gösterişli olduğu belli olan lal renkli, gümüş tellerle işlenmiş bir kumaş parçasına –bir mendilden biraz büyükçe– dayayarak uzanarak geçirirdi.

Yattığı yerin altı tamamen polisiye roman ve kleenex doluydu (burnu devamlı akardı); günde iki üç polisiye devirirdi ve *L'Emprein-*

te dizisinden yüz seksen üç ve *Le Masque* dizisinden de en aşağı iki yüz kitap okumuş olmakla ve bunların tümünü de hatırlamakla övünürdü. Yalnızca içinde muamma olan polis romanlarını, kapalı odalı ve başarılı şaşırtmacalı, adları biraz münasebetsiz, savaş öncesi dönemin eski iyi klasik Anglosakson polis romanlarını seviyordu: *Katil Çiftçi* ya da *Ceset Size Piyano Çalacak* veya *Akraba Öfkelenecek.*

Çok hızlı okuyordu –Ecole Normale Supérieure'den kalma bir alışkanlıktı bu onda– ama hiçbir zaman çok uzun süreli okumalar yapamıyordu. Sık sık duruyor, hiçbir şey yapmadan uzanmış halde kalıyor, gözlerini kapıyordu. Bağa çerçeveli kalın gözlüğünü açılmış alnına kaldırıyordu; kaldığı sayfayı tornadan geçmiş ağaç altlığıyla bir topaca benzeyen ve yerküreyi betimleyen bir kartpostalla belirledikten sonra kitabı divanın altına bırakıyordu. Bilinen bu ilk küre Johannes Schoener'e aitti; Schoener, Kopernik'in dostu bir haritacıydı. 1520'de Bamberg'de yaptığı bu küre Nuremberg Kütüphanesinde korunuyordu.

Başından geçen şeylerle ilgili olarak hiç kimseye hiçbir şey söylemedi. Bir gün Mösyö Riri kendisine dünyada gördüğü en şaşırtıcı şeyin ne olduğunu sordu: fildişi kakmalı bir masada oturan ve üç yardımcısıyla birlikte yemek yiyen bir Mihrace, diye karşılık verdi. Hiç kimse konuşmuyormuş ve üç acımasız savaşçı, liderlerinin önünde küçük çocuklar gibiymiş. Bir keresinde de kendisine hiçbir şey sorulmadan bu dünyada görmüş olduğu en güzel, en büyüleyici şeyin sekizgen parçalara ayrılmış, altın ve gümüş süslemeleri olan, bir mücevherden daha titizlikle işlenmiş bir tavan olduğunu söyledi.

kırk yedinci bölüm

Dinteville, 2

Doktor Dinteville'in bekleme odası. Genişçe, dikdörtgen biçiminde, Macar parkeli, kapıları deri kapitone bir yer. Karşı duvarın dibinde mavi kadife örtülü büyük bir divan var. Her yanda koltuklar, lir arkalıklı iskemleler, üstlerinde çeşitli magazinler, dergiler bulunan birbirlerinin içine geçecek şekilde yapılmış sehpalar: bu dergilerden birinin kapağında Franco'nun ölüm döşeğindeyken çekilmiş renkli bir fotoğrafı görülüyor; çevresinde diz çökmüş dört papaz La Tour'un bir tablosundan çıkıp gelmişler sanki; sağ taraftaki duvarın önünde üstü deri kaplı bir masa var: masada sertleştirilmiş mukavvadan III. Napoléon stili ince sedef kakmalı, zarif yaldızlı arabesk bir kalemlik var; kalemliğin cam küresinin altında ikiye on kala durdurulmuş parlak bir sarkaçlı saat görülüyor.

Bekleme salonunda iki kişi var. Biri olağanüstü zayıf ve yaşlı; mektupla ders vermeyi sürdüren ve sırasını beklerken ucu sivri bir kurşun kalemle elindeki bir tomar kâğıdı düzelten emekli bir Fransızca öğretmeni. İncelemeye çalıştığı kâğıdın üstünde kompozisyon konusu okunabiliyor:

> "Cehennemde Raskolnikov Meursault'yla ("Yabancı") karşılaşır. İki yazarın yapıtlarından örnekler vererek neler konuşmuş olabileceklerini yazınız."

Öbürü hasta değil: Doktor Dinteville'in, mesai saati bitiminde yeni telefon kayıt cihazlarını göstermesi için çağırdığı bir telefon şirketinin satıcısı. Yanında oturduğu küçük sehpanın üstünü kaplayan kataloglardan birini karıştırıyor: kapağında Kyoto'daki Suzaku Ta-

pınağı'nın bahçeleri görülen bir bahçe kataloğu bu.

Duvarlarda birçok tablo var. Bunlardan biri özellikle dikkat çekiyor; sahte naif üslubu nedeniyle değil, boyu – hemen hemen iki metre genişliğinde üç metre boyunda – ve konusu nedeniyle. Bir kahvenin betimlendiği tablo büyük bir titizlikle, büyük emek harcanarak işlenmiş: ortada bir tezgâha dirseklerini dayamış gözlüklü bir genç jambonlu bir sandviçi (tereyağlı ve bol hardallı) ısırıyor ve bir bardak bira var önünde. Arkasında ucuz bir İspanya – ya da Meksika – dekoruyla (dört tablanın ortasında yelpazeyle oynayan bir kadın) bir tilt makinesi yükseliyor. Ortaçağ resimlerinde çok kullanılan bir özellikle, aynı gözlüklü genç muzaffer bir edayla bu aletle de ilgili, çünkü kadranda 67 000 rakamı görülüyor ve bedava oynama hakkını kazanabilmek için 20 000 yeterlidir. Alet boyunca tek sıra halinde dizilmiş dört çocuk, gözleri topta neşeyle onun buluşlarını seyrediyor; alaca renkli kazaklı ve bereli klasik yoksul Montmartre çocukları resmine benzeyen üç küçük oğlan ve boynunda tek bir kırmızı toplu siyah örme bir kolye bulunan ve sol elinde bir şeftali tutan küçük bir kız. Ön planda kahvenin, üzerinde büyük beyaz harflerle tersten

yazısının bulunduğu camın hemen arkasında iki adam tarot oynuyor: biri üstünde sopalı, heybeli, peşinde deli diye çağrılan bir köpek bulunan bir adam resmi olan bir kâğıdı, yani jokeri kesiyor. Solda tezgâhın arkasında, şişman, üzerinde yalnızca bir gömlek ve ekose askıları olan patron mahçup ve çekingen tavırlı bir genç kadının camekâna asmasını istediği bir afişi inceliyor dikkatle. Üstte çok sivri, üze-

rinde bir çok delik olan metalik boru; ortada bir ilan: *New Brass Ensemble of Michigan State of University at East Lansing*'in Morris Schmetterling'in *Malakh ites*, on beş nefesli bakır çalgı, ses ve vurmalı çalgılar için Opus 135'ini cumartesi on dokuz Aralık 1960 saat 20.45'te Champigny Saint-Saturnin Kilisesinde bestecinin yönetiminde seslendireceği bildiriliyor. En altta Champigny-Sur-Marne'ın bir planı: Vincennes, Picpus ve Bercy kapılarından başlayarak güzergâhlar belirtiliyor.

Doktor Dinteville bir semt hekimi. Sabahları ve akşamları muayehanesinde hasta kabul ediyor, öğleden sonraları da hastalarını evlerinde ziyaret ediyor. Pek sevilmiyor çevrede, sıcak ve şefkatli bulmuyorlar onu, ama hekim olarak etkili ve dakik olduğundan tutuluyor ve hastaları ondan başkasına gitmiyor.

Doktorun uzun süredir gizli bir tutkusu var: adını bir salata tarifine de vermek istiyor: "Dinteville Usulü Çağanoz Salatası," "Dinteville Çağanoz Salatası" ya da daha muammalı bir isim olan "Dinteville Salatası" arasında duraksıyor.

Altı kişilik: üç çağanoz –ya da üç deniz örümceği veya altı küçük yengeç– canlı olarak. Bir topak Stilton peyniri, 50 gram tereyağı, küçük bir bardak konyak, bir kaşık bayırturpu sosu, birkaç damla Worcester sosu. Taze nane yaprakları. Üç tane dereotu. Pişirilmek üzere ateşe konacak karışımın içine koyulacaklar: Tuz, tane biber, 1 soğan. Mayonez için: bir yumurta sarısı, acı hardal, tuz, biber, zeytinyağı, sirke, kırmızı biber, küçük bir kaşık domates hülasası.

1 Dörtte üçü soğuk su dolu büyük bir tencereye tuz, 5 tane biber, 1 tane soyulmuş ve ikiye bölünmüş soğan koyun. 10 dakika kaynatın. Soğumaya bırakın. Seçtiğiniz kabukluları ılık tencereye atın. Yeniden kaynatın. Ateşi kısın. Tencereyi kapatın ve 15 dakika pişirin. Kabukluları çıkarın ve soğumaya bırakın.

2 Tencereyi yeniden ateşe koyun. Kabukluları karışımın içine atın. Karıştırın ve 7 dakika yüksek ateşte kaynatın. Karışımın koyu olması önemlidir. Kabukluları süzün. Soğuk suyla iyice yıkayın ve yapışmamaları için üzerlerine bolca zeytinyağı dökerek muhafaza edin.

3 Bir havanda, üzerine bir parça konyak ve birkaç damla Worcester sosu dökülmüş Stiltonu bir tokmak ya da spatulayla tereyağı ve bayırturpu sosuyla karıştırın. Yumuşak ama sulu olmayan bir karışım elde edinceye kadar iyice karıştırın .

4 Soğutulmuş kabukluların ayaklarını ve kıskaçlarını koparın. Büyük bir tabağa koyun. Kabuklarını yarın, kıkırdaklarını çıkarın, suyunu akıtın, etlerini ve yağlı kısımlarını boşaltın. Hepsini içine ezilmiş dereotu ve çok ince doğranmış taze nane yaprağı karıştırarak gelişigüzel doğrayın.

5 Çok koyu bir mayonez hazırlayın. Bunu kırmızı biber ve domates hülasasıyla renklendirin.

6 Kabukları büyük bir salata tabağına yerleştirin ve sonra doğranmış kabukluları, Stiltonu ve mayonezi koyun içine. Marul, turp, iri karides, salatalık, domates, haşlanmış yumurta, zeytin, dörtte bir portakal vb. ile gönlünüze göre süsleyin. *Çok* soğuk servis yapın.

kırk sekizinci bölüm

Hizmetçi Odaları, 8
Madam Albin

Morellet'nin eski odasıyla Madam Orlowska'nın odası arasında çatı katında bir tavanarası. Oda boş, cam küre içindeki kırmızı balıktan başka bir şey yok. Kiracısı Madam Albin ağır hasta olmasına rağmen, her zamanki gibi kocasının mezarına, onu saygıyla anmaya gitmiş.

Madam Albin de Mösyö Jérôme gibi uzun süre uzak kaldıktan sonra dönüp gelmiş Simon-Crubellier Sokağı'na. Asansör olayından birkaç hafta sonra terk ettiği ilk nişanlısı asker Raymond Albin'le değil, onunla isim benzerliğinden başka bir ilişkisi olmayan matbaacı René Albin'le evlendikten kısa süre sonra Fransa'dan ayrılarak, kocasının büyük bir basımevinde iş bulduğu Şam'a gitti. Amaçları Fransa'ya dönüp kendi işlerini kurmak için olabildiğince kısa sürede yeteri kadar para kazanmaktı.

Fransız protektorası amaçlarını gerçekleştirmelerine destek oldu ya da daha doğrusu sömürge yatırımlarını geliştirmeye yönelik faizsiz bir borç sistemi sayesinde, kısa sürede büyük bir gelişme gösterecek küçük bir okul kitapları basımevi kurmalarını sağlayarak hedeflerine çabuk ulaşmalarına yardımcı oldu. Savaş patladığında Albin'ler yayın müesseselerinin günden güne gelişmekte olduğu Suriye'den ayrılmamayı daha uygun buldular ve bin dokuz yüz kırk beşte servet yapıp, çok rahat bir yaşam sürmelerini sağlayacak kadar bir geliri garantiledikten sonra, işlerini tasfiye edip Fransa'ya dönmeye hazırlanırlarken Fransızlara karşı gösteriler ve ayaklanmalar patladı; bu ayaklanmaların kanlı biçimde bastırılması sırasında bütün emekleri bir anda yok olup gitti: oradaki Fransız varlığının sembollerinden biri haline gelmiş yayınevleri Milliyetçiler tarafından yakıldı ve bundan

birkaç gün sonra de kentin İngiliz-Fransız birliklerince bombalanması sırasında servetlerinin dörtte üçünden fazlasını yatırdıkları büyük otelleri yıkıldı.

René Albin bombardıman gecesi kalp sektesinden öldü. Flora 1946'da ülkesine gönderildi. Kocasının cesedini getirdi ve Juvisy'ye gömdürdü. İlişkisini kesmediği kapıcı Madam Claveau sayesinde eski odasına yeniden kavuştu.

Bundan sonra onun için bitmez tükenmez davalar dizisi başladı; birbiri arkasına kaybetti davaları ve bu iş elinde avucunda kalmış olan birkaç milyonunu, mücevherlerini, gümüş takımlarını, halılarını da yuttu: Fransa Cumhuriyeti'ne karşı kaybetti, İngiltere Krallığı'na karşı kaybetti, Suriye Cumhuriyeti'ne karşı kaybetti, Şam Belediyesi'ne karşı kaybetti. Mücadele ettiği bütün sigorta ve reasürans şirketleri karşısında kaybetti. Bütün elde edebildiği bir sivil mağdur ödeneği oldu ve kocasıyla birlikte kurmuş olduğu basımevi devletleştirildiğinden ömür boyu aylık gelire çevrilen bir tazminat aldı; bu da ona vergiler kesildikten sonra net dört yüz seksen franklık bir aylık gelir sağladı, yani günlük olarak tamı tamına 16 frank.

Madam Albin uzun boylu, kuru ve kemikli bir kadın. *O Yeşil Şapkalı Kadınlar*'dan biri sanki. Her gün mezarlığa gidiyor: saat ona doğru evden çıkıyor, Courcelles'de 84'e biniyor, Gare d'Orsay'de iniyor, trene binip Juvisy-sur-Orge'a gidiyor ve akşam altı buçuğa doğru ya da yedide Simon-Crubellier Sokağı'nda oluyor; geri kalan bütün zamanı odasında geçiyor.

Odası çok temiz: küçük yer karoları özenle parlatılmış ve konuklarından içeri girdiklerinde çuval bezinden terlikler giymelerini rica ediyor; iki koltuğunun üzerinde naylon örtüler var.

Masasının, şöminesinin ve iki sehpasının üzerindeki eşyalar zevkle okuduğu tek gazete olan eski *France-Dimanche*'lara sarılmış. Bunlara bakılmasına izin vermesi büyük bir onur; hiçbir zaman hepsini birden açmıyor ve iki ya da üç eşyadan fazlasını da seyrek olarak ancak belli kişilere gösteriyor: sözgelimi Valène'in sedef kakmalı, pelesenk bir satranç takımına ve XVI. yüzyıldan kaldığı söylenen, iki telli bir Arap kemanı *rübab*'a bakmasına izin verdi; Bayan Crespi'ye – nereden gelmiş olduğunu ve Suriye'deki yaşamıyla olabilecek ilişkisini belirtmeden – çevresinde kendisine saygılarını sunan buruşuk suratlı eciş bücüş altı adam bulunan sırt üstü yatmış bir kadını betimleyen erotik bir Çin estampını gösterdi; İngiliz olduğu için sevmediği

Jane Sutton'a görünüşte yaşamıyla pek ilgisi yokmuş gibi gözüken yalnızca dört kartpostal gösterdi: Borneo'da bir horoz döğüşü, Ren geyiklerinin çektiği kızaklarıyla Asya'nın kuzeyinde karla kaplı bir alanı geçen kürkler içindeki Samoyetler; çizgili ipek giysili, zincir, yüzük ve payetler içinde, iri göğüsleri yarı açık, iri burun delikleri ve hayvani bir yaşam dolu gözleri, beyaz dişleriyle gülen Faslı bir genç kadın; ve başında bir tür koca bere, kırmızı gömleği, gri yeleğiyle sabanını iten bir yunan köylüsü. Ama kendisi gibi müslümanlar içinde yaşamış olan Madam Orlowska'ya en kıymetli eşyasını gösterdi: büyülü çiçek figürlerinden küçük oymalarla süslenmiş ve Salaheddin'in gömülü olduğu Ümeyye Camisinden gelmiş bakır bir lamba ve inşa ettirdiği sarayın elle renklendirilmiş bir fotoğrafı: kare biçiminde büyük bir avlu; üç tarafında büyük kırmızı, yeşil, mavi, siyah yatay çizgiler bulunan beyaz binalar var. Açmış bütün çiçekleri yeşillikler içinde kırmızı noktalar oluşturan tutam tutam zakkumlar; avlunun ortasında renkli mermerle döşenmiş yolda ince toynaklı, kara gözlü küçük bir ceylan dolaşıyor.

Madam Albin hafızasını ve belki de biraz biraz aklını kaybetmeye başladı; kattaki sakinler, akşamları *siyah ceketliler* ya da *harkiler* hatta bazen OAS adını verdiği görünmez tehlikelere karşı kendilerini korumak için kapılarını vurmaya başladığında fakrına vardılar bu durumun; bir keresinde paketlerinden birini Smautf'a göstermek için açmaya başladı ve Smautf onun küçük bir portakal suyu kutusunu en değerli hatıralarından biriymiş gibi paketlediğini fark etti. Birkaç ay önce bir sabah her akşam suya koyduğu takma dişlerini takmayı unuttu; o zamandan beri de hiç takmadı artık; dişler masada, içinden kimi zaman küçük sarı çiçeklerin çıktığı bir tür su yosunuyla örtülü bardakta duruyor.

kırk dokuzuncu bölüm

Merdivenler, 7

Merdivenlerin en üstü.

Sağda, vaktiyle Gaspard Winckler'in oturduğu dairenin kapısı; solda asansör boşluğu; dip tarafta hizmetçi odalarına giden küçük merdivene açılan camlı kapı. Kırılan bir karo *Détective* sayfalarından biriyle örtülmüş ve üstündeki şu yazı okunabiliyor: "Beş küçük, kamp müdiresini tatmin etmek için gece gündüz nöbetleşe çalışıyorlardı." Bunun altında sözü geçen kadının bir fotoğrafı görülüyor; elli yaşlarında, çiçekli şapkalı ve mantolu,; mantosunun altında çırılçıplak olduğunu düşünmek mümkün.

Önceleri, çatıdaki iki katta yalnızca hizmetçiler oturuyordu. Büyük merdiveni kullanmak yasaktı onlara. Binanın sol ucundaki servis kapısından girip çıkmak zorundaydılar ve her kattaki mutfak ya da kilere açılan servis merdivenlerini ve son iki katta da odalardan ve tavan aralarından geçen iki uzun koridoru kullanmak zorundaydılar. Büyük merdivenin üstündeki camlı kapı çok ender durumlarda kullanılabilirdi: ev sahibi ya da ev sahibesi "ıvır zıvırı denetlemek istediğinde" yani hizmetçilerden biri kovulduğunda küçük bir gümüş kaşığı ya da bir el şamdanını araklayıp araklamadığına bakmak için bu hizmetçilerden birinin odasına gitmek istediğinde ya da ölmekte olan yaşlı Victoire'a bir fincan bitki özü göndermek istediğinde ...

Birinci Dünya Savaşının sonundan beri ev sahiplerinin ve hizmetçilerin bozmayı akıllarına bile getirmedikleri bu çok kutsal kural, özellikle odaların ve tavanaralarının yalnızca hizmetçilere ayrılma alışkanlığının yavaş yavaş bırakılmaya başlanmasıyla yumuşamaya yüz tuttu. Bu konuda ilk örnek ikinci katta, sol tarafta, daha sonra

sırasıyla Appenzzell'lerin ve Altamont'ların oturacağı dairede oturan ve Marsilyalı bir zeytinyağı tüccarı olan Mösyö Hardy oldu. Hizmetçi odalarından birini Henri Fresnel'e kiraladı: Henri Fresnel bir bakıma uşak sayılırdı, çünkü kendisi Mösyö Hardy'nin Paris'te açmış olduğu bir restoranda mutfak şefi olarak çalışıyordu; Mösyö Hardy bu restoranı ürünlerinin tazeliğini ve lezzetini kanıtlamak için açmıştı (zamanında siyaset adamlarının ve gazetecilerin buluşma yeri, Richelieu Sokağı 99'da, *Büyük U Restoranı*'nın yanında, *Ünlü Bouillabaisse* adıyla bilinir) ama o – Mösyö Fresnel – evde hizmet vermiyordu ve ev sahiplerinin camlı kapısını ve merdivenini kullanırken vicdanı rahattı. İkinci örnek de Valène oldu: Mösyö Colomb, özel almanaklar (*At Yarışı Meraklısı, Nümizmat, Müziksever, İstiridye Yetiştiricisi Almanakları*) yayınlayan ilginç bir ihtiyar; o dönemde Nouveau-Cirque'de başarılı gösteriler yapan trapezci Rodolphe'un babası ve Valène'in ana babasının uzaktan bir dostu; kâhya kadını Gervaise uzun süreden beri üçüncü katta, sağda, Echard'ların altındaki dairesinin odalarından birinde kaldığından, işine yaramayan hizmetçi odasını ona birkaç frank karşılığında kiraladı – kira çoğu zaman bir alınanak için bir şeyler yapması karşılığında alınmazdı . Ve ancak özel durumlarda açılması gereken bu camlı kapı, birkaç yıl sonra Valène'e suluboya dersi almaya çıkan genç Bartlebooth tarafından her gün aşılmaya başlandığında, bu camlı kapı aracılığıyla şu ya da bu konum karşısında kalıcı bir üstünlük sağlamanın mümkün olmadığı anlaşılır gibi oldu; zemin kat, asma kat ve soyluların oturduğu kat gibi kavramların güçlü biçimde yerleşmiş olduğu bir önceki kuşak için de mümkün değildi bu.

Bugün başlangıçta cephenin bu yanındaki hizmetçilere ayrılmış ve 11'den 30'a kadar, madenden, yeşile boyalı rakamlarla numaralannuş yirmi oda ve koridorun öteki tarafında, avluya bakan ve 1'den 10'a, 31'den 40'a kadar numaralanmış yirmi öteki oda içinde, gerçekten evlerde hizmet veren hizmetçilerin ikametine ayrılmış iki oda bile yok artık: Smautf'un kaldığı 13 numaralı oda ve Hutting'lere hizmet veren Hollandalı-Paraguaylı çiftin kaldığı 26 numarah oda; bunlara belki de Rorschash'lara her gün iki saat temizliğe giden Jane Sutton'un kirasını ödediği 14 numarah oda (üstelik böylesine küçük bir oda için çok yüklü bir para ödediği söylenebilirdi) ve biraz daha zorlarsak arasıra temizliğe giden Madam Orlowska'nın oturduğu oda da eklenebilirdi; Madam Orlowska genelde binada çalışmazdı, yalnız-

ca *Bulletin Signalétique du CNRS*'deki Lehçe ve Arapça ek mesaileri küçük oğluna ve kendisine yeterli gelmeyince Louvet'lere ya da Marquiseaux'lara giderdi. Öteki odalar ve tavanaraları artık kaçınılmaz biçimde kat sahiplerine ait değil. Yönetici birçoğunu satın almış ve buralara su tesisatı koydurduktan sonra "özel odalar" biçiminde kiralıyor; birçok kişi iki ya da daha fazla odayı birleştirdi (bunların başında eski ev sahiplerinin mirasçısı Olivier Gratiolet geliyor) hatta ortak mülkiyet mevzuatına aykırı olarak ve çeşitli yönetmelik ve rüşvet dalavereleriyle bazı "servis için ayrılmış" bölümleri kendi mülkiyetlerine dahil ettiler (sözgelimi büyük atölyesini düzenlediğinde eski koridorları kullanan Hutting).

Servis merdivenini artık yalnızca bazı teslimatçılar, satıcılar ve binada çalışan işçiler kullanıyor. Asansör – çalıştığında –herkes tarafından serbestçe kullanılıyor. Ama camlı kapı bir farkın belirgin ve müthiş inatçı bir markası olma özelliğini sürdürüyor. Yukardaki insanlar aşağıdakilerden çok daha zengin olmakla birlikte, bu durum aşağıdakilerin onları daha ziyade aşağı insanlar olarak görmelerine engel değil; bunlar hizmetçi değiller ama, yoksul insanlar, çocuklar (*gençler*) ya da sanatçılar ve bu gibi insanlar için yaşamın çerçevesi zorunlu olarak bu dar odalar olacaktır; bu odalarda yalnızca bir yatağa, bir gömme dolaba ve zor ay sonları için reçel raflarına yer vardır. Hiç kuşkusuz uluslararası üne sahip Hutting, Altamont'lardan çok daha zengindir ve hatta Altamont'ların, Hutting'i konuk etmeleriyle ve ona Dordogne Şatosunda ya da Gattières kırevinde konuk olmalarıyla övündükleri kesindir, ama Altamont'lar XVII. yüzyılda ressamların, yazarların ve müzisyenlerin tıpkı XIX. yüzyıldaki ıtriyatçı, kuaför, terzi, restoratör gibi özel uşaklardan başka bir şey olmadıklarını, bugünse yalnızca servet sahibi değil hatta ünlü olmaya aday olduklarını her fırsatta yinelemekten geri durmazlardı; bir terzinin ya da bir restoratörün yalnızca emeğiyle tüccar hatta sanayici olabileceği kabul edilebilir, ama sanatçıların hiçbir zaman burjuva ihtiyacına bağımlı olmayacakları düşünülemez.

1879'da bu görüşleri mükemmel biçimde açıklayan Edmond About *İşçinin ABC*'si adlı yapıtında, ciddi olarak Matmazel Patti'nin (1843-1919) bir sermayedarın salonunda şarkı söylediğinde, ağzını açtığında, tonu elli franktan kırk tonluk dökme demire eşdeğer bir üretimde bulunduğunu hesaplamıştır; tabii ki bu tür bir görüş binanın tüm sakinlerince aynı yoğunlukta paylaşılamaz. Kimileri için suçlama ve nefret, kıskançlık ve hor görmedir; bazıları içinse gerçek so-

nuçları olmayan bir folklor dünyasına aittir bu görüş. Ama hem berikiler hem ötekiler için ve tabii ki hem aşağıdakiler hem yukardakiler için sonuç olarak olup bitmiş bir olaydır. Sözgelimi Louvet'ler Plassaert'ler için, "Hizmetçi odalarını düzenlediler ama fena olmadı," derler; öte yandan Plassaert'ler de üç küçük tavanaralarının delice çekiciliğini belirtmek zorunda olduklarını hissederler ve bu üç odayı çok cüzi bir fiyata aldıklarını ve Moreau Ana gibie XV. Louis sahteciliği işine karışmadıklarını ileri sürmek zorunda kalırlar (aslında bu da tamamen yanlıştı). Hemen hemen aynı biçimde Hutting kendini bağışlatmak istermişçesine Orléans Kapısındaki lüks hangar gibi yerden bıktığını, sakin, sessiz bir yerde küçük bir atölye düşlediğini söyleyecektir; buna karşılık yönetici Morellet'den söz ederken "Morellet" diyecek ve Cinoc ya da Winckler'den söz ederken "Mösyö Cinoc" ya da "Mösyö Winckler" diyecektir ve eğer Madam Marquiseaux, Madam Orlowska'yla birlikte asansöre binmek zorunda kalırsa, belki de kendisine rağmen, asansörün kendisine ait olduğunu ve asansörü altıncı kattan sonraki iki katı yürüyerek çıkacak birisiyle bir an paylaşmaktan büyük bir zevk duyduğunu belirten bir hareket yapacaktır.

Üsttekiler ve alttakiler iki kez açık bir çatışmaya girdiler: ilk çatışma, Olivier Gratiolet, daire sahiplerinden, halının yedinci ve sekizinci katlara kadar, canlı kapının öte yanına kadar uzatılması fikrinin oylamaya sunulmasını istediğinde çıktı. Merdivende bir halının oda başına ayda yüz franklık bir fazlalık anlamına geldiği yöneticinin desteğini aldı. Ama daire sahiplerinin çoğunluğu bu işin bütünüyle doğru olduğunu kabul etmekle birlikte, masrafı bütün daire sahiplerinin değil yalnızca son iki kattaki daire sahiplerinin karşılaması gerektiğini ileri sürdüler. Bu durum masrafı hemen hemen tek başına karşılayacak olan yöneticinin hiç işine gelmedi tabii ki ve meseleyi kapattı.

İkinci tartışma mektupların dağıtılması meselesi yüzünden çıktı. Halihazırdaki kapıcı Madam Nochère'in dünyanın en iyi kadını olmasının bir anlamı yok, sınıfsal önyargılar içinde kendisi ve camlı kapının belirlediği ayrım onun için hiç de yapay değil; canlı kapının alt tarafındaki sakinlerin mektuplarını veriyor; ötekiler posta kutusundan kendileri almak zorundalar mektuplarını: bunlar, Juste Gratiolet'nin Madam Araña'ya verdiği, Madam Araña'nın Madam Claveau'ya, Madam Claveau'nun da Madam Nochère'e aktardığı talimatlar. Hutting ve daha da titiz bir tavırla Plassaert'ler, bu ayrım gözetici ve yüzkarası kuralın kaldırılması gerektiği görüşünü ortaya attılar

ve daire sahipleri de XIX. yüzyıldan kalma bir uygulamayı benimsemiş duruma düşmüş olmamak için boyun eğmek zorunda kaldı. Ama Madam Nochère kesinlikle karşı çıktı buna ve yönetici kendisinden, mektupları ayrım gözetmeksizin her kata dağıtmasını isteyince Doktor Dinteville'den, sağlık durumunun merdiven çıkmasına uygun olmadığını belirten bir rapor aldı. Madam Nochère bu meselede özellikle Plassaert'lere ve Hutting'lere duyduğu nefret yüzünden böyle davranıyordu; çünkü postayı asansör çalışmadığı zaman bile (sık sık olur bu) dağıtıyor ve mektuplarını dağıtma fırsatından yararlanarak Madam Orlowska'yı, Valène'i ya da Matmazel Crespi'yi ziyaret etmeden geçirdiği bir gün hemen hemen yok gibi.

Bunun pek fazla pratik sonucu olmadı tabii ki; yalnızca kapıcı kadın Hutting'lerden ve Plassaert'lerden büyük hediyeler beklememesi gerektiğini öğrendi. Bu, bir binanın yaşamının çevresinde örgütlenmeye başladığı ayrılıklardan, bölünmelerden biri: küçücük gerilimlerin, küçük çatışmaların, imaların, örtülü konuşmaların, laf atmaların bir kaynağı; bu, daire sahiplerinin toplantılarını kimi zaman sert biçimde sarsan sert tartışmalara yol açan durumlardan biri, tıpkı Madam Réol'ün saksı kapları ya da David Marcia'nın motosikleti (o, motosikletini çöp bidonlarının yanındaki küçük avludaki sundurmanın altına koyabilir miydi, koyamaz mıydı? Bugün bu soru sorulmuyor artık, ama o zaman, meseleyi çözümleyebilmek için boşu boşuna yarım düzine hukuk danışmanına başvuruldu) veya ikinci katta, sağda, avlunun dibindeki dairede oturan ve hiç belli olmayan dönemlerde ve belirsiz sürelerde ve tercihen geceyarısı ve saat üç arasında *Heili Heilo, Lili Marlene* ve Hitler müziğinin öteki incilerini üst üste otuz yedi kez dinlemezse kendini boşluk içinde hisseden geri zekâlı çocuğun durumu gibi.

Daha hafif, daha belirsiz, hemen hemen hiç öngörülmeyen ayrılıklar da var: sözgelimi nasıl ayrılacağı belli olmayan eskiler yeniler meselesi: dairelerini 1960'ta satın alan Rorschash bir "eski", oysa kendisinden aşağı yukarı bir yıl sonra gelen Berger "yeni" kabul ediliyor; üstelik de Berger dairesine hemen yerleşmesine karşın Rorshash bir buçuk yılı aşkın bir süre dairesini yeniden düzenledi; ya da Altamont'lar tarafı ve Beaumont'lar tarafı; veya insanların İkinci Dünya Savaşı sırasındaki tutumları: bugün hâlâ binada oturan ve o dönemde ergin yaşta olan dörtlerden yalnızca biri, Olivier Gratiolet etkin olarak Direniş hareketine katıldı: mahzeninde gizli bir matbaa

kurdu ve söktükten sonra bir erzak sepeti içinde getirdiği bir Amerikan mitralyözünü yatağının altında hemen hemen bir yıl sakladı. Buna karşılık Vera de Beaumont açıkça Alman yanlısı fikirler sergiledi ve her fırsatta yakışıklı, mükemmel Prusyalılarla gözüktü; öteki ikisi, Matmazel Crespi ve Valène kayıtsız kaldılar daha çok bu işlere.

Köpek pislikleri dramları, çöp kutuları trajedileriyle, Berger'lerin sabah çok erken saatte açılan radyoları ve Madam Réol'ü uyandıran kahve değirmenleriyle, Hutting'in sürekli şikâyetçi olduğu Gratiolet'nin ziliyle ve Louvet'lerin katlanamadığı Léon Marcia'nın uykusuzluklarıyla kendi halinde, sessiz sedasız bir tarihtir bu: yaşlı adam odasında saatler, saatler boyunca mekik dokur, buzdolabından süt şişesini almak için mutfağa ya da yüzünü serinletmek için banyoya gider veya radyoyu açar ve çok kısık bir sesle ama komşuları için çok yüksek sesle dünyanın öbür ucundan gelen ve tükrük saçan programları dinler.

Binanın tarihinde çok az önemli olay olmuştur: Morellet'nin deneyleri sırasında baş gösteren küçük kazalar ve ondan çok önce de 1925 Noel'ine doğru Madam Danglars'ın, bugün Bartlebooth'un yapbozlarını kurduğu oda olan budvar.

Danglars'lar akşam yemeklerini dışarda yerlerdi; oda boştu, ama şöminede hizmetçilerin yaktığı bir ateş parlıyordu. Yangının, fırlayan bir kıvılcımın, şöminenin önündeki dikdörtgen biçimindeki büyük, boyalı, metal parçanın üstünden aşarak, alçak bir masanın üstündeki bir vazonun içine düşmesiyle çıktığı ileri sürüldü; vazo maalesef anında tutuşan şahane, yapay çiçeklerle doluydu: ateş, çivili halıya ve eski bir kır manzarasının betimlendiği (bir kolu kalçasında, öbürü başının üstünde zarif biçimde kıvrılmış sıçrayan bir kır tanrısı, ortalarında hüzünlü bir dişi koyunla birlikte otlayan kuzular, orakla ot biçen bir kadın) duvarlara gerili Jouy bezine sıçradı.

Her şey yandı; yananlar içinde en önemlisi de Madam Danglars'ın en değerli mücevheriydi: Carl Fabergé'nin 49 Paskalya yumurtasından biri, içinde bir demet gül bulunan billur taş bir yumurta; yumurta açıldığında, güller, ortalarında cıvıldayan kuşlarla bir halka oluşturuyordu.

Yalnızca Mösyö Danglars'ın karısına evlilik yıldönümü dolayısıyla hediye etmiş olduğu inci bilezik bulunabildi. Mösyö Danglars bileziği, Madam de la Fayette'in akrabalarından birinin eşyalarının satışı

sırasında almıştı; bu bilezik ona da Henriette d'Angleterre tarafından verilmişmiş. Bileziğin içinde bulunduğu kutu ateşe mükemmel bir biçimde dayanmıştı, ama bilezik kapkara olmuştu.

Danglars'ların dairesi yarı yarıya tahrip oldu. Bina zarar görmedi yangından.

Valène kimi zaman tufanlar, fırtınalar, kasırgalar görürdü rüyasında; bunlar evi bir saman çöpü gibi kaldırır atar ve kazazede sakinlerine güneş sisteminin sonsuz harikalarını gösterirdi; ya da görünmez bir çatlak onu baştan aşağı, bir ürperti gibi ve uzun ve derin bir çatırtıyla katederdi ve o ikiye ayrılırdı, adlandırılmaz bir şaşkınlık içine gömülürdü yavaş yavaş; o zaman sürülerin, gök gözlü ucubelerin, çelik çenekli dev böceklerin, kör termitlerin, doymak bilmeyen iri beyaz kurtların istilasına uğrardı: ağaç dağılıp parçalanacak, taş kum haline gelecek, dolaplar kendi ağırlıkları altında ezilecek, her şey unufak olacaktı.

Ama hayır, gerdel, kibrit ve evye konusundaki bu iğrenç tartışmalardan başka bir şey yok. Ve hiç açılmamasıya kapanan bu kapının arkasında, yavaş yavaş ahnmakta olan bu intikamın marazi sıkıntısı, kendi uydurma tarihlerini ve sefil tuzaklarını geveleyen saplantılı bunakların bu ağır işi.

ellinci bölüm

Foulerot, 3

Geneviève Foulerot'nun odası ya da daha doğrusu müstakbel odası.

Oda daha yeni boyanmış. Tavan mat beyaz, duvarlar fildişi beyaz lake, şeritli parkeyse siyah lake. Bir kordonun ucundaki çıplak ampul koni biçiminde katlanmış, kırmızı kurutma kâğıdından büyük derme çatma bir abajur gibi bir şeyle kısmen kapatılmış.

Odada hiç eşya yok. Çok büyük boyutlarda bir tablo sağ taraftaki duvara dayanmış, asılmamış henüz; parkenin koyu yüzeyi resmi kısmen yansıtıyor.

Tabloda bir oda betimlenmiş. Pencerenin pervazında, içinde kırmızı balık olan cam bir küre ve bir rezede saksısı var. Ardına kadar açılmış pencereden bir kır manzarası görülüyor: bir kubbe gibi yuvarlak, çok hoş mavi gökyüzü ormanın tepecikleri üzerindeki ufka yaslanmış; ön planda yol kenarında toz içindeki çıplak ayaklı küçük bir kız bir ineği otlatıyor. Daha ötede mavi gömlekli bir ressam kucağında boyalarıyla bir meşe ağacının dibinde çalışıyor. En arkada hareli bir göl; gölün kıyısında birbiri üzerine yığılmış verandalı evleri ve parmaklıklı korkuluk duvarları suya bakan yüksek sokaklarıyla sisler içinde bir kent yükseliyor.

Pencerenin önünde, biraz solda, gösterişli bir üniforma giymiş – beyaz pantolon, apoletli, nişanlı, dokuma bezden bir ceket, süvari çantası, şeritler, büyük yuvarlak şapka, mahmuzlu çizmeler – bir adam rustik bir yazı takımının – mürekkep hokkası yerine bir deliği olan eğik düzlemli bir sıra – önünde oturuyor. Sıranın üzerinde *flüt* adı verilen cam kaplardan bir sürahi, kaidesi fildişi yumurtasından

yapılmış gümüşten şahane bir şamdan var. Adam yeni aldığı bir mektubu tam bir umutsuzluk ifadesiyle okuyor.

Pencerenin tam sol tarafına gelen duvara bir telefon takılmış ve biraz daha solda bir tablo var; tabloda bir deniz kıyısı manzarası görülüyor: ön planda kurumuş bir ağaç dalına tünemiş bir keklik var; ağacın düzensiz, eğri büğrü gövdesi fokurdayan bir küçük girintiyle genişleyen bir kayalığın içinden fışkırıyor. Uzakta, denizin üstünde üçgen yelkenli bir kayık var.

Pencerenin sağ tarafında yaldız çerçeveli büyük bir ayna bulunuyor; ayna oturmuş birinin arkasındakileri görebilecek şekilde yerleştirilmek istenmiş. Tanınmayacak bir kılıkta üç kişi ayakta duruyor: bir kadın ve iki erkek. Kadının üzerinde gri, yünden, gösterişsiz, uzun bir elbise var, quaker başlığı taknuş, kolunun altında bir turşu küpü. Erkeklerden biri kırk yaşlarında, zayıf, sıkıntılı bir görünüm içinde. Kıyafeti Ortaçağ soytarılarınınkini andırıyor: sarı kırmızı renkli uzun üçgen parçalara bölünmüş bir hırka, ucunda çıngıraklı kafa bulunan bir değnek ve küçük çıngıraklı bir başlık; öbür erkek, çirkin, soğuk yüzlü bir delikanlı, seyrek sarı saçları ve bebeksi bir görünümü var; koca bir bebek kılığında: altına konmuş bezlerle ve kundak bezleriyle şişmiş kauçuk bir külot, kısa beyaz çoraplar, parlak potinler ve önlük; bebeklerin sürekli ağızlarına tıkıştırdıkları selüloit şıkşıkı emiyor ve elinde de koca bir biberon var; üzerindeki dereceler senli benli konuşmada ya da yarı argoda, tüketilen alkol miktarına denk düştüğü kabul edilen aşk başarılarını ya da başarısızlıklarını hatırlatıyor (*Hadi Yavrum, Yukarı Çık da Manzarayı Göstereyim, Köprüden Geçireceğim, Geçemezsen Paranı Geri Alırsın, Yine Gel, Git Gel, İş Bitti,* vs.).

Bu tabloyu yapan Geneviève'in büyükbabası ve ressamlığından çok dekoratör olarak tanınan Louis Foulerot. Genç kız, çocuğunu korumak ve yetiştirmek için evinden kaçtığında Foulerot ailesinin onu reddetmeyen tek ferdi. Louis Foulerot torununun dairesinin düzenlenmesi işini üstlendi ve görünüşe göre de iyi becerdi bu işi; önemli işler bitti, mutfak ve banyo hazır ve sıra boya ve ufak tefek işlerde.

Tabloyu bir polis romanından – *Kırmızı Balıkların Öldürülmesi* – esinlenerek yapmış. Romanı çok sevmiş ve içindeki muammanın hemen hemen tüm unsurlarının tek bir sahnede toplanabileceği bir tablo malzemesi yapmak istemiş konuyu.

Olay İtalyan göllerini anımsatan ve yazarın Valdrade adını ver-

diği hayali bir kentten uzak olmayan bir bölgede geçer. Anlatıcı bir ressamdır. Bir köyde çalışırken, küçük bir çoban kızı gelir kendisini görmeye. Çoban kızı, Oswald Zeitgeber adlı zengin bir İsviçreli elmas tüccarının yeni tutmuş olduğu görkemli villadan gelen bir çığlık duymuştur. Ressam küçük kızla birlikte eve girer ve kurbanı görür: gösterişli ve fantezi bir kıyafet içindeki mücevherci, telefonun yanında, elektrik çarpmasıyla bir anda ölmüştür. Odanın ortasında bir tabure ve avizenin halkasından sarkan bir cellat kemendi bulunmaktadır. Cam küredeki kırmızı balıklar da ölmüştür.

Anlatıcı-ressamın güvenerek sırdaş tuttuğu müfettiş Waldemar soruşturmayı yürütür. Villa'nın bütün odalarını dikkatli bir şekilde araştırır, birçok test yaptırır. En belirleyici ipuçları sıranın içinde toplanmıştır: burada şunlar bulunmuştur: küçük a, canh bir tarantula, küçük b, villanın kiralanmasıyla ilgili küçük ilan, küçük c, cinayet gecesi şantör Mickey Malleville'in de onurlandıracağı bir maskeli balo programı, ve küçük d, içinde beyaz bir kâğıt bulunan bir zarf; kâğıtta yalnızca bir Afrika gazetesinden kesilip yapıştırılmış kısa bir yazı vardır:

> BAMAKO (A.A.P.) 16 Haziran. Fuidra bölgesinde en aşağı 49 insan iskeleti içeren bir toplu mezar bulunmuştur. İlk incelemelere göre cesetlerin 30 yıl önce gömülmüş olduğu sanılmaktadır. Soruşturma sürdürülüyor.

O gün Oswald Zeitgeber'in ziyaretine üç kişi gelmiş. Üçü de hemen hemen aynı zamanda gelmişler – ressam onların birkaç dakika arayla geldiklerini görmüş – ve birlikte ayrılmışlar. Her üçü de maskeli balo dolayısıyla kılık değiştirmiş haldeymişler. Kimlikleri çok çabuk tespit edildi ve ayrı ayrı sorgulandılar.

Gelen ilk ziyaretçi quaker başlıklı kadın. Adı Madam Quaston. Temizlikçi olarak çahşmak istemiş, ama bunu doğrulayacak kimse yok. Üstelik soruşturma sonunda, kızının Madam Zeitgeber'in oda hizmetçisi olduğu ve pek aydınlatılamayan koşullarda boğularak öldüğü ortaya çıkmıştır.

İkinci ziyaretçi soytarı giysileri içindeki adam. Adı Jarrier'dir; villanın sahibidir. Kiracısının yerleşip yerleşmediğine bakmak ve kendisine eşyaların bir listesinin bulunduğu kâğıdı imzalatmak için

geldiğini söyler. Madam Quaston konuşmalarına tanık olmuştur ve söylediklerini doğrulayabilecektir. Madam Quaston, Jarrier'nin gelir gelmez, henüz yeni cilalanmış parke üzerinde düşmek üzereyken pencereye tutunduğunu ve kırmızı balık dolu kavanozu yarı yarıya, duvar telefonunun yanındaki bir küçük halının üstüne devirdiğini ekledi sözlerine.

Üçüncü ziyaretçi de koca bebek: şarkıcı Mickey Malleville. Hemen Oswald Zeitgeber'in damadı olduğunu ve kendisinden borç para istemeye geldiğini söyler. Jarrier ve Madam Quaston'un ikisi de mücevhercinin şarkıcı içeri girer girmez, kendilerinin yalnız bırakılmalarını rica ettiğini söylediler. Biraz sonra onları tekrar çağırmış, birlikte baloya gelemeyeceği için özür dilemiş ama birkaç acil telefon görüşmesi yaptıktan sonra orada görüşecekleri vaadinde bulunmuş. Ressam gene kılık değiştirmiş üç kişinin geçtiğini görmüş ve hatta söylediğine göre karşıdan bütün küçük yolu kaplayarak ilerlediklerini gördüğünde kötü şeyler hissetmiş. Yaklaşık bir saat sonra da küçük çoban çığlığı duymuş.

Ölüm nedeni hiç sorunsuz aydınlatıldı: halının altında uzun bir çelik levha vardı: Zeitgeber telefon etmeye giderken talihsiz bir kısa devreye yol açmıştı. Bu çelik levhayı yalnızca Jarrier yerleştirebilirdi oraya ve elektrik şokunu kolaylaştırmak amacıyla halıyı ıslatmak için girer girmez söz konusu hareketleri yaptığı anlaşıldı; daha da önemli iki ayrıntı keşfedildi: Zeitgeber'e maskeli balo kıyafetini o bulmuştu ve çizmelerdeki demirler ve malımuzlar da elektrik akımının geçişini kolaylaştırmıştı; ikinci önemli bulguysa şuydu: telefon tertibatını öyle bir ayarlamıştı ki, bu öldürücü kısa devre, kurban, aslında elbisesinin kurbanı – süperiletken elbisesi içinde Zeitgeber – özel bir numarayı çevirdiğinde harekete geçebilecekti ancak; ve bu numara Madam Jarrier'nin muayenehanesinin numarasaydı!

Bu bunaltıcı kanıtlar karşısında Jarrier hemen her şeyi itiraf etti: hastalıklı bir kıskançlıkla, çevrede donjuanlığıyla tanınan Oswald Zeitgeber'in, karısının etrafında dolaştığını fark etmişti. Kuşkularını yok etmek için, mücevherci eğer gerçekten suçluysa, yani muayenehaneye telefon ettiği takdirde çalışacak olan bu öldürme aygıtını tasarladı.

Sebep hiç kuşkusuz hayali gibi gözükse de – Madam Jarrier yüz kırk kiloydu ve "etrafında dolaşmak" deyimini burada gerçek anlamıyla almak gerekiyordu – bu, gene de Jarrier'nin cinayeti, önceden tasarlamış olduğunu hafifletmezdi: kendisine suç isnad edildi, tutuk-

landı ve gözaltına alındı. Ama bu hiç kuşkusuz dedektifi de okuyucuyu da tatmin etmiyor: kırmızı balıkların ölümü, cellat kemendi, tarantula, içinde bir Afrika gazetesinden kesilmiş yazı bulunan zarf, Valdémar'ın son keşfi, rezede saksısında uzun bir iğne, saç iğnesine benzeyen ama başsız bir iğne, açıklanmadan kalıyor. Laboratuvar incelemesi iki açıklama getirdi: birincisi balıkların, son derece luzlı etkisi olan bir maddeyle, fibrotoksinle zehirlenmiş olduğu; ikincisi de iğnenin ucunda çok daha yavaş etki eden bir zehirin, ergo hidantoinin izlerinin bulunması.

Bazı ikincil olaylardan sonra ve Madam Jarrier'nin, Madam Zeitgeber'in, ressamın, küçük çoban kızın ve kostümlü balonun organizatörlerinden birinin suçluluğunu düşündürten tasarlanmış birçok sahte ipucu saf dışı edildikten sonra, bu hoş kafa çatlatanın sapkın ve çokbiçimli çözümü bulundu sonunda ve müfettiş Waldémar cinayet yerinde yapılan toplantılardan birinde, hayatta kalmış olan bütün aktörlerin huzurunda, onlar olmadan bir polis romanının polis romanı olamayacağı unsurlarla, olayın tümünü açıkça ortaya koyma olanağını buldu; hiç kuşkusuz üçü de suçludur ve herkes farklı bir sebeple hareket etmiştir.

Madam Quaston –yaşlı bir sefih tarafından takip edilen kızı, namusunu kurtarmak için kendini suya atmak zorunda kalmıştır– mücevhercinin karşısına kendisini bir kâhin gibi göstererek çizgilerini okumak istemiştir: ve belli bir süre sonra etkili olacağını bildiği zehirli iğneyi batırmak için de bu fırsattan yararlanmıştır. Sonra iğneyi rezede saksısına gizlemiş ve o zamana kadar turşu küpünün kapağında sakladığı tarantulayı sıraya yerleştirmiştir: tarantulanın ısırmasının kendi zehirininkine yakın etkilere yol açtığını biliyordu ve bir yandan bu stratejinin sonunda açığa çıkacağının bilincindeyken bir yandan da safça, kendisine kaçmak için yeterince zaman sağlayarak soruşturmacıları yeteri kadar oyalayabileceğini sanıyordu.

Kurbanın damadı, treni kaçırmış ve borca batmış Mickey Malleville, mücevhercinin yatlara, Breitschwanz'a, havyara alışmış kaçık kızının aşırı harcamalarına dayanamayan şarkıcı, kendisini günden güne daha beter battığı çukurdan yalnızca kayınpederinin ölümünün kurtarabileceğinin bilincindeydi: dev biberonunun emziğindeki küçük bir şişe fibrotoksini en küçük bir kaygı duymadan su dolu sürahiye boşalttı.

Ama bu işin son sözü, son sıçraması, son devrilişi, son açığa çıkışı, düşüşü başka bir yerdedir: Oswald Zeitgeber'in okuduğu mektup

ölüm fermanıydı: yakın zamanda Afrika'da ortaya çıkarılan bu toplu mezar, bütün halkını öldürttüğü ve efsanevi bir fil mezarlığını yağmalamadan önce ortadan kaldırdığı başkaldırmış bir köyden arta kalanlardı. Büyük servetini, soğukkanlılıkla gerçekleştirdiği bu cinayet sayesinde yapmıştı. Bu mektubu gönderen adam, suç kanıtlarını arayarak tam yirmi yıl izlemişti onu. Şimdi bu kanıtlar elindeydi ve haber ertesi gün bütün İsviçre gazetelerinde çıkacaktı. Zeitgeber, bu eski hikâyedeki suç ortaklarını telefonla arayarak haberi doğrulattı. Onlar da kendisi gibi mektup almışlardı: skandal hepsi için ölümden başka bir kurtuluş yolu bırakmamıştı.

Zeitgeber de kendini asmak için bir tabure ve ip buldu. Ama önce, belki de ölmeden önce iyi bir iş yapma batıl inancıyla, kırmızı balıkların susuz olduklarını fark ederek süralıinin içindeki suyu Jarrier'nin geldiğinde bilerek devirdiği kavanozun içine boşalttı. Sonra ipini hazırladı. Ama ergo hidantoinle zehirlenmenin ilk belirtileri (bulantı, soğuk ter dökme, mide krampları, çarpıntı) baş göstermişti bile ve acıdan iki büklüm bir halde doktor hanımı çağırdı, kesinlikle âşık olduğu için değil (aslında çıplak ayaklı küçük çoban kıza göz koymuştu o) yardım istemek için.

İntihar etmeye hazırlanan biri mide yangıları nedeniyle bu derece kaygılanabilir mi? Sorunun bilincinde olan yazar, bir ek notta ergo hidantoinin, toksik etkilerle birlikte psişik etkilerinin ve halüsinasyonumsu etkilerinin de bulunduğunu ve bunlar arasında da bu tür reaksiyonların beklenebileceğini belirtiyor.

elli birinci bölüm

Valène,
(Hizmetçi odaları, 9)

Bu tabloda kendisi olacaktı, vasallarının, askerlerinin, din adamlarının ya da tüccarlarının ortasında kendilerine her zaman küçük bir yer ayıran şu Rönesans ressamları gibi; belli bir eksendeki merkezde, ayrıcalıklı, seçilmiş bir kesişme noktasında belirgin, şu ya da bu aydınlatıcı perspektifte, bütün tablonun yeniden yorumlanmasına neden olabilecek derin anlamlı bir bakışın uzantısında bir yer istemiyordu, bütünüyle zararsız gibi gözüken bir yer istiyordu; öylesine, gelişigüzel, biraz tesadüfen, nereden ve niçin geldiği bilinmeyen, fark edilmesi pek fazla istenmiyormuş gibi, sanki yeni başlayanlar için bir imzadan başka bir şey olması istenmiyormuş gibi, tablonun sahibinin, ressamın eserini imzalamasını hoş göreceğinin belirtisi gibi bir şey, herhangi bir şey gibi tanınıp, hemen unutulacak herhangi bir şey gibi bir yer istiyordu: ressam ölür ölmez, nesilden nesile, atölyeden atölyeye geçecek bir anekdot, artık hiç kimsenin inanmayacağı bir efsane olacaktır bu, günün birinde bölük pörçük rastlantısal göndermeler sayesinde ya da tablonun bir müzenin tavanarasında bulunmuş ön taslaklarıyla karşılaştırılması sırasında veya bir kitap okunurken, daha önce başka kitaplarda okuduğumuzu sandığımız cümlelere rastladığımız gibi bütünüyle beklenmedik bir biçimde değeri yeniden kanıtlanıncaya kadar... Ve belki de o zaman bu ufak tefek adamın her zaman belli bir özelliği olduğunun, yalnızca yüzünün ayrıntılarına daha fazla özen gösterilmemiş olduğunun farkına varılacaktı; onda, daha güçlü bir vazgeçme ve çekimserlik ya da başı, belli belirsiz biçimde belli bir tarzda eğmede, anlayışa, belli bir yumuşakhğa, belki de nostaljiyle renklenen neşeye benzeyen bir şey olduğu anlaşılacak-

tı. Tablosunda kendisi olacaktı, odasında, hemen hemen en üstte, sağda, pırıldayan ağını ören dikkatli küçük bir örümcek gibi, ayakta, tablosunun yanında, elinde paleti, her tarafı boyalı, uzun, gri gömleği ve mor atkısıyla.

Hemen hemen bitmiş tablosunun yanında ayakta olacaktı ve kesinlikle kendisinin resmini yapıyor olacaktı, fırçasının ucuyla bir ressamın küçük siluetini, mor atkısıyla uzun gri gömleğini, elindeki paleti, resim yapmakta olan bir ressamın küçük resmini yaparken... Bir kez daha gözlerinin ve elinin gücü artık hiç sınır tanımazmış gibi, sonsuza kadar devam etmeyi istemiş olduğunu gösteren resimlerden biri olacaktı bu.

Kendi resmini yapmakta olan kendi resmini yapacaktı ve çevresinde, büyük kare tuvalde, her şey yerli yerinde olacaktı: asansör boşluğu, merdivenler, sahanlıklar, paspaslar, odalar ve salonlar, mutfaklar, banyolar, kapıcı odası, kiracıların bir listesini isteyen Amerikalı kadın romancıyla giriş, Madam Marcia'nın dükkânı, mahzenler, kazan dairesi, asansör.

Kendi resmini yapmakta olan kendi resmini yapacaktı ve kepçeler ve bıçaklar, kevgirler, kapı sapları, kitaplar, gazeteler, halılar, sürahiler, ocak ızgaraları, şemsiyelikler, tencere altlıkları, radyolar, başucu lambaları, telefonlar, aynalar, diş fırçaları, çamaşır kurutma makinaları, oyun kâğıtları, kül tablalarındaki izmaritler, böcek kovucu çerçevelerindeki aile fotoğrafları, vazolardaki çiçekler, radyatörlerin üzerindeki mermerler, püre presleri, patenler, çekmecelerdeki ahahtar demetleri, şerbet kapları, kedi sandıkları, maden suyu kasaları, beşikler, çaydanlıklar, çalar saatler, Pigeon lambalar, universel penseler görülüyordu bile. Ve Doktor Dinteville'in rafyayla örülmüş, silindir biçiminde iki saksı kabı, Cinoc'un dört takvimi, Berger'lerin Tonkin manzarası, Gaspard Winckler'in oymalı dolabı, Madam Orlowska'nın kitap rahlesi, Béatrice Breidel'in Matmazel Crespi'ye getirdiği Tunus şıpıdıkları, yöneticinin böbrek biçimli masası, Madam Marcia'nın otomatları ve oğlu David'in Namur haritası, Anne Breidel'in denklemlerle dolu kâğıtları, Madam Marcia'nın aşçısının baharat kutusu, Dinteville'in Amiral Nelson'u, Altamont'ların Çin işi iskemleleri ve yaşlı âşıkları gösteren kıymetli duvar halısı, Nieto'nun çakmağı, Jane Sutton'un yağmurluğu, Smautf'un denizci sandığı, Plassaert'lerin yıldızlı duvar kâğıdı, Geneviève Foulerot'nun se-

def kabuğu, Cinoc'un büyük üçgen çiçek motifli emprime yatak örtüsü ve Réol'lerin sentetik deriden yatağı – *usta işi, süet görünümlü, kemerli ve krom tokalı* – Gratiolet'nin çift saplı sazı, Bartlebooth'un yemek salonunun ilginç kahve kutuları ve gölgesiz aydınlatma düzeni, Louvet'lerin ve Marquiseaux'ların egzotik halısı, kapıcı odasındaki masasının üzerindeki mektuplar, Olivia Rorschash'ın büyük kristal avizesi, Madam Albin'in özenle paketlenmiş eşyaları, Hutting'in Thuburbo Majus'da bulduğu antik taştan aslan, ve tüm çevrede, hikâyeleri, geçmişleri, efsaneleriyle bir alay insan:

1 Covadonga'da kendisine taç giydiren Alkmamah'ı yenen Pelagius
2 Rusya'dan kaçarak Schönberg'in peşinden Amsetrdam'a giden şarkıcı
3 En üst katta yaşayan iki gözü farklı renkte sağır kedi
4 Sivil savunma görevlisinin doldurttuğu kum fıçıları
5 En küçük harcamalarını bile bir deftere yazan cimri kadın
6 Tavla partilerinde kendinden geçen yapbozcu
7 Bir yere gitmiş olan kiracıların çiçeklerine özenle bakan kapıcı kadın
8 Çocuklarının adını Bécaud'ya saygı nişanesi olarak Gilbert koyan anne baba
9 İkieşliliği kabul eden Osmanlının serbest bıraktığı Kont'un karısı
10 Artık köyde olmadığına üzülen iş kadını

11 Romanını düşleyerek çöp tenekesini indiren küçük çocuk
12 Dünya seyahatine çıkan Avustralyalı kadına eşlik eden karı kılıklı züppe yeğen
13 Tatlı antropologdan sürekli kaçan sakınmacı kabile
14 Kendi kendini temizleyen bir fırını kullanmayı kabul etmeyen ahçı
15 % 1'ini sanata adayan uluslararası otelciliğin Yönetici Genel Başkanı
16 Uyuşuk uyuşuk resimli bir magazine bakan hastabakıcı
17 Hacca giderken Arkhangelsk'de kazaya uğrayan şair

18 Minyatürcüsünün sabrını taşıran İtalyan kemanı
19 Durmadan radyo dinleyerek sosis yiyen şişman çift
20 Genel Karargâh'a yapılan saldırıdan sonra tek kollu kalan general

21 Babasının başucundaki genç kızın hüzünlü rüyaları
22 Daha sıcak bir "Türk hamamı" için anlaşan Avusturyalı müşteriler
23 Bir mektubu yakmak isteyen Paraguaylı
24 Golf pantolonla suluboya öğrenen genç milyarder
25 Bir kuş rezervi kuran Su ve Orman Müfettişi
26 Hatıralıklarını eski haftalık dergilere saran dul kadın
27 Kendisini büyük bir devlet adamı olarak tanıtan uluslararası hırsız
28 Issız adasında keyfince yaşayan Robinson Crusoé
29 Etüvden geçirilmiş Hollanda peyniri kırıntılarıyla domino oynamaya çalışan dağsıçanı
30 Kitapçıların peşinde dolaşan hüzünlü "kelime öldürücüsü"

31 Yeni bir rüya anahtarı satan siyahlar giymiş gezgin satıcı
32 Paris'te bir balık lokantası açan zeytinyağı tüccarı
33 Güzel bir Venedik avizesinin düşmesiyle ölen yaşlı mareşal
34 Pacemaker'ının kızkardeşiyle evlenen çirkin orta mesafe bisiklet yarışçısı
35 İşi yalnızca bir yumurta ve haşlanmış mezgit pişirmek olan ahçı
36 Lüks bir yatak için iki yıllığına borçlanan genç çift
37 Bir İtalyan starı için bırakılan sanat eşyaları tüccarının karısı
38 Beş yeğeninin biyografilerini yeniden okuyan çocukluk arkadaşı
39 Şişelere mantardan yapılmış figürler koyan Bay
40 İspanya Arap krallarının izlerini arayan arkeolog

41 Oise'da sakin bir yaşam süren Varşovalı eski soytarı
42 Damadı traş olacağı sırada sıcak suyu kesen kayınvalide

43 Bütün sayılar ilk K'ların toplamıdır diyen Hollandalı
44 Bir doksanlığı *Yeniyle Eski* diye tanımlayan Scipio
45 Sağır ve dilsiz gövde adamı dudaklarından okuyan anlayan atomcu
46 Hollywoodlu yıldıza şarkı söyleyerek ilan-ı aşk eden arnavut eşkıya
47 Domuz budu pişirmek isteyen Alman sanayici
48 Pornoyu papazlığa yeğleyen köpekli kadının oğlu
49 Ana Tanrıçasını pidgin-english'le değiştiren Malezyalı barmen
50 Rüyasında gördüğü pastadan mahrum olan küçük erkek çocuk

51 Senaryoyu okuduktan sonra rolü kabul etmeyen yedi aktör
52 Birliğini Kore'de ölüme terk ederek kaçan Amerikalı asker
53 Cinsiyet değiştirdikten sonra süper star olan gitarist
54 Kızıl saçlı bir Avrupalıya bir kaplan avı sunan mihrace
55 İlhamını bir romandan alan liberal büyükbaba
56 Medine'de bir Kur'an suresini kopya eden bir hattat
57 Orlando d'Arconati'de bir Angelica havası isteyen Orfanik
58 Ölümünü süt kardeşinin yardımıyla hazırlayan aktör
59 Havaya kalkmış kolunun ucunda olimpiyat meşalesini tutan Japon kızı
60 Catalauna Ovasında Attila'nın kuvvetlerini durduran Aetius

61 Sekiz yüz seksen metrelik rekora ulaşan padişan III. Selim
62 Çok fazla silgi yuttuğundan ölen çavuş
63 Fritz James'in son mesajını bulan *Fox*'un yardımcısı
64 Altı ay odasında kalan öğrenci genç
65 Yapımcının yeni bir dünya turuna çıkan karısı
66 Mazotla ısıtmayı ayarlayan merkezi ısıtma görevlisi
67 Müzik hafiyesini kütüphaneye bırakan zengin meraklı

68 Tıbbi kurutma kâğıtları koleksiyonunu düzenleyen küçük erkek çocuk
69 Çok zengin bir Amerikalı tarafından tutulan komedyen aşçı
70 Küçük çekingen bir kadına dönüşen eski batakhane kadını

71 Sol elinin üç parmağını kaybeden sakat mucit
72 Chaumont-Porcien'de Belçikalı bir duvarcı ustasıyla yaşayan genç kız
73 Elmasın sırrını çözdüğünü sanan doktorun büyükbabası
74 Mefistofeles'le bir anlaşma imzalatan genç kadın
75 Antikacının kırmızı giysisiyle gürültü çıkaran oğlu
76 Alman kimyacıların sırlarını açığa vuran vekil
77 Geri gönderilen elyazmasını yakan eski tarih öğretmeni
78 Denizaltı saatinin babası yaşlı Japon sanayici
79 Karısı ve oğlu için intikam çağrıları yapan diplomat
80 Ertesi gün gideceği için fasulyesini geri isteyen kadın

81 Bir çilek kreması tarifi üzerinde düşüncelere dalan yıldız
82 Saat ve otomat koleksiyonu yapan yaşlı yıldız
83 Tesadüfen seçilen sayılarla her şeyi anlayan büyücü
84 Grisi'ye maundan bir fiskos köşesi sunan boyar
85 Oyun kâğıtlarıyla eğlenen ve artık araba kullanmayan şoför
86 Adını bir salata tarifine vermeyi düşleyen hekim
87 Afrika derisi ticaretinde iflas eden mühendis
88 Hüzünlü bir biçimde Üç Özgür Adam'a giren Japon
89 İkide bir sanatoryum anılarını anlatan yaşlı otodidakt
90 Mirasını açık artırmayla satmak zorunda kalan küçük kuzen

91 Öfkeli Prenses'in semaverinin ambalajını açan gümrükçüler
92 Her zaman kullanmadığı dairesini sekizinci kata taşıyan basma tüccarı

93 Hamburg'a Fransız usulü uvertür sunan besteci
94 Onarılacak minyatüre büyüteçle bakan Marguerite
95 Adını yapbozcunun kızıl kedisine veren Chéri-Bibi
96 Revüyü sunmak için sahneye çıkan gece kulübü garsonu
97 Meslektaşları için görkemli bir resepsiyon veren yönetici
98 Boş daireyi ziyaret eden emlak ajansındaki kadın
99 İngiliz'in yapbozları için kutulama yapan kadın
100 Lu bisküvisini bir kenarından ısıran küçük kız

101 Bir günde 30 000 Lusitanyalıyı öldürten praetor
102 Üstünde Paris metrosunun bir planı bulunan mantolu genç kız
103 Ay sonlarındaki zorluklarını çözümlemeyi düşünen yönetici
104 Yaşlı zanaatkârın yüzüklerini seçen küçük parfümcü
105 Fransızlara karşı mücadele eden Milliyetçiler yüzünden iflas eden Şamlı yayıncı
106 İngiliz'in deniz manzarası resmi için cinayet işleyen eleştirmen
107 Kin dolu bakışlı ölü gömücü düşleyen ihtiyar hizmetçi
108 Strikinin ve küraın etkilerini karşılaştıran bilim adamı
109 Vejetaryenlerin çorbasına et suyu koyan öğrenci
110 Şantiyeden çıkarken mektubunu okuyan üçüncü işçi

111 Hiçbir amacı olmadan bir faktoriyeli yeniden hesaplayan yaşlı başuşak
112 New York'da kaybolan bir Fransızın yardımına koşan heyecanlı papaz
113 Çok Kutsal Kab'ın izini bularak zengin olan eczacı
114 Bir İtalyan dökümcüsünün tekniğinden esinlenen kimyager
115 Yeni eldivenlerini takan siyah pardösülü adam
116 Hans Bellmer'in bir resmini ikiye bölen Guyomard
117 Sersemletici bir vals besteleyen Liszt ve Chopin'in dostu
118 Colbert'e en iyi şampanyasını tattıran Dom Perignon
119 Ölürken adının bir kıtaya verildiğini öğrenen Amerigo

120 Yemekten sonra tezgâhının arkasında uyuklayan Mösyö Riri

121 Bir gazetede nekrololojiyle ilgili notlarını bulan Mark Twain
122 Kléber'i öldüren hançeri parlatan sekreter
123 Rektörlüğünü yaptığı koleje bağışta bulunan filolog
124 Pirandello okuyarak banyo yapan bekar-anne
125 Çeşitli adlarla densiz romanlar yazan tarihçi
126 Hitler'in yaşadığına ilişkin kanıtlar toplayan yaşh kütüphaneci
127 Rus kadın şarkıcının piyanosunu akort etmekte olan kör
128 Kırmızı bir domuz yavrusu iskeletinden yararlanan dekoratör
129 Küçük denizkabuğu kaçakçılığıyla servet sahibi olunacağına inanan emprezaryo
130 Boyamak isterken saçlarını yitiren aldatılan müşteri

131 Gazetelerde çıkan opera eleştiri yazılarını kırmızı kalemle çerçeveleyen kütüphane memuresi
132 Örtünün altında fare olduğunu sanarak heyecanlanan arabacı
133 Büyük ziyafet için sıcak kanapeler getiren fırıncı çırakları
134 Hastabakıcının süt kabını deviren Pip ve La Minuş
135 Arızalanan asansörde yavuklusuyla kalan Piupiu
136 Sonunda boy-friend'inin mektubunu okuyan İngiliz au pair kız
137 Victor Hugo'nun üç mektubunu bulan sahaf
138 Yerli rehberlerinin yanında poz veren safari meraklıları
139 Küçük çocuğuyla Tunus'tan dönen güzel Polonyalı
140 Kaldığı otelin salonunda vurularak öldürülen mühendis general

141 Silah tehdidiyle ameliyat yapmak zorunda kalan cerrah
142 Tatil ödevlerine bakan Fransızca öğretmeni
143 Siyah incileri yanmalarından sonra fark eden yargıcın karısı
144 Saate karşı yarışını onaylatmak isteyen koşucu
145 Eski fizik hocasını tanıyan asker
146 Gerçek bir roman kahramanı yaratmayı düşleyen eski ev sahibi
147 Provalarına yeniden başlayan çok mükemmelci cazcı
148 İdollerine 71 beyaz fare sunan Tasmanya hayranları
149 Dünyanın en yüksek duvarını inşa etmeyi düşleyen matematik öğrencisi
150 Sert balerinle birlikte olmak için geri dönen aşktan deliye dönmüş koreograf

151 Asansörü yeniden çalıştırmayı reddeden eski İspanyol kapıcı
152 Girişteki aynaları temizleyen Chez Nicolas'nın teslimatçısı
153 Geniş ağızlı bir gramofon dinleyen Por Larranaga tütün tiryakisi
154 Çıkış saatinde liselerin önünde bekleyen *pornografik* ihtiyar
155 Bir Fildişi atlasçiçeğine ad koymayı düşleyen Kenyalı botanikçi
156 Onaltıncı Louis'yle Marie-Antoinette'in önünde çalan genç Mozart
157 Gazetelerde ilan edilen bütün yarışlara katılan Rus kadın
158 Küçük bıçağını yutup küçük çiviler çıkaran hokkabaz
159 Argonne'da soğuktan ölen dini eşya üreticisi
160 Madende vagon çeken yaşlı kör atlar

161 Asklepias ve Galienus arasında polemik düşleyen ürolog
162 Haritada Corbénic yolunu arayan güzel havacı
163 Geçici bir yonga ateşinde ısınan doğramacı
164 Türk yüzüğünü yeniden yapmak için boşuna çabalayan turistler

165 Üç haydut tarafından sopayla dövülerek öldürülen dans hocası
166 Kral büyükbabasının başucunda dua eden genç prenses
167 Bir sağlıkevinin borularını düzenleyen geçici kiracı
168 Yılda dört ay namevcut olmayı başaran servis şefi
169 Parmaklarını bir malosol kavanozuna daldıran antikacı
170 Ölüm fermanını imzalayan gazete kupürünü okuyan mücevherci

171 Sünger kâğıdını ünlü yapıtlara ekleyen ünlü ressam
172 Bütün kutsal rölikleri saydıran prens Eugène
173 İngilizlere saldırmak için "Kartal"ı düşünen imparator
174 Plaj kıyısında örgü ören benekli giysili kadın
175 Haendel'in bir plağıyla jimnastik yapan Melanezyalı kadınlar
176 Trapezinden ayrılmak istemeyen genç akrobat
177 Cebindeki son kibrit çöpünü bulan Gédéon Spilette
178 Kurdun elle tutulup gözle görülmeyen çalışmasını ortaya çıkaran İtalyan doğramacı
179 Bütün evi tuvaline sığdıran yaşlı ressam

elli ikinci bölüm

Plassaert, 2

Plassaert'lerin dairesinin odalarından biri: çocuklarının doğumundan bir yıl önce, yaklaşık on üç yıl önce bu ilk odaya yerleşmişlerdi. Birkaç yıl sonra Troyan öldü ve yöneticinin tavanarasını satın aldılar. Sonra da Marquiseaux'lardan koridorun dibindeki odayı satın aldılar; burada boş şişe toplayarak geçinmeye çalışan Troquet adında yaşlı biri oturuyordu; bunların şişe paralarını alıyor ve bir kısmını da satmayıp içlerine mantardan yaptığı küçük, sarhoş, boksör, denizci, Maurice Chevalier, general De Gaulle vb. figürler atıyor ve bunları pazar günleri Champs-Elysées'deki işsiz güçsüz, boş gezen insanlara satıyordu. Plassaert'ler hemen bir tahliye davası açtılar, çünkü Troquet kirasını düzenli biçimde ödemiyordu, ayrıca bir yarı serseri olduğu için de davayı çok çabuk kazandılar.

Eskiden bu ilk odalarında Grégoire Simpson adında ilginç bir genç adam iki yıl yaşamıştı. Tarih öğrencisiydi. Bir süre Opera Kütüphanesi'nde kütüphaneci yardımcısı olarak çalıştı. İlginç bir iş değildi yaptığı: varlıklı bir meraklı, Henri Astrat, kırk yılda oluşturduğu bir belge koleksiyonunu Kütüphane'ye bırakmıştı. Opera tutkunu olan Henri Astrat bin dokuz yüz ondan beri hemen hemen hiçbir prömiyeri kaçırmamıştı; *Ring*'i yöneten Furtvängler'i, Desdemona'yı yorumlayan Tebaldi'yi ya da Norma'yı oynayan Callas'ı görmek için Manş'ı, hatta ve hatta iki üç kez Atlantik'i geçmeye üşenmemişti.

Astra her gösteri vesilesiyle bir hasın dosyası oluşturuyordu ve buna program – şef ve yorumcuların ithaf yazılarıyla – ve duruma göre kostüm ve dekorların çeşitli parçaları ekleniyordu: Rodolfo rolündeki Mario del Monaco'nun (*La Bohème*, Covent Garden, Neapo-

liten Opera, 1946) mor pantolon askıları, Victor de Sabata'nın bageti, Heinz Tietjen'in, 1929'da Berlin'deki tarihsel sahnelenişi vesilesiyle verdiği üstünde kendi elyazısıyla notları bulunan *Lohengrin* partisyonu, Emil Praetorius'un aynı gösteri için hazırlanmış maketleri, Karl Böhm'ün Urbino'da *Maggio Musicale*'de sahnelediği *Don Giovanni*'deki Commandatore rolü için Haig Clifford'a getirttiği mermer taklidi mask vb.

Henri Astrat, dünyanın başka hiçbir yerinde bir eşi olmayan bu özel arşivin sürdürülmesini desteklemeye yönelik önemli bir gelir de bıraktı ayrıca. Opera Kütüphanesi böylece bir Astrat Fonu kurdu; burada iki bekçinin nezaret ettiği üç sergi ve okuma salonu ve iki büro vardı; bürolardan birinde bir yönetici, birinde de bir kütüphane memuresiyle yarım gün çalışan yardımcısı bulunuyordu. Yönetici – Rönesans Şenlikleri Alanı'nda uzmanlaşmış bir sanat tarihi profesörü –vakfı denetlemeye yetkili kişilerle– araştırmacılar, gösteri sanatları eleştirmenleri, gösteri sanatı tarihçileri, müzikologlar, yönetmenler, dekoratörler, müzikçiler, kostümcüler, yorumcular vb.– ilgileniyor ve sergiler düzenliyordu (MET'e saygı, *La Traviata*'nın Yüzüncü Yıldönümü vb.); kütüphane memuresi hemen hemen bütün Paris gazetelerini ve önemli sayılabilecek haftalık dergileri, magazinleri, mecmuaları, çeşitli yayınları okuyor ve genel olarak operayla ilgili bütün yazıları (*Opera kapatılacak mı?*, *Opera için tasarılar*, *Opera nerede?*, *Opera Hayaleti: gerçeklik ve efsane* vb.) ya da özel olarak tek bir yazıyı kırmızı kalemle çerçeve içine alıyordu; yarım gün çalışan kütüphane memuresi yardımcısı kırmızı kalemle çerçevelenmiş yazıları kesiyor ve bunları yapıştırmadan lastikli "geçici şömizler" (GŞ) içine koyuyordu; kesinlikle belli olmayan ama genellikle bir buçuk ayı geçmeyen bir süre sonunda gazete ve dergilerden kesilen kupürler (ki bunlar baş harfleri GŞ olan bir dosya içinde bulunuyordu) çıkartılıyor ve 21x27 boyutlarında beyaz bir kâğıda yapıştırılıyordu; bu kâğıdın sol üst köşesine kırmızı mürekkeple ve altı iki kez çizilen büyük harflerle yapıtın adı, altı bir kez çizilmiş büyük harflerle türü (opera, opera komik, opera buf, dramatik oratoryo, vodvil, operet vb.), bestecinin adı, orkestra şefinin adı, yönetmenin adı, salonun adı ve ilk genel gösteriminin tarihi yazılıyordu; bu şekilde yapıştırılan kupürler tekrar şömizlerine konuyordu ama bu sefer lastiklerle bağlanmayıp keten kordonlarla bağlanıyordu ve bunlara da beklemedeki dosyalar (BD) adı veriliyordu; bunlar kütüphane memuresinin ve yarım gün çalışan yardımcısının (YGÇY) bürosundaki camlı bir

dolaba yerleştiriliyordu; birkaç hafta sonra söz konusu gösteriyle ilgili olarak başka yazı bulunamayacağı kesinlik kazanınca BD sergi ve okuma salonlarındaki büyük kafesli dolaplardan birine aktarılıyor, "yerindeki dosya" (YD) adını alıyor ve Astra Vakfının öteki ürünleriyle aynı statüye yani "sürekli kart sahibi olanların ya da Vakfın yönetici sıfatındaki Koruyucusu'nun alınmış özel izinle yerinde incelenebilir" statüsüne giriyordu (Tüzük Özeti, Madde XVIII, Paragraf 3, c bendi).

Bu yarım günlük iş akdi ne yazık ki yenilenmedi. Kütüphanelerin ve özellikle de Opera Kütüphanesi'nin bütçesinin her yıl anlaşılmaz biçimde açık vermesinin nedenini araştırmakla görevli bir denetçi raporunda şu görüşe yer verdi özellikle: üç salon için iki bekçi fazladır ve gazetelerden yazı kesmek için ayda yüz yetmiş beş frank, on sekiz santim ödemek, bu yüz yetmiş beş frank, on sekiz santimi boşuna harcamaktır, çünkü gözetmekten ve korumaktan başka bir işi olmayan bu tek bekçi, gayet güzel hem bekçilik yapar hem de gazeteden yazı kesebilir. Kütüphane memuresi, elli yaşlarında, çekingen, hüzünlü bakışlı, kulağında işitme cihazı bulunan bir kadıncağızdı; GD'lerin ve BD'ların kendi bürosuyla sergi ve okuma salonları arasında gidiş gelişlerinin YD'ler için zararlı olabileceği gerekçesini öne sürerek (daha sonra doğrulanmıştır bu) sürekli bir sıkıntı kaynağı olduğunu anlatmaya çahştı, ama müdür yalnızca kendi işini bile olsa, muhafaza etmekten pek memnun olduğundan, denetçiden yana tavır aldı ve kendi servisinin kronik mali kan kaybının önüne geçmek amacıyla aşağıdaki kararları aldı: 1) bundan böyle artık tek bir bekçi olacaktır, 2) artık yarım gün çalışan yardımcı (YGÇY) olmayacaktır, 3) sergi ve okuma salonları haftada yalnız üç gün öğleden sonraları açık olacaktır, 4) kütüphane memuresi "çok önemli bulduğu yazıları" kendisi kesecek, ötekilerin kesilmesi işini de bekçiye verecektir, ve son olarak 5) masraftan kaçınmak amacıyla kupürler bundan böyle kâğıdın hem ön hem de arka yüzüne yapıştırılacaktır.

Grégoire Simpson öğretim yılını çeşitli geçici işlerde çalışarak bitirdi: muhtemel alıcıları, başlarını biraz eğdikleri takdirde Sacré-Coeur'ü görebileceklerine inandırabilmek için mutfak taburelerinin üstüne çıkmaya davet ederek satılık daireler gösterdi, çeşitli "sanat kitapları" ya da seçkin kişilerin insanı aptallaştıran önsözleriyle doldurulmuş ansiklopediler, vasat modellerin kötü kopyaları el çantaları, "*Öğrencileri sever misiniz?*" türü "gençlere yönelik" gazeteler, öksüzler yurdunda işlenmiş küçük örtüler, körlerin ördüğü paspaslar

satmaya çalışarak kapı kapı dolaşarak kendi kendisini denedi. Ve üç parmağına mal olan kazayı geçirmiş olan komşusu Morellet, onu, mahallede, sabunlarını, pis kokuları yok edici deniz kozalaklarını, sinek öldürücü rondelalarını ve saç ve halı şampuanlarını satmakla görevlendirdi.

Ertesi yıl Grégoire Simpson bir burs buldu; pek fazla bir şey değildi alacağı para ama kesinlikle çalışmadan geçinebilmesine yetebilecekti. Ama o zaman da kendini derslerine verip, bir an önce diploma almaya çalışacağı yerde bir tür nörasteni içine düştü; görünüşte hiçbir biçimde kurtulamayacağı tuhaf bir baygın uyku içindeydi sürekli olarak. Kendisini bu dönemde görme fırsatını bulanlar onun yerçekimsizlik durumunda, bir tür duyumsuzluk, her şeye karşı kayıtsızlık hali içinde olduğunu sandılar: havanın nasıl olduğu, saatin kaç olduğu, dış dünyanın kendisine vermeyi sürdürdüğü ama onun da gitgide daha az algılayabildiği haberlere karşı kayıtsızlık: tekdüze bir yaşam sürmeye başladı, sürekli aynı şeyleri giyiyor, her gün aynı kızarmış patates satıcısının yerinde, tezgâhta, ayakta, aynı yemeği yiyordu: kızarmış patatesli biftek, büyük bir bardak kırmızı şarap, bir kahve ve her akşam bir kahve köşesinde *Le Monde*'u satırı satırına okuyordu; bütün gününü de iskambil falına bakarak ya da pembe plastik bir leğen içinde dört çift çorabından üçünü veya üç gömleğinden birini yıkayarak geçiriyordu.

Daha sonra Paris'te uzun gezintiler dönemi geldi. Kendini koyveriyor, ayakları nereye giderse o da peşinden gidiyor, iş çıkışlarındaki kalabalığın içine dalıveriyordu. Vitrinlere bakıyor, bütün sanat galerilerine giriyor, dokuzuncu arrondissement'daki bütün pasajlardan yavaş yavaş geçiyor, bütün mağazaların önünde duruyordu. Mobilyacıların rustik komodinlerine, karyola ayaklarına ve yaylarına, cenaze merasimleri için hazırlanmış yapay çelenklere, tuhafiyecilerdeki perde çubuklarına, Paris'e özgü eşya satıcılarının koca memeli kadınlarıyla "erotik" oyun kâğıtlarına (*Mann Sprich deutche, English speaken*), bir Sanat stüdyosundaki sararmış fotoğraflara dikkatle bakıyordu: dolunay yüzlü, denizci giysileri içinde küçük bir oğlan, kriket şapkası takmış çirkin bir küçük oğlan, yassı burunlu bir genç, gıcır gıcır bir arabanın yanında buldog suratlı bir herif: erimiş domuz yağı içinde Chartres Katedrali; Şaka malzemeleri satan dükkân kartvizitleri.

Adolf Hitler
Kürkçü

Jean Bonnot
Domuz Kasabı

Tours'dan Bay ve Bayan Hocquard (I & L)

oğulları* ADHEMAR'*ın* *doğumunu bildirmekten mutluluk duyarlar

MADELEINE PROUST
"Souvenirs"

Thomas GEMAT-LALLES
Anterolog
Diplomasız

sararmış kartvizitler, antet modelleri, gravürcülerin davetiyeleri:

LE PANNEAU METALLISE
S.A.R.L. AU CAPITAL DE
6 810 000 F

Marcel-Emile Burnachs, S.A.
"Her şey halılar için"

GEOFFROY SAINT-HILAIRE KOLEJİ MEZUNLARI DERNEĞİ

Kimi zaman da gülünç amaçlar ediniyordu: sözgelimi XVII. arrondissement'daki bütün Rus lokantalarının bir dökümünü yapmak ve bunları kesinlikle karşılaşmayacak biçimde bir araya toplayacak bir güzergâh oluşturmak. Ama genellikle saçma, gülünç bir amacı

yeğliyordu – yüz kırk yedinci bank, sekiz bin iki yüz otuz yedinci adım – ve Denfert-Rochereau ya da Château-Landon'a doğru bir yerde, aslan ayağı biçiminde dökme demir ayaklı yeşil tahtalı bir bankta saatlerce oturuyor veya kendi vitrininde yalnızca ince bedenli mankenler ve kendilerinden başka bir şey teşhir etmeyen kutular değil çeşit çeşit hasse bezleri, etiketler ve küçük madeni levhalar da teşhir eden

UCUZLUK

Seri Sonu

OLAĞANÜSTÜ YENİLİK

En son kreasyonlarımız

ÇOK ÖZEL

bir vitrin gereçleri mağazasının önünde heykel gibi dikiliyor, sonunda bu tür bir vitrinle ilgili mantıksal paradoks üzerine kafa patlatmayacakmış gibi dakikalarca bu vitrine bakıyordu.

Bir süre sonra, evinden hiç çıkmamaya ve yavaş yavaş zaman kavramını yitirmeye başladı. Bir gün saati, beşi çeyrek geçe durdu ve saati kurmayı ihmal etti: kimi zaman ışığı bütün gece açık kalıyordu; kimi zamansa bir gün, iki gün, üç gün ve bir hafta boyunca koridorun dibindeki tuvalete gitmesinin dışında odasından hiç çıkmadan durabiliyordu. Bazen gece saat ona doğru çıkıyor ve ertesi sabah görünüşte uykusuz geçirdiği geceden hiç rahatsız olmamış biçimde, aynı durumda geliyordu eve; büyük bulvarlardaki dezenfektan kokulu, pis sinemelara gidiyordu; geceleri hiç kapanmayan kahvelerde sürtüyor, saatlerce tilt oynuyor ya da süzme kahvenin üstünden ters bakışlarla çakırkeyf olmuş günü gününe yaşayan insanları, hüzünlü sarhoşları, şişman kasapları, denizcileri ve kızları seyrediyordu.

Son altı ay odasından hemen hemen hiç çıkmadı. Zaman zaman Léon-Jost Sokağı'ndaki (bu dönemde henüz herkes Roussel Sokağı olarak bilirdi burasını) fırında görülüyordu; cam tezgâha bir yirmi santim koyuyordu ve eğer fırıncı kendisine soru soran gözlerle bakarsa – ilk zamanlar birkaç kez olmuştu bu – başıyla sorgun dalından sepet içine sıralanmış bagetleri gösteriyor, bir yandan da sol eliyle yarım ekmek istediği anlamına gelen bir tür makas işareti yapıyordu.

Artık kimseye bir şey söylemiyordu ve kendisine bir şey söylendiğinde bir tür boğuk bir homurtuyla karşılık veriyordu ve bu da her tür konuşma girişimini anında yok ediyordu. Zaman zaman pembe plastik leğenini doldurmaya gitmeden önce kapısını aralayarak sahanlıktaki suyun başında kimsenin bulunup bulunmadığına bakarken görürlerdi onu.

Bir gün gecenin saat ikisinde evine dönmekte olan sağ taraftaki komşusu Troyan genç öğrencinin odasındaki ışığın hâlâ yanmakta olduğunu gördü; kapıya vurdu ama cevap alamadı, bir kez daha vurdu, biraz bekledi, tam kapanmamış olan kapıyı itti ve Grégoire Simpson'u yatağında dizlerini karnına çekmiş, giyinik durumda, gözleri açık, eski bir terliği küllük olarak kullanarak, orta parmağıyla yüzük parmağı arasına sıkıştırdığı bir sigarayı içerken buldu. Troyan girdiğinde bakınadı ona, kitapçı kendisine, "hasta mısın, neyin var, su istiyor musun, bir şeye ihtiyacın var mı?" diye sorduğunda karşılık vermedi ve yalnızca, öteki, ölmediğine inanabilmek için hafifçe omzuna dokunduğunda, ani bir hareketle duvara doğru dönerek "Rahat bırakın beni." diye mırıldandı.

Birkaç gün sonra gerçekten kayboldu ve hiç kimse nereye gittiğini, ne olduğunu bilemedi. Binada genel kabul gören düşünceye bakılırsa intihar etmişti ve hatta kimileri bu intiharı, kendisini Cardinet köprüsünden atarak gerçekleştirdiğini ileri sürüyorlardı. Ama kimse bu konuda bir kanıt getiremedi.

Odanın sahibi olan yönetici bir ay sonra kapıyı mühürletti, daha sonraki ay resmi bir görevliye odanın boş olduğunu tesbit ettirdi ve içerdeki birkaç parça döküntüyü attı: zar zor yatak olabilecek kadar dar bir kanepe, pembe plastik bir leğen, kırık bir ayna, birkaç kirli gömlek ve çorap, eski gazete parçaları, lekeli, kirli paslı elli ikilik bir deste, beşi çeyrek geçe durmuş bir saat, bir ucunda bir vida, öbüründe yaylı bir kapak bulunan metal bir çubuk, bir Quattrocento portresi röprodüksiyonu (üst dudağının üstünde küçük bir yara olan enerjik ve canlı kanlı bir görünüm içindeki bir yüz), pegamoid grenadin kılıflı küçük bir pikap, *Kongo* modeli, küçük, sıcak ve soğuk hava üfleyen bir klima ve aralarında Raymond Aron'un 112. sayfada bırakılmış *Sanayi Toplumu Üzerine On Sekiz Ders*'i ve Fliche ve Martin'in on altı ay önce Pedagoji Enstitüsü Kütüphanesi'nden alınmış dev yapıtları *Kilise Tarihi*'nin VII. cildinin de bulunduğu on kadar kitap.

Adı çağrıştırmasına karşın, Grégoire Simpson'un İngiliz dünyasıyla hiçbir ilgisi yoktu. Thonon-les-Bains'den gelmişti o. Bir gün, bu uğursuz kış uykusu kendisini esir almadan önce Morellet'ye küçüklüğünde Büyük Perhiz'in üçüncü gününde Matagassier'lerle birlikte nasıl davul çaldığını anlatmıştı. Terzi olan annesi geleneksel giysiler dikiyordu: kırmızı beyaz kareli pantolon, mavi bol bluz, beyaz, püsküllü pamuk bone. Ve babası da ona arabask dekorlu güzel, yuvarlak bir kutu içinde kedi başını andıran karton maskeler satın alıyormuş. Artabanos gibi gururlu ve bir papa gibi ciddi bir tavır içinde, kortejle birlikte eski kentin sokaklarını Château Alanı'ndan Allinges kapısına ve Rives kapısından Saint-Sébastien Sokağı'na kadar katedip daha sonra yukarı kente, Belvédères'e gider ve ardıç likörlü jambonu bardak bardak Ripaille'la (bir buzul suyu gibi berrak ve çakmaktaşı kadar kuru şarap) ıslatarak yermiş.

elli üçüncü bölüm

Winckler, 3

Gaspard Winckler'in dairesinin üçüncü odası.

Yapbozcunun çok sevdiği ve bir sofadaki siyahlar giymiş üç kişinin resmedildiği kare biçimli tablo burada, yatağın karşısında, pencerenin kenarındaydı; bu bir resim değil, *La Petite İllustration* ya da *La Semaine Théâtrale*'den kesilmiş ve rötuşlanmış bir fotoğraftı. Henry Bernstein'ın vasat bir taklitçisinin, Paulin Alfort'un karanlık melodramı, *Yitik Hırslar*'ın III. perdesinin birinci sahnesiydi ve ölümüne yol açacak düellodan yarım saat önce kendisini evinde aramaya gelen kahramanın iki tanığını –Max Corneille tarafından yorumlanan– gösteriyordu.

Bu fotoğrafı o dönemde Théâtre de l'Odéon'un kemerlerinin altında bulunan sahaf sergilerinden birinin dibinde Marguerite bulmuştu: bunu bir tuvale yapıştırmış, düzenlemiş, renklendirmiş, çerçevelemiş ve Simon Crubellier Sokağı'na taşınırken Gaspard'a hediye etmişti.

Binadaki bütün odalar içinde Valène'de en taze anısı olan oda bu odaydı: burası sakin, biraz ağır, koyu renk ağaç süpürgelikli bir odaydı; yatağın üzerinde açık mor bir pike vardı, burmalı ağaç raf uyumsuz kitaplar altında çökecek gibiydi ve pencerenin önünde de Marguerite'in çalıştığı büyük masa bulunuyordu.

Onu gene, lupla, kabartma çiçek zincirli yaldızlı mukavvadan venedik kutularından birinin zarif arabesklerini incelerken ya da küçük fildişi paleti üzerinde boyalarını hazırlarken görüyordu.

Ağırbaşlı bir güzelliğe sahipti: soluk renkli ve çilli bir yüzü vardı, yanakları hafif çukur, gözleri gri mavi renkti.

Minyatürcüydü. Nadiren özgün konulu resimler yapardı: kopya yapmayı ya da daha önce var olan belgelerden yararlanmayı yeğlerdi; sözgelimi Gaspard Winckler'in Bartlebooth için *Le Journal Des Voyages*'da çıknuş çelik üzerine gravürlerden kestiği deneme yapbozunun resmini çizmişti. Cep saatlerinin içindeki, enfiye kutularının ya da küçücük dua kitaplarının üstündeki minnacık resimleri en küçük ayrıntılarıyla mükemmel biçimde kopya etmeyi becerebiliyor, tütün kutularını, yelpazeleri, şeker kutularını ya da madalyonları tamir edebiliyordu. Özel koleksiyoncu, antikacı, değerli yemek takımlarının (Napoléon'un Mısır'dan Dönüşü ya da Malmaison) kopyalarını yaptırtmak isteyen porselenci, yalnızca bir tutam saç içeren pandantiflere, bir sevgilinin portresini (çoğu zaman kuşkulu bir fotoğraftan alınmış) çizmelerini isteyen ya da kendileri için romantik vinyetler ya da dua kitapları tezhipleri yaptığı sanat kitapçısı müşterileri vardı.

Titizliği, saygısı, ustalığı mükemmeldi. Dört santimetre uzunluğunda ve üç santimetre genişliğinde bir çerçeveye küçük beyaz bulutlu soluk mavi renkte bir gökyüzünü, bağlarla kaplı etekleri ve yumuşak kıvrımlı tepeleriyle bir ufku, bir şatoyu, kesiştikleri yerde doru bir ata binmiş kırmızı giysili bir atlının dörtnala gittiği iki yolu, ellerinde kürekler bulunan iki mezarcıyla bir mezarlığı, kıyıda oturmuş üç balıkçıyı, kavakları, bir kayıkta beyazlar giymiş iki küçücük adamla bir ırmaktan oluşmuş bir manzarayı bütünüyle yerleştirebilmeyi başarıyordu.

Ya da bir şövalye yüzüğün mine taşına, şafağın söküşü sırasında bir gökyüzü altında donmuş bir gölü çevreleyen otlar arasındaki bir ağacın (gövdesindeki bir çiviye gri bir fener asılmış, dallarına da boş bir yuva konmuştu) köklerini yiyen bir eşeğin görüldüğü muamma dolu bir manzara çiziyordu.

Çok kesin, çok ölçülü bu kadının dağınıklık ve karışıklığa karşı dayanılmaz bir eğilimi vardı. Masasının üstü tam bir çıfıt çarşısıydı, her zaman gereksiz eşyalarla doluydu ve her zaman karmakarışık eşyalar üst üste yığılı olurdu masasının üstünde; çalışmaya koyulmadan önce bu istilayı durdurması gerekirdi: mektuplar, bardaklar, şişeler, etiketler, mürekkep kalemleri, tabaklar, kibrit kutuları, fincanlar, tüpler, makaslar, cep defterleri, ilaçlar, banknotlar, bozuk paralar, pergeller, fotoğraflar, gazete kupürleri, pullar: ve föyvolantlar, bloknotlardan ya da duvar takvimlerinden koparılmış kâğıtlar, bir mektup terazisi, pirinç saplı bir ayaklı büyüteç, traşlanmış camdan bir

mürekkep hokkası, kalem kutuları, Gilbert ve Blanzy-Poure La République no 705,100 kalemlik yeşil ve siyah kutusu ve Baignol ve Farjon'un no 394,144 kalemlik bej ve boz renkli kutusu, boynuz sapından bir kâğıt keseceği, silgiler, raptiye ve agraf kutuları, zımpara kâğıdından tırnak törpüleri ve chez Kirby Beard vazosu içinde ölmez otu ve kırmızı renkte 39 sırt numarasıyla mavi çizgili fanilalı ve bitiş çizgisine ötekilerden çok önce ulaşan atletli *Athletic* sigara paketi, ve bir zincire bağlannuş anahtarlar, sarı ağaçtan yirmi santimlik bir cetvel, üzerinde CURIOUSLY STRONG ALTOIDS PEPPERMINT OIL yazısı bulunan bir kutu, kalemleriyle mavi seramik kalem kutusu, onik kâğıt kıstırgacı, yarımküre biçiminde, içinde boyaları karıştırdığı, biraz göz banyosunda kullananlara (ya da salyangoz pişirmek için kullananlara) benzeyen küçük kaplar, İngiliz metalinden iki bölümünden biri her zaman tuzlu fıstık öteki menekşe renkli bonbon dolu kal potası.

Bu yığının ortasında eşyaları yıkmadan, devirmeden yalnızca bir kedi hareket edebilirdi ve gerçekten de Gaspard ve Marguerite'in bir kedileri, büyük bir erkek kızıl kedileri vardı; kedinin adını önce Leroux, sonra Gaston, sonra ChériBibi ve nihayet sonunda bir sesi düşürerek Ribibi koymuşlardı; Ribibi'nin en çok sevdiği şey, bütün eşyaların üzerinde, onları hiç bozmadan dolaşmak ve sonunda, ayaklarını kaygısız, tasasız bir yana sarkıtarak sahibesinin ensesine çıkmadıysa eğer, bu eşyaların ortasına büzülmekti.

Marguerite bir gün Valène'e, Gaspard Winckler'le nasıl tanıştığını anlattı. Bin dokuz yüz otuzda, Marsilya'da bir kasım sabahıydı, mavi sokağın kahvelerinden birinde, askeri fabrikadan ve Saint-Charles kışlasından pek uzak olmayan bir yerde. Dışarda soğuk ve ince bir yağmur yağmaktadır. Üstünde gri bir tayyör, beli kalın bir kemerle sıkılnuş, siyah bir yağmurluk vardır. O dönemde on dokuz yaşındadır, Fransa'ya yeni dönmüştür ve tezgâhın önünde bir yandan *Les Dernières Nouvelles de Marseille*'deki küçük ilanları okurken bir yandan da koyu bir kahve içmektedir. Kahvenin patronu, oldukça kaba, La Brigue adında biri, kuşkulu bakışlarla içtiği kakaonun ve yediği tereyağlı reçelli ekmeğin parasını ödememeye önceden kararlı gözüken bir askeri gözlemektedir.

Bu Gaspard Winckler'di ve kahvenin patronu pek de yanılmıyordu: Mösyö Gouttman'ın ölümü çırağını zor durumda bırakmıştır; henüz on dokuz yaşındadır, doğru dürüst bir mesleğe sahip olamamakla birlikte birçok tekniği derinliğine kavramıştır Winckler ve iş

hayatıyla ilgili olarak hiçbir deneyime sahip değildir ve ne başını sokacak bir yeri, ne dostu ne de ailesi vardır: çünkü Gouttman'ın kiralamış olduğu evin sahibi tarafından Charny'den kovulduktan sonra La Ferté-Milon'a dönmüş ve burada babasının Verdun'de öldüğünü, annesinin tekrar bir sigortacıyla evlendiğini ve Kahire'de bulunduğunu ve kendisinden bir yaş küçük kız kardeşinin Paris'te on dokuzuncu arrondissement'da mozaikçilik yapan Cyrille Voltimand adında bir adamla evlendiğini öğrendi. Ve 1929 yılının bir mart gününde Gaspard Winckler hayatında ilk kez gördüğü başkente yaya olarak gitti. On dokuzuncu arrondissement'ın sokaklarını dikkatli bir şekilde arşınladı ve yolunun üzerine çıkan bütün mozaikçilere eniştesi olacak Voltimand Cyrille'i sordu. Ama bulamadı onu ve ne yapacağını bilemediğinden gönüllü olarak askere yazıldı sonunda.

Bundan sonraki on sekiz ayı İspanyol Fas'ından pek uzakta olmayan Bu-Jelud ve Bab-Fetuh arasındaki küçük bir tabyada geçirdi; burada garnizonun dörtte üçü için abartılı bir titizlikle tahta çomaklar yontmaktan başka bir uğraşı yok gibiydi; herhangi bir iş kadar önemli bir uğraştı bu ve en azından el becerisini yitirmemişti böylece.

Bir gün önce Afrika'dan dönmüştü. Gemide kumar oynamıştı ve hemen hemen bütün parasını kaybetmişti. Marguerite de işsizdi ama gene de ona kahvesini ve reçelli yağlı ekmeğini verebilirdi.

Birkaç gün sonra evlendiler ve Paris'e gittiler. İlk günler zor oldu ama şansları yaver gitti ve kısa zamanda iş buldular; kendisi yaklaşmakta olan Noel dolayısıyla dolup taşan bir oyuncakçı dükkânına ve bir süre sonra da karısı bir eski müzik aletleri koleksiyoncusunun yanına girdi; koleksiyoncu ondan Champion de Chambonnières'e ait olduğu söylenen ve kendisinin kapağını yeniden yapmak zorunda kaldığı şahane bir küçük klavseni dönemin belgelerine göre dekore etmesini istemişti: Marguerite bir yığın yaprak, taç, gömme süs taklidi girişik süs arasında üç santimetre çaplı iki daire içinde iki portre yaptı: biraz zayıf yüzlü, dörtte üçü gözüken, perukası pudralı, siyah ceketli, sarı yelekli, beyaz örme kravatlı, yarısına kadar çekilmiş ve arkasından bir parmaklığın görüldüğü bir pencereyi kısmen açığa çıkarmış, somon rengi büyük bir perdenin önünde, bir dirseğini mermer bir şömineye dayamış, ayakta duran genç bir adam; ve biraz şişmanca, güzel, iri kahverengi gözlü, kırmızı yanaklı, pembe kurdelalı ve güllü, peruğu pudralı ve dekolte şallı bir genç kadın.

Valène, Winckler'leri Simon-Crubellier Sokağı'na taşındıkların-

da, her üçünü de akşam yemeğine davet etmiş olan Bartlebooth'un evinde tanıdı. Dünyaya son derece berrak gözlerle bakan bu tatlı ve güleç kadının kendisini hemen cezbettiğini hissetti. Saçlarını arkaya atmak için yaptığı hareket çok hoşuna gidiyordu; bir saç kadar ince fırçasının ucuyla, yeşil bir gözdeki küçücük bir gölgeyi belirlemeden önce sol dirseğinden destek alan güven ve aynı zamanda zarafet dolu hareketini seviyordu.

Ailesinden, çocukluğundan, yolculuklarından hemen hemen hiç söz etmedi kendisine. Yalnızca bir kez gençlik döneminin bütün yazlarını geçirdiği kırevini rüyasında gördüğünü anlatmıştı: filbaharlarla dolu, korkutucu bir tavanarası ve tatlı Boniface adlı bir eşeğin çektiği küçük arabası olan büyük bir bina.

Winckler atölyesine kapandığı sırada birçok kez birlikte gezmeye gittiler. Monceau parkına gidiyorlardı ya da Péreire bulvarı boyunca, kentin çevresini dolaşan demiryolunu izliyorlardı veya Haussmann bulvarındaki, Messine Caddesi'ndeki, Faubourg Saint-Honoré Sokağı'ndaki sergileri görmeye gidiyorlardı. Bazen Bartlebooth üçünü birden Loire şatolarını görmeye götürüyor, bazı günler de Deauville'e davet ediyordu onları. Hatta bir keresinde, bin dokuz yüz otuz yedi yazında, *Alycon* adlı yatıyla Adriyatik kıyılarındayken, onları iki ay kendisiyle birlikte Trieste ve Korfu arasında gezmeye davet etti ve kendilerine Piran'ın pembe saraylarını, yüzyıl sonu Portoroz otellerini, Spalato Diokletianus harabelerini, sayısız Dalmaçya adasını, adı birkaç yıldan beri Dubrovnik olan Raguse'ü ve Cattaro Ağızları'yla Kara Dağ'ın engebeli görünümünü tanıttı.

Bu unutulmaz gezi sırasında, bir akşam, Rovigno'nun mazgallı duvarları karşısında, Valène genç kadına aşkını ilan etti ve yanıt olarak anlaşılmaz bir gülümsemeyle karşılaştı.

Birçok kez onunla birlikte ya da ondan uzağa kaçmayı düşledi ama oldukları gibi, birbirlerine yakın ve uzak, aşılmaz bir dostluğun şefkat ve umutsuzluğu içinde kaldılar.

O, bin dokuz yüz kırk üç kasımında ölü bir çocuk doğurarak öldü.

Gaspard Winckler bütün kış boyunca, çalışmak üzere geldiği masada, ellerinde onun dokunduğu, baktığı, sevdiği bütün eşyalar, beyaz, bej ve portakal rengi çizgileriyle camlaşmış çakıl taşı, yeşimtaşından küçük masal hayvanı, değerli bir satranç takımının kalıntısı ve üstünde küçücük mozaiklerle üç papatya(marguerite) bulunduğu için ona armağan ettiği Floransa broşuyla oturmuş durumda kaldı.

Sonra bir gün bu masanın üstündeki her şeyi attı ve masayı da yaktı; ve Ribibi'yi Alfred de Vigny Sokağı'ndaki veterinere götürüp aşılattı; kitapları ve burmalı ağaç etajeri, açık mor pikeyi, oturduğu alçak arkalıklı, siyah deri kaplı İngiliz koltuğunu, ondan iz taşıyan her şeyi, onun işaretinin bulunduğu her şeyi yaktı ve bu odada yalnızca yatağı ve yatağın karşısındaki siyah giysili üç adamın görüldüğü melankolik tabloyu bıraktı.

Sonra atölyesine döndü; burada Arjantin ve Şili pulları taşıyan zarfları içinde yapboz olmayı bekleyen hiç ellenmemiş durumdaki on bir suluboya resim vardı.

Oda bugün toz ve hüzünle grileşmiş durumda, donuk bir kâğıtla boş ve kirli bir oda; harap durumdaki tuvalete açılan kapı arasından, kireçlenmiş ve paslanmış, çentiklenmiş kenarında iki yıldır süren yeşillenmesini tamamlayan yarılanmış bir Pschitt portakal şişesi bulunan bir lavabo görülüyor.

elli dördüncü bölüm

Plassaert, 3

Adèle ve Jean Plassaert bağlı dosyalarla dolu metal gri masada birbirlerinin yanında oturuyorlar. Çalışma planı, özenle yazılmış uzun sütunlarla kaplı hesap cetvelleriyle dolu. Işık, pirinç ayaklı ve yeşil camlı iki küreli eski bir petrol lambasından geliyor. Yanında *McAnguish's Caledonian Panacea* marka bir viski şişesi var; etikette, başında tüylü bir başlık bulunan bıyıklı bir kumbaracı askerine içecek bir şey veren neşeli bir kantinci görülüyor.

Jean Plassaert kısa boylu ve şişmanca bir adam; üstünde "Rio Karnavalı" türünde, alacalı bulacalı, cafcaflı bir gömlek ve ucunda parlak iki yüksük bulunan ve örme deriden bir halkayla sıkılmış siyah bir bağcıktan oluşan bir kravat var. Önünde beyaz ağaçtan, etiket, pul, kırmızı balmumundan kaşe ve damgalarla dolu bir kutu görülüyor; bu kutunun içinden stilize edilmiş beş sporcuyu betimleyen art deco üslubu beş gümüş ve sahte taşlı broş çıkardı: fistolu dalgacıklar arasında crowl yüzen bir kadın, dik yokuşu inen bir kayakçı, yanan meşalelerle ustaca oynayan etekli bir jimnastikçi, elinde uzun sopasıyla bir bayan golf oyuncusu ve mükemmel bir parende atan bir bayan dalgıç. Bunların dördünü, sumeninin üzerine yan yana yaydı ve beşinciyi – dalgıcı – karısına gösteriyor.

Adèle, kısa boylu, kuru, ince dudaklı, kırk yaşlarında bir kadın. Yakası kürklü kırmızı kadife bir tayyör giymiş. Kocasının kendisine gösterdiği broşa bakmak için gözlerini karıştırmakta olduğu kitaptan kaldırdı: hacimli bir Mısır rehberi bu; çift sayfa üzerinde bilinen en eski Mısırbilim sözlüklerinden birinin, *Mısır'da Görülebilecek Harikaların Şahane Kitabı*'nın (Lyon, 1560) özetinin bir röprodüksiyonu görülmekte:

HİYEROGLİFİKLER: kutsal yontular. Eski Mısır bilgelerinin dikte etmiş olduğu bu yazılar belirtilmek istenen düşüncenin tekabül ettiği çeşitli ağaçları, bitkileri, hayvanları, balıkları, kuşları, aletleri gösteren işaretlerden oluşur.

OBELİSKLER: Büyük ve uzun taş parçaları; incelerek yükselirler ve en yüksek noktalarına doğru sivrilirler. Roma'da San Pietro Alanı'nda daha başka birçok yerde vardır. Deniz kıyılarında bulunan ve fırtınalı zamanlarda denizcilerin yollarını aydınlatmak amacıyla üstlerinde ateş yakılan obeliskler Obelisco Lychnia denir.

PİRAMİTLER: Alt kısımları geniş, yukarıya doğru sivrilen kare biçimli taş ya da tuğlalarla oluşturulmuş büyük yapılar. Aleve benzer. Nil üzerinde, Kahire yakınlarında birçok örneğine rastlamak mümkündür.

NİL KATADÜPLERİ: Etyopya'da Nil'in yüksek dağlardan büyük gürültülerle döküldüğü yer; Claudios Galienus'un yazmış olduğu gibi bu bölge sakinlerinin hemen hemen tümü bu nedenle sağır olmuştur. Bu ses Paris'ten Tours'a kadar üç günlük mesafeden duyulabilir. Bkz. Ptolemaios, Cicero (Scipionis); Plinius (kitap 6, böl.9 ve Strabon.)

Basma ve öteki egzotik gereç satıcıları Plassaert'ler etkin biçimde ve kendilerinin deyişiyle "profesyonelce" örgütlendiler.

Uzakdoğu'yla ilk ilişkileri, yirmi yıl önceki tanışmalarıyla çakışır. O yıl, her ikisinin de stajlarını yaptıkları (kendisi Aubervilliers'de, karısı Montrouge'da) bankanın girişim komitesi Dış Moğolistan'a bir gezi düzenledi. Ülkenin kendisi onları pek fazla ilgilendirmedi. Ulanbatur, Stalin dönemi sanatının bazı tipik resmi binalarıyla büyük bir kentten başka bir şey değildi ve Gobi çölünde de atlar ve elmacık kemikleri çıkık, kalpaklı güleç birkaç Moğoldan başka görülecek bir şey yoktu ama giderken uğradıkları İran ve dönüşte uğradıkları Afganistan büyüledi onları. Her ikisinin de seyahate ve dalavereye meraklı olması, marjinal hayal gücü, derbeder yaşamın getirdiği açıkgözlük ve iş bitiricilik... bütün bunlar kendilerini, ilginç ve coşku verici hiçbir şey bulamayacakları banka gişelerini terk etmeye ve eskiciliğe başlamaya itti. Üstünkörü tamir edilmiş bir kamyonet ve

birkaç bin eski franklık bir sermayeyle mahzenleri ve ambarları boşaltmaya, satış kampanyaları düzenlemeye ve pazar sabahları, o dönemde pek revaçta olmayan Vanves Bitpazarında hafifçe yamulmuş borazanlar, çoğu zaman eksik ansiklopediler, gümüşleri gitmiş çatallar ve süslü tabaklar (*Kötü Bir Fars:* bir adam bahçede öğle uykusunda; gizlice yaklaşan bir diğeri onun kulağına bir sıvı boşaltıyor: ya da içlerinde iki küçük sırıtkan haylazın gizlenmiş olduğu bir ağaç öbeğinin ortasında öfkeli yüzlü bir kır bekçisi: *İki soytarı nereye gitti?;* ya da denizci giysileri içinde kılıç yutan bir delikanlı ve bir alt yazı: *Bir Yutucu yılların sayısını beklemez*) sergilediler.

Rekabet korkunçtu ve sezgileri kuvvetli olmakla birlikte deneyimden yoksundular; birçok defa kısmetleri hiçbir şey bırakmadan önlerinden geçip gitti ve en iyi işi eski giysiler, havacı ceketleri, düğmeli yakalı Amerikan gömlekleri, İsviçre mokasenleri, tişörtlar, Davy Crockett başlıkları, blucinlerle yaptılar ve bu mallar sayesinde bu yıllarda işlerini geliştiremeseler de geçinebildiler.

Altmışlı yılların başında, Simon-Crubellier Sokağı'na taşınmadan kısa süre önce Ciseaux Sokağı'ndaki bir pizzacıda ilginç birisiyle tanıştılar; hollanda asıllı nevrastenik bir avukat. Adam Endonezya'ya yerleşmiş ve Cakarta'da yıllarca birçok ticari şirketin temsilciliğini yapmış ve sonunda da kendi ithalat ihracat şirketini kurmuş. Asya'nın ve Güneydoğu'nun bütün el sanatları ürünlerini mükemmel biçimde öğrenerek, gümrük denetimlerinden kaçmada, sigorta şirketlerindeki, komisyoncularda işlerini kestirmeden çözümlemede ve vergi dairelerinden kaçmada eşsiz bir ustalık kazanarak, yıllar boyunca üç yıkık dökük gemiyi Malezya kabuklu hayvanları, Filipin mendilleri, Formoza kimonoları, Hint gömlekleri, Nepal ceketleri, Afgan kürkleri, Seylan lakaları, Makao barometreleri, Hong-Kong oyuncakları ve çeşitli yerlerden aldığı her çeşit eşyayla tıka basa doldurarak, Almanya'da yüzde iki, üç yüz kârla satmıştı.

Plassaert'lerden hoşlandı ve onlarla ortaklık yapmaya karar verdi. Üç franka aldığı bir gömleği onlara yedi franka satıyordu; onlar da bunu duruma göre on yedi, yirmi bir, yirmi beş ya da otuz franka satıyorlardı. İşe Saint-André-des-Arts yakınlarındaki eski bir küçücük kunduracı dükkânında başladılar. Bugün Paris'te üç, Lille ve Cannes'da birer mağazaları var ve bazı kıyı kentlerinde, Atlantik plajlarında ve kış sporları merkezlerinde sürekli ya da sezonluk on kadar mağaza daha açmayı tasarlıyorlar. Bu arada Paris'teki dairelerinin yüzölçümünü de üç katma –yakında da dört katına ulaşacak-

tır– çıkarmayı ve Bernay yakınlarında da bir kır evini tamamen elden geçirip yeniden düzenlemeyi başardılar.

İş anlayışları Endonezyalı ortaklarınınkini hayranlık uyandıracak biçimde tamamlamaktadır: oralara yalnızca Fransa'da kolayca satılabilecek yerel ürünler almaya gitmiyorlar, orada modern stil ya da art déco modellerine göre Avrupa'ya uygun biblolar, mücevherler yaptırıyorlardı: Célèbes'de, Macassar'da hiç tereddütsüz bir dahi olarak gördükleri bir el sanatçısı buldular; bu usta onlara istekleri üzerine on kadar işçiyle birlikte tanesi birkaç santime iğneler, yüzükler, broşlar, fantezi düğmeler, çakmaklar, sigara kutuları, dolma kalemler, takma kirpikler, yoyolar, gözlük çerçeveleri, taraklar, ağızlıklar, mürekkeplikler, kâğıt kesecekleri ve bir sürü biblo, incik boncuk ve bakalit, selüloit, galalit ince eşyalar, en azından yarım yüzyıllık olduğu sanılabilecek ve kimi zaman sahte tamir izleriyle "eski eşya" gibi sattıkları plastik eşyalar yaptılar.

İşlerini sempatik arkadaş tavrıyla sürdürmeye çalıştılar; müşterilerine kahve ikram ediyor, işçileriyle senli benli oluyorlardı; ama hızlı gelişmeleri bir süre sonra stoklama, muhasebe, rantabilite ve istihdam konusunda güçlükler doğurmaya başladı; ürünlerini çeşitlendirmeye gitmek, etkinliklerinin bir bölümünü büyük mağazalarla ya da posta yoluyla satış yapan mağazalarla paylaşmak ve başka yerlerde başka mallar, başka eşyalar aramak, başka fikirler bulmak zorunda kaldılar; Güney Amerika ve kara Afrika'yla ilişki kurdular ve Mısırlı bir tüccarla kumaş, taklit kıpti mücevherleri ve tekel hakkını Batı Avrupa'ya verdikleri küçük, renkli döşeme eşyaları almak için anlaştılar.

Plassaert'lerin belirgin özellikleri cimrilikleri; bu yöntemli ve örgütlü cimrilikleriyle zaman zaman gururlanıyorlar da: sözgelimi evlerinde ve mağazalarında hiç çiçek –kısa sürede solan maddeler– bulundurmadıklarından ama ölümsüz aranjmanlar, sazlar, mavi devedikenleri, tavuskuşu tüyleriyle süslenmiş ayçiçekleri bulundurmakla övünüyorlardı. Bu sürekli, kıskacını asla gevşetmeyen cimrilik onların yalnızca gereksiz buldukları her şeyi – yapılmasına izin verilen harcamalar işin gereği olan ve prestijlerini artırıcı, yatırımlara katılabilecek üretici harcamalardı– ortadan kaldırmaları sonucunu getirmiyordu; cimrilikleri tarifsiz boyutlara varıyordu böylelikle: sözgelimi konukları olduğunda ünlü markalı viski şişelerine Belçika viskisi dolduruyorlardı, kahvelerden buldukları şekerleri alıp alıp getiriyorlar, bir yerden ya da birisinden aldıkları l*a Semaine des*

Spectacles'ı daha sonra kasanın yanına bırakıyor ve müşterilerinin istifadelerine sunuyorlardı ya da her kalem mal için pazarlık ederek beslenme harcamalarından birkaç kuruş kırpıyorlar ve tercihan çok ucuz yiyeceklere yöneliyorlardı.

Tesadüfe hiçbir şey bırakmayan bir kesinlikle, bir on dokuzuncu yüzyıl ev kadınının, aşçısının mutfak harcamalarının yazılı olduğu defteri didik didik edip, ona tekrar tekrar hesap sorması gibi, Adèle Albert de bir okul defterine günü gününe günlük harcamalarının eksiksiz bir dökümünü çıkarıyordu:

ekmek	0.90
ataş	0.40
2 enginar	1.12
jambon	3.15
peynir	1.20
şarap	2.15
berber	16.00
bahşiş	1.50
çorap	3.10
kahve değirmeninin tamiri	15.00
çamaşır tozu	2.70
traş bıçağı	4.00
elektrik ampulu	2.60
erik	1.80
kahve	3.00
hindiba	1.80
TOPLAM	59.42

Arkalarında, çatlak izleriyle dolu beyaz, silmeleri açık sarı lake duvara biçimleri 19. yüzyıl sonu karikatürlerini anımsatan on altı küçük dikdörtgen desen yapıştırılnuş. "Paris'in gezici satıcıları"nı gösteriyor ve her birinin altında klasik seslenme biçimlerinin belirtildiği yazılar var:

KABUKLU DENİZ HAYVANI SATICISI

"Midye, midye altında ikimiz!"

ÇAMAŞIRCI

"Çamaşır,

Satılık ufak para!"

SALYANGOZCU

"Salyangoz, taze, güzel,

düzinesi altı kuruş!"

BALIKÇI

"Karidese

"İyi karidese,

"Canlı bunlar, canlı!

Kedibalığı"

FIÇICI

"Fıçılar, fıçılar!"

ESKİCİ

"Elbiseler,

Elbiseler alırım,

Elbiiise!"

ÇINGIRAĞIYLA DOLAŞAN BİLEYİCİ

"Bıçaklar, makaslar, usturular!"

SEBZECİ

"Tazeye gel, yeşile gel,

Taze enginar, güzel enginar

Enginar!"

KALAYCI

"Kalay, kalay kalay

Kalaylarım

Yolu da kalaylarım

Her yeri düzlerim
Delikleri kaparım
Delik, delik, delik!"

KÂĞIT HELVACI

"İşte keyif bayanlar, işte keyif!"

PORTAKALCI

"İspanyol portakalı, güzel, taze portakal!"

KÖPEK KIRKICISI

"Köpekleri kırkarım
Kedileri, kuyrukları, kulakları keserim!"

SEBZECİ

"Marula gel! Marula!
Satmıyorum"
Gezdiriyorum!"

PEYNİRCİ

"iyi kaymak peynir, kaymak peynir, iyi peynir!"

TESTERE BİLEYCİSİ

"Var mı bileylenecek testereniz
Bileyci geldi."

CAMCI

"Cam, camcı
Kırık camlar
Geldi camcı
Camcı!"

elli beşinci bölüm

Hizmetçi Odaları, 10

Aşçı Henri Fresnel bu odada haziran bin dokuz yüz on dokuzda yaşamaya başladı. Henri Fresnel yirmi beş yaşlarında, ufak tefek, kuru, ince siyah bıyıklı melankolik bir adamdı. Pek hoş ve güzel biçimde balık, kabuklu hayvan ve sebze ordövrleri hazırlardı: biberli enginar, dereotlu salatalık, zerdeçelli kabak, mantlı soğuk yahni, frenkmaydonozlu, soslu turp, biberli çorba, yabani kekikli keçimemesi. Uzak adaşına saygı olarak bir mercimek reçetesi oluşturmuştu: elma şarabıyla pişirilerek, *pan bagnatlar*'da kullanılan kızartılmış yuvarlak ekmek dilimleri üzerine zeytinyağı ve safran dökülerek ve soğuk olarak servis yapılır.

Bin dokuz yüz yirmi dörtte, pek konuşkan olmayan bu insan, Pithiviers'nin büyük bir şarküterisinin satış müdürünün kızıyla evlendi; bu şarküteri, Pithiviers'nin ününü kısmen borçlu olduğu çayırkuşu patesiyle tanınırdı; bu kentin ayrıca bademli kurabiyesi meşhurdu. Henri Fresnel başarılı bir aşçı olduğuna inanmış olduğundan ve özellikle zeytinyağını ve ançuez fıçılarını tanıtmaya meraklı Mösyö Hardy'nin kendisine gelişme şansı vermeyeceğini tahmin ederek kendi hesabına çalışmaya karar verdi ve drahomasını veren genç karısı Alice'in de yardımıyla Madeleine mahallesinde, Mathurins Sokağı'nda bir restoran açtı. Restorana *La Belle Alouette* adını verdiler, Fresnel mutfakta çalışıyor, Alice müşterilere bakıyordu: restoran mahallede bolca bulunan oyuncuların, gazetecilerin, gece kuşlarının, haytaların oluşturduğu müşteri topluluğundan yararlanmak için gece geç saatlere kadar açıktı ve çok lezzetli yemeklere fiyatların uygunluğu da eklenince kısa süre sonra müşteriler yer bulamamaya başladı ve küçük restoranın açık renk tahta kaplamaları müzikhol yıldızları-

nın, tanınmış oyuncuların ve galip boksörlerin imzalı fotoğraflarıyla doldu.

Her şey yolundaydı ve Fresnel'ler bir süre sonra geleceğe yönelik projeler yapma olanağı buldular, bir çocuk yapmayı ve daracık odalarından ayrılmayı düşündüler. Ama bin dokuz yüz yirmi dokuz yılının bir ekim sabahı, Alice altı aylık hamileyken Henri ortadan kayboldu; karısına bıraktığı kısa notta mutfakta sıkıntıdan patladığını ve işi ve evi sürekli rüyasını gerçekleştirmek amacıyla terk ettiğini belirtti: aktör olmak!

Alice Fresnel bu kararı şaşırtıcı bir soğukkanlılıkla karşıladı: aynı gün bir aşçı tuttu ve ender görülen bir enerjiyle müessesenin yönetimini eline aldı ve restorandan ancak çocuğunu doğuracağı sırada ayrı kaldı; Adını Ghislain koyduğu ve hemen bakıcıya verdiği tombul yanaklı bir oğlan çocuğu doğurdu. Kocasıysa hiçbir biçimde aramadı bir daha kendisini.

Onu kırk yıl sonra gördü. Bu arada, restoranı batmasına ramak kalmışken satınıştı Alice; Ghislain büyümüş ve asker olmuştu, Alice de sahip olabildiği küçük bir gelirle odasındaki yaşamını sürdürüyor, fayans mutfağının bir köşesinde amerikan usulü balıklar, kavurmalar, salçalı etler, yahniler pişiriyor, servis merdivenini nefis kokularla dolduruyor ve komşularının ağzını sulandırıyordu.

Henri Fresnel her şeyi bir aktris için değil –Alice'in her zaman inanmış olduğu gibi– gerçekten tiyatro için terk etmişti. Sicim gibi yağan bir yağmur altında, yıkık dökük şatolara gidip, burada açlıktan nefesi kokan ve ertesi gün birlikte götürdükleri soylulara konuk olmak isteyen XVII. yüzyıl Gezginci Oyuncuları gibi, Konservatuarda başarı gösteremeyen ve hiçbir zaman oyuncu olamayacakları duygusu içindeki dört arkadaşıyla birlikte yollara düşmüştü: yalancı pehlivan numarası yapan iri yarı, güçlü kuvvetli ikiz Juralılar ve jönprömiyeler, Toulon'lu biraz safça bir genç kız ve aslında trupun en küçük ve en sevilen elemanı biraz erkeksi bir cadaloz. İsidore ve Lucas büyük göçebe arabası biçiminde düzenlenmiş kamyonetleri kullanıyor ve salıneyi kuruyorlar, Henri yemek pişiriyor, hesapları yapıyor ve oyunları yönetiyordu, saf Lucette kostümleri çiziyor, dikiyor ve özellikle de tamir ediyordu; geri kalan işleriyse cadaloz Charlotte yapıyordu; bulaşık, arabalardaki işler, alışveriş, son dakika ütüleri ve tarak vurmalar vb. Renkli bezden iki dekorları vardı: biri perspektif etkileri olan ve Racine, Molière, Labiche, Feydeau, Caillavet ve Co-

urteline' de kullanılan bir saraydı; öbürüyse bir koruma derneğinden alınmıştı ve Bethléem kreşini gösteriyordu: iki kontrplak ağaç ve birkaç yapay çiçekle, trupun başarıyla temsil ettiği *Yazgının Gücü*'nün Sihirli Orman dekorunu oluşturuyordu; Porte Saint-Martin'e ve altı kuşaklık panayır oyuncularına en güzel günlerini tattıran ve Verdi'yle hiçbir alakası olmayan postromantik bir oyundu bu: oyunda Kraliçe (Lucette) güneş altında bir işkence aletine asılmış acımasız bir haydut (İsidore) görür. Ona acır, yaklaşır, su verir ve kendisinin sevimli ve yakışıklı biri olduğunu fark eder. Gece karanlığından yararlanarak çözer onu ve kendisine birlikte kaçma önerisinde bulunur; kendisini ormanın içindeki arabasında beklediğini söyler. Ama gözkamaştırıcı, güzel bir savaşçı kadın (başında altın renkli karton bir şapka bulunan Charlotte) tarafından tehdit edilir:

> – Gecelerin kraliçesi serbest bıraktığın adam benimdir: dövüşmeye hazır ol; günün ordularına karşı savaş, orman içinde şafak sökünceye kadar sürecektir!
>
> (*Exeunt omnes.* Karanlık. Sessizlik. Gökgürültüsü sesi. Savaş havası.)

Ve iki Kraliçe yeniden ortaya çıkarlar: başlarında sorguçlu miğferler, değerli taşlarla süslü zırhlar, meşin eldivenler, uzun kargılar ve süslü karton kalkanlar (biri pırıl pırıl parlayan, öbürü yaldızlı zemin üstünde bir hilal), iki sihirli ata binmişlerdir; atlardan birini ejderha (Fresnel), öbürünü deve (İsidore ve Lucas) tutmaktadır ve derileri Maine Caddesi'ndeki bir Macar terzi tarafından dikilmiştir.

Bazı sefil aksesuarlarla birlikte X biçiminde bir tabure taht işlevi görmektedir; eski bir somya ve üç yastık, siyah renkli bir müzik dolabı, yamalı yeşil bir bez parçasıyla köşeleri yaldızlı, kâğıt ve kitaplarla dolu bir masaya dönüştürülmüş gerçek dekorlar; bu masanın başında oturan ve Richelieu değil de onun hayalet Mazarin'i (Fresnel) düşünceli bir kardinalin Rochefort'dan (İsidore) başkası olmayan yaşlı bir malıkûmu Bastille'de buldurmaya karar veriyor ve bu görevi binlerce kez yamanmış, tamir edilmiş, elden geçirilmiş, orasından burasından iplikler, firketeler sarkan giysiler içindeki d'Artagnan'dan(Lucas) başkası olmayan Kara Silahşörlerin komutanının bir vekiline veriyor; nöbetleşe çalıştırdıkları ve ikide bir bozulan iki projektör altında tarihsel komediler, töre komedileri, büyük klasikler, burjuva trajideleri, modern melodramlar, vodviller, fars-

lar, büyük kukla oyunları gerçekleştirdiler; alelacele *Kimsesiz Çocuk*'u, *Sefiller*'i, *Pinokyo*'yu adapte ettiler; Fresnel sıska bir adama benzemek için eski, renkli bir frak ve anten niyetiyle alnına yapıştırılmış uçlarında tıpalar olan iki yayla *Cırcırböceği*'ni oynadı.

Okulların bahçelerinde ya da kapab teneffüs bölümlerinde ya da kasabaların elverişsiz meydanlarında, Cévennes'in ya da Haute-Provence'ın göbeğinde oynuyorlardı; her akşam icat ve doğaçlama harikaları yaratıyorlar, aynı oyunda altı kez rol, on iki kez kostüm değiştiriyorlardı; seyircileri de pazar kıyafetleri içinde uyuyup kalmış on adamla, bereli, örme kaşkollarına gömülmüş, ayaklarında galoşlar, kadın başrol oyuncusunun yırtık giysisinin altındaki pembe külotu görünce birbirlerini dirsekleyerek katıla katıla gülen on beş çocuktan ibaretti.

Yağmur gösterilerini yarıda kesti, kamyonlar hareket etmeyi kabul etmediler, nispeten kullanılabilir durumdaki tek XIV. Louis stili giysisi içinde (kol ağızları dantelli ve çiçek işlemeli bir tür hırka ve gök mevisi bir ceket) Mösyö Jourdain sahneye çıkmadan birkaç dakika önce bir zeytinyağı şişesi devrildi, kadın kahramanların boyunlarında müstehcen yaralar çıktı ama üç yıl cesaretsizliğe düşmediler. Sonra birkaç gün içinde her şey dağılıp gitti: Lucas ve Isidore bir gece yarısı bir kamyonetin direksiyonunda, beraberlerinde ilk kez rezalet olmayan haftanın gelirini de götürerek kaçtılar; iki gün sonra Lucette, üç aydır peşinde koşan dangalak bir kadastro memuruyla kaçtı. Charlotte ve Fresnel on beş gün kadar birlikte kaldılar, bu süre içinde repertuvarlarındaki oyunları iki kişi oynamaya çalıştılar ve büyük bir kente vardıklarında truplarını zahmetsizce yeniden kurabilecekleri hayalleri içinde yaşadılar. Lyon'a vardıklarında anlaşarak ayrıldılar birbirlerinden. Charlotte ailesinin yanına döndü; bu İsviçreli bankacı aileye göre tiyatro günahtı; Fresnel İspanya'ya giden bir cambaz trupuna katıldı: bedenini otuz beş santimetre yüksekliğindeki yanmakta olan bir levhanın altına sokup, oradan geçen ve sırtında ince pullu bir fanila olan bir yılan adam ve bir cüce çift: bunlardan biri zaten bir cüceydi ve banjo, kaynana zırıltısı ve kısa şarkılarla bir siyamlı kızkardeşler numarası yapıyordu. Fresnel'e gelince, o, Avrupa'nın bütün hükümdarlarının alkışladığı büyücü, kâhin, şifa veren Mister Mefisto oldu: yakasında bir karanfil bulunan kırmızı bir smokin içinde, silindir şapkalı, elinde elmas topuzlu bir baston, belli belirsiz bir Rus aksanıyla konuşuyor, eski, üstü açık, dar bir deri kutudan büyük bir tarot oyunu çıkarıyor ve bu kâğıtla-

rın sekizini dikdörtgen biçiminde, bir masaya yayıyor ve bunları fildişi bir spatulayla kendisinin Galienus tozu adını verdiği ama aslında ufalanmış galenden başka bir şey olmayan, geçmiş, varolan ve gelecekteki tüm hastalıkları iyileştirebilecek ve özellikle diş çektirirken, migren ve baş ağrılarında, aybaşı sancılarında, artrit, artroz, nevralji, kramp, çıkık, kolik ve böbrek taşlarına ve yerine, zamanına, durumun özelliklerine göre uygun bulduğu başka hastalıkları iyileştirici hormon tedavisine elverişli gri mavimsi bir toza buluyordu.

İspanya'da iki yıl dolaştılar, Fas'a geçtiler, Moritanya'ya indiler ve Senegal'e kadar gittiler. Bin dokuz yüz otuz yediye doğru Brezilya'ya hareket ettiler, Venezuela, Nikaragua, Honduras'a gittiler ve sonunda Henri Fresnel New York'da buldu kendini. NY, Amerika Birleşik Devletleri, yapayalnız, *Saint Mark's in the Bouwerie* kilisesinin karşısında bir banka oturmuş, bu kilisenin 1799'da yapılmış olduğunu, Amerika'da 1800 yılından önce inşa edilmiş 28 yapıdan biri olduğunu belirten, ağaç sundurmanın yanına yanlamasına yerleştirilmiş bir taş levhanın karşısındaydı. Bu kilise ve çevresiyle ilgilenen ve belki de aksanından etkilenerek kendisini dinlemeyi kabul eden papazdan yardım istedi. Papaz Fresnel'in bir üfürükçü, gözbağcı ve aktör olduğunu öğrenince hüzünlü bir tavırla kafasını salladı ama Paris'te bir restoran işlettiğini ve müşterileri arasında Mistinguett, Maurice Chevalier, Lifar, jokey Tom Lane, Nunkesser ve Picasso'nun bulunduğunu öğrenince de gevrek gevrek güldü, telefona yaklaşarak, Fransıza artık sıkıntılarının bittiğini bildirdi.

Böylece on bir yıl süren başıboş bir hayattan sonra, Henri Fresnel, eksantrik ve zengin bir Amerikalının, Grace Twinker'in yanına aşçı olarak girdi. O zaman yetmiş yaşında olan Grace Twinker ünlü *Twinkie*'den başkası değildi; bu kadın on altı yaşında Özgürlük Anıtı –henüz dikilmişti– kıyafeti içinde bir kaba güldürüyle sanat hayatına başlamış, yüzyılın dönemecinde Brodway'in büyüleyici yıldızlarından biri olmuş, daha sonra sırasıyla, hepsi de erkenden ölüp tüm servetlerini kendisine bırakan beş milyarderle evlenmişti.

Dengesiz ve eli açık bir insan olan Twinkie çevresinde gösteri dünyasından bir yığın yönetmen, müzisyen, koreograf, dansçı, yazar, librettocu, dekoratör vb. bulunduruyordu; bunların görevi kendi büyüleyici yaşamını yansıtacak olan bir müzikal komedi yazmaktı: New York sokaklarında Lady Godiva'daki zaferi, Guemonole prensiyle evliliği, belediye başkanı Groncz'la fırtınalı ilişkisi, kendisine deli gibi âşık olan Arjantinli havacı Carlos Kravşnik'in on iki kuru

yaprağın düşmesiyle iki yüzlü uçağından atladığı ve o güne kadar görülmemiş şandel çıkışını gerçekleştirdiği miting sırasında Duesenberg'e, East Knoyle havacılık alanına gidişini, Granbin'de Pont-Audemer yakınındaki Brothers of Mercy manastırının satın alınışını ve taşlarının teker teker Connecticut'a taşınıp, Highpool üniversitesine armağan edilmesi ve bunlarla üniversiteye bir kütüphane yapılması, içine şampanya (Kaliforniya) doldurttuğu kupa biçimindeki devasa kristal banyosu, gece gündüz iki hekim ve dört hemşirenin nezaret ettiği deniz mavisi renkli sekiz siyam kedisi, ilgililerin belki de her an vazgeçebileceklerinin birçok kez söylenmiş olduğu şatafatlı ve pahalı gösteriler, Harding, Coolidge ve Hoover kampanyalarında Metropolitan Opera'da ilk kez sahneye çıkmadan önce Caruso'ya çektirdiği ünlü telgraf *–Shut up, you singing-buoy!–* bütün bunlar "yüzde yüz amerikan" bir ortamda geçmeliydi ve bunun yanında, dönemin bütün *Çılgınlıklar*'ı soluk taşra gösterileri gibi kalmalıydı.

Grace Slaughter'in – karınzarı fıtığından ölen ve bir farmasötik güçlendirici ve "profilaktik" maddeler üreticisi olan beşinci kocasıydı – azgın milliyetçiliği ilk kocası Astolphe de Guémonolé-Longtgermain'in kesinlikle yabancısı olmadığı iki istisnayı kabul ediyordu ancak: yemek erkek cinsiyetli fransızlarca yapılmalı, çamaşır yıkama ve ütüleme işi İngilizler (cinsiyetleri dişi olan) tarafından (ve özellikle de Çinlilerce değil) yapılmalıdır. Bu, Henri Fresnel'in kökenini hiç gizlemeden işe girmesini sağladı; yönetmen (Macar), dekoratör (Rus), koreograf (Litvanyalı), dansçılar (İtalyan, Yunanlı, Mısırlı), senarist (İngiliz), librettocu (Avusturyalı) ve Bulgar kökenli, Rumen kırması Finlandiyalı kompozitörün sürekli maruz kaldığı durumdu bu.

Pearl Harbor baskını ve Amerikalıların 1941 yılı sonunda savaşa girmeleri bu görkemli projelere son verdi; Twinkie ulusun yaşamındaki coşturucu, ateşleyici rolünün hiçbir zaman yeterince ön plana çıkarılmamış olduğu gerekçesiyle hiçbir zaman hoşnut kalmamıştı çalışmalardan. Roosevelt yönetimiyle tam bir anlaşmazlık içinde olmasına karşın Twinkie savaş seferberliğine katılmaya karar verdi ve Pasifik Savaşı'na girmiş olan bütün Amerikalı askerlere, doğrudan ya da dolaylı olarak denetimindeki müesseselerde üretilen ürünlerden eşantiyon gönderdi. Koliler üstünde Amerikan bayrağı bulunan naylon poşetler içinde gönderiliyordu; kolilerde bir diş fırçası, bir diş macunu, nevralji, gastralji ve asidite durumlarında alınması tavsiye edilen üç efervesan tablet, bir sabun, üç ölçü şampuan, bir şişe gazlı içecek, bir bilyalı dolmakalem, dört paket sakız, bir traş bıçağı kılıfı,

sentetik maddeden içine fotoğraf konan –Twinkie örnek olarak *Remember the Alamo* adlı torpido gemisinin denize indirilişi sırasında çektirmiş olduğu kendi fotoğrafını koydurtmuştu– kap, biçimi, askerin doğduğu eyaleti gösteren (asker yabancı ülkede doğmuşsa madalyon tüm ABD ülkesi biçimindeydi) bir madalyon ve bir çift ayakkabı vardı. Savunma bakanlığı tarafından bu hediye paketlerinin denetlenmesiyle görevlendirilen "Amerikan Asker Anaları Konseyi" kişiler tarafından gönderilmesini uygun bulmayarak "profilaktik" ürünlerin geri çekilmesini istedi.

Grace Twinker bin dokuz yüz ellide pek iyi bilinmeyen bir pankreas hastalığından öldü. Bütün hizmetkârlarına hatırı sayılır gelirler bıraktı. Henry Fresnel – adını artık İngilizce yazıyordu – bu parayı bir restoran açmak için kullandı ve restorana gezici aktörlük yıllarına bir saygı nişanesi olarak *Capitaine Fracasse* adını verdi, gururla *Mastering the French Art of Cookery* adını verdiği bir kitap yayınladı ve kısa sürede gelişen bir aşçılık okulu açtı. Bütün bunlar derin tutkusunu tatmin etmesini engellemedi. Twinkie'de yemeklerinin tadına bakmış olan ve kısa sürede restoranının yolunu bulan bütün gösteri dünyası insanları sayesinde *I am the cookie* (bütün bu sürgün yıllarına karşın inatla direnen ve taklit edilemeyen Marsilya aksanıyla ay amö zö ku ki diyordu) adlı bir televizyon dizisinin prodüktörü, teknik danışmanı ve başyorumcusu oldu. Hepsinin sonunda özgün bir reçete sunduğu bu yayınlar o kadar başarılı oldu ki başka birçok prodüksiyonda birçok kez kendisine sevimli Fransızlarınkine benzer roller verildi ve bunlar, sonunda onun susuzluğunu dindirdi.

1970'de, yetmiş altı yaşında iş hayatını bıraktı ve tekrar kırk yıl önce terk ettiği Paris'e gitmeye karar verdi.

Karısının hâlâ Simon-Crubellier Sokağı'ndaki küçük odada yaşadığını öğrenmesi hiç kuşkusuz sürpriz oldu kendisi için. Onu görmeye gitti, kendisine yaşadıklarını anlattı: saman ambarlarında geçen geceler, delik deşik olmuş yollar, yağmur suyuna bandırılmış domuz yağlı patates sefertasları, bütün el çabukluklarını açığa çıkaran küçük gözlü Tuaregler, Meksika'daki açlık ve sıcak, istenildiğinde içinden devekuşu tüyleriyle kaplı kızların fırladığı parçalar ürettiği yaşlı Amerikalının büyülü resepsiyonları.

Kadın onu sessizce dinledi. Bitirdiğinde ve gezileri sırasında kazandığı paranın bir bölümünü kendisine vermeyi teklif ettiğinde, hikâyesinin de parasının da kendisini ilgilendirmediğini söyledi ve Miami'deki adresini bile almadan kapıyı açtı ona.

Öyle anlaşılıyor ki, bu odada kalmış olmasının nedeni ne kadar acı ve hüzün verici olursa olsun kocasının dönüşünü beklemekti. Çünkü birkaç ay sonra, bütün işlerini tasfiye ettikten sonra Numea'daki garnizonda subay olan oğlunun yanına gitmişti. Bir yıl sonra Matmazel Crespi kendisinden bir mektup aldı; mektupta oradaki yaşamını, çok uzaklardaki, gelinine hizmetçilik ve bakıcılık ettiği hüzünlü yaşamını, suyu olmayan bir odada kalışını ve mutfakta yıkanışını anlatıyordu.

Odada bugün otuz yaşlarında bir adam oturuyor; adam yatağında, çırılçıplak, beş şişirilebilir bebeğin ortasında, içlerinden birinin üzerine yüzükoyun, boylu boyunca uzanmış, ikisini de kollarında sıkıyor, bu yerinde durmayan hayaletler üzerinde eşsiz bir orgazma ulaşıyor sanki.

Odanın geri kalan bölümü daha çorak: duvarlar çıplak, suyeşili muşamba kaplı yer dağınık durumda giysi dolu. Bir iskemle, muşambalı, üstünde yemek artıkları dolu –bir bira şişesi, bir fincan altlığı içinde karidesler– bir masa ve dev bir bulmacanın görüldüğü sayfası açılmış bir akşam gazetesi.

elli altıncı bölüm

Merdivenler, 8

Altıncı kat, sol taraf, Doktor Dinteville'in kapısının önü. Bir hasta kapıyı açmalarını bekliyor; elli yaşlarında, asker tavırlı, dağlı bir savaşçı görünümünde, alabros saçlı, gri giysili; küçük elmas iğneli, emprime ipek kravat var boynunda; bileğinde, büyük, kronometreli bir altın saat görülüyor. Sol kolunun altındaki gazetede bir çorap reklanu, Gate Flanders'in yakında sinemalarda gösterime girecek bir filminin (*Love, Maracas and Salami;* Faye Dolores ve Sunny Phillips) duyurusu ve bir manşet okunuyor: *Faucigny-Lucinge Prensesi döndü!;* yazının üstündeki fotoğrafta prenses, modern stilde bir koltuğa oturmuş, öfke içinde; bir tarafta ise beş gümrükçü uluslararası pullarla dolu büyük bir kutudan binbir itinayla masif gümüş bir semaver ve büyük bir aynayı çıkarıyorlar.

Paspasın yanma antik bir sütun taklidi alçıdan yüksekçe silindir biçiminde bir şemsiyelik konmuş. Sağda belli zamanlarda binaya gelip kâğıt toplayan öğrencilere ayrılmış, iple sarılnuş eski gazete yığını. Doktor Dinteville, süslü, renkli kurutma kâğıtları dağıtan kapıcı kadına rağmen onların hâlâ en iyi tedarikçilerinden birisi. En üstteki gazete tıbbi bir ilan değil "İçindekiler" bölümü okunabilen bir dilbilim dergisi:

Bulletin de l'Institut de Linguistique de Louvain

98e année 1973 Fasc. 3-4

Boris Baruq Nolt : Une lettre manuscrite de Gunnar Erfjord 303

Henri Bacheller : *La Characteristica Universalis* de Leibniz 311

Stephen Albert : The Garden of Ts'ui Pên 330

Oskar Scharf-Hainisch : Sur l'usage du fricatif dans les parlers du Parâna . 336

Marcel Benabou : D'un fragment retrouvé de Mercator : Plaute et ses maîtres 348

Pierre Ganneval : La pharmacopée médiévale. IV. Les insectes 375

Robin Marr : *Die Bedeutung der Vokalfolge* et le tétragramme sacré des Hébreux 382

L. Stefani : Hariri revisited. III. Crosswords and Isograms 405

Paul Ivanov : Note sur les variations syntactico-rythmiques des slogans de 36 à 68 414

Notes et comptes-rendus 418

Errata 422

elli yedinci bölüm

Madam Orlowska (Hizmetçi Odaları, 11)

Elzbieta Orlowska –mahalledeki herkesin hitabettiği gibi Güzel Polonyalı– otuz yaşlarında, uzun boylu, ağırbaşlı, ciddi, gösterişli, çoğu zaman topuz yapılmış sarı saçlı, lacivert gözlü, bembeyaz tenli bir kadın; yuvarlak ve dolgunca omuzlarına inen boynu da dolgunca. Odasında, hemen hemen tam orta yerde ayakta duruyor, bir kolu havada, bir Hollanda avizesinin küçültülmüş bir kopyasını andıran oymalı gümüş kollu küçük bir avizeyi kuruluyor.

Oda çok küçük ve düzenli. Sol tarafta bölmeye dayanmış bir yatak, üstüne birkaç yastık atılmış ve altında çekmeceleri olan dar bir kanepe var; beyaz ağaç bir masa ve üstünde portatif bir yazı makinesiyle, kâğıtlar; daha küçük, katlanabilir metal bir masada ise bir piknik tüp ve çeşitli mutfak aletleri görülüyor.

Sağ tarafta ağaç, çubuklu bir karyola ve bir tabure var. Kanepenin yanındaki bir başka tabure kapıyla kanepe arasındaki dar alanı dolduruyor ve başucu masası işlevi görüyor: yanında spiral biçiminde ayağı olan bir lamba, beyaz, seramik, sekizgen biçimli bir kül tablası, fıçı biçiminde küçük tahta bir sigara kutusu, *The Arabian Knights. New Visions of İslamic Feudalism in the Beginnings of the Hegira* adlı ve Charles Nunneley adında biri tarafından yazılmış kalın bir kitap ve Lawrence Wargrave'ın *Katil Hakimdir* adlı bir polisiyesi var: X, A'yı öyle bir biçimde öldürmüştür ki, adalet olayı bilmekte ama kendisini suçlayamamaktadır. Sorgu hakimi B'yi öyle bir biçimde öldürür ki X suçlanır, tutuklanır, yargılanır, suçlu bulunur ve hiçbir biçimde masumiyetini kanıtlayabilme olanağı bulamadan idam edilir.

Zemin koyu kırmızı muşambayla kaplı. Duvarlardaki açık bej

rengi raflarda giysiler, kitaplar, kap kacak vardır. Sağ taraftaki duvardaki çocuk yatağı ve kapı arasındaki çok canlı renkli iki afiş bunları biraz aydınlatmaktadır: afişlerden biri bir soytarı portresi: pinpon topu biçiminde burnu, havuç kırmızısı meç, kareli bir giysi, benekli koca bir papyon ve uzun yassı pabuçlar. İkinci afişteyse yan yana ayakta duran altı kişi görülüyor: biri kapkara sakallı, birinin parmağında iri bir yüzük var, bir diğeri kırmızı kemerli, biri dizleri yırtık bir pantolon giymiş, birinin bir gözü açık diğeri kapalı, sonuncusuysa dişlerini gösteriyor.

Kendisine bu afişin anlamı sorulduğunda Elzbieta Orlowska bunun Polonya'da çok popüler olan ve çocukları uyuturken söylenen bir çocuk oyunu şarkısı olduğunu söylüyor:

– Altı adama rastladım, dedi anne.
– Nasıldılar peki? diye sordu çocuk.
– Birincisinin kara bir sakalı vardı, dedi anne.
– Niçin? diye sordu çocuk.
– Tabii ki traş olmayı bilmediği için! dedi anne.
– Ya ikincisi? diye sordu çocuk.
– İkincisinin bir yüzüğü vardı! dedi anne.
– Ya üçüncüsü? diye sordu çocuk.
– Üçüncüsünün pantolonunda bir kemer vardı, dedi anne.
– Niçin? diye sordu çocuk.
– Kemeri olmasa pantolonu düşerdi de ondan tabii ki, dedi anne.
– Ya dördüncüsü? diye sordu çocuk.
– Dördüncüsü pantolonunu yırttı, dedi anne.
– Niçin? diye sordu çocuk.
– Tabii ki çok hızlı koşmuş olduğu için, dedi anne.
– Ya beşincisi? diye sordu çocuk.
– Beşincisinin yalnızca bir gözü açıktı, dedi anne.
– Niçin? diye sordu çocuk.
– Çünkü senin gibi uyumak üzereydi, çocuğum, dedi anne çok tatlı bir sesle.
– Ya sonuncusu? diye sordu çocuk mırıldanarak.
– Sonuncusu dişlerini gösteriyordu, dedi anne bir solukta.
O zaman küçük çocuğun ne sorduğunu özellikle söylememek gerekir çünkü:
– Niçin? diye sorma talihsizliğine düşerse.

– Tabii ki uyumazsan seni yiyecek de ondan! diyecektir anne gümbür gümbür bir sesle.

Elzbieta Orlowska Fransa'ya ilk kez geldiğinde on bir yaşındaydı. Maine-et-Loire'da Parçay-les-Pins'deki bir tatil köyündeydi. Tatil köyü Dışişleri bakanlığına bağlıydı ve buraya bakanlıkta ve elçiliklerde çalışanların çocukları geliyordu. Küçük Elzbieta da babasının Varşova'daki Fransa Büyükelçiliği'nde kapıcı olarak çalışması vesilesiyle gelmişti buraya. Tatil köyü ilke olarak daha ziyade uluslararası özellikli bir yerdi ama o yıl gelen çocukların çoğu Fransızdı ve bazı yabancılar orada rahatsız ve huzursuz hissettiler kendilerini. Tatilciler arasında Ebubekir adlı Tunuslu bir çocuk vardı. Ebubekir'in muhafazakâr bir müslüman olan babası Fransız kültüründen hemen hemen bütünüyle kopuk bir yaşam sürüyordu ve oğlunu Fransa'ya göndermeyi düşünmemişti hiçbir zaman. Ama dışişleri bakanlığında arşivci olarak çalışan amcası ısrar ederek getirtmişti Ebubekir'i. Amca yeğeninin, artık bağımsızlığına kavuşmuş Tunuslu yeni kuşakların gözardı etmeye hakları olmadığı bir dil ve kültürle yakınlaşmasının en iyi yolunun bu olacağına inanmıştı.

Elzbieta ve Ebubekir çok kısa bir süre içinde birbirlerinden ayrılmaz oldular. Öteki çocuklardan uzak duruyorlar, onların oyunlarına katılmıyorlardı, birbirlerinin küçük parmaklarını tutarak ve birbirlerine gülümseyerek, her biri kendi dilinde, diğerinin hiçbir şey anlamadan kendinden geçerek dinlediği uzun hikâyeler anlatarak yürüyorlardı. Öbür çocuklar onları sevmiyordu, onlara kaba şakalar yapıyor, yataklarına ölü sıçanlar koyuyorlardı ama çocuklarıyla bir gün geçirmeye gelmiş ana babalar bu küçük çifte hayranlıkla bakıyor, kendilerinden geçiyorlardı karşılarında: biri örülü sarı saçları ve Saksonya kurabiyesi gibi cildiyle tombul bir kız öbürü incecik, simsiyah kıvırcık saçlı, bir sarmaşan kadar çevik, mat ciltli, melek gibi yumuşak bakışlı bir oğlandı. Tatilin son günü parmaklarını kestiler ve kanlarını karıştırarak, birbirlerini sonsuza kadar sevecekleri ne dair ant içtiler.

Daha sonraki on yıl içinde hiç görmediler birbirlerini ama haftada iki kez gittikçe harareti artan aşk mektupları yazdılar. Elzbieta

ailesini kendisine Fransızca ve Arapça öğretmeleri için razı etti çabucak çünkü kocası Ebubekir'le Tunus'ta yaşayacaktı. Ebubekir'in işiyse çok daha zor oldu ve kendisini her zaman korkutmuş olan babasını ikna etmek için aylarca uğraştı; biçbir biçimde saygısızlık etmeyi düşünmediğini, İslami geleneklere ve Kuran'ın öğretisine her zaman bağlı kalacağını, bir Avrupalı gibi giyinmesinin ya da Fransa'da yaşamak istemesinin nedeninin bir batılıyla evlenmek olmadığını anlattı ona.

En büyük güçlük Elzbieta'yı Tunus'a getirtmek için gerekli izinlerin alınmasında çıktı. Hem Tunus hem Polonya makamlarının yüklediği bürokratik sorunların aşılması için tam on sekiz ay gerekti. Tunus ve Polonya arasındaki işbirliği anlaşmasına göre Tunuslu öğrenciler mühendislik öğrenimi için Polonya'ya gidebiliyorlardı; buna karşılık Polonyalı dişçiler, ziraatçiler, veterinerler Tunus sağlık ve tarım bakanlıklarında memur olarak çalışabiliyorlardı. Ama Elzbieta ne dişçi, ne veteriner ne de ziraatçiydi ve bir yıl süreyle ne tür açıklamayla olursa olsun bütün vize talepleri geri çevrildi ve kendisine verilen yanıtta: "Durumu vize anlaşmalarının getirdiği ölçütlere uymamaktadır." denildi. Sonunda bir dizi tuhaf ve karmaşık gizli görüşmelerden sonra Elzbieta bazı resmi makamları atlayarak hikâyesini dışişleri bakan yardımcılarından birine anlatmayı başardı ve yaklaşık altı aylık bir gecikmeden sonra Tunus'taki Polonya konsolosluğunda çevirmen olarak iş buldu – bakanlık sonunda kendisinin Arapça ve Fransızcadan lisans diploması olduğunu göz önünde bulundurmuştu.

Bir haziran bin dokuz yüz altmış altıda Tunus-Kartaca havaalanına indi. Pırıl pırıl güneşli bir gündü. Mutluluktan, özgürlükten ve aşktan uçuyordu. Yakınlarını karşılamaya gelen ve yolculara el işaretleri yapan Tunuslular arasında nişanlısını aradı gözleri ama bulamadı. Ayrı kaldıkları süre içinde birçok fotoğraf göndermişlerdi birbirlerine: Ebubekir futbol oynarken, Salambo plajında mayoyla ya da cellebası ve şıpıdık terlikleriyle kendisinden daha kısa boylu babasıyla birlikte; kızın Zakopane'de kayak yaparken ya da eyerli bir ata binerken çektirdiği fotoğraflar. Elzbieta onu tanıyacağından emindi ama gene de gördüğünde bir an tereddüt geçirdi: salonda polislerin bulunduğu bölmelerin hemen arkasında bekliyordu ve ona ilk söylediği şey şu oldu:

– Ama boyun uzamamış!

Parçay-Les-Pins'de tanıştıklarında boyları aynıydı ikisinin de;

ama Ebubekir'in boyu o zamandan beri yalnızca yirmi ya da otuz santimetre uzadığı halde Elzbieta en aşağı altnuş santimetre uzamıştı: Elzbieta'nın boyu bir yetmiş yediydi, Ebubekir'se ancak bir elli beş boyundaydı; Elzbieta yaz sıcağındaki bir günebakanı andırırken, Ebubekir bir mutfak rafında unutulmuş yamuk yumuk, kuru bir limona benziyordu.

Ebubekir'in yaptığı ilk şey onu babasıyla tanıştırmak oldu. Adam arzuhalci ve hattattı. Medina'da küçük bir dükkânda çalışıyordu; burada çantalar, kutular, kalemler satıyordu ama ona özellikle diploma ya da sertifikalarına ad ve soyadlarını yazdırmak isteyen ya da çerçevelettikleri parşömenlere kutsal sözleri yazdırmak isteyen müşteriler geliyordu. Elzbieta onu yerde bağdaş kurmuş durumda oturmuş, kucağında bir tahta parçası, burnunda camları şişe dibi kadar kalın camh gözlüğü, ciddi bir tavır içinde kalemlerini yontarken gördü. Ufak tefek, zayıf, çok soğuk, yeşil yüzlü, sinsi bakışlı, pis pis sırıtan, kadınlar karşısında rahatsız ve sessiz bir adamdı. İki yılda geliniyle ancak üç kez konuşmuştu.

Birinci yıl çok kötü geçti; Elzbieta ve Ebubekir bu ilk yılı kentin Arap bölümünde, baba evinde geçirdiler. Kendilerine ait bir odaları vardı ve bu oda yalnızca yataklarını koyabilecekleri genişlikteydi. Işık almayan, kayınbiraderlerin odalarından çok ince bölmelerle ayrılmış bir yerdi. İnsan burada yalnızca konuşmalarının dinlendiğini değil gözetlendiğini de sanıyordu. Birlikte yemek yiyemiyorlardı. Ebubekir babasıyla ve ağabeyleriyle birlikte yiyordu; hiç ses çıkarmadan, onlara hizmet etmek ve sonra da kadınlarla ve çocuklarla birlikte mutfağa dönmek zorundaydı; burada kayınvalidesi kendisini öpücükler, okşamalar, şekerlemelerle, karnı ve böbrekleri üstüne bıktırıcı yakınmalarla ve kocasının kendisini nasıl okşayıp sevdiği ve sevişirken kendisinden neler beklediğine dair müstehcen sorularla bunaltırdı.

İkinci yıl, Mahmud adı koyulan oğlunu doğurduğunda isyan etti ve Ebubekir'i de kendi yanına çekti. Kentin Avrupa kesiminde, Türkiye Sokağı'nda üç odalı bir daire tuttular; evin yüksek tavanlı ve soğuk üç odası ürkütücü biçimde döşenmişti. Ebubekir'in Avrupalı dostları kendilerini bir iki kez davet ettiler; Elzbieta evinde birkaç kez soğuk iş arkadaşlarına tatsız tuzsuz yavan akşam yemekleri verdi; bunun dışında hep birlikte bir akşam yemeğine çıkabilmek için Ebubekir'e haftalarca ısrar etmek gerekiyordu; evde kalmak için ya da tek başına çıkmak için her seferinde bir bahane buluyordu.

Aşırı, mızmız ve inatçı bir kıskançlığı vardı Ebubekir'in; her akşam konsolosluktaki işinden dönüşte, gününü nasıl geçirdiğini en ince ayrıntılarına kadar anlatmak, gördüğü bütün erkeklerin tek tek dökümünü yapmak, bu adamların bürosunda ne kadar kaldıklarını, ona ne söylediklerini, kendisinin onlara ne söylediğini ve öğle yemeğini nerede yediğini ve falancayla yaptığı telefon konuşmasının niçin o kadar uzun sürdüğünü vb. anlatmak zorundaydı. Sokakta birlikte yürüdükleri zaman ve insanlar bu sarışın güzelliğe baktıklarında, eve döner dönmez Ebubekir kendisine öyle kızıyordu ki sarı saçlarından, beyaz teninden ve mavi teninden kendisinin sorumlu olduğunu sanıyordu sanki. Onu kapatmak, kesinlikle başkalarına göstermemek, yalnızca kendisine saklamak, coşkulu ve sessiz bir hayranlıkla seyretmek istediğini hissediyordu.

On yıl beslediği düşlerle bundan sonraki yaşamını oluşturacak olan bu aşağılık gerçek arasındaki farkı ölçmek için iki yılını verdi. Kocasından nefret etmeye başladı ve içindeki tüm aşkı ve sevgiyi oğluna vererek çocuğuyla birlikte kaçmaya karar verdi. Birkaç vatandaşının yardımıyla bir Litvanya gemisiyle gizlice Tunus'tan çıkmayı başardı. Napoli'ye indi ve oradan da karayoluyla Fransa'ya geçti.

Rastlantı onun Paris'e 68 Olaylarının en şiddetli anında gitmesini istedi. Bu müthiş sarhoşluk ve mutluluk anında Amerikalı bir gençle geçici bir tutku yaşadı; bu Amerikalı folk şarkıcısı güvenlik güçlerinin Théâtre de l'Odéon'u işgal ettiği akşam Paris'i terk etti. Kadın kısa süre sonra bu odayı buldu: burası Bartlebooth'un çamaşırcısı Germaine'in odasıydı; kendisi emekli olmuştu ve İngiliz de yerine başkasını almamıştı.

İlk ay, Ebubekir'in bir gün ortaya çıkıp çocuğunu geri almasından korkarak gizlendi. Daha sonra ise onun, babasının ısrarlarına boyun eğerek bir çöpçatan aracılığıyla dört çocuklu bir dulla evlendiğini ve Medina'ya döndüğünü öğrendi.

Basit ve hemen hemen manastır hayatı denebilecek bir hayat yaşamaya başladı. Kendisini bütünüyle çocuğuna adamıştı. Geçimini sağlamak için Arap ülkeleriyle çalışan bir ithalat-ihracat şirketinde iş buldu; burada kullanma kılavuzlarını, mevzuatları ve bazı teknik bilgileri çeviriyordu. Ama çok geçmeden müessese battı ve o zamandan beri Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi'nin kendisine *Bulletin Signalétique* için incelemesi amacıyla verdiği Arapça ve Lehce makalelelerle ve buradan eline geçen birkaç kuruşa birkaç saatlik temizlik işlerinden kazandıklarını ekleyerek geçiniyor.

Evde hemen sevdirdi kendisini. Binada olup bitenlerle hiç ilgilenmemesini herkesin çok olağan bularak kabul ettiği ev sahibi Bartlebooth bile ona karşı sevgi ve şefkat duymaya başladı. Birçok kez, o uğursuz tutkusu kendisini gitgide sıkıştıran sonsuz bir yalnızlığa mahkûm etmeden önce onu yemeğe davet etti. Hatta bir keresinde – hiçbir zaman hiç kimseyle yapmamış olduğu ve ondan sonra da artık hiç yapmadığı bir şeydi bu – ona o son on beş gündür kurduğu yapbozu gösterdi: Vancouver'deki balıkçı limanı Hammertown'du bu; karlar içinde bembeyaz, birkaç alçak eviyle balıkçı limanı; kürklü ceketli birkaç balıkçı, uzun kurşuni mor renkli bir kayığı kumsala çekiyordu.

Elzbieta Paris'te binada edindiği dostlar dışında hemen hemen kimseyi tanımıyor. Polonya'yla bütün ilişkisini yitirmiş durumda ve sürgündeki Polanyalılarla görüşmüyor. Bu çevreden düzenli olarak kendisini görmeye gelen yalnızca bir kişi var; yaşlıca, boş bakışlı, her zaman aynı beyaz flanel kaşkolu takan bastonlu biri. Elzbieta her şeyden vazgeçmiş gibi gözüken bu adamla ilgili olarak, kendisinin savaştan önce Varşova'nın en tanınmış soytarılarından biri olduğunu ve afişte görünen soytarının da o olduğunu söylüyor. Elzbieata onu üç yıl çocuğunu kum havuzunda oynatmak için gittiği Anna de Noailles parkında tanımış. Adam, oturduğu banka gelip, yanına ilişince Elzbieta onun *Ateş Kızları*'nın Lehcesini– *Sylwia i inne opowiadania* – okuduğunu görmüş. Arkadaş olmuşlar. Adam ayda iki kez akşam yemeğine geliyor. Ağzında tek bir diş kalmamış olduğundan ona sıcak süt ve kaymaklı yumurta veriyor.

Adam Paris'te oturmuyor, Oise'da, Beauvais yakınlarında Nivillers adlı küçük bir köyde, tek katlı, alçak ve uzun, pencere camları renkli bir evde yaşıyor. Bugün dokuz yaşında olan küçük Mahmud tatile oraya gitti.

elli sekizinci bölüm

Gratiolet, 1

Binanın sahiplerinden sondan bir öncekisi kızıyla birlikte, yedinci katta daracık ama rahat bir mekân haline getirilen iki eski hizmetçi odasında yaşadı.

Olivier Gratiolet yeşil örtülü açılıp kapanabilen bir masaya oturmuş, kitap okuyor. On üç yaşındaki kızı İsabelle yere diz çökmüş; zarafette bir eşi daha olmayacak karton bir şato kuruyor. Karşılarında, ikisinin de bakmadığı televizyon ekranında gudubet bir bilim - kurgu dekorundan – şoven simgelerle süslenmiş parlak metal panolar – çıkmış ve uzamsal bir kombinezon fikri vermek isteyen bir şeyin kalıbına girmiş bir kadın spiker, altıgen biçimiyle Fransa cumhuriyetinin çevresini anımsatan iri harflerle yazılmış kâğıttan, gecenin programını okuyor: saat yirmi otuz, *Sarı Akış*, Stewart Venter'in polisiye fantezisi: yüzyıl başında cüretli bir mücevher hırsızı Sarı Irmak'tan inmekte olan sal biçiminde bağlanmış tomruklara atar kendini, ve saat yirmi ikide, Besançon Festivali'nin açılışı dolayısıyla verilen dünya prömiyerinde Victor Hugo'nun *Booz Uyukuda*'sından uyarlanan Philoxanthe Schapska'nın oda operası *Yıldızlar Bahçesindeki O Altın Orak*.

Olivier Gratiolet'nin okuduğu kitap bir anatomi tarihi; masada açık biçimde duran büyük boyutlu bir kitap; tam sayfa halinde Mondino di Luzzi'nin öğrencisi Zorzi da Castelfranco'nun bir levhasının röprodüksiyonu görülüyor; karşı sayfada da, bir buçuk yüzyıl sonra François Béroalde de Verville'in *Tableau des riches inventions couvertes du voile des feintes amoureuses qui sont représentées dans l'Hypnerotomachia Poliphili*'de yaptığı tasvir okunuyor:

"Kadavra iskelet haline gelmemiş ama etler toprağa bulaşarak kuru ve mukavva gibi bir magma oluşturmuş. Bu arada belirli yerlerde kemikler görülüyor: göğüskemiği, köprücük kemikleri, dizkapağı kemikleri, kaval kemikleri. Ön tarafın genel rengi koyu sarı, arka taraf siyahımsı ve koyu yeşil, nemli ve kurt dolu. baş sol omza doğru eğilmiş ve toprak ve çuval bezi parçalarına bulaşmış beyaz tüylerle dolu. kaş kemeri soyulmuş; alt çenede iki sarı ve yarı saydam diş görülüyor. tümbeyin kafatası kutusunun hemen hemen üçte ikisini kaplıyor ama ansefalin öteki organlarını teşhis edebilmek olanaksız. Beyin zarının en kalını ve en dışta olanı mavimsi bir çeper oluşturmuş; neredeyse normal durumda olduğu söyelenebilir; omurilik diye bir şey kalmamış. kısmen toprak rengi ince bir tabakayla kaplanmış olmasına rağmen boyun omurları seçilebiliyor. Altıncı omur hizasında gırtlağın sabunlaşmış yumuşak iç kısımları görülüyor. Göğsün iki tarafı boş gözüküyor; bu bölümlerde üstünde küçük sineklerin dolaştığı toprak parçaları var. Siyahımsı, isli ve kömürlü. göçmüş durumdaki karın toprak ve krizalit kaplı; hacımları küçülmüş olan karın organlarını tanımak mümkün değil; cinsel organlar cinsiyet ayırt edilemiyecek derecede tahrip olmuş. Kollar, önkollar ve eller bedenin her iki yanına bir bütün halinde yerleştirilmiş. Sol taraftaki el gri kahverengi karışımı bir renkte ve eksiksiz. Sağ taraftaki el daha koyu bir renk almış ve kemiklerinin büyük bölümü birbirinden ayrılmış durumda. bacaklar tamamıyla seçilebiliyor. Kısa kemikler pek fazla süngerimsi bir görünüm içinde değil ama iç kısımları daha kuruca."

Olivier adını 26 Eylül 1914'te birinci Marne savaşından sonraki artçı savaşları sırasında Champagne'da Pertes-lèz Hurlus'de ölen büyük babası Gérard'ın ikiz kardeşine borçlu.

Dört Gratiolet'den biri olan ve kendisine Berrichone işletmesi miras kalan ve bunun hemen hemen yarısını satan Gérard'ın da binayı bölerek kardeşine ve bir süre sonra da dul karısına yardım etmek isteyen kardeşi Emile gibi iki oğlu vardı. Küçüğü Henri hiç evlenmedi. 1934'te babası ölünce çiftliğin yönetimini eline aldı. Donanımını ve yöntemlerini modernize etmeye girişti ve ipotek karşılığı araç gereç aldı; 1938'de öldüğünde –atın çiftelemesiyle öldü– o kadar çok

borç bıraktı ki ağabeyi, Olivier'nin babası Louis ancak yıllar sonra belki rantabl hale gelebilecek bir işletme yüzünden sıkıntıya gireceğine mirastan vazgeçmeyi yeğledi.

Louis Vierzon ve Tours'da okumuş ve Sular ve Ormanlar Dairesi'ne girmişti. Savaştan hemen sonra, henüz yirmi bir yaşındayken Fransa'nın ilk doğal rezervlerinden birini (Saint-Trojan d'Oléron) düzenlemekle görevlendirildi: burada da 1912'de düzenlenen Perros-Guirec açıklarındaki Sept-İles takımadasındaki gibi her şey yerel direy ve floranın korunmasına yönelik biçimde düzenlenecekti. Oléron'a yerleşen Louis orada France Lidron'la evlendi; France Lidron'un babası demir sanat eşyaları alanında etkinlik gösteren ilginç bir ihtiyardı; adayı hepsi birbirinden çirkin olan ama gene de başarılı oldukları inkâr edilemeyecek dövme demirden kafeslerle ve yaldızlı bronzdan süslemelerle doldurdu. Olivier 1920'de doğdu, o dönemde çoğu zaman ıssız olan plajlarda büyüdü ve on yaşında Rochefort lisesine verildi yatılı olarak. Yatılı hayatından ve etüdlerden nefret eden Olivier bütün hafta, sınıfın arka taraflarında, bir köşede pazar günü yapacağı at gezintisinin hayallerine dalarak sıkıntıdan patlıyordu. Üçüncü sınıfta iki kez üst üste kaldı ve dört kez girdiği olgunluk sınavında da başarı gösteremedi; babası sonunda onu bir daha bu sınava sokmaktan vazgeçerek Saint-Jean d'Angély yakınlarında bir at yetiştiricisinin yanına yardımcı olarak verdi. Hoşuna giden bir işti bu ve belki de tuttuğu bu yolda başarılı olabilecekti ama iki yıla varmadan savaş patladı: Olivier askere ahndı ve Mayıs 1940'da Arras yakınlarında esir düştü. Franconia'da Hof'da bir esir kampında buldu kendini. İki yıl burada kaldı. 18 Nisan 1942'de Ferdinand'ın oğlu Marc, babasının hileli iflası ve kaçışıyla aynı yılda felsefe agrejesi olmuş ve bu tarihten başlayarak Fransa-Almanya Komitesi seksiyonlarını yönetmiş, ikinci Laval hükümetinde dışişleri bakanlığı yapan Fernand de Brinon kabinesine girmişti. Bir ay sonra, Louis kendisine mektup yazarak yardım istemiş ve o da hiç güçlük çekmeden amcasının oğlunun esaretine son vermişti.

Olivier Paris'e yerleşti. Karısı Marthe'la birlikte binadaki dairelerin hemen hemen yarısının sahibi olan ve ortak mülkiyetin yöneticisi olan babasının öteki kuzeni François ona kendisinin oturduğu dairenin (daha sonra Grifalconi'lerin yerleştiği) üstünde üç odalı bir daire verdi. Olivier savaşın geri kalan kısmını burada geçirdi, bu dönemde mahzende *Fransızlar Fransızlara sesleniyor*'u dinledi ve Marthe'la François'nın yardımıyla direnişin çeşitli guruplarının bir-

birleriyle ilişki kurmalarını sağlayan ve Londra'dan haberler ve şifreli mesajlar veren bir tür günlük mektup olan bülteni hazırladı.

Olivier'nin babası Louis 1943'te malta hummasından öldü. Ertesi yıl, Marc açık seçik belirlenemeyen koşullarda öldürüldü. Juste'ün çocuklarının sonuncusu Hélène Brodin 1947'de öldü. 1948'de Marthe ve François Rueil Palace sineması yangınında öldüler, Olivier, Gratiolet'lerin sağ kalan sonuncu ferdiydi.

GRATIOLET AİLESİNİN SOYAĞACI 103. SAYFADADIR

Olivier sahiplik ve temsilcilik görevlerini çok fazla ciddiye aldı ama birkaç ay sonra savaş tekrar çullandı üstüne: 1956'da Cezayir'e çağrıldı, mayına bastı ve ayakları dizlerinden kesildi. Chambéry Asker Hastanesi'nde tedavi edildi, hastabakıcısı Arlette Criolat'ya âşık oldu ve kendisinden on yaş küçük olmasına karşın evlendi onunla. Genç kadının babasının evine yerleştiler; Olivier'nin kayınpederi at ticaretiyle uğraşıyordu ve eski eğilimleriyle ilgili bir ortama düşünce, hesapları ele aldı.

İyileşmesi uzun sürdü ve pahalıya mal oldu. Ona bir tam protez uygulaması denendi; bacağın gerçek bir anatomik fizyolojik modeliydi bu ve kas nörofizyolojisi alanındaki en son buluşlardan biriydi; karşılıklı olarak dengelenen gerilme ve bükülmelere olanak sağlayan sistemlerle donatılmıştı. Olivier bu alet sayesinde bastonsuz yürümeyi başardı ve hatta bir keresinde gözlerinde yaşlarla ata bile binebildi.

O zaman kendisine miras kalan daireleri birer birer terk etmek zorunda kalıp, elinde ölümüne kadar barınabilmek için yalnızca iki hizmetçi odası bırakmış olsa da o yıllar hiç kuşkusuz yaşamının en güzel yılları oldu: bu dingin ve sessiz yaşamda kısa süreler için başkente gidilip dönülüyor, zamanın büyük bölümü kayınpederin çiftliğinde geçiyordu: Sularla dolu çayırlıkların ortasında çiçekler ve yağ kokuları içinde alçak ve aydınlık bir ev. İsabelle 1962'de burada dünyaya geldi ve ilk anısı babasıyla birlikte gri benekli küçük, beyaz bir atın çektiği iki tekerlekli bir arabayla yaptıkları gezinti oldu.

Bin dokuz yüz altmış beş yılının Noel akşamı ani bir sinir krizi geçiren Arlette'in babası kızını boğdu ve kendini astı. Olivier ertesi

gün kızıyla birlikte Paris'e gitti. İş aramadı, savaş malulu aylığıyla geçinmeye çalıştı, kendisini tamamen İsabelle'e adadı, yemeğini hazırladı, giysilerini yamadı, okumayı ve sayı saymayı öğretti.

Bugün sık sık hastalanmaya başlayan babasına ise İsabelle bakmakta. Alışveriş yapıyor, omlet pişiriyor, tencereleri ovuyor, evi temizliyor. Zayıf, mahzun yüzlü, melankolik bakışlı, aynasının karşısında kendi kendine alçak sesle korkunç hikâyeler anlatarak saatler geçiren bir kız.

Olivier artık hiç sallanmıyor yerinden hemen hemen. Ayağı acı veriyor kendisine ve karmaşık mekanizmaları yeniden gözden geçirtecek olanakları yok. Zamanının büyük bölümünü kulaklı koltuğunda, ayağında bir pijama, üstünde kareli bir ropdöşambr, Doktor Dinteville'in kesin biçimde yasaklamasına rağmen gün boyunca küçük likör kadehlerini devirerek geçiriyor. Çok düşük gelirini bir parça iyileştirebilmek umuduyla cafcaflı bir biçimde *beyin jimnastiği* dedikleri şeye ayrılmış haftalık bir dergiye gönderdiği bilmeceler çiziyor –çok kötü–. Bunlar kabul edildiğinde kendisine cömertçe ödemeler yapılıyor –tanesi on beş frank–. Sonuncusunda bir ırmak var; bir kayığın ön tarafında, şatafatlı giysiler içinde, altın torbaları ve içinden mücevherler saçılan sandıklarla çevrili bir kadın görülüyor; başının yerinde bir "S" harfi var; kıç tarafta, başında kontluk tacı, ayakta duran bir erkek, kayıkçı işlevi görüyor; yuvarlak şapkasına "LUKLA" harfleri işlenmiş. Cevap: "Hoşnutlukla geçer zenginlik"

Kötü yazgısını savaşın belirlediği bu elli beş yaşındaki dul ve sakat adam iki büyük ve hayali projeye takmış kafayı.

Birincisi romanla ilgili: Gratiolet bir roman kahramanı yaratmak istiyordu, gerçek bir kahraman; budalalıktan ve yok edicilikten başka bir şey düşünmeyen o şişko Polonyalılardan biri olmayacaktı bu; gerçek bir şövalye, bir yiğit, dulların ve yetimlerin koruyucusu, haksızlıkları düzelten, bir beyefendi, bir senyör, ince bir stratej, yakışıklı, gözüpek, varlıklı ve espritüel biri olacaktı yaratacağı kahraman; defalarca yüzünü tasarladı bu kahramanın: kararlılık ve güç belirtisi bir çene, geniş bir alın, sıcak bir gülümsemeyle gözüken dişler, gözlerde küçük bir kıvılcım; defalarca giydirdi kahramanını: mükemmel kesimli kostümler, gıcık gıcır deri eldivenler, yakut kol düğmeleri, incili kravat iğneleri, monokl, altın topuzlu baston. Ama kahramana bir türlü kendisini tatmin edecek bir ad ve soyad bulamadı.

İkincisiyse metafizik alana ilişkin bir proje: Olivier Gratiolet profesör H. M. Tooten'in "gelişme bir yalandan, düzmecelikten baş-

ka bir şey değildir" sözleri doğrultusunda insan organizmasına acı ve rahatsızlık veren bütün eksikliklerin ve yetersizliklerin tam bir listesini çıkarmak istiyordu: sözgelimi düşey konum insana yalnızca değişken, oynak bir denge sağlayabilir: yalnızca kasların gerilimi nedeniyle ayakta durulabilir ki bu durum omurganın sürekli yorgunluğuna ve rahatsızlığına neden olur. Oysa dik olsa on altı kez daha güçlü olacaktı ve insan şimdi sırtında doğru düzgün bir yük taşıyamamaktadır; ayaklar daha geniş, daha yaygın, hareket etmeye daha elverişli olmalıydı, oysa bu durumlarıyla tutma yeteneklerini yitirmiş ellerden başka bir şey değildirler; hacaklar, ağırlığı altında ezildiği bedeni taşıyabilecek kadar güçlü değil, üstelik de kanı yaklaşık bir metre yukarı çıkarmak zorunda kalan kalbi yormaktadırlar ve bu durum da bacakların şişmesine, varislere yol açmaktadır vb.; kalça eklemleri zayıftır ve sürekli artrozlara ve endişe verici kırılmalara maruz kalmaktadır (uyluk kemiği); kollar körelmiş ve çok ince; eller çok kırılgan, özellikle küçük parmak hiçbir işe yaramıyor, karın bölgesi iyi korunmuyor, cinsel organların bulunduğu bölgeler de öyle; boyun donmuş durumda ve başın dönme hareketini kısıtlıyor, dişler yan taraftan almaya ve tutmaya elverişli değil, koku alma duyusu hemen hemen yok, gece görüşü vasatın altında, duyma yetersiz; tüysüz ve kürksüz deri soğuğa karşı hiçbir koruma sağlamıyor kısacası doğadaki bütün yaratıklar içinde insan genellikle en gelişmişi olarak kabul edilir, oysa bütün bu yaratıklar içinde en az donanımlısıdır.

elli dokuzuncu bölüm

Hutting, 2

Hutting çalışıyor ama büyük atölyesinde değil, locada, portre ressamlığına başlayalı beri müşterilerinin poz verdikleri uzun seanslar için düzenlediği küçük odada.

Burası aydınlık ve zengin bir oda, mükemmel biçimde düzenlenmiş, ressam atölyelerinin alışılmış dağınıklığından eser yok burada; ters çevrilerek duvarlara dayanmış tuvaller, oraya buraya yığılmış çerçeveler, başka bir yüzyıldan kalma ocaklar üstünde yamuk yumuk çaydanlıklar yok burada; siyah deri kaplı bir kapı, üç ayaklı bronz sehpalardan taşan ve pencerelere tırmanan uzun yeşil bitkiler, çıplak ve beyaz lake duvarlar, yalnızca bir duvarda üstünde yarımyüz biçimini andıran mıknatıslı raptiyelerle tutturulmuş üç afiş bulunan uzun parlak bir çelik levha: aslı Beaune Düşkünlerevi'nde olan Roger Wan der Weyden'in *Üç Parçalı Son Yargı Günü*'nün renkli bir röprodüksiyonu, Yves Allegret'nin filmi *Mağrurlar*'ın (Michèle Morgan, Gérard Philippe ve Victor Manuel Mendoza) ve beardsleyvari arabesklerde görülen bir on dokuzuncu yüzyıl sonu mönüsünün büyütülmüş fotoğrafı:

Müşteri kırışık yüzlü, altın çerçeveli kelebek gözlüklü, dar siyah kostümlü, beyaz gömlekli, inci grişi kravatlı bir Japon. Bir iskemlede oturuyor, elleri dizlerinde, bacakları bitişik, dimdik, gözler ressama doğru değil, üzeri tavla biçiminde oyun masasına çevrilmiş; masada beyaz bir telefon, İngiliz metalinden bir cezve ve egzotik meyvelerle dolu sorgundan bir sepet.

Hutting, sehpasının önünde elinde paleti, taştan bir aslanın üstünde oturuyor; asur kökenli olduğundan hiç kimsenin kuşkusu olmayan görkemli bir heykel bu ama gene de uzmanlara güçlük çıkarıyor çünkü bunu ressam bir tarlada, yaklaşık bir metre derinlikte bulmuş; kendisi o dönemde bir "Mineral Art"cı olarak Thuburbo Majus çevresinde çakıltaşı arıyordu.

Hutting'in üstü çıplak; dokuma bezden bir pantolon giymiş, ayağında beyaz kaba yün çoraplar var, boynuna ince patiskadan bir fular bağlamış; sol bileğinde ise on kadar rengârenk bilezik görülüyor. Bütün gereçleri – tüpler, çanaklar, fırçalar, tebeşirler, bezler, püskürteçler, kazağılar, kalemler, süngerler vb.– sağ tarafındaki kasaya özenle yerleştirilmiş.

Sehpanın üzerindeki tuval, yaklaşık iki metre yüksekliğinde, üstte altmış santimetre ve altta bir yirmi genişliğinde bir çerçeveye takılmış; eser sanki çok yüksek bir yere asılacak biçimde tasarlanmış ve bir biçim bozma etkisiyle perspektifler büyütülmek istenmiş.

Hemen hemen bitmiş olan tabloda üç kişi görülüyor. İkisi ayakta ve kitap ve çeşitli oyuncaklarla dolu (Koçtan balığa kadar on iki burcu gösteren astronomik kaleidoskoplar, Orrery türü minyatür yıldızlıklar, şekerli silgili rakamlar, hayvan şeklinde bisküviler, bakışımlı geometrik bisküviler, dünya haritah toplar, tarihsel giysili bebekler) yüksekçe bir dolabın iki yanında durmaktalar. Sol tarafta duran adam iriyarı birisi; geniş sualtı balıkçı kıyafeti yüzünün ayrıntılarını tamamen gizlemekte: siyah, beyaz banth parlak kauçuk tulum, maske, oksijen tüpü, zıpkın, mantar saplı bıçak, dalgıç saati, paletler.

Sağ taraftakininse, poz veren yaşlı Japon olduğu açık ve kesin, kırmızımsı yansıları olan uzun siyah bir rob var üstünde.

Üçüncüsü ön tarafta, ikisinin karşısında diz çökmüş vaziyette, tabloya bakanlar sırtını görüyor. Anglosakson üniversitelerinde profesörlerin ve öğrencilerin diploma töreni sırasında giydiklerine benzeyen baklava biçiminde bir başlık var kafasında.

Zemin olağanüstü bir dikkat ve titizlikle çizilmiş; geometrik karelere bölünmüş. 1268'e doğru Robert Ware'ın rahip olduğu dönemde

Westminster Manastırı koro yeri için İtalyan ustalar tarafından Roma'dan getirilen mermer mozaik motiflerin aynısı canlandırılmış.

Hutting "Sisli dönemi"nin ve *mineral art*'ın –en unutulmaz yansıması "isteme," "imza" ve bir süre sonra da Gay-Lussac Sokağı barikatlarından birinin Urbana'lı (İllinois) bir şehirciye satılması olan taş yığını estetiği– görkemli yıllarından beri portre ressamı olma hevesi içindeydi ve müşterilerinden çoğu da portrelerini yaptırmak için yalvarıyorlardı ona. Sorunu aynen resimle ilgili öteki girişimleri gibi, özgün bir protokol oluşturma, kendisinin de söylediği gibi, "mutfağını" iyi çalıştırmasını sağlayacak bir reçete bulmaktı.

Hutting, birkaç ay, söylediğine göre Long Island'da sefil bir barda rastladığı melez bir dilencinin kendisine üç bozuk cin karşılığında verdiği ama bütün ısrarlarına rağmen kökeninin sırrını açıklamadığı bir yöntem uyguladı. Yöntem bir portrenin renklerinin on bir rengin ve oluşturulan üç anahtar-rakamın sabit sekanslarından kalkarak seçilmesine dayanıyordu; ilki tablonun "doğuşu"nun tarih ve saatinden ("doğuş"un anlamı ilk poz seansıdır), ikincisi tablonun "tasarlanma" dönemindeki ayın hali (tasarlamadan kasıt tabloyu başlatan olay, sözgelimi telefonla bir tablo siparişi alınması) üçüncüsüyse istenen ücret.

Sistemin özgünlüğünün Hutting'i çeken bir yanı vardı. Ama, belki de çok titiz biçimde uyguladığından olacak, çekici olmaktan çok düş kırıklığı doğuran sonuçlar aldı. Kuşkusuz *Kırmızı Gözlü Berlingue Kontesi* adlı yapıtı hakettiği bir başarıya kavuştu ama öteki portrelerinin çoğu eliştirmenleri ve müşterileri tatmin etmedi ve özellikle Hutting, kendisinden önce birinin kendi sanatsal gereksinimlerine uydurmasını becerdiği açıkça belli olan bir formülü yeteneksizce uyguladığını sanarak karmaşık ve hoş olmayan duygular içine düştü.

Bu girişimlerin görece başarısızlığı kendisini pek fazla cesaretsizliğe düşürmedi ama sanat tarihçisi, yetkili sözcüsü Elyezer Nahum'un hoş bir şekilde "kişisel denklemleri" adını verdiği sanatını daha zarif, daha ince bir hale getirmeye götürdü: bunlar onun gündelik yaşam resimlerinin, gerçek portrenin, katıksız fantazmanın ve tarihsel mitin yarı yolunda "düşsel portre" adını verdiği şeyi tanımlamasını sağladı: bunlardan iki yıl içinde, belirli bir düzene göre ayda bir tane olmak üzere yirmi dört tane yapmaya karar verdi:

1 Otantik *metalik traktörler* taşıyan Tham Douli memleketlerini terk etmek zorunda kalmış üç kişiyle karşılaşıyor
2 Coppelia Nuh'a gemicilik sanatını öğretiyor
3 Septimus Severus, Bey'le yapılan görüşmelerin, kendisine kızkardeşi Septimia Octavilla'yı verdiği takdirde sonuçlanacağını öğrenir
4 Jean-Louis Girard, Isaac de Bensérade'ın ünlü altı koşuğunu yorumluyor
5 Lukasiewicz'in öğrencisi Alman mantıkçı der Graf von Bellerval hocasına bir adanın, kıyılardan oluşan kapalı bir uzam olduğunu kanıtlıyor
6 Jules Barnavaux bakanlığın tuvaletine asılan çifte ilanı göz önünde bulundurmadığından pişman oluyor
7 Nero Wolfe elebaşı Fierebras'yı, Chase Manhattan Bank'ın kasasını açmaya çalışırken yakalıyor
8 Kısa ve eğri bacaklı köpek Optimus Maximus yüzerek Calvi'ye ulaşıyor ve kendisini orada bir kemikle bekleyen belediye başkanını görünce keyifleniyor
9 "Antipoder çevirmen" Orpheus'a şarkısının hayvanlarına ninni gibi geldiğini anlatıyor
10 Lord Ramsay'in vaat ettiği primin kendisine verilmediğini anlayan Livingstone huysuzluk ediyor
11 R. Mutt, Rouget de l'İsle'in *Chant du Départ*'ın yazarı olduğunu iddia ettiğinden sözlü Bakalorya sınavından geçemiyor
12 Boriet-Tory fokstrot yapan "Kurt Adam" a bakarak Château-Latour içiyor
13 Papaz okulu öğrencisi genç Lucques ve T'ien-Tsin'i ziyaret etmeyi düşlüyor
14 Mexico'ya çıkan Maximilian on bir tortillayı güzel bir biçimde mideye indiriyor
15 "Uyak gözcüsü" çiftçisinin koyunlarını kırkmasını ve karısının da bunları örmesini istiyor.
16 Amsterdam Edebiyat Yarışması finalisti Narcisse

Follaninio bir uyak sözlüğünü açıyor ve sınav gözcülerinin önünde okuyor

17 Antiller korsanı Didimalı Zenon, III. William'dan yüklü bir para alınca Curaçao'yu hiç savunmadan Hollandalılara bırakıyor

18 Traş Bıçaklarını Yeniden Kalıba Dökme Fabrikası müdürünün karısı, kızının, Saint-Michel Bulvarı'na indiğinde seyahat çeklerini korsajından başka bir yere koyması koşuluyla, Paris'te tek başına dolaşmasına izin veriyor

19 Aktör Archibald Moon gelecek oyunun Arimateali Yusuf ya da Zerdüşt olması arasında tereddüt geçiriyor

20 Ressam Hutting birçok işe bakan bir vergi müfettişinden vergilerinde yeni bir düzenleme istiyor

21 *Yurttaş Kane*'i seyreden William Randolph Hearst'ün Orson Welles'in kellesini getirene ödül vaat edeceğini söylediğini ileri süren Doktor Lajoie bu açıklaması nedeniyle Tabibler Odası'ndan ihraç ediliyor.

22 Javert Hamburg postasına binmeden önce Valjean'ın yaşamını kurtardığını anımsıyor.

23 Coğrafyacı Lecomte, Hamilton ırmağından inerken Eskimolar tarafından konuk ediliyor ve kendilerine teşekkür etmek için köyün yöneticisine bir keçiboynuzu armağan ediyor.

24 Eleştirmen Molinet Collège de France'taki ilk dersine Marcel Proust okuyucularının sürekli yorumladıkları empresyonist sanatın çok zengin mitleri olan Vinteuil'ün, Elstir'in, Bergotte'un ve La Berma'nın portrelerinin ana çizgilerini coşkuyla belirterek başlıyor.

Hutting her tablonun ve özellikle de her portrenin bir düşle bir gerçekliğin kavşağında yer aldığını söylüyor. "Hayali portre" anlayışı da bu temel fikirden hareketle gelişmiştir: kendi portresini ya da sev-

diği birinin portresini yaptırmak isteyen müşteri tablonun unsurlarından ve belki de en önemsiz –Ingres olmasa Mösyö Bertin'i kim tanırdı?– ama başlangıç unsurlarından biri olduğundan da tabloda "belirleyici," kurucu bir işlev üstlenmiştir: biçimleri, renkleri, "benzerliği" hatta tabloyla ilgili anekdotu yönlendiren estetik model olarak değil yapısal model olarak: parayı veren ya da Ortaçağ resminde olduğu gibi bağışlayıcı, portresinin başlatıcısı olacaktır; çizgilerinden çok kimliği belirleyecektir sanatçının yaratıcı coşkusunu ve imgesel açlığını.

Tek bir portre bu yasanın dışında kalmıştır; Hutting'in kendi portresi, yirminci portresi. Bu müstesna dizide bir otoportrenin bulunması belirgin bir gereklilikti ama ressam bu portrenin biçiminin dolaysız vergiler idaresiyle altı yıl süren sıkıntılı mücadelelerden sonre nihayet kendi görüşünü kabul ettirebilmesiyle belirlenebilmiş olduğunu söylüyor. Sorun şuydu: Hutting ürünlerinin dörtte üçünden fazlasını ABD'ye satıyordu ama vergisini Fransa'da ödemeyi yeğliyordu çünkü böylece çok daha az vergi ödüyordu; bütünüyle yasal bir durumdu bu ama ressam gelirinin "Fransa dışında tahsil edilmiş para" – vergi müfettişleri hemen hemen hiç vergi indirimi yapmadan bu statüyü uyguluyorlardı – olarak değil dış ülkelere ihraç edilmiş el sanatları ürünlerinden kazanılmış para olarak kabul edilmesini istiyordu çünkü bu durumda yüklü bir vergi indirimi yoluyla devletin ihracatçılara verdiği destekten yararlanıyordu. Şimdi, bir sanatçı eliyle yapılmış bir tablodan daha çok el sanatları ürünü adını almayı hak etmiş bir üründen söz edilebilir miydi? Vergi müfettişi bu etimolojik gerçeği kabul etmek zorunda kaldı ama buna karşılık bunları Fransız el sanatları ürünleri olarak kabul etmedi; kendisine göre bunlar hiç kuşkusuz elde yapılmıştı ama Atlantik'in öte yanında bulunan bir atölyeydi bu ve Hutting'in elinin, yabancı bir ülkede çalışmasına karşın bir Fransız eli olduğu gerçeği birçok tartışma ve akıl yürütmelerden sonra kabul edildi; bu nedenle ve Amerikalı bir babadan ve Fransız bir anneden doğan Hutting'in çift uluslu olduğu göz önünde bulundurularak, yapıtlarının bütün dünyaya ihraç edilmesiyle Fransa'nın bundan büyük manevi, entelektüel ve sanatsal yararlar sağladığı kabul edildi ve bu nedenle kazancından belli vergi indirimine gidilmesi uygun bulundu; Hutting bu zaferini, kendisini, Maliye bakanlığından batmakta olan bir gemiyi terk eden kara giysili titrek ve soluk memurları uzun mızrağıyla kovalayan bir Don Kişot gibi görerek kutladı.

Bütün öbür tablolar, tabloları ısmarlayan yirmi üç meraklının adı, soyadı ve mesleğine dayanılarak tasarlandı; bunlar yapıtın adı, konusu ve yapıtta kendilerinin nasıl yer alacağı konusunda hiçbir itirazda bulunmayacaklarına dair bir belge imzaladılar. Müşterinin kimliği ve mesleği çeşitli dilbilimsel ve rakamsal uygulamalara göre tablonun boyutunu, tabloda yer alacak kişilerin sayısını, semantik alanı [mitoloji (2,9), düşsellik (22), matematik (5), diplomasi (3), gösteriler (19), seyahatler (13), tarih (14,17), polis soruşturması (7), vb.], anekdotun ana temasını, ikincil ayrıntıları (tarihsel ve coğrafi göndermeler, giyimle ilgili unsurlar, aksesuarlar vb.) ve nihayet fiyatı belirliyordu. Bununla birlikte bu sistem iki kesin gerekliliğe de bağlıydı: müşteri –ya da müşterinin portresini yaptırtmak istediği kimse– tuvalde *açık seçik biçimde* gösterilecekti ve ayrıca öykünün unsurlarından biri de modelin kişiliği dışında onunla kesin biçimde çakışacaktı.

Tabloda müşterinin adının bulunması tabii ki bir kolaylık olarak görülmüştü ve Hutting de buna üç kez uydu: no 4'te polisiye yazarı Jean-Louis Girard için, no 12'de, Dünya Sağlık Örgütü Deneysel Cyrostasie Bölümü sorumlusu İsviçreli cerrah Boriet-Tory için ve no 19'da holografiden esinlenilerek gerçek bir ustalık örneği verilmiştir; bu tabloda aktör Archibald Moon öyle resmedilmiştir ki tablonun önünde soldan sağa doğru gidildiğinde kendisi Arimatealı Yusuf kılığında görülüyor: uzun beyaz bir sakal, gri yün bir maşlah, hacı sopası; sağdan sola doğru geçildiğinde ise Zerdüşt gibi görülüyor: ateş rengi saçlar, çıplak gövde, el ve ayak bileklerinde çivili bakır bilezikler. Buna karşılık 8 no'lu tabloda gerçekten kısa ve eğri bacaklı bir köpek betimlenmiş – kendisini Rin Tin Tin'in gerçek varisi gibi gören Venezuelalı sinema yapımcısı Melchior Aristoteles'in köpeği – ama bu köpeğin adı kesinlikle Optimus Maximus değil, daha sesli bir isme uygun duşüyor: Freischutz.

Kimi zaman imgeselle biyografinin bu çatışması portreyi modelin yaşamını kavramak için kestirme bir yol durumuna getirmektedir: uzun yıllar misyoner olarak çalıştığı T'ien-Tsin'e gitmeden önce Lucques'de papaz olan yaşlı kardinal Fringilli'nin portresi.

Kimi zaman da tersine, yalnızca ilkesi bile tartışma götürür olan yüzeysel bir unsur, yapıtı modeline bağlar: İmparator Septimus Severus'un çizgileriyle yer aldığı 3 no'lu muamma portrenin üçlü kökenini sağlayan, genç ve alımlı kızkardeşi sürekli kaçırılma endişesi içinde yaşayan Venedikli bir sanayicidir: birincisi, firması, *Financial*

Times ve *Entreprise* yıllıklarında kategorisinde sürekli yedinci sırada yer almaktadır, ikincisinin sertliği dillere destandır, üçüncüsüyse İran Şahı'yla (imparatorluk sanı olmuşsa bu) sürekli ilişki içindedir ve kızkardeşinin kaçırılmasının uluslararası boyutlarda bir pazarlık ve görüşme konusu olmaması imkânsızdır. 5 no'lu portreyse, müşterisi, Kolombiya'da Tierra del Fuego'lu kutu bira kralı Juan Maria Salinas-Lukasiewicz'le daha uzaktan, daha dolaylı ve daha keyfi biçimde ilişkilidir: tablo Jan Lukasiewicz'in yaşamının bir bölümünü (üstelik de hayali olarak) yansıtmaktadır;Varşova okulunun kurucusu olan bu mantıkçının, toplulukta sadece küçük bir siluet olarak gözüken Arjantinli biracıyla hiçbir akrabalığı yoktur.

Bu yirmi dört portrenin yirmisi daha şimdiden bitmiş durumda. Yirmi birincisi şu anda sehpada: bir Japon sanayicinin portresi bu: quartz saat devi Fujivara Gomoku. Tablo firmanın yönetim kurulu toplantı salonuna konacak.

Hutting'in yansıtmayı seçtiği öyküyü kendisine anlatan, başlıca öncülerinden, Québec Laval Üniversitesi'nden François-Pierre Lajoie'dır. Bin dokuz yüz kırkta, tam doktorasını verdiği sırada François Pierre Lajoie mide yanmalarından şikâyet eden ve kendisine özet olarak şunları söyleyen bir adam tarafından ziyaret edildi: "Beni zehirleyen Hearst kopuğudur; pis işine alet olmak istemediğim için yaptı bana bunu," dedi: daha fazla açıklama istendiğinde de Hearst'ün, kendisini Orson Welles'den kurtardığı takdirde on beş bin dolar vereceği vaadinde bulunduğunu söyledi. Lajoie bunu aynı akşam gittiği kulüpte ağzından kaçırdı. Ertesi sabah oda disiplin kurulu tarafından acele çağrıldı ve tıbbi bir konsültasyon çerçevesi içinde kendisine emanet edilen bir sırrı açıklayarak suç işlemekle itham edildi. Suçlu bulundu, meslekten atıldı. Birkaç gün sonra bu suçlamanın tamamen uydurma olduğunu açıkladı ama çok geçti tabii ki; o da araştırma alanına atlayarak yeni bir mesleğe geçmek zorunda kaldı ve dalgıçlığa bağlı dolaşım ve solunum sorunları alanında en ünlü uzmanlardan biri oldu. Fujivara Gomoku'nun tabloda yer almasını yalnızca bu son nokta açıklayabilmektedir: Lajoie Japonya'nın güney kıyılarında yaşayan ve Ama adı verilen kabile üzerine araştırma yapmaya gönderildi; Gishi-Vajin-Den'deki İÖ.III.yüzyıla ait olduğu sanılan referanslara göre bu kabilenin yaklaşık iki bin yıllık bir tarihi vardır. Ama kadınları dünyanın en iyi dalgıçlarıdır: yılın dört, beş ayında günde yaklaşık yüz elli kez yaklaşık yirmi beş metrelik bir derinliğe dalabil-

mektedirler. Çıplak olarak dalmaktadırlar ve yalnızca bir yüzyıldan beri iki küçük yan baloncuk sayesinde normal basınçta tutulan gözlük kullanmaktadırlar ve her dalışta su altında iki dakika kalabilmektedirler; su altından çeşitli su yosunları, özellikle agar-agar, çeşitli denizhıyarları, denizkestaneleri, kabuklu hayvanlar, inci midyeleri ve eskiden kabukları çok değerli olan abalon çıkarıyorlardı. Gomoku ailesinin kökeni de bu Ama köylerinden birine dayanıyor ve zaten dalgıç saatleri de firmanın özel ürünlerinden biri.

Altamont'lar portrelerini ısmarlama konusunda uzun süre tereddüt ettiler; bu eserleri yalnızca çok önemli genel başkanlar için yapan Hutting'in verdiği fiyatlar karşısında duraksadılar ama sonunda razı oldular. 1 no'lu tabloda Bay Hutting Nuh, Bayan Hutting de Coppelia (eskiden dansözlük yapmış olmasına ima) olarak resmedildi.

Alman dostları Fugger de Hutting'in müşterileri arasında. Anne tarafından çok uzaktan Habsburg'lara akraba olduğundan ve bir Meksika seyahatinden on bir tortilla tarifi getirdiğinden on dördüncü portreyle ilgili kendisi.

altmışıncı bölüm

Cinoc, 1

Bir mutfak. Yerde bir muşamba, yeşim taşı, lacivert, narçiçeği renkli kare mozaikler. Karşı duvarda, evyenin yanında, plastik bir süzgeçin üstünde, duvarla borular arasmda birbirlerinin üzerine kaymış dört renkli fotoğraflı dört takvim var:

1972: *Küçük Dostlar:* ellerinde oyuncak-aletler bulunan altı yaşında çocukların oluşturduğu bir caz orkestrası; piyanist gözlüğü ve ağır havasıyla Schultz'un Peanuts'ının genç Beethovenci yeteneği Schroeder'i anımsatıyor:

1973: *Yaz Resimleri:* arılar çiçeközü topluyorlar;

1974: *Pampa'da Gece:* bir ateşin çevresindeki üç gaucho gitarlarını tıngırdatıyor;

1975: *Pompon ve Fifi:* iki maymun domino oynuyor. Erkek bir melon şapka takmış ve sırtında gümüş payetli 32 rakamı olan bir akrobat tişörtü var; dişi maymunsa sağ ayağının işaret ve orta parmakları arasına sıkıştırdığı bir puro içiyor, tüylü bir şapka giymiş, örme eldivenler takmış ve bir çanta var elinde.

Üst tarafta hemen hemen aynı boyutlardaki bir kâğıtta küre biçimli, kısa ağızlı cam bir vazo içinde üç karanfil resmi var ve resmin altında şöyle bir yazı okunuyor: "AĞIZ VE AYAKLARLA YAPILMIŞTIR" ve parantez içinde de "gerçek suluboya" yazısı var.

Cinoc mutfağında. Zayıf ve kuru bir ihtiyar, flanel, rengi atmış, yeşil bir yelek giymiş. Üstünde parlak muşamba bulunan bir masanın yanındaki formika bir taburede oturuyor; masanın üst tarafında beyaz, emaye sach, armut biçiminde bir ağırlıkla dengelenmiş bir makara sistemiyle donatılmış bir avize var. Yarısı açık bir kutunun içinden hoş kokulu sardunya yiyor. Masada, önündeki üç ayakkabı ku-

tusu üzeri özenli bir yazıyla doldurulmuş kartvizitlerle dolu.

Cinoc (Sinok), Simoıı-Crubellier Sokağı'na 1947'de, dairesini aldığı Hélène Brodin-Gratiolet'nin ölümünden sonra geldi. Gelir gelmez de bütün binaya, özellikle de Madam Claveau'ya büyük bir sorun çıkardı: soyadı nasıl telaffuz edilecekti? Kapıcı tabii ki kendisine Sinoque (Sinok, kaçık, deli, kafadan sakat) demeye cesaret edemiyordu. Valène Cinoche (Sinoş) demeyi önerdi, Winckler "Tchinotch" (Çinoç) denmesinden yanaydı, Morellet'nin eğilimiyse "Cinots"ydu (Sino). Matınazel Crespi "Chinosse" (Şinos), François Gratiolet "Tsinoc" (Tsinok) dedi. Okunaksız yazılar ve bunların değişik biçimlerde yorumlanması üzerinde uzmanlaşmış bir kütüphaneci olan Mösyö Echard şöyle bir düşünce attı ortaya: "gn" ya da "nj"deki temel "n"deki muhtemel bir değişmeyi dikkate almadan ve ilke olarak "i"nin kesinlikle "i" ve "o"nun da kesinlikle "o" olduğu kabul edilerek adın başındaki "c"yi dört biçimde okumak mümkündür: "s," "ts," "ş," "ç." Adın sonundaki "c" ise beş biçimde okunabilir: "s," "k," "ç," "ş," "ts" ve dolayısıyla şu ya da bu dilin ya da lehçenin şu ya da bu aksanının ya da ayırcı işaretinin ve fonetik özelliklerinin olması ya da olmaması dikkate alındığında aşağıdaki beş telaffuz biçiminden biri seçilebilirdi:

SİNOS	SİNOK	SİNOÇ	SİNOŞ	SİNO
TSİNOS	TSİNOK	TSİNOÇ	TSİNOŞ	TSİNO
ŞİNOS	ŞİNOK	ŞİNOÇ	ŞİNOŞ	ŞİNO
ÇİNOS	ÇİNOK	ÇİNOÇ	ÇİNOŞ	ÇİNO

Daha sonra oluşturulan bir delegasyon soruyu birinci derecede ilgili kişiye sordu; ilgili, soyadının en doğru telaffuz biçiminin hangisi olduğunu kendisinin de bilmediğini söyledi. Szczyrk'li bir saraç olan büyük dedenin Krakov Valiliği Medeni Hal Bürosu'ndan aldığı resmi soyadı Kleinhof'du; ama kuşaktan kuşağa, pasaport yenilemeden pasaport yenilemeye, gerek Alman ve Avusturya bürolarında yeterli rüşvet verilmediği için, gerek "v" okuyup "ff" yazan ya da "tz" olarak duyduklarını "c" diye yazan Macar, Poldav, Moravyalı ya da Polonyalı memurlarla muhatap olmalarından gerekse bir Yahudi'ye kimlik belgesi verme söz konusu olduğunda, tekrar okuma yazması olmayan kişiler olmaları için fazla gayret sarfetmeleri gerekmeyen ve oldukça ağır işiten kişilerle temas ettiklerinden soyadın ne telaffuzu ne de yazımı kalmıştı geriye ve Cinoc babasının kendisine bazı kuzen-

lerinden söz ettiğini ve bunların soyadlarının Klajnhoff, Keinhof, Klinov, Szinowcz, Linhaus vb. olduğunu söylediğini anımsadı. Kleinhoff nasıl Cinoc olmuştu? Cinoc kesin olarak bilmiyordu bunu; kesin olan tek şey sondaki "f" harfinin bir gün Almanların çift "s"yi vermek için yazdıkları özel ß harfiyle doldurulmuş olduğuydu; daha sonra ise "l" düşmüş ya da yerine "h" konmuştu; böylece Khinoss ya da Khleinhoss'a ulaşılmış ve buradan da belki Kinoch, Chinoc, Tsinoc, Cinoc vb. çıkmıştı. Her halü kârda soyadının şu ya da bu biçimde telaffuz edilmesi pek önemli bir şey değildi.

O dönemde elli yaşlarında olan Cinoc'un ilginç bir mesleği vardı. Kendisinin de söylediği gibi "kelime öldürücü"ydü o. Larousse sözlüklerini güncelleştirmeye çalışıyordu. Ama öteki redaktörler sözcükler ve yeni anlamlar peşinde koşarken, o bu yeni sözcüklere yer bulmak için, geçerliliğini yitirmiş bütün sözcükleri ve anlamları yok etmeye çalışıyordu. Elli üç yıl canla başla çalıştıktan sonra, bin dokuz yüz altmış beşte emekli olduğunda yüzlerce, binlerce aleti, tekniği, adeti, inancı, atasözünü, yemeği, oyunu, takma adı, ağırlık ve uzunluk ölçüsünü yok etmişti; haritadan onlarca adayı, yüzlerce kent ve ırmağı, binlerce kanton merkezini silmişti; yüzlerce inek türünü, kuş, böcek ve yılan cinsini, özel balık türlerini, kabuklu hayvan çeşitlerini, eşine az rastlanır bitkileri, özel meyve ve sebze türlerini bilinmeyen sınıflandırmalarına geri göndermişti; coğrafyacı, misyoner, böcekbilimci, Kilise babası, edebiyatçı, general, Tanrılar ve Şeytanlar topluluklarını gece vakti yok etmişti ortadan.

Artık *vijigrafin* (haberleşen gözcülerin kullandıkları bir telgraf çeşidi) ne olduğuyla kim ilgilenirdi? Yüzyıllar önce su dolu çukurlardaki tereotunu ezmek için bir sopanın ucuna tahta – konduğunu ve buna da *schuèle* (*chu-èle*) denmiş olduğu kimin umurundaydı? *Vélocimane*'ı kim hatırlıyordu?

> VELOCİMANE (er.)
> Özellikle çocuklar için, at biçiminde, üç ya da dört tekerlek üstüne oturtulmuş ve *mekanik at* olarak da bilinen gezme aleti.

Etyopya kilisesi metropolitenleri abunalara ne olmuştu, XIV. Louis'nin reşit olmadığı dönem Fransa'sına prenses Palatine tarafından sokulduğu için Palatine adıyla bilinen, kadınların kışın boyunla-

rına taktığı kürkler ne oldu, ya İkinci İmparatorluk döneminin defilelerden önce geçen altınlarla süslü assubayları *chandernagorlar?* Eisenühr'deki yıldırım harekâtı Zimmerwald'ın Kisaszony zaferini kazanmasını sağlayan Leopold-Rudolph von Schwanzenbad-Hodenthaler ne olmuştu? Ve Uz (Jean-Pierre), 1720-1796, Alman şair, *Lirik Şiirler*'in, didaktik şiir, *Her zaman Neşeli Olma Sanatı*'nın ve Odlar ve Şarkılar'ın vb. yazarı? Ve Albert de Routisie (Bâle, 1834 – Beyaz Deniz'de, 1867). Fransız şair ve romancı. Lomonossov'un hayranı, doğduğu kent olan Arhangelsk'i ziyaret etmek istemiş ama gemi limana yanaşmadan hemen önce batmıştır. Ölümünden sonra, tek kızı İrène yarım kalmış romanı *Les Cent-Jours*'u, *Mélusine'in Gözleri* adlı seçme şiirlerini ve en eksiksiz yapıtı olan şahane bir aforizmalar derlemesini *Leçons* adıyla yayımlamıştır. Francesco Albergati Capacelli'nin 1728'de Bologna'da doğan bir İtalyan dramaturgu olduğu kimi ilgilendirirdi artık. Carennac ölüler capellasının bronz kapısını üstat dökümcü Rondeau'nun (1493-1543) yapmış olması kimi ilgilendiriyordu?

Cinoc rıhtımlar boyunca dolaşarak, kitap sergilerini inceledi, iki paralık romanları, modası geçmiş denemeleri, eski püskü seyahat rehberlerini, eski fizyoloji, mekanik ve ahlak incelemelerini, İtalya'nın hâlâ alacalı bulacalı küçük krallıklar olarak gözüktüğü eski atlasları karıştırdı. Daha sonra XVII. Arrondissement'daki, Jacques Bingen Sokağı'ndaki belediye kitaplığından kitaplar aldı, çatılardan tozlu infolioları, Roret el kitaplarını, Bibliothèque des Merveilles kitaplarını ve eski sözlükleri indirtti: Lachâtre, Vicarius, Bescherelle Ainé, Larive ve Fleury, bir Edebiyatçılar Topluluğu tarafından kaleme alınmış Encyclopédie de la Conversation, Graves ve d'Esbigné, Bouillet, Dezobry ve Bachelet. Nihayet mahalle kütüphanesinin kaynaklarını tüketince, yüreklenerek Saint-Geneviève'e kaydolmaya gitti ve adları girişte cephede kazınmış olan yazarları okumaya koyuldu.

Aristoteles'i, Plinius'u, Aldrovandi'yi, Sir Thomas Browne'ı, Gesner'i, Ray'i, Linné'yi, Brisson'u, Cuvier'yi, Bonneterre'i, Owen'ı, Scoresby'yi, Bennett'i, Aronnax'ı, Olmstead'ı, Pierre-Joseph Macquart'ı, Eugénie Guérin'i, Gastripheres'i, Phutatorius'u, Somnolontius'u, Triptolemos'u, Argalestes'i, Kysarchius'u, Egnatius'u, Sigonius'u, Bossius'u, Ticinenses'i, Baysius'u, Budoeus'u, Salmasius'u, Lipsius'u, Lazius'u, Isaac Casaubon'u, Joseph Scaliger'i ve hatta Rubenius'un (1665, in-4) *De Re Vestiaria*'sı'nı okudu; bu sonuncu kitapta cüppenin, geceliğin, yunan mantosunun, haham mantosunun, tüniğin

ve kısa mantonun, synthesis'in, paenula'nın, kapüşonlu lacema'nın, praetexta'nın, sagum'un ya da asker ceketinin ve Suitonius'a göre üç türü bulunan trabea'nın özellikleri üzerine en ayrıntılı bilgileri buldu.

Cinoc yavaş yavaş okuyor ve ender rastlanan sözcükleri not ediyordu; projesi yavaş yavaş biçimlendi ve bir unutulmuş sözcükler sözlüğü kaleme almaya karar verdi; bu işi Orta Afrika'nın cüce zenci halkı Akka'ların ya da tarih ressamı Jean Gigoux'nun veya romans bestecisi Henri Romagnesi'nin (1781-1851) anısını canlandırmak için ya da cérambycinler boyunu, longicornes familyasından coleoptere tetramer, scolecobrate'ı ölümsüzleştirmek için yapmayacaktı; hâlâ kendisine hitab eden basit sözcükleri kurtarmak için yapacaktı.

On yılda sekiz binden fazla sözcük topladı ve bunlardan ancak yirmisi iletilebilmektedir bugün:

RİVELETTE (diş.)
Karıncayiyenin öteki adı ya da su rezenesi.

AREA (diş.)
esk, hek. Saç dökülmesi, saç ve kılların yer yer ya da tümden dökülmesi.

LOQUİS (er.)
Afrika kıyılarındaki zencilerle yapılan alışverişte kullanılan bir tür incik boncuk. Silindir biçiminde küçücük renkli camlar.

RONDELİN [(diş.*rond* (yuvarlak)dan)]
Chapelle'in çok şişman biri için kullandığı sözcük:

CADETTE (diş.)
Kaldırım taşı.

LOSSE (diş.)
Tekn. Yarım koni biçiminde, yukarıdan aşağı doğru ortadan kesik, iç tarafı içbükey keskin ve sivri demir alet. Bir tuğla gibi tutulur ve fıçılara delik açmak için kullanılır.

BEAUCEANT (er.)
Templiers tarikatının sancağı.

BEAU-PARTİR (er.)
At eğitimi. Atın iyi kalkışı. Düz hat boyunca du-

runcaya kadarki hızı.

LOUİSETTE (diş.)

Belli bir dönemde bulunuşu Doktor Louis'ye mal edilmiş olan giyotine verilen ad. "Marat giyotine Louisette derdi" (Victor Hugo).

FRANCATU (er.)

Bahç. Uzun süre korunabilen bir elma türü.

RUİSSON (er.)

Kirli bir bataklığı boşaltmak için açılan kanal.

SPADİLLE (diş.)

(İsp.*espada, kılıç*.) Eski bir İspanyol kâğıt oyununda maça ası.

URSULİNE (diş.)

Panayır satıcılarının üzerine marifetli keçilerini çıkardıkları bir tür küçük merdiven.

TİERÇON (er.)

Esk.ölç.Bir ölçünün üçte birlik bölümünü içeren sıvı ölçüsü: Paris'te 89,41 litre, Bordeaux'da 150,80 litre, Champagne'da 53,27 litre, Londra'da 158,08 litre ve Varşova'da 151,71 litre.

LOVELY (er.)

(İng. *lovely, güzel*.) Avrupa ispinozuna benzeyen hint kuşu.

GİBRALTAR (er.)

Hafif pasta.

PİSTEUR (er.)

Yolcuları toplama işine bakan otel görevlisi.

MİTELLE (diş.)

(Lat. *mitella, mitra,* mitre'in küçültülmüş hali). Esk.Roma. Küçük başlık, özellikle kadınların kullandıkları ve genellikle çok süslü ve şatafath olan başlık. Köy erkekleri de bu tür başlıkları kullanırlardı. Bot. Taşkıranotu familyasından bir bitki türü. Meyvelerinin biçimi nedeniyle bu adı almış olan bitki Asya ve Amerika'nın soğuk bölgelerinde yetişirdi. Cerr. Kolu askıya almak

için kullanılan kumaş parçası. Skalpelin eş anlamlısı.

TERGALE (sıf.)

(Lat. *tergum*, sırt.) Böceklerin sırtına ilişkin.

VIRGOULEUSE (diş.)

Ağızda eriyen kış armudu.

HACHARD (er.)

Demirci makası.

FEURRE (er.)

Her tür buğdayın sapı. Hasır iskemle yapımında kullanılan uzun sap.

VEAU-LAQ (er.)

Marokencilikte kullanılan çok yumuşak deri.

EPULİE (diş.)

(Yun. üstünde ve dişeti). Cerr. Dişetlerinin üst bölümlerinin ya da çevrelerinin aşırı büyümesi.

TASSİOT (er.)

Tekn. Sepetçilerin kimi işlerine başlarken kullandıkları iki latadan oluşmuş haç.

DOUVEBOUİLLE (er.)

(Ask. argo. Amerikanca dough-boy, basit askerin bozulmuş biçimi). Birinci Dünya Savaşı sırasında (1917-18) Amerikan askeri.

VIGNON (er.)

Dikenli katırtırnağı.

ROQUELAURE (diş.)

(Mucidi Roquelaure dükünün adından.) En üst kısmından aşağı kadar düğmeli bir çeşit manto.

LOUPİAT (er.)

Halk dilinde sarhoş. "Loupiat bir kocaya takılıp kalmıştı." (E. Zola.)

DODENAGE (er.)

Tekn. Döşeme çivilerini zımpara ya da başka tahriş edici maddelerle birlikte sıkı dokunmuş bez ya da deri bir torbaya koyarak parlatma yöntemi.

altmış birinci bölüm

Berger, 1

Berger'lerin yemek odası. Aşağı yukarı kare biçiminde parkeli bir oda. Ortadaki yuvarlak masada iki çatal bıçak takımı, baklava biçiminde metalik bir altlık, V biçiminde yarık yerinden gümüş rengi metal bir kepçe sapı görülen bir çorba kâsesi ve beyaz bir tabak var: tabakta, üzerinde hardallı bir sos bulunan ikiye bölünmüş bir sucuk ve etiketinde bir muhafız birliği eriyle kamamber peyniri görülüyor. Karşı duvarın dibindeki üslubu belirsiz bulaşık masasında küp biçiminde opalin altlıklı bir lamba, bir pastis 51 şişesi, kalaylı bir tabak içinde tek bir elma ve koca manşeti okunan (PONIA; CEZA ÖRNEK OLACAKTIR.) bir akşam gazetesi var. Bulaşık masasının üst tarafında bir asya manzarası tablosu var: tuhaf bir biçimde çevrelenmiş ağaçlıklar, koni biçiminde kocaman şapkalı yerliler ve ufukta yelkenliler. Tabloyu Charles Berger'nin büyük dedesi, Tonkin seferine katılan assubay yapmış olacak.

Lise Berger yemek odasında yalnız. Kırk yaşlarında, eti budu yerinde denemese de sağlıklı bir görünümü var. Kendisi ve oğlu –çöpü dökmeye ve ekmek almaya gitmişti– için iki tabağın bulunduğu sofraya bir şişe portakal suyu ve bir kutu Munich Spatenbräu birası koyuyor.

Kocası Charles bir restoranda garsonluk yapıyor. Neşeli ve tombul biri ve ikisi birlikte şişman bir çift görünümünde; insanın bir tren yolculuğuna çıkar çıkmaz kompartımanda bulacağından hemen hemen emin olduğu sosis, lahana turşusu, beyaz şarap meraklısı bir çift.

Charles yıllarca görkemli *Igitur* adını almış bir gece kulübünde

çalıştı; kendisine Antonin Artaud'nun manevi çocuğu süsü veren bir animatörün insanı aptallaştıran bir antolojiyi yüksek sesle sunduğu "şiirsel" bir restorandı burası. Animatör antolojinin tümüyle kendi eserlerinden oluştuğunu ilan ederken bunları geçerli kılmayı denemek için Guillaume Apollinaire'in, Charles Baudelaire'in, René Descartes'ın, Marco Polo'nun, Gérard de Nerval'in, François René de Chateaubriand'ın ve Jules Verne'in yetersiz suç ortaklığından yararlanıyordu. Ama bu durum sonunda restoranın batmasını engelleyemedi.

Charles Berger şimdi Maillot kapısına yakın bir yerde travesti gösterileri yapılan ve hem restoran hem gece kulübü olan *Villa d'Ouest*'de; burası kendisine Desiré ya da daha kibarca Didi adını vermiş olan eski bir kapıdan kapıya satış ağı organizatörüne ait. Yaşı ve kırışıklıkları olmayan, takma saçlı bir adam bu; meçleri, şövalye yüzükleri, bilezikleri ve saat kösteklerini çok seven, sürekli beyaz, sol üst cebinde kareli mendiller olan çok gösterişli flanel takım elbiseler, açık ya da koyu menekşe rengi ayakkabılar giyen, Çin krepinden fular takan biri.

Didi yapmacık sanatçı tavırları içindeydi yani pintiliğini ve adiliğini şu tür gözlemlerle doğruluyordu: "biraz suçlu olmadan gerçek bir iş başarılamaz" ya da "insan hırslarını tatmin etmek istiyorsa, pisliğin biri olmayı, kendisini tehlikeye atmayı, onurunu ortaya koymayı, yalan söylemeyi, boya satın alabilmek için ekmek parası kabul eden bir sanatçı gibi davranmasını öğrenmek zorundadır."

Didi sahne dışında kendisini pek o kadar tehlikeye atmıyordu, onurunu da çok az ortaya koyuyordu ama kesinlikle pisliğin biriydi, trupu ve personeli nefret ediyordu ondan. Bir gün, bir müşteri bir tabak ya da bir parça pomfrit istediğinde, garsonlara bunu ayrı bir tabak yemek gibi hesaba koymaları emrini verdiğinden ona "Fritsebze" adını taktılar.

Verdiği yemekler iğrençti ve tumturaklı adlarla sunuyordu bunları: yıllanmış Xeres'li Julienne, Suvarof usülü dondurulmuş karidesli Krep, mayonezli ya da pelteli kuş ya da av eti, Sigalas-Rabaudlu kimyonlu istakoz, şahane beyin rölövesi, Amantillado'lu Salpicon d'İsard, Macar kırmızı biberli Makedonya yaban enginarı, Exeter piskoposu hafif yemekleri, Fregoli taze incirleri vb... Bunlar, her sabah bir kasap tarafından hazırlanıp getiriliyor ve başında kep bulunan bir sahte aşçı tarafından güya orada pişiriliyordu; aşçı sözgelimi bunları içinde biraz sıcak su, bir Kub et suyu ve biraz ketçap bulu-

nan küçük kaplarda gönderiyordu.

Bereket versin ki müşteriler *Villa d'Ouest*'e yemek yemek için akın etmiyorlardı. Burada yemekler saat yirmi üçteki ve sabahın ikisindeki iki gösteriden önce saldırı adımlarıyla veriliyordu ve geceleyin uyumayanlar bütün yemiş olduklarının üstünü örten kuşkulu ve titrek jelatinli hesaptan kaygılanmıyor, şovu izlerken hissettikleri aşırı uyarılmadan endişeleniyorlardı. Çünkü *Villa d'Ouest*'in bir ocaktan otuz bir aralığa kadar hiç boş kalmamasının, diplomatların, iş adamlarının, önde gelen siyaset adamlarının sahne ve ekran yıldızlarının burayı doldurmasının nedeni gösterilerin olağanüstü kalitesi ve özellikle de trupta iki büyük starın "Domino" ve "Belle de May"ın bulunmasıydı: eşsiz "Domino" ışıldayan alüminyum panoların önünde, göz kamaştırıcı Marilyn Monroe taklitlerinde ayna oyunlarıyla sonsuz sayıda görüntü elde ediyordu, tıpkı sanatçının o unutulmaz *Bir Milyarderle Nasıl Evlenilir?*indeki gibi... Kendisi tam anlamıyla *Şanghaylı Kadın* oluyor: ve büyüleyici "Belle de May"sa üç kirpik hareketiyle Charles Trenet'ye dönüşüyordu.

Charles Berger için iş daha önceki kabarede yaptığından pek o kadar farklı değildi; herhangi başka bir restoranda yapabileceği bir işten de farklı değildi; hatta daha da kolaydı bu iş bir bakıma çünkü bütün yemekler aşağı yukarı birbirinin aynıydı, hepsi aynı zamanda veriliyordu ve biraz daha fazla kazanıyordu burada. Gerçekten farklı olan tek şey sabahın ikisinden önce, ikinci servisin sonunda, kahve, şampanya ve dijestiflerden sonra, masaları ve iskemleleri gösteriyi olabildiğince çok sayıda müşterinin, olabildiğince rahat biçimde izleyebileceği biçimde düzenledikten sonra dört garsonun, ellerinde sopaları, uzun önlükleri, beyaz havluları ve gümüş tepsileriyle sahneye çıkıp, kırmızı perdenin önüne dizilmeleri ve piyanistin işaretiyle birlikte ayaklarını havaya kaldırarak karmakarışık ve yanlış bir biçimde ama birlikte şu şarkıyı söylemeleriydi:

Şimdi sizin didiniz, didiniz var, iyi yediniz
Evet, evet çok teşekkür edin
Dost Didi'ye, dost Didi'ye, dost Désiré'ye
Şimdi size yapacak
Evet, evet, evet, evet evet evet
En güzel şeyini, en güzel şeyini, en güzel şeyini!

Ve bundan sonra da küçük kulislerden çıkan üç "kız" gösteriyi başlatır.

Garsonlar akşam saat yedide işe başlıyorlar, yemeklerini birlikte yiyorlar sonra masaları hazırlıyorlar, örtüleri ve tabakları koyuyorlar, buz kovalarını çıkarıyorlar, bardakları, küllükleri, kâğıt mendilleri, tuzlukları, biberlikleri, kürdanları ve müessesenin müşterilerine hoş geldiniz anlamında ikram ettiği küçük "*Désiré*" kolonya eşantiyonlarını hazırlıyorlar. Sabahın dördünde ikinci seansın sonunda son seyirciler son bir kadehten sonra gidince trupla birlikte akşam yemeği yiyorlar sonra masaları silip, düzenliyor, örtüleri katlıyor ve temizlikçi kadın küllükleri boşaltıp ortahğı havalandırıp elektrik süpürgesini açtığında da gidiyorlar.

Charles eve saat altı buçuğa doğru geliyor. Lise'e bir kahve hazırlıyor, radyoyu açarak uyandırıyor onu ve yatıyor; bu sırada da Lise kalkıyor, elini yüzünü yıkıyor, giyiniyor, Gilbert'i uyandırıyor, onun elini yüzünü yıkıyor, karnını doyuruyor ve işe gitmeden önce okula bırakıyor çocuğu.

Charles saat iki buçuğa kadar uyur, yatakta bir fincan kahve içer, kalkıp giyinmeden önce biraz tembellik eder. Sonra okuldan Gilbert'i alır. Dönüp alışveriş yapar, gazete alır. Ancak şöyle bir göz atacak kadar vakti vardır gazeteye. Altı buçukta yaya olarak *Villa d'Ouest*'e doğru yola çıkar ve genellikle merdivende Lise'e rastlar.

Lise d'Orléans kapısı yakınlarında bir dispanserde çalışıyor. Ortofonist; kekeme küçük çocukları tedavi ediyor. Pazartesi günleri çalışmıyor ve *Villa d'Ouest* de pazar akşamı kapalı olduğundan Lise ve Charles pazar sabahından pazartesi akşamına kadar birazcık birlikte olabiliyorlar.

altmış ikinci bölüm

Altamont, 3

Madam Altamont'un budvarı. Meşe kaplamaları, ipek örtüleri ve gri kadifeden ağır perdeleriyle sıcak ve karanlık bir oda burası. Sol taraftaki duvarda, iki kapı arasında üstünde uzun ipek tüylü bir king-charles'ın yattığı taba rengi bir kanepe var. Kanepenin bulunduğu yerin üst bölümüne hiperrealist büyük bir tuval asılmış; tabloda dumanı çıkan bir spagetti tabağı ve Van Houten marka bir kakao paketi görülüyor. Kanepenin önündeki alçak masada çeşitli gümüş biblolar var; bunlardan biri altın değiştirenlerin ve tartanların kullandığı türden küçük ve ağır bir kutu; bu küçük ve yuvarlak kutunun içindeki silindir biçimli ölçüler küçük rus bebekleri gibi birbiri içine giriyor; masada bundan başka herbirinin üstünde sırayla René Hardy'nin (Livre de Poche) *Amère Victoire*'ı, Michel Butor'un *Dialogue avec 33 variations de Ludwig van Beethoven sur un thème de Diabelli*'si (Gallimard) ve Pierre Jakez-Heliaz'ın *Le Cheval d'Orgueil*'ü (Plon, Collection Terre Humaine) bulunan üç kitap yığını var. Karşı duvardaki bantu hasır işi toprak rengi ve siyah arabesk süslemeli iki seccadenin altında XIII.Louis stili bir şifonyer var; bunun üzerine bakır çerçeveli büyük bir oval ayna konmuş; Madam Altamont bu aynanın önünde oturmuş, elinde ince bir çubukla kirpiklerinin arasına ve göz kapaklarının üstüne sürme çekiyor. Yaklaşık kırk beş yaşlarında hâlâ çok güzel bir kadın. Olağanüstü bakımlı, kemikli bir yüzü var, elmacık kemikleri çıkık, bakışları sert. Üstünde yalnızca sutyen ve siyah dantel bir külot var. Sağ elini ince, siyah bir tülle sarmış.

Mösyö Altamont da odada. Sırtında kareli, geniş ve bol bir ceket var; müthiş bir kayıtsızlıkla daktiloyla yazılmış bir mektubu okuyor.

Yanında metalden dev bir bilbokeye benzeyen bir maket görülüyor: tepesinde bir küre bulunan bir füze üssü.

Hem Polytechnique'de hem de Ecole Nationale d'Administration'da (İşletmecilik Yüksek Okulu) okuyan Cyrille Altamont otuz bir yaşında Uluslararası Enerji ve Maden Kaynaklarını Geliştirme Bankası'nın (UEMKGB) yönetim kurulu genel sekreteri ve yetkili kişilerinden biri oldu; bu örgüt çeşitli kamu kurumları ve özel kurumlar tarafından destekleniyordu, büroları Cenevre'deydi ve yeraltı kaynaklarına bağlı bütün araştırma ve tasarıları finanse etmekle görevliydi; bu amaçla laboratuvarlara kredi, araştırmacılara burs veriyor, sempozyumlar düzenliyor ve bu sempozyumlarda yeni delme, çıkarma, işletme ve nakliyat tekniklerini değerlendiriyor, gerektiğinde de yayınlıyordu bunları.

Cyrille Altamont uzun bacaklı, elli beş yaşlarında, İngiliz kumaşından elbise ve taçyaprağı gibi serinletici çamaşırlar giyen, neredeyse kanarya sarısı seyrek saçlı, birbirlerine çok yakın mavi gözleri olan, saman sarısı renginde bıyıklı ve elleri çok bakımlı bir bey. Çok enerjik, ihtiyatlı biri olarak tanınıyor ve gerçekçiliği soğuk bulunuyor. Ama bu, hiç değilse bir durumda, daha sonra örgütü için felaket olan bir hafiflik yapmasına engel olmadı.

Altmışlı yılların başında, Altamont'u Cenevre'de Wehsal adında birisi ziyarete geldi. Seyrek saçh ve dişleri bozuk biriydi bu. Wehsal o dönemde Ohio'da Green River Üniversitesi'nde organik kimya profesörüydü ama İkinci Dünya Savaşı sırasmda Mannheim'da Chemische Akademie'de mineral kimya laboratuvarını yönetmişti. Bin dokuz yüz kırk beşte Amerikalıların, ya Amerikalılar için çalışmayı kabul etmek, Amerikan vatandaşı olmak ve iyi bir işe sahip olmak ya da savaş suçlularına yardım etmekle yargılanmak ve ağır hapis cezalarına mahkûm olmak arasında seçim yapmaya zorladıkları insanlardan biriydi. Papenclip Operasyonu (Trombone Operasyonu) olarak tanınan bu operasyon ilgililere hiçbir tercih hakkı bırakmıyordu ve Wehsal birkaç tonluk bilimsel arşivle birlikte Amerika yolunu tutan iki bin bilginden biri –en ünlüsü Wernher von Braun'du– oldu.

Wehsal Alman bilim ve teknolojisinin savaş sayesinde birçok alanda önemli gelişmeler kaydetmiş olduğuna inanıyordu. O dönemden beri bulunan ve geliştirilen bazı teknikler ve yöntemler açıklanmıştı kamuoyuna: sözgelimi V2'lerde kullanılan yakıtın patatesten elde edilen alkol olduğu biliniyordu; bakır ve kalayın nasıl akılcı bi-

çimde kullanıldığı ve bu sayede üretilen bataryaların yirmi yıl sonra bile, çöl ortasında, Rommel'in terk ettiği tanklarda mükemmel durumda bulunduğunun görüldüğü de açıklandı.

Ama bu buluşların çoğu gizli kalmıştı ve Amerikalılardan nefret eden Wehsal onların bunları bulamayacaklarına, bulsalar da etkili biçimde yararlanamayacaklarına inanıyordu. Wehsal üçüncü Reich rönesansının kendisine bu en son buluşlardan yararlanma olanağı vermesini beklerken Alman bilimsel ve teknolojik mirasını geri almaya karar verdi.

Wehsal'ın özel ilgi alanı kömürün hidrojenlenmesi yani sentetik petrol üretimiydi: kuramsal olarak, petrol molekülleri elde etmek için bir hidrojen iyonuyla bir karbon monoksit (CO) molekülünü birleştirmek yeterliydi. İşlem gerçek kömürle gerçekleştirilebildiği gibi linyit ve batakhk kömürüyle de gerçekleştirilebiliyordu ve bu nedenle de Alman savaş sanayisi de büyük ölçüde bu sorunla ilgilenmişti. Hitler'in savaş makinesi ülkede yeraltında doğal durumda bulunmayan petrol kaynakları gerektiriyordu ve dolayısıyla da dev Prusya linyit kaynaklarıyla ve ondan aşağı olmayan Polonya bataklık kömürü kaynaklarından gelecek enerji sentezlerine dayanmak zorundaydı.

Wehsal kuramsal olarak sürecini kendisinin başlatmış olduğu bu değişmenin deneysel şemalarını çok iyi biliyordu ama bazı temel etapların teknolojisinden, özellikle de katalizörlerin dozaj ve etki süreleri, sülfür depolarının eliminasyonu ve stoklama önlemleri konusundan bütünüyle habersizdi.

Wehsal bütün Kuzey Amerika'ya dağılmış olan eski meslektaşlarıyla ilişki kurmaya çalıştı. Her zaman muhbirlerle dolu olduğunu bildiği lahana turşusu meraklıları kulüplerini, Südetler Dostlukları'nı, Aachen Çocukları'nı ve eski Nazi örgütlerini gizleyen öteki gurupları atlayarak ve tatil dönemlerinden ve kongre ve konferanslardaki koridor sohbetlerinden yararlanarak 72 kişi bulmayı başardı. Çoğu kendi tarafında değildi: manyetik fırtınalar uzmanı Profesör Thaddeus ve ufalanmalar uzmanı Davidoff bir şey söylemediler kendisine. Doktor Kolliker de öyle; doktor Kolliker laboratuvarının bombalanması sırasında kollarını ve bacaklarını yitirmişti ama üstelik sağır ve dilsiz olmasına rağmen dönemin en gelişkin beyinlerinden biri kabul ediliyordu. Kolliker, sürekli çevresinde bulunan dört muhafızı ve yalnızca kitaplardan denklemler okuyup, daha sonra bunları kara tahtalara geçirmekte uzmanlaşmış bir asistanla birlikte klasik Berman Atlas füzelerinin babası olan stratejik balistik bir füzenin en

yetkin örneğini gerçekleştirmişti. Ötekilerin çoğu Amerikalıların etkisiyle farklı disiplinlere kaymışlardı ve o kadar amerikalılaşmışlardı ki artık Vaterland için yaptıklarını hatırlamak istemiyor ya da ondan söz etmeyi reddediyorlardı. Kimileri onu FBI'a ihbar etmeye kadar götürdüler işi; boş bir çabaydı bu çünkü FBI yakın dönemde iltica etmiş herkesi çok sıkı bir takibe almıştı ve iki ajan kendi kendilerine onun ne aradığını sorarak Wehsal'ı adım adım izliyorlardı; sonunda götürüp, sorguya çektiler ve onlara linyiti benzine dönüştürmenin sırrını aradığını söyleyince böyle bir çabada anti-amerikan bir şey olamayacağını görerek serbest bıraktılar.

Ve Wehsal zamanla amaçlarına ulaştı. Washington'da federal hükümetin incelettiği ve ilginç bulmadığı arşivlere el attı: orada sentetik petrolün depolanmasına ve nakledilmesine yarayan konteynırların şemalarını buldu. Ve bu yetmiş iki eski arkadaşından yalnızca üçü kendisine gerekli solüsyonları sağladılar.

Wehsal Avrupa'ya dönmek istiyordu. UEMKGB ile ilişki kurdu ve Cyrille Altamont'a bir danışman mühendislik işi karşılığında karbonun hidrojenleştirilmesi ve sentetik hidrojenli karbonlu maddenin sanayide üretimine ilişkin bütün sırları açıklama önerisini getirdi. Ve çürük dişlerini göstererek, tavlayabilmek amacıyla da talaştan şeker elde etmeyi sağlayan bir yöntemin sırrını da ekledi bunlara ayrıca. Kanıt olarak Altamont'a formüller ve rakamlarla dolu daktiloyla yazılmış birkaç kâğıt verdi: değişimin genel denklemleri ve gerçekten açığa çıkarılmış tek sır, katalizör işlevi gören mineral oksitlerin adı, niteliği, dozajı ve kullanım süresi.

Savaşın bilime yaptıracağı baş döndürücü sıçramalar ve ilerlemeler ve Almanya'nın askeri üstünlüğü Cyrille Altamont'u pek fazla ilgilendirmiyordu; o bu tür işlerle S.S'lerin gizli servet hikâyelerini büyük tirajlı basının öteki deniz yılanlarını aynı kefeye koyuyordu ama gene de Wehsal'ın önerdiği yöntemleri denettirecek kadar dikkatli ve bilinçli davrandı. Bilimsel danışmanlarının büyük bölümü bu ağır, kaba ve modası geçmiş tekniklerle alay ettiler: gerçekten de arabalar odun kömüründeki gazojenlerle yürütüldüğü gibi füzeler de votkayla uçurulmuştu; linyit ya da bataklık gazıyla ve hatta solmuş yapraklarla, eski bez parçalarıyla ve patates kabuklarıyla bile benzin yapılabilirdi; ama bu o kadar pahalıya mal oluyordu ve o kadar acayip aygıtlar gerektiriyordu ki eski kara altını kullanmak tercih ediliyordu. Talaştan şeker üretmeye gelince bu o kadar az ilgi çekiyordu ki bütün uzmanlar talaşın orta vadede şekerden daha değerli

bir madde olacağında hemfikirdiler. Altamont Wehsal'ın belgelerini çöpe attı ve yıllarca bu hikâyeyi bilimsel budalalığın tipik örneği olarak anlattı.

İki yıl önce ilk büyük petrol krizinden çıkıldığında UEMKGB "grafit, antrasit, taşkömürü, linyit, bataklık kömürü, bitüm, reçine ve organik tuzlardan başlayarak" sentez enerjileriyle ilgili araştırmaları finanse etme kararı aldı: örgüt anlaşabilse Wehsal'e ödeyeceğinin belki yüz katını yatırdı bu işe. Altamont birçok kez kimyacıyla yeniden ilişki kurmaya çalıştı; sonunda Kasım 1973'te Kuveyt'te tüketici ülkelerin çoğuna verilen ham petrolün en aşağı dörtte bir oranında kısılması kararının alındığı OPEC toplantısından birkaç gün sonra tutuklandığını öğrendi. "Stratejik öneme haiz" sırları yabancı bir devlete –muhtemelen Rodezya– vermeye teşebbüsle suçlanan Wehsal hücresinde kendini asmıştı.

altmış üçüncü bölüm

Servis Girişi

Üzerinden borular geçen uzun bir koridor, yer karo döşeli, duvarlarda, belli belirsiz palmiye ağaçlarıyla eski plastik duvar kâğıdı görülüyor. Her iki uçtaki süt rengi karpuzlar soğuk bir ışıkla aydınlatıyor manzarayı.

Altamont'lara düzenledikleri toplantı için erzak getiren beş kişi giriyor içeri. En kısa boylu olanı önde yürüyor ve kendisinden daha büyük bir kümes hayvanının ağırlığı altında eziliyor; ikincisi şark hamur işleriyle dolu dövülmüş bakırdan büyük bir tepsiyi müthiş bir dikkat ve özenle taşıyor: baklava, ceylan boynuzu, ballı ve hurmalı pastalar. Büyük bir yapı biçiminde hazırlanmış olan tatlılar yapay çiçeklerle süslenmiş; üçüncüsünün ellerinde üçer tane, mahsul yılı belli, Wachenheimer Oberstnest şişesi var; dördüncüsü başında küçük et pateleri, sıcak antreler ve kanapelerle dolu saçtan bir tepsi taşıyor; nihayet beşincisi ve sonuncusu da sağ omzunda bir viski kasası taşıyor ve kasanın üstünde renkli harfli şu yazı okunuyor:

THOMAS KYD'S
IMPERIAL MIXTURE
100% SCOTCH WHISKIES
blended and bottled in Scotland
by
BORRELLY, JOYCE & KAHANE
91 Montgomery Lane, Dundee, Scot.

Gelen son adamı kısmen gizleyen bir kadın çıkıyor binadan: elli yaşlarındaki bu kadın bir yağmurluk giymiş ve kemerinde bir çanta, siyah deriden bir kordonla bağlı yeşil deri bir cüzdan var. Başına motifleri Calder'in mobillerini anınmasatan emprime pamuk bir eşarp takmış. Kollarında gri renkli dişi bir kedi var, sol elinin başve işaret parmakları arasındaki kartpostalda o batı kenti Loudun görülüyor; bu kentte Marie Besnard adlı biri bütün ailesini zehirlemekle suçlanmıştı.

Bu kadın bu binada değil, yan taraftakinde oturuyor. Adı gibi tatlı dişi kedisi Lady piccolo bir erkek kediye rastlama umuduyla saatlerce bu merdivenlerde dolaşıyor. Ne yazık ki hayali bir umut bu çünkü binadaki tüm erkek kediler –Madam Moreau'daki Pip, Marquiseaux'lardaki Petit Pouce ve Gilbert Berger'nin Poker Dice'i– kısırlaştırılmış durumdalar.

altmış dördüncü bölüm

Kazan Dairesinde, 2

Duvarları kontörler, manometreler ve çeşitli boyutlarda borularla kaplı ve kazanın bulunduğu yere bağlanan küçük bir yerde, çömelmiş durumdaki bir işçi, betonun üzerindeki aydıngerdeki bir planı inceliyor. Deri ceket giymiş ve deri eldivenler takmış, oldukça öfkeli gözüküyor çünkü ilgili kontrat hükümlerini incelediğinde bu yıl kazanın bakım ve temizlenme işinin kendisine beklenmedik biçimde çok iş çıkaracağını ve dolayısıyla da kazancının azalacağını fark ediyor.

Olivier Gratiolet savaş sırasında radyosunu ve üstünde günlük irtibat bültenini hazırladığı teksir makinesini bu daracık yere kurmuştu. Burası o dönemde François'nın mahzeniydi. Olivier burada saatler boyunca kalmak zorunda olduğunu biliyordu, bu nedenle de ona göre düzenledi burayı; bütün çıkış yerlerini gayet dikkatli ve özenli bir biçimde Gaspard Winckler'den aldığı eski bez parçaları, paspaslar ve mantarlarla kapadı. Odayı mumla aydınlatıyor, soğuktan korunmak için Marthe'ın tavşan derisi mantosuna ve pomponlu bir başlığa sarınıyordu; yiyeceklerini ise Hélène Brodin'in dairesinden indirdiği bir teldolaba koyuyordu; bu dolapta bir şişe suyu, bir parça salamı, büyük babasının Oléron'dan kendisine ulaştırmayı başardığı keçi peynirini, o dönemde kolayca bulunabilen hemen hemen tek meyve olan ekşi, pörsümüş elmaları birkaç gün koruyabiliyordu.

Oval arkalıklı, dirsekliği olmayan, iki buçuk ayağı kalmış, altına yastık ve takozlar koyarak dengede tutmayı başarabildiği XV. Louis stili eski bir koltukta oturuyordu. Soluk menekşe renkli kumaşı İsa'nın doğumunu dile getiren resimleri anımsatıyordu: Meryem kucağında kafası olağanüstü büyüklükteki bir bebeği tutuyordu; iki yanında iki çömeziyle bir piskopos hem bağışçıların hem çocuk İsa'ya

bağlılıklarını bildiren kralların ve çobanların – eşek ve öküz bulunmadığından – yerini almış: mermer sarayları ve hafif bir sisle gölgelenmiş pembemsi bacalarıyla iyi korunmuş bir limana doğru genişleyen yalıyarların oluşturduğu bir manzara bu.

Radyo'nun sesinin duyulmadığı uzun bekleme saatlerinde bir sandıkta bulduğu kalın bir romanı okuyordu. Kitabın sayfaları eksikti ve kopuk bölümler arasına eklemeler yapmaya çalışıyordu. Roman kahramanları arasında acımasız bir Çinli, kahverengi gözlü cesur bir genç kız, birisi kendisini kızdırdığında tepeden tırnağa bembeyaz kesilen iri yarı rahat bir adam, oraya hiç ayak basmamış olduğu halde Güney Afrika'dan Natal'den geldiğini iddia eden Davis adında biri vardı.

Ya da eski püskü sorgun ağacından sandıklar içinde yığılı duran yırtık pırtık eşyaları karıştırıyordu. Bunlar arasında bin dokuz yüz yirmi altı tarihli eski telefon numaralarıyla dolu bir defter, bir korse, Neva üzerinde patencilerin görüldüğü rengi sölmuş bir suluboya resim,

Rome n'est plus dans Rome, elle est toute où je suis

ya da

Oui c'est Agamemnon, c'est ton roi qui t'éveille

veya ünlü

Prends un siège Cinna et assieds-toi par terre
Et si tu veux parler commence par te taire...

gibisinden sözlerin acı hatıralarını anımsatan küçük Hachette klasikleri ve ezberleyip, hiçbir şey anlamadan bir çırpıda okunması gereken Mithridates'ın ve Britannicus'un öteki nutuklarını buldu. Ayrıca hiç kuşkusuz François'nın oynamış olduğu eski oyuncaklar da buldu: yaylı bir topaç, kenarında bir anahtar deliği bulunan kurşundan küçük bir zenci (genişliği hiç yoktu sanki, hemen hemen birlikte eritilmiş iki kesitten oluşmuştu) ve bükük, kırık bir el arabası.

Olivier radyosunu başka bir oyuncağın içinde saklıyordu: bu üstü hafifçe eğik bir sandıktı ve üzerinde eskiden numaralanmış olan delikler vardı –yalnızca 03 rakamı okunabiliyordu açıkça–; fıçı ya da

kurbağa adı verilen bu sandığın içine metal bir kaydırak atılıyordu çünkü sokulması en zor delik ağzını ardına kadar açmış bir kurbağa biçimindeydi. Teksir makinesine –lokantacıların mönülerini basmak için kullandıkları küçük modellerden biri– gelince onu bir bavulun dibinde saklıyordu. Paul Hébert'in tutuklanmasından sonra komutanları Berloux'yla gelen Almanlar mahzenleri aradılar ama Olivier'ninkine şöyle bir bakıp gittiler; Olivier'nin bölmesi en tozlu, en karışık yerdi, kimse burada bir teröristin barınabileceğine ihtimal vermezdi.

Paris'in kurtuluşunda, Olivier barikatlarda vuruşmayı çok istemişti ama ona bu fırsatı vermediler. Yatağının altında gizlediği mitralyöz harekâtın başladığı ilk saatlerde Clichy Alanı'ndaki bir binanın çatısına yerleştirildi ve deneyimli silahşörlerden oluşan bir birliğe emanet edildi. Kendisine de Londra'dan ve biraz da her taraftan gelen talimatları alması için mahzende kalması emredildi. Aralıksız otuz altı saatten fazla orda kaldı, uyumadı, yemedi; kayısı suyuna benzeyen rezalet bir şeyden başka bir şey içmeden bloknotları muammalı mesajlarla doldurdu: "Papazevi sevimliliğinden, bahçe çekiciliğinden hiçbir şey yitirmedi," "Başdiyakoz japon bilardosu sanatında usta oldu" ya da "Her şey yolunda, sayın Markiz"; bu mesajları beş dakikada bir gelip giden miğferli postalara veriyordu. Ertesi gün akşam dışarı çıktığında, Notre-Dame'ın büyük çanı ve bütün öteki çanlar Kurtuluş Birliklerinin gelişini kutlamak için yeri göğü inletiyordu.

ÜÇÜNCÜ KISMIN SONU

DÖRDÜNCÜ KISIM

altmış beşinci bölüm

Moreau, 3

Ellili yılların başında, daha sonra Madam Moreau'nun satın almış olduğu dairede güzelliği, sarışınlığı ve gizemiyle Lorelei lakabını almış olan muamma bir Amerikalı kadın oturuyordu. Bu kadın adının Joy Slowburn olduğunu söylüyordu ve görüldüğü kadarıyla bu koca mekânda Carlos adıyla bilinen kısa boylu, tıknaz, sürekli kusursuz biçimde beyazlar giyen sessiz Filipinli bir muhafız şoförün koruması altında tek başına yaşıyordu. Şoför kimi zaman lüks dükkânlardan meyve tatlısı, çukulata ve şekerleme alırken görülüyordu. Kadına sokakta rastlamak mümkün değildi. Pancurları her zaman kapalıydı; postacı hiç uğramazdı ve kapısı yalnızca hazır yemek getiren adamlara ya da her sabah zambak, yılan yastığı ve sümbülteberler getiren çiçekçilere açılıyordu.

Joy Slowburn yalnızca geceleri ve Carlos'un kullandığı siyah uzun bir Pontiac'la çıkıyordu. Bina sakinleri gece elbisesi içindeki bu büyüleyici kadına hayranlıkla bakıyorlardı: etekleri yerde sürünen, sırtı hemen hemen bütünüyle açık, beyaz ipek bir gece elbisesi, kolunda vizon bir etol, siyah tüylü büyük bir yelpaze, gösterişli bir biçimde saçaklanmış eşsiz sarı saçlar, elmaslarla süslenmiş bir taç; ve olağanüstü güzel oval ve uzun yüzünün, ince ve vahşi gözlerinin, soluk renkli dudaklarının(oysa moda kıpkırmızı dudaklardı) önünde, komşuları kendilerinden geçerler ve bu kadının çekici mi yoksa ürkütücü mü olduğuna bir türlü karar veremezlerdi.

Onunla ilgili olarak fantastik hikâyeler anlatılıyordu. Bazı geceler şatafatlı ve sessiz resepsiyonlar verdiği, ellerinde beceriksizce taşıdıkları çantalarla birtakım insanların gece yarısına doğru kendisini

telaşlı bir halde ziyaret ettikleri söyleniyordu; ortalıkta görünmeyen üçüncü bir kişinin daha dairede oturduğu ama kendisine evden çıkma ve ortalıkta gözükme izni verilmediği ve kimi zaman bacadan yataktaki çocukları korkudan sıçratacak, dehşet verici, gizemli sesler duyulduğu anlatılıyordu.

Bin dokuz yüz elli dört yılının bir nisan sabahı, Lorelei ve Filipinlinin gece yarısı öldürüldükleri anlaşıldı. Katil polise teslim olmuştu: genç kadının kocası, kimilerinin varlığından kuşkulandıkları ama hiçbir zaman görmedikleri üçüncü kişiydi katil. Adı Blunt Stanley'di ve ifadesinden Lorelei ve iki arkadaşının acayip davranışları aydınlatıldı.

Blunt Stanley uzun boylu bir adamdı. Bir Western kahramanı kadar yakışıklıydı, Clark Gable gibi gamzeleri vardı. Bin dokuz yüz kırk sekiz yılının bir akşamında Lorelei'ye, Missouri'de Jefferson'da bir müzikholde rastladığında Amerikan ordusunda subaydı: Lorelei'nin gerçek adı Ingeborg Skrifter'di ve Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş Danimarkalı bir papazın kızıydı; ruhunu taşıdığını iddia ettiği on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinin ünlü medyumu Florence Cook takma adıyla bir falcılık numarası yapıyordu.

Bir yıldırım aşkı oldu aralarında ama mutlulukları kısa sürdü: bin dokuz yüz elli yılının temmuz ayında Blunt Stanley Kore'ye gitti. Ingeborg'a öylesine vurgundu ki, daha gider gitmez, orada yaşayamayacağını anladı ve tekrar ona kavuşmak için firar etti. Hatası bir izin meselesi nedeniyle – kendisine izin verilmediği doğruydu – firar etmiş olması değildi; o sırada otuz sekizinci paralel yakınlarında bir yerdeki bir birliğe komuta etmiş olmasıydı; gerçek adı Aurelio Lopez olan ve Carlos'dan başkası olmayan Filipinli rehberiyle birlikte birliklerindeki on bir askeri kaçınılmaz bir ölüme mahkûm ederek terk ettiler, zor bir yolculuktan sonra Port-Arthur'a gittiler ve buradan da Formoza'ya ulaşmayı başardılar.

Amerikalılar birliğin tuzağa düşürüldüğünü, on bir askerin öldüğünü ve teğmen Stanley'le rehberi Filipinlinin de esir düştüğünü sandılar. Daha sonraki yıllarda bu olay acıklı sonuca doğru gittiği sırada, kara kuvvetleri komutanlığının kançılarya servisleri belki de hâlâ öldüğü kabul edilen kayıp eşinin *Şeref Madalyası*'nı vermek için dul bayan Stanley'i aramaktaydılar.

Blunt Stanley'in kaderi Aurelio Lopez'in elindeydi ve kısa za-

manda da Aurelio Lopez'in bu durumdan yararlanmayı düşündüğünü anladı: güvenli bir yere ulaşır ulaşmaz, Filipinli, subaya firarın tüm ayrıntılarının yazıya geçirilip mühürlü zarflara konduğunu ve adli mercilere teslim edildiğini ve kendilerinin de Lopez'den belli sürede haber alamadıkları takdirde bu zarfları açacaklarını bildirdi. Sonra da kendisinden on bin dolar istedi.

Blunt Ingeborg'la ilişki kurmayı başardı. Kadın, talimatı üzerine satabileceği ne varsa sattı –arabalarını, karavanlarını, bazı mücevherlerini– ve iki adamın kendisini beklediği Hong Kong'a gitti. Aurelio Lopez'in parasını verdikten sonra baş başa kaldılar; yaklaşık altmış dolarları vardı ve bu parayla Seylan'a kadar gidebildiler; burada bir atraksiyon sinemasında sefil bir iş bulmayı başardılar: belgeseller ve esas film arasında ekranı payetli bir perde kaplıyordu ve bir hoparlör Yeni Dünya'nın ünlü kâbinleri, Joy ve Hieronymus'u anons ediyordu.

İlk numaraları panayır sihirbazlarının iki klasik oyunuydu: fakir kıyafetindeki Blunt görünüşte tesadüfen seçilmiş rakamlarla çeşitli şeyleri anlıyordu; falcı kılığındaki Ingeborg'sa Blunt'un fotoğrafının bulunduğu bir plakanın jelatinini çelik bir kalemle hafifçe çiziyordu ve partnerinin bedeninde kanlı bir bıçak yarasına benzer bir şey oluşuyordu. Seylanlılar bu tür atraksiyonlara bayılıyorlardı ama bunu pek tutmadılar: Ingeborg kısa sürede kocasının sahnede yadsınmaz bir etkisi olduğunu anladı ama birkaç hece dışında kesinlikle ağzını açmaması gerekiyordu.

Daha sonraki gösterilerinin ilk fikri bu zorunluktan doğdu ve kısa zamanda gelişti: Ingeborg çeşitli kâhinlik gösterilerinden sonra, transa giriyordu ve öbür dünyayla ilişki kurarak oradan kendisini Tanrı tarafından esinlenmiş biri (Swedenborg "Kuzeyin Buddha"sı olarak) olarak ortaya çıkarıyordu: üstünde uzun, beyaz bir tünik, göğsünde Rose-Croix amblemleri, ışık saçan, titreşen, dumanlar ve yıldırımlar saçan, ürkütücü, çatırtılar çıkaran, şimşek, kıvılcım, her çeşit koku, buhar yayan bir varlık olmuştu. Swedenborg belli belirsiz biçimde homurdanmakla yetiniyor ya da "Açа Botaça Sab Açа" gibi bir şeyler söylüyordu ve Ingeborg da bu bilmece gibi lafları boğuk ve ıslık gibi çıkan bir sesle tercüme ediyordu:

"Denizler aştım. Bir yanardağ eteklerinde büyük bir kentteyim. Odasında bir adamı görüyorum; mektup yazıyor, bol, üstünden dökülen, sarı ve beyaz işlemeleri olan siyah bir gömlek giymiş; mektubu

Thomas Dekker'in bir şiir derlemesinin arasına koyuyor. Kalkıyor; şömineyi süsleyen saat biri gösteriyor vb."

Bu tür atraksiyonların alışılmış duyumsal ve psikolojik hazırlıklarına dayalı numaraları –ayna oyunları, çeşitli kömür, kükürt ve barut kombinezonlarına dayalı duman oyunları, optik yanıltmalar, sessiz mizansenler– başarılı oldu ve birkaç hafta sonra bir organizatör kendilerine ilginç bir Bombay, Irak ve Türkiye turnesi için kontrat önerdi. Bu dönemde Ankara'da *The Gardens of Heian-Kyô* adlı bir gece kulübünde kariyerlerini belirleyecek olan bir rastlantı gerçekleşti: gösterileri bittikten sonra bir adam Ingeborg'u odasında ziyaret etti ve kendisini Şeytan'ın ve özellikle de Mefistofeles'in karşısına çıkardığı takdirde beş bin lira vereceğini vaat etti; onunla bilinen anlaşmayı yapmak istiyordu; yirmi yıllık sınırsız güç ya da sonsuz kurtuluş.

Ingeborg kabul etti. Mefistofeles'i göstermek Swedenborg'u göstermekten daha karmaşık bir iş değildi; bu olay tek bir tanığın huzurunda gerçekleşiyordu; her halü kârda istedikleri takdirde olayın bazı ayrıntılarını doğrulayamayacak kadar uzakta oturan onlarca, yüzlerce ilgisiz, neşeli ya da şaşkın seyirci önünde gerçekleşmiyordu ama buna rağınen daha karmaşık değildi. Çünkü eğer bu ayrıcalıklı seyirci Şeytan'ı görmek için beş bin lira verecek kadar "Kuzey Buddha"sının görünmesine inanmışsa isteğinin yerine getirilmemesi için hiçbir neden yoktu.

Blunt ve Ingeborg bu iş için tutulan bir villaya yerleştiler ve mizansenlerini de istenen işe uygun biçimde değiştirdiler. Belirlenen günde ve saatte adam villanın kapısında belirdi. Üç hafta boyunca, Ingeborg'un titiz talimatlarına uyarak gece olmadan dışarı çıkmamak, suda pişmiş yeşil sebzeden ve metalik olmayan aletlerle soyulmuş meyveden başka bir şey yenmemek ve kaynamış portakal çiçeği, taze nant, fesleğen, yabani mercanköşk haşlamasından başka bir şey içmemek zorunda kaldı.

Yerli bir hizmetçi, odayı, içinde hemen hemen hiç mobilya olmayan, mat siyah boyalı, yeşilimtırak sarı ışıklarla belli belirsiz aydınlatılan bir odaya aldı. Odanın ortasında kendi çevresinde yavaşça dönen ve bin küçük façetası belirgin biçimde seçilemeyen pırıltılar saçan traşlanmış kristalden bir top asılıydı. Ingeborg bu topun altında, koyu kırmızı yüksek bir koltukta oturuyordu. Kendisinden yaklaşık

bir metre uzakta, biraz sağında, yerdeki yassı taşların üzerinde alev alev yanan yakıcı bir ateş vardı.

Bu iş için kullanılmak üzere adam bez bir torba içinde bir kara tavuk getirmişti; tavuğu, gözlerini bağladıktan sonra doğuya doğru bakarak, ateşin üzerinde kesmişti. Tavuğun kanı ocakta yanan ateşi söndürmüyordu; tersine canlandırıyordu: uzun mavi alevler dans ettiler ve genç kadın, müşterisiyle daha fazla ilgilenmeden dakikalarca onları inceledi dikkatle. Sonunda ayağa kalkarak küçük bir kürekle külleri aldı ve koltuğunun biraz ilersine yere attı; yerde birdenbire beş kollu bir yıldız çizdi bu küller. O zaman adamın kolunu tuttu, koltuğa oturttu ve dimdik, kımıldamadan, elleri dirsekliklere dayalı olarak oturmaya zorladı onu. Kendisi de beş kollu yıldızın ortasına çömelerek olağanüstü tiz bir sesle uzun ve anlaşılmaz laflar ederek okuyup üflemeye başladı:

"Al barildim gotfano dech min brin alabo dordin falbroth ringuam albaras. Nin porth zadikim almucathin milko prin al elmim enthoth dal heben ensouim: kuthim al dum alkatim nim broth dechoth porth min michais im endoth, pruch dal maisoulum hol moth dansrilim lupaldas im voldemoth. Nin hur diavosth mnarbotim dal goush palfrapin duch im scoth pruch galeth dal chinon min foulchrich al conin butathen doth dal prim."

Okuma üfleme sürdükçe ve uzadıkça duman da gitgide saydamsızlaşıyordu. Kısa bir süre sonra çıtırtı ve kıvılcımlarla birlikte kızılımsı fümeroller oluştu. Sonra birdenbire mavimtırak alevler acayip yükseldiler ve hemen hemen aynı anda da düştüler: hemen ateşin arkasında, ayakta, ellerini kavuşturmuş halde Mefistofeles dişlerini göstererek sırıtıyordu.

Bu daha ziyade klasik hatta saymaca bir Mefisto'ydu. Ne boynuzları, ne uzun çatallı kuyruğu, ne keçi gibi ayakları vardı; yalnızca yeşilimsi bir yüzü, içeri doğru gömülmüş koyu renk gözleri, kalın ve simsiyah kaşları, ince uzun bıyıkları, III. Napoléonvari bir keçi sakalı, üstünde de belli belirsiz bir giysi vardı: tertemiz dantelli bir göğüslüğü, koyu kırmızı yeleği belli oluyordu; gerisi, kırmızı ipek astarı yarı karanlıkta parlayan büyük siyah bir kolsuz üstlükle maskelenmişti.

Mefistofeles tek bir kelime konuşmadı. Sağ elini sol omzuna koyarak hafifçe başını eğmekle yetindi. Sonra kolunu, artık alevleri hemen hemen madde dışı bir duruma gelmiş olan ve keskin kokulu bir duman salan ateşin üstüne uzattı ve adayın yaklaşmasını istedi. Adam kalktı ve ateşin öte tarafında Mefistofeles'in önünde yer aldı. Şeytan kendisine üstünde on kadar anlaşılmaz işaret bulunan dörde katlanmış bir parşömen uzattı; sonra sol elini tutarak çelik bir iğneyle başparmağını deldi, bir damla kan çıkardı ve anlaşmanın üzerine yapıştırdı; ters köşeye kalın ve yağlı bir is tabakasıyla kaplı olduğu görülen sol işaret parmağıyla, yalnızca üç parmağı varmış gibi görünen büyük bir ele benzeyen kendi imzasını attı. Sonra kâğıdı iki parçaya ayırdı, bir parçasını yeleğinin cebine koydu, öbürünü de önünde iyice eğilerek adama uzattı.

Ingeborg keskin bir çığlık attı, buruşturulan bir kâğıdın çıkardığı ses gibi bir ses işitildi ve bir şimşeğin kör edici parıltısı patladı odada; bunlarla birlikte bir yıldırım sesi duyuldu ve ortalığı keskin bir kükürt kokusu kapladı. Ocağın çevresinde acı ve kalın bir duman tabakası oluştu. Mefistofeles kaybolmuştu ve döndüğünde adam yeniden koltuğuna oturmuş Ingeborg'u gördü; önünde artık beş kollu yıldız izi yoktu.

Birçok abartılı önleme, biraz katı ve çok fazla şeye dayandırılarak ortaya çıkmış olmasına rağmen bu görünme adamın beklentisine denk düştü çünkü yalnızca vaat ettiği parayı hiç surat asmadan vermekle kalmadı, bir ay sonra gene kimliğini açıklamadan geldi ve Ingeborg'a Fransa'da yaşayan bir dostunun, kendisinin tanık olma onuruna eriştiği türden bir gösteriye katılmayı müthiş arzuladığını, bu iş için beş milyon frank verebileceğini ve üstelik de Paris'e gelmek için gerekli yol masraflarını ve oradaki masrafları da karşılayacağını bildirdi.

Ingeborg ve Blunt böylece Fransa'ya gittiler. Ama ne yazık ki yalnız ikisi gitmediler oraya. Hareketlerinden üç gün önce işleri ters giden Aurelio Lopez onları Ankara'da bulmuş ve birlikte yola çıkmayı istemişti. Onu reddetmeleri mümkün değildi. Üçü birden birinci kattaki büyük daireye yerleştiler. Blunt'un kesinlikle ortaya çıkmaması kararlaştırılmıştı aralarında. Aurelio'ya gelince, bir oda hizmetçisi ve bir metrdotel tutulacağına, onun Carlos adıyla hem şoför, hem muhafız hem de uşak olması karara bağlandı.

İki yılı biraz aşan bir süre içinde Ingeborg 82 kez Şeytan'ı çıkardı ortaya; bu iş için aldığı ücret yirmi, yirmi beş ve hatta bir keresinde otuz milyon franka (eski) ulaştı. Müşterilerinin listesinde altı milletvekili (üçü bakan oldu biri de dışişleri bakan yardımcısı), yedi yüksek bürokrat, on bir iş yeri sahibi, altı subay ve yüksek rütbeli subay, iki tıp fakültesi profesörü, sporcular, ünlü terziler, lokantacılar, bir gazete yöneticisi, hatta bir kardinal vardı; adayların geri kalan bölümüyse sanat, edebiyat ve özellikle de gösteri dünyasındandı. Bunların tümü de erkekti, aralarında yalnızca bir opera şarkıcısı zenci kadın vardı ve onun da tutkusu Desdemone rolünde oynamaktı: Şeytan'la anlaşma yaptıktan kısa bir süre sonra düşünü, skandal olan ama şarkıcının ve yönetmenin önemini gösteren "olumsuz" bir mizansen sayesinde gerçekleştirdi: Othello'yu bir Beyaz oynuyordu, bütün öteki roller zenci sanatçılar (ya da makyaj yapmış Beyazlar) tarafından paylaşılmıştı; dekorlar ve kostümler de "değiştirilmişti" ve açık renk ya da beyaz olan her şey (sözgelimi yalnızca iki çok gerekli aksesuar olan mendil ve yastığı sayalım) koyu renk ve siyah olan her şey de beyaz oluyordu.

Hiç kimse bu görünmelerin ve anlaşmanın gerçekliğinden şüphe etmedi hiçbir zaman. Yalnızca bir kez müşterilerinden biri sürekli bir gölgesi olduğundan ve aynada kendini görmesinden şaşırdı ve Ingeborg da ona bunun "tanınmaması ve bir alanda herkesin gözü önünde yakılınaması için" kendisine Mefistefoles tarafından tanınan bir ayrıcalık olduğunu söyledi.

Ingeborg ve Blunt'un kavrayabildikleri kadarıyla anlaşmaların etkisi her zaman yararlı oldu: sınırsız gücün kesinliği genellikle ruhunu Şeytan'a satmış olanların kendi kendilerinden bekledikleri mucizeleri gerçekleştirmeleri için yeterli oluyordu. Çiftin hiçbir biçimde müşteri sorunu olmadı. Paris'e gitmelerinden hemen hemen üç ay sonra, Ingeborg yığılan talepleri geri çevirmek zorunda kaldı ve fiyatını da gitgide yükseltmeye, bekleme sürelerini uzatmaya başladı ve hazırlık çalışmalarını da daha bir zorlaştırdı. Öldüğünde defterinde bir yıl sonrasına randevu almış otuzdan fazla aday adı vardı ve aralarından dördü onun ölümünü öğrenince intihar ettiler.

Görünmelerdeki mizansen hiçbir zaman Ankara'dakinden pek farklı olmadı, yalnızca seanslar artık karanlıkta başlamıyordu burada. Geniş ağızlı çırakmanların yerini ağır görünümlü siyah silindirler aldı; bunlar döşemeye konmuştu ve üstlerinde büyük cam küre şeklinde ampuller vardı; bunlardan saçılan canlı mavi ışık yavaş yavaş

alçalıyor ve aday böylelikle salonda genç kadından ve kendisinden başka kimse bulunmadığını ve bütün çıkış yerlerinin sıkıca kapatılmış olduğunu sanıyordu. Işıkların ayarlanması, alevlerin dozajı, şimşek etkisi için gerekli sesgeçirmezlik düzenlemeleri, kıvılcımlardan uzakta bulunan hoş kokulu macun etkisinin verilmesi, talaşın ve mıknatısların kullanılması ... bütün bu hile teknikleri mükemmelleştirildi ve ayrıca başka yeni teknikler de eklendi; bunlar arasında özellikle yeşil bir hâle çıkaran fosforesan güçlü afanipter böceklerin, zambak kokusuyla karışan parfümlerin ve özel tütsülerin ve kokuları her tarafa yayılan sümbülteberlerin kullanılması doğaüstü gösterilere uygun bir sansasyon yarattı. Bu maddeler biraz kuşkucu birini hiçbir zaman inandırmaya yeterli olmazdı ama Ingeborg'un koşullarını kabul etmiş olanlar ve başlangıç deneylerine katlanmış olanlar anlaşma akşamı inanmaya hazır durumda geliyorlardı.

Bu mesleki başarı ne yazık ki Ingeborg ve Blunt'u, Carlos'un sürekli tehditlerinden kurtaramıyordu. Ingeborg sözde yalnızca danca ve Mefistofeles'le konuşurken kullandığı bir Frison lehçesi biliyordu; adaylarla Filipinli görüşüyordu ve aldığı büyük paralar da kendisinde kalıyordu. Onları sürekli gözaltında tutuyordu ve alışveriş için çıktığında eski subayı ve karısını soyunmak zorunda bırakıyor ve giysilerini bir dolaba kilitliyordu; bu hakiki altın yumurtlayan tavuğu elinden kaçırmak istemiyordu.

Bin dokuz yüz elli üçte Pan Mun Jon ateşkesi onları bu dayanılmaz boyunduruktan kurtarabilecek bir barış umudu doğurdu. Ama birkaç hafta sonra Carlos dudaklarında zafer işareti belirtisi bir sırıtışla kendilerine *Louisville Courier-Journal*'ın (Kentucky) eski bir sayısını uzattı: vaktiyle teğmen Stanley'in komutası altında bulunmuş askerlerden birinin annesi, Kuzey Korelilerin serbest bıraktığı esirler listesinde Blunt Stanley'in adını göremeyince şaşkınlığa düşmüştü. Durumdan şüphelenen ordu meseleyi yeniden inceleme kararı aldı. Soruşturmayı yürütenler kesin bir şey söylememekle birlikte Teğmen Stanley'in bir firari ve hain olma olasılığının göz ardı edilemeyeceği eğilimi içine girdi.

Aradan aylar geçtikten sonra, Ingeborg, kocasını Carlos'u öldürmesi ve ondan sonra da kaçmaları gerektiğine razı etti. Bin dokuz yüz elli dört yılının bir nisan akşamı Blunt Filipinliyi faka bastırdı ve pantolon askısıyla boğdu.

Evi aradılar ve Carlos'un her çeşit paradan ve mücevherlerden oluşan yedi yüz milyonluk serveti gizlediği yeri buldular. Alelacele iki

valiz doldurdular ve çıkmaya hazırlandılar: Ingeborg'a şeytani ticari düzenini kurması için birçok teklifin geldiği Hamburg'a gitmeyi düşünüyorlardı. Ama tam çıkmadan önce, Blunt içgüdüsel bir dürtüyle pencereden baktı ve pancurun arasından, evi gözetleyen iki kişi gördüğünü sandı: şaşırdı. Carlos'un tehditlerinin öldürülmesinden hemen iki dakika sonra yürürlüğe girmesi kesinlikle imkânsızdı ama girdiğinden beri daireyi bir kez bile terk etmemiş olan Blunt Filipinlinin uzun bir süreden beri kendilerini izlettiğini anladı ve bu durumu fark etmediği için karısını şiddetle azarladı.

Stanley bu atışma sırasında, elinde küçük bir tabanca bulunan Ingeborg'un kazayla vurulduğunu söyledi.

Blunt Stanley taammüden adam öldürme, taksirle adam öldürme, alenen ibadet hürriyetini sömürme ve dolandırıcılıktan (ceza kanununun 405,479. maddeleri) Fransa'da yargılandı. Daha sonra ABD'ye iade edildi, vatana ihanet suçundan askeri mahkemede yargılandı ve ölüme mahkûm edildi. Başkan kendisini bağışladı ve cezası ömür boyu hapse çevrildi.

Onun doğaüstü güçlere sahip olduğu ve şeytanlarla ilişkiye girebildiği ve onlarla –uyumlu bir birliktelik– oluşturduğu söylentileri yayıldı kısa zamanda. Abigoz (İowa) hapisanesinin bütün gardiyan ve mahkûmları, polisler, hâkimler ve siyaset adamları şu ya da özel sorunları için şu ya da bu şeytanın yardımını sağlaması için aracı olmasını istediler kendisinden. ABD'nin her köşesinden gelip kendisiyle görüşmek isteyen zenginlerle konuşabilmesi için özel bir konuşma yeri düzenlendi. Kendisine akıl danışamayan daha az paralı insanlar elli dolar karşılığında aynı zamanda Cehennemdeki Şeytanlar'ın da sayısını belirleyen ve kendisinin sicil numarası olan 1 758 064 176 numaradan görüşebiliyolardı onunla: her biri 6 666 Şeytan içeren herbiri 666 bölükten oluşan her biri 66 birlik içeren 6 şeytan lejyonu bulunuyordu. Yalnızca on dolar vererek akışkan iğnelerinden (eski çelik pikap iğnelerinden) edinilebiliyordu. Blunt Stanley bugün birçok cemaat, tarikat, mezhep için Şeytan'ın ruhunu taşıyor ve birçok fanatik Iowa'da suç işleyip, onu orada öldürebilmek için Abigoz'da hapis yatıyor; ama gardiyanlarla işbirliği yaparak öteki mahkûmlarla birlikte kişisel bir korunma sistemi kurdu ve bugüne kadar da etkili biçimde korundu. *Nationwilde Bilge* mizahı dergisine göre dünyanın en zengin on mahkûmundan biri.

Bin dokuz yüz altmış mayısında Chaumont-Porcien muamması

aydınlatıldığında gerçekten de binayı gözetleyen iki kişinin Sven Ericsson tarafından Vera de Beaumont'u izlemek üzere tutulmuş iki dedektif oldukları anlaşıldı.

Lorelei'nin Mefisto'yu gösterdiği ve çifte cinayetin işlendiği bu odayı Madam Moreau mutfak yapmaya karar verdi. Dekoratör Henry Fleury onun için avangard bir düzen hazırladı ve yapacağı mutfağın XXI. yüzyıl mutfaklarının en güzel örneğini oluşturacağını belirtti: en gelişkin ve mükemmel tekniklerle, dalgalı fırınlarla, kendi kendine ısınan görünmez plakalarla, en karmaşık yemek pişirme ve hazırlama programlarını uygulayabilen uzaktan kumandalı robotlarla donatılmış bir mutfak laboratuvarı. Bütün bu ültramodern aygıtlar eski, geniş ve büyük dolaplara İkinci İmparatorluk stili emaye fırınlara ve antika sandıklara ustaca yerleştirildi. Bakır saplı ve kilitli parlak meşe kapıların arkasına elektrikli bıçaklar, elektronik değirmenler, ultrasonlu fritözler, enfrarujlu öğütücüler, dövme makineleri, düzeltme aletleri, karıştırıcılar ve transistorlu elektromekanik kabuk soyma aletleri gizlendi; mutfağa girildiğinde yalnızca eski Delft karolarıyla kaplı duvarlar, ağartılmamış pamuk havlular, eski Roberval terazileri, küçük çiçekleriyle tuvalet ibrikleri, ecza kavanozları, büyük kareli örtüler, Mayenne bezinden saçakları olan ve üzerinde küçük hamur kalıpları, kalay ölçüler, dökme tencereler bulunan rustik raflardan başka bir şey görülmüyordu; yerdeki gösterişli karolarsa yer yer baklava motifleriyle süslü beyaz, gri ve toprak rengi dikdörtgenlerden oluşuyordu ve Bethleem manastırının capellasının zemininin bir kopyasıydı sanki.

Madam Moreau'nun aşçısı, Gertrude adında, Paray-le-Monial doğumlu güçlü kuvvetli bir Burgonyalı, bu yapay ve iğreti saçmalıklara itibar etmedi ve hiçbir şeyin yerli yerinde olmadığı ve hiçbir şeyin nasıl çalışacağını bilmediği böyle bir mutfakta hiçbir şey pişiremeyeceğini söyledi. Bir pencere, taş bir evye, brülörlü gaz fırını, fritürlü lenger, kütük ve özellikle de boş şişeleri, peynir sepetlerini, kafeslerini, patates torbalarını, sebze yıkamada kullandığı gerdeflerini ve salata sepetini koyacağı bir bölme istedi.

Madam Moreau aşçısını haklı buldu. Fleury çok üzülerek deneysel aletleri geri götürmek, karoları kırmak, boruları ve elektrik tesisatını bozmak, bölmelerin yerini değiştirmek zorunda kaldı.

Gertrude, çok eski dönemlerin Fransız mutfağından kalma antikalardan ihtiyaç duyabileceklerini – bir hamur merdanesi, terazi,

tuz kutusu, çaydanlıklar, kulplu tencereler, balık tencereleri, kepçeler ve kasap bıçakları – ve geri kalan bütün eşyaları mahzene indirtti. Ve köyünden vazgeçemeyeceği bazı aletler ve aksesuarlar getirtti: kahve değirmeni ve çaydanlık, bir kevgir, bir küçük süzgeç, bir püre presi, bir benmari ve sürekli olarak vanilyalarını, tarçınlarını, karanfillerini, safranını, incik boncuklarını ve melekotunu koyduğu kutu, kare biçiminde eski, kapağında bisküvinin bir köşesini yiyen küçük bir kız resmi bulunan bir teneke bisküvi kutusu.

altmış altıncı bölüm

Marcia, 4

Madam Marcia nasıl alıp sattığı mobilya ve bibloları kendi malı gibi görüyorsa, müşterilerini de dostları olarak kabul ediyordu. Kendileriyle yürüttüğü ve genellikle sert, taviz vermez bir tavır içinde görüldüğü iş ilişkileri dışında çoğuyla iş ilişkilerinin dar çerçevesinin çok dışına taşan ilişkiler kurmayı başarmıştı; birbirlerini çaya götürürler, yemeğe davet ederler, briç oynarlar, opera'ya giderler, sergileri gezerler, birbirlerine kitap ve yemek tarifleri alıp verirler, hatta birlikte Yunan adalarına giderler ya da Prado müzesi inceleme gezilerine katılırlardı.

Dükkânın özel bir adı yok. Kapının sapının üst tarafındaki küçük beyaz plakada anglez üslubuyla yazılmış bir yazı okunuyor.

C. Marcia, Antiques

İki küçük camda da ölçülü bir biçimde yapıştırılmış kabul edilen kredi kartlarının ve dükkânın gece özel bir kuruluş tarafından korunduğunun belirtildiği etiketler görülüyor.

Esas dükkân dar bir pasajla birbirine bağlanan iki bölümden oluşuyor. Dükkânın giriş yeri olan birinci bölüm küçük eşyalara, biblolara, antikalara, bilimsel aletlere, lambalara, sürahilere, kutulara, çeşitli porselenlere, moda gravürlere, tamamlayıcı mobilyalara vb. çok büyük değerde de olsa müşterinin satın alır almaz götürebileceği türden eşyalara ayrılmış. 1971'de 35.Altın Kupa'da geçirdiği kazadan sonra kesinlikle motosiklet yarışlarına katılamayan ve bugün yirmi dokuz yaşında olan David Marcia ilgileniyor bu bölümle.

Dükkânını kendisi yöneten Madam Marcia daha çok şu anda bulunduğumuz ikinci bölümle ilgileniyor; dip taraftaki bu bölüm doğrudan doğruya ardiyeye açılıyor ve daha ziyade büyük mobilyalara, salonlara, iki tarafında uzun banklar bulunan çiftlik ya da manastır masalarına, tavanlıklı karyolalara, noter dolaplarına ayrılmış. Öğleden sonralarını genellikle burada geçiriyor ve on sekizinci yüzyıl sonundan kalma üç çekmeceli küçük ceviz masası da burada. Masanın üstündeki gri metalik iki fişlikten biri özel zevklerini bildiği ve yeni gelen eşyaları görmeleri için kendilerini şahsen davet ettiği özel müşterilerine, öbürü de elinden geçmiş olan ve her birinin tarihini, kökenini, özelliklerini ve yazgısını kaleme almaya çalıştığı bütün eşyalara ayrılmış durumda. Siyah bir telefon, bir bloknot, kabuktan bir yaylı kurşun kalem, taban çapı bir buçuk santimetreden az olan ama küçüklüğü üç eczacı onsundan yani 93 gramdan fazla olmasına engel olmayan koni biçiminde bir bastırgaç ve aynı zamanda Nil Yıldızı adıyla da tanınan ölümsüz bir çeşit olan, erguvan renkli çiçekli ipomea içeren Gallé vazosu bu masanın dar yüzeyini karışık bir duruma getiren öteki eşyalar.

Ardiyeye ve hatta odasına oranla bu bölümde oldukça az eşya var; sezon pek verimli değil ama Madam Marcia ilke olarak aynı anda çok fazla eşya satmamıştır hiçbir zaman. Mahzeni, ardiyesi ve dairesinin odaları arasında, şu anda satmak istediği ve özellikle bunlar için dar bir çerçevede sunmayı tercih ettiği mobilyaları sergilediği yeri çok fazla doldurmak zorunda kalmadan stokları yenilemesi için epey zamanı var. Mobilyalarına sürekli biçimde yer değiştirtmesinin nedeni büyük bir mağazada vitrin düzenleyicisi olsaydı bile kendisine dekorlarını daha fazla değiştirtecek olan değerlendirme isteğinden kaynaklanmaktadır.

Son elde ettiği şey bu bölümün en önemli teşhir eşyası; Nietzsche'nin öğrencisi olan bir Macar öğrencinin birkaç yıl yaşadığı Davos'taki bir aile pansiyonunda bulunmuş bir on dokuzuncu yüzyıl sonu salon takımı: metal kakmalı yuvarlak bir masanın çevresinde toplanmış burmalı ve kapitone kollu bir koltuk, arkasında ipek kadife yastıklarla dolu aynı üslupta bir kanepe. Madam Marcia bu biraz ağır, Bavyeralı Ludwigvari Avusturya-Macaristan kabartmalarının çevresine barok sıkıntılarını ya da tersine rustik ya da vahşi acayipliklerini veya parlak mükemmelliklerini veren bazı unsurlar koymuş: masanın solunda gül ağacından bir sehpa var. Sehpaya ince işlemeli

üç eski saat, yaprak biçiminde çok güzel bir çay kaşığı, mine kakmalı metal ciltlerle ve kapamaçlarla süslenmiş birkaç kitap ve balinacıların zorunlu istirahat saatlerini doldururken yaptıkları ve gözetleme yerine tünemiş bir gözcüyü resmeden, skrimshanderlerin güzel bir örneği, işlemeli bir ispermeçet dişi konmuş.

Öteki tarafta, koltukların sağında, eklemeli uzun iki koluna mum konabilen bir metal müzik sehpasında şaşırtıcı bir gravür görülüyor; eski bir tabiat bilgisi yapıtına benziyor bu ve sol tarafta bir paon (*peacock*) görülüyor: yandan bakıldığında katı ve sert bir taslakta tüyler belirsiz ve neredeyse donuk bir kitle halinde toplanıyor ve buraya yalnızca beyaz renkle çevrelenmiş büyük bir göz ve taçlı tepelik bir hayat belirtisi verebilmiş ve solda aynı hayvan cepheden bakıldığında, kabarmış (*peacock in his pride*), renk bolluğu içinde, okşamalar, parıltılar, parçalanmalar, alevlenmeler ... ; bunların yanında gotik bir vitray soluk bir kopya gibi kalıyor.

Karşı duvar çıplak; yalnızca kuşkirazından kaplamalı bir pano ve ipek işlemeli bir örtü var.

Nihayet vitrinde, görünmeyen spotların ölçülü ışığında görünmeyen bir yığın iple birbirlerine bağlıymış gibi gözüken dört eşya var.

Bizim baktığımız açıdan en solda olan ilki, bir ortaçağ *pieta*'sı, kumtaşı bir kaideye oturtulmuş, hemen hemen doğal büyüklükte renkli ağaç bir heykel: gergin ağızlı, çatık kaşlı bir Madonna ve yaralarının üstündeki koca koca kan pıhtılarıyla neredeyse çok kaba anatomili bir İsa. On dördüncü yüzyıldan kaldığı ve Rheinland kökenli olduğu sanılıyor; bu dönemin ve bu dönemin ölüm zevkinin azgın gerçekçiliğinin tipik örneği.

İkinci eşya arp biçiminde küçük bir sehpanın üstüne konmuş. Bu Carmontelle'in Çocuk Mozart portresi için bir etüdü – pastellerle süslenmiş füzen –: bugün Carnavalet'de bulunan tablonun aslından çok sayıda ayrıntısıyla son derece farklı: Leopold Mozart oğlunun iskemlesinin arkasında durmuyor, öbür tarafta ve bir taraftan partisyonu okurken çocuğu görecek biçimde dörtte üç oranında dönmüş; Maria-Anna'ysa klavsenin öbür tarafında yandan değil, klavsenin önünde, genç öğrencinin çözmeye çalıştığı partisyonu kısmen perdeler biçimde cepheden görülüyor; Leopold'un sanatçıdan tabloya son biçimini veren ayrıntıları ve çocuğun esas durumunu bozmadan babaya biraz daha fazla ve uygun yer veren değişiklikleri istemiş olduğu kolaylıkla anlaşılıyor.

Üçüncü eşya, görünmeyen bir şeyin üstüne eğik vaziyette konmuş, abanoz çerçeveli büyük bir parşömen kâğıdı. Kâğıdın üst yarısı zarif bir İran minyatürü röprodüksiyonu; güneş doğmak üzereyken, genç bir prens bir sarayın balkonundan, ayaklarının dibine çöktüğü uyuyan bir prensese bakmaktadır. Kâğıdın alt tarafında İbn Zeydun'un altı dizesi yer almış:

Kaderimi elinde bulunduran
Sultan Şehriyar'dan bağışlayıcı ve esirgeyici midir?
Bunu bilememenin sıkıntısıyla yaşayacağım
Sabah hikâyemi bitirdiğimde
Ölümümü ertelemek ve ertesi gece
Hikâyeme devam etmemi isteyecek.

Son eşya bir on beşinci yüzyıl İspanyol zırhı; pas bütün parçalarını iyice lehimlemiş adeta.

Madam Marcia'nın asıl özgünlüğü canlı saatler denen çok çeşitli otomatlarında. Şekerliklere, baston topuzlarına, şekerleme kutularına vb. konan öteki otomatların ve müzik kutularının tersine, bunlar genellikle teknik harikaları değil. Onları değerli kılan ender bulunmaları. Elinde çekiç bulunan insan figürlü duvar saatleriyle İsviçre şalesi biçiminde guguklu saatlerin her zaman bol miktarda bulunmalarına karşılık pek eski olmayan, saatlerin ve saniyelerin mekanik bir tablonun gerekçesi olduğu para kesesi, soğan ya da sabun biçiminde bir saat bulabilmek oldukça zordu.

İlk ortaya çıkanlar aslında pek kalın olmayan bir ya da iki kişili, saat başında neredeyse yassı çanı çalan minyatür guguklu saatlerden başka bir şey değildi.

Daha sonra saatçilerin şehvetperest adını verdikleri saatler geldi; Saatçiler bunları üretmeyi kabul etmekle birlikte uluorta yani Cenevre'de satmayı reddettiler. Amerika'da ya da Doğu'da pazarlanmak üzere Hindistan Şirketi'nin adamlarına emanet edilen saatler ender olarak gideceği yere ulaştı; bunlar çoğu zaman Avrupa limanlarında bir kaçakçılık maddesi oldu ve kısa süre sonra bir tekini bile bulmak büyük bir mesele oldu. Bunlardan yalnızca birkaç yüz tane üretildi ve geriye yalnızca altmış kadarı kaldı. Üçte ikisinden fazlası bir Amerikalı saatçinin elinde. Koleksiyonuyla ilgili olarak verdiği önemsiz bilgilerden – saatlerinden birini bile hiç kimseye göstermedi

ve fotoğrafının çekilmesine de izin vermedi – üretcilerinin bu iş için hayallerini pek fazla zorlamadıkları anlaşılıyor: sahip olduğu kırk iki saatten otuz dokuzunda hep aynı sahne görülüyor: her ikisi de yetişkin, aynı ırka mensup (beyaz ya da daha ayrıntılı olarak söylersek Kafkasyalı) insan türünden iki birey arasında heteroseksüel ilişki; erkek sırt üstü yatmış kadının karnının üzerine uzanmış ("misyoner" denen pozisyon). Saniyeler kıçı her saniyede geri ve ileri giden erkeğin hareketleriyle belirleniyor; kadın sol koluyla (omzu görünüyor) dakikaları, sağ koluyla (omzu gözükmüyor) saatleri gösteriyor. Kırkıncı saat ilk otuz dokuz saatin tıpatıp aynısı ama bunda kadın daha sonra bir zenci yapılmış. Silas Buckley adında bir zenci köle tüccarına ait. Çok daha gelişmiş bir teknik ve incelikle işlenmiş olan kırk birincisi Léda'yla Kuğu'yu betimliyor: hayvanın kanat çırpışları aşk heyecanlarının her saniyesiyle ritmli. Şövalye Andréa de Nerciat'ya ait olmakla ünlü olan kırk ikincisinin onun ünlü yapıtı *Lolotte ou mon noviciat*'nın bir sahnesini gösterdiği kabul ediliyor: hizmetçi kılığına girmiş bir genç adam, arkasına geçerek, eteğini kaldıran ve açılan giysisinden olağanüstü iri kanuşı gözüken biri tarafından düzülüyor; iki kişi de ayaktadırlar: bir kapının pervazma yaslanmış hizmetçi kadının arkasındaki genç adam. Amerikalı saatçinin betimlemesi ne yazık ki saatlerin ve saniyelerin nasıl anlaşılacağını belirtmiyor.

Madam Marcia'da bu saatlerden yalnızca sekiz tane var. Ama bu durum çok çeşitli bir koleksiyona sahip olma özelliğine engel değil: sırayla bir örse vuran iki demirciyi gösteren eski bir guguku saat ve Amerikalı koleksiyoncununkilere benzeyen "şehvetperest" bir saat dışında, bunların hepsi Victoria ve Edward dönemi oyuncakları ve saatleri de mucizevi bir şekilde çalışır durumda kalmış:

- tezgâhın üzerinde but kesen kasap;
- iki İspanyol dansçı: biri kastanyetleriyle kollarını oynatan saati, öteki yelpazesini açarak saniyeleri gösteriyor;
- atlama beygirine binmiş atletik yapılı bir cambaz gergin ve bükülmez ayaklarıyla bedenini bükerek saatleri gösterirken her saniyede başını sallamaktadır;
- biri semafor işaretleri yapan (saatler) öbürü her saniyede tüfekli selam veren iki asker;
- uzun ve ince bıyıkları saatin akrep ve yelkovanı olan bir in-

san başı; sağdan sola, soldan sağa oynayan gözler saniyeleri gösteriyor.

Bu küçük koleksiyonun en ilginç parçasıysa doğrudan doğruya Comtesse de Ségur'ün *Bon Petit Diable*'ından çıkmışa benziyor: iğrenç bir cadaloz küçük bir çocuğun kıçına kıçına vuruyor.

Léon Marcia hiçbir zaman dükkânla ilgilenmiyordu ama karısına böylesi ileri bir özgünlüğü de o önermişti; dünyanın bütün büyük kentlerinde otomatlarla, oyuncaklarla ve saatlerle ilgilenen uzmanların bulunmasına karşılık özellikle bu canlı saatler alanında pek uzman yoktu. Aslında Madam Marcia yıllar içinde bu saatlerden sekizine tesadüfen sahip oldu; koleksiyonculukla hiç ilgisi yok ve uzun süre birlikte yaşadığı eşyaları en az sattıkları kadar sevebileceğinden emin olarak memnuniyetle satıyordu. Onun işi daha çok bu tür saatleri bulmak, tarihini belirlemek, değerini saptamak ve meraklılarıyla ilişki kurmak. On yıl kadar önce İskoçya'ya yaptığı bir seyahat sırasında Newcastle-upon-Tyne'da kaldı ve belediye müzesinde Forbes'in bir tablosunu (*Perdenin arkasında bir fare*) keşfetti. Tablonun gerçek boyutlarda bir fotoğrafını yaptırdı ve Fransa'ya döndüğünde Lady Fortright'in koleksiyonunda bu saatlerden olup olmadığını doğrulamak için lupla incelemeye girişti tabloyu. Olumlu bir sonuç alamayınca röprodüksiyonu Philippe Marquiseaux'yla evlenmesi vesilesiyle Caroline Echard'a hediye etti.

Tablo genç çiftin yaptıkları evlilik listesinde istedikleri şeyler arasında kesinlikle bulunan bir şey değildi. Bu asılmış arabacı ve bu şaşkın Lady hediyeye daha ziyade anormal, hastalıklı bir nitelik veriyorlardı; kimse bu tablonun mutluluk dilekleriyle nasıl bağdaşabileceğini kestiremezdi. Ama Madam Marcia'nın iki yıl önce David'den kopan Caroline için özellikle dilediği de buydu belki.

Caroline'le David aynı yaştaydılar; aralarında iki ay vardı; yüremeyi birlikte öğrenmişler, aynı çocuk parkında hamurlarla oynamışlar, anaokulunda, daha sonra da belediye okulunda yan yana oturmuşlardı. Madam Marcia onu çok sevmiş ve küçüklüğünden beri şımartmıştı, sonra artık saçlarını örmemeye ve pamuklu kumaştan elbiseler giymemeye başlayınca nefret etmişti ondan. Onu kaz kafalının biri olarak görmeye ve peşinden sürüklenen oğluyla da alay etmeye başlamıştı. Ayrılmaları kendisini biraz avutmuş ama David için çok acı olmuştu bu.

Bir zamanlar atletik bir çocuktu. İpek astarlı, sırtına altın bir pislikböceği işlenmiş, kırmızı deri motosiklet giysisi içinde ve büyük gürültü çıkaran patırtı çatırtılar arasında çok gururluydu. O zamanlar motosikleti mütevazı bir Suzuki 125'di ve bu bacaksız kaz kafalı Caroline Echard'ın bir 250 Norton'u olduğu için başka bir çocuğu – Philippe Marquiseaux'yu değil, çok kısa süre içinde bozuştuğu Bertrand Gourguechon'u – kendisine tercih etmiş olması ihtimali dışlanmamalıydı.

Ne olursa olsun, David Marcia'nın duygusal yaralanması araçlarının silindir hacimlerinin büyümesiyle ölçülebilir: Yamaha 250, Kawasaki 350, Honda 450, Kawasaki Mach III 500, dört silindirli Honda 750, Guzzi 750, su ısısavarlı Suzuki 750, BSA A75 750, Laverda SF 750, BMW 900, Kawasaki 1000.

Bu sonuncu motosikletle 4 Haziran 1971'de, Montlhéry'de, 35. Altın Kupa'da kalkıştan birkaç dakika sonra bir yağ birikintisinin üzerinde kaydığında profesyonelliğe geçeli çok olmuştu. Şans eseri o kadar kötü düşmedi ve yalnızca köprücük kemiğiyle sağ bileği kırıldı ama bu kaza bir daha kesinlikle yarışa katılmaması için yeterli oldu.

altmış yedinci bölüm

Mahzenler, 2

Mahzenler, Rorschash'ların mahzeni.

Dubleksin düzenlenmesi sırasında toplanan parkeler, duvarlara derme çatma rafların önüne konmuş. Yarı soyut motifleriyle balıkları andıran renkli kâğıt rulo artıkları, her renk ve boyda boya kapları, Televizyon Programları İdaresi'ndeki şu ya da bu resmi görevin kalıntıları, üzerinde ARŞİV yazısı okunan yirmi, otuz gri klasör var burada.

Ne olduğu belli olmayan –alçı torbaları, çanta bidonlar, yırtık pırtık bavullar– eşyalar yerlerde sürünüyor. Bunlar arasında ne olduğu belli eşyalar da var: çamaşır tozu kutusu, paslı bir tabure.

Kafesli kapının solunda tel, plastik bir şişe dolabı var. Alt gözde beş meyveli alkol şişesi duruyor: kirsh, erik rakısı, questch, erik likörü, çilek likörü. Ara raflardan birinde bir libretto –Rusça–, Puşkin'in yorumuyla Rimski Korsakov'un *Altın Horoz*'u ve kapağında bir hâkime altın bir kese uzatan bir genç kız resmi görülen *Les Epices ou la Vengeance du Ferronnier de Louvain* adlı bir halk romanı var. Üst rafta sekizgen, üstü açık, içinde birkaç plastik fantezi kaba çin fildişi taklidi satranç taşı bulunan bir kutu görülüyor: bu parçalardan at bir tür Ejderha, şah da oturmuş durumda Buddha.

Mahzenler. Dinteville'in Mahzeni.

Bir ev taşıyıcının kutusundan, doktorun Tarn'da Lavaur'daki ikametgâhını bu mahzen için terk eden kitap yığınları taşıyor. Bunla-

rın içinde Liddell Hart'ın, ilk yirmi iki sayfası eksik olan *Avrupa Savaşının Tarihi*, Béhier ve Hardy'nin *İç Patolojinin Temel Kitabı*, bir Grek grameri, *Annales des maladies de l'oreille et de larynx*'in 1905 tarihli bir sayısı ve Meyer-Steineg'in *Daz medizinische. System der Methodiker* adlı makalesinin (Jenaer med.-histor. Beitrage, fas.7/8. 1916) bir ayrı basımı var.

Bekleme salonundaki, eskiden yeşil olan, her tarafı yırtık pırtık, çürüyen keten bezinden divan örtüsünün üstüne, eskiden dikdörtgen bugün kırık olan sahte mermer bir plaka konmuş ve üzerinde şu yazı okunuyor: MUAY ODASI.

Döşemede bir yerde, çatlak kavanozların, yamru yumru küvetlerin, etiketsiz şişelerin yanında pratisyen hekim Dinteville'in ilk anısı duruyor: küçük paslı çivilerle dolu kare şeklinde bir kutu. Bu kutuyu sürekli muayenehanesinde sakladı ve kesinlikle atmaya kıyamadı.

Dinteville Lavaur'a yerleştiğinde ilk müşterilerinden biri, birkaç hafta öncesi bıçaklarından birini yutmuş olan bir hokkabaz oldu. Dinteville ne yapacağını bilemeyip, ameliyat etmeye de cesaret edemeyince adama rastgele bir kusturucu verdi ve hokkabaz bir yığın küçük çivi çıkardı karnından. Dinteville o kadar şaştı ki bu işe, bu konuda bir bildiri kaleme almak istedi. Ama meseleyi anlattığı bazı meslektaşları tavsiye etmediler böyle bir şeyi. Onlar da buna benzer olaylardan ya da bağırsağı delmemek için yemek borusuna veya mideye dönen iğne hikâyelerinden söz edildiğini duymuşlardı ama inanıyorlardı ki bu kez bir aldanma söz konusuydu.

Mahzen kapısının yanındaki bir çiviye yürekleri paralayan bir iskelet asılı. Dinteville bunu öğrenciliğinde satın almıştı. Amiral Nelson'a saygı dolayısıyla adını Horatio koymuştu çünkü sağ kolu yoktu. Bantlı sağ gözü, parça parça yeleği, çizgili donu ve iki uçlu köşeli kâğıt şapkasıyla hâlâ gülünç bir halde.

Dinteville yerleştiğinde Horatio'yu bekleme salonunda oturtacağını iddia etti. Ama o gün müşterilerini kaybetmektense iddiasını kaybetmeyi tercih etti.

altmış sekizinci bölüm

Merdivenler, 9

Yıllar boyunca merdivenlerde bulunmuş
bazı eşyaların envanteri için bir girişim.

Birçok fotoğraf; bunlar arasında özellikle bir plajda, diz çökmüş durumda, üzerinde siyah mayo ve beyaz bir kazak olan on beş yaşlarında bir kızın fotoğrafı da bulunuyor.

Nicolas Müessesesi plastik çantası içinde, tamirciye gönderileceği açıkça belli olan küçük bir radyo.

Üzerinde parlak süsler bulunan siyah bir ayakkabı,

a slipper made of gilded goatskin,

bir Geraudel öksürük hapı kutusu,

bir tasma,

Rusya derisinden bir sigara kutusu,

kayışlar,

çeşitli not defterleri ve ajandalar,

Jacob Sokağı'ndaki bir plakçıdan gelen bir çanta içinde bronz metal kâğıttan küp biçiminde bir abajur,

üzerinde Bernard Kasabı amblemi bulunan bir çanta içinde bir süt şişesi,

bir Weston kundura çantası içinde romantik bir "Rastignac Père Lachaise'de" gravürü,

Eleuthère de Grandair ve Marquis de Granpré'nin nişanını bildiren bir davetiye –taşlamalı–,

Üstüne Romanov ailesinin soykütüğünün özenle çizilmiş olduğu kırık çizgili süslemelerle çerçevelenmiş 21X27 ebadında diktörtgen bir kâğıt,

Jane Austen'in Tauschitz dizisinden çıkmış olan 86. sayfası açık *Pride and Prejudice* (Aşk ve Gurur) adlı romanı,

üzerinde "XV. Louis'nin Ağız Tadı" pastanesinin amblemi bulunan boş ama içinde ayıüzümlü pasta bulunmuş olan bir kutu,

başındaki boş sayfada Toulouse Lisesi kaşesi ve kırmızı mürekkeple yazılmış P. Roucher yazısı bulunan bir Buvard ve Ratinet logaritma cetveli,

bir mutfak bıçağı,

yassı bir anahtarla kurulan, küçük tekerlekler üstüne monte edilmiş ve ayakkabı bağından kuyruğu olan küçük metal bir fare,

gök mavisi renkli bir makara ipliği,

içinde bir sürü ıvır zıvır bulunan bir paket,

içinde Hubert Damish ve tromboncu Jay Jay Johnson arasında bir konuşmanın ve davulcu Al Levitt'in ellili yıllarda Paris'e ilk kez gelişini anlattığı bir yazı bulunan *Revue de Jazz*'ın buruşuk, yırtık pırtık bir sayısı,

sentetik deriden, manyetik parçalı portatif bir satranç tahtası,

"Mitoufle" marka bir yapıştırıcı,

Mickey Mouse'u resmeden bir Mardi gras maskı,

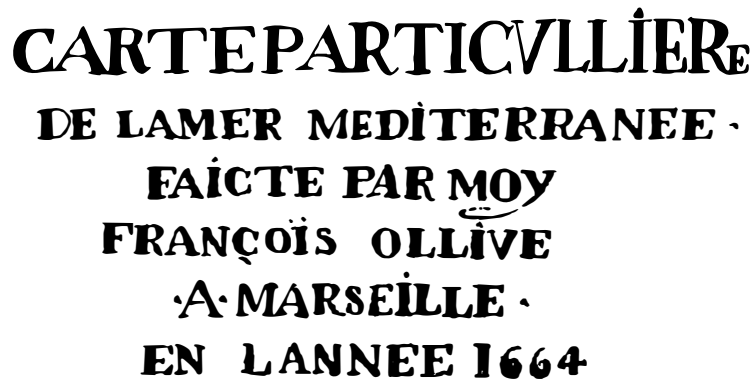
bir sürü kâğıt çiçek, iç etek ve konfeti,

aralarında bir beşinci sınıf Latince temasının sıkıntı verici müsveddesi bulunan çocuk desenleriyle kaplı bir kâğıt: *dicitur formicas offeri granas fromenti in buca Midae pueri in somno ejus. Deinde suus pater arandum, aquila se posuit in jugum et araculum oraculus nuntiavit Midam futurus esse rex. Quidam scit Midam electum esse regum Phrygiae et* [okunmayan bir sözcük] *latum reges suis leonis.*

altmış dokuzuncu bölüm

Altamont, 4

Cyrille Altamont'un bürosu: özenle cilalanmış şeritli bir parke, kırmızı ve altın rengi asma dalı dekorlu bir duvar kâğıdı, ağır ve zengin Regency üslubunda güzel bir bütün oluşturan mobilyalar: dokuz çekmeceli, maundan, üstü koyu renk deri taklidi bez kaplı, büyük bir çalışma masası, abanoz ağacından, deri kapitone döner ve sallanan bir koltuk, gül ağacından, pençe biçiminde pirinç pabuçlu Récamier stili küçük bir dinlenme koltuğu. Sağ taraftaki duvarda kuğu boynu biçiminde çıkmaları olan büyük camlı bir kütüphane. Karşı tarafta, ağaç bagetlerle çerçevelenmiş büyük bez bir deniz haritasının* biraz sararmış bir röprodüksiyonu.

* Akdeniz'in özel haritası, 1664'te Marsilya'da François Ollive tarafından yapılmıştır. (Ç.N.)

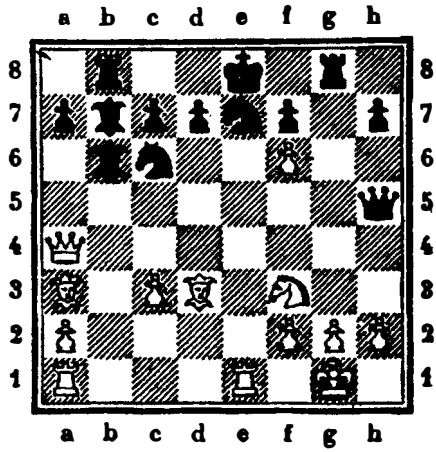
Karşı duvarda, girişe açılan kapının solunda, aşağı yukarı aynı boyutlarda üç tablo: ilki yirminci yüzyıl İngiliz ressamı Morrell d'Hoaxville'in yaptığı Dunn kardeşler portresi; her ikisi de Dorset papazı, belirsiz konularda uzman: paleopedoloji ve Aileois arpları. Aileois arpı uzmanı Herbert Dunn sol tarafta: uzun boylu, zayıf, siyah flanel bir elbise giymiş, kızıl çember sakallı ve oval çerçevesiz gözlüklü. Paleopedolog Jeremy Dunn toparlak, ufak tefek birisi ve iş elbiseleri içinde görülüyor: yani bir sefere çıkmak üzere bir sırt çantası, bir yerölçücü zinciri, bir bıçak, küskü, bir pusula ve kemerine geçirilmiş üç çekiç, kendisinden uzun demir uçlu, topuzundan tuttuğu bir bastonla donanmış durumda.

İkincisi Hutting'in on yıl kadar önce Korfu'da Altamont'lara tanıştırdığı Amerikalı ressam Organ Trapp'ın yapıtı. Wyoming'de Sheridan servis istasyonu bütün ayrıntılarıyla gösterilmiş: yeşil bir çöp sepeti, bembeyaz çizgileriyle simsiyah satılık lastikler, pırıl pırıl yağ bidonları, çeşitli içkilerle dolu narçiçeği rengi buzluk.

Üçüncü yapıt Priou imzalı ve *Champ-de-Mars Sokağı Doğramacısı* adlı bir desen: yirmi yaşlarında alaca renkli bir kazak ve bir sicimle tutturulmuş bir pantolon giymiş bir genç bir yonga ateşinde ısınıyor.

Organ Trapp'ın tablosunun bulunduğu yerin alt kısmında iki katlı küçük bir masa bulunuyor: alt rafta bir satranç tahtası var: taşlar 1852'de Berlin'de Anderssen ve Dufresne arasındaki oyunda Anderssen'in, oyuna "Her zaman genç" adı verilmesine yol açan o parlak mat etme kombinezonuna girişmeden önce siyah taşların on sekizinci hamlesinden sonraki konumda bırakılmış:

19. Kald1!! V x Af3
20. K x Ae7+!! A x Ke7
21. V x e7+!! K x Vd7
22. Ff5 = iki hamlede mat

Üst taraftaki rafta beyaz bir telefon, içinde glayöl ve krizantem bulunan yamuk biçimli bir vazo duruyor.

Cyrille Altamont büroyu hemen hemen hiç kullanmıyor artık; gerekli gördüğü ya da çok sevdiği kitapları ve eşyaları Cenevre'de kendisine tahsis edilmiş daireye nakletti. Artık hemen hemen her zaman boş olan bu odada donmuş ve ölmüş eşyalar, parlak, tertemiz çekmeceli mobilyalar ve kilitli kütüphanedeki hiçbir zaman açılmamış kitaplardan başka bir şey yok: yeşil maroken kaplı bir XIX. yüzyıl *Le Grand Larousse Universel*'i, La Fontaine, Musset, Pléiade şairleri ve Maupassant külliyatları, birçok seçkin dergi koleksiyonları (*Preuves, Encounter, Merkur, la Nef, Icarus, Diogène, le Mercure de France*) ve birkaç sanat kitabı, aralarında Helena Richomond'un çelik üzerine gravürleriyle romantik *Bir Yaz Gecesi Rüyası*, üstündeki başlığının harfleri ateşten bir demirle vurulmuş gibi olan vizon bir kutu içinde prezante edilmiş Sacher Masoch'un *Kürklü Venüs*'ü ve Pierre Block'un kemik ve fildişi kakmalı manda derisinden ciltli ses ve vurmalı çalgılar için *Incertum*, opus 74'ün el yazma partisiyonunun da bulunduğu lüks baskılı kitaplar.

Odanın resepsiyon için düzenlenmesi tamamlandı. Siyahlar giymiş iki uşak masaya büyük bir beyaz örtü yayıyorlar. Üzerinde yalnızca gömlek bulunan kapıdaki hizmetçi, onlar işlerini bitirir bitirmez iki sepetin içindekileri masaya sermek için hazır bekliyor: meyve suyu şişeleri ve zeytin, ançuez, katı yumurta, karides ve domatesle süslenmiş pirinç salatası dolu mavi seramik sekizgen iki çanak.

yetmişinci bölüm

Bartlebooth, 2

Bartlebooth'un yemek odası hemen hemen hiç kullanılmıyor artık. Burası dikdörtgen biçimli, sade, koyu renk parkeli, nakışlı kadifeden uzun perdeli bir oda; pelesenk ağacından büyük masada damasko bir örtü var. Odanın dibindeki uzun bulaşık masasında, tümünde Kral Faruk'un portreleri görülen sekiz silindir biçiminde kutu görülüyor.

Bartlebooth bin dokuz yüz otuz yedi yılı sonuna doğru, uzun Afrika seyahatine çıkmadan kısa süre önce, Portekiz'in güneyinde Sao Vicente burnu yakınlarında Lizbonlu bir ithalatçıyla tanışmıştı; adam, İngilizin yakında İskenderiye'ye gitme ihtimalinin bulunduğunu öğrenince ona bir elektrikli ısıtıcı vererek, bunu Mısırlı iş ortağı Ferid Ebu Talip adlı birine ulaştırmasını rica etti. Bartlebooth tüccarı bulabileceği yerleri dikkatle kaydetti ajandasma; 1938 yılının ilkbaharının sonlarına doğru Mısır'a vardığında bu ünlü tüccarı buldu ve Portekizlinin hediyesini gönderdi. Havanın gerçekten bir elektrikli ısıtıcıya ihtiyaç göstermeyecek kadar yumuşak olmasına rağmen Ferid Ebu Talip bu hediyeye çok sevindi ve Bartlebooth'dan Portekizliye inceleyip değerlendirmesi amacıyla sekiz kahve kutusu götürmesini rica etti; bu kutuları "ionizasyon" adını verdiği bir işleme tabi tutmuştu; ona göre bu işlem sayesinde kahve kokusu hemen hemen sonsuza kadar kalabilecekti. Bartlebooth ithalatçıyı yaklaşık on yedi yıldan önce görmesinin mümkün olmayacağını söylediyse de bir sonuç alamadı; Mısırlı ısrar etti ve eğer kahve bu süre sonunda bile kokusunu korursa deneyin çok daha inandırıcı olacağını ekledi sözlerine.

Daha sonraki yıllarda bu kutular sonsuz sıkıntı kaynağı oldu.

Her sınırdan geçişte Bartlebooth ve Smautf kutuları açmak ve şüpheci gümrükçüleri bunların yeni tür bir uyuşturucu olmadığına inandırmak zorunda kalıyorlardı; gümrük memurları kahveyi kokluyor, dillerinin ucuyla tadıyor ve hatta zaman zaman pişirip içiyorlardı ve onlar da bütün bunlara katlanmak zorunda kalıyorlardı. Bin dokuz yüz kırk üç yılı sonlarına doğru kutular iyice yamuldu ve boşaldı ama Smautf, Bartlebooth'un bunları atmaması için ısrar ediyordu; kutuları bozuk para ya da plajlarda bulduğu ender rastlanan deniz kabuklarını koymak için kullandı ve Fransa'ya dönüşlerinde uzun süren seyahatlerinin bir anısı olarak yemek odasındaki bulaşık masasının üzerine koydu; Bartlebooth da orada bıraktı bunları.

Winckler'in her yapbozu Bartlebooth için yeni, biricik, yeri doldurulmaz bir maceraydı. Her seferinde, Madam Hourcade'ın siyah kutusunu kapayan damgaları söktükten ve suluboya resmi durumuna gelmiş olan yedi yüz elli küçük tahta parçasını gölge düşürmeyen aydınlatma düzeni altında masasının üstündeki örtüye yaydıktan sonra beş, on, on beş yıllık deneyiminin hiçbir işe yaramayacağı ve her seferinde hiç aklına gelmeyecek zorluklarla karşılaşacağı duygusuna kapılıyordu.

Her seferinde disiplinli ve yöntemli bir biçimde çalışacağına, parçaların üstüne atlamayacağına, parçalanmış suluboya resminde el değmemiş bir anı sakladığına inandığı şu ya da bu parçayı hemen bulmaya çalışmayacağına kendi kendine söz veriyordu: bu kez tutku, düş ya da sabırsızlık sürüklemeyecekti kendisini; yapbozunu Kartezyen bir kesinlikle oluşturacaktı: problemleri daha etkili biçimde çözümlemek için bölmek, onları bir sıra ve düzen içinde ele almak, uygun olmayan kombinezonları safdışı etmek, parçaları, engellenemez, durdurulamaz stratejisini oluşturan bir satranç oyuncusu gibi koymak: önce bütün parçaları yerine yerleştirecek, sonra düz bir çizgi oluşturacak olan bütün parçaları çıkaracak ve yapbozun çerçevesini oluşturacaktı. Daha sonra ise bütün öteki parçaları eline alıp, her yöne çevirerek tek tek, sistemli biçimde inceleyecekti; üzerlerinde bir desen ya da bir ayrıntının daha belirgin biçimde göründüğü bütün parçaları ayıracak, renkleriyle ayırt edilenleri sınıflayacak, her ren

gin nüansıyla ana parçaları birleştirmeye başlamadan önce Winckler'in hazırladığı tuzakların dörtte üçünü aşmış olacaktı. Gerisi biraz sabırdan başka bir şey değildi.

Temel sorun tarafsız, objektif ve özellikle serbest yani önyargısız olabilmekti. Ama Gaspard Winckler de özellikle işte burada kuruyordu tuzaklarını. Bartlebooth küçük tahta parçalarla yakınlaştıkça bunları, özel bir eksene göre algılamaya başlıyordu; bu parçalar kutuplaşıyor, yöneysel bir duruma giriyor, onları dayanılmaz bir çekimle imajlara, biçimlere, bildik siluetlere bağlayan özel bir algı biçiminde donuyorlardı adeta: bir şapka, bir balık, uzun kuyruğu, Avustralya'da görmüş olduğu gibi dibindeki çıkıntıyla eğri uzun gagasıyla şaşırtıcı biçimde belirgin bir kuş ya da doğrudan doğruya Avustralya'nın, Afrika'nın, İngiltere'nin, İberik yarımadasının İtalya çizmesinin vb. biçimi. Gaspard Winckler bu parçaları keyfine göre çoğaltıyor ve Bartlebooth bu çocuklar için kalın tahta parçalarında kimi zaman tam bir hayvan koleksiyonuyla buluşuyordu: bir piton, bir köstebek, biri Afrikalı (uzun kulaklı) öbürü Asyalı tam teşekkül etmiş iki fil; ya da bir Şarlo (melon şapka, değnek ve çarpık bacaklar), bir Cyrano kafası, ecüş bücüş bir adam, bir büyücü, uzun ve sivri başlıklı bir kadın, bir saksafon, bir kahve masası, kızarmış bir piliç, bir istakoz, bir şampanya şişesi, Gitanes sigara paketlerinin dansözü ya da Gauloises'ın kanatlı başlığı, bir el, bir kaval kemiği, bir zambak, çeşitli meyveler ya da J, K, L, M, W, Z, X, Y ve T harfleriyle neredeyse eksiksiz bir alfabe.

Kimi zaman bu parçaların üç, dört ya da beş tanesi şaşırtacak derecede kolay biçimde yan yana gelebiliyorlardı: eksik parça Bartlebooth için Seylan'ın bağlı kalacağı bir tür kara Hindistan'ı anımsatıyordu (suluboya resim özellikle Coromandel kıyısındaki küçük bir limanı gösteriyordu). Bartlebooth günler sonra değil ama saatler sonra uygun parçanın siyah değil, gri ve dahası açık gri olduğunu – Bartlebooth girişiminin etkisi altında kalmamış olsaydı renklerin kesikliliği önceden sezilebilirdi – ve bu küçük İngiltere'ye saat istikametinde doksan derecelik bir sapma yaptırtmak koşuluyla, başından beri "Nankör Albion" adını vermekte direndiği yer biçiminde olduğunu fark etmişti. Boş alan kesinlikle Hindistan'a benzemiyordu ve orasını dolduracak olan parça da İngiltere'ye benzemiyordu; bu durumda önemli olan şuydu: şu ya da bu parçada bir kuş, bir insan, bir arma, köşeli bir şapka, sahibinin sesi bir köpek ya da bir Winston Churchill gördüğü sürece bu parçanın belirgin biçimde çevrilmeden, dön-

dürülmeden, merkezi kaydırılmadan, simgesizleştirilmeden, nasıl *biçimi bozulmuş* bir sözcüğe dönüştürüleceğini bilebilmesi imkânsızdı.

Gaspard Winckler'in hayallerinin temeli şu ilkeye dayanıyordu: Bartlebooth'u, boş alanı yararsız ve önemsiz, açık, kolayca tanımlanan – sözgelimi öbür taraflarındaki biçim ne olursa olsun iki kenarının aralarında zorunlu olarak dik açı oluşturacağı bir oda – ve aynı zamanda bu alanı doldurmaya yönelik parçaların algılanmasını bütünüyle farklı bir yöne doğru zorlamak. Aynı zamanda hem genç hem yaşlı bir kadını betimleyen, genç kadının kulağının, yanağının, kolyesinin aynı zamanda yaşlı kadının bir gözü, burnu ve ağzı olduğu, yaşlı kadının profilden yakın planda, genç kadınınsa sırtının dörtte üçü ve omzunun yarısının göründüğü W. E. Hill'in karikatüründeki gibi Bartlebooth da gerçekten aşağı yukarı ama tam anlamıyla dik olmayan açıyı bulabilmek için onu bir üçgenin sivri noktası gibi düşünmekten vazgeçmeliydi yani algısını dengelemeli, birinin sahte biçimde gösterınek istediğini başka biçimde görmeli ve sözgelimi, nereye koyacağını bilemeden elinde oynayıp durduğu sarı yansımalı Afrika türünün, her yerde aradığı ama bulamadığı soluk mor renkli dört yapraklı bir tür yoncayla doldurulması gerektiğini sandığı yere tam tamına uygun parça olduğunu keşfetmeliydi. Çözüm açıktı, çözemediği sürece çözümlenemez gibi görülmüş olan problem kadar açıktı; bir bulmacadaki – tıpkı Robert Scipion'un on bir harfli ünlü "*du vieux avec du neuf*" bulmaca sorusu gibi – gibi tanımda çok açıkça belirtilmemiş olan, her yerde aranacaktır; ve bütün iş aslında parçaya, tanıma anlamını veren ve bir anda bütün açıklamaları anlamsız ve yararsız kılan bu *yer değiştirmeyi* işlemeye dayanmaktadır.

Bartlebooth'un özel durumunda sorun kendisinin suluboya resimlerin ilk ressamı olması nedeniyle karmaşıklaşıyordu. Müsveddeleri ve taslakları özenle tahrip etmiş ve tabii ki ne fotoğraf çekmiş ne de not almıştı ama yapmaya başlamadan önce, bu deniz manzaralarını yeterince yoğun bir dikkatle seyretmişti; öyle ki yirmi yıl sonra Gaspard Winckler'in kutunun içine yapıştırdığı küçük notlardaki "Skye adası, İskoçya, Mart 1936" ya da "Hamamet, Tunus, Şubat 1938" yazılarını okur okumaz gözünün önünde kafasında kasketiyle ciyak sarı kazaklı bir denizcinin ya da deniz kenarında çamaşır yıkayan bir Berberi kadının giysisinin kırmızı ve altın sarısı renkli benekleri veya bir tepe üzerindeki bir kuş kadar hafif bir bulutun anısı canlanıveriyordu: anının kendisi değil – çünkü bu anıların yalnızca önce suluboya, daha sonra yapboz ve yeniden bir hiç olmak üzere

oluştukları çok açıktı – imajların, kalem çizgilerinin, silgi darbelerinin, dokundurulan fırçaların anıları.

Bartlebooth hemen her seferinde bu ayrıcalıklı işaretleri arıyordu. Ama bunlara dayanmak istemek hayaldi: kimi zaman Gaspard Winckler onları kaybetmeyi başarıyordu: sözgelimi bu küçük sarı kırmızı lekeyi öylesine sonsuz parçalara ayırıyordu ki sarı ve kırmızı, tabloya bir bütün olarak bakıldığında gözün kesinlikle algılayamıyacağı ama sabırlı testere vuruşlarıyla abartılı biçimde değerlendiği bu küçük taşmalarda, neredeyse mikroskobik saçılmalarda, küçük fırça ve bez lekelerinde anlaşılmaz biçimde yok olmuş, boğulmuş, erimiş gibi gözüküyordu; çoğu zaman daha sinsice bir biçimde, bu belirgin biçimin Bartlebooth'un hafızasına nakşedilmiş olduğunu anlamışçasına çevresi son derece belirgin olup, çevresini neyin belirleyeceği hiç bilinmeyen, işe yaramaz, tekbiçimli, tekrenkli şu bulutu, şu silueti, şu renkli beneği olduğu gibi tek parça halinde bırakıyordu.

Winckler'in hileleri çok ilerlemiş bu evrelerden çok önce, kenarlarla başlıyordu. Klasik yapbozlarda olduğu gibi onun yapbozlarının da ince düz ve beyaz kenarları vardı ve usul ve akıl go oyununda olduğu gibi oyuna kenarlardan başlanmasını gerektiriyordu.

Tıpkı zafere ulaşmak için rakibini yeterince etkili biçimde şaşırtarak ilk taşını go – ban'ın tanı ortasına koyan go oyuncusu gibi Bartlebooth da bir gün ani bir sezgiyle yapbozlarına ortadan başladı – Pasifik üzerinde (Avalon yakınlarında, Santa Catalina Adası, Kaliforniya, kasım 1948) ve bu sefer işini iki hafta yerine üç günde bitirdi. Ama daha sonra bu stratejiye yeniden başlayabileceğini sanınca da aşağı yukarı bir ay kaybetti.

Gaspard Winckler'in kullandığı mavi yapıştırıcı kimi zaman yapbozun kenarındaki beyaz kâğıttan biraz taşarak belli belirsiz mavi bir çizgi oluşturuyordu. Bartlebooth bu çizgiden yıllarca bir kesinlik olarak yararlandı: kendisine bütünüyle eklenebilir gibi gözüken iki parça uygun düşmeyen parçalar oluşturduğu takdirde onları birbiri içine oturtmakta duraksıyordu; tersine ilk bakışta hiçbir biçimde birbirleriyle ilişkisi olmayacakmış gibi gözüken ama mavimsi çizgileri mükemmel bir süreklilik gösteren ve çoğu zaman hemen arkasından da birlikte gerçekten de uyum içinde oldukları ortaya çıkan iki parçayı yaklaştırmak için çabalıyordu.

Bartlebooth işte bu alışkanlığı kazandığında ve artık ondan kurtulmaya kalktığı takdirde büyük bir rahatsızlık ve huzursuzluk içine düşecek duruma geldiğinde bu "mutlu rastlantılar"ın da tamamen tu-

zak olabileceklerini ve yapbozcunun da yüz kadar oyun üzerindeki bu ince işaret çizgisini – ya da daha çok aldatıcı çizgiyi – daha sonra daha etkili biçimde şaşırtmak için bıraktığını fark etti.

Bu, Gaspard Winckler açısından hemen hemen ilk hile oldu, konuya giriş niteliğinde, basit bir hile niteliğindeydi. Bartlebooth'u iki üç kez birkaç saatliğine aldattı ve daha kalıcı bir etkisi de olmadı. Ama Gaspard Winckler'in bu yapbozları algılama biçimi ve bunların Bartlebooth'da her seferinde yeni yeni sıkıntı ve bunalımlara yol açması son derece ayırcı özelliğe sahip bir olaydı. En kesin yöntemler, yedi yüz elli parçanın fişlenmesi, bilgisayar ya da bütün öteki bilimsel sistemlerden ve amaçlardan yararlanma bu durumda pek fazla işe yaramadı. Gaspard Winckler bu beşyüz parçanın üretimini hiç kuşkusuz bir bütün, her parçası yedi yüz elli parçalık bir yapboz olacak olan beş yüz parçalık dev bir yapboz gibi tasarlamıştı ve bu parçaların her birinin çözülmesi için bir hamle, bir espri, bir yöntem, farklı bir sistem gerektiği de açıktı.

Bartlebooth çoğu zaman, sözgelimi hiçbir görünür nedeni olmadan ortadan başladığında çözümü içgüdüsel olarak bulabiliyordu; kimi zaman da eski parçalardan çıkarıyordu çözümü; ama çoğu zaman da mutlak ve kesin tembelliğin dirençli duyumuyla üç gün aradığı da oluyordu yapbozu; kenarlar bitmiş bile değildi, işin daha hemen başında yan yana getirilen on beş küçük İskandinavya, pelerinli bir adamın karanlık siluetini çiziyordu; adam bir dalgakırana yükselen üç basamağı çıkmaktaydı ve ressama doğru yarım dönmüş durumdaydı (Launceston, Tasmanya, Ekim 1952) ve saatlerden beri tek bir parça yerleştirememişti.

Bartlebooth bu çıkmazlık duygusu içinde tutkusunun esasını buluyordu: yalnızca belli belirsiz çevresini belirleyebildiği biçimsiz bir şeyi aramanın getirdiği bir tür saydamsız uyuşukluk, mızmızlık; içbükey bir yarıkla birlikte yer alabilecek bir gaga, öylesine bir numara, sarımtırak küçük bir çıkıntı, hafifçe yuvarlatılmış çıkıntısıyla bir parça, portakal renkli küçük noktalar, küçük bir Afrika parçası, Adriyatik kıyısının küçük ucu, belli belirsiz homurdanmalar, manyak, kısır ve mutsuz bir düşün dipten gelen gürültüleri.

Kimi zaman da bu hırçın ve titiz hareketsizlik saatleri sonunda Bartlebooth korkunç ve açıklanamaz öfke nöbetlerine giriyordu; bu nöbetler Gaspard Winckler'in Riri'de Morellet'yle yaptığı tavla partileri sırasında geçirdiklerine benziyordu. Binadaki bütün sakinler için İngiliz soğukkanlılığının, ölçülülüğün, kibarlığın, nezaketin,

kentliliğin simgesi olan, bir sözcüğü bir başkasından daha yüksek sesle söylediği hiç görülmemiş olan bu adam, bu anlarda öylesine kendinden geçiyordu ki bu güç kendisinde sanki yıllar boyunca biriktirilmiş ve toplanmıştı. Bir akşam, mermer bir sehpayı bir yumrukta ikiye böldü. Bir başka sefer, Smautf sabahları her zaman yaptığı gibi, kahvaltı tepsisiyle içeri girme dikkatsizliğini gösterdiğinde –iki rafadan yumurta, bir portakal suyu, üç tost, sütlü çay, mektuplar ve üç gazete: *Le Monde, Times ve Herald*– Bartlebooth tepsiyi öyle bir fırlattı ki çaydanlık, bir top gibi, doğrudan doğruya ve hızla sialitik kalın camı parçalamış, daha sonra da bin parçaya ayrılarak yapbozun (Okinawa, Japonya, Ekim 1951) üstüne düşmüştü. Bartlebooth, Gaspard Winckler'in sürdüğü koruyucu cilanın sıcak çayın vereceği zarardan koruduğu bu yedi yüz elli parçayı yeniden bir araya getirmek için sekiz gün uğraştı. Bu öfkesi hiç kuşkusuz yararsız da olmadı çünkü bu parçaları yeniden düzenleyerek, sonunda nasıl yerleştirilmesi gerektiğini anladı.

Çoğu zaman, bu bekleme saatlerinin sonunda, bu denetimli bunalım ve öfke derecelerini aştıktan sonra, Bartlebooth mutlu bir halde anormal bir duruma ulaşır, damarlarındaki kan dolaşımı güçleşir, zihinsel faaliyeti durur, tamamen Asyalılar gibi olurdu sanki ve belki de okçunun aradığına benzer bir duruma gelirdi: bedenin ve ulaşılacak amacın bütünüyle unutulması, boş, bütünüyle boş, açık, her şeyi almaya hazır bir zihin, bozulmamış ama yaşamın bütün değişkenliklerinin üstünde serbestçe oynayan bir dikkat, yapbozun olasılıkları ve yapbozcunun tuzakları. Böyle anlarda Bartlebooth ince ağaç şekillerin son derece uygun biçimde birbirinin içine geçtiğini bakmadan görür ve hiçbir zaman dikkat etmemiş olduğu ya da maddi olarak kesinlikle birleşemeyeceklerine belki de saatlerce yemin ettiği iki parçayı alarak, tek bir hareketle birleştirirdi.

Bu lütuf duygusu kimi zaman dakikalarca sürerdi ve böyle zamanlarda Bartlebooth bir kâhin olduğu duygularına kapılırdı: her şeyi kavrar, her şeyi anlardı; bitmekte olan otu, ağaca çarpacak yıldırımı, bir kuşun kanadının bir piramide hafifçe çarpması gibi, aşınma sonucu düz duruma gelen dağları görebilecek durumda olduğuna inanırdı: hiçbir zaman yanılgıya düşmeden, parçaları doğru düzgün yan yana getirirdi, işi saptırmaya ve maskelemeye yönelik bütün oyunları ve ayrıntıları ortaya çıkarırdı: bir küçük kuş tırnağı, fark edilmeyen kırmızı ip, görebilecek gözleri olmuş olsaydı, kendisine çözümü her an sunabilecek olan siyah çerçeveli kertik. Bazı anlarda,

kendisini bu coşku verici ve kesin sarhoşluğa kaptırdığında, saatlerce ve günlerce değişmemiş olan ve kendisinin çözümünü bile kavrayamadığı bir konum baştan başa değişikliğe uğrayabilirdi: sınırları belli bütünlük arz eden uzamlar birbirlerine eklenir, gök ve deniz yeniden yerlerini bulur, gövdeler yeniden dal, belli belirsiz kuş, denizyosunundan gölgelere dönüşürdü.

Bu istisnai anlar o kadar şaşırtıcı ve de geçiciydi ki müthiş etkili gibi gözüküyorlardı. Bartlebooth çok çabuk, yeniden bir kum torbası, çalışma masasına yapışmış hareketsiz bir kütle, boş boş bakan, görmekten aciz bir insan durumuna düşüyor, neyi beklediğini bilmeden saatlerce bekliyordu.

Ne acıkıyor, ne susuyor, ne terliyor, ne üşüyordu; kırk saatten fazla, hiç uyumadan durabilirdi ve bu süre içinde de yaptığı iş sadece, henüz bir araya getirilmemiş parçaları tek tek ele almak, evirip çevirmek ve sanki her türlü girişim kaçınılmaz biçimde başarısızlığa mahkûmmuş gibi yerleştirmeye bile teşebbüs etmeden, yere bırakmaktı. Bir seferinde aralıksız altmış iki saat – çarşamba sabahı saat sekizden cuma akşamı saat ona kadar – bitmemiş bir Elseneur kumsalı yapboz parçasının karşısında oturduğu yerde kaldı: gri bir denizle gri bir gökyüzü arasında gri bir çizgi.

Bir başka sefer, bin dokuz yüz altmış altıda son on beş günün yapbozlarının üçte ikisinden fazlasını ilk üç saatte topladı: Florida'da Rippleson küçük deniz banyosu merkezi. Daha sonraki iki hafta içinde, işin sonunu getirmek için boşuna uğraştı: önünde bir promönadın ucundaki restoran öbür ucunda da granit kayalıklarıyla neredeyse tamamen ıssız bir plaj parçası vardı; uzaklarda, sol tarafta üç balıkçı denizyosunu renginde ağları bir şalupaya yüklemekteydiler; ortada benekli kumaştan bir giysi içinde ve kafasında bir jandarma şapkası bulunan yaşlıca bir kadın çakılların üstüne oturmuş örgü örmekteydi; yanında hasırdan bir yaygı üstünde yüzükoyun yatmış, deniz kabuklarından kolyesi olan küçük bir kız kurutulmuş muz yemekteydi; en sağda, eski bir battledress giymiş, plaj hizmetlerine bakan bir çocuk, şemsiyeleri ve şezlongları topluyordu; en dipte yamuk biçimli bir kayık ve iki siyah adacık ufuk çizgisini kırmaktaydı. Eksik olan, kırılan dalgalarla öbek öbek gökyüzüydü: küçük beyaz varyasyonlarıyla aynı mavi renkte iki parça; parçaların her biri yerlerini bulmadan önce iki saatlik bir çalışma.

Bir yapbozu bitirmek için iki haftanın yetmediği ender durumlarından biriydi bu. Genelde yapboz, yorgunluğun verdiği sarhoşluk,

umutsuzluğun verdiği coşku, geçici keskinlikler içindeki ateşli beklemelerle öngörülen sürelerde tamamlanır, bütün problemler çözüldükten sonra, her zaman biraz okul havası içinde bir limanın gösterildiği bir suluboya resimden başka bir şeyin kalmadığı kaçınılmaz sona doğru yol alınırdı. Yoksunluk ve coşku içinde tatmin oldukça, isteği, yeni bir siyah kutuyu açmaktan başka bir çare bırakmayarak sönmüştü.

yetmiş birinci bölüm

Moreau, 4

Daha önce ultramodern gereçlerle donatılmış olan ve Madam Moreau'nun aşçısının kısa sürede eskiye dönüştürdüğü mutfağa Henry Fleury, şatafatlı büyük yemek odasında avangard üslupta, geometrik kesinliği olan, müthiş biçimsel ağırlıklı, büyük akşam yemeklerinin görülmemiş seremonilere dönüşebileceği son derece ince bir modelle karşı koymak istedi.

O sırada yemek odası, ağır ve mobilyalarla dolu bir odaydı; zemin karmaşık desenli parkeyle kaplıydı; mavi seramik yüksek bir soba, çıkmalı ve silmelerle dolu duvarlar, damarlı mermer taklidi süpürgelikler, 81 küpeyle süslenmiş, dokuz kollu bir avize, dikdörtgen, çevresinde on iki kadife kaplı iskemle ve iki ucunda arkalarında X biçimli ajurları olan açık renk maun ağacından iki koltuk bulunan meşe ağacından bir masa, yanında her zaman İkinci İmparatorluk üslubunda papier-maché bir içki takımı masası bulunan breton türü alçak bir bulaşık dolabı, bir sigara takımı (üzerinde Cézanne'ın *Kâğıt Oynayanlar* adlı resminin bulunduğu bir sigara kutusu, bir yağ lambasına benzeyen benzinli bir çakmak ve her birinin üzerinde sinek, karo, kupa ve maça figürü bulunan dört küllük) ve içi portakal dolu ve en üstünde de bir atlı gösteri desenli örtü olan bir meyve tabağı; pencereler arasında, dekoratif yapraklı ev palmiyesi *coco weddelliana*'nın üst tarafında koyu renkli büyük bir tuval vardı ve tuvalin üzerinde yaldızı bütün tabloyu parıltıya boğan yüksek bir kürsüye oturmuş hâkim kıyafetinde bir adam görülüyordu.

Henry Fleury tat almanın yalnızca yenilen yemeklerin özel renkleriyle değil, çevre süsleriyle de koşullanmış olduğu yaygın görüşünü

paylaşıyordu. Çok gelişmiş araştırmalar ve sayısız deneyler onu, beyaz rengin nötrlüğü, "boş"luğu ve ışığıyla yemeklerin tadını en iyi biçimde ortaya çıkaran renk olduğuna inandırmıştı.

Madam Moreau'nun yemek odasını işte bu bilgilerle tepeden tırnağa değiştirdi: mobilyaları yok etti, avizeyi söktürdü, süpürgelikleri kaldırttı, silmeleri ve gülbezekleri yer yer odanın ortasına doğru yönelen pırıl pırıl spotlarla donanmış, parıltılar saçan beyazlıktaki panolarla yapraklanmış bir sahte tavanla gizledi. Duvarlar parlak, beyaz bir lakeyle boyandı ve eski parke de gene beyaz plastik bir maddeyle kaplandı. Yalnızca, girişe açılan, iki kanatlı, eskiden camlı olan, daha sonra yerine görünmez bir fotoelektrik hücreyle çalışan iki yiv üzerinde dönen plaka konan kapının dışındaki bütün kapılar kapatıldı. Pencerelerse beyaz sentetik derili yüksek kontrplak panolarla gizlendi.

Masa ve iskemleler dışında odada hiçbir eşya, hiçbir donanım kalmadı, ne bir elektrik kablosu, ne bir elektrik düğmesi. Bütün kap kacak ve masa örtüleri, peçeteler odanın dışında, girişteki dolaplara yerleştirildi; burada aynı zamanda da üzerinde bir ısıtıcı ve ekmek tahtası bulunan bir masa vardı.

Hiçbir lekenin, hiçbir gölgenin, hiçbir pürüzün soluklaştıramayacağı bu beyaz mekânın merkezine Fleury masasını yerleştirdi: devasa, bembeyaz, sekizgen, kenarları hafifçe yuvarlatılmış, yaklaşık bir metre çapındaki bir gövde üstüne oturtulmuş bir mermer parçası. Beyaz döküm plastikten sekiz iskemle, mobilyayı tamamlamaktadır.

Bu beyaz egemenliği burada son buluyordu. İtalyan stilist Titorelli tarafından çizilen kap kacak pastel renklerdeydi –fildişi, soluk sarı, su yeşili, açık pembe, açık mor, somon, açık gri , türkuaz vb.– ve bunların kullanımı da masa örtüsü ve peçetelerin ve hizmetçilerin giysilerinin rengiyle de uyum içinde olan temel bir renk çevresinde örgütlenen belirgin özellikli yemeklerle belirleniyordu.

Madam Moreau sağlığının konuk kabul etmeye izin verdiği on yıllık süre içinde hemen hemen her ay bir akşam yemeği verdi. İlki sarı bir yemek oldu: şaraplı sığır yahnisi, peynirli lahana, Hollanda turnabalığı köftesi, safranlı bıldırcın yahnisi, mısır salatası, limonlu ve hint armutlu dondurma, İspanyol şarabı, Châteaau-Chalon, Chateaux-Carbonneux ve buzlu punçlu Sauternes. Bin dokuz yüz yetmişteki sonuncu yemek cilalı arduvaz tabaklarda sunulan siyah bir yemek oldu; yemekte tabii ki havyar vardı; yanında tarragona kalama-

rı, Cumberland sosu, yermantarı salatası ve çayüzümlü elma ezmesi; bu son yemeğin içkilerinin seçilmesi daha zor oldu: havyar hazalt kaplara konmuş votkayla, kalamar da gerçekten çok koyu kırmızı reçineli şarapla ikram edildi ama sütdomuzu sağrısı için uşak iki şişe 1955 Chateau-Ducru-Beaucillou şişesi getirtti; bunlar Bohemya kristal kaplarına süzülerek konduğunda siyah renklerini alıyorlardı.

Madam Moreau konuklarına ikram ettirdiği yemeklere hiç el sürmezdi hemen hemen. Çok sıkı bir rejim uyguluyordu ve sonunda yalnızca çiğ balık sütü, piliç eti, Hollanda peyniri ve kuru incirden başka bir şey yemesine izin verilmedi. Yemeğini genellikle konuklar gelmeden, tek başına ya da Madam Trévins'le birlikte yerdi. Ama bu durum gecelerini, gündüz, işinde gösterdiği aynı enerjiyle neşelendirmesini engellemiyordu ve bu akşam yemekleri de zaten gündüz yaşamının zorunlu bir uzantısından başka bir şey değildi. Yemekleri büyük bir titizlikle düzenliyor, davetli listesini bir savaş planı hazırlar gibi hazırlıyordu; bir araya getirdiği yedi kişi arasında genellikle şu kimseler bulunurdu: resmi sayılabilecek görevi olan birisi (özel kalem müdürü, sayıştay denetçisi, danıştayda stajyer, sivil yönetici); bir sanatçı ya da bir yazar; kendi çevresinden bir ya da iki kişi ama hiçbir zaman, bu tür eğlencelerden nefret eden ve odasında oturup kitabını okumayı yeğleyen Madam Trévins olmazdı bu; iş ilişkisi içinde olduğu ve yemeği, onuruna verdiği Fransız ya da yabancı sanayici. Bilinçli olarak seçilmiş iki ya da üç eş masayı tamamlarlardı.

Hafızalardan silinmeyen bu yemeklerden biri, binaya daha önce de birçok kez gelmiş olan bir adam için verildi: Altamont'ların ve Hutting'in dostu, Madam Moreau'nun Fransa'da bazı kamp malzemelerini dağıtacak olan Alman iş adamı Hermann Fugger: o gece, Fugger'in içine atmış olduğu mutfak tutkusunu bildiğinden pembe bir yemek hazırlattı – Vertus jambon peltesi, turuncu pembe somon soslu kulibyak, şeftalili yabani ördek, roze şampanya vb – ve bu masaya işinin "hipermarketler" dalını yöneten en yakın iş arkadaşından başka bir gastronomi yazarını, hazır yemek alanına geçmiş bir uncuyu, bir Moselle şarapları üreticisini davet etti; bu son iki konuk, kendileri gibi iyi yemeye düşkün eşleriyle birlikte gelmişlerdi. Bir kez Flourens domuzunu ve öteki yemek öncesi ilginç şeyleri ihmal eden konuklar konuşmayı özellikle sofra zevkleri, eski yemekler, kaybolan aşçılar, Clémence ananın beyaz tereyağı ve öteki damak zevklerine kaydırdılar.

Henry Fleury'nin yemek odası kesinlikle yalnızca bu prestij yemekleri için kullanılıyordu. Geri kalan zamanlarda, sağlam ve iştahlı olduğu dönemlerde bile Madam Moreau Madam Trévins'le birlikte odasında ya da dostunun odasında yiyordu yemeklerini. Gün içindeki tek barış anlarıydı bu; dur durak bilmeden, bıkmadan usanmadan hatıralara dalarak Saint-Mouezy'den söz ediyorlardı.

Belle (güzel) adına layık küçük kara kısrağının çektiği kırmızı bakır imbiğiyle Buzançais'den gelen yaşh rakı imbikçisini görüyordu yeniden; ve kırmızı bonesiyle dişçi ve çok renkli tanıtma ilanları ve ona eşlik eden ve zavallı hastaların haykırışlarını bastırmak için onun borularına olabildiğince güçlü biçimde, yalancıktan üfleyen gaydacı. Öğretmen kendisine kötü not verdiğinde tatlıdan yoksun bırakılmasını ve üç gün süreyle kuru ekmekle suya mahkûm olduğu saplantısını yeniden yaşıyordu; annesinin, kendisinden bir tencerenin altındaki büyük bir siyah örümceği yok etmesini istediği anda duyduğu ürküntüyü yeniden duymuştu; ya da 1915 yılının bir sabah vaktinde hayatında ilk kez bir uçak gördüğünde, sisler içinden çıkıp bir tarlaya konan iki yüzeyli uçağı gördüğünde duyduğu heyecanı yeniden duyuyordu; uçaktan deri ceketli, iri yarı, açık renk gözlü ve koyun derisinden eldivenler içindeki uzun ince elleriyle Tanrı kadar yakışıklı biri inmişti. Galli bir havacıydı, Corbenic şatosuna inmek istiyordu ama sis yüzünden yolunu şaşırmıştı. Uçakta boşu boşuna incelediği birçok harita vardı. Ona yardım edememişti ve pilotu evlerine götürdüğü köylülerin de fazla bir yardımı olamamıştı.

Ya da hatırlayabildiği en uzak anıyı düşünürdü; küçücük bir kızken, traş olan büyük babasını seyrederken duyduğu heyecan: büyük babası genellikle sabahları saat yediye doğru, basit bir kahvaltıdan sonra oturur ve ciddi bir tavırla, içinde çok sıcak su bulunan bir tasta, çok yumuşak bir traş fırçasıyla yoğun, beyaz ve sıkı bir köpük hazırlardı; öyle ki yetmiş yaşını geçmiş olduğu halde hâlâ ağzının suyunu akıtıyordu bu.

yetmiş ikinci bölüm

Mahzenler, 3

Mahzenler. Bartlebooth'un mahzeni.

Bartlebooth'un mahzeninde kömür artıkları var. Bunların üstünde hâlâ siyah sac emaye bir kova duruyor; ağaç tutacağı olan demir saplı bir kova bu. Mahzende ayrıca bir kasap çengeline asılmış bir bisiklet, boşalmış şişelerle dolu kasalar ve dört bavul: katranlı bezle kaplanmış, ağaç latalarla sarılmış, köşeleri demirli, içi, su geçirmemesi için tamamen çinko yapraklarıyla kaplı bir bavul.

Bartlebooth bu bavulları Londra'da, Asprey'e yaptırmış ve dünya seyahati sırasında gerekli, yararlı, rahatlık verecek ya da sadece hoş şeylerle donattırmıştı bunları.

Açıldığında, hemen içindeki geniş giysiliği görülen ilk bavulda hem her türlü iklim koşullarına hem de monden yaşamın gerekliliklerine uyarlanmış şeyler vardı; bebeklerini moda gravürlerle giydiren çocukların kartondan giysi koleksiyonları gibi... burada içi kürklü çizmelerden parlak ayakkabılara, su geçirmez muşambalardan fraklara, ense ve kulakları örten başlıklardan papyonlara, kolonyal ve yüksek silindir şapkalara kadar her şey vardı.

İkincisine suluboya resimler için gerekli resim ve desen gereçleriyle, Gaspard Winckler için hazırlanmış ambalajlar, haritalar, rehberler, tuvalet, kimi zaman uzak ülkelerde her zaman bulunamayacağı varsayılan temizlik ve bakım ürünleri, bir ilkyardım çantası, meşhur "iyonlaşmış kahve" ve bazı aletler (fotoğraf makinesi, dürbün, portatif yazı makinesi) konmuştu.

Üçüncüsüyse, Bartlebooth ve Smautf'un fırtına, tayfun, deniz

baskını, siklon ya da tayfaların başkaldırması nedeniyle bir deniz kazasına uğramaları halinde kendilerinin bir enkaza tutunmalarını, ıssız bir adaya çıkabilmelerini ve orada hayatlarını sürdürebilmelerini sağlayacak araç gereç vardı. Bunun içeriğiyse kaptan Nemo'nun Lincoln Adası'nın yaman kolonistleri için bir kıyıya çıkarttığı boş varillerdeki dolu bavulun sadece modernize edilmiş haliydi ve Gédéon Spilett'in bir not defterinin yaprağına yazılmış tam ve doğru nomenklaturası *Esrarengiz Ada*'nın (Hetzel Yayınları) 223-226. sayfaları arasında hemen hemen tam sayfa iki gravürlü yer işgal ediyordu.

Nihayet dördüncüsüyse daha küçük felaketler için tasarlanmıştı ve böylesine kırılgan bir kütle içinde çok iyi korunmuş ve mucizevi bir biçimde yerleştirilmiş içeriği klasik "su bidonundan komodine" –son Lépine yarışmasında kazandığına göre çok yeniydi bu–, ayak pompasına, yer bezinden çifte çatıya, oksitlenmeyen pikelere, yedek gergiye, kuştüyüne, şişen şiltelere, rüzgârda sönmeyen lambalara, hoş kokulu ısıtıcalara, termoslara, kutulanabilir tabaklara, bir seyahat ütüsüne, bir çalar saate, sigara tiryakisinin yanındakini rahatsız etmeden keyfince sigara içmesine olanak veren, koku vermeyen bir kül tablasına, iki kişinin sekiz yüzlü, delikli küçük anahtarlarla aşağı yukarı iki saatte söküp takabildiği açılır kapanır bir masaya kadar tüm aksesuarları ve gereçleriyle altı kişilik bir çadırdan ibaretti.

Üçüncü ve dördüncü bavullar hemen hemen hiç kullanılmadı. Bartlebooth o dönemde İngiliz konforuna uygun doğal zevkiyle hemen her zaman tam donanımlı konutlar seçme olanağına –büyük oteller, elçilikler, zengin insanların evleri– sahipti; buralarda İspanyol şarabı kendisine gümüş tepsilerde ikram edilirdi ve sakal traşı olacağı su seksen dört değil, seksen sekiz Fahrenheit olurdu.

Bartlebooth on beş günlük suluboya çalışması için gerçekten uygun yer bulamayınca kamp kurmaya razı oluyordu. Toplam olarak yirmi kez başına geldi bu: Angola'da Moçamedes yakınlarında, Peru'da Lambayeque yakınlarında, California yarımadasının en ucunda (yani Meksika'da) ve Pasifik'in ya da Okyanusya'nın çeşitli adalarında: özellikle bu son sayılan yerlerde dışarda yatabiliyordu ve zavallı Smautf çadır kurmak ve özellikle de iki gün sonra bütün araç gereci, kesin bir düzen içinde sökmek zorunda kalmazdı; her eşya bavulun kullanma kılavuzuna göre düzenlenip yerleştirilmeliydi yoksa bavul kesinlikle kapanmazdı.

Bartlebooth hiçbir zaman yolculuklarından çok fazla söz etmedi ve birkaç yıldır da hiç söz etmiyor artık. Smautf'sa çok anlatıyor bu yolculukları ama hafızası her geçen gün daha fazla ihanet etmeye başladı kendisine. Bu yolculuklar sırasında günlük gibi bir şey tuttu. Şimdi artık neyle ilgili olduğunu hatırlayamadığı uzun hesapların yanında günleri nasıl geçirdiğini not ediyordu. İlginç bir yazısı vardı; t'lerdeki çizgi üst satırdaki kelimelerin altlarını çiziyordu sanki ve i'lerin üstündeki noktalar da üstteki satırları kesiyor gibiydi; buna karşılık alt satırda üst üste gelen kelimelere kuyruklar ve arabeskler sokuyordu. Smautf o zamanki bütün salıneyi mükemmel biçimde yansıtan bir sözcüğün yalnızca yeniden okunmasının, tek bir unsuru akla getirildiğinde hatırlanan düşler gibi hatırayı bütün halinde yeniden canlandırabileceğine inandığından bugün sonuç hiç parlak değil: ayrıca olayları çok az açık bir şekilde yazıyordu. Sözgelimi 10 Ağustos 1939 tarihinin – Kenya'da, Takaungu'da – altında şunlar okunabiliyordu:

Komutanlığa giden arabacısız arabanın atları.
Bakır para kâğıda çıkıyor
Handa açık camlar
İstiyor musunuz ... beni?
Sığır ayağı jölesidir (calf foot gelley)
Çocukları taşıma tarzı.
M.Macklin'de akşam yemeği

Smautf da bunlarla neyi hatırlamak istediğini anlayamıyor artık. Hatırlayabildiği –ve hiç not etmediği– tek şey Mr. Macklin'in altmışını geçmiş bir botanikçi olduğu, British Museum'un mahzenlerinde yirmi yıl süreyle kelebek ve eğreltiotu katalogları yaptıktan sonra bitki örtüsünün sistematik bir envanterini çıkarmak için alan çalışması yapmak üzere Kenya'ya hareket ettiğiydi. Smautf akşam yemeği için botanikçiye gittiğinde –Bartlebooth o akşam Mombassa'da eyalet valisinin davetindeydi– onu salonda diz çökmüş fesleğen fidelerini (*Ocumum basilicum*) ve birçok atlasçiçeği numunesini dikdörtgen kutulara yerleştirirken gördü; bu atlasçiçeklerinden fildişi renkli çiçekli bir tanesi kesinlikle bir *Epiphyllum truncatum* değildi ve ona titrek bir sesle bunun günün birinde belki *Epiphyllum paucifolium Macklin* olarak adlandırılabileceğini söyledi (*Epiphyllum macklineum* olmasını tercih ederdi ama bu uygulama yapılmıyordu artık). Bu yaşlı adam

aslında yirmi yıldır adını atlasçiçeğigillerden birine verme düşleri içindeydi ya da bu olmazsa üstlerine gitgide daha ayrıntılı betimlemelerini sunduğu yerel bir sincaba verilmesini istiyordu adının; yöneticilerse ısrarla bu türün öteki Afrika sincapgillerinden (*Xerus getelus, Xerus capensis* vb.) özel bir ada sahip olabilecek kadar farklı olmadıklarını ileri sürüyorlardı.

Hikâyenin en ilginç yanı Smautf'un on iki buçuk yıl sonra Salomon adalarında başka bir Mr. Macklin'e rastlamış olmasıydı; bu, ilkinin yeğeniydi ve ondan biraz daha küçüktü yaşça; adamın adı Corbett'ti; misyonerdi ve bir bıçağın ağzını andıran, kül renkli bir yüzü vardı; yalnızca süt ve beyaz peynirle besleniyordu; Bunny adlı zarif ve güzel eşi köydeki genç kızlarla ilgileniyordu; onlara plajda jimnastik yaptırıyordu; kızları her cumartesi sabahı pileli kısa etekleri içinde, başlarında işlemeli kurdelaları ve mercan bilezikleriyle, kollu bir gramofon eşliğinde bir Haendel korosu ritmiyle ve bakışlarıyla sürekli ateş altında tuttuğu birkaç aylak İngiliz askerinin büyük keyfi eşliğinde sallanırken görmek mümkündü.

yetmiş üçüncü bölüm

Marcia, 5

Madam Marcia'nın dükkânının birinci odası, oğlu David'in işgal ettiği oda küçük eşyalarla dolu: üstü mermer bir kahve sehpası, birbirinin içine geçecek şekilde boy boy sehpa takımları, şişkin puflar, köprülü iskemleler, Massachussets, Woods Hole eski posta istasyonundan gelme Early American tabureleri, dua iskemlesi, saçaklı ayaklı, X biçiminde bezden açılır kapanır iskemleler vb. Taşlanmamış bez gerili duvarlarda çeşitli genişlikte ve yükseklikte raflar var; her çeşit biblonun titizlikle yerleştirilmiş olduğu bu raflar yeşil kumaştan bir örtüyle kaplanmış; örtünün üzerine iri başlı bakır çivilerle tutturulmuş kırmızı bir şerit geçirilmiş. Raflarda şunlar görülüyordu: altın ayaklı ve kapaklı, ince işlemeli kristal bir şekerlik, dar ve beyaz silindir biçimli kutular içinde eski yüzükler, altın bir sarraf terazisi, Mühendis Andrussov'un Hazarötesi demiryolu için kazma çalışmaları sırasında bulduğu damgasız bozuk paralar, çocuklu bir Meryem minyatürünün bulunduğu sayfası açılmış tezhipli bir kitap, bir Şiraz palası, bronz bir ayna, Jean-Marie Roland de la Platière'in Bourg-Baudoin'da ihtiharının betimlendiği bir gravür (üstünde sarı bir pantolon, çizgili bir ceket, bir devrimci dizleri üstünde, eylemini açıkladığı kısa mektubu karalıyor. Yarı açık kapıda karmanyolalı ve Frigya başlıklı, uzun kılıçlı, kendisine bir tür nefretle bakan bir adam görülüyor); biri şeytan, öbürü kilise resimli iki Bembo tarot; dört alüminyum kuleli ve yedi iner kalkar köprülü, küçük kurşun askerleriyle zemberekli bir kale; Birinci Dünya Savaşı Kahramanlarıyla daha büyük başka asker koleksiyonları: bir subay dürbünle bakıyor, bir başkası barut fıçısına oturmuş, dizlerinin üzerindeki haritayı inceliyor: bir posta eri pelerinli bir generali askerce selamlayarak kaşeli bir mektup veriyor;

bir asker süngüsünü düzeltiyor; üstünde kısa gömlek bulunan bir başka asker bir ata lonj yaptırıyor; bir üçüncüsü varsayımsal olarak Bickford kordonu makarasını boşaltıyor; bağa bir çerçeve içinde sekizgen bir ayna; bazı geceler, *La Belle et la Bête* adlı filmdekine benzer iki insan elinin uzattığı çırakmanlarda birçok lamba; hap ya da enfiye kutularını gizleyen küçük ağaç ayakkabılar; başında tek tek ekili saçlar bulunan ve taranmaya uygun, kuaförlerin reklam aracı, balmumundan bir kadın başı; yalnızca kauçuk harflerle dolu bir kasası, zımbası, cımbızı ve mürekkepleyici tamponları değil çeşitli vinyet metinlerini süslemeye yarayan linolyum karelere konmuş resimleri de olan yirmili yılların çocuk basımevi, *Küçük Guttenberg:* çiçek bezekleri, salkımlar ve asma dalları, gondol, büyük piramit, küçük iskele, karidesler, tek boynuzlu at biçiminde tasarlanınış masal hayvanı, gaucho, vb.

David Marcia'nın gündüzleri oturduğu küçük masada bir nümizmatik bibliyografya klasiği: Baron de Chaudoir'un *Çin, Japon Vb. Paraları Derlemesi.* Baron de Chaudoir ve Octave Coppel'in *Suite sérielle 94*'ünün dünya kreasyonuna bir davetiye duruyor.

Saraç, Kızkardeşi ve Enişte sinin Hikâyesi

Dükkânın ilk kiracısı, özellikle mağaza düzenlemelerinde çalışan ve ellili yılların başında Mösyö Riri modaya teslim olarak yerlerini formika panolar ve hintkenevirleriyle doldurmadan önce Café Riri'nin cilası dökülmüş aynalarında nefis arabeskleri hayranlıkla seyredilen bir cam oymacısıydı. Geçici ardılları bir fideci, bir sabah, dükkânında durdurulmuş saatlerinin ortasında ölü bulunan bir saatçi, bir çilingir, bir taşbasmacı, bir şezlong üreticisi, bir av malzemesi satıcısı ve nihayet otuzlu yılların sonuna doğru Albert Massy adlı bir saraç.

Saint-Quentin'de bir balık üreticisinin oğlu olan Massy eskiden beri saraç değildi. On altı yaşında, Lavallois'da çırakken bir spor kulübüne kaydolmuş ve orada mükemmel bir bisikletçi olarak sivrilmişti; iyi tırmanıcı, sprintte güçlü, hızlandığında kimi ne zaman yakalamak gerektiğini içgüdüsel olarak bildiğinden müthiş olan Massy, başarıları bisikletçiliğin altın yıllarını süsleyen yolların devlerinden biri olmaya adaydı; yirmi yaşında profesyonelliğe henüz geçmişken görkemli bir biçimde kanıtladı bunu: ilk deneyi olan 1924 İtalya Turu'nun sondan bir önceki Ancône-Bologna etabında Forli-Faenza arasında öyle müthiş bir kaçış başlattı ki yalnızca Alfredo Binda ve Enrici tekerleğine asılabildiler: bu yarışta Enrici son zaferini kazandı ve Massy de çok onurlu bir beşincilik elde etti.

Bir ay sonra, kendisinin ilk ve son Fransa Turu'nda Massy az daha büyük bir başarıyla eski performansını tekrarlamak üzereydi ve çok zor Grenoble-Briançon etabında sarı mayoyu daha ilk günden kendisinden alnuş olan Bottecchia'dan kapacaktı neredeyse. Onun gibi ilk kez Fransa Turu'na katılan Leduc ve Magne'la birlikte Aveynat köprüsünde kaçtılar ve Rochetaillée çıkışında gruptan koptular. Daha sonraki elli kilometrede arayı gittikçe açtılar: Bourg-d'Oisans'da otuz saniye, Dauphin'de bir dakika, Lautaret eteklerinde Villar-

d'Arène'de iki dakika. Fransızların nihayet yenilmez Bottecchia'yı sıkıştırdığını görerek heyecanlanan topluluğun coşturmasıyla üç genç yarışçı boğazı üç dakikalık bir avansla geçtiler: artık iş Briançon'a kadar kendilerini koyverip inmelerine kalmıştı: öte yandan etap klasmanı ne olursa olsun, Massy'nin genel klasmanın başına geçmesi için Bottecchia'dan kaptığı üç dakikalık avans yeterliydi: ama varışa yirmi kilometre kala Monêtier-les-Bains'den hemen önce bir virajda kaydı ve düştü; kendisi önemli bir yara almadı bu kazada ama bisikleti ağır hasar gördü: furş tamamen kırıldı. Kurallara göre yarışçı etap içinde bisiklet değiştiremiyordu ve genç bisikletçi yarışı terk etmek zorunda kaldı.

Sezon sonu çok kötü oldu onun için. Öğrencisinin yeteneklerine sonsuz bir inancı olan ekip başkanı, yarışçılığı tamamen bırakmaktan söz ettiği sırada onu, Fransa Turu'ndaki şanssızlığının kendisinde gerçek bir fobi oluşturduğuna inandırdı ve piste dönmeye ikna etti.

Massy önce Altı Gün'ü düşündü ve bu amaçla, sürekli ekip arkadaşı Hans Gottlieb olan ve bisikleti bırakmış yaşlı Avusturyalı yarışçı Peter Mond'la ilişki kurdu. Ama Mond da tam o sırada Arnold Augenlicht'le anlaşma imzalamıştı ve Massy de Toto Grassin'in tavsiyesiyle orta mesafede yarışmaya karar verdi: o dönemde tüm disiplinler arasında en popüler olanı buydu ve Brunier, Georges Wambst, Sérès, Paillard ve Amerikalı Walthour gibi şampiyonlar Vel-d'Hiv, Buffalo, la Croix de Berny ya da Parc des Princes'i dolduran pazar kalabalıkları tarafından göklere çıkarılmıştı.

Massy'nin coşkusu ve gençliği büyük başarılar getirdi ve on beş Ekim 1925'te yeni orta mesafe bisiklet koşucusu, bu dalda henüz bir yılını doldurmamışken Monthléry'de koşullar gereği basit bir rüzgârlıkla donatılmış olan antrenörü Barrière'in motosikletinin arkasında 118,75 kilometreyle saate karşı yarışta dünya rekorunu kırdı. On beş gün önce aynı yerde biraz daha güçlü bir rüzgârlıklı motosiklet eşliğinde Deliège'in arkasında yarışan Belçikalı Léon Vanderstuyft 115,098 kilometreye ulaşabilmişti ancak.

Başka koşullarda olsa, yarışçının olağanüstü kariyerinin başlangıcı sayılabilecek olan bu rekor ne yazık ki hüzün verici ve geleceği olmayan bir zafer olarak kaldı. Massy o dönemde Vincennes'deki Birinci Ulaştırma alayında altı aylık ikinci kura askerdi ve bu yarış için özel bir izin almayı başardıysa da Uluslararası Bisiklet Federasyonu'nun istediği üç üyeden biri öngürülen tarihten iki gün önce randevusunu iptal edince gösterisini tekrarlayamadı.

Böylece rekoru onaylanmadı. Massy elinden geldiği kadar mücadelesini sürdürdü; kışla içinde hiç de kolay olmadı bu. Yalnızca kendileri için bir idol olduğuna hiç kuşku olmayan koğuş arkadaşları tarafından değil, üstleri ve garnizon komutanı albay tarafından da desteklendi; hatta albay meclise başvurarak savunma bakanı Paul Painlevé'nin müdahelesini bile istedi.

Uluslararası Resmi Onay Komisyonu kabul etmedi rekoru; Massy yalnızca mevzuata uygun koşullarda yeni bir deneme yapma iznini koparabildi. Yeniden gayretle ve güvenle antrenmanlara başladı ve Aralıkta, ikinci denemesinde, Barrière tarafından mükemmel biçimde yönetilerek saatte 119,851 kilometreyle kendi rekorunu kırdı. Ama bu durum, başını hüzünlü biçimde eğerek bisikletinden inmesini engelleyemedi; bu olaydan on beş gün kadar önce, Jean Brunier, Lautier'nin motosikletinin arkasında 120,958 kilometre yapmıştı ve Massy onu geçemediğini biliyordu.

Adaletsiz kader, 15 Ekim 1925-15 Kasım 1925 arasında her halü kârda dünya rekortmeni olmasına karşın adını ödül kazanan yarışçılar listesine yazmayınca Massy öylesine umutsuzluğa kapıldı ki bisikleti tamamen bırakmaya karar verdi. Ama o zaman da büyük bir hata yaptı: askerliğini bitirir bitirmez, velodromların azgın kalabalıklarından uzakta bir iş bulacağına *pacemaker* oldu: yani çok genç bir orta mesafe bisiklet koşucusunun, Lino Margay'in antrenörlüğünü üstlendi; Margay sebatlı, yorulmak bilmez bir Picardie'liydi; Massy'ye hayran olduğundan orta mesafeyi seçmiş ve aniden gelerek ona teslim etmişti kendisini.

Pacemakerhk mesleği nankör bir iştir. Pacemaker motosikleti üstünde iyice kasılmış durumda, ayaklar dik, en iyi korunağı sağlamak amacıyla ön kollar yapışık olarak yarışçıyı yönlendirir ve kendisinin bisikleti en az çabayı harcayarak sürmesi için gerekli koşulları oluşturur; bir yandan da rakiplerine karşı en uygun zamanda atak yapabilmek için fırsat kollar. Bedenin bütün ağırlığının sol ayağa bindiği ve bir ayağıyla bir bacağını bir ya da bir buçuk saat hiç kımıldatmadan tutmak zorunda kaldığı bu olağanüstü zor durumda pacemaker yarışçısını zar zor görebilir ve gelip geçen araçların çıkardığı gürültü nedeniyle ondan gelen mesajları da hiç alamayabilir. Onunla ancak anlamları önceden kararlaştırılmış kısa baş işaretleriyle anlaşabilir: hızlanma, yavaşlama, kenara geçme, virajı içten almak ya da rakibi geçmek. Ayrıca yarışçının dinçliğini, mücadele gücünü, moral durumunu kestirmek zorundadır. Dolayısıyla yarışçı ve antrenörü

yekvücut olmalı, birlikte düşünüp, birlikte hareket etmeli, yarışı aynı anda aynı biçimde okuyabilmeli ve aynı anda aynı sonuçları çıkarabilmelidirler; şaşıran kaybeder: rakip bir motosikletin, kendisinin rüzgârını kesecek biçimde konumlanmasına engel olamayan antrenör kendi yarışçısının geride kalmasına da engel olamaz; bir virajda bir rakibi geçmek için hızlanan, antrenörünü izleyemeyen yarışçı motosikletin arkasındaki konumuna yeniden gelmeye çalışırken soluksuz kalır; her iki durumda da birkaç saniye içinde, kazanma şansını tümüyle yitirecektir.

Birlikteliklerinin ta başından beri Massy ve Margay'in örnek bir çift oluşturacaklarını herkes iyice anlamıştı; kendilerinin yirmili otuzlu yıllardaki orta mesafe yarışçılığının görkemli döneminin Lénart ve büyük Pasquier, De Wied ve Bisserot ya da İsviçreli Stampfli ve d'Entrebois gibi ünlü çiftleri ayarında mükemmel bir birliktelik gösteren ekiplerden biri olacağı iddia ediliyordu.

Massy, Margay'i Avrupa'nın bütün büyük velodromlarında yıllarca zaferden zafere koşturdu. Ve uzun süre çimenliklerdeki ve tribünlerdeki halkın Lino'yu mor çizgili fanilasıyla piste çıktığında, ayağa kalkarak tempolu bir şekilde adını haykırarak, hararetle alkışladıklarını gördüğünde, onu zafer kazanmış, madalya ve çiçeklerini almak üzere podyuma çıkarken gördüğünde yalnızca gurur ve sevinç duyuyordu.

Ama kısa sürede, kendisine yönelmeyen bu alkışlar ve kaderin haksızlığıyla mahrum olduğu bu onur ona büyük bir acı vermeye başladı. Kendisini tanımayan ve başarılarını yalnızca onun deneyimine, iradesine, tekniğine, fedakârlığına borçlu olan bu geçici kahramana aptalca tapan ve uluyan kalabalıklardan nefret etmeye başladı. Ve kendisini nefretinde ve öğrencisinin kazandığı zaferleri hor görmesinde doğrulamaya gereksinimi varmışçasına ondan gitgide daha çok çaba harcamasını, daha çok riske girmesini istedi ve yarışları bir cehenneme döndürdü. Hiçbir zaferden, hiçbir başarıdan, hiçbir rekordan tatmin olmamışa benzeyen Massy'nin bitmez tükenmez enerjisinden güç alan Margay onu izliyordu. Genç şampiyonu sahibi olduğu ama tanınmayan saate karşı dünya rekorunu kırmaya teşvik ettiği gün, Milano'daki ünlü Vigorelli pistinde Massy kendisinden öyle bir sürat ve öylesine zor geçişler istedi ki akıbet geldi sonunda: Margay saatte yüz kilometreden fazla bir hızla giderken bir virajda uçtu, ters döndü, dengesini yitirdi ve elli metre aşağı uçtu.

Ölmedi ama altı ay sonra hastaneden çıktığında müthiş bir hiçim bozukluğuna uğradı. Pistteki ağaçlar yüzünün sağ yanını tamamen koparıp almıştı: yalnızca bir kulağı ve bir gözü kalmıştı; burun, dişler ve alt çene kalmamıştı. Yüzünün alt kısmı iğrenç pembemsi bir magma haline gelmişti; bastırılamayan titremelerle sallanıyor ya da tersine, tuhaf bir sırıtış içinde donup kalıyordu.

Kazadan sonra, Massy nihayet bisikletçilikten kesin olarak vazgeçti ve sadece meraklı olduğu bir dönemde öğrendiği ve yaptığı saraçlığa döndü. Simon-Crubellier Sokağı'ndaki dükkânı satın almıştı – daha önceki sahibi, Halk Cephesi'nin zengin ettiği olta satıcısı Jouffroy Sokağı'nda dört misli daha büyük bir yerde oturuyordu – ve zemin kattaki daireyi kızkardeşi Josette'le paylaşıyordu. Her gün saat altıda Lariboisière'e Lino Margay'i görmeye gidiyor ve hastaneden çıkışta onu evine götürüyordu. Müthiş bir suçluluk duygusu içindeydi ve birkaç ay sonra eski şampiyon kendisinden Josette'i istediğinde, allem etti kallem etti kızkardeşini bu çekirdek halindeki ucubeyle evlenmeye razı etti.

Genç çift Enghien'de, göl kenarında küçük bir eve yerleşti. Margay yazlıkçılara ve kaplıca tedavisi görenlere şezlonglar, kayıklar ve deniz bisikletleri kiralıyordu. Yüzünün alt kısmı sürekli biçimde beyaz bir yün kaşkolla sarılıydı ve dayanılmaz çirkinliğini iyi kötü gizleyebiliyordu böylece. Josette evde temizlik, alışveriş işleriyle uğraşıyor ve Margay'e, gelmesini kesinlikle yasakladığı bir çamaşırcıda dikiş dikiyordu.

Bu düzen on sekiz ay sürmedi. Bin dokuz yüz otuz dokuz yılının bir nisan akşamında Josette kardeşine gitti ve kendisini, sürekli bir kâbus haline gelmiş olan bu kurt adamdan kurtarması için yalvardı.

Margay Josette'i bulmaya, görmeye ve geri getirmeye çalışmadı. Birkaç gün sonra saraca bir mektup geldi: Margay Josette'in onun için kendisini feda ettikten sonra neler çektiğini çok iyi anlıyordu ve bağışlanmasını istiyordu; onu geri çağıramayacağı gibi, onsuz yaşamaya da alışamayacağından uzak bir yerlerde kendisini huzura kavuşturacak bir ölüme kavuşabilme umuduyla gitmeyi, başka bir ülkeye gitmeyi yeğliyordu.

Savaş patladı. Zorunlu Hizmet Örgütü tarafından göreve çağrılan Massy bir ayakkabı fabrikasında çalışmak üzere Almanya'ya gidince Josette dükkânı bir dikim atölyesi haline getirdi. Almanakların ayakkabıların tabanlarını gazete kâğıtları ve kullanılmayan keçe par-

çalarıyla kalınlaştırmayı ve eski kazakların sökülerek, yünlerinden yenilerinin örülmesini tavsiye ettiği bu yokluk yıllarında eski giysileri bozdurup yenilerini yaptırmak modaydı ve bu nedenle de işsiz kalmadı hiç. Onu pencere kenarına oturmuş, apoletleri ve astarları tamir ederken, bir mantoyu tersyüz ederken, eski bir brokar kuponla bir kadın ceketi dikerken ya da Madam de Beaumont'un dizlerinin dibine çökmüş ölen kocasından kalan tüvit bir pantolonundan yapılmış jüpkülodunun kenar baskısını tebeşirle işaretlerken görmek mümkündü.

Bazen Marguerite ve Matmazel Crespi gelip kendisine arkadaşlık ederlerdi. Üç kadın yalnızca ağaç yongaları ve kâğıtlarla beslenen küçük sobanın çevresinde sessizce oturur, mavi lambanın soluk ışığında saatlerce iğne iplik sallarlardı.

Massy kırk dört sonunda geri döndü. İki kardeş yeniden ortak yaşamlarına başladılar. Eski orta mesafe yarışçısının adını hiçbir zaman anmıyorlardı. Ama bir akşam saraç kızkardeşini ağlarken yakaladı ve Josette, Margay'i terk ettiğinden beri bir gün olsun aklından çıkaramadığını itiraf etti: onu kıvrandıran ne acıma ne pişmanlıktı; sevgiydi, sevilen varlığın yüzünün verdiği itme duygusundan bin kez güçlü bir sevgi.

Ertesi sabah kapı vuruldu ve kapıda olağanüstü yakışıklı bir adam göründü; ucubeler arasında yeniden hayata dönen Margay'di bu.

Lino Margay yalnızca yakışıklı olmamış, zengin de olmuştu. Yurt dışına çıkmaya karar vermiş ve daha sonraki yaşamını rastlantıya bırakmıştı; önüne bir atlas açmış ve hiç bakmadan dünya haritasına bir iğne batırmıştı; iğne defalarca deniz ortasına düştükten sonra, sonunda Güney Amerika'yı göstermişti ve Margay Buenos Aires'e giden bir Yunan kargo gemisi, *Stephanotis*'e ambarcı olarak girmiş, uzun yolculuk boyunca İtalyan Ferri diye bilinen Mario Ferri adlı İtalyan asıllı eski bir gemiciyle dost olmuştu.

Ferri Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Paris'te Acacias Sokağı 94 numarada *Le Chéops* adlı küçük bir gece kulübü işletiyordu; kulüp, müdavimlerinin, orada kullanılan jetonların biçimi nedeniyle *Sekizgen* adıyla tanındığı gizli bir batakhaneydi. Ama Ferri aslında bambaşka etkinlikler içindeydi: kendilerine Panarşistler denen siyasi ajitasyon grubunun yöneticilerinden biriydi ve polis de *Chéops*'da *Se-*

kizgen adıyla bilinen gizli bir oyun kulübü bulunduğundan haberli olmakla birlikte bu *Sekizgen*'in panarşistlerin genel karargâhlarından birinin sığınağı olduğunu bilmiyordu. 21 Ocak 1911'de gece yarısı hareketin elebaşıları yakalandı ve militanlarından en aktif iki yüzü tutuklandı; bunlar arasında üç tarihsel önder Purkinje, Martionetti ve Karasakal da bulunuyordu. Ferri polisin bu baskınından paçayı kurtarabilen tek sorumlu oldu ama kimliği ve yeri belirlendi ve izlenmeye başlandı. Birkaç ay Beauce'da gizlendikten sonra, başıboş bir yaşama geçmek zorunda kaldı ve aralıksız dünyanın bir ucundan öteki ucuna kadar dolaştı, yaşamak için her türlü işi yaptı: köpek kırpıcılığı, sayım memurluğu, dağ rehberliği, unculuk...

Margay'in belirli bir amacı yoktu. Ferri, uzun bir süredir ellisini aşmış olmasına rağmen ikisi için bir proje tasarlıyordu ve bütün umutlarını Buenos Aires'de tanıdığı ve "Çakmakçı" adıyla tanınan Rosendo Juarez adlı ünlü bir gangstere bağlamıştı. Çakmakçı Rosendo Villa Santa Rita'nın önde gelenlerindendi. Bıçak kullanmada müthiş ustaydı ve bu özelliğiyle Don Nicolas Parades'in adamlarından biriydi; Nicolas Parades de hiç kuşkusuz çok önemli biri olan Morel'in adamlarından biriydi. Oraya varır varmaz Ferri ve Margay, Çakmakçı'yı görmeye gittiler ve emrine girdiler. Pek iyi karşılamadı onları çünkü kendilerine verdiği ilk işte – basit bir uyuşturucu teslimatıydı bu – büyük ihtimalle bizzat Çakmakçının ihbarıyla tutuklandılar. İtalyan Ferri on yıl hapis cezasına çarptırıldı ve birkaç ay içinde hapisanede öldü. Üzerinde silah bulunmayan Lino Margay yalnızca üç yıla mahkûm oldu.

Lino Margay –ya da o zamanki adıyla Salyalı Lino veya Düğüm Kafa– hapishanede iğrenç çirkinliğinin lerkeste –polis ya da haydut– acıma ve güven duygusu uyandırdığının farkına vardı. Kendisini görenler hayatını öğrenmek istiyorlar, anlatınca da kendi hayatlarını anlatıyorlardı ona. Lino Margay bu vesileyle şaşırtıcı bir hafızası olduğunu keşfetti: haziran bin dokuzyüz kırk ikide hapishaneden çıktığında Güney Amerika serseri takımının üçte ikisinin soyağacıyla ilgili olarak bilmediği yoktu. Onların yalnızca ayrıntılı adli sicillerinden haberli olmakla kalmamış, bütün zevklerini, kusurlarını, favori silahlarını, özelliklerini, tarifelerini, gizlendikleri yerleri, kendilerine ulaşma yollarını da vb. öğrenmişti. Kısacası Latin Amerika yeraltı dünyasının emprezaryosu olmak için donatmıştı kendisini.

Mexico'da Corrientes ve Talcahuano sokaklarının kesiştiği yerde eski bir kitapçı dükkânına yerleşti. Resmi olarak, rehin karşılığı

ödünç verme işi yapıyordu. Ama İtalyan Ferri'nin yapnuş olduğu gibi çifte örtünün etkisine inandığından özellikle yatakçı olduğunu gizlemeye çalışmadı pek. Amerika'nın her yanından gitgide daha ünlü gangsterler geliyordu kendisine ve bunlar ona çok ender olarak değerli eşyalar emanet etmek için uğruyorlardı; saygın *el Fichero* (Fişlik) adıyla tanınmaya başlayan Lino Margay Yeni Dünya'nın haydutlarının kim kimdir'i olmuştu artık: herkesin her şeyini biliyordu, kimin ne zaman, nerede ve kim için ne yaptığını biliyordu, Kübah bir kaçakçının bir koruma aradığını, Limalı bir gangsterin iyi bir muhbire ihtiyacı olduğunu, Barrett'in, hasmı Ramon'u vurdurtmak için Razza adlı bir kiralık katil tuttuğunu ya da Port-au-Princes'deki Sierra Bella Oteli'nin kasasında değeri beş yüz bin dolar olarak tahmin edilen elmaslar bulunduğunu ve bir Teksaslının bunlara sahip olmak için üç yüz bin dolar harcamaya hazır olduğunu biliyordu.

Sır saklamasına diyecek yoktu, etkinliği garantiydi ve makûl bir komisyon alıyordu; iş bittikten sonra ele geçen paradan yüzde ikibeş arasında bir komisyon alıyordu.

Lino Margay kısa süreıde servet sahibi oldu. 1944 yılı sonunda Amerika'ya gidip ameliyat olmayı deneyebilecek kadar para yapmıştı: Kaliforniya'da Pasedenalı bir cerrahın yaralı dokuların iz bırakmadan yeniden üremesini sağlayan yeni bir proteolitik aktarım tekniği uyguladığını öğrenmişti. Bu yöntem ne yazık ki çok küçük hayvanlar üzerinde ve insanda da sinir dağılımından yoksun deri parçalarında denenmiş ve olumlu sonuçları ancak bunlarda görülmüştü. Hiçbir zaman Margay'in yüzü kadar harap olmuş – ve bu kadar uzun süre öyle kalmış – bir alanda uygulanmamıştı ve olumlu bir sonuç alınabilmesi o kadar uzak bir ihtimaldi ki cerrah kendisini ameliyat etmeyi kabul etmedi. Ama Margay'in kaybedecek bir şeyi yoktu: cerrah eski şampiyonu makineli tüfekli dört gorilin tehdidi altında ameliyat etti.

Mucizevi bir şekilde ameliyat başarıyla sonuçlandı. Lino Margay sonunda Fransa'ya döndü ve her zaman sevmiş olduğu kadını yeniden buldu. Onu birkaç gün sonra Leman Gölü kıyısında, kârlı işlerini daha geniş bir alanda sürdürdüğüne hiç kuşku olma'yan Coppet yakınlarında yaptırdığı görkemli malikâneye götürdü.

Massy birkaç hafta daha Paris'te kaldı, sonra saraç dükkânını sattı ve hayatını sessiz sakin biçimde bitirmek üzere Saint-Quintin'e döndü.

yetmiş dördüncü bölüm

Asansör Tertibatı, 2

Kimi zaman binayı, katların ve çatısının görünen bölümünü oluşturduğu bir aysberg gibi görürdü. Mahzenlerinin ilk düzeyinin ötesinde su altındaki kitleler başlıyordu: kendi üstlerinde dönerek inen ses veren basamaklarıyla merdivenler, metalik kafeslerle korunmuş ışıklı kitleleriyle uzun mozaik döşemeli koridorlar ve ölü kafalı ve delikli resim kalıplı demir kapılar, perçinli kenarlı yük asansörleri, devasa ve hareketsiz sarmal merdivenlerle donatılmış hava delikleri, bir metre çapında sarı vanalara takılmış, ağaç gövdesi büyüklüğünde ve üzerinde metaller bulunan bez yangın boruları, kaya içine oyulmuş silindir kuyular, yer yer kırık dökük camları bulunan beton galeriler, daracık odalar, yük ambarları, kazamatlar, zırhlı kapılarla donatılmış sandık odaları.

Daha aşağıda sanki makineler soluyordu ve dip taraflar zaman zaman kırmızı ışık veren parlaklıklarla aydınlanıyordu. Daracık geçitler büyük salonlara, bağlamalarla dolu tonozlu, makaralı, kablolu, borulu, kanalizasyonlu, ince demir kirişli, yağları parlayan yivli çelik krikolar üzerindeki hareketli platformlarıyla ve borulu karkaslarla, tepelerinde amyant giysili, yamuk biçimli büyük maskelerle örtülü yüzlerinden yoğun elektrik kıvılcımları fışkıran insanların bulunduğu devasa iskeleler çizen yan kesitleriyle katedraller kadar yüksek yeraltı odalarına açılıyordu.

Daha aşağıda silolar ve hangarlar, soğuk odalar, olgunlaştırma depoları, posta seçme merkezleri, makas değiştirme yerleri, kapah ve açık yük vagonları, kurşunlu vagonlar, konteynırlar, sarnıç vagonlar çeken lokomotifleriyle tren katarlarının düzüldüğü istasyonlar ve üst üste yığılmış eşyalarla, tropikal odun yığınlarıyla, çay çuvallarıyla,

pirinç torbalarıyla, tuğla ve iki yüzlü bağtaşı piramitleri, dikenli tel ruloları, haddeden geçirilmiş metal yığınları, köşe bağları, külçeler, çimento torbaları, variller ve fıçılar, halatlar, çanta bidonlar, bütangazı tüpleriyle kaplı rıhtımlar.

Ve daha uzakta kum ve çakıl, kok kömürü, curuf, kırmataş, beton parçaları, maden posası yığınları ve portakal rengi ışık veren projektörlerle aydınlatılan maden kuyuları, rezervuarlar, gaz fabrikaları, termik santraller, derrickler, pompalar, yüksek gerilim direkleri, transformatörler, çeşitli kaplar ve tekneler, boru ağızları, anahtar ve kontörlerle dolu kazanlar;

ve merdivenler, yürüyen köprüler, vinçler, kaplama ağaçları nakleden ve damarlar gibi uzanmış kenevir halatlı çıkrıklar, uçak motorları, piyanolar, gübre torbaları, ot balyaları, bilardolar, harman makineleri, rulmanlar, sabun sandıkları, asfalt fıçıları, büro mobilyaları, yazı makineleri ve bisikletlerle kaynayan doklar;

ve daha aşağıda tesviye havuzu ve havuz sistemleri, buğday ve pamuk yüklü mavna konvoylarıyla dolu kanallar, yük kamyonlarıyla dolu park yerleri, yerinde duramayan siyah atlarla dolu hayvan barınakları, meleyen koyunlarla ve yağlı ineklerle dolu parklar, meyve ve sebzelerle dolup taşmış kasalar, gravyer ve port-salut peynir tekerleği sütunları, kasap çengellerine asılmış cam gözlü yarı hayvan dizileri, vazo, kap kacak ve hasırlı şişe yığınları, karpuz yığınları, zeytinyağı bidonları, salamura fıçıları, fırınlardan üzerinde binlerce üzümlü kek bulunan tepsileri çıkaran beyaz pantolonlu ve üst kısımları çıplak çıraklarıyla dev gibi fırıncılar, büyük dikdörtgen tabaklara konmuş yüzlerce yağlı porsiyon üreten buharlı makineler gibi büyük lengerleriyle ölçüsüz mutfaklar;

ve daha aşağıda maden filizi vagonlarını çeken yaşlı kör atları ve kasklı madencileriyle maden galerileri; altlarında siyahımtırak bir suyun çalkalanacağı parlak basamaklara doğru götürecek suyla şişmiş kalaslarla desteklenen hafifçe su sızdıran hortumlar; boş fıçılarla tıka basa doldurulmuş pelemeler, bu ışıksız, kirli çamaşır sepetlerini, bulaşıkları, sırt çantalarını, iplerle bağlanmış paket kutularını dur durak bilmeden bir ırmaktan ötekine taşıyan fosforlu yaratıklarla dolu gölde gidip gelen altı düz kayıklar; cılız yeşil bitkiler doldurul-

muş tekneler, alçıtaşından alçak kabartmalar, Beethoven mulajları, XIII. Louis stili koltuklar, Çin vazoları, üstünde III. Henry ve bilboke oynayan gözdelerinin resmi bulunan kanaviçeli kutular, sinek öldürücü kâğıtlı avizeler, bahçe masa ve iskemleleri, portakal küfeleri, boş kuş kafesleri, yatak önü hahları, termoslar;

daha aşağıda birbiri içine geçmiş kanallar, borular ve kılıflar, lağım labirentleri, kollektörler ve aralıklar, siyah taş korkuluklarla çevrili dar kanallar, boşluğa bakan korkuluğu bulunmayan merdivenler, küçük dükkânlar ve ardiyeler, kapı sundurmaları, kaldırımlar, çıkmazlar ve pasajlardan oluşan tüm bir labirentik coğrafya bütünü, mahalleleri, bölgeleri ve sınırlarıyla tüm bir düşey ve yeraltı örgütü: iğrenç kokular saçan atölyeleri, yorgun kolanlı makineleri, deri ve kürk yığınları, pembemsi maddelerle dolu tekneli atölyeleriyle sepiciler sitesi; mermer ve yalancı mermerden şömineleri, bideleri, küvetleri, paslanmış radyatörleri, ürkmüş nymphea heykelleri, fenerleri ve banklarıyla yıkıcı antrepoları; paçavra yığınları, çocuk arabası iskeletleri, battle-dress, soluk renkli gömlek, palaska balyaları, ranger'ları, dişçi koltukları, eski gazete, gözlük çerçevesi, anahtarlık, pantolon askısı, müzikli tencere altlığı, elektrik ampulu, larengoskop, karni, yandan delikli şişe ve çeşitli cam eşya yığınlarıyla hurdacılar, paçavracılar ve yatakçılar kenti; damacana ve kırık şişe dağları, erimiş fıçıları, sarnıçları, üzüm mayalandırma fıçıları ve sandıklarıyla şarap hali; peynir kırıntıları, yağlı kâğıtlar, bahk kılçıkları, bulaşık suları, spagetti artıkları, eski bantların ortaya saçıldığı devrilmiş çöp tenekeleri, yapışkan buldozerlerin durmaksızın taşıdığı pislik yığınları, çamaşır makinesi iskeletleri, hidrolik pompaları, katod tüpleri, eski radyoları, pörsümüş kanepeleriyle çamurcular kenti; ve dünya haritaları üzerinde küçük bayrakları dolaştıran jilet gibi ütülü gömlekler giymiş askerlerin kaynadığı genel karargâhlarıyla yönetim kenti; nostaljik gangsterler ve kocaman açık gözleriyle boğulmuş beyazların bulunduğu fayanslı morglar; gün boyunca medeni hal fişlerini inceleyen gri buluzlu memurlarla dolu arşiv salonlarıyla; birkaç dil bilen telefon memurlarının kilometreleri üzerinde uzanan telefon santralleriyle, istatistik tomarlarını, ödeme kâğıtlarını, stok fişlerini, bilançoları, çizelgeleri, ibra makbuzlarını, sıfır durumları saniyede dökümleyen bilgisayarlı, çıtırdayan teleskriptörlü makinelerin bulunduğu salonlarıyla; kâğıt yiyicileri ve durmaksızın eski for-

müler yığınlarını, kahverengi gömleklere yığılmış gazete kupürlerini, ince mor mürekkeple yazılmış siyah bez kaplı ciltleri yutan çöp yakma makineleriyle;

ve en aşağıda isli duvarlarıyla bir mağaralar dünyası, bir çirkef ve batak dünyası, hayvan iskeletleriyle sürünen gözsüz canlılarıyla ve kuş, domuz, balık vücutlu şeytansı ucubeleriyle, kurumuş kadavraları, bir canlı gibi donmuş kalmış sarı benizli iskeletleriyle ve aptallaşmış, siyah deri önlükler takmış, metal bir çerçeveye yerleştirilmiş mavi bir canıla korunmuş tek gözleriyle, tunç kitleleriyle kıvılcım saçan kalkanları döven Kyklopeslerle dolu demirci dükkânlarıyla bir larvalar ve hayvanlar dünyası.

yetmiş beşinci bölüm

Marcia, 6

David Marcia odasında. Kendisi otuz yaşlarında, dolgunca yüzlü bir adam. Giyinik durumda yatağına uzanmış, yalnızca ayakkabılarını çıkarnuş. Sırtında ekose desenli kaşmir bir kazak var, çorapları siyah; petrol mavisi gabardin bir pantolon giyiyor. Sağ bileğinde gümüş bir bilezik taşıyor. *Pariscop*'un eski sayılarından birini karıştırıyor; derginin kapağında filmi *Kuşlar*'ın Ambassadeurs sinemasındaki yeni gösterimi vesilesiyle Alfred Hitchcock'un bir fotoğrafı var; Hitchcock yarı açık tek gözüyle omuzuna konmuş bir kargaya bakarken, gülmekten katılıyor sanki.

Oda küçük ve son derece sade biçimde döşenmiş: yatak, bir başucu masası, bir koltuk. Başucu masasında William Saroyan'ın *The Daring Young Man on the Flying Trapeze* adlı kitabının édition de poche'da çıkmış bir nüshası, bir meyve suyu şişesi ve oturtmalığı, içinden sarısabır salkımları fışkıran çokrenkli çakıltaşlarıyla yarı yarıya doldurulmuş silindir biçiminde cam olan bir lamba var. Karşı duvarda üzerinde büyük bir ayna bulunan fayans şöminenin üstünde bronzdan ot biçen bir küçük kız heykelciği görülüyor. Sağ taraftaki duvar yan odadan gelen sesleri kesmek amacıyla konmuş mantar panolarla kaplı; bu odada oturan Léon Marcia sürekli uykusuzluk çekiyor ve bu nedenle sürekli dolaşıyor geceleri. Sol taraftaki duvar cilt kâğıdıyla kaplanmış ve çerçeveli iki gravürle süslenmiş; gravürlerden biri büyük bir Namur kent ve kale çevresi haritası; 1746 kuşatması sırasındaki tahkim çalışmaları da gösterilmiş haritada; öbürü Beaufort dükünün kaçışını gösteren bir *Yirmi Yıl Sonra* illüstrasyonu: dük sahte bir ekmek hamurundan iki kama, bir ip merdiven ve Gri-

maud'nun La Ramée'nin ağzına koyduğu pörsümüş armudu çıkarıyor.

David Marcia kısa süre önce ailesinin yanına döndü. Onları profesyonel motosikletçi olduğunda terk etmişti ve Vincennes'de büyük bir garajı olan kiralık bir villaya yerleşmiş, bütün gününü bu garajda makineleriyle uğraşarak geçirmişti. O dönemde düzenli, aklı başında, motosiklet yarışlarından başka bir şey düşünmeyen biriydi. Ama kaza geçirdikten sonra kararsız, dalgın, hayali projeler kuran ve sigortadan aldığı yaklaşık yüz milyonu bu projelere gömen biri oldu.

Otomobil yarışlarına girmeye karar verdi ve birçok ralliye katıldı: ama bir gün Saint-Cyr yakınlarında bir demiryolu kulübesinden fırlayarak koşan iki çocuğu ezdi ve sürücü belgesi tamamen iptal edildi.

Daha sonra plak prodüktörü oldu: hastanedeyken Gougou diye bilinen Marcel Gougenheim adlı otodidakt bir müzikçiyle tanışmıştı; bu adamın tutkusu Fransa'da Ray Ventura, Alix Combelle ve Jacques Hélian dönemindeki gibi büyük bir caz orkestrası kurmaktı. David Marcia hayatını büyük bir orkestrada kazanmayı düşünmenin hayal olacağının çok iyi farkındaydı. Çoğu zaman küçük gruplar bile ayakta kalmayı başaramıyorlardı, Casino de Paris'te de Folies-Bergère'de de yalnızca solist bulunduruyorlardı ve teypler eşlik ediyordu bunlara; ama Marcia bir plağın sükse yapacağına inandı ve böyle bir projeyi desteklemeye karar verdi. Gougou kırk kadar cazcı buldu ve provalar bir banliyö tiyatrosunda başladı. Orkestra öylesine mükemmel bir ses veriyordu ki Gougou'nun son derece Woody-hermaniens aranjmanları müthiş bir şekilde çalınıyordu. Ama Gougou'nun büyük bir defosu vardı: müzmin bir mükemmelciydi o ve her parçanın çalınmasından sonra yürümeyen küçük bir ayrıntı buluyordu: şu tarafta küçük bir gecikme, bu tarafta küçük bir kusur. Üç hafta süreceği öngörülen provalar dokuz haftaya sarktı ve sonunda David Marcia musluğu kesti.

Sonra Tunus'ta Kerkenna adalarında bir tatil köyüne yerleşmeye karar verdi. Bütün girişimleri içinde bir tek bunu başarabildi doğru dürüst. Cerba'dan daha az tanınan Kerkenna adaları turistlere aynı türden avantajlar sunuyordu ve tatil köyü gayet güzel donatılmıştı; burada atla gezilebilir, yelken sporu, deniz kayağı, sualtı ba-

lıkçlığı, genel olarak av yapılabilir, deveyle gezilebilir, çömlekçilik, örme işleri, hasırcılık, beden diliyle konuşma, kendi kendine eğitim öğrenilebilirdi. Yılda hemen hemen sekiz ay müşteri bulduğu bir seyahat acentasına ortak olan David Marcia tatil köyünün müdürü oldu ve ilk aylarda bir tiyatro kursu için Boris Kosciuszko adlı bir tiyatrocu tutuncaya kadar her şey yolunda gitti.

Boris Kosciuszko elli yaşlarında, uzun boylu, zayıf, sert yüzlü, elmacık kemikleri çıkık, kömür gözlü bir adamdı. Teorisine göre Racine, Corneille, Molière ve Shakespeare aslında hayal gücünden yoksun, koyun gibi yönetmenlerin dâhi olarak niteledikleri sıradan yazarlardı. Ona göre gerçek tiyatro yapıtları Rotrou'nun Venceslas'ı, Lafosse'un *Manlius Capitolinus*'u, Maisonneuve'ün *Roxelane ve Mustafa*'sı, Longchamps'ın *Irz Düşmanı Aşık*'ıydı; gerçek dramaturglar Collin d'Harleville, Dufresny, Picard, Lautier, Favart, Destouches'du; bunlar gibi daha onlarca ve onlarcasını tanıyordu, Guimond de la Touche'un *İphigenia*'sının, Népomucène Lemercier'nin *Agamemnon*'unun, Alfieri'nin *Orestes*'inin, Lefranc de Pompignan'ın Dido'sunun gizli güzellikleri karşısında coşkuyla kendinden geçiyor ve aynı ya da benzer konuları işleyen sözde büyük klasiklerin sıkıcılıklarını dile getiriyordu. Başta Stendhal olmak üzere, Voltaire'in *Zaïre*'sinin Orosmane'ını ve Shakespeare'in *Othello*'sunu ya da Crébillon'un *Rhadamniste*'ini ve *Le Cid*'i aynı kefeye koyan İhtilalin ve İmparatorluğun kültürlü halkı yanılmamıştı ve on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar iki Corneille birlikte yayımlanmış ve Thomas'ın yapıtları en az Pierre'inkiler kadar tutulmuştur. Ama zorunlu laik öğretim ve bürokratik merkezileşme İkinci İmparatorluk ve Üçüncü Cumhuriyet'ten itibaren bu çalışkan ve ürkek yazarları ezmiş ve klasisizm adı verilen geri ve köhnemiş bir düzeni ön plana çıkarmıştı.

Boris Kosciuszko'nun coşkusu herkesi etkilemiş gibiydi çünkü birkaç hafta sonra David Marcia basın aracılığıyla Kerkenna Festivali'nin düzenlendiğini duyurdu ve festivalinin amacının "tiyatronun yeniden bulunmuş hazinelerinin korunması ve değerlendirilmesi" olduğunu belirtti. İlan edilen dört oyun vardı: Alexandre Hardy'nin *Jason*'u, Lamotte-Houdar'ın *Inès de Castro*'su, Boissy'nin bir perdelik manzum komedisi *Geveze:* bu üç oyunu da Boris Kosciuszko sahnelemişti; bir de İsviçreli Henri Agustoni'nin sahnelediği ve Talma'nın ölümsüzleştiği Raimond de Guiraud'nun trajedisi *Le Seigneur de Polisy*. Ayrıca başka gösteriler de öngörülmüştü: bunlar arasında

yalnızca konusu – üç birlik miti – parlak bir gösteri oluşturacak uluslararası bir sempozyum da vardı.

David Marcia festivalin başarısının tatil köyünün adını yükselteceğini hesabederek imkânlarda hiçbir kısıtlamaya gitmedi. Bazı örgütlerin ve kurumların desteğiyle sekiz yüz kişilik bir açıkhava tiyatrosu kurdurdu ve aktörlerle seyircilerin barınması amacıyla bungalovlarının sayısını üç katına çıkardı.

Aktörler kitleler halinde geldiler –yalnızca *Jason* için yaklaşık yirmi oyuncu gerekliydi– ve aynı zamanda bir dekoratör, kostümcü, ışıkçı, eleştirmen ve üniversiteli akını da oldu tabii; buna karşılık bilet alan seyirci sayısı çok azdı ve birçok gösteri bu bölgede yaz ortasında sık sık patlayan şiddetli fırtınalar nedeniyle iptal edildi ya da yarıda kesildi: Festival'in kapanışında David Marcia 30.000 dinar masraf etmesine karşılık 98 dinar kazandığını gördü.

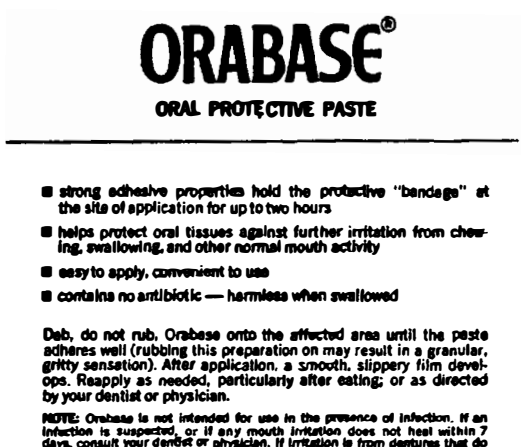
David Marcia böylece üç yıl içinde küçük çaptaki servetini eritiverdi. O zaman da Simon-Crubellier Sokağı'na döndü. Önceleri geçici bir çözüm olmalıydı bu ve kendisini sıkmadan bir iş ve daire aradı bir süre. Sonunda ona acıyan annesi dükkânın yarısının yönetimini ve muhtemel kârlarını verdi kendisine. Çok fazla yormayan ve geliriyle yeni tutkusu şans oyunlarının masraflarını karşılayıp kendisini tatmin edebilecek bir iş bu; özellikle de hemen hemen her akşam üç yüz elli bin frank arasında bir para kaybettiği rulete tutkun.

yetmiş altıncı bölüm

Mahzenler, 4

Mahzenler. Madam de Beaumont'un mahzeni.

Eski eşyalar: bakır oturtmalıklı ve genişçe çentiklenmiş açık yeşil opalin yarım küre abajurlu eski bir büro lambası, bir çaydanlık kalıntısı, portmantolar. Seyahatlerden ve tatillerden getirilmiş hediyeler: kurutulmuş denizyıldızı, bir Sırp çifti gibi giydirilmiş küçük bebekler, bir Etretat manzarasıyla süslenmiş küçük bir vazo; kartpostallarla taşan ayakkabı kutuları, artık esnemiş lastik iplerle bağlanmış paket paket aşk mektupları, ilaç prospektüsleri:

sayfaları eksik, kapakları yırtık çocuk kitapları: *Büyük Annemin Yeşil Masalları, Bulmacalarla Fransa Tarihi:* bu kitabın açık sayfasında bir çeşit bisturi, bir salata ve bir sıçanın görüldüğü bir desen var, bulmacanın çözümü: L'An VII les tuera (*Lancette, laitue, rat*) VIII. Yıl 18 Brumaire'de devrilmesine karşın Direktuvarı'mı hedef alıyor?, okul defterleri, ajandalar, artık boş dörtgenlerin taslakları haline gelmiş, uzun zamandır yırtık, hemen her sayfasında üçgen tırnaklıklar bulunan işlenmiş deriden, siyah keçeden, yeşil ipekten fotoğraf albümleri: fotoğraflar, saydam, sararmış, çatlak fotoğraflar; Elizabeth'in on altı yaşında Lédignan'da, o dönemde doksan yaşlarında olan büyükannesiyle birlikte çok uzun tüyleri olan bir midillinin çektiği bir arabada gezerken çekilmiş fotoğrafı; Elizabeth'in mavi tamirci tulumu giymiş insanların bulunduğu bir masada François Breidel'e sarılırken çekilmiş küçük ve soluk bir fotoğrafı; Anne ve Béatrice'in fotoğrafları; birinde Anne sekiz, Béatrice yedi yaşındadır; bir çimenlikte küçük bir köknar ağacının dibinde oturmaktadırlar; Béatrice ona doğru sokulmuştur ve elinde küçük siyah kıvırcık bir köpek vardır; Anne, onun yanında çok ciddi, neredeyse endişelidir ve başında bir erkek şapkası vardır: o yıl tatile yanına gittikleri amcası Armand Breidel'in şapkası; aynı dönemde çekilmiş başka bir fotoğrafta Anne bir vazoya tarla çiçekleri yerleştirmektedir; bir hamağa uzanmış olan Béatrice *Kral Babar'ın Maceraları*'nı okumaktadır; küçük köpek yoktur ortada; daha sonraki dönemlerde çekilmiş bir üçüncü fotoğrafta Madam Altamont'un, kızının yaş günü vesilesiyle düzenlediği bir toplantıda, onun güzel meşe kaplamalı budvarında başka iki küçük kızla birlikte kılık değiştirmiş halde görülüyorlar. Madam de Beaumont ve Madam Altamont nefret ediyorlardı birbirlerinden; Madam de Beaumont Cyrille Altamont'a çift sıfırlık bir değer biçiyor ve kendisine kocasını hatırlattığını ve onun zeki olmak için hırslı olmanın yeterli olacağını düşünen insanlardan biri olduğunu söylüyordu. Ama yaşıt olan Altamont ve Béatrice birbirlerini çok severlerdi ve Madam Altamont küçük Breidel'leri davet etmek zorunda kalmıştı: Anne Eugénie de Montijo, Béatrice de çoban kılığına girmişti; dördü arasında en küçük olan üçüncü kız Hint kadını kılığındaki Isabelle Gratiolet'dir; dördüncü küçük kız Véronique şahane bir küçük marki kıyafeti içindedir: pudralanmış saçlar ve kurdele bağlı bir kuyruk, örme kravat, yeşil ceket, açık mor kısa pantolon, kılıç kuşanmış, beyaz deriden uzun, dizinin üstüne kadar çıkan tozluklar; Fernand de Beaumont ve Vera Orlowska'nın yirmi sekiz kasım 1926'da Hôtel

Crillon salonlarındaki düğün törenleri: şık ve güzel insanlar, aile, dostlar – Kont Orfanik, İvan Bunin, Florent Schmitt, Arthur Schnabel vb. – büyük pasta, ele ele tutuşmuş gelin ve damat mavi bezekli, şatafatlı çivili halıya saçılmış güllerin ortasında ayakta duruyorlar; Oviedo kazıları fotoğrafları: bunlardan biri, kendisi fotoğrafta görülmediğine göre muhtemelen bizzat Fernand de Beaumont tarafından çekilmiş; bu fotoğrafta ekip istirahat anında görülmektedir: zayıf, bronzlaşmış, sakallı, dizlerine kadar gelen şortlar ve çoğunlukla gri fanilalar giymiş on kadar öğrenci: gölge yapan ama onları sıcaktan korumayan bez bir rüzgârlığın altındalar; dördü briç oynuyor, üçü uyuyor ya da uyukluyor, bir başkası elinde küçücük bir kalemle bulmaca çözüyor, bir diğeri de her tarafı yama içindeki bir cekete dikkat ve özenle bir düğme dikiyor; gene bir başka fotoğrafta ise Fernand de Beaumont ve Bartlebooth görülüyor: Bartlebooth'un arkeoloğu ocak 1935'te ziyareti sırasında çekilmiş bir fotoğraf bu. İki adam ayakta yan yana poz vermişler, gülümsüyorlar ve güneş nedeniyle gözlerini kısmışlar. Bartlebooth bir golf pantolonu, kareli bir kazak giymiş, boynunda bir fular var. Onun yanında küçücük kalmış olan Beaumont gri flanel epeyce buruşuk bir elbise giymiş, siyah bir kravat takmış, kruvaze yeleği gümüş bir saat kösteğiyle süslenmiş. Arka planda Fawcett'le birlikte büyük iki renkli Chenard ve Walker'ı yıkarken görüldüğüne göre fotoğrafı çeken Smautf değil.

Aradaki yaş farkına rağmen –o dönemde Bartlebooth otuz beş yaşındaydı, arkeologsa altmışına yaklaşıyordu– iki insan çok dosttular. İngiltere elçiliğindeki bir resepsiyonda tanıştırılmışlar ve sohbet sırasında aynı binada oturdukları –aslında Beaumont bu eve hemen hemen hiç uğramıyordu ve Bartlebooth da oraya yerleşeli henüz birkaç hafta olmuştu– daha sonra da her ikisinin eski Alman müziğine ilgi duydukları anlaşılmıştı: Heinrich Finck, Breitengasser, Agricola. Dahası bu ortak zevk belki de akreologun, bütün meslektaşlarının bütünüyle imkânsız gördükleri, Bartlebooth'u büyüleyecek nitelikte ve onu gerçek uğraşında yüreklendirecek bir hipoteze duyduğunu söylediği kesin güvendi. Her halü kârda Bartlebooth'un ilk deniz manzaralarını Gijon'a yakın bir yerde yapmaya başlamaya karar vermesini Fernand de Beaumont'un Oviedo'da bulunması belirledi.

Fernand de Beaumont on iki kasım bin dokuz yüz otuz beşte intihar ettiğinde Bartlebooth Akdeniz'deydi ve küçük Korsika limanı Propriano'da yirmi birinci suluboya resmini tamamlamıştı. Haberi

radyodan öğrendi ve talihsiz dostunun Lédignan'daki cenaze törenine zamanında yetişmeyi başardı.

yetmiş yedinci bölüm

Louvet, 2

Louvet'lerin odası: Filipinler'den getirilmiş sisal ipliğinden örülmüş bir halı, tamamen küçük aynalarla kaplı bir 1930 tuvalet masası, üzerinde romantik havalı eski bir kır sahnesinin betimlenmiş olduğu (nymphea Io tanrı Merkür'ün şefkatli koruması altında oğlu Epaphos'u emziriyor) emprime bir örtü bulunan büyük bir yatak.

Başucu masasında "ananas" denen bir lamba var (meyvenin gövdesi mavi mermer –ya da daha doğrusu yalancı mermer– , oturtmalığın geri kalan kısmı ve yaprakları gümüş rengi metal); yanında otomatik yanıtlayıcısı olan gri bir telefon ve bambu bir çerçeve içinde Louvet'nin fotoğrafı var: fotoğrafta çıplak ayaklı, ayağında gri bez bir pantolon görülüyor, ciyak kırmızı naylon bir gömlek giymiş, gömleğin iyice açık düğmelerinden kıllı bedeni görülüyor, kıçtan takma bir motorun arkasında gülünç bir kılıkta çok "ihtiyar adam ve deniz" havasında, denizden bayağı büyükçe olduğu anlaşılan bir cins ton balığını çıkarmak için iyice arkaya doğru sarknuş, hemen hemen sırt üstü yatmış vaziyette.

Duvarlarda dört tablo ve bir camb dolap var. Camlı dolapta küçük otomatik eski savaş aletleri modellerinden bir koleksiyon bulunuyor: koçbaşları, İskender'in Tyr kuşatmasında askerlerini korumak için kullandığı *vinea*'lar, koca koca taşları yüz ayak uzaklığa kadar atabilen Suriye *katapeltesleri, mancınıklar, pyroboli*'ler, binlerce mızrağı bir anda atabilen akrepler, yakan aynalar –göz açıp kapayıncaya kadar filoları yakabilen Arşimet'inki gibi– ve güçlü fillerin üzerine oturtulmuş yalancı kaleler.

İlk tablo 20. yüzyıl başı bir reklam afişinin tıpkı basımı: üç kişi bir çardak altında dinleniyor; beyaz pantolonlu ve mavi bluzlu, ba-

şında hasır şapka, kolunun altında gümüş saplı bir kamçı bulunan bir genç adamın elinde bir sigara kutusu, bir dünya haritası, madalyonlar, dalgalanan bayraklar ve altın rengi süslemeleri olan bir sergi çadırıyla süslenmiş güzel lake bir kutu var. Aynı biçimde giyinmiş bir genç adam sorgun ağacından bir pufun üzerinde oturuyor; elleri ceketinin cebinde, siyah ayakkabılı ayaklarını öne doğru uzatmış, dudaklarında eğreti duran uzun mat gri renkli bir puro var; puro yanışının henüz birinci evresinde yani külü düşmüş değil daha; onun yanında, benekli bir örtüsü olan bir masada katlanmış birkaç gazete, dinsel müzik dinlendiği izlenimi veren geniş ağızlı bir gramofon ve beş yıldızlı kapaklı dar boğazlı şişelerle, açık bir likör takımı var. Oldukça muammalı bir görünümü olan, sarışın, ince ve dalgalanan giysiler içindeki bir genç kadın koyu renk likör dolu ve küre biçiminde üç bardağı doldurabilecek altıncı şişeyi eğiyor. En altta sağda iri, sarı renk, çukur harflerle, geçen yüzyılda yaygın olarak kullanılan Auriol Champlevé adı verilen karakterle şu sözcükler okunuyor:

POR LARRANAGA 89 cls

İkinci tabloda bir çit filbaharı demeti var: bu aynı zamanda dilenci otu adıyla da tanınıyor çünkü dilenciler bunu vücutlarına yüzeysel yaralar yapmak için kullanırlardı.

Son iki tabloda oldukça kasvetli ve artık cılkı çıkmış, bayağı bir humor anlayışıyla yapılmış karikatürler görülüyor. İlkinin adı *Para Yok Hizmet de Yok:* dağda kaybolmuş bir dağcının yardımına bir saint-bernard köpeği koşuyor; köpek üzerinde kırmızı haç olan dinçleştirici bir rom fıçısı taşıyor gibi. Ama dağcı fıçının içinde rom olmadığını keşfediyor şaşkınlıkla: bu ashnda bir kütük ve yarığının altında şu yazı var: *Henri Dunant'a yardım edin!*

Öteki karikatürün adı *İyi Reçete:* Duboutvari bir lokantada bir müşteri çorbasında ayakkabı bağı gibi bir şey buluyor ve öfkeleniyor. Gene onun gibi öfkelenen metrdotel de durumu açıklaması için şefi çağırıyor ama şef suratını asarak şunları söylemekle yetiniyor: "bütün aşçıların küçük bağcıkları olur!"

yetmiş sekizinci bölüm

Merdivenler, 10

Madam de Beaumont'un evine kırk yıldır, yılda iki kez, haziranda ve aralıkta piyano akortçusu gelir ve beşinci kez de torununun refakatinde gelmektedir akortçu; torun henüz on yaşında bile değildir ve rehberlik işini çok ciddiye almaktadır. Ama küçük çocuk son gelişinde bir difenbahya jardinyerini devirdi ve bu kez Madam Lafuente içeri girmesini yasakladı.

Akortçunun torunu merdivenlerde oturmuş dedesini beklemektedir; deniz mavisi kaba kumaştan bir kısa pantolon ve "paraşüt ipeği"nden yani gök mavisi parlak naylondan kısa bir ceket vardır üstünde ve ceket fantezi şekillerle süslenmiştir: telsizin simgesi dört şimşek ve özekdeş daireler çıkaran bir beton direk; bir pergel, bir pusula, bir kronometre, bir coğrafyacının, kadastrocunun ve bir kâşifin varsayımsal amblemleri bunlar...; sarı bir üçgen içine kırmızı harflerle yazılmış 77 rakamı; büyük bir dağ ayakkabası tamir eden bir kunduracının silueti; altında *"Teşekkür ederim, araba kullanıyorum"* yazısı okunan ve alkol dolu bir bardağı geri çeviren bir el.

Küçük çocuk *Journal de Tintin*'de Carel von Loorens'in *İmparatorun Habercisi* adlı romanlaştırılnuş bir biyografisini okuyor.

Carel van Loorens döneminin en ilginç fikir adamlarından biriydi. Hollanda'da doğmuş ama *filozofların* aşkından Fransız tabiyetine geçmişti. İran, Arabistan, Çin ve Amerika'da yaşamıştı ve bir düzine kadar dili akıcı biçimde konuşurdu. Müthiş bir zekâsı vardı ama çok maymun iştahlıydı. Aynı disiplinde iki yıldan fazla yoğunlaştıramıyordu ilgisini. Yaşamı boyunca çok farklı etkinliklerde bulundu. Son derece mutlu, hafif, rahat bir tavırla cerrahlıktan geometriye atladı,

Lahor'da toplar döktü ve Şiraz'da bir veterinerlik okulu kurdu, Bologna'da fizyoloji, Halle'de matematik, Barcelona'da (burada Méchain'in metre hesaplarında yanıldığı hipotezini ortaya atma cesaretini gösterdi) astronomi dersleri verdi. Wolf Tone için silah kaçakçılığı yaptı ve işletme düğmeleri yerine kaldıraçlı tuşlar koymayı tasarladığı org yapımcılığına soyundu. Bu sistematik değişkenlikten çıkan sonuca göre Carel Van Loorens yaşamı boyunca birçok ilginç sorular sordu kendi kendine, son derece yerinde, kimi zaman da deha belirtisi çözüm taslakları getirdi birçok vesileyle ama her seferinde de sonuçlarını anlaşılabilir bir biçimde kaleme almayı ihmal etti. Ölümünden sonra çalışma odasında çoğu çözülemeyen birçok not bulundu; bu notlar birbirleriyle ilgisiz biçimde arkeoloji, mısırbilim, tipografi (evrensel alfabe tasarısı), dilbilim (Humboldt'a Ouarsenis ağzı üstüne mektup; sadece bir müsveddeydi bu; en azından Humboldt hiçbir yerde söz etmemişti bundan), tıp, siyaset (yalnızca yasama, yürütme ve yargı gücünün ayrılmasını değil bulanık bir öncelemeyle tanıtıcı [*reklamcı*'dan, gazeteci] adını verdiği bir dördüncü gücü yani iletişimi de göz önüne alan bir demokratik hükümet önerisi), sayısal cebir (bütün n sayısının ilk K sayılarının toplamı olduğunu öne süren Goldbach problemi üzerine not), fizyoloji (köstebeklerin kış uykusu, kuşların pnömatik bedeni, hipopotamların iradi apnesi üzerine vb. varsayımlar), optik, fizik, kimya (Lavoisier'nin asitlerle ilgili kuramlarının eleştirisi, basit cisimlerin sınıflandırılması için bir taslak) ve bütünüyle açıklayamadığı için fazla bir şey yitirmemiş olduğu birçok icat tasarısısıyla ilgiliydi: drezine benzer bir şey olan ama ondan yirmi yıl önce tasarlanan, tekerleği yönlendirilebilen ilkel bir bisiklet; "Pellette" adı verilen bir tür kumaş (pudralı mantar, keten yağı, zamk ve reçineden yapılmış bir karışıma bandırılmış kalın bez dokumadan üretilmiş bir tür suni deri); ya da "güneş enerjisiyle çalışan bir dökümevi" (belli bir odağa yönelmiş aynalar gibi parlak metal plakalardan oluşan bir bütün).

1805'te Van Loorens Nil'in kaynağına ya da kaynaklarına kadar ulaşmak amacıyla gerçekleştirmek istediği bir gezi için para aramaktaydı; bu projeyi kendisinden önce de çok insan tasarlamış ama kimse başarıyla sonuçlandıramamıştı. I. Napoléon'a başvurdu; kendisini birkaç yıl önce tanımıştı. General o dönemde direktuvara göre çok popülerdi ve direktuvar onu Mısır'a göndererek uzaklaştırmak istiyordu. Fransızların gelecekteki imparatoru bu sefer için dönemin ön-

de gelen bilim adamlarından bazılarını çevresinde toplamıştı.

Napoléon o dönemde zor bir diplomatik görev üstlenmişti; Fransız donanması Trafalgar'da büyük zayiata uğramıştı ve İmparator İngilizlerin denizlerdeki tartışılmaz üstünlüğüne karşı koyabilmenin yollarını ararken dönemin en ünlü berberi korsanı Hokab el-Uakt (Zamanın kartalı) takma adıyla bilinen adamdan yararlanmak istedi.

Hokab el-Uakt'ın emrinde on bir kadırgalık gerçek bir donanma vardı ve mükemmel biçimde yönettiği bu donanmayla Akdenizin büyük bir bölümüne egemen olmuştu. Ne var ki kendisi için bir yüzyıldır Cebelitarık'a sahip olan, beş yıldır Malta'yı ellerinde tutan, Berberilerin etkinliklerini gitgide kısıtlayan İngilizleri sevmek için hiçbir olumlu neden yoksa da Cezayir'i sürekli bombardıman eden Fransızları, İspanyolları, Hollandalıları, Cenevizlileri ve Venediklileri de sevmesi için bir nedeni yoktu.

Her halü kârda ilk iş Kartal'la ilişki kurmanın yolunu bulmaktı çünkü sürekli olarak saldırılara karşı korunma kaygıları içinde yaşayan Kartal on sekiz sağır ve dilsiz muhafız tarafından bir an bile yalnız bırakılmıyordu; bunların tek görevi de efendilerine üç adım kadar yaklaşan herkesi öldürmekti.

İmparator, ilk belirtileri bile son derece umutsuz görünen bu zorlukların üstesinden gelebilecek nadir kuşu nerede bulabileceğini düşünürken, Carel Van Loorens'e kulak verdi ve onunla görüşürken rastlantının gene kendisinden yana çıktığına inandı; İmparator, van Loorens'in mükemmel biçimde arapça konuştuğunu biliyordu ve Mısır'da zekâsını, çabuk karar verebilme yeteneğini, diplomatlığını ve cesaretini ölçme olanağını bulmuştu. Ve Napoléon Cezayir'de Hokab el-Uakt'a bir mesaj verme görevini üstlenirse Nil'in kaynaklarına bir seferi tereddütsüz finanse edeceğini söyledi.

Birkaç hafta sonra, saygın Hacı Abdülaziz Ebu Bekir adıyla zengin bir Basralı tüccar kılığına giren Carel van Loorens uzun bir deve kervanı ve İmparatorluk muhafız alayının seçkin yirmi Memluklusundan oluşan bir kortejle Cezayir'e girdi. En kaliteli halıları, silahları, incileri, süngerleri, kumaşları ve baharatları götürmüştü oraya; Cezayir o dönemde Berberi korsanlarının talanlarıyla yönlerinden saptırdıkları bütün dünyadan gelen malların rahatça bulunabileceği çok zengin bir kent olmasına karşın bu mallar kısa sürede müşteri buldu. Ama Loorens üç demir kasayı kendisi saklıyordu ve

içinde ne olduğunu soran herkese aynı yanıtı veriyordu: "Bu kasalardaki hazineleri Hokab el-Uakt'dan başka hiç kimse görmeye layık değildir."

Gelişinin dördüncü günü Kartal'ın üç adamı Loorens'in kapısına dayandılar ve kendilerini izlemesi için bir işaret çaktılar ona. Kabul etti. Onu kalın deri perdelerle çok sıkı örtülmüş, taşıyıcılı bir iskemleye bindirdiler. Kent dışına götürdüler. Üstünü sıkıca aradıktan sonra boş bir murabıt tekkesine kapattılar. Saatler geçti. Nihayet hava karardı, Hokab muhafızlarının birkaçının arkasında göründü:

– Kasaları açtırdım, boştu, dedi.

– Sana bu kasaların taşıyabileceğinin dört katı altın teklif etmeye geldim!

– Ne yapayım senin altınını? En küçük İspanyol kadırgası bana yedi katını verir onun!

– Son kadırganı ne zaman ele geçirdin? İngilizler batırıyor bütün galyotları ve sen İngilizlere saldırmaya cesaret edemiyorsun. Onların üç direkli yelkenlilerinin yanında senin küçük kadırgaların kayık gibi kalıyor!

– Kim gönderdi seni?

– Sen bir kartalsın ve sana yalnızca başka bir kartal hitap edebilir! Sana Fransızların İmparatoru I. Napoléon'dan bir mesaj getirdim!

Hiç kuşkusuz Hokab el-Uakt I. Napoléon'un kim olduğunu biliyordu ve kuşkusuz ona büyük değer veriyordu çünkü kendisine yapılan teklife açıkça yanıt vermiş olmamakla birlikte hemen o anda Carel van Loorens'in bir elçi olduğunu anladı ve ona çok kibar davranmaya başladı; onu sarayına davet etti; sarayı denize nazır büyük bir kaleydi ve hünnap ağaçları, keçiboynuzu, zakkum ağaçları ve evcil gazallerle dolu kat kat bahçeler vardı burada; kalede onuruna verilen şölenlerde Kartal, kendisine Amerika ve Asya'dan gelmiş ender bulunan yiyecekler tattırdı. Karşılık olarak her gün öğleden sonraları Loorens Arap'a maceralarını anlatıyordu ve gördüğü büyülü kentlerden söz ediyordu: altmış gümüş kubbeli kent Diomira, yüz kuyulu kent İsaura, su kenti Smeraldine ve güneş ışığı geçiren alçıtaşından kapıları, yılansı süslü alınlıklı mercan sütunları, gümüş kabuklu dansöz gölgelerinin meduza biçimli fenerler altında yüzdüğü akvaryumlar gibi camdan villalarıyla Moriane.

Loorens yaklaşık bir haftadır Kartal'ın konuğuydu. Bir akşam kaldığı odanın önündeki bahçede yalnız başına nefis bir moka içiyor,

bir yandan da gülsuyu kokulu nargilesinin kehribar borusundan çekiyordu. Gecenin içinde yükselen pek hoş bir ses duydu birden. Semavi ve melankolik bir kadın sesiydi bu ve söylediği hava Loorens'e o kadar yakın geldi ki müzik ve sözlere iyice kulak verdi ve Adrian Villart'ın şarkısını duyunca çok şaşırdı:

Güzel mevsim bitiyor
Asık yüzlü kış geri geliyor
Çiçekler ve yapraklar soluyor, düşüyor
Ormanlarda ve çalılıklarda
Küçük kuşlar ötmüyor artık
Şarkı söylerken her şeyi kirletiyor gibiyim
Her şey yolumu şaşırtıyor bana.

Loorens yerinden kalktı ve sesin geldiği tarafa yöneldi, kalenin girintili bir yerinde, kıyı resiflerinin tam üstünde, odalarının hemen hemen on metre üstünde, tamamen yaldızlı kafeslerle kapanmış, gecenin karanlığında reçineli çırakmanların tatlı ışıklarıyla aydınlatılmış bir taraçada o kadar güzel bir kadın gördü ki her türlü ihtiyatı unutarak, taraçanın korkuluğunu aştı, dar bir çıkma boyunca ilerleyerek ve kayalıkların girinti çıkıntılarından yararlanarak kalenin öteki kanadına ulaştı, kadına yaklaşarak alçak sesle seslendi. Kadın duydu sesini, kaçıyor gibi yaptı, sonra döndü, geldi ve ona yaklaşarak soluğu kesilmiş bir halde acıklı hikâyesini anlatmaya başladı.

Adı Ursula von Littau'ydu. Friedrich-Wilhelm II'nin eski yaverinin kızıydı, on beş yaşında Potsdam'da İspanya elçisinin oğlu Alvero Sanchez del Estero'yla evlenmişti. Malaga'daki müstakbel eşine giderken içinde bulunduğu korvet Berberilerin saldırısına uğramıştı. Sağ kalmasını yalnızca güzelliğine borçluydu ve on yıldır, öteki on beş karısıyla birlikte Zamanın Kartalı'nın haremindeydi.

Carel van Loorens yarı yarıya boşluğa asılmış halde Ursula von Littau'yu dinlemişti ve hikâyesini bitirdiğinde de ertesi günden tezi yok kendisini kurtaracağına dair yemin etti. Ve verdiği söze teminat olarak da parmağına şövalye yüzüğünü geçirdi; bu yüzüğün taşı yumurtayı andırıyordu ve üstündeki süt beyaz korindona yatık bir 8 rakamı kazılmış bir taş konmuştu. Kendisine "Eskilere göre bu taş hafızanın simgesiydi ve bir efsaneye göre bu yüzüğü bir kez gören onu bir daha unutamazdı." dedi.

Loorens İmparatorun verdiği görevi tamamen boş vererek, yirmi

dört saat dolmadan Ursula von Littau'yu kaçırmayı başardı. Ertesi akşam, gündüz gerekli araç gereci sağladıktan sonra, haremin taraçasının dibine geldi. Ceplerinden birinden koyu renk ve ağır bir şişe çıkardı, demir kafesin birçok yerine birkaç damla uçucu bir sıvı boşalttı. Asidin tahriş edici etkisiyle demir çubuklar dağılmaya başladı ve Loorens Prusyah genç kadının kaçmasını sağlayan dar bir çıkış yeri oluşturdu.

Kadın geceyarısına doğru geldi. Ortalık zifiri karanlıktı. Çok uzaklarda Kartal'ın odalarının önünde muhafızlar uyuşuk uyuşuk gidip geliyordu. Loorens kalenin dibine kadar bir ip merdiven uzattı. Önce Ursula sonra kendisi bu ipten yararlanarak yirmi beş metre aşağıda kayalıklar ve su resifleriyle çevrili küçük kumlu koya indiler.

Adamlarından ikisi, hırsız fenerli iki Memluklu kendilerini bu kumsalda bekliyordu. Onları kayalıklar arasından, yalıyarın dibindeki çakıltaşı döküntülerinin içinden geçirerek ve derin çamura bata çıka kurumuş bir derenin ağzına kadar götürdüler. Adamlarının geri kalanı orada kendilerini bekliyorlardı. Ursula von Littau, develerin taşıdığı ve içinde genellikle kadınların bulunduğu bir tür yuvarlak çadır olan bir atatişe tırmandı ve kervan yola koyuldu.

Loorens İspanyol etkisinin hissedildiği Oran'a ulaşmayı planlıyordu. Ama fırsat bulamadı buna. Şafak sökerken Cezayir'e ancak birkaç saatlik bir mesafedeyken Kartal'ın adamları yetiştiler ve saldırdılar. Çarpışma kısa sürdü ve Memluluklular için felaket oldu. Loorens'in kendisi de pek fazla bir şey göremedi çünkü dazlak kafalı herkül gibi biri onu bir yumrukta yere serdi.

Carel Van Loorens her tarafı sızlayarak ayıldığında hücreye benzer bir odadaydı: büyük döşeme taşları, demir halkah karanlık ve çıplak bir duvar. Işık ince bir biçimde işlenmiş küçük çubuklarla kaplı yuvarlak bir pencereden giriyordu. Loorens buraya yaklaştı ve hapishanesinin küçücük bir hurma bahçesiyle çevrili bir kuyu ve üç dört küçük kulübeden oluşmuş bir köy olduğunu gördü. Kartalın adamları açıkta kılıçlarını biliyor, oklarını sivriltiyor, binicilik talimleri yapıyorlardı.

Birdenbire kapı açıldı ve üç kişi girdi içeri. Loorens'i kaptıkları gibi köyün birkaç yüz metre uzağında, kumulların öte tarafında, kum çöllerinin vahada geri aldığı palmiyelerin ortasına götürdüler; onu orada kamp yatağı ve ameliyat masası gibi kullanılan tahta bir çatıya bütün bedenini ve uzuvlarını birkaç kez saran uzun bir deri

kayışla bağladılar. Sonra dörtnala uzaklaştılar oradan.

Akşam olmaya başlıyordu. Loorens gece soğuktan ölmezse ertesi gün güneşte yanacağını biliyordu, kendisini "güneş enerjisiyle çalışan demirci ocağı"nda bulacağından emindi. Bu projeyi Hokab'a anlattığını ve Arap'ın düşünceli bir biçimde kafasını sallayarak çöl güneşinin aynalara gereksinimi yoktur, diye mırıldandığını anımsıyordu. Ve Kartal'ın kendisini öldürmek için böyle bir işkenceyi seçmesinin nedeninin, bu sözlerin anlamını ona iyice öğretmek olduğunu düşündü.

Yıllar sonra Napoléon'un artık kendisini tutuklatamayacağından ve Rustan'ın da onun hatası yüzünden öldürülen yirmi arkadaşının intikamını almak için kendisini öldüremeyeceğinden emin olduğunda, Carel Van Loorens başından geçen macerayla ilgili olarak kısa bir yazı yazdı ve bunu Prusya kralına ulaştırdı; umudu, kralın, merhum babasının yaverinin kızını kurtarmaya çalıştığından dolayı kendisine bir aylık bağlamasıydı. Bu anı yazısında kurtuluşuna nasıl mutlu bir rastlantının neden olduğunu anlattı; kartalın adamlarının kendisini bağlamak için kullandıkları uzun bir deri kayışın yol açtığı rastlantıydı bu. Eğer halfa, kenevir ya da bir bez kullanmış olsaydılar, imkân yok kurtulamazdı. Ama herkesin bildiği gibi deri, terin etkisiyle gevşer; ve Loorens birkaç saat içinde, kendisini komanın eşiğine getiren titremelerden sonra ürperme ve solumalarla karışık eğilip bükülmelerle etine gömülmüş olan kayışın her hareketinden sonra yavaş yavaş çözülmeye başladığını fark etti. Öylesine bitkin düşmüştü ki çektiği müthiş sıkıntıya rağmen kâbuslarla kesilen ateşli bir uykuya daldı; her yandan saldırıya geçen fare sürüleri dişlerini vücuduna geçiriyor ve canlı et parçaları koparıyorlardı sanki. Kan ter içinde soluk soluğa uyandı ve sonunda şiş ayağının serbestçe hareket etmeye başladığını fark etti.

Birkaç saat sonra bağlarını çözmüştü. Gece dondurucu bir ayaz çıkmıştı ve şiddetli rüzgârın savurduğu kum tanecikleri zaten bitkin durumda olan bedenini yakıyordu. Loorens umutsuzluğun verdiği güçle kumda bir delik açtı ve bağlanmış olduğu ağır ağaç çatıyı üstüne alarak olabildiğince gizlendi kuma.

Uyuyamadı ve uzun süre soğuğa karşı, gözlerine ve ağzına giren ve el ve ayak bileklerindeki yaralara dolan kuma karşı mücadele ederek durumunu açık seçik belirlemeye çalıştı. Pek parlak bir durumda değildi: kuşkusuz hareket serbestisi kazanmıştı ve bu korkunç ge-

ceden kesinlikle sağ çıkacaktı ama ekmeksiz ve susuz olduğundan da tehlikeli bir durumdaydı, nereden yiyecek bulacağını bilemiyordu; kendisini bu duruma mahkûm edenlerin bulunduğu birkaç yüz metre ilerdeki vahada bulabilirdi yiyecek ancak.

Böyle giderse hayatta kalabilmesi için hiçbir şansı yoktu. Bu kesinlik rahatlattı onu: bu durumda kurtuluşu cesareti, zekâsı ve gücüne değil yalnız ve yalnızca yazgısına bağlıydı.

Nihayet güneş doğdu. Loorens deliğinden çıktı, ayağa kalktı ve birkaç adım atmayı başardı. Önünde, kumulların ötesinde palmiyelerin tepeleri açıkça seçiliyordu. Vahadan hiç ses gelmiyordu. Loorens umutlarının yeniden doğmakta olduğunu hissetti: eğer Kartal'ın adamları görevlerini tamamlayıp tesadüfi inlerini terk edip, Cezayir'e dönmüşlerse bu demekti ki hem sahil boşalmıştı hem de vahada su ve yiyecek bulabilecekti. Bu umut ona palmiyelere kadar sürüklenme cesareti verdi.

Yürüttüğü mantık yanlış ya da en azından varsayımsaldı ama hiç değilse bir noktada doğrulandı: vahada hiç kimse yoktu. Yarıdan çoğu çökmüş olan kulübeler yıllardan beri boşaltılmış gibiydi, kuyu kurumuştu ve akreplerle kaynıyordu, palmiyeler son demlerini yaşıyordu.

Loorens birkaç saat dinlendi ve yaralarını palmiyelerle pansumanladı. Sonra kuzeye doğru yürümeye başladı. Mekanik adımlarla gidiyordu ve şimdi sanrılar içinde bir kum çölü manzarası değildi gördüğü; şimdi sivri uçlu, sararmış cılız bitkilerle taşlı bir manzara görüyordu; kimi zaman da beyaz ve ezik bir eşek iskeleti ya da vaktiyle belki bir çoban barınağı işlevi görmüş olan yarısı çökmüş taş yığınları görüyordu. Sonra yeniden alacakaranlık bastığı sırada önünde ve çok uzaklarda yarıklarla ve çatlaklarla dolu kurak bir bölgenin dibinde develer, keçiler ve çadırlar gördüğünü sandı.

Bir Berberi kampıydı burası. Oraya ulaştığında karanlık bastırmıştı ve adamların çevresinde oturmuş olduğu ateşin önünde çöktü.

Bir haftadan fazla onlarla birlikte kaldı. Birkaç sözcük dışında Arapça bilmiyorlardı ve kendisiyle de pek bir yakınlık kurmadılar ama gene de tedavi ettiler, giysilerini yamadılar ve ayrılırken de su, yiyecek ve bir hançer verdiler; hançerin sapı ince arabesklerle süslenmiş bakır bir lamelle kuşaklanmış parlak bir taştan yapılmıştı. Bu kumlu toprağa çıplak basmaya alışık olmayan ayaklarını korumak için de geniş bir deri kayışla ayağa geçirilen tahta nalınlar yaptılar;

bu nalınlara o kadar alıştı ki bir daha Avrupa ayakkabılarına dönemedi bir türlü.

Birkaç hafta sonra Carel Van Loorens Oran'da güvenlik içindeydi. Ursula von Littau'nun durumu hakkında hiçbir şey bilmiyordu ve genç kadını kurtarma amacına yönelik ceza hareketi örgütleme çabalarından bir sonuç alamadı. 1816'da Zamanın Kartalı yirmi yedi ağustosta bir İngiliz-Hollanda filosunun Cezayir'i bombardımanı sırasında öldürülünce haremindeki kadınlardan zavallı Prusyalı kadının sadakatsiz kadınların uğradığı akıbete düştüğü öğrenildi; ağzı dikilen deri bir torba içinde kaleden denize atılmıştı.

Carel Van Loorens yaklaşık kırk yıl daha yaşadı. John Ross takma adıyla Ceuta eyaletinde kütüphaneci oldu ve kalan günlerini Kurtuba sarayı şairlerini kopya ederek kütüphanedeki kitapların başlarındaki boş sayfalara üzerinde ünlü *Non frustra vixi* özdeyişi bulunan amonit fosil markaları yapıştırarak geçirdi.

yetmiş dokuzuncu bölüm

Merdivenler, 11

Rorschash'ların iki kanatlı kapısı açık. İki bavul, iki gemi sandığı sahanlığa çekilmiş; sandıklar çivili deriyle güçlendirilmiş ve birçok etiket var üzerlerinde. Girişte, koyu renk parkeli, insan boyu uzunluğunda doğramaları, Ludwigshafen'in bir *Bierstube*'sinden gelmiş geyikgil boynuzu biçiminde "açık renk rustik askıları" ve vasat bir ışık veren, üçgen motiflerle süslü yarımküre cam bir vazo biçiminde art nouveau stili bir avizesi bulunan bölmede üçüncü bir sandık daha duruyor.

Olivia Rorschash bu gece yarısı Saint-Lazare Garı'ndan 56. dünya seyahati için yola çıkıyor. İlk kez kendisine eşlik edecek olan yeğeni dört emanetçiyle birlikte geldi. On altı yaşlarında, çok uzun boylu, bukle biçiminde omuzlarına dökülen simsiyah saçlı, yaşıyla kesinlikle ilgisi olmayan bir incelikle giyinmiş bir çocuktu: düğmeleri neredeyse göbeğine kadar açık beyaz bir gömlek, deri bir ceket, şeftali rengi bir fular ve geniş teksas çizmeleri içine sokulmuş toprak rengi bir cin. Bavullardan birinin üstüne oturmuş ve bir yandan bir kola şişesine daldırılmış bir kamışı emerken bir yandan da bir seyahat şirketi tarafından yayımlanmış küçük bir turizm-reklam broşürü *Fransızın New York Kılavuzu*'nu karıştırıyor.

Bin dokuz yüz otuzda Sidney'de doğan Olivia Norvell sekiz yaşında, Royal Theater'da *Alayın Maskotu*'nun bir adaptasyonunu yorumladığında Avustralya'da en çok övülen çocuklardan biri oldu; bu oyunda Shirley Temple'ın sinemada üstlendiği rolü almıştı. Öyle büyük bir başarı kazandı ki oyun yalnızca iki yıl kapalı gişe oynamakla kalmadı, Olivia yeni bir oyun için, dolaylı olarak Lewis Caroll'den

esinlenilerek ve onun için özel olarak Melbourne'dan getirilen bir yazar tarafından yazılmış *Alice'in Rüyası*'nda Alice rolü için çalışmalara başladığını duyurduğunda başlangıçta öngörülen iki yüz gösteri için bütün biletler prömiyerden altı ay önce satılmış ve tiyatro yönetimi daha sonraki muhtemel gösteriler için bekleme listeleri açmak zorunda kalmıştı.

Etkin bir adamının yol gösterdiği, becerikli iş kadını annesi Eleanor Norvell bir yandan kızının bu başarılı kariyerini sürdürmesine izin verirken bir yandan da bir süre sonra ülkenin en ünlü mankeni olan küçük kızın müthiş popüleritesinden olabildiğince yararlanıyordu. Ve bütün Avustralya kısa sürede Olivia'yı bir oyuncak ayıyı okşarken ya da duygulu ana babasının profesyonel bakışı altında kendisinden daha büyük bir ansiklopediyi (*Let your Child enter the Realm of Knowledge!*) karıştırırken veya kasketi ve askılı pantolonuyla kaldırım kenarına oturmuş Yol güvenliğinin bir tür Avustralyalı atası için birbirinin tıpatıp aynısı üç Cam, Cem, Cin'le aşık oynayan bir sokak çocuğu gibi gösteren çekilmiş fotoğraflar ve gazetelerle dolup taştı.

Annesi ve menajeri yeniyetmeliğin, dahası buluğ çağının bu küçük canlı bebeğin kariyerini olumsuz biçimde etkileyeceğinden çok endişe etmelerine rağmen Olivia sürekli hayranlık uyandıran bir nesne olarak on altı yaşına geldi; öyle ki batı kıyısındaki bazı yerlerde fotoğraflarını basma hakkını elinde bulunduran gizli reklamcı haftalık yayın organı, zamanında gelmediğinde ayaklanmalar baş gösteriyordu. İşte bu dönemde en yüce zafer gerçekleşti ve Jeremy Bishop'la evlendi.

Avustralya'nın bütün küçük ve genç kızları gibi Olivia da 1940 ve 1945 arasında birçok askerin savaş anası oldu. Bütün birliklere imzalı fotoğrafını göndermişti; üstelik ayda bir kez savaşta şu ya da bu şekilde kendini gösteren bir askere ya da assubaya kısa bir mektup yazıyordu.

28. deniz piyade alayının (bu alaya ünlü albay Arnhem Palmerston komuta ediyordu ve albay yüzündeki yıldırım çarpmışçasına oluşmuş beyaz iz nedeniyle *İhtiyar Şimşek* lakabıyla tanınıyordu) gönüllü askeri Jeremy Bishop ikinci sınıfa seçilmiş en mutlu askerlerden biriydi: 1942'de kanlı Mercan deniz savaşı sırasında denize düşen teğmenini kurtardığında Victoria Cross'la birlikte Olivia Norvell'den elyazısıyla yazılmış bir mektup aldı. Mektup her biri bir öpücük de-

ğerinde on kadar haç işaretinin arkasından "Seni bütün kalbimle kucaklarım!" sözleriyle son buluyordu.

Bu mektubu üstünde bir muska gibi taşıyan Bishop bunun gibi bir mektup daha alacağına yemin etti ve bu amaçla da ses getirecek eylemlerini artırdı: Guadalcanal'dan Okinawa'ya, Tarawa'dan Gilbert'lerden, Marshall'lardan, Guam, Baatan, Marianne Adaları ve İwo-Jima'ya kadar gereken her şeyi yaptı ve savaş sonunda tüm Okyanusya'nın en fazla madalya kazanmış birinci sınıf askeri oldu.

Gençlerin bu iki idolü arasında evlilik gerekli olmuştu ve Avustralya'nın ulusal bayram günü, yirmi altı ocak 1946 günü büyük bir ihtişam içinde kutlandı bu gün. O dönemde Avustralya-Asya ve Antarktika'nın bütün Hıristiyan kiliseleri papalık naibi olan kardinal Fringilli'nin büyük Melbourne stadında yaptığı nikâh duasına kırk beş bini aşkın kişi katıldı. Daha sonra bu kalabalık, kişi başına on Avustralya doları karşılığında – yaklaşık yetmiş frank – genç çiftin yeni konutlarına sokuldular ve dünyanın beş bölgesinden gelmiş armağanların önünden geçtiler: ABD başkanı Nathaniel Hawthorne'un manda derisi ciltli külliyatını hediye etmişti; Brisbane'li daktilo Madam Plattner çifte, yazı makinesinin harflerinden çizdiği resimlerini; *Olivia Fan Club of Tasmania,* Olivia adını oluşturmak üzere birarada gelebilecek biçimde eğitilmiş yetmişbir fare, Savunma Bakanı'ysa Sir Martin Frobisher'ın, Labrador'dan dönüşünde Kraliçe Elizabeth'e hediye etmiş olduğunun daha uzunu bir deniz gergedanı boynuzu hediye etmişti. Fazladan on dolar verenler yatak odasına bile girip buradaki sekoya ağacından yapılmış karyolayı görebilirlerdi: bu karyola *Orman Sanayileri ve Yan Sanayileri Meslek Birlikleri ve Ulusal Ormancılar Oduncular Sendikası*'nın ortak hediyesiydi. Nihayet, akşam büyük bir resepsiyon sırasında Hollywood'dan özel bir uçakla getirtilen Bing Crosby, Ernst Krenek'in en parlak öğrencilerinden birinin genç çiftin onuruna bestelediği *Düğün Marşı*'nın bir uyarlamasını söyledi.

[1]Bu onun ilk evliliği oldu. On iki gün sürdü. Rorschash onun beşinci kocası oldu. Bu arada arka arkaya bıyıklı ve tozluklu dizlikli, bıyıklı bir Avusturya askeri rolünü oynarken tanıdığı ve kendisini dört ay sonra Bruges'de bir lokantada gül satmaya gelen bir İtalyan kadını için bırakıp giden bir jönprömiyeyle; Serambled Eggs adlı uzun ve kıvırcık tüylü köpeğinden hiçbir zaman ayrılmayan bir İngiliz lorduyla; ve dökümhanelerini villasının terasından, tekerlekli san-

dalyesinde, bacaklarının arasında sabah postasıyla gelen dünyanın bütün gazeteleriyle, yöneten Racine'li (Chicago ve Milwaukee arasında, Wisconsin) kötürüm bir sanayiciyle evlendi.

Rémi Rorschash'a dördüncü kez boşanmasından birkaç hafta sonra şubat 1958'da Davos'da klasik Amerikan komedilerine layık koşullarda rastladı. Bir kitapçıda, bir gün önce televizyonda bazı röprodüksiyonlarını gördüğü *Duc de Berry'nin Çok Zengin Koleksiyonları* üzerine bir kitap arıyordu. Elde bulunan tek nüshası biraz önce satın alınmıştı ve geçkince ama eli ayağı tutan, tatlı müşteri kasaya ödeme yapmaktaydı. Olivia hiç tereddüt etmeden adama doğru gitti, kendisini tanıttı ve kitabı ondan geri almak istediğini söyledi. Bu adam Rorschash'dan başkası değildi, teklifi kabul etmedi ama sonunda paylaşmaya razı oldular.

sekseninci bölüm

Bartlebooth, 3

Ekim 1887'de Edinburgh'da *Royal Historical Society ve British Association for the Advencement of Sciences*'ın himayelerinde gerçekleşen Üçüncü Uluslararası Tarih Bilimleri kongresinde iki bildiri uluslararası bilim topluluğunu müthiş bir biçimde sarstı ve hatta kamuoyunda da birkaç hafta boyunca geniş ölçüde tartışıldı.

İlk bildiri Strasbourg üniversitesinden Profesör Zapfenschuppe tarafından Almanca olarak yapıldı. Bildirinin başlığı şöyleydi: *Untersuchungen über dem Taufe Amerikas*. Yazar Saint-Dié Piskoposluğu mahzenlerinden çıkarılan arşivleri incelerken hiç kuşkusuz 1495'te Germain Lud tarafından kurulmuş olan ünlü basımevinden gelmiş bir eski kitap yığını bulmuştu. Bu kitaplar arasında sayısız on altıncı yüzyıl metninin kaynak olarak gösterdiği ama hiçbir nüshası görülmemiş olan bir Atlas vardı; Saint-Dié haritacılarının en ünlüsü olan ve Hylacomilus adıyla tanınan Martin Waldeseemüller'in ünlü *Cosmographiae introductio cum quibusdam geometriae ac astronomiae principiis ad eam rem necessariis, insuper quatuor Americii Vespucii navigationes*'iydi bu yapıt. Kristof Kolomb'un keşfettiği ve kendisinin Batı Hint Adaları adını verdiği yeni kıta ilk kez bu yürek biçimindeki atlasta TERRA AMERICI VEL AMERICA adıyla yer almıştı ve atlasın üzerindeki tarih –1507– Amerigo Vespucci konusunda yaklaşık üç yüz yıldır süren ve bitmek bilmeyen tartışmaları nihayet sona erdiriyordu: kimilerine göre samimi bir insan, mükemmel ve titiz bir araştırmacıydı; hiçbir zaman bir kıtaya adını verme onuruna sahip olacağını düşünmemişti; bunu hiçbir zaman öğrenemedi ya da ölüm döşeğinde haberdar oldu (ve birçok romantik gravürde –bunlar arasında Tony Johannot'nunki de vardı– ihtiyar kâşif 1512'de Sevil-

la'da dostları arasında görülmektedir; elini, gözyaşları içinde başucuna çökmüş, yeni kıta üzerindeki AMERICA sözcüğünü son kez gözleriyle görmesi için kendisine doğru uzattığı bir atlasa koymuştur); ama kimileri için de Pinzón Kardeşler türünden bir maceraperestti ve o da onlar gibi Kolomb'u safdışı edip, onun yaptığı keşifleri kendine mal etmek için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Profesör Zapfenschuppe sayesinde nihayet kanıtlanmıştı ki yeni toprakları Amerika olarak adlandırma geleneği Vespucci zamanından kalma bir alışkanlıktı. Günlükleri ve mektupları böyle bir şeyden söz etmemekle birlikte Vespucci kuşkusuz haberliydi bundan: yalanlama ya da tekzip olmaması ve adlandırmanın kalıcı oluşu şu görüşü kanıtlamaya yönelikti aslında: sonuç olarak, iyi niyetle kesinlikle Cenovalı'dan daha çok "keşfettiğine" inandığı bir kıtaya adını vermiş olmaktan hoşnutsuzluk duymaması gerekirdi; Cenovalı sonuç olarak birkaç adayı keşfedebilmişti ve esas anlamıyla kıtayı çok daha sonraki yıllarda, 1498-1500 arasında üçüncü seyahati sırasında Orinoco ağzını ziyarete gittiğinde ve nihayet bu hidrografik sistemin uçsuz bucaksızlığının bilinmeyen çok geniş bir toprağın tartışılmaz belirtisi olduğunun farkına vardığında keşfetti.

Ama ikinci bildiri çok daha sansasyoneldi. *New İnsights into Early Denominations of America* adlı bu bildirinin sahibi Havana'da Maestranza'da çoğu Santa Catalina kalesinden gelmiş yaklaşık yirmi bin haritalık bir koleksiyon üstünde çalışan Juan Mariana de Zaccaria adlı bir İspanyol arşivciydi. Juan Mariana de Zaccaria bu koleksiyonda, üzerinde yeni kıtanın açık seçik biçimde TERRA COLUMBIA adıyla belirtilmiş olduğu 1503 tarihli bir düzlemyuvar bulmuştu.

Oturum başkanı sarsılmaz soğukkanlılığı hiçbir zaman yeteri kadar değerlendirilmemiş olan Caledonian Society'nin daimi sekreteri yaşlı lord Smighart Colquhoun of Darroch *Old College*'ın büyük anfiteatrının sade ve gösterişsiz tavanlarını çınlatan şaşkınlık, coşku, inanınama ve mutluluk haykırışlarını susturmayı başardığında ve salona gerçek bir bilim adamının hiçbir zaman vazgeçemeyeceği ağırbaşlılık, tarafsızlık ve nesnellikle daha bir bağdaşan nispi bir rahatlık hâkim olduğunda Zaccaria tezini açıklamaya yeniden başlayabildi ve kısa ama yeni dünyanın geniş bir bölümünü (Orta Amerika, Antiller, Venezuela ve Guyana kıyıları) belirgin biçimde tanıtan bir gösteri yaptı; bu gösterisini düzlemyuvarı bir bütün halinde gösteren gerilimi artırıcı fotoğrafların eşliğinde ve

TE RA COI B I A

harflerinin birkaç santimetresini çevrelediği bir parçanın agrandismanıyla –oldukça yıpranmış– yaptı.

Zaccaria günün kahramanı oldu ve Glascow'daki Scotsman, *Scottish Daily Mail*, *Scottish Daily Express* ve *Aberdeen*'deki *Press and Journal* ve tabii ki *Times* ve *Daily Mail* muhabirleri haberi bütün dünyaya yayma görevini üstlendiler. Ama birkaç hafta sonra Zaccaria Havana'dan dönerken *American Journal of Cartography* (değerli belge bu yayın organında katlanabilen bir broşür biçiminde verilecekti) için kaleme aldığı makaleye son kez bir göz atarken Dieppe Müzesi müdürü Florentin Gilet-Burnachs diye birisinden bir mektup aldı: tesadüfen *Moniteur Universel*'in bir sayısını açmış ve burada kongreyle ilgili bir özet yazısı okumuş, özellikle de arşivcinin Yeni Dünya'nın 1503'te KOLOMBİYA olarak adlandırıldığını kanıtlamak için başvurduğu yıpranmış belgenin tanımıyla ilgili yazıyla ilgilenmişti.

Arada Monsieur de Cuverville adında birinden söz eden("coşku tarihçiyle ilgili bir ruhsal durum değildir") Florentin Gilet-Burnachs bir yandan Zaccaria'nın parlak bildirisinin hakkını teslim ederken bir yandan da kendi kendine revolution(devrim) yerine révélation (açınlama) demiş olmak, dikkatle incelenmesi gereken bir durum değil midir? diye soruyordu. Kuşkusuz zor bir işti bu.

KOL B I A

yerine

KOLOMB Y A

ve bu yorumda genel eğilimi çok güzel açıklıyordu: Batı Hint Adaları'nın KOLOMBİYA olarak adlandırılmış olduğu bir haritayı ele geçiren coğrafyacılar ve tarihçiler tarihsel bir yanılgıyı düzelttikleri kanaatindeydiler; Batı dünyası ilk kez kendisinin fethettiği topraklara adının verilmesi gerekli olan Kristof Kolomb'un adını gaspettiği için Amerigo Vespucci'ye sitem ediyordu; kongre Zaccaria'yı alkışlayarak Cenovalı denizcinin itibarını iade ettiğini ve yaklaşık dört yüz yıllık bir adaletsizliği düzelttiğini sanmıştı.

Müzeci şöyle sürdürüyordu görüşlerini: on beşinci yüzyılın son

çeyreğinde Cabot'dan Cabral'e, Gomes'den Verrazano'ya bir düzine denizci Hint yolunu Batı'dan aradılar –ve şuraya gelmek istiyordu böylelikle– ve on sekizinci yüzyılın sonuna kadar geçerli bir Dieppe geleneği "Amerika"nın keşfini Dieppe'in Cousin le Hardy diye bilinen ve Cenovalı'dan beş yıl önce 1487-1488'de Antiller'e gitmiş olan Jean Cousin'e mal ediyordu. Arınatör Jean Ango'nun emriyle çıkarılan ve yüzyılın en iyilerinden biri olarak kabul edilen Desceliers ve Nicolas Desliens'le birlikte Dieppe Haritacılık Okulu'nu oluşturan haritaların bir bölümüne sahip olan Dieppe Müzesi'nde özellikle 1521 tarihli yani Maestranza'nın haritasından açıkça daha eski olan bir harita vardı; bu haritada Honduras körfezi –Kristof Kolomb'un derin körfezi– MARE CONSO diye adlandırılmıştı; bu açıkça Cousin ya da Cousine'in denizi MARE CONSOBRİNİA'nın kısaltmasıydı (yoksa Lebrun-Brettil'in aptalca iddia ettiği gibi MARE CONSOLATRİX olarak değil).

Florentin Gilet-Burnachs Zaccaria'nın

KOLO M B I A

gibi okuduğunu acımasız biçimde

KOL B I A

olarak okumakta ısrar ediyordu, ki bu da son üç harfin ayrılmasıyla

KONSOBR N A

olarak okunabilirdi.

Sonuç olarak kütüphaneci Zaccaria'ya 1503 tarihli haritanın kökenini dikkatli bir biçimde anımsatıyordu. Eğer Portekiz, İspanyol, Cenova ya da Venedik yapımıysa

KOL B I A

kendisi HİNT sözcüğünü empoze etmiş olsa bile gerçekten de Kolomb'un adı olabilirdi. Her halü kârda ünü yalnızca Dieppe'de köklü

biçimde bilinen ve kendisine yeni yeni yollar açmış olan ve kendisi kadar cesur denizcilerin Tréport'dan başlayarak Saint-Valéry-en-Caux, Fécamp, Etretat ve Honfleur'de karşı çıkılan Jean Cousin'in adı olamazdı. Buna karşılık eğer harita Dieppe okulu kökenliyse – rüzgâr güllerinden birinin ortasındaki küçük d ile süslü bir monogramın varlığıyla kolayca doğrulabilirdi bu – söz konusu olan kesinlikle TERRA CONSOBRİNİA'ydı.

Gilet-Burnachs nihayet son bir notla şunu ekliyordu: monogram birbirinin içine geçmiş iki R'den oluşmuştu ve bu düzlemyuvarın, Jean Cousin'in yolculuklarından birine gerçekten katıldığı kabul edilen ve Okulun ilk haritacılarından biri olarak bilinen Renaud Régnier'nin yapıtı olduğu anlamına geliyordu. Bu Renaud Régnier aynı zamanda birkaç yıl sonra, 1520'ye doğru bir Kuzey-Amerika kıyıları haritası yapmıştı ve müthiş bir rastlantıyla buraya TERRA MARİA adını vermişti; bu bölge bir yüzyıl sonra IV. Henri'nin kızı ve I. Charles d'Angleterre'in karısı Henriette Marie-de-France vesilesiyle MARYLAND adını alacaktı.

Zaccaria şerefli bir coğrafyacıydı. Gilet-Burnachs'ın mektubuna önem vermeyebilir, kökenlerini kanıtlayabilecek bütün olanakları yok etmek için düzlemyuvarın kötü durumundan yararlanabilir ve daha sonra da Dieppe müzesi müdürüne bunun bir İspanyol haritası olduğunu ve eleştirilerin geçerli olmadığını söyleyebilirdi. Ama dürüst bir tavırla, ilgili kişiye bunun kesinlikle Renaud Régnier'nin haritası olduğunu bildirdi ve kendisine, toponiminin bu dikenli sorununu ortadan kaldırmak amacıyla iki imzah ortak bir bildiri yayımlamayı önerdi. Bildiri 1888'de *Onomastica* dergisinde çıktı ama üçüncü kongredeki bildiriden çok daha az ilgi gördü.

1503 düzlemyuvarının, bugün Amerika adıyla bilinen kıtanın Cousinie diye adlandırıldığı tek harita olduğu iddiası da sorun olarak ortadaydı. Bu tuhaflık James Sherwood'un kulağına geldi; kendisi bunu bir yıl sonra kimbilir hangi fiyata Havana Üniversitesi Rektörlüğü'nden satın almıştı. Ve böylelikle bu harita bugün Bartlebooth'un duvarlarından birinde asılıdır.

Bartlebooth'un çocukken, büyüdüğü evin girişinde gördüğü bu haritaya olan tutkusu, tek olması nedeniyle değildi; başka bir özelliği vardı bu haritanın: haritada kuzey, haritanın üst kısmında değil altında. O dönemde inanılmaz derecede yaygın olan bu yön değişikliği

uygulaması Bartlebooth'u her zaman büyük ölçüde büyülemiştir; bu ters yüz edilmiş sunuş, ki her zaman yüz seksen derece değil kimi zaman da doksan ya da kırk beş derecedir, alışılmış uzam algılama biçimini sürekli bozuyor ve sözgelimi yalnızca ilkokul öğrenimi görmüş olanların bile çok iyi bildiği Avrupa'nın siluetini, seksen doksan derece sağa doğru oynatıldığında batı yukarda kaldığından bir tür Danimarka'ya benzetiyordu. Ve bu küçük çaptaki alt üst oluşta kendi yapbozcu etkinliklerinin imajı saklıydı.

Bartlebooth hiçbir zaman klasik anlamda bir koleksiyoncu olmadı; otuzlu yılların başından itibaren birbirine benzeyen haritalar aradı ya da arattırdı. Odasında iki harita daha var. Bunlardan birini Hotel Drouot'da bulmuştu: *Imperium Japonicum ... descriptum ab Hadriano Relando*'nun güzel bir baskısı bu ve Amsterdamlı Reinier Otten'in haritasının parçası; uzmanlar bu haritaya çok değer veriyorlar; ama kuzey sağda olduğu için değil; bu haritada ilk kez altmış altı imparatorluk eyaletinin adı Japon ideogramlarıyla verilmiş ve Latin karakterleriyle yazılmış.

Öbürü daha ilginç. Bu Papua Körfezi kıyılarındaki kabilelerin kullandıkları türden bir Pasifik haritası; bambu kamışlarından örülmüş çok ince bir ağ, akıntıları ve hakim rüzgârları belirtiyor; çeşitli yerlere, rastlantısal gibi gözüken ve adaların ve kayalıkların yerini gösteren kabuklar (küçük denizkabukları) serpiştirilmiş. Günümüzdeki bütün haritacıların benimsemiş oldukları normlara oranla bu "harita" bir sapma gibi gözüküyor: ilk bakışta yön, merdiven, mesafe ve konturların gösterilmesi gibi bir şey gözükmüyor; aslında müthiş ve başkalarıyla karşılaştırılamayacak kadar yararlı bir kullanıma hizmet ediyor; Bartlebooth'un bir gün söylemiş olduğu gibi Londra metrosunun planı kesinlikle Londra şehir planında kullanılabilir değildir; metroyla bir yerden bir yere gitmek istediğinizde hiç sorunsuz kullanılabilecek kadar basit ve açık bir kullanım sunmaktadır bu harita.

Bu Pasifik haritası kaptan Barton tarafından getirilmiş; kendisi on dokuzuncu yüzyıl sonunda bir Yeni Gine kabilesi olan Port-Moresby Motularının deniz seferlerini incelemiştir; Trobrian'lıların *Kula*'sının anılmadan geçilemeyeceği seferler. Barton Londra'dan dönüşte çalışmalarını ve bulgularını, gezisini maddi açıdan kısmen desteklemiş olan Bank of Australia'ya takdim etti. Banka bunu bir süre sosyal tesislerinin birinin salonunda sergiledi, sonra da Yeni Zelanda

ve Avustralya için göçmen toplayan yarı özel bir ajans olan Güney Yarımkürenin Gelişmesi İçin Ulusal Vakıf'a hediye etti. Vakıf yirmili yılların sonunda battı ve tasfiye kurulu tarafından satışa çıkarılan Pasifik haritasının varlığı sonunda Bartlebooth'a bildirildi ve o da satın aldı haritayı.

Odanın geri kalan bölümünde hemen hemen hiçbir eşya yok: kalın pergal perdeleri ve ortada bir karyolayla beyaz boyalı aydınlık bir oda burası; bakır dikmeli bir İngiliz karyolası bu; iki yanında İmparatorluk üslubunda iki başucu masası bulunan karyolanın üzerinde çiçekli basma bir örtü var. Sol taraftaki masada oturtmalığı enginar biçiminde bir lamba ve içinde iki parça şeker bulunan kalaydan, sekizgen biçimli bir tabak, bir bardak, bir kaşık ve çam kozalağından kapağı olan küçük kristal bir sürahi var; sağ taraftaki masadaysa damarlı maundan ağaç kısmında abanoz ve metal kakmaları olan dikdörtgen biçiminde küçük sarkaçlı saat, monogramlı gümüş bir bardak ve oval çerçeve içinde bir fotoğraf var; fotoğrafta Bartlebooth'un soykütüğü görülüyor: James'in kardeşi William Sherwood, karısı Emily ve James Aloysieus Bartlebooth; bunların üçü de tören giysileri içinde. Ayakta duran Priscilla ve Jonathan'ın arkasında genç çift çiçekli ve kurdeleli sepetlerin ortasında karşı karşıya oturuyorlar. Masanın alt rafında siyah deri kaplı büyük boyutlarda bir ajanda var. Ajandanın kapağında yaldızlı büyük harflerle yazılmış DESK DIARY 1952 ve ALLIANCE BUILDİNG SOCIETY sözcükleri okunuyor ve kırmızı çizgili, arılı ve altın sikkeli, DOMUS ARX CERTİSSİMA (İngilizce çevirisi hemen altında verilmiş: *The surest stronghold is the home)* sloganlı filasterli bir arma var.

Bartlebooth'un projesinde ortaya çıkan çatlakların ve çelişkilerin bir listesini yapmak bıktırıcı, tatsız tuzsuz bir iş olacak. Artık kısa zamanda göreceğimiz gibi, sonunda İngilizin bağlanmış olduğu program Beyssandre'ın kararlı ve Gaspard Winckler'in çok daha gizli ve ince saldırısıyla başarısızlığa uğradıysa bu başarısızlığın nedeni her şeyden önce Bartlebooth'un saldırılara karşılık vermedeki kendi yeteneksizliğidir. Burada söz konusu olan, kimi zaman öfkelendirici

ve acımasız zorbalığını artırsalar da Bartlebooth'un kurmak istemiş olduğu sistemi hiçbir zaman tehlikeye düşürmeyen küçük çatlaklar değildir. Sözgelimi Bartlebooth yirmi yılda beş yüz suluboya resim yapmaya karar verdiğinde, böyle bir rakam saptamıştı çünkü yuvarlak bir rakamdı bu. Dört yüz seksen rakamını seçmiş olsa daha iyi olabilirdi çünkü bu durumda her ay iki resim yapacaktı ya da beş yüz yirmi sayısını seçmiş olsa bu durumda da iki haftada bir resim yapacaktı. Ama tam tamına beş yüz resme ulaşabilmesi için ayda kimi zaman iki resim yapmak zorunda kaldı, yalnızca bir ay üç resim ya da aşağı yukarı her iki ve çeyrek haftada bir tane yapacaktı. Yolculukların getirdiği zorunluluklarla birlikte programın zamansal akışını biraz bozdu; gerçekten de Gaspard Winckler aşağı yukarı her on beş günde bir resim aldı çünkü ayrıntıda birkaç günlük hatta kimi zaman birkaç haftalık değişiklikler meydana çıktı. Bu durum gene Bartlebooth'un yüklendiği amacın genel örgütlenişini etkilemedi; İngilizin yapbozları oluştururken neden olduğu ve çoğu zaman resimler yapılmış oldukları yerde bile silindiğinde, tamı tamamına yirmi yıl sonraki gibi değil, yaklaşık yirmi yıl ve birkaç günlük duruma getiren küçük gecikmeleri de bozmadı bu örgütlenmeyi.

Eğer topyekûn bir başarısızlıktan söz edilebilirse bunun nedeni bu küçük gecikmeler değildir; bunun gerçek ve somut nedeni Bartlebooth'un işini, kendini adamış olduğu kurallara uyarak sonuçlandırmayı başaramamış olmasıdır: o projenin tümüyle, iz bırakmadan kendi üzerine kapanmasını istiyordu, tıpkı boğulan bir adamın üzerine kapanan bir zeytinyağı denizi gibi ... ondan geriye hiçbir şeyin, kesinlikle hiçbir şeyin kalmamasını istiyordu, ondan, boşluktan başka bir şeyin, hiçliğin lekesiz beyazlığından başka bir şeyin, yararsızın boş mükemmelliğinden başka bir şeyin çıkmasını istemiyordu ama yirmi yılda beş yüz deniz manzarası yaptıysa ve bütün bu resimlerin her biri Gaspard Winckler tarafından yedi yüz elli yapboz parçası halinde kesildiyse de bu yapbozların tümü kurulamadı ve yeniden kurulan yapbozlar, bu suluboya resimlerin aşağı yukarı yirmi yıl önce yapılmış olduğu yerde bile tahrip edilemedi.

Projenin gerçekleştirilebilir olduğunu, iç çelişkilerinin ya da yalnızca onu oluşturan unsurların yıpranmasıyla er geç dağılmadan tamamlanmasının mümkün olup olmadığını söyleyebilmek zor. Ve Hatta Bartlebooth görme gücünü yitirmemiş olsaydı, bütün yaşamını adamaya karar verdiği bu umutsuz serüveni hiçbir zaman tamamla-

yamayacaktı belki.

Bartlebooth kör olmakta olduğunun farkına bin dokuz yüz yetmiş iki yılının son aylarında vardı. Bu durum birkaç hafta önce baş ağrıları, boyun tutulmaları ve görmesindeki bulanıklıklarla başladı: bütün gün yapbozları üzerinde çalıştığında görmesinin bulanıklaştığını, nesnelerin konturlarının belirsiz biçimde silikleştiğini hissetti. Bu durumun geçmesi için, önceleri karanlıkta birkaç dakika uzanması yeterli geliyordu ama kısa süre içinde bulanık görmesi daha da şiddetlendi ve daha sık, daha yoğun olmaya başladı; hatta yarı gölgelik bir ortamda nesneleri çift görmeye başladı, sürekli sarhoştu sanki.

Kendisini muayene eden hekimler çifte katarakt teşhisi koydular ve başarılı bir ameliyat geçirdi. Gözlerine gayet kalın camlar koydular ve doğal olarak gözlerini fazla yormamasını tembihlediler. Hekimlere göre bu demekti ki gazetelerin yalnızca iri harfli yazılarını okuyacak, geceleri araba kullanmayacak, uzun süre televizyon seyretmeyecekti. Bartlebooth'un yeniden yapbozlarının başına oturabileceğini akıllarına bile getirmediler. Ama aradan sadece bir ay geçtikten sonra Bartlebooth masasına oturdu ve yitik zamanı yakalamaya çalıştı.

Çok kısa bir süre sonra yeniden bulanık görmeye başladı. Bartlebooth bu kez sol gözünün kenarında bir yerde sürekli bir sineğin uçtuğunu sanıyordu ve her an bu sineği avlamak için elini kaldırmak istiyordu. Sonra görüş alanı gittikçe daraldı ve sonunda karanlıkta yarı açık kalmış bir kapıdan sızan ışık gibi küçük bir çatlaktan yeşilimsi bir ışık görebildi ancak.

Başucuna getirttiği hekimler başlarını olumsuz anlamında salladılar. Bazıları bakarkörlük, bazıları da retina iltihabı teşhisi koydular. Her iki durumda da ellerinden gelen bir şey yoktu artık ve körlüğe doğru gidiş kaçınılmazdı.

Bartlebooth on sekiz yıldan beri küçük yapbozları eline alıyordu ve onlara dokunduğunda, görmüş olduğu kadar zevk alıyordu. Çalışmalarını sürdürebileceğini kendinden geçerek fark etti; bundan böyle renksiz resimler yapmak zorunda kalacaktı sanki. Gerçekten de bu dönemde biçimleri ayırt edebiliyordu hâlâ. 1975 yılı başında, artık uzaklarda hareket eden ince ve zayıf ışıklardan başka bir şey seçemez olunca bir yardımcı bulmaya karar verdi; bu yardımcı kendisiyle birlikte yapboz parçalarını, hâkim renklerine, nüanslarına ve biçimlerine göre ayıracaktı. Winckler ölmüştü ve zaten kesinlikle redderdi, Smautf ve Valène çok yaşlıydılar ve Kléber ve Hélène'le ya-

şamış oldukları deneyle tatmin etmemişti onları. Sonunda Véronique Altamont'a başvurdu çünkü Smautf'dan onun Madam Nochère'e benzediğini, suluboya resim yapmayı öğrendiğini ve yapboz meraklısı olduğunu öğrendi. O zamandan beri zayıf ve narin genç kız her gün bir iki saatliğine yaşlı İngilize geliyor ve tahta parçalarına bir bir dokunduruyor elini ve sessizce belli belirsiz renk ayrımlarını tanımlıyor bir yandan da.

seksen birinci bölüm

Rorschash, 4

Olivia Rorschash'ın odası aydınlık ve hoş bir yer; duvarlar Japon süslemeli soluk mavi kâğıt kaplı ve açık renk iç açıcı mobilyalar var. Üzerinde patchwork basma bir örtü bulunan yatak her iki tarafta başucu masaları işlevi gören geniş bir parke setin ortasına yerleştirilmiş; sağ taraftaki başucu masasında, içinde sarı güller olan alçıtaşından yüksek bir vazo var; öbüründeyse taşımalığı siyah metal bir küp olan küçük bir gece lambası, Jack London'ın Aligre alanındaki bitpazarından on beş santime alınmış *Ay Vadisi* adlı kitabının eski bir baskısı ve Olivia'nın yirmi yaşlarında çekilmiş bir fotoğrafı görülüyor; üzerinde kareli bir gömlek, saçaklı bir deri yelek, binici pantolonu, ayağında yüksek ökçeli botlar, başında kovboy şapkası var; elinde bir kola şişesiyle bir avluya oturmuş; arkasındaki güçlü kuvvetli bir seyyar satıcı rengârenk meyvelerle dolu ağır bir tablayı güçlü bir kol hareketiyle çekiyor: sondan bir önceki uzun metrajı –*Ha Gayret, Göreyim Sizi!*– nin çekiminden bir fotoğraf bu; 1949'da Jeremy Bishop'la çalkantılı kopuşundan sonra Avustralya'yı terk edip ABD'de yeni bir hayata başlama girişimindeyken yıldızı olduğu film. *Ha Gayret, Göreyim Sizi!* kısa ömürlü oldu. Müthiş bir rastlantıyla "*Afişte Kal Sevgilim!*" adını almış olan daha sonraki filmin –bu filmde alevli çıraklarla gösteri yapan on yedi yaşındaki bir akrobata âşık kadın at cambazı (Güzel Amandine) rolündeydi– prodüktörlerin, seyircilerin bir şey anlamayacağı ve bir gelir sağlanamayacağı düşüncesiyle montajı bile yapılmadı. Olivia da o zaman turistik bir diziye yıldız oldu; bu dizide iyi niyetli, iyi bir Amerikalı aile kızını canlandırıyor, Everglades'a su kayağı yapmaya gidiyor, Bahama, Karayip ya da Kanarya adalarında bronzlaşıyor, Rio Karnavalı'nda kendinden geçi-

yor, Barcelona'da toreroları alkışlıyor, Escurial'de kültürünü artırıyor, Vatican'da derin düşüncelere dalıyor, Moulin Rouge'da şampanya içiyor, Münih'de *Oktoberfest*'de bira yudumluyordu vb... Böylece seyahat etmenin tadına vardı; ikinci kocasıyla elli sekizinci kısa metrajında (*Unutulmaz Viyana*) tanıştı ve elli dokuzuncu kısa metrajında da (*Büyüleyici Bruges*) terk etti onu.

Olivia Rorschash odasındadır. Mini minnacık, kısa ve şişmanca, bukle bukle saçlı bir kadın. Üstünde beyaz ketenden, daracık, üstüne çok iyi oturmuş bir tayyör, geniş bir kravatla süslenmiş, işlemeli, ham ipek bir gömlek var. Yatağının ucunda birlikte götüreceği bazı eşyaların yanında – bir el çantası, bir tuvalet çantası, ince bir manto, eski bir Saint-Michel tarikatı madalyasıyla (Ejderhayı yere seren başmelekli) süslü bir bere, *Time Magazine, Le Film français, What's On in London* – ve Jean Sutton'a bıraktığı talimatı gözden geçiriyor:

- *Coca-Cola aldırmak*
- *çiçeklerin suyunu iki günde bir değiştirmek, her seferinde yarım kaşe aspirin eklemek, solduklarında atmak*
- *büyük kristal avizeyi temizletmek (Salmon'a haber vermek)*
- *on beş gündür belediye kütüphanesine iade edilmesi gereken kitapları götürmek (özellikle Clara Schumann'ın* Aşk Mektupları*'nı, Pierre Janet'nin* Bunalımdan Coşkuya*'sı ve Pierre Boulle'un* Kwai Köprüsü*)*
- *Polonius için Hollanda peyniri almak ve onu haftada bir domino dersi için Mösyö Lefèvre'e götürmeyi ihmal etmemek*[1]

1) Polonius Rémi Roscharsh'm, tanışmalarından kısa bir süre sonra Olivia'ya verdiği evcilleştirilmiş bir dağsıçanı çiftinin 43. dölü: Stuttgart'da bir müzikholde bir hayvan oynatıcısı görmüşler ve dağsıçanı Ludovic'in sportif hüner ve marifetlerinden –halka, barfiks, trapez, paralel bar– o kadar etkilenmişlerdi ki satın almak istediler onu. Oynatıcı Lefèvre bu hayvanı vermemiş ama domino oynamasını öğrettiği bir çift –Gertrude ve Sigismund– satmıştı onlara. Bu gelenek kuşaktan kuşağa geçmiş ve sahipleri yavrulara sürekli olarak domino oynamasını öğretmişlerdir. Ne yazık ki geçen kış baş gösteren salgın hastalık küçük koloniyi hemen hemen tümüyle yok etmişti: hayatta kalan tek hayvan Polonius oyunu tek başına oynayamazdı ve dahası bu en sevdiği vakit geçirme aracıyla ilgilenmediği takdirde eriyip gitmeye mahkûmdu. Polonius'u aynı zamanda da haftada bir Meudon'a, bu işlerden elini eteğini çekmiş ve artık tek zevki küçük bilgiç hayvanlar yetiştirmek olan oynatıcıya götürmek gerekiyordu.

– *Pizzicagnolilerin girişteki üflenmiş camdan salkımı kırıp kırmadıklarını sürekli denetlemek*

Bu 56. dünya turunun gerekçesi *Bir zamanlar Olivia Norvell Vardı* adlı filmin dünya prömiyeri için Melbuorne'a davet edilmiş olmasıydı; bu onun tiyatrodaki filme çekilmiş en başarılı rolleri de dahil olmak üzere en iyi gösterilerinden derlenmiş bir filmdi; yolculuk Londra'dan Antiller'e bir deniz seyahatiyle başlayacak ve Melbourne'a kadar birkaç günlük New York, Mexico, Lima, Tahiti ve Numea etaplarıyla sürecekti.

seksen ikinci bölüm

Gratiolet, 2

Isabelle Gratiolet'nin odası: portakal rengi ve sarı çizgili duvar kâğıdı, Snoopy baş yastığıyla süslenmiş dar bir metal karyola, püsküllü bir kumaşla kaplanmış ve kollarının ucunda pomponlu topuzlar bulunan yayvan ve basık bir koltuk, beyaz ağaçtan, kapakları rustik karoları anımsatan (*Delft üslubu:* hafifçe çentiklenmiş ve sırasıyla bir değirmen, bir sıkımevi ve bir güneş kadranının betimlendiği açık mavi karolar) yapışan plastikle kaplı iki kapılı küçük bir dolap, bir kalem yuvası ve üç kitap rafı olan bir masa. Masada delikli motiflerle süslü bir kalemlik duruyor; gayda çalan ulusal giysiler içinde stilize edilmiş İskoçyalılar görülüyor motiflerde genellikle. Bir çelik cetvel, üstünde BAHARAT yazan ve bilyalı ve şapkalı kalemlerle dolu, biraz ezilmiş emaye metal bir kutu, bir portakal, ciltçilerin kullandığı türden ebrulu kâğıtla kaplı birçok defter, bir şişe Waterman mürekkebi ve Isabelle'in rakibi Rémi Plassaert'e göre çok daha az ciddi biçimde oluşturduğu koleksiyondan dört kurutma kâğıdı:

– Önündeki bir çemberi yuvarlayan tulumlu bir bebek (Papeteries Fleuret Fils de Corvol l'Orgueilleux);
– bir arı (*Apis mellifica* L.) (Laboratoires Juventia)
– kırmızı şantung pijama, fok derisinden terlikler ve gümüş kaytanlı gök mavisi kaşmir bir ropdöşambr giymiş bir adamı gösteren bir moda gravürü (NESQUİK; *bir ikincisi de alınabilirdi!*)
– ve nihayet *Fransa Tarihinin Büyük Kadınları* dizisinin (*La Semain de Suzette*) yirmi dördüncüsü: Madam Récamier: ender bulunan birkaç siyah giysinin bir kanepe üzerinde oturmuş kulak kesilerek, gözetlediği İmparatorluk stili kü-

çük bir salonda bir Minerva'nın taşıdığı bir psyche'nin yanında beşiği andıran, iç kısmına bir kadının uzanmış olduğu bir şezlong var; duruşunun yumuşaklığı kalın parlak kırmızı satenin ihtişamıyla çelişiyor.

Yatağın üst kısmında, bu yeniyetme odasında bulunması şaşkınlık veren oval gövdeli çifte saplı bir saz asılı; bu alet geçici bir moda olarak on altıncı yüzyılda ortaya çıkmış, XIV. Louis döneminde en parlak dönemini yaşamış – bu alandaki en büyük usta Ninon de Lanclos'ydu muhtemelen – ve daha sonraları bas gitar ve viyolonselin ön plana çıkmasıyla gerilemiştir. Olivier Gratiolet'nin karısının öldürülmesi ve kayınpederinin intiharından sonra haradan getirdiği tek eşya bu. Aletin uzun zamandan beri ailede bulunduğu söyleniyordu ama kimse kökenini bilmiyordu ve sonunda Olivier bunu Léon Marcia'ya gösterdi ve o da fazla zorlanmadan tanıdı aleti; bu çifte saph saz gerçekten de üretilmiş olan son aletlerden biriydi; hiç kimse eline alıp çalmamıştı ve Steiner'lerin Tyrol atölyesinden gelmişti; bu atölye kesinlikle Jacques Steiner'in kemanlarının Amati'ninkilerle karşılaştırıldığı büyük dönemi kapsamıyordu; ama bu dönemin sonundan, muhtemelen on sekizinci yüzyılın ikinci yarısının hemen başından lavta ve çifte saplı sazların müzik aletlerinden çok, koleksiyoncular için antikalar olduğu döneme kadar uzanan çağı kapsıyordu.

Okulda hiç kimse Isabelle'i sevmiyor ve görünüşe bakılırsa onun da sevilmek için hiçbir şey yaptığı yok. Sınıf arkadaşları onun tam bir kaçık olduğunu iddia ediyorlar ve birçok kez öğrenci velileri gelip Olivier Gratiolet'ye kızının sınıftaki çocuklara ve hatta teneffüslerde daha da küçük çocuklara korkunç hikâyeler anlattığı için şikâyette bulundular. Sözgelimi resim dersinde bluzuna bir şişe çini mürekkebi döken Louisette Guerné'den intikam almak için ona, okul çıkışında kendisini sokakta izleyen *pornografik* bir ihtiyarın bir gün saldırıp bütün giysilerini parçalayacağını ve onu hoş olmayan şeyler yapmaya zorlayacağını söylemişti. Ya da henüz on yaşındaki Dominique Krause'yi hayaletlerin gerçekten var olduğuna ve hatta bir gün babasını elleri baltalı ve dehşete düşmüş muhafızların arasında, bir Ortaçağ

şövalyesi gibi zırhlar içinde gördüğüne inandırmıştı. Veya kendisine "en güzel tatil hatıranızı anlatın" adlı bir kompozisyon konusu verildiğinde uzun ve dolambaçlı bir aşk hikâyesi anlatmış ve bu hikâyede kendisini altın işlemeli giysiler içinde, yüzüne hiçbir zaman bakmayacağına yemin ettiği Maskeli Prensin peşine düşmüş, reçineli çırakmanlar taşıyan içoğlanları ve gümüş kupalarla sarhoşluk veren şaraplar ikram eden cüceler eşliğinde damarlı mermerli döşeme taşlarıyla kaplanmış koridorları arşınlıyor gibi göstermişti.

Şaşıran Fransızca öğretmeni bu kompozisyonu lise müdiresine gösterdi; müdire bir pedogajik danışmanın öğütlerini aldıktan sonra Olivier Gratiolet'ye bir mektup yazarak kızını bir psikoterapiste muayene ettirmesini ve ertesi yıl da onu bir psiko-pedagoji enstitüsüne sokmasını, burada entelektüel ve ruhsal gelişmesinin daha sağlıklı biçimde izleneceğini anlattı ama Olivier müdireye verdiği oldukça sert yanıtta şu görüşü vurguladı: kızının yaşıtı öğrencilerin hemen hepsi koro halinde "*köylü kadın tavuklara yem veriyor*" ya da "*çiftçi sabanıyla çift sürüyor*" gibi sözleri yineleyen, meleyen bir sürü olduğundan, hayal gücü gelişmiş olan Isabelle'i anormal ya da sadece hassas bir kız olarak görmek gerekir.

seksen üçüncü bölüm

Hutting, 3

Hutting'in büyük atölyesinin locasında düzenlediği odası az çok, 1949 sonlarına kadar Honoré adıyla bilinen çok yaşlı bir çiftin yaşadığı 12 nolu hizmetçi odasına benziyor; Honoré aslında adamın adıydı ama hiç kimse (belki Madam Claveau ve Gratiolet'lerin dışında) soyadlarını – Marcion – bilmiyordu; kadının adı olan Corinne'i de kullanmıyordu kimse ve herkes Madam Honoré diyordu sürekli olarak.

Honoré'ler 1926'ya kadar Danglars'lara hizmet ettiler. Honoré uşak ve Madam Honoré de aşçıydı; Madam Honoré arkasına bir iğneyle tutturduğu basma mendili, saçlarını örten bonesi, gri çorapları, kırmızı etekliği ve gömleğinin üzerindeki üstlüklü önlüğüyle eski moda bir aşçıydı. Danglars'lara hizmet veren üçüncü bir kişi daha vardı; bu kişi birkaç ay önce oda hizmetçisi olarak tutulmuş olan Célia Crespi'ydi.

Üç ocak bin dokuz yüz yirmi altıda Madam Danglars'ın budvarının tahribine yol açan yangından sonra, sabah saat yediye doğru işe gelen Célia Crespi dairenin boş olduğunu gördü. Görünüşe göre Danglars'lar çok gerekli birkaç parça eşyayı üç valize sığdırmışlar ve hiç kimseye haber vermeden çekip gitmişlerdi.

Bir istinaf mahkemesi ikinci başkanının ortadan kaybolması önemsiz bir olay gibi görülemezdi ve hemen ertesi gün dolaşan çeşitli söylentilerle birlikte bir Danglars olayı çıkarıldı: yargıcın tehdit edildiği doğru muydu? İki ayı aşkın bir süredir sivil polisler tarafından izlendiği doğru muydu? Adalet Bakanı'nın Emniyet Müdürü'ne verdiği kesin emre rağmen Adalet Sarayı'ndaki bürosunda sorguya çekildiği doğru muydu? Başta mizah gazeteleri olmak üzere skandallar

ve sansasyonel haberler peşinde koşan büyük basın kuruluşlarının alışılmış soruları.

Yanıt bir hafta sonra geldi: içişleri bakanı yayınladığı bir bildiriyle Berthe ve Maximilien Danglars'ın beş ocakta gizlice İsviçre'ye geçmek isterken yakalandıklarını açıkladı. Ve büyük bir şaşkınlık içinde öğrenildi ki devletin bu kıdemli hâkimi ve karısı savaş sonundan beri birbirinden cüretli, otuz kadar soygun gerçekleştirmişti.

Danglars'lar çıkar sağlamak amacıyla çalmıyorlardı; daha çok psikopatalojik literatürde ayrıntılarıyla anlatıldığı gibi bu soygunları yaparken karşı karşıya kaldıkları tehlikeler onlara görülmemiş derecede yoğun tamamen cinsel bir tahrik ve tatmin veriyordu. Gauthier Shandy'yle her zaman ilişki içinde bulunmuş olan (haftada bir kez, sarkacı kurduktan sonra, Maximilien Danglars, yatak ödevini yerine getiriyordu) bu katı büyük burjuva çifti çok değerli bir eşyayı herkesin içinde aşırmanın her ikisinde de libidinal bir sarhoşluk yarattığını ve bu duygunun kısa zamanda da yaşama nedeni haline geldiğini keşfetti.

Bu ortak itkinin farkına varmaları tamamıyla bir rastlantı sonucu oldu; Madam Danglars bir gün bir sigara kutusu satın almak isteyen kocasıyla birlikte Cleray'deyken bir heyecan ve ürperti duymuş ve kendileriyle ilgilenen tezgâhtar kızın gözlerinin içine bakarak sedef bir kemer tokasını aşırmıştı. Keyfi bir hırsızlıktı bu ama o akşam bunu hiçbir şeyden haberi olmayan kocasına itiraf ettiğinde bu illegal keşfin hikâyesi aynı anda her ikisinde de o ana kadarki birliktelikleri nde görülmemiş bir cinsel coşku yarattı.

Oyunlarının kuralları çok kısa bir sürede belirlendi. Bu durumda önemli olan, yapılacak şu ya da bu biçimdeki hırsızlığı, hangisi yapacaksa öbürünün gözleri önünde gerçekleştirmesiydi. Hırsızı başarı ya da başarısızlık göstermesine göre ödüllendiren ya da cezalandıran tam bir güvenlik sistemi.

Danglars'lar kurbanlarını genellikle çok kalabalık, çok sayıda davetlinin bulunduğu elçilik salonlarından ve Paris'in her yanında verilen resepsiyonlardan seçiyorlardı. Sözgelimi Berthe Danglars o akşam Beaufour düşesinin sırtında bulunan vizon etolü getiremeyeceğini iddia ederek kocasını kışkırtıyor ve Maximilien de iddiayı kızıştırarak, buna karşılık karısından konuk oldukları yerlerden birinin salonunun süsü olan Fernand Cormon'un bir resmini (*Avrupa Öküzü Avı*) çalmasını istiyordu. Aday, hedef seçilen eşyaya yaklaşınanın

güçlüğü ölçüsünde belli bir süre isteyebilirdi ve daha karmaşık bazı durumlardaysa eşinin yardım ve korumasını talep edebilirdi.

Giriştikleri kırk dört işin otuz ikisi başarıyla sonuçlandı. Çaldıkları birçok eşya arasında Melan kontesinin büyük gümüş semaveri, Papalık büyükelçisinin bir Perugino taslağı, Hainaut Bankası genel müdürünün kravat iğnesi ve Eğitim Bakanlığı özel kalem müdürlüğünün *Jean Racine*'den Anılar (oğlu Louis tarafından kaleme alınmış) adlı yapıtın el yazmasının hemen hemen tamamı da vardı.

Şüphe çekip yakayı ele verdikleri ve hatta suçüstü yakalanıp anında tutuklanmalarını gerektiren tüm öteki durumlardan başlarına hiçbir şey gelmeden kurtulmayı başardılar: ünlü bir hâkimin ve karısının soygunla suçlanması öylesine inanılmaz gözüküyordu ki tanıklar bir hâkimi suçlamaktansa kendi gözleriyle gördüklerinden kuşkulanmayı daha uygun buluyorlardı.

Maximilien Danglars bir gün sanat eşyaları ticareti yapan Olivet'nin özel konağının merdivenlerinde XVI. Louis'nin Marquis de Sade'ın Vincennes ve Bastille'de hapsedilmesiyle ilgili imzalı hükümdar emri niteliğindeki üç mektubuyla birlikte yakalandığında son derece sakin bir şekilde bunları ev sahibi olduğunu sandığı birinden kırk sekiz saatliğine götürme izni aldığını söyledi; Olivet savunulacak hiçbir yanı olmayan bu doğrulamayı kılını bile kıpırdatmadan kabul etti.

Hiçbir zaman cezalandırılmamaları onlara delice bir cesaret verdi ve sonunda kaybolmalarına yol açan olayı gerçekleştirdiler: tüysüz, kibar ve oğlancı yaşlı bir anglosakson (gözlüklü ve cüppeli önder Konfuçyüs kılığında) Timothy Clawbonny'nin – Marcuart, Marcouart, Clawbonny ve Shandon Bankası'ndan – verdiği maskeli baloda Berthe Danglars bir İskit tacı çaldı. Olay gece ortaya çıktı. Hemen çağrılan ve gelen polis bütün davetlileri aradı ve mücevheri İskoçyalı kadın kılığındaki Başkan'ın karısının yalancı gaydasının içinde buldu.

Berthe Danglars sakin bir şekilde kocası istediği için tacın bulunduğu canlı dolabı kırdığını itiraf etti; Maximilien de karısının bu itirafını onayladı ve hemen o anda Emniyet Müdürlüğü'nden bir müfettişin kendisine gönderdiği bir mektubu çıkardı ortaya; çok gizli bu mektupta müfettiş kendisinden şu ricada bulunuyordu: adamlarından birinden öğrendiğine göre bu maskeli balo sırasında Chalia La Rapine'in çalma girişiminde bulunacağını öğrendiği altın bir tacı gözünden kaçırmamasını istiyordu: ilk işini Opera'da bir *Boris Godu-*

nov temsili sırasında yapan cüretli bir soyguncuya bu ad takılmıştı; aslında Chalia la Rapine her zaman efsanevi bir hırsız olarak kaldı; daha sonra da onun üstüne yıkılan otuz üç dolandırıcılık olayından on sekizinin Danglars'lar tarafından gerçekleştirildiği ortaya çıktı.

Bu sefer de ne kadar akla aykırı gibi gözüküyorsa da bu açıklama polis dahil herkes tarafından kabul gördü. Bununla birlikte düşünceli bir halde dönen genç bir emniyet müfettişi Paris'te monden gecelerde gerçekleştirilen ve aydınlatılamayan dosyaları istetti; Danglars'ların otuz dokuz davetli listesinin yirmi dokuzunda yer aldığını görünce çok şaşırdı. Ona göre en kuvvetli delil buydu; ama şüphelerini açtığı ve kendisinden bu işi üstlenmesini isteyen emniyet müdürü bunun bir tesadüften başka bir şey olmadığını söyledi. Ve bir ihtiyat tedbiri olarak mesele Adalet Bakanlığı'na açıldığında bakanlık yetkililerinden bütün meslektaşlarının büyük bir saygı duyduğu bir kanun adamının sözünden ve onurundan kuşku duyulmasına karşı büyük bir tepki gelince emniyet müdürü, müfettişinin bu soruşturmayı yürütmesini yasakladı ve ısrarları karşısında da onu Cezayir'e sürmekle tehdit etti.

Öfkeden deliye dönen Blanchet istifa etti ve Danglars'ların suçluluğunu kanıtlayacağına dair yemin etti.

Blanchet Danglars'ları haftalarca boşu boşuna izledi ve izlettirdi; Maximilien'in Adalet Sarayı'nda kullanma hakkına sahip olduğu odaya gizlice girilmesi de bir işe yaramadı. Varsa eğer, aradığı kanıtların burada bulunmadığı kesindi ve Blanchet'nin tek şansı Danglars'ların çaldıkları bazı eşyları evde bırakmış olmalarıydı. 1925 yılının Noel akşamı, Blanchet Danglars'ların yemeği dışarda yiyeceklerini, Honoré'lerin yatmış olduğunu ve oda hizmetçisi genç kadının üç arkadaşıyla birlikte (Serge Valène, François Gratiolet ve Flora Champigny) Fresnel'lerin restoranında Noel yemeği yiyeceğini bilerek üçüncü kattaki soldaki daireye girmeyi başardı. Fanny Mosca'nın safirli yelpazesini, Lord Summerhil'den alışının daha ertesi gün çaldıkları Ambroise Vollard'ın Felix Vallotton tarafından yapılmış portresini de bulamadı ama belki de mütarekeden hemen sonra Prenses Rzewuska'nın evinden çalınmış kolye olan bir inci kolye ve Madam de Guitaut'nun evinden çalınmış olana çok benzeyen bir Fabergé yumurtası bulmuştu. Blanchet özellikle de Danglars'lar için eski amirlerinin, doğruluğunu inkâr edebilecekleri kanıtlardan daha tehlikeli olabileceğine inandığı bir parçayı eline geçirdi: Danglars'ların gerçekleştirdikleri ya da teşebbüs ettikleri hırsızlıkların her birinin not

edildiği ve çiftin birbirleriyle girdiği iddialarının yer aldığı numaralı bölümlerin bulunduğu çizgili bir defterdi bu.

Blanchet tam elinde delillerin bulunduğu defterle çıkmak üzereydi ki koridorun ucunda, dairenin kapısının açıldığını duydu: Célia Crespi'ydi bu; Honoré'nin kendisine tembihlediği gibi yatmadan önce Madam'ın budvarının ışığını söndürmeyi unutmuştu. Şimdi gecikmeli olarak bu görevini yerine getirmeye gelmiş ve bu fırsattan yararlanarak da yemekteki arkadaşlarına küçük bir likör ve beyefendiye, yargılanabilecek bir minnettarının gönderdiği nefis kestane şekerlerinden ikram etmek istemişti. Bir perdenin arkasına gizlenen Blanchet saatine baktı ve yaklaşık bir olduğunu gördü. Danglars'ların kesinlikle geç dönecekleri sanılıyordu ama geçen her dakika tehlikeli bir karşılaşma riskini de artırıyordu ve Blanchet Célia'nın konuklarını zevke boğduğu yemek salonunun büyük camlı kapısının önünden geçmeden çıkamazdı dışarı. Yapay çiçek demetlerini görünce bir yangın çıkarıp Danglars'ların odasına saklanmayı düşündü. Yangın müthiş bir süratle yayıldı ve Blanchet yoksa kendi kazdığım kuyuya mı düşüyorum, diye düşünmeye başladığı sırada Célia Crespi ve arkadaşları evin dip kısmının alevler içinde olduğunu fark ettiler. Alarm verildi ve bundan sonra eski polisin kurtarıcılar ve komşular arasına karışıp kaçması gayet kolay oldu.

Blanchet birkaç gün sonra Danglars'ları kendilerini mahkûm edecek defterin –yarısı yanmış olan dairelerine girdiklerinde çılgınca aramışlardı defteri– budvardaki bütün öbür eşyalarla birlikte yanmış olduğuna inandırarak ölü numarası yaptı. Eski polis daha sonra Danglars'ı aradı: burada yalnızca adaletin tecelli etmesi ve gerçeğin ortaya çıkması değildi kendisini ilgilendiren; kanıtları ve iddiaları daha güçsüz olsaydı bu olay hiçbir zaman ortaya çıkmayacaktı ve istinaf mahkemesi başkanıyla karısı libidinal hırsızlıklarına uzun süre rahatça devam edebileceklerdi. Ama Blanchet'nin istediği para – beş yüz bin frank – Danglars'ların mali gücünü aşıyordu. Blanchet telefonu kapatmadan önce alaylı bir sesle "Çalın" dedi: Danglars'lar para için hırsızlık yapamayacaklarını kesinlikle biliyorlardı ve bütün olanaklarını seferber ederek kaçmayı tercih ettiler.

Adalet sözde koruyucularının kendisini rezil etmesini hoş karşılamaz; yargıçların darbesi ağır oldu: Berthe Danglars otuz yıl ağır

hapis cezasına çarptırıldı. Yaşam boyu zorunlu çalışmaya mahkûm edilen Maximilien Saint-Laurent-du-Maroni'ye gönderildi ve pek fazla yaşamadı orada.

Matmazel Crespi birkaç yıl önce Paris'te dolaşırken eski hanımını gördü ve tanıdı; Folie-Régnault Sokağı'nda bir banka oturmuş, dişleri dökülmüş, yeşilimtırak sarı renkli bir ropdöşambr giymiş, önünde içi pılı pırtı dolu bir bebek arabasıyla ve *Baron Karısı* takma adlı yaşlı bir zavallı haline dönmüştü.

Honoré'ler o dönemde yetmişlerindeydiler. Adam soluk yüzlü bir Lyon'luydu; seyahat etmiş, maceralar yaşamış, Vuillerme ve Laurent Josserand'ın yanında kukla oynatmış, bir fakirin asistanlığını yapmış, Mabille eğlencelerinde garsonluk, başında sivri bir külah ve omzunda küçük bir maymunla laternacılık, daha sonra ise İngiliz soğukkanlılığıyla yeri doldurulmaz biri olarak ünlendiği burjuva evlerinde hizmetçilik yapmıştı. Elinden her şey gelen güçlü kuvvetli bir Norman köylüsüydü, ekmeğini çok iyi pişirdiği gibi, gerektiğinde bir domuz yavrusunu da kesebilirdi. 1871 yılı sonunda, on beş yaşında Paris'e yerleşmiş, Clichy alanı yakınlarında, Darcet Sokağı no 22'deki *The Vienne School and Family Hotel* adlı aile pansiyonunun mutfağına girmişti yardımcı olarak; burası Madam Cissampelos adlı kara kuru, ufak tefek, sopa gibi, demir iradeli Yunanlı bir kadının çalıştırdığı bir müesseseydi; o zaman şaka yollu, piyano tuşları yapmada kullanıldığı söylenen korkunç kesici dişleri olan İngiliz kızlarına nezaket kuralları öğretiliyordu bu müessesede.

Otuz yıl sonra, Corinne aşçıydı orada ama ayda gene ancak yirmi beş frank kazanabiliyordu. Honoré'yle işte bu sırada tanıştı. Evrensel Sergi'de *Bonhommes Guillaumes* gösterisinde tanıştılar; küçük bir otomat tiyatrosuydu bu ve küçük bir sahnede son moda giyimli elli santimetre uzunluğundaki bebekler dans ediyor ve gevezelik ediyorlardı; Honoré şaşıp kalmış olan Corinne'e teknik açıklamalar yapmış ve daha sonra da onu *Manoir à l'Envers*'e götürmüştü; burası da gotik tarzda eski küçük bir şatoydu: şöminelerinin üzerine oturtulmuş, pencereleri baş aşağı, içindeki eşyaları da tavana yapıştırılmıştı; daha sonra da *Işıklı Saray*'a gittiler; burasıysa kaplamah mobilyaları, saçaklı halılarıyla camdan yapılmış büyülü bir evdi ve yapımcısı camcı Ponsin Usta evin bittiğini göremeden ölmüştü; ve sırasıyla *Gökküreyi, Giysi Sarayı*'nı, AY'ı BİR metreden görmeye olanak ve-

ren büyük dürbünüyle *Optik Sarayı*'nı, *Dioramas du Club Alpin*'i, *Panorama Transatlantique*'i, *Paris'te Venedik*'i ve öteki on kadar pavyonu dolaştılar.

Kızı en çok etkileyen Bosna pavyonundaki yapay gökkuşağı olmuştu; adamsa en çok Yeraltı Maden Sergisi'nden etkilenmişti; altı yüz metrelik borular elektrikli demiryolundan geçiyor ve birdenbire bir altın madenine çıkıyordu; burada gerçek zenciler çalışıyordu ve gene burada Mösyö Fruhinsoliz'in dev fıçısı vardı ki bu da dört katlı gerçek bir binaydı ve sayısı elli dörtten aşağı olmayan büfelerinde dünyanın bütün içkileri vardı.

Yemeği sömürge pavyonlarının yanındaki *Cabaret de la Belle Meunière*'de yediler; açık Chablis şarabı ve lahana çorbası içtiler; yedikleri budu Corinne iyi pişmemiş buldu.

Honoré Baba Mösyö Danglars tarafından bir yıllığına tutulmuştu; Mösyö Danglars La Gironde'lu bir bağcıydı ve Comités des Vins'in Bordeaux seksiyonunun başkanıydı; tüm sergi süresince kalmak amacıyla Paris'e gelmiş ve Juste Gratiolet'nin bir dairesini tutmuştu. Birkaç hafta sonra Paris'ten ayrıldığında Baba Mösyö Danglars uşağından o kadar hoşnut kalmıştı ki onu daireyle birlikte yargıç yardımcısı olan ve yakında evlenecek olan oğlu Maximilien'e armağan etmişti. Genç çiftten kısa süre sonra, uşaklarının tavsiyesiyle aşçıyı tuttu.

Danglars olayından sonra, taşınmayı düşünemeyecek kadar yaşlı olan Honoré'ler Emile Gratiolet'den odalarında kalma iznini sağladılar. Burada biriktirmiş oldukları birkaç kuruşla, arada bir gelen yan gelirlerle geçinip gidiyorlardı; bakıcılar alamadığında Ghislain Fresnel'e bakıyorlar, okuldan Paul Hébert'i alıyorlar ya da akşam yemeği verecek olan şu ya da bu aile için hoş küçük hamur işleri ya da portakal renkli çukulatalı şekerli kamışlar hazırlıyorlardı. Böylelikle yirmi yılı aşkın bir süre daha yaşadılar ve odalarına büyük bir özenle ve titizlikle baktılar; baklava biçimli karoları cilaladılar, kırmızı bakır vazosu içindeki mersini damla damla suladılar. Seksen üç yaşına geldiler; kadın gitgide pimpirikleşti, adam gitgide uzadı ve kurudu. Sonra 1949 yılının bir kasım gününde adam masadan kalkarken düştü ve bir saat içinde öldü. Kadınsa onun ölümünden sonra ancak birkaç hafta yaşadı.

İlk işindeki Célia Crespi patronlarının birdenbire ortadan kay-

bolmasıyla Honoré'lerden daha şaşkın duruma düştü. Çok kısa sürede aynı bina içinde yeni bir işe girme imkânı buldu; bir yıldan beri Danglars'ların yerine geçmiş olan kiracının yanına girdi; kapıcı ve öteki bazı kişiler Latin Amerikalı bu iş adamına rastaqouère (lüks içinde yaşayan ve geçim kaynağı bilinmeyen yabancı) diye hitap ediyorlardı; şişman, güler yüzlü, parlak bıyıklı, uzun havana puroları içen, dişlerini altın kürdanla karıştıran ve kravat iğnesi niyetine büyük bir pırlanta takan bir adamdı bu. Célia Crespi evlendikten sonra Simon-Crubellier Sokağı'na yerleşen Madam de Beaumont'un yanına girdi. Daha sonra ise şarkıcı kızının doğumundan hemen sonra Fransa'dan ayrılıp uzun bir Amerika turnesine çıktığında Célia Crespi çamaşırcı olarak Bartlebooth'un yanına girdi ve İngiliz, uzun dünya turuna çıkıncaya kadar onun yanında kaldı. Bir süre sonra semtin en saygın pastanesi *XV. Louis'nin Ağız Tadı*'na tezgâhtar olarak girdi ve emekli oluncaya kadar burada çalıştı.

Kendisine hep Matmazel Crespi denmesine rağmen Célia Crespi bir oğlan çocuğu doğurdu. Çocuğu bin dokuz yüz otuz altıda gizlice doğurdu. Gebe olduğunu hemen hemen hiç kimse fark etmemişti. Bütün bina çocuğun babasının kim olduğunu sordu ve binada oturan on beş yetmiş beş arasındaki erkek cinsiyetli herkesin adı öne sürüldü. Bu sır hiçbir zaman açığa çıkmadı. Nüfusa babası belli olmayan çocuk olarak geçen çocuk Paris dışında eğitildi. Binada oturanlardan hiç kimse hiçbir zaman görmedi çocuğu.

Yalnızca birkaç yıl önce Paris'in kurtuluşu sırasındaki çatışmalarda motosikletinin sepetine şampanya kasası koymaya çalışan bir Alman subayına yardım etmek isterken öldürüldüğü öğrenildi.

Matmazel Crespi Ajaccio'nun yukarısındaki bir köyde dünyaya geldi. On iki yaşında Korsika'yı terk etti ve bir daha da dönmedi oraya. Bazen gözlerini kapar ve odasının önünde herkesin toplandığı pencerenin önündeki manzarayı düşler: gecesefalarıyla kaplı duvar, sütleğenlerin bittiği bayır, Berberistan incirlerinden çit, gebreotlarından oluşan sıra; ama daha fazlasını hatırlayamıyordu.

Bugün Hutting'in odası seyrek kullanılıyor. Üzerinde sentetik deriden bir örtü ve otuz kadar çizgili yastık olan divanın bulunduğu yerin üst kısmındaki bölüme Semerkant'tan gelen, uzun siyah saçaklı, soluk pembe ipek bir seccade asılmış. Sağ taraftaki sarı ipek kaplı alçak ve yayvan koltuk başucu masası işlevi görüyor; üzerinde eğik ve alçak bir silindir izlenimi uyandıran dövülmüş çelikten bir çalar

saat, kadran yerinde hafif dokunmalı bir aygıtı bulunan bir telefon ve avangard dergi *La Bête Noire*'ın bir sayısı var. Duvarlarda resim yok ama yatağın solunda aslında bir tür acayip paravan olan hareketli çelik bir levhaya İtalyan entelektüalist Martiboni'nin bir yapıtı konmuş: iki metre yüksekliğinde, bir metre genişliğinde, on santimetre kalınlığında polistiren bir blok bu; içine tıka basa balo repertuvarı yığınlarıyla karışmış eski korseler, kurutulmuş çiçekler, iplikleri çıkacak kadar yıpranmış ipek giysiler, güve yemiş kürk parçaları, perdeleri sökülmüş ördek ayaklarına benzeyen kenırilmiş yelpazeler, topuksuz ve tabansız gümüş ayakkabılar, ziyafet kalıntıları ve iki ya da üç oyuncak köpek tıka basa sokuşturulmuş.

DÖRDÜNCÜ KISMIN SONU

BEŞİNCİ KISIM

seksen dördüncü bölüm

Cinoc, 2

Cinoc'un odası; daha çok kirliliğiyle dikkati çeken bir oda, küf kokan bir yer, parkeler leke dolu, duvarlar balık pulu biçiminde bezeklerle kaplı. Kapının söve pervazında üç harfli ev tılsımı olan bir *mezuza* görülüyor:

ayrıca Tora'dan bazı ayetler var. Karşı duvarda, üçgen yaprak motifli emprime kumaşla kaplanmış bir kanepe biçimindeki yatağın üst kısmındaki bölümde küçük raftaki ciltli ya da kâğıt kapaklı kitaplar eğik durumda birbirine yaslanmış ve açık çatı penceresinin yanında yüksek ayaklı, iğreti yapılı bir sıra var; sıranın önündeyse üstünde ancak bir kişinin ayakta durabileceği kadar küçük keçe bir halı görülüyor. Rafın sağ tarafında, duvarda *Takla* adlı yırtık pırtık bir gravür var: gravürde takla atan beş bebek ve şu altı dize görülüyor:

A voir leurs soubresauts bouffons
Qui ne diroit que ces Poupons
Auroient bon besoin d'Ellebore;
Leur corps est pourtant bien dressé
Si, selon que dit Pythagore
L'homme est un arbre renversé

Gravürün bulunduğu yerin alt kısmındaki yeşil örtülü sehpada üstünde bardak bulunan bir su kabı ve dağınık halde kitaplar görülüyor; şu başlıklar okunabiliyor:

Des Raskolniki *d'Avvakoum à l'insurrection de Stenka Razine. Contributions bibliographiques à l'étude du règne d'Alexis* 1 er (I. Aleksis Mihayloviç), par Hubert Corneylius, Lille, Imprimerie des Tilleuls, 1954;

La Storia dei Romani, de G. De Sanctis (tome III);

Travels in Baltistân, par P.O.Box, Bombay, 1894;

Quand j'étais petit rat. Souvenirs d'enfance et de jeunesse, par Maria Feodorovna Vychiskava, Paris 1948;

The Miner *et les débuts du Labour,* par Irwin Wall, tiré à part de la revue des Annales;

Beitrage zur feineres Anatomie des menschlichen Ruckenmarks, de Goll, Gand, 1860;

Rustica dergisinin üç sayısı;

Sur le clivage pyramidal des albâtres et des gypses, par Mr Otto Lidenbrock, Professeur au johannaeum de Hambourg e Conservateur du Musée minéralogique de M. Struve Amsassadeur de Russie, extrait des *Zeitschirift für Minerologie und Kristallographie,* vol. XII, Suppl. 147,

ve *Mêmoires d'un Numismate,* par M. Florent Baillarger, ancien sécrétaire de Préfecture du Département de la Haute-Marne, Chalindrey, Librairie Le Sommelier, s.d.

Hélène Brodin bin dokuz yüz kırk yedide bu odada öldü. Burada yaklaşık on iki yıl saklı gizli ve her şeyden elini eteğini çekmiş bir halde yaşadı. Ölümünden sonra yeğeni François Gratiolet onun Amerika'daki hayatını nasıl bitirdiğini anlattığı bir mektup buldu.

1935 yılı on bir eylül günü öğleden sonra evine gelen polis, kocasının cesedini teşhis etmesi için kendisini alıp Jemima Creek'e götürdü. Kafası parçalanmış olan Antoine Brodin sırtüstü, kolları çapraz vaziyette, çamurlu bir taş ocağının dibinde, tamamen balçık kaplı yerde sırtüstü uzanmıştı. Polisler kafasına yeşil bir mendil koymuş-

lardı. Pantolonu ve çizmeleri çalınmıştı ama Hélène'in ona birkaç gün önce Petersburg'tan aldığı ince gri çizgili gömleği sırtındaydı.

Hélène Antoine'ın katillerini hiçbir zaman görmemişti; yalnızca iki gün önce kocasına sakin bir sesle, gelip onları öldüreceklerini bildirdiklerinde seslerini duymuştu. Ama kendilerini teşhis etmede hiç güçlük çekmedi: bunlar Ashby kardeşlerdi (Jeremiah ve Ruben), yanlarında da her zamanki gibi acımasız ve ahlaksız cüce Nick Pertusano vardı; alnında haç biçiminde kül rengi silinmeyen bir leke bulunan Pertusano onların lanetli ruhu ve günah keçisiydi. Ashby'ler kutsal kitaptan alınmış isimlerine karşın bütün bölgede tanınmış korkunç küçük haydutlardı; barlardan ve ucuza karın doyurulabilecek yerler olan restoran haline getirilmiş vagonlar olan diner's'lardan haraç alıyorlardı; ve Kontluk şerifinin yeğenleri olmaları Hélène için üzücü bir durumdu. Bu şerif katilleri tutuklamamakla kalmadı ve iki yardımcısıyla Hélène'e Mobile'e kadar refakat sağladı ve kendisine bir daha bu bölgeye ayak basmamasını tembihledi. Hélène yolda bu muhafızları ekmeyi başardı, eyalet merkezi Tallahassee'ye kadar gitti ve eyalet valisine bir şikâyet dilekçesi verdi. Aynı akşam otel odasının camlarından biri atılan bir taşla paramparça oldu. Taşa ölüm tehditli bir mesaj sarılmıştı.

Şerif gene de valinin emriyle düzmece bir soruşturma açmak zorunda kaldı; yeğenlerine ne olur ne olmaz diye bir süre uzaklaşmalarını tembihledi. İki uğursuz ve cüce ayrıldılar. Hélène intikam almak için tek şansının ne olduğunu anladı; çok çabuk davranmalı ve ne olduğunu anlamalarına fırsat vermeden peş peşe öldürmeliydi onları.

Önce cüceyi öldürdü. En kolayı da bu oldu. Onun Mississippi üzerinde çalışan çarklı bir gemiye aşçı yamağı olarak girdiğini öğrendi; bu gemide yıl boyunca profesyonel oyuncular faaliyet gösteriyorlardı. Bunlardan biri Hélène'e yardımcı olmayı kabul etti: Hélène genç bir garson kılığına girdi ve profesyonel oyuncu Hélène'i çocuğu gibi tanıtarak gemiye bindirdi.

Geceleyin uyumayan herkesin bitmek bilmeyen craps ve firavun partilerine dalmış olduğu sırada Hélène hiç güçlük çekmeden mutfağın yolunu buldu; sarhoş gibi gözüken cüce, üzerinde koca bir koyun yahnisi tenceresinin fokurdadığı bir fırının yanındaki hamakta uyukluyordu. Ona yaklaştı ve davranmasına fırsat vermeden boynundan ve askılarından yakalayarak koca tencerenin içine attı.

Ertesi sabah, olay henüz açığa çıkmadan, Baton Rouge'da terk etti gemiyi. Gene garson kıyafetinde ve bu kez, birçok insanın keyif-

lerince yaşadığı gerçek bir yüzen kent olan bir odun bağının üstünde nehri aşağı doğru indi. Bunlar içinde bulunan, Fransız kökenli bir gezgin satıcı olan Paul Marchal'a durumu anlattı ve o da kendisine yardımcı olabileceğini söyledi. New Orleans'ta bir kamyon kiraladılar ve Florida'yla Louisiana arasında gidip gelmeye başladılar. Servis istasyonlarında, küçük park yerlerinde, yol kenarlarındaki barlarda duruyorlardı. Paul Marchal donanımıyla bir tür orkestra adamdı: büyük davul, akordeon, armonika, triangl, zil ve çıngırak; Hélène'se peçeli bir Doğulu kadın kıyafetinde göbek dansı gibi bir şey yaptıktan sonra seyircilere kâğıt çektiriyordu: önlerine üç kâğıttan oluşan üç sıra diziyor, ikisinin toplamı on bir olan iki kâgıdı ve üç resmi gösteriyordu: çok küçükken öğrenmiş olduğu tek faldı bu; karmakarışık, içinden çıkılmaz bir dille en akıl almaz şeyleri söylemek için yararlanıyordu bundan.

Yeni bir iz bulmaları için on gün yetti onlara. Apopka Gölü kıyılarında bağlı duran bir salda yaşayan bir Seminol ailesi onlara Tampa'ya otuz kilometre kadar uzaklıkta Stone's Hill adlı bir yerin yakınlarındaki kör bir kuyuda birkaç gündür bir adanun yaşadığını söyledi.

Ruben'di bu. Bir sandığa oturmuş, dişleriyle bir konserve kutusunu açmaya çalışırken buldular onu. O kadar acıkmıştı ki geldiklerini hiç işitmedi. Hélène, ensesine bir kurşun sıkarak öldürmeden önce Jeremiah'ın nerede olduğunu öğrenmek istedi ondan. Ruben yalnızca ayrılmadan önce, her üçünün, gidecekleri yerleri belli belirsiz konuştuklarını söyledi: cüce memleket görmek istediğini, Ruben sessiz sedasız bir yere gitmek istediğini, Jeremiah da büyük kentlerde gizlenmenin en iyisi olacağını söylemişti.

Nick cüce, Ruben geri zekâlıydı ama Jeremiah korkutuyordu Hélène'i. Daha ertesi gün pek fazla zahmet çekmeden buldu onu: Miami yarış alanı Hialiah yakınlarındaki bir koltuk meyhanesinin tezgâhında ayakta duruyordu; içinde bir parça dana pirzolası bulunan bir ekmek parçasını mekanik bir şekilde çiğnerken bir yandan da bir hipi dergisini karıştırıyordu.

Üç gün süreyle izledi onu. Çeşitli dümenler çeviriyor, müşterek bahisçilerin paralarını alıyor ve bir zamanlar Wyatt Earp ve Doc Halliday'in Arizona, Tobmstone'da işlettiklerine benzer görkemli *The Oriental Saloon and Gambling House* adlı kumarhane için müşteri kızıştırıyordu. Burası tahta duvarları baştan aşağı emayeli metalden ticaret, reklam ve seçim levhalarıyla kaplı bir ambardı: QUALITY

ECONOMY AMOCO MOTOR OIL, GROVE'S BROMOQUININE STOPS COLD, ZENO CHEWING-GUM, ARMOUR'S CLOVERBLOOM BUTTER, RINSO SOAKS CLOTHES WHITER, THALCO PINE DEODORANT, CLABBERGIRL BAKING POWDER, TOWER'S FISH BRAND, ARCADIA, GOODYEAR TIRES, QUAKER STATE, PENNZOIL SAFE LUBRICATION, 100% PURE PENNSYLVANIA, BASE-BALL TOURNAMENT, SELMA AMERICAN LEGION JRS VS. MOBILE, PETER'S SHOE'S, CHEW MAIL POUCH TOBACCO, BROTHER-IN-LAW BARBER SHOP, HAIRCUT 25 C, SILAS GREEN SHOW FROM NEW ORLEANS, DRINK COCA COLA DELICIOUS REFRESHING, POSTAL TELEGRAPH HERE, DID YOU KNOW? J.W. MCDONALD FURN'CO CAN FOURNISH YOUR HOME COMPLETE, CONGOLEUM RUGS, GRUNO REFRIGERATORS, PETE JARMAN FOR CONGRESS, CAPUDINE LIQUID AND TABLETS, AMERICAN ETHYL GASOLINE, GRANGER ROUGH CUT MADE FOR PIPES, JOHN DEERE FARM IMPLEMENTS, FINDLAY'S, VB.

Dördüncü günün sabahı Hélène Jeremiah'a bir zarf gönderdi. Bu zarfta iki kardeşin fotoğrafı – Ruben'in cüzdanında bulunmuştu – ve bir pusula vardı. Hélène bu pusulada cüce ve Ruben'e yaptıklarını anlatmış, bu orospu çocuğunun da aynı akıbete uğrayacağını bildirmiş ve eğer taşaklı bir adamsa gelip kendisini Burbank's Motel'de 31 numaralı bungalovda bulmasını istemişti.

Hélène yan taraftaki duşun kabinine gizlenerek bütün gün bekledi. Jeremiah'ın mektubunu aldığını ve bir kadının meydan okumalarına katlanamayacağını biliyordu. Ama kışkırtmasına tepki göstermesi için yeterli değildi bu; bundan başka ondan daha güçlü olduğundan emin olması gerekiyordu.

Akşam saat yediye doğru içgüdülerinin kendisini yanıltmadığını anladı: Jeremiah silahlı dört haydutla birlikte yamru yumru ve dumanı tüten T modeli bucket-seat'in yanına geldi. Bilinen bütün önlemleri alarak çevreyi kolaçan ettiler ve 31 nolu bungalovu sardılar.

Oda o kadar aydınlık değildi; yalnızca Jeremiah örgü perdelerin arasından iki yataktan birine, kolları çapraz halde, gözleri faltaşı gibi açılmış olarak uzanmış kardeşi Ruben'i gördü. Jeremiah Ashby acılı bir çığlık atarak odaya dalarken Hélène'in koyduğu bomba patladı.

Hélène aynı akşam iki direkli hafif bir gemiyle Küba'ya gitti;

oradan da tarifeli sefer yapan bir gemiyle Fransa'ya ulaştı. Ölünceye kadar kendisini tutuklayacak olan polisin gelmesini bekledi ama Amerikan adaleti hiçbir zaman bu kara kuru, ufak tefek kadının bu kadar soğukkanlı bir tavırla üç uğursuzu öldürebileceğine ihtimal vermedi ve onlar için daha uygun, daha akla yatkın katiller buldu hiç zahmet çekmeden.

seksen beşinci bölüm

Berger, 2

Ana baba Berger'lerin odası: parke döşeli, genişçe, hemen hemen kare biçiminde bir oda; duvarlar ince sarı çizgili, açık mavi kâğıt kaplı; karşı duvarda, kapının sol tarafında şampiyonları ve sporcuları güçlendiren Vitamix'in verdiği büyük boyutlarda bir Fransa Turu haritası asılı; harita espaslardaki her etap – kentin yanına, meraklısının görmesi için, her etapta ilk altı dereceyi elde edenlerini ve genel klasmanda ilk üç dereceyi (Sarı Mayo, Yeşil Mayo, Dağ Büyük Ödülü) alanların adlarının yazılacağı biçimde düzenlenmiş.

Odada, her iki yanında ikiz başucu masaları bulunan bir yataklı kanepenin üstündeki mavi pelüş pikede yumak olmuş bir halde uyuklayan büyük bir sokak kedisinden –Poker Dice– başka bir şey yok. Sağ taraftaki başucu masasında eski lambalı bir radyo var (Madam Réol'ün çok erken açıldığını iddia ettiği ve öte yandan da iki çift arasındaki dostça ilişkileri bozan radyo): üstü kaldırılabilen ve altında ilkel bir pikap bulunan bu masada ayrıca koni biçimindeki abajuru oyun kâğıtlarının renklerinin dört işaretiyle süslenmiş bir gece lambası ve birkaç kırkbeşlik plak kabı var: en üstteki kap Boyer ve Valbonne'un ünlü *Bir tek Atmak Ne Hoştur* adlı parçasının kabı; Luca Dracena'nın akordeon ve ritm sazları eşliğinde Viviane Malehaut seslendirmiş; kapakta on altı yaşlarında bir kız şişman ve güleç domuz kasaplarıyla kadeh tokuşturuyor; fonda çengellere asılmış domuz eti parçaları; bir ellerinde köpüklü kadehler öbür ellerinde içinden çeşitli domuz etleri taşan seramik tabaklar: içinde küçük yağ benekleri bulunan jambon, kalın ve kısa sucuk, somak, Vire sucuğu, kırmızı dil, domuz ayakları, domuz kellesi ve domuz kellesi patesi.

Sol taraftaki başucu masasında oturtmalığı uzun hasırlı İtalyan

şarap şişesi (Valpolicella) olan bir lamba ve Raymond Chandler'in Siyah Dizi'den bir polisiyesi, *Göldeki Kadın* var.

Küçük köpekli kadın ve papaz olmaya hazırlanan oğlu 1965'e kadar bu dairede yaşadılar. Kendilerinden önceki kiracı burada yıllarca oturmuş yaşlı bir beydi. Yıllarca kalpakla dolaştığından herkes Rus derdi ona. Öteki giysileriyse tamamen Batılıydı: pantolonu göğüs kemiğine kadar çıkan ve hem lastik askılarla hem kolanla tutturulmuş pantolonlu siyah takım elbise, pırıl pırıl bembeyaz bir gömlek, lavallière türü geniş bir kravat ve bilardo topundan topuzu olan bir baston.

Rus'un gerçek adı Abel Speiss'ti. Duygusal, eskiden askeri veteriner olan bir Alsace'lıydı. Bütün vaktini gazetelerde yayınlanan yarışmalara verirdi. Bütün bulmacaları müthiş bir kolaylıkla çözüyordu:

Üç Rus'un bir kardeşleri vardır. Bu kardeş kardeş bırakmadan ölmüş. Nasıl oluyor bu?

tarihsel kazık sorular

John Leland'ın dostu kimdi?
Bir kumar davasıyla tehdit edilen kimdir?
Sheraton kimdi?
İhtiyarın sakalını kim traş etti?

"bir sözcükten ötekilere"

VİN	**HOMME**	**POÈME**
VAN	**GOMME**	**POÈTE**
VAU	**GEMME**	**PRÊTE**
EAU	**FEMME**	**PROTE**
		PROSE

matematik problemleri

Prudence 24 yaşında. Kocasının yaşına geldiğinde, yaşı, kocasının bugünkü yaşının iki katı olacak. Kocası kaç yaşında?

Dört "8" kullanarak 120 yazınız.

anagramlar

MARIE = AIMER
SPARTE = TREPAS
NİCOMÈDES = COMÉDİEN

mantık problemleri

U D T Q C S S H'den sonre ne gelir?
Aşağıdaki sıralamadaki bozukluk nerededir?:
Français, court, polysyllabique, écrit, visible, imprimé, masculin, mot, singulier, américain, intrus

kare, haç, üçgen biçimindeki, takılı (*a, ai, mai, mari, marin, marine, martine, martinet*), uzatma ekli vb. sözcükler ve bütün meraklıların korkusu "ikinci derecede sorular".

En çok da kriptogramlarda ustaydı. Kendisi *Réveil de Vienne et Romans*'ın düzenlediği ÜÇ BİN FRANKLIK Büyük Ulusal Yarışma'da birincilik kazandı ve bu yarışmada

aeeeil	*ihnalz*	*ruiopn*
toeedt	*zaemen*	*eeuart*
odxhnp	*trvree*	*noupvg*
eedgnc	*estlev*	*artuee*
arnuro	*ennios*	*ouitse*
spesdr	*erssur*	*mtqssl*

mesajının *La Marseillaise*'in ilk kuplesini içerdiğini ortaya çıkardı. Ama *Chien Français* dergisinin verdiği

t' cea uc tsel rs
n neo rt aluot
ia ouna s ilel-
-rc oal ei ntoi

muammasını hiçbir zaman çözemedi. Buradaki tek tesellisi bu bilme-

ceyi hiç kimsenin çözememiş oluşuydu ve dergi de sonunda birincilik ödülünü vermeme kararı aldı.

Rus'un bulmaca ve bilmeceler dışında başka bir tutkusu daha vardı: Marsilyalı zeytinyağı tüccarının karısı, üst dudağı ince bir bıyık çizgisiyle gölgelenmiş tatlı yüzlü bir kadın olan Madam Hardy'ye deli gibi âşıktı. Binadaki herkese akıl danışıyordu. Ama herkesin kendisini yüreklendirmesine karşın hiçbir zaman kendi kendisinin söylediği gibi "ateşini açığa vurma" cesaretini gösteremedi.

seksen altıncı bölüm

Rorschash, 5

Rorschash'ların banyosu, zamanında son derece görkemliymiş. Cephe duvarı bütünüyle sağlık gereçleri, bakır ve kurşun borular, hoş bir şekilde birbirine karışmış hatlar ve gerçekten gereksiz bir yığın manometreler, termometreler debimetreler, higrometreler, supaplar, çarklar, anahtarlar, mitijörler, levyeler, ve her çeşit anahtarla dolu; dekorasyondaki incelikle dikkat çekici biçimde kontrast oluşturan bir makine salonu dekor taslağı sanki burası: damarlı mermerden bir küvet, lavabo işlevi gören bir ortaçağ su kabı, on dokuzuncu yüzyıl sonlarından kalma askılıklar, alev alev yanan güneş biçiminde musluklar, aslan başları, kuğu boyunları ve birkaç parça sanat eşyasıyla antikalar: eskiden dansinglerde görülen, tavana asılmış ve yüzlerce sinekgözü aynalarından ışıklar saçan bir kristal top, iki Japon tören kılıcı, kurutulmuş ortanca çiçeklerini koruyan iki cam plakadan oluşmuş bir paravana, içlerinde banyo tuzları, parfümler ve tuvalet sütleri bulunan kaba döküm üç uzun kap, belki antika olan küçük heykel: sol omzunda küçük bir dünya taşıyan genç Atlas, itifalik bir Pan, yarısı kamıştan ürkmüş bir Syrinx.

Özellikle dikkat çeken dört sanat yapıtı var burada. İlki hiç kuşkusuz XIX. yüzyılın birinci yarısından kalma ağaç üstüne bir tablo. Tablonun adı *Issız Adasına Olabildiğince Uygun Biçimde Yerleşmek İsteyen Robinson.* Küçük beyaz büyük harflerle iki satır halinde yazılmış bu başlığın üstünde naif bir Robinson görülüyor: bir taşa oturmuş, başında sivri bir külah, keçi kılından bir gönlek giymiş; zamanı anlamak için yararlandığı bir ağaca bir pazar günü çizgisi çekiyor.

İkinci ve üçüncü yapıtlar birbirlerine yakın iki konunun farklı biçimlerde işlendiği iki gravür: karanlık biçimde *Çalınmış Mektup* adını taşıyan ilkinde Macar parkeli ve duvarları Jouy tuvali kaplı şık bir salon görülüyor; salonda, bir genç kadın büyük bir parka bakan bir pencerenin kenarına oturmuş, ince bir beyaz keten kumaşa bir atlama ilmiği atıyor; ondan pek uzakta olmayan aşırı ingiliz tavırlı yaşlı bir adam bir tür klavsen çalıyor. Gerçeküstücü anlayışta yapılmış ikinci gravürde on dört on beş yaşlarında kısa bir dantel kombinezon giymiş bir genç kız görülüyor. Çoraplarının ajurlu yan fitilleri nuzrak ucuyla son buluyor ve boynunda küçük bir haç var; haçın kollarından her biri bir parmak biçiminde ve tırnak altından hafifçe kanıyor. Genç kadın bir Rheinland manzarasının kayalarının göründüğü açık pencerenin yanındaki bir dikiş makinesinin önüne oturmuş ve diktiği çamaşırın üstüne gotik Alman karakterleriyle şu yazı işlenmiş:

Zerstörung
das hübsche Schulmädchen

Dördüncü yapıt küvetin geniş kenarına konmuş bir mulaj. Doğal büyüklüğünün aşağı yukarı üçte biri oranında yürüyen bir kadın betimlenmiş. Yaklaşık yirmi yaşlarında Romalı bir kız bu. Bedeni uzun ve ince. Saçları dalgalı ve yumuşak ve aşağı yukarı tümüyle örtülü. Başı hafifçe eğik, sol eliyle boynundan topuklarına kadar inen ve böylece sandallı ayaklarını örten görkemli kıvrımları olan giysisinin toplanmış bir parçasını tutuyor. Sol ayağını öne doğru uzatmış ve izleyeceği yola yalnızca ayak parmaklarının ucuyla dokunuyor; bu arada tabanı ve topuğu da neredeyse dik vaziyette kalknuş. Hem yürüyen bir kadının çevikliğini hem de kendine olan güvenini ve rahatlığını anlatan bu hareket ona kararlı bir hareketle hafif bir uçuş karışımı özel bir çekicilik veriyor.

Uyanık bir kadın olan Olivia Rorschash dairesini kendisinin orada bulunmayacağı aylarda kiraladı. Kiralama işi –Jane Suttoıı'un günlük hizmetleri içindedir– çok zengin yabancıların geçici konut işlerinde uzmanlaşmış bir ajans aracılığıyla gerçekleştirildi. Kiracı bu kez Giovanni Pizzicagnoli adında biri; uluslararası görevi olan ve genellikle Cenevre'de oturan Pizzicagnoli bir buçuk aylığına UNES-

CO'nun enerji sorunlarıyla ilgili fevkalade bütçe komisyonlarından birine başkanlık etmek için bir buçuk aylığına gelmiş. Bu diplomat ajansın İsviçreli temsilcisinin getirdiği öneriler arasında seçimini birkaç dakika içinde yaptı. Kendisi Fransa'ya daha ertesi gün gelecektir ama karısı ve genç kızı gelmişlerdir bile; adam bütün Fransızların hırsız olduğuna inanmaktadır ve güçlü kuvvetli kırk yaşlarında bir Berne'li olan karısına kendilerine söylenen her şeyin doğru olup olmadığını yerinde denetleme görevi vermiştir.

Olivia Rorschash bu ziyarette bulunmayı yararsız buldu ve hemen daha başında yakında hareket edeceği gerekçesiyle hoş bir gülümsemeyle çekildi; Madam Pizzicagnoli'ye küçük çocuğunun yemek odasındaki süslü tabakları ve girişteki üflemeli camdan salkımı kırmaması için dikkatli olmasını tembihlemekle yetindi.

Ajans görevlisi, evi müşterisiyle birlikte dolaşmaya devam etti. Mobilya ve araç gereci numaralayarak, envanterini çıkardı ve kaydetti. Ama başlangıçta sıradan bir formaliteden başka bir şey olmaması gereken bu ziyaretin ciddi sorunlar çıkaracağı anlaşıldı kısa sürede çünkü açıkça had safhada hizmetçi güvenliği takıntıları içinde olan İsviçreli kadın bütün elektrikli aletlerin nasıl çalıştığının ve sigortaların, otomatik sigortaların yerlerinin kendisine gösterilmesini istedi. Mutfağın denetlenmesi sırasında pek sorun çıkmadı ama banyoda işler ters gitti: olaylara hâkim olamayan ajans memuresi müdürünü yardıma çağırdı. Hadisenin önemli olduğunu –daire bir buçuk aylığına yirmi bin franka kiralanmıştı– gören müdür gelmekten başka çare bulamadı ama dosyayı gerektiği biçimde inceleme vaktini bulamadığından o da çeşitli kişilere başvurmak zorunda kaldı: Madam Rorschash taşınma işleriyle kocasının ilgilendiğini öne sürerek yetkisiz olduğunu söyledi; eski ev sahibi Olivier Gratiolet on beş yıldan beri bu işin kendisini ilgilendirmediğini söyledi; yönetici Romanet dekoratöre başvurulmasını önerdi, o, müteahhitin adını vermekle yetindi, geç saatlerde aranan müteahhit otomatik yanıtlayıcı aracılığıyla konuştu.

Netice olarak Madam Rorschash'ın banyosunda şu anda altı kişi var:

Madam Pizzicagnoli elinde küçücük bir sözlükle öfkeden titreyen ve tizleşen bir sesle sürekli bağırmaktadır "Io non vi capisco! Una stanza ammobligliata! Ich verstche sie nich! I am in a hurry! Moi, ne comprendre! Ho fretta! Je présée! Ich habe Eile! Geben sie mir eine Flasche Trinkwasser!"

beyaz alpaka giysili genç bir kadın olan ajans memuresi kaba ipek eldivenleriyle yelpazelenmektedir;

ajans müdürü her yanda, hararetle, dörtte üçü çiğnenmiş bir puroyu atacağı kül tablasına benzer bir şey aramaktadır;

ortak mülk mevzuatını karıştıran yönetici, şofbenle ilgili güvenlik normları konusunda bir şey olup olmadığını hatırlamaya çalışıyor; Acilen kim tarafından ve ne için çağrıldığı bilinmeyen bir havagazı, su, kanalizasyon tamircisi bilezik saatini yukarı doğru çekerken kendisine, gidebilirsin denmesini bekliyor;

ve Madam Pizzicagnoli'nin denizci giysileri içinde, çevresindeki gürültü patırtıya ilgisiz, dört yaşındaki küçük oğlu mermer karolar üstünde diz çökmüş, bıkmadan usanmadan yorulmadan mekanik bir tavşanı yürütüyor; tavşan davul ve trompetle *Kwai Köprüsü*'nü çalıyor.

seksen yedinci bölüm

Bartlebooth, 4

Bartlebooth'un dairesinin büyük salonunda, soluk renk kâğıt kaplı kare biçimindeki büyük mekânda mobilyaların geri kalan kısmı, Priscilla'nın Malesherbes bulvarı 65 numaradaki özel konutunda bulundurduğu eşyalar ve biblolar var: oymalı ve yaldızlı ağaçtan, eski goblen kaplama, sarı kafesli fon üstüne uçucu hayvan (güvercin, papağan, muhabbet kuşu) desenleriyle süslenmiş yaprak, meyve ve çiçeklerle çeleklenmiş arabesk süslemeli bir kanepe ve dört büyük koltuk; arabesk kompozisyonlu Beauvais örtüsünden ve alt tarafında Gilot stili giyimli maymunların bulunduğu dört kanatlı büyük bir paravan; XVI. Louis stilinde, silmeli maundan ve boyalı ağaçtan ince uzun süslemeleri olan yedi çekmeceli büyük bir şifonyer; beyaz damarlı mermerden, üst kısmında on kollu iki şamdan, gümüş bir et servis tabağı, iki tarafında altın kapaklı kaplar, kalemlik, altın sistire ve spatula, yontulmuş kristal kaşe ve dikdörtgen biçimli menevişli altın ve mavi emaye küçücük bir makyaj kutusu bulunan küçük bir yazı takımı; siyah taştan yüksek şöminenin üstündeki beyaz mermerden ve oymalı bronzdan ve kadranında *Hoguet, à Paris* yazısı bulunan sarkaç, diz çökmüş iki sakallı adam tarafından tutulmuş; sarkacın her iki yanında yumuşak Chantilly hamurundan iki eczacı kabı var; sağ taraftakinde *Ther. Vieille*, sol taraftakinde *Gomme Gutte* damgaları var; nihayet gül ağacından oval küçük bir masanın beyaz mermerden üst kısmına da üç Saksonya porseleni konmuş; biri Venüs'ü ve üç kuğunun çektiği çiçekli bir arabaya binmiş bir sevgiliyi betimliyor; öbür ikisi Afrika ve Amerika'yı gösteren alegoriler: *Afrika* yatmış bir aslanın üstüne oturmuş bir zenci çocukla simgeleştirilmiş;

Amerika'ysa kalemlerle süslenmiş bir kadınla; kadın bir timsaha yan binmiş durumda, sol memesinin üstünde bir bereket boynuzu tutuyor; sağ eline de bir papağan konmuş.

Duvarlarda çok sayıda tablo var; en çok dikkat çekeni şöminenin sağ tarafında asılı olan; Groziano'nun karanlık ve ağır bir *Çarmıhtan İndiriliş*'i bu; sol tarafta F. H. Mans'ın *Balıkçı Gemilerinin Küçük Bir Hollanda Limanına Yanaşması* adlı bir deniz manzarası; karşı duvarda, büyük kanepenin üst kısmında Thomas Gainsborough'un *Mavi Çocuk* ("*Blue Boy*") için bir karton etüdü, Le Bas'nın L'Enfant au toton adlı iki büyük gravürü, Chardin'in memnuniyetten ve gururdan yüzü şişmiş bir papazı gösteren minyatürü *Le Valet d'Auberge*'i, Satyros hemipan, aegipan, orman perileri, kır tanrıları, hayaletler, ocak tanrıları, cinler ve şeytanlarla birlikte Bacchus, Pan ve Silenas'ı gösteren, Eugène Lami'nin mitolojik bir sahnesi; *Esrarengiz Ada* adlı ve L. N. Montalescot imzalı bir manzara: manzarada bir deniz kıyısı görülüyor; sol taraftaki plajı ve ormanı hoş bir çevre görümümü veriyor ama sağ taraf kuleler biçiminde kayalardan oluşmuş ve çıkış için tek bir deliği var; sapasağlam, güçlü bir kale izlenimi veriyor; ve Sir Thomas Lawrence'in dostu, döneminin en ünlü "gözüpek kahraman"larından biri ve ölümünden sonra merak nedeniyle sekiz kişiyi öldürmüş olduğu öğrenilen ressam, koleksiyoncu ve eleştirmen Wainewright'ın bir suluboya resmi; suluboya resmin adı *Arabacı* (*"The Carter"*): arabacı kireç boyalı bir duvarın önündeki bir banka oturmuş. İri yarı ve güçlü bir adam bu; boz renkli kaba kumaştan pantolonunun paçalarını yırtık pırtık çizmelerinin içine sokmuş; göğsü iyice açık gri bir gömleği ve çizgili bir fuları var; sağ bileğinde çivili deriden koruyucu bir bilezik görülüyor; sol omzunda işlemeli bir çanta asılı; ip örgüsü, ucu ince ve sert iplicikler halindeki kırbacı sağ tarafında, bir testiyle bir ekmek parçasının yanında duruyor.

Divanlara ve koltuklara saydam naylon kılıf geçirilmiş. Bu oda en azından on yıldan beri istisnai durumlarda kullanılmakta. Bartlebooth buraya son kez dört ay önce Beyssandre olayındaki gelişmeler onu Rémi Rorschash'a başvurmak zorunda bıraktığında girmişti.

Yetmişli yılların başında iki büyük otelcilik kuruluşu – MARVEL HOUSES INCORPORATED ve INTERNATIONAL HOSTELLERIE – otelciliğin iki yeni devinin (Holiday Inn ve Sheraton) önlene-

meyen yükselişlerine karşı daha güçlü biçimde direnebilmek için birleşme kararı aldılar: Marvel Houses Inc. Karaipler ve Güney Amerikada sağlam biçimde yerleşmiş bir Kuzey Amerika şirketiydi; International Hostellerie'yse Arap Emirlikleri'nin verdiği sermayeyle çalışan ve merkezi Zürih'de bulunan bir holdingti.

İki şirketin beyin takımı şubat 1970'de ilk kez Bahamalar'da Nassau'da bir araya geldiler. Dünyanın gidişatına baktıklarında, iki rakiplerinin yükselişlerini durdurabilmeleri için tek şanslarının dünyada eşi olmayan bir turizm otelciliğine yönelmek olduğu konusunda fikir birliği ettiler: Marvel Houses'un başkanı şöyle konuştu: "Çılgınca bir çocuk kültüne dayanan bir otelcilik değil (*alkışlar*), sorumluların sefahat alenili hesap pusulalarına boyun eğmeyeceği (*alkışlar*), üç temel değere saygıya dayanan bir otelcilik: eğlence, dinlenme, kültür (*uzun uzun alkışlar*)."

Daha sonraki aylarda her iki şirkette yapılan birçok toplantı Marvel Houses'un başkanının son derece parlak bir biçimde çizdiği amaçların belirlenmesini sağladı. International Hostellerie'nin yöneticilerinden biri şaka yollu, her iki firmanın ticaret ünvanlarının aynı sayıda harften (24) oluştuğunu söyleyince her iki şirketin reklam servisleri bu fikrin üzerine atladılar ve yirmi dört değişik ülkede, tamamen yeni üsluplu yirmi dört otel kompleksinin kurulacağı yirmi dört stratejik yerleşme yeri önerdiler; büyük bir incelikle seçilmiş olan yirmi dört yerin bildirisi ve yaratıcı iki firmanın adı yukardan aşağı ve yan yana ortaya çıktı (figür 1).

Kasım 1970'te genel başkan-yöneticiler Kuveyt'te toplandılar ve bir ortaklık kontratı imzaladılar; buna göre Marvel Houses Incorporated ve International Hostellerie ortaklaşa olarak iki ikiz şube açacaklardı; Marvel Houses International adıyla bir otelcilik yatırım şirketi ve Incorporated Hostellerie adıyla bir bankacılık ve otelcilik finans şirketi; iki ana firmanın kapitalleriyle desteklenecek olan bu şirketler saptanmış olan yirmi dört yerdeki otel komplekslerini tasarlamak, örgütlemek ve inşaatlarını tamamlamakla yükümlü olacaktı. İşlerin özellikle finansal yönetimini sağlamakla yükümlü Incorporated Hostellerie'nin merkezi de Kuveyt oldu; işleri örgütleyip, düzenli biçimde yürümesini sağlamakla yükümlü Marvel Houses International'se mali nedenler yüzünden Porto-Rico'ya yerleşti.

İşin toplam bütçesi milyar doları aşıyordu –her şirket için beşyüz bin franktan fazla– ve eşi bulunamayacak kadar lüks otel merkezleri yapılacaktı bu paralarla. Hareket noktası ana fikir şu olacak-

tı bu işte: bir otel özelliği taşıyacak olan bu dinlenme, eğlence ve kültür merkezi belirli ihtiyaçlara göre uyarlanmış (başka yerlerde hava soğukken burada terlemek, temiz hava, kar, iyot vb.) ve belli turistik etkinliklere (deniz banyoları, kayak merkezi, su kentleri, sanat merkezleri, ilginç yerler ve doğal manzaralar [park vb.] ya da yapay [Venedik, Matmata, Disneyworld vb]) elverişli özel yerlerin yakınında bulunması uygun olmakla birlikte hiçbir zaman için zorunlu da olmayacaktı bu: iyi bir otel öyle olmalıdır ki bir müşteri çıkmak istediğinde çıkabilmelidir oradan ve *çıkmak kendisi için bir angarya, tatsız tuzsuz bir işse de çıkmayabilmelidir.* Sonuç olarak Marvel Houses International'in yapmak istediği otellerin belirgin özelliği şu olacaktı: bu otellerde intra muros, zengin, titiz ve tembel müşterilerin görmek ve dışarı çıkmadan yapmak istediği her şey bulunacaktı; bunlar Kuzey Amerikalı, Arap ve Japon müşterilerin çoğunluğunun istedikleriydi: Avrupa'yı ve Avrupa'nın kültür hazinelerini baştan başa katetmek isterler ama müzeleri görmek için kilometrelerce dolaşmak istemezler ya da Saint-Sulpice veya Saint-Gilles Alanı'nın trafik tıkanıklıklarında rahatsız biçimde araba kullanmak istemezler.

Bu fikir çok uzun yıllardan beri modern turistik otelciliğin temeliydi: bu fikir özel plajların oluşturulması, deniz kıyılarının ve kayak pistlerinin gitgide özelleştirilmeleri, bütünüyle yapay ve coğrafi ve insani çevresiyle canlı bağlantısı bulunmayan kulüplerle tatil merkezlerinin ve köylerinin hızlı bir şekilde gelişmesi sonucunu getirmişti. Ama burada hayranlık verici bir sistemleştirilmeye gidildi: Yeni Hostelleries Marvel'in müşterileri herhangi bir dört yıldızlı oteldeki gibi plajdan, tenis kortundan, sıcak sulu havuzdan, 18 delikli golf alanından, binicilik parkından, saunadan, marinadan, gazinodan, gece kulübünden, butiklerden, restoranlardan, barlardan, gazete ve sigara satılan büfelerden, seyahat acentesinden, bankadan yararlanmakla kalmayacaktı; müşteriler aynı zamanda kayak alanları, teleferikler, paten alanları, sualtı sporları olanağı, sörfleri, safarisi, dev akvaryumu, eski sanat müzesi, Roma kalıntıları, savaş alanı, piramidi, gotik kilisesi, kapalı çarşısı, kalesi, kantini, Plaza de Toros'u, arkeolojik siti, Bierstübe'si, sokak partileri, Bali dansözleri vb. vb. vb.lerine de sahip olacaktı.

Marvel Houses International, tek başına, öngörülmüş olan fiyatları karşılayabilecek olan bu baş döndürücü fonlara ulaşabilmek için aynı anda gerçekleşecek üç ayrı projeye el attı: birincisi bolca turistik kaynaklar sunan ve aynı zamanda da hiç işlenmemiş ıssız ya da

*MI*RAJ	Hindistan
*AN*AFI	Yunanistan (Cyclades)
*AR*TIGAS	Uruguay
*VE*NCE	Fransa
*ER*BİL	Irak
*AL*NWICK	İngiltere
*HA*LLE	Belçika
*OT*TOK	Avusturya (İllirya)
*HU*IXTILA	Meksika
*SO*RIA	İspanya (Eski Castilla)
*EN*NIS	İrlanda
*SA*FAD	İsrail
*IL*ION	Türkiye (Truva)
*IN*HAKEA	Mozambik
*CO*IRE	İsviçre
*OS*AKA	Japonya
*AR*TESIA	Birleşik Devletler (Yeni Meksika)
*PE*MBA	Tanzanya
*O*LAND	İsveç
*OR*LANDO	Birleşik Devletler (Disneyworld*)
*AE*ROE	Danimarka
*TR*OUT	Kanada
*EI*MEO	Tahiti Takımadaları
*DE*LFT	Hollanda

Figür 1. Marvel Houses International ve Incorporated Hostellerie'nin 24 otel kompleksinin kuruluş şeması.

* Görünüşe göre ABD iki kez seçilmiş –Artesia ve Orlando'yla–; bu durum yirmi dört kompleksi yirmi dört ayrı bölgede kurma kararıyla çelişiyor; ama Marvel Houses'ın yöneticilerinden biri haklı olarak Disneyworld'ün tek başına, Marvel Houses ve International Hostellerie'yi temsil edebilecek bir dünya olduğu ölçüde Orlando'nun da yüzeysel biçimde ABD'de bulunduğunu hatırlattı.

kolayca ıssızlaştırılabilecek yerler bulunması; saptanan yirmi dört bölgeden beşi doğal parkların –Alnwick, Ennis, Ottok, Soria, Vence– hemen yakınlarındaydı ve beşi de adaydı: Aeroe, Anafi, Eimeo, Oland ve Pemba. Ayrıca iki de yapay ada vardı: bunlardan biri İç Deniz'de Osaka açıklarında, öbürü Mozambik kıyısında Inhakea karşısındaydı; bir gölün, Ontario'daki Trout Gölü'nün de düzenlenmesi öngörülmüştü: burada bütünüyle sualtı sporlarına yönelik bir eğlence merkezi kurulması tasarlanıyordu.

İkinci yaklaşım Marvel Houses International'in tesis kurmak istediği sınırların yerel, bölgesel ve ulusal yetkililerine "kültür parkları" oluşturma teklifinde bulunulmasını kapsayacaktı; Marvel Houses yapım masraflarını bütünüyle karşılayacak, karşılığında da araziden yirmi dört yıllığına yararlanma imtiyazı elde edecekti (ilk hesaplara göre tesis beş yıl ve üç ayda kendini amorti edecek ve daha sonraki yetmiş beş yılda gerçekten rantabl olacaktı); bu "kültür parkları" düş gücünden esinlenilerek oluşturulabilecek, XIII. yüzyıldan kalma bir manastırın kalıntılarının otelin çevresine dahil edildiği İrlanda'da uluslararası Shannon Havaalanı'na birkaç kilometre uzaklıktaki Ennis'de olduğu gibi tanınmış kalıntıları ve binaları içine alabilecek, Marvel Houses belediyeye hizmet vererek kentin bütün eski semtini kurtaracak ve burada çömlekçileri, dokumacıları, ressamları, oymacıları, eski usül giysileriyle mum ışığında çalışan yerleşik demir eşya sanatçılarıyla *Eski Delft*'de olduğu gibi mevcut yapılara katılabilecekti.

Marvel Houses International'in üçüncü yaklaşımı atraksiyonların rantabl duruma getirilmesine yönelik bir çalışma olacaktı ve bu amaçla en azından yatırımcıların projelerinin yüzde ellisini, rotasyon olanaklarını yoğunlaştırdıkları Avrupa'yı inceleyeceklerdi; ama başlangıçta yalnızca personele (Bali dansözleri, sokak partisi apaşları, tirol hizmetçileri, torerolar, aficionadolar, spor monitörleri, yılan terbiyecileri, antipodistler vb.) yönelik olan bu fikir kısa süre içinde donanımlara da uygulandı ve bütün tesisin kesinlikle gerçek özgünlüğünü oluşturdu: Uzamın katıksız ve sade biçimde reddi.

Gerçekten de çok kısa sürede, donanım ve işletme bütçeleri karşılaştırıldığında yirmi dört örnek piramit, su altı tesisleri, dağlar, güçlü şatolar, kanyonlar, oyma kayalar oluşturmanın, on beş ağustosta Halle'de bulunduğu sırada kayak yapmak isteyen ya da İspanya'nın göbeğinde bulunduğu sırada kaplan avına çıkmak isteyen bir

müşteriyi buralara bedava aktarmaktan çok daha pahalıya mal olacağı anlaşıldı.

Böylelikle standart kontrat fikri ortaya çıktı: yirmi dört saatlik dört güne eşit ya da daha fazla süren bir konaklamadan itibaren her gece süresi ek bir ücret ödemeksizin zincirin farklı bir otelinde geçirilebilecekti. Her yeni gelen müşteriye bir tür takvim verilecek ve kendisine yedi yüz elli kadar turistik ve kültürel etkinlik önerilecek ve bu önerilerin her birinin saati belirli olacak ve müşteri Marvel Houses'da geçireceği süre içinde, bunlarda istediğinde istediği kadar kalabilecekti; yönetim arzulanan bu etkinliklerin yüzde seksenini ek bir ücret talep etmeksizin karşılayacaktı. Basit bir örnekle anlatmaya çalışalım: Safad'a gelen bir müşteri kayak, demir tuzlu su banyosu, Varzazate Kasbalı ziyareti, İsviçre peynir ve şaraplarından tatmak, kanasta partisi, Ermitage müzesini ziyaret, Alsace yemeği, Champs-sur-Marne Şatosu'nu ziyaret, Lazslo Birnbaum yönetimindeki Des Moines Filarmoni Orkestrası konseri, Bétharram Mağaraları'nı ziyaret (*"4500 lambayla sihirli bir biçimde aydınlatılmış bir dağın tamamen aşılması! Sarkıtların zenginliği, Venise La Belle'in gerçekdışı yanını hatırlatan bir gondol gezisiyle süslenmiş dekorların büyülü çeşitliliği! Doğanın Dünyaya Verdiği Biricik Her Şey!"*) vb. etmek isterse yönetim şirketin dev bilgisayarıyla ilişkiye geçtikten sonra hemen Coire'a (İsviçre) bir sefer örgütlenecek ve burada buz üstünde kayak, İsviçre peynir ve şaraplarından (Valteline şarapları) tatma, demir tuzlu su banyoları ve kanasta turnuvası düzenlenecekti; sonra Coire à Vence'a bir sefer örgütlenecek ve yapay biçimde oluşturulmuş Betharram Mağaraları ziyaret edilecekti (*Sihirli bir şekilde ışıklandırılmış bir dağın bütünüyle aşılması, vb.*). Safad'da Alsace yemeği de yenebilecek, müze ve şato ziyaretleri yapılacak, odiyovizüyel konferanslarla koltuklarına kurulmuş turistlere bütün ülkelerin gelmiş geçmiş sanatsal şaheserleri tanıtılacak ve bunlardan tat almaları sağlanacaktı. Buna karşılık Yönetim büyülü bir Varzazat Kasbah'ının bir eşinin yükseldiği Artesia'ya ve Des Moines Filarmoni Orkestrası'nın bir sezon için tutulduğu Orlando-Disneyworld'a (müşteri fazladan bir hafta daha kalacaksa) sefer düzenleyecek ve muhtemelen Safad otantik sinagoglarını (Safad'da) ziyaret ettirecek, solist Virginia Fredericksburg'la birlikte Hal Montgomery yönetimindeki Bregenz oda orkestrasıyla (Vence'da) bir gece (Corelli, Vivaldi, Gabriel Pierné) ya da Clermont-Ferrand Üniversitesi'nden Profesör Strossi'nin

Marshall Mcluhan ve Üçüncü Copernicus Devrimi (Coire'da) üzerine bir konferans da örgütleyecekti.

Doğal olarak Marvel Houses yöneticilerinin her biri sürekli olarak vaat edilmiş olan bütün donanımlarının yirmi dört parkını karşılamak için çalışacaklardı. Ciddi olanaksızlıklar baş gösterdiğinde başka bir yerde daha uygun bir taklidiyle doldurmanın daha yerinde olacağı şu ya da bu atraksiyonu tek bir yerde toplayacaklardı; böylelikle sözgelimi tek bir Betharram Mağarası olacak ve başka yerlerde de Lascaux ya da Les Eyzies gibi kesinlikle daha az spektaküler olan ama bilgi ve heyecan veren mağaralar olacaktı. Ama bu özellikle yumuşak ve uyarlanmış siyaset sınırsız bir hırsın sonucu olan projeler doğuracaktı ve 1971 yılı sonundan başlayarak mimarlar ve şehirciler özellikle kâğıt üstünde gerçek mucizeler gerçekleştirdiler: taşların tek tek nakledilmesiyle Mozambik'te Sainte Pétroine d'Oxford manastırının yeniden inşası, Osaka'da Chambord Şatosu'nun, Artesia'da Medina de Varzazat'ın, Pemba'da Dünyanın Yedi Harikası'nın (1/15 ölçeğinde maketler), Trout Gölü üstünde London Bridge'nin ve Huixtla'da (Meksika) Persepolis'de Daras Sarayı'nın yeniden inşası: burada en ince ayrıntılarıyla Pers Krallarının sarayının bütün görkemi, kölelerinin, atlarının ve saraylarının, metreslerinin güzelliği, konserlerinin (korolarının) görkemi canlandırılacaktı. Varlıklı bir müşterinin yararlanabileceği dolaysız keyfe bağlı bu harikaların coğrafi tuhaflığının, kaynaklandığı sistemin özgünlüğü belli oldukça bu başyapıtların taklit edileceklerini düşünmek üzücü olabilirdi.

Motivasyon ve pazar araştırmaları sermayedarların duraksama ve çekincelerini ortadan kaldırdı; kesin biçimde anlaşılmıştı ki çok önemli bir müşteri potansiyeli vardı ve işletmenin ilk hesaplarda ortaya çıkmış olduğu gibi beş yıl üç ayda değil dört yıl sekiz ayda kendisini amorti edebileceği umut edilebilirdi. Büyük bir sermaye akımı başladı ve 1972 yılı başında proje, gerçekleşme aşamasına geldi ve iki pilot kompleks, Trout ve Pemba şantiyeleri açıldı.

Marvel House International, Porto-Rico yasaları uyarınca bütçesinin yüzde birini çağdaş sanat eşyaları alımına ayırmak zorundaydı; çoğu durumda bu tür zorunluluklar otelcilik dünyasında her odaya ya Sables d'Or-les Pins veya Saint-Jean-de-Monts'u betimleyen çini mürekkepli suluboya resimler asılması ya da otelin girişine küçültülmüş büyük bir heykel konması sonucunu doğurur. Ama Marvel Houses International için daha özgün çözümler bulunmalıydı ve kâğıt

üzerinde üç ya da dört fikir geliştirildikten – otel komplekslerinin birinde bir uluslararası çağdaş sanat müzesi açılması, yaşayan en büyük yirmi dört sanatçının yirmi dört önemli yapıtının satın alınması ya da ısmarlanması, genç yaratıcılara burs veren bir Marvel Houses International Vakfı'nın kurulması v.b. – sonra Marvel Houses yöneticileri kendileri için ikincil nitelikli olan bu işi bir sanat eleştirmenine vererek sorundan kurtuldular.

Charles-Albert Beyssandre'ı tercih ettiler; Fransızca konuşan İsviçreli bir eleştirmen olan Beyssandre *Feuille d'Avis de Fribourg ve La Gazette de Genève*'de düzenli olarak yazı yazıyordu ve aynı zamanda da yarım düzine Fransız, Belçika ve İtalyan gündelik gazetenin ve süreli yayının Zürih muhabirliğini yapıyordu. International Hostellerie'nin –ve dolayısıyla Marvel Houses International'ın – genel yönetmen– başkanı kendisinin sadık okuyucularındandı ve sanatsal yatırımları için onun birçok yararlı öğüdünü almıştı.

Marvel Houses'ın yönetim kurulu tarafından toplantıya çağrılan ve durumdan haberdar edilen Charles Albert Beyssandre sermayedarları, prestij politikaları için en uygun çözümün, az sayıda önemli ve büyük yapıtın toplanması olduğu konusunda zahmet çekmeden razı etti: bir müze değil, bir değersiz eşya yığını değil, her yatağın üstünde bir renkli resim hiç değil, bütün dünya meraklılarının hayatlarında hiç değilse bir kez görmeyi hayal edecekleri tek bir yerde titizce gizlenen bir avuç başyapıt. Bu amaçlarla heyecanlanan Marvel Houses yöneticileri bu ender parçaları gelecek beş yıl içinde toplama işini Charles-Alhert Beyssandre'a verdiler.

Ve Beyssandre hayali bir bütçenin başında buldu kendisini –aldığı yüzde üçlük komisyon da dahil olmak üzere kesin ödemeler ancak 1976'da ortaya çıktı– ama gene de çok büyük bir bütçe değildi: Beş milyar eski franktan biraz fazla bir para: bununla dünyanın en pahalı üç tablosu ya da ilk günlerde gülerek ve eğlenerek hesapladığı gibi elli kadar Klee ya da hemen hemen bütün Morandi'ler veya bütün Bacon'lar ya da belki bütün Magritte'ler ve belki de beş yüz Dubuffet, Picasso'nun en iyi yirmi kadar tablosu, yüz kadar Stael, Frank Stella'nın hemen hemen bütün ürünleri, aşağı yukarı bütün Kline'ler ve hemen hemen tüm Klein'ler, Fitchwinder Vakfı'nın bütün Huffing'leriyle birlikte Rockefeller koleksiyonunun bütün Mark Rothko'ları ve Beyssandre'ın son derece vasat diye nitelediği Hutting'in sisli dönem tablolarının tümü alınabilirdi belki.

Bu hesapların ortaya çıkardığı biraz çocuksu coşku çok çabuk

söndü ve Beyssandre gene çok kısa zamanda anladı ki işi sandığından çok daha zor olacaktı.

Beyssandre samimi bir insandı. resmi ve ressamları severdi, dikkatli, titiz ve açıktı; bir atölyede ya da bir galeride saatler geçirdikten sonra, kendisini sessizce bir tablonun bozulmaz, değişmez varlığının etkisine teslim ettiğinde sakin ve ince varlığı, yoğun açıklığı yavaş yavaş kendini kabul ettirmeye başlar, hemen hemen canlı, dolu, kendini gösteren, basit ve karmaşık, bir hikâyenin, bir işin, bir bilginin dolambaçlı belki de işkenceli zor yolculuğunun ötesinde nihayet çizilebilmiş işaretleri olurdu. Marvel Houses yöneticilerinin kendisine verdiği görev hiç kuşkusuz ticariydi; en azından döneminin sanatını gözden geçirerek o "büyülü anları" –deyim Parisli meslektaşı Esberi'nindi– artıracaktı ve neredeyse coşkulu bir halde işe girişti.

Ama sanat dünyasında haberler çabuk yayılır ve kolayca biçim değiştirirler; çok kısa bir süre içinde Charles-Albert Beyssandre'ın, kendisini yaşayan ressamların en zengin koleksiyonunu oluşturmakla görevlendirmiş güçlü bir mécène adamı olduğunu herkes anladı.

Birkaç hafta içinde Beyssandre saygınlığından çok daha büyük bir güce sahip olduğunu fark etti. Tüccarlar yalnızca eleştirmenin belirsiz bir gelecekte şu ya da bu yapıtın alımını zengin müşterisi için almayı tasarlayabileceği düşüncesiyle şaşkınlığa düştüler ve en az tanınan ve bilinen yetenekler kısa sürede Cézanne ve Murillo düzeyine yükseldiler. Topu topu bir yüz bin lira sterlini olan ve üstelik de onu bir ayda harcamadan yaşamayı başaran bu adamın tarihindeki gibi eleştirmenin bir sanatsal gösteride bulunması ya da bulunmaması çok etkili sonuçlar doğurmaya başladı. Bir satışa gelir gelmez artırmalar tırmanmaya başlıyordu ve eğer yalnızca salonu şöyle kısaca turladıktan sonra çıkıp gittiği takdirde fiyatlar geriliyor, düşüyor, eriyip gidiyordu. Yazdığı yazılarsa öylesine olay oluyordu ki yatırımcılar bunları gitgide artan bir coşku ve heyecan içinde bekliyorlardı. Bir ressamın ilk sergisinden söz ederse ressam bir gün içersinde bütün yapıtlarını satıyordu ve tanınmış bir ustanın tablosuyla ilgili olarak bir şey söylemediği takdirde koleksiyoncular için o yapıt hemen gözden düşüyor, resmi düşük fiyatla elden çıkarıyorlar ya da küçümsenen o tuvalleri salonlarının duvarlarından indiriyor ve zırhlanmış sandıklara yerleştirerek, fiyatlarının yükselmesini bekliyorlardı.

Çok kısa bir süre içinde üzerinde baskı uygulamaya başladılar; Şampanyalara ve yağlı karaciğerlere boğuyorlardı onu; şoförler si-

yah limuzinleriyle gelip alıyorlardı evden; sonra tüccarlar muhtemel yüzdelerden söz etmeye başladılar; birçok ünlü mimar ona ev yapmak istedi ve birçok ünlü dekoratör de evini düzenlemek için yarışa girdiler.

Beyssandre haftalarca yazılarını yayınlamakta direndi; bu yazıların yol açtığı panik ve tıkanmaların zorunlu olarak ortadan kalkacağına inanıyordu. Sonra çeşitli takma adlar kullanmayı denedi – B. Drapier, Diedrich Knickerborger, Fred Dannay, M. B. Lee, Sylvander, Ehrich Weiss, Guillaume Porter, vb.– ama bu bir bakıma daha kötü oldu çünkü bundan böyle satıcılar kendisini alışılmamış adaylıklar içinde görmek istediler ve Beyssandre yazmayı tamamen bırakıp, bunu, ilgili olduğu bütün gazetelerin sayfalarında duyurduktan sonra anlaşılmaz çalkantılar sanat pazarını sarsmaya devam etti.

Bundan sonraki aylar en zor aylar oldu onun için: müzayede salonlarına gitmeyi ve sergilerin açılıştan önceki özel davetlerine katılmayı yasakladı kendisine; galerilere giderken olağanüstü önlemler alıyordu ama hilesinin ortaya çıktığı her seferinde son derece yıpratıcı büyük olaylar patlıyordu ve sonunda her türlü genel sergi, gösteri vb.lerden kaçınayı yeğledi; artık yalnızca atölyelere gidiyordu; ressamdan en iyi beş yapıtını göstermesini istiyor ve bu tablolarla en az bir saatliğine yalnız bırakılınasını rica ediyordu.

İki yılın sonunda doksan bir kente ve yirmi üç ülkeye dağılmış iki binden fazla atölyeyi ziyaret etmişti. Artık bundan sonra iş notlarına yeniden bir göz atmak ve tercihini yapmaya kalıyordu: International Hostellerie'nin yöneticilerinden birinin hizmetine sunduğu Grisons Köşkü'ne çekilerek kendisine verilen tuhaf görev ve daha sonraki ilginç rastlantılar üzerine düşünmeye başladı. Ve Bartlebooth serüveninin başına gelmesi aşağı yukarı bu döneme doğru yalnızca ağır çıngıraklı inekler eşliğinde ve buzlu manzaralar karşısında sanatın anlamını düşündüğü sırada oldu.

Kış sezonunda haftada iki kez çevreyle ilgili haberler veren yerel gazete *Dernières Nouvelles de Saint-Moritz*'in iki yıllık eski bir numarasıyla ateş yakmaya çalışırken tesadüfen haberi oldu bu işten: Olivia ve Rémi Rorschash *Engadiner*'ye birkaç gün geçirmeye gelmişlerdi ve her birinin birer söyleşi hakkı vardı:

– Rémi Rorschash, söyler misiniz, bugün projeleriniz nelerdir?

– Resim yapmak için bütün dünyayı dolaşan ve daha sonra da bu resimleri bilimsel olarak tahrip eden bir adamın hikâyesini anlattılar. Bununla ilgili bir film yapmayı çok istiyorum galiba ...

Özet yetersiz ve yanlıştı ama Beyssandre'ın ilgisini uyandıracak nitelikteydi. Ve eleştirmen, işi daha bir ayrıntılarıyla öğrendiğinde İngilizin projesi ilgisini çekti. O andan başlayarak Beyssandre çok çabuk karar verdi: dünyanın en seçkin koleksiyonunun en değerli çekirdeğini, sahibinin kesinlikle yok etmek istediği bu eserler oluşturacaktı.

Bartlebooth Beyssandre'ın kendisine gönderdiği ilk mektubu nisan 1974 başlarında aldı. Bu dönemde gazetelerin ancak manşetlerini okuyabiliyordu artık ve mektubu ona Smautf okudu. Eleştirmen mektupta hikâyesini ayrıntılı olarak anlatıyor ve bu parçalanmış suluboyalarla yapbozların sahibinin reddettiği sanat yazgısını nasıl seçtiğini belirtiyordu: aylardır bütün dünya sanatçıları ve tüccarları ürünlerinden birini Marvel Houses'un sihirli koleksiyonlarından birine sokmanın düşleri içinde yaşarken, o, eserlerini ne göstermek ne de saklamak isteyen birine on milyon dolar verip almak istiyordu bunları!

Bartlebooth Smautf'dan mektubu yırtmasını, muhtemelen daha sonra gelecek olanları açmadan geri göndermesini, şayet gelirse, adamı içeri almamasını istedi.

Üç ay boyunca Beyssandre mektuplar yazdı, telefonlar etti ve kapıyı çaldı ama boşunaydı bütün bu çabalar. Sonra on bir temmuzda Smautf'u odasında ziyaret etti ve efendisine, savaş açtığını bildirmesini istedi: sanat Bartlebooth için tasarladığı ve gerçekleştirdiği yapıtları mahvetmekse Beyssandre için bu yapıtların birini ya da birçoğunu neye mal olursa olsun kurtarmak, korumaktı ve bu saplantılı İngilizi bu işten caydırmak için meydan okuyordu ona.

Bartlebooth yalnızca kendi deneyleriyle de olsa tutkunun en sağduyulu insanlar üzerinde nasıl bir tahribat yapabileceğini biliyordu ve Eleştirmen de bu nedenle kesinlikle boşuna konuşmuyordu. İlk önlem yeniden oluşturulan suluboya resimlerin üstündeki bütün tehlikeleri ortadan kaldırmaktı ve bunun için de bunların yapılmış oldukları yerlerde bozulmalarını istemekten vazgeçmek gerekiyordu. Ama böyle bir şey düşüneceğini sanmak Bartlebooth'u tanımamak demekti; meydan okuyana meydan okuyarak karşılık verecekti ve resimler her zamanki gibi ilk hiçliklerinin beyazlığına kavuşmak üzere ilk yerlerine aktarılmaya devam edilecekti.

Büyük projenin bu son evresi daha önceki etaplarından çok da-

ha az protokollü bir biçimde tamamlanmıştı. İlk yıllarda, iki uçak ya da iki trene binecek zamanı olan Bartlebooth'un kendisi katılıyordu bu operasyona; daha sonra Smautf üstlendi bu işi, yerler gitgide daha uzak olmaya başlayınca, resimleri Bartlebooth'un zamanında, yerinde ilişki kurduğu insanlara ya da onların yerini almuş olanlara gönderme düzeni kuruldu; her resimle birlikte özel bir çözücü madde şişesi, işin yapılacağı yeri ayrıntılı olarak gösteren bir plan, açıklayıcı notlar ve Bartlebooth imzalı mektuplar gönderiliyordu (Bartlebooth mektubu gönderdiği kişiden resmi açıklayıcı notlara göre bozmasını ve işlem tamamlandıktan sonra da boş kâğıdı kendisine göndermesini rica ediyordu). O güne kadar işlem öngörüldüğü biçimde yürüdü ve Bartlebooth on onbeş gün sonra beyaz kâğıtlarını almıştı ama yalnızca birinin de sadece resmi bozma numarası yaparak yerine başka bir kâğıt gönderebileceğini aklına getirmemişti ve bu kâğıtların – özellikle kendisi için üretilmiş – filigranını ve özel Winckler biçimlerini taşıdığını da doğruladı.

Bartlebooth Beyssandre'ın saldırısına karşı koyabilmek için birçok çözüm üretti. Bunların en etkilisi hiç kuşkusuz resimlerin güvenilir bir adama tahrip ettirilmesi ve bu adamın da muhafızlar tarafından korunmasıydı. Ama Eleştirmenin hemen hemen sınırsız gücüne karşı koyabilecek bu adam nerede bulunacaktı. Bartlebooth yalnızca Smautf'a güveniyordu ve Smautf da çok yaşlıydı ve üstelik projesini gerçekleştirmek için mirasını aşağı yukarı elli yıldır yavaş yavaş iş adamlarına bırakan milyarder, yaşlı hizmetçisine çok pahalı bir koruma sağlayacak olanaklara bile sahip değildi.

Bartlebooth uzun süre duraksadıktan sonra Rorschash'ı görmek istedi. Onun yardımını nasıl sağlayabildiğini kimse bilmiyor ama her halü kârda resimlerini alışılmış protokole göre bozup, bu işi filme alma görevini Hint Okyanusu'na, Kızıldeniz'e ya da Basra Körfezi'ne giden televizyon operatörlerine vermesi prodüktör aracılığıyla gerçekleşti.

Bu sistem aylar boyunca fazla bir zorlukla karşılaşmadan işledi. Operatör hareketinden bir gün önce bozulacak resmi ve içinde yüz yirmi metre evrilir boş film (açındırması negatif aracılığı olmadan orijinal bir kopya veren) bulunan damgalı kutuyu alıyordu. Smautf ve Kléber kendilerine yeniden beyaz hale dönüşmüş resmi ve anında bir laboratuvara götürdükleri filmi verecek olan kameramanın dönü-

şünü beklemek üzere havaalanına gidiyorlardı. Aynı akşam ya da en geç ertesi gün Bartlebooth filmi sofaya kurulmuş 16 milimetrelik göstericiyle izliyordu. Daha sonra yaktırıyordu.

Bununla birlikte üst üste gelen bazı zorluklar Beyssandre'ın teslim olmadığını da gösterdi. 1960'daki Morellet olayından beri yapbozların yeniden suluboya resme dönüştürülmesi işine girişmiş olan kimyacı Robert Cravennat'nın dairesinin soyulmasını ve Guyomard'ın atölyesinin az daha yok olmasına yol açacak olan yangını çıkaran hiç kuşkusuz oydu. Görmesi gitgide azalan Bartlebooth da gitgide geç kalıyordu ve Cravennat'nın o on beş günlük sürede evinde yapboz yoktu; Guyomard'sa yangını –benzine daldırılmış bez parçaları– kendi imkânlarıyla söndürdü ve yangını çıkaranların, kendisine yeni gelmiş olan resmi çalmak için bu fırsattan yararlanmalarına olanak tanımadı.

Ama Beyssandre'ın cesaretini kırmak için daha fazlasını yapmak gerekiyordu ve iki aydan daha az bir süre önce yirmi beş nisan 1975'te Bartlebooth'un görmesini tamamıyla yitirdiği hafta içinde kaçınılmaz son gerçekleşti: Türkiye'ye gitmiş olan ve Bartlebooth'un dört yüz otuz sekizinci resmini bozmak üzere (İngilizin programında o sırada on altı aylık bir gecikme vardı) Trabzon'a gitmesi gereken kameraman geri dönmedi: iki gün sonra dört kişinin, nedeni aydınlatılamayan bir trafik kazasında öldükleri anlaşıldı.

Bartlebooth ritüel tahriplerinden vazgeçmeye karar verdi; bundan böyle bitireceği yapbozlar yeniden yapıştırılmayacak, ağaç gereçlerinden sökülmeyecek ve kâğıdın bembeyaz bir halde çıkacağı çözücü maddeye daldırılmayacak, yalnızca Madam Hourcade'ın kara kutusuna atılacak ve çöp yakma makinesine gönderilecekti. Geç alınmış ve aynı zamanda da faydasız bir karardı bu, çünkü Bartlebooth o hafta başladığı yapbozunu kesinlikle bitiremeyecekti.

Birkaç gün sonra Smautf bir gazetede Marvel Houses Incorporated ve International Hostellerie'nin şubesi Marvel Houses International'in iflas ettiğini okudu. İnşaat masraflarının artması, yirmi dört kültür parkının amortismanının yeni hesaplar dikkate alındığında dört yıl sekiz ayda değil, hatta beş yıl üç ayda da değil, altı yıl iki ayda gerçekleşeceğini ortaya koydu; şaşkınlığa düşen başlıca ortaklar paralarını bu işten çekip dev bir buzdağının çekilmesi işine yatırmışlardı. Marvel Houses programı *belli olmayan bir tarihe* ertelenmişti. Beyssandre'dan kimse bir haber alamadı hiçbir zaman.

seksen sekizinci bölüm

Altamont, 5

Altamont'larm büyük salonunda iki hizmetçi resepsiyon hazırlıklarına son kez göz atıyorlar. Bunlardan biri, XV. Louis dönemi özel uşak kıyafeti içinde – ceket, ince yeşil çizgili pantolon, yeşil pamuklu çoraplar, gümüş tokalı ayakkabılar – umursamaz bir gevşeklikte atletik bir zenci, görünüşte hiçbir çaba sarf etmeden koyu kırmızı lake, stilize yapraklar ve sedef oymalı, chintz yastıklı üç kişilik bir kanepeyi kaldırıyor; sarı tenli, gırtlak kemiği çıkıntılı, üstünde biraz büyük duran siyah kostümlü bir uşak olan öbürü sağ taraftaki duvarın yanındaki üstü mermer masaya İngiliz metalinden tabakları yerleştiriyor; tabaklarda kıpkırmızı dilli küçük sandviçler, sombalığı yumurtaları, Grisons etleri, füme yılanbalığı, kuşkonmaz vb. var.

Bu masanın bulunduğu yerin üst kısmında J. T. Maston imzalı iki tablo var; Maston uzun yıllar Orta Amerika'da yaşamış olan ve 20. yüzyıl başında ün yapan İngiliz asıllı bir günlük hayat ressamı: *Eczacı* adlı ilk tabloda yeşilimsi redingot giymiş, kel, kelebek gözlüklü, alnında koca bir lup olan bir adam koca koca silindir biçiminde kavanozların bulunduğu karanlık bir dükkânın dibinde büyük çaba harcayarak bir reçeteyi çözmeye çalışıyor sanki; ikinci tablonun adı *Doğalcı:* bu resimde zayıf, kuru, enerjik yüzlü, Amerikan sakallı yani keçi sakallı bir adam görülüyor. Ayakta, kolları çapraz biçimde, sık düğümlü, iki dev laleağacı arasına gerilmiş, bir güvercin yumurtası kadar büyük ve korkunç ayaklı iğrenç bir hayvan tarafından örülmüş bir örümcek ağına tutsak düşmüş çırpınan bir sincabı seyrediyor.

Sol taraftaki duvarın dibinde, damarlı mermerden bir şöminenin rafında tunç obüs kovanlarından yapılmış oturtmalıkları olan iki

lamba, altında ince altın taçyapraklı bir demet çiçek bulunan çan biçiminde büyük bir cam kapağı çerçeveliyor.

Karşı taraftaki duvara renkleri hemen hemen tamamen solmuş, çok yıpranmış bir duvar halısı asılnuş. Çocuk İsa'nın önünde bağlılıklarını bildiren çobanlar, krallar görülüyor halıda: bunlar üç kişi: biri diz çökmüş, öbür ikisi ayakta duruyor ve hemen hemen yalnızca biri bozulmamış bunların: kolları yırtmaçlı bol ve uzun bir giysi var üstünde; belinde bir kılıç asılı, sol elindeyse şekerlik gibi bir şey görülüyor; saçları siyah, başında bir madalyonla süslenmiş ilginç bir şapka var: hem bere, hem üç köşeli şapka, hem taç, hem bone...

Ön tarafta, biraz sağda ve pencereye göre biraz sağda Véronique Altamont, üstünde çeşitli kitaplar bulunan yaldızlı arabesk süslemeli deri kaplı bir masada oturuyor: masanın üstünde Georges Bernanos'un romanı *Sevinç;* kapağında minyatür evler, bir itfaiye binası, büyük duvar saatli bir belediye binası, uzun sakallı cücelerin reçelli ekmek ve süt bardakları uzattığı kırmızı benekli yüzleriyle şaşkın çocuklar bulunan *Cüceler Köyü* adlı bir çocuk kitabı; Espingole'ün *Ortaçağda Kullanılan Fransızca ve Latince Kısaltmalar Sözlüğü,* Toustin ve Tassin'in *Ortaçağ Diplomatik ve Paleografi Alıştırmaları* adlı kitapları var; bu son kitabın açık iki sayfasında iki ortaçağ metninin faksimileleri görülüyor: sol taraftaki sayfada bir kira kontratı var:

Connue chose soit à tous ceuz qui ces lettres
varront et oiront que li ceuz de Menoalville doit
a ceuz di Leglise Dauteri trois sols de tolois à
randre chascun an a dict terme ...

Sağ taraftaki sayfadaysa Garin de Garlande'ın *Veridicque Histoyre de Philemo et Bauci*'sinin bir özeti: bu Ovidius'un anlattığı bir destanın çok serbest bir adaptasyonu; XII. yüzyılda yaşamış Valencia'lı bir din adamı olan yazar burada Zeus ve Merkür'ün misafirperverliklerini kabul etmeyen Phyrgialıları boğınak için fırtına çıkarmakla yetinmediklerini, onlara aynı zamanda vahşi hayvan sürüleri gönderdiklerini hayal ediyor; Philemo, tapınağa dönüşen kulübesine dönüşte Baucis'e şunları yazıyor:

Üçyüz dokuz pelikan görüyorum; altı bin on altı Seleucid kuşu

sürüler halinde gidiyor. Buğdaylar arasındaki çekirgeleri yiyecekler; kinamolglar, argatiller, caprimulgler, tinunküller, hatta koca gırtlaklarıyla onokrotaller; stimfalidler, harpiler, panterler, dorcadlar, cemadlar, kinosefaller, satirler, cartasonneler, tarandlar, ureler, monoplar, pefaglar, cepeler, neareler, sterler, cercopitekler, bizonlar, musimonlar, biturlar, ofirler, strigler, grifler.

Bu kitapların ortasında iki lastikle kapanmış, kendi kendine yapışan dikdörtgen etiketli boz renkli kalın bez bir şömiz var; etikette özenli bir şekilde şu yazı okunuyor:

Çocukluğumun
tarihi için
Anılar
Veronique Marceline Gilberte Gardel-Altamont

Véronique on altı yaşlarında, yaşına göre çok iri, çok soluk benizli, sapsarı saçlı, sevimsiz ve biraz ağlamaklı yüzlü bir genç kız; kolları işlemeli uzun beyaz bir elbise giymiş; elbisenin epey açık yakasından köprücük kemikleri çıkık omuzları görünüyor. Dikkatli bir şekilde, çizilmiş ve kırık küçük bir fotoğrafa bakıyor; fotoğrafta iki dansçı var ve bunlardan biri yirmi beş yaşlarından küçük haliyle Madam Altamont'dan başkası değil: zayıf, kuş kafalı, ateş gibi bakışları olan, cılız boyunlu, kemikli elli, çıplak ayaklı, çıplak vücutlu, üstünde yalnızca uzun bir don ve omuzlarına dökülmüş örgü bir şal ve sol elinde de gümüş tokmaklı bir baston bulunan hocalarının yönetiminde jimnastik çubuğuyla egzersiz yapıyorlar.

Madam Altamont –genç kızlık adıyla Blanche Gardel– on dokuz yaşındayken iki kardeş değil iki kuzen tarafından kurulan ve işletilen Ballets Frère adlı bir trupta dansçı olarak çalışmıştı; ticari müdürlük görevini üstlenmiş olan Jean-Jacques Frère kontratları yapıyor ve turneleri organize ediyordu ve sanat yönetmeni Maximilien Riccetti, gerçek adıyla Max Riquet koreograf ve star dansçıydı. Tam anlamıyla klasik geleneğe bağlı olarak –tutu, pointes, entrechat, jeté-battu, *Giselle, Kuğu Gölü,* Çift Adım ve Beyaz Süt– banliyö festivallerinde –Chatou müzikli geceleri, La Hacquinière Sanatsal Cumartesileri, Arpajon ses ve ışık gösterisi, Livry-Gargan Festivali vb.– ve liselerde

etkinlik gösteriyordu; Ballets Frère Milli Eğitim Bakanlığı'ndan düşük bir sübvansiyon alan liselerde yüksek sınıfları dans sanatına yöneltmeye çalışıyor, bu amaçla jimnastik salonunda ya da yemekhanede gösteriler yapıyordu; bu gösterilerde Jean Jacques Frère yıpranmış kelime oyunları ve üstü örtülü açık saçık sözcüklerle süslenmiş iyi çocuk yorumlarını ön plana çıkarıyordu.

Jean-Jacques Frère göbekli, dalgacı, matrak, kısa boylu biriydi ve bu vasat yaşamdan son derece memnundu; bütün zevki dansçılarının kıçlarını cimciklemek ve liseli kızları dikizlemekti. Ama Riccetti bir türlü tatmin olamıyordu ve olağanüstü yeteneğini bütün dünyaya göstermek için yanıp tutuşuyordu. Kendi kendisine âşık olduğu kadar tutkuyla sevdiği Blanche'a hak ettikleri şöhrete kavuşacaklarını ve dünyada bir eşi daha bulunmayan dansçı çifti olacaklarını söylüyordu.

Beklenen fırsat 1949 yılının kasım ayında gösterdi kendini: Venedikli bale tutkunu bir mesen olan Della Marsa Kontu Saint-Jean-de-Luz Uluslararası Festivali'nde René Becquefioux'nun (söylentilere göre Kont bu adın arkasında gizleniyordu) Lulli tarzı fantezi güldürüsü *Psyche'nin Başdönmeleri*'nin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaya karar verdi ve bu işi bir yıl önce Grandes Heures de Moret-sur-Loing'da alkışlama fırsatı bulduğu Ballets Frère'e verdi.

Birkaç hafta sonra Blanche hamile olduğunu anladı ve çocuğun doğumu da festivalin açılışıyla birkaç günlük bir farkla çakışıyordu. Tek çözüm çocuğu düşürmekti; ama bunu Riccetti'ye açtığında, dansçı müthiş bir öfke gösterdi ve yalnızca bir gecelik bir şöhret için kendisine vereceği yeri doldurulmaz yaratığı kurban etmesini yasakladı.

Blanche duraksadı. Dansçıyı büyük bir tutkuyla seviyordu ve aşkları ortak büyüklük düşleriyle besleniyordu; ama hiç istemediği ve her zaman yapma olanağı bulacağı bir çocuk ve sürekli olarak beklediği rol arasındaki tercihi açıktı; bütün ilkelliğine rağmen kendisine karşı gerçek bir sevgi beslediği ve onun da kendisini sevdiğini bildiği Jean-Jacques Frère'in fikrini sordu: trupun yöneticisi onu haklı ya da haksız bulmadı ve kareli muşambalar örtülü mutfak masalarında örgü şişleriyle ve maydanoz saplarıyla çalışan kadın kürtajcılarla ilgili olarak açık saçık laflar ettikten sonra ona hiç değilse istenmeyen gebeliklere daha ağrısız ve sızısız son veren bazı özel kliniklerin bulunduğu İsviçre, İngiltere ya da Danimarka'ya gitmesini salık verdi. Ve Blanche böylelikle İngiltere'de yaşayan çocukluk arkadaşlarından birine gidip yardım ve tavsiyesini almaya karar verdi.

İşletmecilik Yüksek Okulu'ndan yeni çıkmış olan ve o dönemde Londra'daki Fransa Büyükelçiliği'nde staj yapan Cyrille Altamont'du bu.

Cyrille Blanche'dan on yaş büyüktü. Ailelerinin Neauphle-le-Château'da yazlıkları vardı ve Blanche ve Cyrille orada çok keyifli tatiller geçirmişlerdi; bir yığın kuzen, kuzin, ağaçlara tırmanmayı, yumurta löp etmeyi ve çiftlikten taze süt ve peynir almayı yeniden öğrenen düzgün saçlı ve iyi öğrenci küçük Parisliler...

Blanche en küçüklerden biriydi ve Cyrille de en büyüklerden biri; eylül sonunda, okullar açılmadan önce ayrılma vakti geldiğinde çocuklar büyüklere, on beş gün süreyle büyük bir gizlilik içinde hazırladıkları bir şenlik sunuyorlardı. Blanche küçük bir fare numarası yapıyor ve Cyrille de ona kemanıyla eşlik ediyordu.

Savaş bu çocuk eğlencelerine ve şatafatına son verdi. Blanche ve Cyrille tekrar görüştüklerinde Blanche artık kimsenin saçını çekmeye cesaret edemeyeceği on altı yaşında şahane bir genç kız olmuştu; Cyrille'se zafer tacıyla onurlandırılmış geçici teğmendi: Ardenne'lerde savaşmıştı ve çok kısa bir süre önce de Politeknik'in ve Ulusal Yöneticilik Okulu'nun giriş sınavlarını kazanmıştı. Daha sonraki üç yıl içinde onu defalarca baloya götürdü ve sürekli ama faydasız kurlar yaptı çünkü Blanche Ballets de Paris'nin üç yıldız dansçısına – Jean Babilée, Jean Guélis ve Roland Petit – karşı sürekli ve sessiz bir tutkuyla bağlıydı ve sonunda da Maximilien Riccetti'nin kollarına düştü.

Cyrille Altamont Blanche'ın çocuk düşürmek istemesini anlayışla karşıladı ve kendisine yardım etmek istediğini söyledi. Ertesi sabah tamamen âdet yerini bulsun diye Harley Street'teki bir hekime gittiler; Cyrille hekime kendisini Blanche'ın kocası olarak tanıttı; genç görevli dansçıyı kuzey banliyöde, çevresindeki öbür kır evlerine benzeyen bir kır evi olan bir kliniğe götürdü. Kararlaştırmış oldukları gibi Cyrille ertesi gün sabahleyin onu buldu ve Victoria Garı'na götürdü; Blanche buradan Paris'e gitmek üzere Silver Arrow'a bindi.

Blanche geceleyin Cyrille'e telefon ederek, yardım etmesi için yalvardı ona. Eve girdiğinde Jean-Jacques Frère ve iki polis müfettişini yemek salonundaki bir masanın çevresinde calvados içerken buldu: ona Maximilien'in gece kendisini astığını söylediler. Bu davranışının nedenini açıklamak için yazıp bıraktığı kısa mektupta Blanche'ın çocuğunu reddetmesi gibi bir fikre hiçbir zaman katlanamayacağını bildirmişti.

Blanche Gardel bir buçuk yıl sonra, Nisan 1951'de Cyrille Altamont'la evlendi. Mayıs'da Simon-Crubellier Sokağı'na taşındılar. Ama Cyrille orada hemen hemen hiç oturmadı çünkü birkaç hafta sonra Cenevre'ye tayin oldu ve oraya yerleşti. O zamandan beri Paris'e ancak çok kısa süre kalmak amacıyla geliyor ve bu süre içinde çoğu zaman da otelde kalıyor.

Véronique 1959'da doğdu ve önce kendi doğumunu açıklamak için sekiz dokuz yaşlarına doğru ana babasıyla ilgili sorular sormaya başladı. Bulunmuş bir çocuk, beşikte değiştirilmiş kral oğlu ya da kızı, araba kapısının altına bırakılmış ve panayır satıcıları ya da Çingeneler tarafından bulunmuş bir bebek olduğunun keyifle anlatıldığı yaşlarda o annesinin niçin sol elinde ve bileğinde sürekli olarak siyah bir bant taşıdığını ve babası olduğunu söyleyen ve hiç ortalarda gözükmeyen, pasosundaki ve okul defterlerindeki Altamont adını sürekli silip yerine annesininkini koyacak kadar nefret ettiği bu adamın kim olduğunu açıklamak için tuhaf ve komik hikâyeler uyduruyordu.

O zaman adeta büyülenmişçesine azgın bir şekilde, manyakça ve müthiş bir titizlikle ailesinin hikâyesini öğrenmek istedi. Nihayet bir gün sorusuna yanıt veren annesi bu siyah kumaş parçasını kendisine çok güvenmiş olan bir adamın anısına saygıyla yas belirtisi olarak taşıdığını söyledi. Véronique, bu adamın kızı olduğunu ve Altamont'un da kendisinden önce bir başkasını sevdiği için annesini cezalandırdığını sandı. Daha sonra *Akıl Çağı* adlı kitabın 73'üncü sayfası arasına sıkıştırılmış fotoğrafı gördüğünde (annesi elinde jimnastik çubuğuyla bir başka dansçıyla birlikte Maximilien yönetiminde egzersiz yapmaktaydı bu fotoğrafta) gerçek babasının o olduğuna karar verdi. O gün yeni bir klasör aldı ve kendisinin ve ailesinin hikâyesiyle ilgili olabilecek her şeyi buraya not etmeye karar verdi, annesinin bütün dolaplarını ve çekmecelerini sistemli biçimde karıştırmaya başladı. Her şey çok iyi ayarlanmış ve düzenlenmişe benziyordu ve annesinin dansçılık yaşamıyla ilgili hiçbir iz kalmamış gibiydi. Ama bir gün Véronique fatura ve makbuz yığınları arasında sınıf arkadaşlarından, kuzenlerden, kuzinlerden, yıllardan beri görülmeyen dostlardan gelmiş ve tatil anılarını, bisiklet gezilerini, kahvaltıları, deniz banyolarını, kostümlü baloları, Théâtre du Petit-Monde gösterilerini anlatan eski mektuplar buldu. Gene bir keresinde Versailles'da Hoche Lisesi Öğrenci Velileri Şenliği için düzenlenmiş ve Maximilien Riccetti ve Blanche Gardel'in oynadıkları kısa bir *Coppélia*'yı duyuran bir Bal-

lets Frère programı buldu. Bir seferinde de anneannesinin yanında tatilini geçirirken (uzun bir süreden beri satılmış olan Néauphle'de değil, Côte d'Azur'de Grimaud'da) tavan arasında, üzerinde *Küçük Dansçı* adlı bir etiket olan bir kutu buldu: kutuda bir Pathé Baby'le çekilmiş altmış metrelik bir film vardı; Filmi seyretmeyi başaran Véronique eteklikli küçük bir balerini canlandıran annesini ve sivilceli koca, avanak bir kemancının da kendisine eşlik ettiğini, bunun da Cyrille olduğunu anlattı. Sonra birkaç ay önce 1974 yılı Kasım ayının bir gününde annesinin mektup kutusunda Cyrille'in bir mektubunu buldu ve mektubu okuyunca da Maximilien'in daha o doğmadan on yıl önce öldüğünü ve de gerçeğin kendisinin sandığının tam tersi olduğunu öğrendi:

"Birkaç gün önce Londra'daydım. Aşağı yukarı yirmi beş yıl önce seni götürmüş olduğum uzak banliyöye gitmekten alamadım kendimi. Klinik gene yerinde (130 Crescent Gardens) ama şimdi daha modern üç katlı bir bina. Aklımda kalanlara göre manzaranın geri kalan bölümü hiç değişmemiş hemen hemen. Sen ameliyat olurken burada geçirdiğim günü yeniden yaşadım. Bu günü sana hiçbir zaman anlatmadım: öğleden sonra, ayıldığında seni görmeye gelmek istiyordum, Londra'ya dönmenin bir anlamı yoktu, çevrede dolaşabilir, bir pub'da vakit öldürebilir ya da sinemaya gidebilirdim. Senden ayrıldığımda saat sabahın saat onuydu. Yarım saat kadar semi-detached*'lerle çevrelenmiş sokaklarda dolaştım; dev aynalarda yansıyan tek bir yer gibi her taraf birbirine benziyordu burada: parlak bakır tokmakları, demir paspaslarıyla aynı koyu yeşil renkli kapılar, bow-windowlu, işlemeli mekanik aynı perdeler, pencerelerde aynı aspidistra saksıları. Sonunda kesinlikle ticaret merkezi olan yeri buldum: görünüşte bomboş birkaç mağaza, bir Woolworth's, adının* The Odeon *olduğu belli bir sinema ve ne yazık ki kapalı olan ve büyük bir gururla* Unicorn and Castle *adı verilmiş bir pub. Bana hayat belirtisi varmış gibi gelen tek yere oturdum; burası yaşı geçkin üç kız tarafından işletilen uzun bir ağaç*

arabaya yerleştirilmiş bir tür milk-bardı. Bana berbat bir çay ve yağsız –margarin istememiştim– tostla birlikte teneke gibi kokan portakal marmeladı ikram ettiler.

Daha sonra çeşitli gazeteler aldım ve küçük bir meydanda alaycı bir görünümü olan, oturmuş durumda, kollarını kavuşturmuş, sol elinde iki ucu kıvrılmış bir kâğıt yaprağı – taş demek istiyorum – sağ elinde kaz tüyünden kalem bulunan bir adam heykelinin yanında okudum bunları; heykel bana Voltaire'i anımsatınca, bunun Pope olduğunu düşündüm; ama kaidedeki yazıdan onun Musa'nın Tanrısal Vekaleti'*nin yazarı edebiyatçı ve papaz William Warburton (1698-1779) olduğunu anladım.*

Öğleye doğru pub nihayet kapılarını açtı ve ben kaymaklı ançuezli ve chester'lı sandviç yiyip bira içmek için oraya gittim. Saat ikiye kadar orada kaldım; burnum bardağımın içinde, her ikisi de belediye görevlisi olan iki bacanağın arasında barda oturdum: biri gaz şirketinde muhasebe yardımcısı, öbürü emeklilik ve maaş servisinde büro şefi. Bir yandan iğrenç bir yahni atıştırırlarken bir yandan da iğrenç ve kaba saba bir Londra aksanıyla bitmez tükenmez bir aile hikâyesi anlatıyorlardı; Kanada'ya yerleşmiş bir kız kardeş, Mısır'da hastabakıcılık yapan bir yeğen, Nottingham'da evli bir başka yeğen, Bobby adlı O'Brien soyadlı gizemli biri ve Thames nehri ağzında Margate'de bir pansiyon işleten Mrs Bridgett diye birisi.

Saat ikide sinemaya gitmek üzere pubdan ayrıldım; programda iki uzun film ve birçok belgesel, aktüalite ve çizgi film olduğunu anımsıyorum. Uzun metrajların adını unuttum; hepsi birbirinden tatsız, birbirinden yavan şeylerdi: ilki bir tünel kazarak toplama kampından kaçan Kraliyet Hava Kuvvetleri subaylarının uzayıp giden bir hikâyesiydi; ikincisi sözde bir komediydi; olay XIX. yüzyılda geçiyordu ve başta damla hastalığından muzdarip iri yarı, varlıklı bir adam gözüküyordu; adam cılız bir

gence kızını vermek istemiyordu çünkü söz konusu genç yoksuldu ve geleceği yoktu. Cılız gencin zenginleşmek ve müstakbel kayın pederine göründüğünden çok daha zeki olduğunu kanıtlamak için ne yaptığını hiç bilmiyorum çünkü on beş dakika içinde uyumuştum. İki yer gösterici kadın tarafından son derece kaba bir biçimde uyandırıldım. Salonda ışıklar yanmıştı ve kalan son seyirciydim ben. Müthiş şaşkın bir haldeydim ve yer gösterici kadınların bana bağırırken söylediklerinden hiçbir şey anlamıyordum, gazetelerimi, pardösümü, şemsiyemi ve eldivenlerimi unutmuş olduğumu ancak sokakta fark ettim. Allahtan, yer gösterici kadınlardan biri yetişti ve eşyalarımı verdi.

Ortalık zifiri karanlıktı. Saat beş buçuktu. İnce bir yağmur yağıyordu. Kliniğe geldim ama seni görmeme izin vermediler. Bana yalnızca her şeyin yolunda gittiğini, uyuduğunu ve seni ancak ertesi gün saat on birde görebileceğimi söylediler.

Londra'dan, uçsuz bucaksız ve ruhsuz banliyölerden, binlerce ve binlerce erkek ve kadının atölyelerinden ve bürolarından çıkar çıkmaz çaydanlıklarının kılıflarını kaldırdıkları ve fincanlarını doldurdukları ve bir süt bulutuyla suladıkları, otomatik ekmek kızartma makinesinden henüz çıkmış tostlarını parmaklarının ucuyla yakalayıp üzerine Bovril sürdükleri binlerce ve binlerce home sweet home'lardan dönen otobüse bindim yeniden. Tam bir gerçekdışılık duyguları içindeydim, başka bir gezegende, astarlı, sisli, nemli, hemen hemen portakal renkli sarı ışıklara boğulmuş başka bir dünyadaydım sanki. Ve ansızın seni düşünmeye başladım, senin başına gelen şeyleri, seni, benden olmayan bu çocuktan kurtarmaya yardım etmem için oynadığımız bu vahşi ironiyi düşünmeye başladım; senin Madam Altamont olmadığını ve benim Mösyö Gardel olduğumu söyleyerek birkaç saatliğine karı kocayı oynuyorduk.

Otobüs, son durağı Charing Cross'a vardığında

saat yedi buçuktu. The Greens *adlı bir pubda viski içtim, sonra sinemeya döndüm. Bu kez bana sözünü etmiş olduğun bir filmi seyrettim; Michael Powell'ın Moïra Shearer'la oynadığı ve koreografisini Léonide Massine'in yaptığı* Kırmızı Çizmeler *adlı film; bu filmin ne anlattığını hiç hatırlamıyorum; yalnızca bir bale sahnesini hatırlıyorum: burada yere atılmış ve rüzgârın sürüklediği bir gazete korkunç bir dansçı olur. Saat ona doğru sinemadan çıktım. Aşağı yukarı hiç alkol almayan ve bir bardakla hemen hasta olan ben sarhoş olmak için dayanılmaz bir istek duyuyordum.*

The Donkey in Trousers *adlı bir pub'a girdim. Tabelada bir eşek vardı ve eşeğin dört ayağı kırmızı benekli beyaz bezden bir tür ayaklıklar içine sokulmuştu. Böyle bir şeyin yalnızca Ré Adası'nda yapıldığını sanıyordum ama İngiltere'de bir yerlerde de böyle bir âdet olduğuna hiç kuşku yoktu. Eşeğin kuyruğu örülmüş bir ipti ve alt yazı bu kuyruğun nasıl barometre işlevi gördüğünü açıklıyordu:*

If tail is dry	Fine
If tail is wet	Rain
If tail moves	Windy
If tail cannot be seen	Fog
If tail is frozen	Cold
If tail falls out	Earthquake

Pub tıklım tıklımdı. Sonunda olağanüstü bir çift tarafından işgal edilmiş bir masada bir yer bulabildim: yaşlı, dev gibi, alnı açılmış, bembeyaz gür saçlarla dolu koca kafalı bir adam ve otuz yaşlarında, Asyalı ve Slav karışımı fizyonomili, elmacık kemikleri geniş, gözleri küçük, kızıl saçları saçak örgülü bir kadın. Kadın konuşmuyor ve elini sık sık sanki sinirlenmesini engellemek istiyormuş gibi arkadaşının elinin üstüne koyuyordu. Adam da hiç durmadan, hiç anlayamadığım bir aksanla konuşup duruyordu; sözlerini hiç bitirmiyor, sürekli olarak "kısa-

casi", "iyi", "mükemmel", "şahane" gibi laflarla kesiyordu; hiç durmadan da acayip biçimde yiyip içiyor, beş dakikada bir kalkıyor ve bara kadar kendisine bir yol açarak sandviç, patates kızartması, sosis, sıcak pate, turşu, elma turtası dolu tabaklar ve siyah biralar alıyor ve bunları bir anda silip süpürüyordu.

Çok geçmeden bana laf attı ve birlikte içmeye başladık; her şeyden ve hiçbir şeyden, savaştan, ölümden, Londra'dan, Paris'ten, biradan, müzikten, gece trenlerinden, güzellikten, danstan, sisten, yaşamdan söz ettik. Öyle sanıyorum ki ona senin hikâyeni de anlatmaya kalkıştım. Arkadaşı hiçbir şey söylemiyordu. Arada bir gülümsüyordu ona; sonra sürekli olarak dumana boğulmuş barda dolaştırıyordu gözlerini; bu arada da ardıç rakısından küçük küçük yudumlar alıyor, peş peşe ucu yaldızlı sigaralardan yakıyor ve sonra da hemencecik Antiquarian whisky eşantiyon küllüğünde söndürüyordu bu sigaraları.

Kısa bir süre içinde yer ve zaman mefhumunu yitirdim. Her şey sessiz vuruşlar, haykırışlar, gülüşler, fısıldamalarla kesilen karmaşık uğultulardan ibaret olmuştu sanki. Sonra birden tekrar gözlerimi açtığımda beni ayağa kaldırmış olduklarını, pardösümün sırtımda, şemsiyemin elimde olduğunu gördüm. Pub hemen hemen tamamıyla boşalmıştı. Patron kapının ağzında puro içiyordu. Bir hizmetçi yere talaş atıyordu. Kadın kalın bir kürk manto giymişti ve adam da bir garsonun yardımıyla samur kürk yakalı geniş bir paltoyu giymeye çalışıyordu. Ve ani bir beden hareketiyle bana doğru döndü ve gökgürültüsünü andıran bir sesle şunları söyledi: "Genç adam, hayat iri ve birbirine bitişik göğüslü, dolgun kalçalarının ortasında büyük, kaygan ve yumuşak karınlı, ince kollu, dolgun butlu, gözleri yarı açık, olağanüstü ve yalan kışkırtıcılığıyla bizi coşturan, yatmış bir kadındır."

Eve nasıl döndüm, nasıl soyundum ve nasıl ya-

tağa girdim, hiç hatırlamıyorum. Birkaç saat sonra seni görmek üzere kalktığımda bütün ışıkların açık kaldığını ve duşun bütün gece akmış olduğunu fark ettim. Ama bu çiftin anısı ve bu adamın söylediği son sözler tamamen aklımda. Ve her seferinde de gözlerindeki o andaki parıltıyı yeniden görüyorum ve birkaç saat sonra olup bitmiş şeyleri ve ikimizin yaşamı olmuş olan kâbusu düşünüyorum.

Sen artık yaşamını nefret ve feda ettiğin mutluluğunun inceleyip durduğun hayali üstüne kurdun. Hayatın boyunca yapmak istediğini ve her halü kârda benim yardımım olmaksızın yapabileceğin şeye yardım ettiğim için cezalandıracaksın beni; hayatın boyunca bu aşkın başarısızlığını benim üstüme atacaksın, bu iddialı ve şişinen dansçının yalnızca yürekler acısı böbürlenişi yararına acımasızca harcanmış bu yaşamın başarısızlığını... Hayatın boyunca bana pişmanlık komedisi oynayacaksın, düşlerinde sürekli intihara zorladığı adamı gören bu kadını oynayacaksın, kendi kendine yaslı kadının örnek güzel hikâyesini, uçarı yüksek bürokratın terk edilmiş eşini, kızını babasının zararlı etkisinden kurtararak şahane bir şekilde yetiştiren eleştirilmez anneyi oynayacaksın. Ama ötekinin öldürülmesine katkıda bulunmuş olmamı daha fazla eleştirebilmek için bu çocuğu bana vermedin ve onu görmemi, sevmemi ve onunla konuşmamı engelleyerek, benden nefret ettirerek yetiştirdin.

Seni karım olarak istiyordum ve seninle birlikte bir çocuk yapmak istiyordum. Ne biri ne öbürü var elimde ve ben artık bu yalan yaşamı sürdürme gücünü, acı çekmemize ve umut etmemize olanak veren müthiş enerjiyi nefretten mi yoksa aşktan mı aldığımız sorusunu kendi kendime sormayı uzun zamandır bırakmış durumdayım.

seksen dokuzuncu bölüm

Moreau, 5

Madam Moreau gitgide güçten düştüğünü hissetmeye başladığında, Madam Trévins'den gelip kendisiyle birlikte oturmasını istedi ve onu Fleury'nin rokoko üslubu bir budvar biçiminde dekore ettiği odaya yerleştirdi: çok hafif kıvrımlar, büyük yapraklarla süslenmiş menekşe rengi ipekliler, dantel küçük masa örtüleri, kıvrımlı büyük şamdanlar, alçak portakal ağaçları ve alçıtaşından, çoban giysileri içinde ve ellerinde bir kuş bulunan küçük bir çocuk heykeli.

Bu güzelliklerden geriye kalanlar üzerinde lavta bulunan bir masanın resmedilmiş olduğu bir natürmort: lavta göğe doğru çevrilmiş, pırıl pırıl parlıyor; masanın altında ise ters çevrilmiş kılıfı gölgede neredeyse boğulmuş; üstünde XVI. yüzyılın ünlü *Dijonlu* mimar ve doğramacısı Hugues Sambin'in şüpheli bir damgası bulunan yaldızlı ağaçtan çok ince biçimde işlenmiş bir kitap rahlesi; sonradan renklendirilmiş Rus-Japon savaşı döneminden kalma üç büyük fotoğraf: ilk fotoğrafta, 13 Nisan 1904'te Port-Arthur'da bir Japon mayınıyla batarak safdışı kalmış Rus donanmasının gururu Pobieda zırhlısı görülüyor; aynı fotoğraftaki küçük süs resminde Rusya'nın dört askerî şefi var: Uzakdoğu Rus Donanması Başkomutanı Amiral Makarof, Uzakdoğu Rus Birlikleri Başkomutanı General Kropotkin, Port-Arthur Askerî Komutanı General Stoessel ve Uzakdoğu Rus Birlikleri Kurmay Başkanı General Pflug; birincinin ikizi olan ikinci fotoğrafta Armstrong firması tarafından yapılan Japon zırhlı kruvazörü *Asama* görülüyor; küçük süs resminde Denizcilik Bakanı Amiral Yamamoto, "Japon Nelson"u Amiral Togo, Port-Arthur'daki Japon Birliği Başkomutanı "Japon Kitchener"i General Kodama ve Başbakan Vikont General Tazo-Katsura görülüyor. Üçüncü fotoğraftaysa Mukden yakınlarındaki bir Rus askerî kampı görülüyor: akşam vak-

tidir: her çadırın önünde askerler oturmuş ve ayaklarını sıcak su havuzlarına daldırmışlar; ortada köşk biçiminde düzenlenmiş daha yüksekçe ve iki Kazak tarafından korunan bir çadırda büyük ihtimalle yüksek rütbeli bir subay, üzerinde iğneler bulunan genel kurmay haritalarındaki savaş planlarını inceliyor.

Odanın geri kalan bölümüne modern eşyalar konmuş: üstünde deri taklidi sentetik maddeden siyah bir örtü bulunan karyola yüksek bir yere konmuş; çekmeceli, koyu renk ağaç ve parlak çelikten alçak bir mobilya komodin ve başucu masası işlevi görüyor; bu masada tam bir küre biçiminde bir gece lambası, dijital bir kol saati, gaz kaçmasını engelleyen özel kapaklı bir Vichy su şişesi, 21x27 ebadında *Saat ve Mücevher Gereçleri İçin AFNOR Normları* adlı bir teksir kâğıdı, "Entreprises" dizisinden *Patronlar Ve İşçiler, Diyalog Her Zaman Mümkündür* adlı küçük bir kitap ve yaklaşık dört yüz sayfalık, üzerinde flame bir kap bulunan bir kitap var: Célestine Durand-Taillefer'in *Trévins Kızkardeşlerin Yaşamı* adlı yapıtı bu [Liège'de (Belçika) Hennin Sokağı, yazarından].

Bu Trévins kızkardeşler Madam Trévins'in beş yeğeni, kardeşi Daniel'in kızları olacaktı. Bu kadınların yaşamında böylesine kapsamlı bir yaşamöyküsünü hak edecek kadar ne olup bittiğini merak eden mütecessis ilk sayfayı açar açmaz tatmin olacaktır: bunlar 14 Temmuz 1943'te Abican'da doğan, dört ay kuvözde kalan ve o zamandan beri de hiç hastalanmamış beşizlerdir.

Ama bu beşizlerin yazgısı doğumlarındaki mucizeyi katbekat aşnuştur: Adélaïde on yaşında, altmış metre sırtüstünde Fransa rekorunu (küçükler kategorisi) kırdıktan sonra on iki yaşındayken sirk şeytanının etkisi altına girdi ve kısa süre içinde bütün Avrupa'da ünlenen ve bir numara olan bir gösteriye sürüklendi: *Ateş Kızları*, yanan çemberler arasından geçiyor, bir yandan meşalelerle gösteri yaparken trapez değiştiriyor ya da dört metre yükseklikteki bir ip üzerinde hulahup yapıyorlardı. Hamburg *Fairyland* yangını erken gelen kariyerlerini mahvetti: sigorta şirketleri felakete yol açanların *Ateş Kızları* olduğunu iddia ettiler ve kızların bundan sonra gösteri yapacakları sirkleri sigortalamayı reddettiler; beş kızın mahkemede, hiçbir tehlikesi olmayan ve Ruggieri'de "reçel" adıyla satılan ve özellikle sirk sanatçılarının ve cambazların kullandığı yapay bir ateş kullandıklarını kanıtlamalarına rağmen sonuç değişmedi.

Marie-Thérèse ve Odile kabare dansçıları oldular; mükemmel elastikiyetleri ve tam bir benzerlik içinde olmaları neredeyse daha

işin başında olağanüstü bir başarı getirdi kendilerine: Paris'te *Lido*'da, Stockholm'de *Cavalier's*'da, Milano'da *Naughties*'de, Les Vegas'da *B and A*'da, Tanca'da *Pension Macadam*'da, Beyrut'da *Star*'da, Londra'da *Ambassadors*'da, Acapulco'da *Bras d'Or*'da, Berlin'de *Nirvana*'da, Miami'de *Monkey Jungle*'da, Newport'da *Twelwe Tones*'da, Barbados'da *Carribean's*'da sahneye çıkan Crazy Sisters kendilerine tutulan ve derhal evlenmek isteyen bu dünyanın iki büyüğüyle tanıştılar: Marie-Thérèse, Dumont d'Urville'in mutsuz bir rakibinin torununun torunu Michel Wilker adlı Kanadalı bir armatörle, Odile'se diyetetik şarküteri kralı Amerikalı sanayici Faber McCork'la evlendi.

İkisi de ertesi yıl boşandılar; Marie-Thérèse Kanadalı oldu, iş ve siyaset dünyasına atıldı; ekolojik eğilimli ve kendi kendisine yeterli Tüketicileri Koruma Hareketi'ni kurdu; bu kuruluş aynı zamanda doğaya ve ilkel toplumların gerçek makrobiyotik yaşamına dönüşe uygun el işi ürünler üretip, bunların etkin dağıtımını sağlıyordu: su inekleri, yoğurtluklar, çadır bezleri, rüzgârla çalışan gereçler, ekmek fırınları vb. Odile Fransa'ya döndü. Metinler Tarihi Enstitüsü'ne daktilo olarak girdi ve tam anlamıyla bir otodidakt olmasına karşın, halk Latincesine karşı büyük bir ilgi duydu ve daha sonraki on yıl içinde her akşam dört saat fazladan Enstitü'de kaldı ve o dönemden beri alanında söz sahibi olan Saxo Grammaticus'un *Danorum Regum Heroumque Historia*'sının tam metnini hiçbir karşılık beklemeden yayınlamak için çalışmalara verdi kendini; daha sonra bir İngiliz hâkimle evlendi ve Suidas'ın, yaşamöyküsü kaleme alındığında hâlâ üstünde çalıştığı *Sözlük*'ü olduğu söylenen Jérome Wolf ve Portus'un Latince yayımının gözden geçirilmesi işine girişti.

Öbür üç kızkardeşin kaderleri de ilginç oldu: Noëlle, Alman çelik kralı Werner Angst'ın sağ kolu oldu; Roseline on bir metrelik yatı, *C'est si beau*'yla tek başına dünyayı dolaşan ilk kadın olma ünvanını elde etti; kimyager olan Adélaïde'yse, "gecikmiş" katalizler elde etmeye olanak veren enzimlerin parçalanması yöntemini keşfetti; bu keşif deterjan, lake ve boya sanayiinde büyük ölçüde kullanılan bir dizi özelliğin ortaya çıkmasına araç oldu ve Adélaïde bundan sonra zenginleşerek kendisini iki sürekli uğraşı piyano ve fiziksel özürlülere adadı.

Bu beş kız kardeş Trévins'lerin örnek yaşamöyküsü ne yazık ki daha derin bir incelemeye dayanamıyor ve neredeyse sihirli denebilecek bu buluşların pirelendireceği okuyucu kısa süre içinde kuşkuları-

nın doğrulandığını görecektir. Çünkü Madam Trévins'in (Matmazel Crespi'nin tersine, kız kalmış olmasına rağmen kendisine Madam diyorlardı) erkek kardeşi ve dolayısıyla da soyadını taşıyan yeğenleri yoktur; ve Célestine Durand-Taillefer Liège'de Hennin'de oturamaz çünkü Liège'de Hennin Sokağı yoktur; buna karşılık Madam Trévins'in Louis Commine adlı bir beyle evlenmiş Arlette adında bir kız kardeşi vardır; Arlette'in Lucette adlı bir kızı olmuştur ve Lucette de Paris'te (8) Liège Sokağı'nda kartpostal (koleksiyon kartpostalı) satan Robert Hennin adlı birisiyle evlenmiştir.

Bu düşsel yaşamların dikkatli bir okunuşu biç kuşkusuz anahtarların ve binanın tarihini belirleyen bazı olayların, şu ya da bu sakinle ilgili efsane ya da yarı efsanelerin bazılarının, bunları birbirlerine bağlayan bazı iplerin hikâyeye nasıl yedirildiğinin ve hikâyenin iskeletini oluşturduğunun ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır. Bu bakımdan olağanüstü başarılar kazanan bu iş kadını Marie-Thérèse'in zaten adı olan Madam Moreau'yu temsil etmesi son derece akla yatkındır: Werner Angst'ın Altamont'ların dostu, Hutting'in müşterisi ve Madam Moreau'nun meslektaşı Herman Fugger olması; ve bir anlam kaymasıyla sağ kolu Noëlle'in Madam Trévins'in kendisi olduğu son derece akla yakındır; ve öbür üç kız kardeşin arkasında kimin saklandığını ortaya çıkarmak daha zor olsa da, fizik özürlülerin dostu kimyacı Adélaïde'in arkasında talihsiz bir deney yaparken üç parmağını yitiren Morellet'nin, otodidakt Odile'in arkasında Léon Marcia'nın bulunduğunu ve yalnız denizcinin arkasında da Bartlebooth ve Olivia Norvell'inkinden farklı gölgelerin bulunduğunu düşünebilmek mümkündür.

Madam Trévins Madam Moreau'nun kendisine bıraktığı ender dinlenme anlarından yararlanarak bu hikâyeyi yazmak için yıllarını verdi. Takma adını seçebilmek için özel bir özen gösterdi: çok hafif bir şekilde kültürel bir şeyi hatırlatabilecek bir ad ve biri örnek bir ilkellik, öbürü ünlü bir şahsiyeti hatırlatan çifte bir soyad. 85 yaşındaki bir kızın bu ilk romanını ne yapacaklarını bilemeyen editörleri ikna etmeye yetmedi bu. Aslında Madam Trévins yalnızca seksen iki yaşındaydı ama editörler için pek fark etmiyordu ve cesaretini yitiren Madam Trévins sonunda kendisine ithaf ettiği bir tek nüsha bastırmakla yetindi.

doksanıncı bölüm

Giriş, 2

Binanın girişinin sağ tarafı. Dipte merdiven başlangıcı; sağda ön tarafta Marcia'ların dairesinin kapısı. İkinci planda yaldızlı silmelerle çerçevelenmiş, kapıcı odasının önünde ayakta duran Ursula Sobieski'nin arkadan görünen yarım siluetinin yansıdığı büyük bir aynanın altında sarı kadife kapitone, kapağı oturacak yer işlevi gören büyük bir ağaç sandık var; sandığın üstünde üç kişi oturuyor: Madam Lafuente, Madam Albin ve Madam Moreau'nun eski aşçısı Gertrude.

Bize göre en sağdaki Madam Lafuente: saat neredeyse akşamın sekizi olmasına rağmen Madam de Beaumont'un temizlikçi kadını işini bitirmiş değil. Akortçu geldiğinde gidecekti: Bayan Anne jimnastik yapıyordu, Bayan Béatrice yukardaydı ve Madam da akşam yemeğinden önce dinleniyordu. Madam Lafuente'nin akortçuyu bizzat yerleştirmesi ve geçen defa yaptığı münasebetsizlikleri tekrarlamaması için meşhur torununu resimli dergisiyle birlikte merdivende oturmaya göndermesi gerekiyordu. Madam Lafuente daha sonra buzdolabını açtı ve akşam yemeği için yalnızca üç Bulgar yoğurdu kaldığını gördü; Bayan Anne meyvelere ve yemeğin esasını oluşturacak olan kızartma ve piliçten kalanlara el koymuştu; saatin geç olmasına ve mahallenin hemen hemen tüm satıcılarının ve özellikle de alışverişte öncelik tanıdıklarının pazartesi günü kapalı olmasına rağmen koşarak aşağı indi ve Chazelles Sokağı'nda, *Parisienne*'den yumurta, jambon ve bir kilo kiraz aldı. Elinde filesiyle dönerken kocasının günlük mezar ziyaretinden gelmekte olan Madam Albin'le karşılaştı; kadın girişte Gertrude'yle hararetli bir konuşmaya dalmıştı ve o da aylardan beri Gertrude'yi görmemiş olduğundan kendisine hal hatır sormak amacıyla durdu yanlarında. Gertrude, on yıl boyunca Madam More-

au'nun, kendisine tekrenkli yemekler hazırlayan ve bütün Paris'in kıskandığı müthiş aşçısıydı; sonunda yapılan tekliflere dayanamadı ve görkemli akşam yemeklerinden vazgeçen Madam Moreau serbest bıraktı onu. Gertrude şimdi İngiltere'de çalışıyor. Patronu Lord Asthray demirsiz metal üretimiyle zengin oldu ve şimdi servetini Londra yakınlarında Hammer Hall'deki dev malikânesinde ihtişamb bir senyör yaşamı sürdürerek harcıyor.

Dedikodu yazarları ve ziyaretçiler gül ağacından Regency üslubu mobilyaları, sekiz kuşaktan beri gelen gerçek beyefendilerin eskittiği deri divanları, bölmeli parkeleri, kanarya sarısı giysili 97 uşağı ve yaşamı boyunca etkinlikleriyle özdeşleştirdiği ilginç amblemin (bir ucundan ötekine yeşil bir kurt tarafından delinmiş ve küçük alevlerle çevrelenmiş yürek biçiminde bir elma) bolca görüldüğü tavan tekneleri karşısında çoğu zaman ağızları bir karış açık kalmıştır.

Bu adamla ilgili olarak şaşırtıcı rakamlar dolaşıyor ortalıkta: tam gün çalışan kırk üç bahçıvanı olduğu, malikânesindeki sayısız pencere, camlı kapı ve aynanın bakım ve temizliği için dört uşak görevlendirdiği ve kırılan camların yerine yenileri yetişememeye başlayınca çözümü en yakın aynacıyı satın almada bulduğu söyleniyordu.

Kimilerine göre on bir bin kravatı ve Sekiz yüz on üç bastonu vardır ve bütün dünyadaki İngilizce gazetelere abonedir; bu gazeteleri kesinlikle okumak için almamaktadır çünkü bu iş için görevlendirilmiş sekiz belgeci vardır; gazeteleri bulmacalarını çözmek için satın almaktadır ve bunlara o derece düşkündür ki yatak odası haftada bir en takdir ettiği bulmaca meraklısı, *Auckland Gazette and Hemisphere*'den Barton O'Brien tarafından özellikle kendisi için tasarlanmış karelerle yeniden kaplanmaktadır. Aynı zamanda müthiş bir rugby düşkünüdür ve Beş Ulus Turnuvası'nın galibine meydan okuma umuduyla aylardan beri gizli gizli çalıştırdığı özel bir ekip oluşturmuştur.

Kimilerine göreyse bu koleksiyonlar ve merakları aslında Lord Ashtray'in üç gerçek tutkusunu korumaya yönelik aldatmacalardır. Bu üç tutku şunlardır: boks (dünya sinek siklet şampiyonluğuna göz dikmiş olan Melzack Wall antrenmanlarını onun evinde yapacaktı); uzay geometrisi: yirmi yıldan beri çokyüzlülerle ilgili bir çalışmaya kendini vermiş olan ve daha yazılacak yirmi beş cildi olan bir profesörün çalışmalarını finanse edecekti; ve özellikle de yerli atlarına sahip olmak: bunlardan iki yüz on sekiz tane toplayacaktı ve tümü de en iyi kabilelerin en iyi savaşçılarının atları olacaktı bunlar: Crow'la-

rın White-Man-Runs-Him ve Rain-in-The Face'i; Mohawsklar'ın Hooker Jim'i, Delik Burun'ların Looking Glass'ı, Yason ve Alikut'u; Payute'lerin Chief Winnemucca'sı ve Ouray-the-Arrow'u; Kiowa'ların Black Beaver ve White Horse'u; Cochise, büyük Apaçi önderi; Şirikaşuaların Geronimo ve Ka-e-ten-a'sı; Çeyenlerin Sleeping Rabbit, Left Hand ve Dull Knife'ı; Saratoga'ların Restroom Bomber'i; Kaçina'ların Big Mike'si; Füc'lerin Crazy Turnpike'si; Groove'lerin Satch Mouth'u; ve aralarında Sitting Bull'ınkiler ve iki karısınınkiler (Seen-by-her-Nation ve Four Times) ve Old-Man-afraid-of-his-Horse, Young-Man-afraid-of-his-Horse, Crazy Horse, American Horse, Iron Horse, Big Mouth, Long Hair, Roman Nose, Lone Horn ve Packs-His-Drum'ın da bulunduğu onlarca Siu atı.

Böyle bir şahsiyetin Gertrude'yi etkilemiş olduğu düşünülebilir. Ama Madam Moreau'nun güçlü kuvvetli aşçısı onun gibi başkalarını da görmüştü ve damarlarındaki Burgonya kanını boşuna taşımıyordu. Üç gün hizmet ettikten sonra ve Lord Ashtray'in birinci sekreterinin, geldiğinde kendisine verdiği çok sıkı talimatlara rağmen yeni patronuyla görüşmeye gitti. Kendisi müzik salonundaydı ve gelecek hafta konuklarına ilk kez sunmak istediği Monpou'nun (Hippolyte) bulunmuş yapıtı *Assuérus* operasının son provalarına nezaret ediyordu. Anlaşılmaz bir biçimde dağcı kıyafetine bürünmüş Esther ve on beş korist ikinci perdeyi kapayan koroya başlıyorlardı Gertrude girdiğinde:

İsrail Mısır'dan çıktığında

hiç kaygılanmadan ve hiçbir şeye aldırış etmeden önlüğünü Lord'un suratına fırlattı ve kendisine getirdikleri malzemenin iğrenç olduğunu ve bu malzemelerle yemek pişirmesinin söz konusu olamayacağını söyledi.

Lord Ashtray yaptığı yemekten hiç tatmamış olduğundan aşçısını daha bir tutuyordu. Onu kaçırmamak için alışverişi istediği yerden kendisinin yapmasını hiç tereddütsüz kabul etti.

Böylelikle Gertrude haftada bir kez her çarşamba günü Legendre Sokağı'na geliyor ve bir kamyoneti tereyağı, günlük yumurta, süt, taze kaymak, sebze, kümes hayvanları ve çeşitli baharatlarla dolduruyor; biraz zaman bulabildiğinde de eski sahibesini ziyaret ediyor ve Madam Trévins'le kahve içiyorlar.

Bugün Fransa'ya alışveriş yapmak için gelmiş değil –zaten pazartesi günü yapamazdı– Bordeaux'da bir ağırlıklar ve ölçüler denetmen yardımcısıyla evlenen torununun düğününde bulunmak için gelmiş bulunuyor.

Gertrude iki eski komşusunun ortasına oturmuş. Elli yaşlarında, şişman, kırmızı yüzlü, tombul elli bir kadın; hareli siyah ipekli bir korsaj ve üzerinde çok kötü duran yeşil tüvit bir elbise giymiş. Sol yakasındaki işlemeli akikin üstünde ince profilli bir genç kız yüzü görülüyor. Bu süs iğnesini kendisine Sovyetler Birliği Dış Ticaret Bakan Yardımcısı özellikle kendisi için yaptığı bir kırmızı yemek dolayısıyla hediye etmiş:

Somon yumurtaları
Dondurmalı borç
İstakoz kebabı
Carpaccio dana filesi
Verona salatası
Hollanda peyniri
Üç kırmızı meyveli salata
Frenk üzümü likörlü elma ezmesi

★

Biberli votka
Kırmızı Bouzy

doksan birinci bölüm

Mahzenler, 5

Mahzenler. Marquiseaux'ların mahzeni.

Ön planda, metal köşebentlerden oluşmuş bölmelere ayrılmış bir dolaba dizilmiş şampanya kasaları; şampanya şişelerinde çizgili etiketler var; etiketlerde yaşh bir papaz, arkasında bir yığın insan bulunan XIV. Louis stili giysili bir beyefendiye bir flüt uzatıyor: belirgin küçük bir alt yazıdan bunun Dom Pérignon olduğu anlaşılıyor: Epernay yakınlarındaki Hautvillers Manastırı'nın kilercisi Champagne şarabını köpüklendirmek için bir yöntem bulmuştur ve bu buluşunun sonucunu Colbert'e tattırmak istemektedir. Üst yanda *Stanley's Delight* viski şişeleri: etikette kolonyal şapkalı ama ulusal İskoç giysileri içinde beyaz ırktan bir mucit görülüyor: hâkim renkleri sarı ve kırmızı kilt, geniş kaşmir tartan, saçaklı bir kesenin asılı olduğu çivili deri kemer, baldır hizasında çoraba sokulmuş küçük bir bıçak; her biri başının üstünde, etiketlerinde aynı sahnenin görüldüğü bir Stanley's Delight taşıyan 9 zenciden oluşan bir kolonun başında ilerlemektedir.

Arkada, dipte karmakarışık bir halde, Echard'lardan gelen çeşitli mobilyalar ve eşyalar: paslanmış bir kuş kafesi, portatif bir bide, içine bir topaz konmuş, işlemeli fermuarı olan eski bir el çantası, bir sehpa ve içinden birçok okul defteri, kareli kâğıtlar, fişler, klasör kâğıtları, spiral ciltli not defterleri, kraft kâğıdından şömizler, kâğıtlara yapıştırılmış gazete kupürleri, kartpostallar (birinde Melbourne'deki Alman Elçiliği görülüyor), mektuplar ve altmış kadar ince, teksir edilmiş fasiküller taşan jüt ipliğinden bir el çantası. Fasiküllerin üstünde şunlar okunuyor:

HİTLER'İN 30 NİSAN 1945'TE BUNKER'İNDE ÖLÜMÜYLE İLGİLİ KAYNAKLARIN ELEŞTİREL BİBLİYOGRAFYASI

* *

birinci bölüm: Fransa

*

Marcelin ECHARD
XVIII. Arondissement Merkez Kütüphanesi eski Ambar Şefi

Marcelin Echard'ın yaşamının son on beş yılında tamamladığı dev çalışmadan yayınlanan yalnızca bu fasikül. Yazar yapıtında Hitler'in intiharıyla ilgili olarak Fransızca yayımlanmış bütün basım bildirilerini, ilanları, yapıtları titizlikle inceliyor ve bunların tümünün kaynağı belli olmayan mesajlara dayalı belirsiz bir inanca dayandıklarını gösteriyor. Fiş aşamasında kalmış daha sonraki altı fasikülde aynı eleştirel anlayışla İngiliz, Amerikan, Rus, Alman, İtalyan vb. kaynaklar araştırılacaktı. Yazar böylece Adolf Hitler'in (ve Eva Braun) 30 Nisan 1945'te bunker'lerinde ölmüş olmalarının kanıtlanmadığını kanıtladıktan sonra ilki kadar eksiksiz ve tamam ikinci bir bibliyografya çalışmasına girişecekti; bu çalışma Hitler'in yaşadığını kanıtlamaya yönelik belgeleri kapsayacaktı. Daha sonra *Hitler'in Cezası. Felsefi, Siyasi ve İdeolojik Çözümleme* adlı son çalışmasında titiz bibliyografyacı nesnelliğini terk ederek bir tarihçinin yüksekten bakan tutumunu benimseyecek, Hitler'in ve Eva Braun'un yaşamalarının dünya tarihinde 1945'ten günümüze belirgin etkilerini araştıracak ve Hitler tarafından yönlendirilen ve Nazi fikirleri benimsetilen (Foster Dulles, Cabot Lodge, Gromiko, Trygvie Lie, Singmann Rhee, Attlee, Tito, Beria, Sir Stafford Crips, Bao Dai, McArthur, Coudé du Foresto, Schuman, Bernadotte, Evita Peron, Gary Davis, Einstein, Humprey ve Maurice Thorez yalnızca bazılarıdır bunların) bazı şahsiyetlerin devletin yüksek kademelerine sızmalarının Yalta Konferansı'nda belirlenen uzlaşmacı ve barışçı anlayışı nasıl sabote ettiklerini ve Üçüncü Dünya Savaşı'na yol açabilecek olan ve yalnızca Dört Büyükler'in soğukkanlılığıyla şubat 1951'de atlatılabilen uluslararası bir krize neden olabileceklerini kanıtlayacaktı.

Mahzenler, Madam Marcia'nın mahzeni.

Mobilyalar, eşyalar, biblolar inanılmaz ve içinden çıkılamayacak biçimde birbirinin içine girmiş, karmakarışık durumda; durum görünüşte ardiyedekinden beter.

Bu eski eşya yığını içinde sağda solda ne olduğu bilinmeyen şeyler yüzüyor: astronom Nicolas Kratzer'e ait olduğu söylenen boğumlu ağaçtan bir tür açıölçer; *bir denizcinin sevgilisi*, kuzeyi gösteren mıknatıslı iğne, yarısına kadar dolu, dar boğazlı küçük bir şişe içindeki suyun üstünde iki saman çöpüyle tutturulmuş; üç yüz yıl sonra bir rüzgârgülü takılmış gerçek pergelin ilkel atası bu; ingiliz yapımı, bütünüyle sökülüp takılabilen küçüklü büyüklü çekmecelerle dolu bir yazı masası; eski bir bitkibilim kitabından bir sayfa; birçok anagallis örneği var sayfada (fare kulağı, *Hieracium pilosella*, *Hieracium aurantiacum*, vb) ve bir cam parçasıyla korunmuş; yarısı hâlâ dolu eski bir otomatik fındık fıstık makinesi; cam gövdesinde şu yazı okunuyor: "EĞLENCELİK"; sayısız kahve değirmeni; üzerlerinde Sanskritçe yazılar bulunan on yedi küçük altın balık; yığınla baston ve şemsiye; sifonlar; üstünde bir horoz bulunan ve epeyce paslanmış bir fırıldak, madeni bir bayrak, eski bir tütüncü dükkânı levhası; çok sayıda, metal, renkli, dikdörtgen biçimli bisküvi kutusu: birinin üstünde Gérard'ın *Aşk ve Psyche*'sinin taklidi var; bir başkasında bir Venedik Şenliği: marki ve markiz giysili maskeli insanlar gündüz gibi aydınlatılmış bir sarayın balkonundan çok süslü bir gondolu alkışlıyorlar; ön tarafta teknelerin bağlandığı renkli ağaç kazıklardan birine tünemiş bir maymun salıneyi seyrediyor; *Düş* adh bir üçüncüsünde büyük ağaçlardan ve çimenliklerden oluşmuş büyük bir manzaranın içinde taştan bir banka oturmuş genç bir çift görülüyor; genç kadın beyaz bir elbise giymiş ve başında pembe bir şapka var; başını, külrengi bir elbise ve dantelli bir gömlek giymiş uzun boylu melankolik bir genç olan arkadaşının omzuna dayamış; nihayet bir rafta bir sürü küçük oyuncak var: çocuklar için müzik aletleri, saksafon, vibrafon, bir tom ve bir high-hat'tan oluşan vurmalı çalgı; küp oyunları, yedi aile oyunları, sarı cüce, küçük atlar ve bir bebek fırını: teneke bir tezgâh, içinde taç şeklinde yuvarlak ve baget küçük ekmekler bu-

lunan pirinç tepsiler. Fırıncının karısı tezgâhın arkasında ayakta durmakta ve yanında bir çöreği ısıran küçük bir kız bulunan bir kadına parasının üstünü vermektedir. Solda fırıncı ve çırağı renkli alevlerin fışkırdığı bir fırının ağzına somunları veriyorlar.

doksan ikinci bölüm

Louvet, 3

Louvet'lerin mutfağı. Yerde lekeli, yeşilimsi bir muşamba, duvarlarda plastik çiçekli kâğıt. Sağ taraftaki duvar tümüyle çalışma planlarına göre ayrılmış "yer kazandıran" aletlerle doldurulmuş: evye, elektrikli ocak, kızartıcı, buzdolabı-konjelatör, çamaşır ve bulaşık makineleri. Bu örnek yerleşme düzenini tencere takımları, raflar ve gömme dolaplar tamamlıyor. Odanın ortasındaki küçük, oval, İspanyol rustik, demirlerle süslü masanın çevresinde dört hasır iskemle var. Masadaki fayans tencere altlığının süslemelerinde üç direkli gemi *Henriette,* kaptan Louis Guion yönetiminde Marsilya Limanı'na girerken görülüyor (baba Antoine Roux'nun bir suluboya resminden, 1818); masada bundan başka çift bir deri çerçeve içinde iki fotoğraf görülüyor: fotoğraflardan birinde yaşlı bir piskopos bir Greuze köylüsü gibi giyinmiş ve önünde diz çökmüş çok güzel bir kadına öpmesi için yüzüğünü uzatıyor; öbürü küçük bir sepya klişe ve İspanyol-Amerikan savaşı sırasında üniforması içindeki genç bir yüzbaşıyı gösteriyor; yüzbaşı ince ve uzun kaşlarının altından ciddi ve biraz da safça bakıyor; siyah, ipek gibi bıyıklarının altından dolgun dudaklı ince ağzı görülüyor.

Louvet'ler birkaç yıl önce evlerinde büyük bir parti verdiler ve öylesine bir şamata yaptılar ki sabahın üçüne doğru Madam Trévins, Madam Altamont, Madam de Beaumont ve hatta bu tür şeylere genellikle kayıtsız kalan Madam Marcia eğlencecilerin kapısını boşuna çaldıktan sonra sonunda polise telefon ettiler. Olay yerine iki polis gön-

derildi, daha sonra gelen yeminli kilitçi sayesinde de içeri girmeyi başardılar.

Konukların çoğunluğu, aşağı yukarı bir düzine insan mutfakta toplanmıştı ve ev sahibinin yönetiminde çağdaş doğaçlama bir konser veriyorlardı. Gri ve yeşil çizgili bir bornoz giymiş ve ayaklarında deri pabuçlar, kafasında da şapka niyetine koni biçiminde bir abajur bulunanı, hasır bir iskemleye çıkmıştı ve sol elini kaldırmış, işaret parmağı dudaklarında ölçü veriyor ve katıla katıla gülerek, aşağı yukarı bir buçuk saniyede bir şu sözleri yineliyordu: "Yavaş giden sağlam gider, sağlam giden yavaş gider, yavaş giden sağlam gider, sağlam giden yavaş gider vb."

Burada bulunması için hiçbir neden olmayan bir divana uzanmış ya da yastıklara gömülmüş yorumcular orkestra şefinin mimiklerini izliyor, bu arada da çatallar, kepçeler, bıçaklarla çeşitli mutfak eşyalarına vuruyor ve iyi kötü uyumlu çığlıklar atıyorlardı. En sinir bozucu çığlıkları da Madam Louvet atıyordu; Madam Louvet gerçek bir su birikintisinin tam ortasına oturmuş iki elma şarabı şişesinin kapaklarını birinden birini düşürmek amacıyla birbirine sürtüyordu. Louvet'nin direktiflerine kayıtsız oldukları belli olan iki konuk, konsere kendi bildikleri biçimde katılıyorlardı; biri, durmaksızın şeytan adı verilen bir oyuncakla oynuyordu; içine yerleştirildiği ağaç bir küpün güçlü yayından istenildiğinde fırlatılan bir kukla kafasıydı bu; öbürüyse içinde dişi ördek beyni denen taze peynir bulunan çukur bir tabağı olabildiğince gürültülü bir biçimde yalıyordu.

Evin geri kalan bölümü hemen hemen boştu. Pikabın üstünde Françoise Hardy'nin bir plağının (*C'est à l'amour auquel je pense*) döndüğü salonda kimse yoktu. Girişte, manto ve pardösü yığını içine çökmüş on iki yaşlarındaki bir çocuk derin bir uykuya dalmıştı; çocuğun ellerinde kalın bir Contat ve Rybalka denemesi vardı; *Sartre'ın Yazıları*'na ayrılmış olan kitabın açık olan 88. sayfası, o dönemde, 3 Haziran 1943'te *Théâtre de la Cité* adıyla bilinen Théâtre Saralı Bernhard'da sahnelenen *Sinekler*'den söz ediyordu. Banyoda iki adam öğrencilerin kılbiti, Japonların go-moku dedikleri oyuna dalmışlardı; kâğıtsız, kalemsiz, taş üstünde oynuyorlardı; içilmiş Macar sigara izmaritlerinden birini ve kırmızı lalelerden koparılmış soluk taçyapraklardan birini sırayla tıka basa dolu bir küllüğe koyuyorlardı.

Louvet'ler bu patırtılı gürültülü gece dışında, kendilerinden pek az söz ettirdiler. Bay Louvet bir boksit ya da volfram işinde çalışıyor ve çoğu zaman da evde bulunmuyorlar.

BEŞİNCİ KISMIN SONU

ALTINCI KISIM

doksan üçüncü bölüm

Üçüncü Kat Sağ Taraf, 3

Bu hayalet dairenin üçüncü odası boş. Duvarlar, tavan, döşeme, süpürgelikler siyah lake. Hiç mobilya yok.

Karşı duvara, hepsi aynı boyutta, hepsi aynı biçimde mat siyah metalik bagetlerle çerçevelenmiş yirmi bir gravür asılmış. Gravürler üç sıra üzerine yedişerli olarak dizilmiş; üstte ve en soldaki ilkinde büyük bir ballı baharatlı çavdar ekmek kabuğu taşıyan karıncalar görülüyor; altta sağdakinde çakıllı bir sahilde çömelmiş genç bir kadın, fosil izi taşıyan bir çakıl taşını inceliyor; aradaki on dokuz gravürde sırasıyla şunlar görülüyor:

Mantar kapaklarını perde yapmak amacıyla ipe dizen küçük bir kız.

Yere diz çökmüş, elinde kırılan bir metreyle ölçü alan bir döşemeci.

Daracık bir odada ateşli bir halde *Beyaz Dalga* adı okunan bir opera yazan çok zayıf bir besteci.

Pelerinli bir burjuvanın karşısındaki sarı zülüflü cerbezeli bir sokak kızı.

Topukları üstüne oturmuş, bedenleri hemen hemen tümüyle gri aba ponçolarıyla gizlenmiş, başlarında gözlerine kadar inen eski fötrler bulunan ve koka çiğneyen üç Perulu yerli.

Doğrudan doğruya *Hasır Şapka*'dan çıkmış takkeli bir adam; bir yandan hardal unlu suda ayak banyosu yaparken bir yandan da Yukarı Dogon demiryolu Şirketi'nin 1969 yılı işletme hesaplarına bakıyor.

Bir mahkemede tanıklar bölmesinde üç kadın: birincisi opal rengi dekolte bir elbise giymiş, fildişi rengi on iki düğmeli eldivenler, samur kürkle süslenmiş vatkalı manto, tepelikli parlak saçlar; ikincisi: tavşan-samur başlık ve manto, çeneye kadar çıkan yaka, bağa saplı gözlüğün arkasından inceleyici bakışlar; üçüncüsü: uzun ve bol etek, üç köşeli şapka, mahmuzlu çizmeler, yelek, işlemeli fitilli süet süvari eldivenleri, bol ve uzun kollar, av kırbacı.

Le Populaire gazetesinin kurucusu ve *İkaria Yolculuğu*'nun yazarı, 1856'da ölmeden önce Iowa'da komünist bir koloni kurmak isteyen ama başaramayan Etienne Cabet'nin bir portresi.

İğreti bir masaya oturmuş kâğıt oynayan iki fraklı adam; dikkatli bir inceleme gravürlerdeki salınelerin aynılarının bu kâğıtlarda da bulunduğunu görecektir.

İçi harç dolu geniş, yuvarlak bir tepsiyi bir merdivenin tepesine çıkaran uzun kuyruklu bir tür şeytan.

Siyah benekli beyaz bir kimono içindeki uğursuz bir kadının ayakları dibindeki bir Arnavut eşkıya.

Bir merdivenin tepesinde kristal bir avizeyi temizleyen bir işçi.

Başında sivri bir külah bulunan, gümüş renkli kâğıt yıldızlı siyah uzun bir elbise giymiş, delik bir silindirin içinden havaya bakıyormuş gibi yapan bir müneccim:

Süvari albayı üniforması içinde, gümüş rengi ipliklerle işlenmiş ceketli ve yabandomuzu tüyünden süvari çantalı bir hükümdarın önünde reverans yapan bir bale topluluğu.

Kırk yedinci yaş günü dolayısıyla öğrencilerinden bir altın saat alan fizyolojist Claude Bernard.

Deri kayışları ve ayar tokalarıyla iki büyük bavul taşıyan emanetçi.

1880 yıllarının modasına göre giyinmiş, işlemeli başlıklı, ellerinde parmakların yarısını örten eldivenler, sorgun ağacından, oval, büyük bir saz kalbur içinde gri kül renkli elma ikram eden yaşlı bir kadın.

Sehpasını midyeci kulübeleriyle çevrili dar bir geçidin üstündeki küçük bir köprüye kurmuş bir suluboya ressamı.

bir kahvenin terasındaki tek bir müşteriye sahte yıldız falı bakmayı öneren sakat bir dilenci: üstünde "Leylak" yazılı bir sap leylağın bulunduğu bir basma var; iki çember fon işlevi görüyor: biri koç ve öbürü de uçları sağa doğru çevrilmiş bir hilal.

doksan dördüncü bölüm

Merdivenler, 12

Yıllar boyunca merdivenlerde bulunmuş eşyalardan bazılarının envanteri için girişim (devam ve son)

Poitou-Charentes bölgesindeki süt sanayiiyle ilgili bir "Teknik Fişler" takımı.

Londra'da Hemminge & Condell firması tarafından üretilmiş "Caliban" markası taşıyan bir yağmurluk.

Paris'in yüksek makamlarını gösteren altı parlak, mantar bardak altlığı: Elysée Sarayı, Millet Meclisi, Senato, Notre-Dame, Adalet Sarayı ve Maluller Yurdu.

Tirsibalığı omurgasından yapılmış bir kolye.

Vasat bir profesyonel tarafından çekilmiş, pomponlu gök mavisi naylon bir yastığa yüzükoyun yatmış çıplak bir bebek fotoğrafı.

Aşağı yukarı bir kartvizit büyüklüğünde dikdörtgen bir karton; kartın bir tarafında: *Did you over see the devil with a night-cap on?* ve öbür tarafında da: *No! I Never saw the devil with a night-cap on!* yazıyor.

Caméra Sineması'nın (Assomption Sokağı, 70, Paris 16), Şubat 1960 programı:

3 Şubat-*9 Şubat: Archibaldo Cruz'un Suçlu Hayatı;* Luis Buñuel
10 Şubat-16 Şubat: Jacques Demy Festivali: *Le Bel İndifférent* (Jean Cocteau'dan Adapte) *ve Lola* (Anouk Aimée)
17 Şubat-23 Şubat: Gordon Douglas'ın *Don't*

Give Up the Ship'i (Jerry Lewis)

24 Şubat-1 Mart: Macar Sineması: Her Gün Ayrı Bir Film ve 26 Şubat'ta Dünyada İlk Kez ve Yazarıyla Birlikte Gabor Pelos'un *Nem szükséges, hogy kilépj a házból*'ı.

Bir paket çengelli iğne.

Jean-Paul Grousset'nin üç bin cinas derlemesi, *Neşeliysen Gül*'ün paramparça bir nüshası. "Bir Matbaada" adlı bölümünün bulunduğu sayfa açılmış:

> Selam basınevi yöneticileri!
> İlk kasadan bir göz
> Dolu bir hıyarşembe ağacı
> Can sıkıcı küçük harfler
> İtalike gidin
> Morasse'ın bir çömezi

Madam de Beaumont'un kapısına asılmış yarısına kadar suyla doldurulmuş plastik bir torba içinde kırmızı bir balık.

"Petite Ceinture" (PC) hattında geçerli bir haftalık abonman kartı.

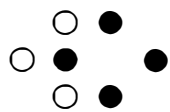
Kare biçiminde, beyaz benekli siyah bakalitten, aynası tertemiz ama içinde pudra ve ponponu bulunmayan küçük bir pudra kutusu.

"*Büyük Amerikan Yazarları*" dizisinden eğitici bir kartpostal, No 57: Mark Twain

> *Gerçek adı Samuel Langhorne Clemens olan Mark Twain 1835'te Missouri'de Florida'da doğdu. On iki yaşında annesini yitirdi. Bir basımevinde çırak olarak çalıştı, Mississippi üstünde kılavuzluk yaptı ve Mark Twain takma adını burada aldı (sözcüğü sözcüğüne "iki kez nişanla" anlamına gelen ve gemicinin bir sonda yardımıyla suyun derinliğini ölçmesini isteyen deyim). Asker oldu, Nevada'da madencilik yaptı, altın arayıcısı oldu, gazetecilik yaptı. Polinezya'yı, Avrupa'yı, Akdeniz'i dolaştı, Kutsal Topraklar'ı ziyaret etti,*

Afgan kılığına girerek kutsal Arap kentlerine hac ziyaretine gitti. 1910'da Redding'de (Connecticut) öldü. Ölümü, doğumunu belirlemiş olan Halley kuyruklu yıldızının yeniden ortaya çıkışıyla çakıştı. Ölümünden birkaç yıl önce bir gazetede ölmüş olduğunu okudu ve gazete yönetimine şu telfrafı çekti hemen: ÖLÜM HABERİM FAZLA ABARTILMIŞ! *Geçim dertleri, karısının ve kızlarından birinin ölümü, diğerininse delirmesi bu mizah yazarının son yıllarını kararttı ve daha sonraki yapıtlarına yadırgatıcı ağır bir hava verdi. Başlıca yapıtları:* Calaveras County'nın Ünlü Zıplayan Kurbağası *(1867)*, Suçsuz Gezginler *(1869)*, Zorluklar İçinde *(1872)*, Altın Çağ *(1873)*, Tom Sawyer'in Serüvenleri *(1875)*, Prens ve Yoksul *(1882)*, Mississippi'de Hayat *(1883)*, Huckleberry Finn'in Serüvenleri *(1885)*, Kral Arthur'un Sarayında Bir Amerikalı *(1889)*, Jeanne d'Arc *(1896)*, İnsan Nedir? *(1906)*, Esrarengiz Yabancı *(1916)*.

Üçüncü katın sahanlığına go'da *Ko* ya da *Sonsuzluk* adı verilen konumda yerleştirilmiş dördü siyah ve üçü beyaz yedi mermer parçası:

Les Joyeux Mousquetaires mağazası, oyunlar ve oyuncakçılar, 95 A, Friedland Caddesi, Paris, adresinden gelmiş bir kâğıda sarılı silindir biçiminde bir kutu; ambalajda bilindiği gibi kılıç kılıca gelmiş Aramis, d'Artagnan, Athos ve Porthos vardı ("Birimiz hepimiz için, hepimiz birimiz için!"), Madam Nochère o dönemde boş olan, daha sonra da Geneviève Foulerot'nun oturduğu dairenin paspasında bulduğu paketin üstünde hiçbir alıcı adresi yoktu. Madam Nochère üzerinde hiçbir ad ve adres bulunmayan paketten en ufak şüpheli bir tiktak sesi gelmediğini iyice anlayınca paketi açtı ve içinde yüzlerce küçük yaldızlı balık pulu biçiminde ağaç ve plastik parçası gördü;

bunlar uygun biçimde bir araya getirildiğinde Harun Reşid'in Charlemagne'a armağan ettiği su saatinin doğal büyüklüğünün üçte biri oranında sadık bir kopyasını oluşturuyordu. Bina sakinlerinden hiç kimse istemedi bu eşyayı. Madam Nochère mağazaya götürdü paketi. Tezgâhtarlar bu ender bulunan ve pahalı modeli, on yaşında bir çocuğa sattıklarını anımsadılar; hatta çocuğun yüzer franklık banknotlarla ödeme yaptığını görünce çok şaşırmışlardı. Soruşturma bu aşamada kaldı ve muamma hiçbir zaman çözülemedi.

doksan beşinci bölüm

Rorschash, 6

Rémi Rorschash'ın yatak odasındaki başucu masasında ayağı gümüşlü metalden, süslü şamdan biçiminde eski bir gece lambası, silindir biçiminde bir çakmak, parlak çelikten küçük bir çalar saat ve çok süslü ağaç bir çerçeve içinde Olivia Norvell'in dört fotoğrafı var.

Birinci evlilik döneminin fotoğrafı olan ilkinde, Olivia bir korsan pantolonu, yatay çizgileri kesinlikle mavi beyaz olan bir denizci kazağı giymiş olarak görülüyor; başında gene denizci armalı bir kasket, sağ elinde kendisinden kullanmasını istemenin kesinlikle anlamsız olacağı bir usturpa var.

İkinci fotoğraftaysa yüzükoyun çayırlara gömülmüş ve yanında başka bir genç kadınla birlikte görülüyor; Olivia çiçekli bir elbise giymiş, başında pirinç rengi hasır bir şapka var; arkadaşı bermudalı ve çerçevesi katmerli papatyaya benzeyen büyük güneş gözlüğü takmış; fotoğrafın altında *Greetings from the Appalachions* yazısı ve yazının altında da *Bea* imzası var.

Üçüncü fotoğrafta Olivia Rönesans prensesi kıyafetinde görülüyor: brokar elbise, zambaklı süslemeleri olan bol bir manto, taç; Olivia gerçek tiyatro dekorlarının önünde durmuş; dekorların üstündeki işçiler büyük kenetleyiciler yardımıyla armalı amblemlerle süslenmiş parlak levhalar yerleştiriyorlar buralara; fotoğraf Olivia Norvell'in sinemadan gizli reklamcı olarak bile kesinlikle vazgeçtiği ve yeniden tiyatro oyuncusu olmayı umut ettiği dönemde çekilmiş: ikinci kocasının kendisine verdiği nafakayı yıldızı olacağı bir gösteri için harcamaya karar verdi ve tercihini *Love's Labour's Lost* üzerinde kullandı; kendisi Fransa Krah'nın kızı rolünü üstlendi ve mizansen

işini bu işten birkaç gün önce Londra'da tanımış olduğu romantik havalı, fikir ve icatlarla dolup taşnuş Vivian Belt adlı birine verdi. Eleştirmenler çok can sıkıcı şeyler söylediler; kalleş ve dalkavuk bir dedikodu yazarı, koltukların takırdısının ses düzeninin bir parçası olup olmadığını sordu. Oyun yalnızca üç kez oynanabildi ama Olivia o arada varlıklı bir lord olduğunu öğrendiği ve kıvırcık tüylü süs köpeğiyle birlikte yattığını ve banyo yaptığını henüz bilmediği Vivian'la evlenerek teselli buldu.

Dördüncü fotoğraf Roma'da bir yaz günü, öğle vakti, Stazione Termini'nin önünde çekilmiş. Rémi Rorschash ve Olivia bir Vespa'ya binmişler; Rémi kullanıyor motosikleti; üstünde kısa kollu bir gömlek, beyaz bir pantolon var; beyaz espadriller giymiş, Amerikan subaylarının taktıklarına benzeyen altın çerçeveli kara gözlükler var gözünde; Olivia işlemeli bir gömlek ve şort giymiş, Rémi'ye yapışmış arkadan ve sağ elini beline dolamış, sol eliyle de görünmeyen hayranlarını selamlıyor.

Rémi Rorschash'ın odası. Oda, kalan insan sanki akşam yatmaya gelecekmiş gibi mükemmel biçimde düzenlenmiş. Ama boş kalacak. Oraya artık kimse girmeyecek; yalnızca Jane Sutton birkaç dakika havalandırmak için girecek odaya her sabah ve prodüktörün dövülmüş bakırdan büyük tepsi içindeki abone olduğu bütün sinema dergilerine – *la Cinématographie française, le Technicien du Film, Film and Sound, TV News, le Nouveau Film Français, le Quotidien du Film, İmage et Son* vb. – hiç sevmediği, kahvaltıda sövüp sayarak şöyle bir karıştırdığı ve bundan böyle yığılacak, hiç dokunulmadan kalacak, köhne gişelerinde boşuna birikecek olan bu dergilere bir göz atacaktır. Burası ölmüş bir adamın odası, buradaki mobilyalar, eşyalar, biblolar da gelecek ölümü bekliyor gibiler; bu ölümü uyumlu bir ilgisizlikle, düzenli, temiz, kişiliksiz bir sessizlik içinde donmuş kalnuş durumda bekliyorlar: yatağın üstü titizlikle düzeltilmiş, uzun ve çengel tırnaklı ayakları olan İmparatorluk üslubu küçük masa, bazı yabancı parçalar da içeren zeytin ağacından kupa, pfennig'ler, groschen'ler, pennies'ler ve Fribourg and Treyer, Tobacconists Cigar Merchants,34, Haymarket, London SW1 armağanı bir kutu kibrit, yontulmuş kristalden şahane bardak, tornalanmış ağaçtan bir çengele asılı yanık kahverengi bornoz ve yatağın sağ tarafında şahane kalıbı, pantolonların ütülerinin hiç bozulmamasını sağlayan sistemi, kemer askısı, gizli kravatlığı, Rémi Rorschash'ın her akşam titiz ve dü-

zenli bir biçimde, anahtarlığını, bozuk paralarını, kol düğmelerini, mendilini, portföyünü, ajandasını, kronometreli saatini ve dolmakalemini yerleştirdiği, cebindekileri boşaltacağı petekli bölmesiyle bakır ve maundan bir askı.

Bugün ölü olan bu oda Gratiolet'lerin hemen hemen dört kuşak boyunca salon, salamanjesi oldu: Juste, Emile, François ve Olivier 1880 yılı sonlarından elli yıllarının başına kadar burada yaşadılar.

Simon-Crubellier Sokağı 1875'te bölünmeye başladı; sokağın bulunduğu alanın yarısı Samuel Simon adlı bir odun tüccarına, öbür yarısı da arabalara yer kiralayan Norbert Crubellier'ye aitti. Şimdiki komşuları – Guyot Roussel, hayvan ressamı Godefroy Jadin, Lavoisier'nin dul karısı Madam de Rumfort'un yeğeni ve mirasçısı De Chazelles – mahalleyi dönemin sanatçı ve ressamlarının en gözde yerlerinden biri durumuna getirecek Monceau Parkı çevresinin parsellenmesinden yararlanarak çoktan başlamışlardı inşaatlarına. Ama Simon ve Crubellier daha çok küçük sanayiye elverişli ve çok sayıda çamaşırcı, kuru temizlemeci, atölye, hangar, her çeşit depo, atölye ve küçük atölyelerin (Vendôme sütunu restorasyon çalışmalarının gerçekleştirildiği ve 1883'ten itibaren başı ve kolu bir yıl süreyle çevredeki binaları aşan Bartholdi'nin dev Özgürlük Heykeli'nin inşa edildiği Chazelles Sokağı no 25'teki Monduit ve Béchet dökümhanesi gibi) bulunduğu bu kenar mahallenin bir yerleşme merkezi olacağına inanmıyorlardı. Dolayısıyla Simon gerektiğinde parselleme için bol vakti olacağını ileri sürerek yerinin etrafını çevirmekle yetindi ve Crubellier de kendi yerinde içlerinde en kötü kupalarını onardığı tahta barakalar yaptırdı; iki mülk sahibi çıkarlarının nerede olduğunu nihayet anlayıp o zamandan beri adlarını taşıyan sokağı açmaya karar verdiklerinde mahalle hemen hemen tümüyle dolmuştu.

Juste Gratiolet uzun süredir Simone'la iş ilişkisi içindeydi ve hemen bir parsel satın aldı. Gene bir mimar, Roma Ödülü sahibi Lubin Auzère tek numaralı taraftaki bütün binaları inşa etti, çift numaralar oğlu Noël'e verilmişti: her ikisi de birbirinin hemen hemen aynısı binalar yapan namuslu ama yeni buluşlardan yoksun mimarlardı: cepheler kesme taş, arka taraflar ağaç; ikinci ve beşinci katlarda balkonlar ve biri tavan arası olmak üzere iki çatı katı.

Juste Gratiolet'nin kendisi binada pek az yaşadı. Berrichone

çiftliğini yeğliyordu ya da Paris'te kalacağı zaman Lavallois'da bir yıllığına küçük bir ev tutuyordu. Gene de kendisi ve çocukları için birkaç daire ayırdı. Kendi dairesini olağanüstü sade bir biçimde döşedi: yüklüklü bir oda, şömineli bir yemek odası – bu iki oda, beratını yeni aldığı bir lamba makinesiyle İngiliz parkeleriyle döşenmişti – ve iki ayrı bölünme düzenine göre bakılabilecek yalancı küpler çizen altıgen karolu büyük bir mutfak. Mutfakta su vardı; elektrik ve gaz çok sonraları geldi.

Juste Gratiolet'yi binada hiç kimse tanımadı ama birçok kiracının –Matmazel Crespi, Madam Albin, Valène– oğlu Emile'le ilgili çok belirgin anıları vardır. Sert görünüşlü ve tasalı bir havası vardı; dört kardeşin en büyüğü olmasının getirdiği sıkıntılar dikkate alındığında şaşılacak bir şey yoktu bunda. Yalnızca iki eğlencesi vardı: fifre çalmak – Lavallois Belediyesi'nin bandosunda çalmıştı ama *Neşeli Çiftçi*'den başka bir şey çalınayı bilmiyordu ve bu da dinleyicileri sıkıyordu – ve radyo dinlemek: hayatı boyunca kendisine tanıdığı tek lüks ultramodern bir radyo almak olmuştu: egzotik ya da gizemli adlı – Hilversum, Sottens, Allouis, Vatican, Kerguélen, Monte Ceneri, Bergen, Tromsö, Bari, Tanca, Falun, Horby, Beromünster, Pouzzoles, Maskat, Amara – istasyonları gösteren kadranın yanında bir daire yanıyordu ve parlak bir noktanın yaydığı dört dik ışık demeti istenilen dalga boyu tam olarak yakalandıkça incecik bir haç haline gelinceye kadar daralıyordu.

Emile ve Jeanne'ın oğlu François da güleryüzlü ve neşeli biri olmadı; kolları ve bacakları ince, burnu dar, gözleri yerde, erken yaşta dökülen saçlarına üzülen bir adamdı ve çoğu zaman içe dokunan bir melankoliklik izlenimi uyandırırdı insanda. Yalnızca binadan gelen parayla geçinemediğinden bir sakatatçının yanında muhasebecilik işi buldu. Mağazaya yukardan bakan canlı bir büroda oturuyor, rakam sütunlarını uzatıyordu; tek eğlencesi dana kellelerini, akciğerleri, dalakları, kuzu gömleklerini, dilleri, taşlıkları kesen önlükleri kanlanmış kasapları seyretmekti. Kendisi sakatattan nefret ederdi ve iğrenç kokuları her sabah bürosuna gitmek üzere geçtiği büyük salonde neredeyse bayıltırdı onu. Bu günlük uğraş onu kesinlikle neşeli bir insan durumuna getiremedi ama birkaç yıl boyunca binadaki böbrek, karaciğer, dana özdeni sevenlerin bunlara olağanüstü elverişli fiyatlarla ve bol miktarda sahip olmalarına yaradı.

Gratiolet'lerin mobilyalarından, Olivier'nin kendisi ve kızı için yedinci katta düzenlediği iki odada bir şey kalmamış. Önce yer darlığından, sonra da paraya ihtiyacı olduğundan mobilyalarından, halılarından, sofra takımlarından ve biblolarından bir bir ayrıldı. Sattığı son eşyalar, François'nın karısı Marthe'ın uzaktan kuzeni olan bir İsviçreli iş adamından kendisine miras kalmış dört büyük desendi; bu İsviçreli Birinci Dünya Savaşı sırasında vagonlar dolusu sarımsak ve mavnalarla koyulaştırılmış süt alarak ve trenlerle soğan, kargolarla gruyer krem peyniri, portakal özü ve farmasötik ürünler satarak zengin olmuştu.

Perpignani imzalı ilk desenin adı *Altın Paralı Dansçı*'ydı: üzerinde çizgili giysiler bulunan bir Berberi olan dansçının sağ önkolunda yılan biçiminde bir dövme görülüyor ve çevresindekilerin attığı altın paraların ortasında dans ediyor;

ikincisiyse Florentin Dufay adlı biri tarafından yapılmış *Haçlıların İstanbul'a Girişi*'nin titiz bir kopyasıydı; Dufay'nin bir süre Delacroix'nın atölyesine devam ettiği ama çok az yapıt verdiği biliniyor;

üçüncüsü Hubert Robert tarzı büyük bir peyzajdı; fonda Roma Harabeleri; ön planda sağda genç kızlar: birinin kafasında neredeyse yassı ve narenciye dolu bir sepet var;

nihayet dördüncüsü de kemancı Beppo'nun portresi için Joseph Ducreux'nün bir pastel etüdüydü. Popülaritesi devrim döneminde canlı kalan bu İtalyan virtüözü (Terör döneminde devrime nasıl hizmet etmeyi düşünüyorsun diye sorulduğunda "Keman çalacayim" diye karşılık vermişti) XVI. Louis döneminin başında Fransa'ya gelmişti. Kralın Kemancısı olma hevesi içindeydi ama Louis Guéné'yi seçtiler bu iş için. Kıskançlığın kemirdiği Beppo rakibini tamamen ortadan kaldırmak istiyordu: François Dumont'un Guéné'nin fildişi üzerine bir minyatürünü yaptığını öğrenen Beppo Joseph Ducreux'ye koşarak portresini ısmarladı. Ressam kabul etti işi ama kısa süre içinde ateşli çalgıcının birkaç saniyeden fazla poz veremediği ortaya çıktı; kendisini sürekli durduran bu geveze ve gerilim içindeki modelin karşısında çalışabilmek için boşuna çabalayan minyatürcü bir süre sonra vazgeçti bu işten ve siparişten bu hazırlık taslağı kaldı geriye yalnızca; bu taslakta Beppo hırpani, gözleri havada, elinde kemanı, yayı sürtmeye hazır durumda, düşmanından daha fazla esinlenmiş bir halde görünmeye çabalıyor.

doksan altıncı bölüm

Dinteville, 3

Doktor Dinteville'in odasına bitişik banyo. Dip tarafta yarı açık kapıdan ekose örtülü bir yatak, siyah lake bir komodin, üzerinde açık bir partisyon bulunan bir piyano görülüyor: Hans Neusiedler'in *Danslar*'ının bir transkripsiyonu. Yatağın ayakucunda ağaç topuklu dişi katırlar var; komodinde beyaz deri ciltli hacimli bir yapıt bulunuyor; Alexandre Dumas'nın *Büyük Mutfak Sözlüğü*. Ve cam bir kupa içinde kristallografi modelleri, kristalin sistemlerinin bazı haloedr ve hemiedr biçimlerinin kopyaları özenli ve titizce yontulmuş ağaç parçaları: altıgen temelli dik prizma, rhombe temelli eğik prizma, ucu kırılmış küp, küp –oktaedr, küp– dodekaedr, dodekader rhomboidal, altıgen piramit prizma. Yatağın üst tarafında D. Bidou imzalı bir tablo asılı: tabloda bir çayırlıkta yüzükoyun yatmış gencecik bir kız görülüyor; bezelye ayıklıyor; yanında küçük bir köpek, uzun kulaklı ve uzun yüzlü bir Artois av köpeği uslu uslu oturuyor, dilini çıkarmış, saf saf bakıyor.

Banyonun zemini altıgen kırmızı tuğla kaplı; duvarlar yarıya kadar beyaz karo kaplanmış, geri kalan bölümüyse su yeşili çizgili açık sarı yıkanabilir kâğıtla kaplanmış. Biraz kirli, naylon bir duş perdesiyle kısmen örtülmüş küvetin yanına dövülmüş demirden bir jardinyer konmuş; içinde hafif sarı damarlı yaprakları olan yeşil bir bitkinin cılız tutamları var. Lavabonun rafında bir sürü aksesuar ve tuvalet ürünü görülüyor: kısa kılıç türünde, köpekbalığı derisi kılıflı bir ustura, bir tırnak törpüsü, bir sünger taşı; saç dökülmelerini önlemek için kullanılan bir losyon şişesi: şişenin etiketinde kirpi saçlı, güleç, göbekli bir tür Falstaff, cömert göğüsleri gevşek bağcıklı korsajlarından taşmış iki neşeli kadının şaşkınlıktan çok eğlenceli bakışları

altında, abartılı bir kızıl sakalı uygun bir biçimde seriyor. Lavabonun yanındaki havlu askısına koyu mavi bir pijama pantolonu atılnuş.

Doktor Dinteville tamamıyla klasik bir formasyona sahipti: sıkıcı ve devamlı göz altında geçen bir çocukluk, hüzün veren ve pişmanlık uyandıran bir şey, Caen Fakültesi'nde öğrenim, kaba saba tıp öğrencisi şakaları, Toulon'da deniz hastanesinde askerlik görevi, doğru dürüst para alamayan öğrenciler tarafından alelacele kaleme alınmış bir tez: *Fallot Tetralojisinde Dispneik Sıkıntılar. Yedi Gözlem Üstüne Etyolojik Düşünceler.* Bazı vekillikler ve ellili yılların sonuna doğru öncülünün aralıksız kırk yedi yıl işgal ettiği bir pratisyen hekimin muayenehanesinin alınması.

Dinteville hırslı bir insan değildi ve yalnızca iyi bir taşra hekimi olacağı düşüncesi yetiyordu ona; küçük bir kentte kendisinden öncekine Doktor Raffin dedikleri gibi ona da Doktor Dinteville diyeceklerdi ve hastalarını sadece "Oh de!" dedirterek rahatlatacaktı. Ama Lavaur'a yerleştikten aşağı yukarı iki yıl sonra rastlantısal bir buluş yaşamının akışını değiştiriverdi. Dinteville bir gün, Doktor Raffin'in her an lazım olabilir düşüncesiyle sakladığı ve yirmili otuzlu yılların bu eski püskü ciltlerinden öğrenilecek şeyler olduğuna inanarak atmaya gönlünün razı olmadığı bazı eski *Tıp Basını* ciltlerini çatıya çıkarırken aileyle ilgili eski evrakların bulunduğu bir bavulda çok güzel ciltli *De structura renum* adlı bir kitapçık (in-16) buldu; kitabın yazarı akrabası Rigaud de Dinteville Prenses Palatine'in sürekli cerrahıydı ve olağanüstü bir el becerisine sahip olmakla ünlüydü; taşı olan hastaları kendi icat ettiği kör bir bıçakla ameliyat ediyordu. Dinteville liseden kalma Latince bilgilerini zorlayarak kitabı baştan sona okudu ve okudukları o kadar ilgisini çekti ki kitapçığı tekrar eski bir Gaffiot'yla birlikte muayenehanesine indirdi.

De structura renum, damarların o dönemde tamamen yeni olan renklendirme tekniklerine bağlı açıklamalara dayalı anatomik-fizyolojik bir deskripsiyonuydu: Rigaud de Dinteville *arteria emulgens*'e (böbrek atardamarı) siyah bir sıvı enjekte ettiğinde – şarap ispirtosuyla çini mürekkebi karışımı – tüm dallanma sisteminin, *ductae renum* adını verdiği kanalcıkların renklendiğini gördü ve buna *glandulae renales* adını verdi. Aynı dönemlerde Lorenzo Bellini'nin Floransa'da, Marcello Malpighi'nin Bologna'da ve Frederyk Ruysch'un Leyden'de gerçekleştirdiklerinden bağımsız olan ve bunlar gibi böbrek

işlevinin temeli olarak yumacık kuramının ön belirleyicisi olan buluşlar organların organizmanın birleştirme ve atma gereksinimlerine bağlı olarak çektiği ya da reddettiği sıvı maddelere dayalı salgı mekanizmalarının açıklanmasını da birlikte getirmişti. Sert hatta kimi zaman çok şiddetli tartışmalar "yaşam güçleri"nin bu Galienuscu kuramıyla "atomcu" ve "maddeci" görüşlerden esinlenen tehlikeli anlayışları karşı karşıya getiriyordu; bu atomcu ve maddeci görüşleri Bombastinus takma adlı biri savunuyordu ve şimdiki Dinteville sonunda bunun az ya da çok simyacı ve Paracelsus'un savunucusu Burgonyalı hekim Lazare Meyssonnier adlı biri olduğunu keşfetti. Galienus kuramlarını ancak yaklaşık olarak değerlendirebilen, "atomcu" ve "maddeci" gibi terimleri uzak atalarından kesinlikle çok daha farklı biçimde algılayan XX. yüzyıl okuyucusu için bu polemiğin nedenlerini anlamak zordu. Gene de Dinteville bu icadı dolayısıyla coştu ve kendinden geçti; bu icat onun hayal gücünü harekete geçirdi ve gizli araştırmacı yeteneğini uyandırdı. Ve, gerçekten önemli bir şey içermemekle birlikte modern çağın şafağındaki tıp düşüncesinin yetkin bir örneğini oluşturan bu metnin eleştirmeli bir yayınını gerçekleştirmeye karar verdi.

Dinteville eski hocalarından birinin tavsiyesiyle tasarısını Profesör LeBran-Chastel'e götürdü; LeBran Chastel Hôtel-Dieu'de servis şefi, tıp akademisi, hekim odası ve uluslararası çapta birçok derginin yönetim kurulu üyesiydi. Profesör LeBran-Chastel klinik ve öğretim faaliyetleri dışında bilimler tarihine tutkundu ama Dinteville'i kuşkuculuk ve saflık karışımı bir tutumla karşıladı: *De structura renum*'u bilmiyordu ama yapıtın gün ışığına çıkarak ilgi görebileceğinden kuşkuluydu; Galienus'dan Vesale'a, Bartolomeo Eustachi'den Bowman'a kadar her şey yayımlanmış, çevrilmiş ve yorumlanmıştı ve hatta Malpighi'nin el yazmalarının korunduğu Bologıia Tıp Fakültesi kütüphanecisi Paolo Generi 1901'de uropoiezis ve üroskopinin kuramsal sorunlarına ayrılmış yaklaşık dört yüz sayfalık bir bibliyografya yayımlamıştı. Hiç kuşkusuz Dinteville'in yapmak istediği gibi yayımlanmamış metinlere el atmak her zaman mümkündü ve gene hiç kuşkusuz eski tıp kuramlarının anlaşılmasında daha ilerilere gidilmesi düşünülebilirdi ve bilimci pozitivizmlerinin yüzeyselliğiyle kendilerine akıldışı gözüken her şeyi hor görerek dışlayan ve yalnızca deneysel yaklaşımları değerlendirmiş olan geçen yüzyılın epistemologlarının genellikle katı iddialarını düzeltmek pekâlâ mümkündü; ama böyle

bir araştırmaya girişmek uzun soluklu, nankör, zor, tuzaklarla dolu bir uğraştı ve profesör eski hekimlerin ortaçağ jargonu ve bunların yorumcularının kimi zaman getirdiği tuhaf sapmalar konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmayan genç hekimin bu işin üstesinden hakkıyla gelebileceğinden kuşkuluydu. Gene de destek ve yardım vaat etti, kendisine yabancı meslektaşlar için tanıtma mektupları verdi ve gerektiğinde yayımlanmasına destek vermeden önce çalışmasını inceleme önerisinde bulundu.

Bu ilk görüşmeden cesaret alan Dinteville işe koyuldu; gecesini, gündüzünü, cumartesilerini pazarlarını araştırmalarına adadı; ve müşterilerini fazla ihmal etmeden en küçük bir tatil fırsatını da değerlendirerek yabancı kütüphanelere uzandı; Ceneri Bibliyografyası'nın yarısından fazlasının yanlış ve hatalı olduğunu fark ettiği Bologna Kütüphanesi'yle yetinmedi, Oxford'da Bodleian Library'ye, Aarhus'a, Salamanca'ya, Prag'a, Dresden'e, Basel'e vb. gitti. Zaman zaman Profesör LeBran-Chastel'i araştırma ve çalışmalarının gelişmelerinden haberdar ediyordu ve profesör de ona uzaktan uzağa verdiği kısa ve özlü cevaplarda Dinteville'in "küçük buluşlar"ı olarak adlandırdığı şeylerin ilgi göreceğinden kuşku duyduğunu ihsas ediyordu. Ama genç hekim gene de teslim olmuyordu: araştırmalarının kılı kırk yaran karmaşıklığının ötesinde, küçük buluşlarının her biri – şüpheli kalıntı, belirsiz nokta, bulanık kanıt – ona tek, global, neredeyse görkemli bir tasarıda toplanacakmış gibi geliyordu ve her seferinde yenilenen ve artan bir coşkuyla araştırmalarına girişiyordu; parşömen ciltli raflarda el yordamıyla ilerliyor, kaybolmuş alfabelerin alfabetik düzenini izliyor, iplerle bağlanmış gazeteler, arşiv kutuları, farelerin hemen hemen tamamıyla kemirdiği yığınlarla dolu merdivenlerden, geçitlerden, koridorlara iniyor, çıkıyordu.

Yaklaşık dört yıl harcadı bu iş için: içinde esas olarak *De structura renum*'un ve çevirisinin yalnızca altmış sayfa olarak yer aldığı üç yüz sayfayı aşkın el yazması yapıt: geri kalan eleştirel yazılı bölüm kırk sayfalık notlar ve çeşitli yazılar, üçte birini Ceneri'yle ilgili yanlışların oluşturduğu altmış sayfalık bir bibliyografya ve yaklaşık yüz elli sayfalık bir giriş yazısından oluşuyordu; bu giriş yazısında Dinteville neredeyse romanesk bir coşkuyla Galienus'la Asklepiades'in uzun tartışmalarını anlatıyor, Bergamalı hekimin Asklepiades'in üç yüzyıl önce Roma'ya getirdiği ve "Metodistler" adı verilen ardılları-

nın belki biraz okullu denebilecek bir tarzda izlediği atomcu kuramları gülünçleştirmek isterken nasıl deforme ettiğini gösteriyordu; ama Galienus bu düşüncenin mekanist ve sofist temellerini deneye dayandırma ve kutsal "doğal güçler" ilkesi adına eleştirerek aslında bütün eksiklikleri fizyoloji ve hekimliğin klasik çağında bulunan bir nedenselci, diakronik, omojeneist düşünce akımını başlatmış ve sonunda işleyiş düzeninde Freudçu içe atma olayına benzeyen gerçek bir sansür düzeni kurmuştu. Dinteville organik/organistik, sempatik/empatik, sıvı/akışkan, hiyerarşi/yapı vb. biçimsel karşıtlıklar üstünde çalışırken Asklepiades'in ve ondan önceki Erasistrates'in ve Makedonyalı Likos'un görüşlerinin incelik ve keskinlğini ileri sürüyor, bunları Hint-Arap hekimliğinin büyük akımlarına bağlıyor, Yahudi mistisizmi, Hermesçilik, simyayla ilişkilendiriyor ve sonunda resmi hekimliğin Goldstein, Grodeck ya da King Dri'nin seslerini duyurup, bilim dünyasını Paracelsus'dan Fourier'ye kadar kateden gizli akımı yeniden bularak fizyolojinin ve medikal semiyolojinin gerçek temellerini kesin biçimde ortaya koyuncaya kadar, bunun yayılmasını nasıl sistemli biçimde bastırdığını gösteriyordu.

Toulouse'dan özel olarak getirttiği daktilo, göndermeler, dip notları ve Grek harfleriyle dolu bu karmaşık metnin yazımını bitirir bitirmez Dinteville bir kopyasını LeBran-Chastel'e gönderdi; profesör metni bir ay sonra kendisine geri gönderdi; hekimin çalışmasını dikkatle, tarafsız bir gözle ve iyi niyetle incelemişti ve görüşleri tamamıyla olumsuzdu: hiç kuşkusuz Rigaud de Dinteville'in metninin yayımı torununa büyük bir onur kazandıran titizlikle ele alınmıştı ama Prenses Palatine'in sürekli cerrahının metni Eustachi'nin *Tractatio de renibus*'u, Lorenzo Bellini'nin *De structura et usu renum*'u, Etienne Blancard'ın *De natura renum*'u ve Malpighi'nin *De renibus*'undan daha yeni hiçbir şey getirmiyordu ve ayrı basımı yapılması gereken bir yapıt gibi gözükmüyordu; eleştiri yazısı da genç araştırmacının henüz olgunluğa erişmediğini göstermekteydi: çok iyi bir çalışma yapmak istemiş ama metni abartılı bir biçimde ağırlaştırmaktan başka bir iş yapmamıştı; Ceneri'yle ilgili yanlışlar sorunun bütünüyle dışındaydı ve yazarın yapacağı en iyi şey kendi notlarını ve referanslarını doğrulamak olacaktı (LeBran Chastel'in kendisine iyilik olsun diye çıkardığı on beş hata ve unutkanlıktan oluşan bir liste eklenmişti yazıya: sözgelimi Dinteville 10 no'lu alıntıda [Möller, McIntosh & van Slyke] *J. clin. Invest* yerine *J. Clin Invest* yazmıştı ya da daha önce

Helv. physiol. pharmacol. Acta 9, 196, 1951 de çıknuş Wirz, Hargitay & Kuhn çalışmasını anmadan H. Wirz'in *Mod. Prob. Pädiat.* 6, 86, 1960'taki çalışmasını anıyordu; tarihsel-felsefi giriş yazısına gelince, profesör bunun bütün sorumluluğunu Dinteville'e bırakmayı tercih ediyor ve kitabın herhangi bir biçimde yayımlanmasına yardımcı olmayı kabul edemeyeceğini söylüyordu.

Dinteville bu tür bir tepki dışında her şeye hazır hissediyordu kendisini. Araştırmalarının doğruluğuna kesin bir inancı olmakla birlikte Profesör LeBran-Chastel'in ehliyetinden ve entelektüel dürüstlüğünden de kuşku duymak istemiyordu. Haftalarca düşündükten sonra, her şeyden önce patronu olmayan bir adamın düşmanca fikirleri yüzünden teslim olmamaya ve çalışmasını kendi imkânlarıyla yayınlamaya karar verdi; küçük hataları düzeltti ve metni çeşitli özel dergilere gönderdi. Hepsi geri çevirdi; Dinteville yapıtını bastırmaktan vazgeçmek zorunda kaldı ve birdenbire de araştırmacı hevesleri uçup gitti.

Bu araştırmalara gösterdiği aşırı ilgi günlük hekimlik faaliyetini aksatmış ve bayağı büyük bir zarar vermişti kendisine. Ondan sonra Lavaur'a iki pratisyen hekim daha geldi ve aylar ve yıllar boyunca hemen hemen tüm müşterilerini elinden aldılar. Desteksiz kalan, terk edilen, şevki kaçan Dinteville sonunda muyanehanesini kapattı ve Paris'e yerleşti. Bir mahalle hekiminden başka bir şey olmamaya karar verdi kesinlikle; zararsız düşünceleri bilginlerin ve bilim adamlarının prestijli ama korkunç evrenine meydan okumayacaktı artık; evinde solfej ve mutfak zevkleriyle yetinecekti.

Daha sonraki yıllarda Tıp Akademisi'nden profesör LeBran-Chastel arka arkaya şu yapıtları çıkardı:

- Rigaud de Dinteville'in yaşamı ve yapıtları üstüne bir makale (*XIV. Louis'nin Sarayında Bir Fransız Ürologu: Rigaud De Dinteville, Arch. İntern.* Hist Sci.11.343,1962);
- *De structura renum*'un eleştirel bir basımı; tıpkı basım bir röprodüksiyon, çeviri, notlar, eski ya da az bilinen sözcükler sözlüğü (S.Karger, Bâle, 1963);
- Ceneri'nin Bibliografia urologica'sına bir eleştirel ek (Int. Z. f. Urol Suppl. 9, 1964)
- *Aktuelle Probleme aus der Geschichte der Medizin*'de (Bâle, 1966) yayımlanan Asklepiades'den William Bowman'a

böbreklerle ilgili bir tarih kuramı taslağı adlı epistemolojik bir makale; bu makale XIX. Tıp Tarihi Ulusal Kongresi'nde (Bâle, 1964) açılış raporu olarak ele alınmış ve büyük ilgi görmüştür.

De structura'nın eleştirel basımı ve Ceneri'nin bibliyografyasına ek, neredeyse virgülüne kadar satırı satırına Dinteville'in çalışmasıydı. Öbür iki makale bazı hitabet önlemleriyle yavanlaştırılarak hekimin çalışmasını esas almıştı; yapıtın adı da çok küçük harflerle yazılan bir notta bir kez anılmış ve burada profesör LeBran-Chastel Doktor Bernard Dinteville'e büyük dedesinin yapıtını kendisine ulaştırmak istediği için teşekkür ediyordu.

doksan yedinci bölüm

Hutting, 4

Hutting uzun süredir büyük atölyesini kullanmıyor artık, portre çalışmaları için locada düzenlettirdiği küçük odayı yeğliyor ve öteki yapıtlarıyla ilgili çalışmalarını türlerine göre şu ya da bu atölyesinde sürdürme alışkanlığı edindi: büyük tuvalleri Nice'in üstünde Gattières'de, büyük heykelleri Dordogne'da, desen ve gravürleri New York'ta.

Bununla birlikte Paris'teki salonu da yıllarca yoğun bir sanatsal etkinlik merkezi olmuştur. Elli beş altmış yılları arasında afişçi Félicien Kohn, Belçikalı bariton Leo van Derckx, İtalyan Martiboni, İspanyol "verbalist" Tortosa, fotoğrafçı Arpad Sarafian ve saksafoncu Estelle Thierarch gibi çok farklı ve çağdaş sanatın belli başlı akımları üstündeki etkisi sürekli hissedilen sanatçıların sürekli gözüktüğü ünlü "Hutting Salıları" burada yapılıyordu.

Bu salıları düzenleme fikri Hutting'in kendisinden gelmedi; Kanadalı dostu Grillner bunların bir benzerini Winnipeg'de İkinci Dünya Savaşı sonundan başlayarak büyük bir başarıyla düzenlemişti. Bu toplantılardaki ilke, yaratıcılarla özgürce görüşüp konuşmak ve birbirlerini nasıl etkilediklerini görmekti. Grillner ve Hutting bu "salı"ların ilki sırasında on beş kadar dikkatli izleyicinin huzurunda aynı tual üzerinde üç dakikada bir, bir satranç partisinde karşı karşıya gelmiş gibi yer değiştiriyorlardı. Ama kısa bir süre sonra toplantıların protokolü çok daha rafine bir özellik kazandı ve çok farklı alanlarda çalışan sanatçılar davet edildi: bir ressam bir tabloyu boyarken bir caz müzikçisi doğaçlama yapıyor ya da bir şair, bir müzisyen veya bir dansçı, bir heykeltraş ya da bir erkek kadın terzisinin önerdiği yapıtı kendi sentakslarıyla yorumluyorlardı.

İlk toplantılar akıllı uslu, bilinçli ve hafifçe sıkıntılı geçti. Sonra ressam Vladislav'ın gelişiyle daha canlı ve hareketli bir görünüm kazandı.

Vladislav, şöhreti otuzlu yılların sonunda bulmuş bir ressamdı. Hutting "salı"larına ilk kez mujik kıyafetinde geldi. Başında lal renkli, çok ince kumaştan bir çeşit bone vardı; bu bonenin bütün çevresi kürk kaplıydı; yalnızca alın kısmında yaklaşık on santimetrelik bir boşluk vardı ve buraya gök mavisi fon üzerine küçük bir işleme konmuştu; altın ipliklerle süslenmiş uzun marpuçlu ve gümüş süslemeli abanoz ağacından lüleli nargilesini tüttürüyordu. Bretagne'da fırtınalı bir günde nasıl cesetlerle cinsel ilişkide bulunduğunu anlatmakla başladı konuşmaya; ancak çıplak ayakla ve apsente batırılnuş bir mendili koklayarak resim yapabildiğini, köyde yaz yağmurundan sonra tabiat anayla ilişki kurabilmek için nasıl ılık çamura oturduğunu, çiğ eti Hunlar gibi bayatlatıp, olağanüstü lezzetli kıldıktan sonra nasıl yediğini anlattı. Sonra parkeye yepyeni bir bez serdi, üzerine alelacele yirmi kadar çivi çaktı ve topluluğu hep birlikte üzerinde tepinmeye davet etti. Belirsiz grileri Laurence Hapi'nin son döneminin "diffuse grays"ini de anımsatan sonuç anında *Tabanları Önünde Adam* olarak adlandırıldı. Şaşıran topluluk Vladislav'ın bundan böyle törenlerin yetkili üstadı olmasını kararlaştırdı ve oradan herkes bir başyapıtın doğumuna katkıda bulunmuş olduğu inancıyla ayrıldı.

Ertesi salı Vladislav'ın işleri çok iyi becerdiği ortaya çıktı. Bütün Paris'i ayaklandırmıştı ve yüz elliden fazla insan atölyeye sıkış tepiş dolmuştu. Büyük odanın üç duvarına büyük bir bez tutturulmuştu (dördüncü duvarı büyük bir cam oluşturmaktaydı) ve odanın ortasında da içinde koca koca resim fırçaları bulunan onlarca kova duruyordu. Davetliler Vladislav'ın talimatlarına uyarak cam duvar boyunca dizildiler ve verdiği işaretle kovalara doğru koştular, fırçaları kaptılar ve bunları olabildiğince hızlı bir şekilde bezlere sürmeye başladılar. Ortaya çıkan yapıt ilginç bulundu ama doğaçlamacılarının çoğunluğunun gerçek onayını alamadı ve kendini yenilemek için gösterdiği tüm yeniliklere karşın Vladislav çok kısa süren bir moda oldu.

Daha sonraki aylarda yerini bir harika çocuk aldı; on iki yaşlarında, saçları bukle bukle, büyük dantel yakalı, sedef düğmeli siyah kadife yelekli moda gravürüne benzeyen on iki yaşlarında bir çocuk-

tu bu. Yalnızca başlıklarıyla dinleyicileri şaşırtan doğaçtan "metafizik şiirler"okuyordu:

Durumun değerlendirilmesi
Yolda kaybedilen eşyaların ve varlıkların dökümü
Nokta yapma biçimi
Karanlıkta otlayan eyersiz atların tıkırtısı
Yıldızlar altındaki bir kamp ateşinin kırmızı parlaklığı

Ne yazık ki bir gün bu şiirleri annesinin yazdığı –ve çoğu zaman da kopya ettiği– ve oğlunu ezberlemeye zorladığı anlaşıldı.

Sonra sırasıyla mistik bir işçi, bir striptiz yıldızı, bir kravat tüccarı, kendisini neorönesan diye nitelendiren ve bir mermer blokundan *Chimère* adlı bir yapıt çıkarabilmek için aylardır uğraşan (birkaç hafta sonra alt dairenin tavanında endişe verici bir çatlak oluştu ve Hutting onu yeniden yaptırmak ve kendi parkesini yerleştirmek zorunda kaldı) bir heykeltraş, bir sanat dergisi yönetmeni, naylon torbalara küçücük canlı hayvanlar dolduran bir Christo; herkese "benim güzel esmerim" diye hitap eden bir çalgılı kahve şantözü; bir radyoda şarkı yarışma programı sunucusu, piyedöpul yelekli, zülüflü, şövalye yüzüklü, incik boncuklu, bir yorumcu gibi sesler ve hareketlerle, vurgularla ve mimiklerle güreş karşılaşmalarını, dansçıların ve müzisyenlerin gösterilerini canlandıran güçlü kuvvetli bir çocuk; üç hafta boyunca davetlilere büyük atölyenin ortasında lotüs pozisyonu aldırarak onları boşu boşuna sanatına kazandırmaya çalışan yoga meraklısı bir reklam danışmanı; bir pizzacı, bir yandan soylu soslu spagettiler icat ederken Verdi havalarını şahane bir biçimde söyleyen yumuşak sesli bir İtalyan kadın; av köpeklerine tehlikeli ters taklalar atmayı, ördeklere bir daire içinde koşmayı öğreten ve atölyeye korkunç miktarda balık tüketen hokkabaz bir denizayısı gibi yerleşen eski küçük bir taşra hayvanat bahçesi müdürü geldi.

Bu yılların sonunda Paris'i istila etmeye başlayan happeningler modası bu monden toplantılara ilgiyi yavaş yavaş azalttı. Toplantılara sürekli katılmış olan gazeteciler ve fotoğrafçılar bunları eskimiş oyunlar olarak nitelemeye başladılar ve daha vahşi âlemleri yeğlediler; bu âlemlerde Untel, elektrik ampullerini kıtır kıtır yiyor, Machin kalorifer borularını sistemli biçimde söküyor ve Chose da kanıyla şiir yazmak için damarını kesiyordu. Hutting de onları tutmak için fazla

bir çaba harcamadı. Sonunda bu eğlencelerden müthiş sıkılmaya başladığını ve ayrıca bu eğlencelerin de kendisine hiçbir şey vermediğini fark etti. 1961'de her zamankinin aksine uzattığı New York seyahatinden dönerken dostlarına artık her şeyin önceden bilinmesiyle bıktırıcı hale gelmiş bu haftalık toplantılardan vazgeçtiğini ve bundan böyle yeni bir şey bulmak gerektiğini söyledi.

Büyük atölye o zamandan beri hemen hemen her zaman boş. Ama Hutting belki de boş inançla orda epey araç gereç, eşya bıraktı; bunlar arasında tavandan sarkan dört projektörün aydınlattığı çelikten bir başucu masasında *Eurydice* adlı büyük bir tuval var; bunun tamamlanmamış ve tamamlanmayacak bir yapıt olduğunu söylemekten çok hoşlanıyor.

Tuval gri renkli, içinde hemen hemen hiç eşya bulunmayan boş bir odayı gösteriyor. Ortadaki metalik gri masada bir el çantası, bir süt şişesi, bir ajanda ve açık olan sayfasında Racine ve Shakespeare portreleri[1] görülen bir kitap var. Karşı taraftaki duvara güneşin batışını gösteren bir tablo asılmış. Yan tarafta yarı açık kapıdan Eurydice'in bir an önce bir daha görünmemek üzere kaybolduğu anlaşılıyor.

1) Franz Hutting'in anne tarafından büyükbabasının babası Kopenhag Üniversitesi Fransız Edebiyatı profesörü Johannes Martenssen'in Stendhal'in *Racine ve Shakespeare* adlı yapıtını Danca ya çevirdiğini (Kopenhag, Ed. Gjoerup, 1860) belirtmekte yarar görüyoruz.

doksan sekizinci bölüm

Réol, 2

Réol'ler, Simon-Crubellier Sokağı'na yerleştikten kısa bir süre sonra Louise Réol'ün fatura memuresi olarak çalıştığı büyük mağazada gördükleri bir yatak odası takımına göz koydular. Yalnızca yatağın fiyatı 3234 franktı. Yatak örtüsü, yastıklar, tuvalet masası, puf ve aynalı dolap da eklenince bunların tümünün fiyatı on bir bin frankı geçiyordu. Mağaza yönetimi memuresine ön ödemesiz, yirmi dört aylık tercihli kredi açtı; faiz oranı yüzde 13,65 olarak belirlendi ama dosyayı oluşturan harcamalar, yaşam sigortası primleri ve amortisman hesapları göz önüne alındığında Réol'ler dokuz yüz kırk bir frank otuz iki santimlik aylık harcama yapmak zorunda kalacaklarını anladılar; bu rakam da Louise Réol'ün aldığı ücrete eşitti; aylık gelirlerinin yaklaşık üçte birini oluşturan bu parayı verdiklerinde doğru dürüst geçinemeyeceklerini de anladılar. DNSŞ'de (Deniz Nakliyat Sigorta Şirketi) redaktör yardımcısı olarak çalışan Maurice Réol servis şefinden ücretinin artırılmasını istedi.

DNSŞ dev bir şirketti ve kısmen gitgide çok çeşitli ve çok biçimli etkinlikleri kapsayan bir kuruluştu. Réol de her ay Kuzey bölgesi ortaklıkları nezdinde kabul edilen poliçelerin sayısı ve fiyatıyla ilgili karşılaştırmalı bir rapor hazırlamakla görevliydi. Bu raporlar ve Réol'ün öbür iktisadi ve coğrafi sektörlerin etkinlikleriyle (Ortabatı, Rhône-Alpler bölgesi ve Bretagne'daki vb. ziraatçiler, tüccarlar, serbest meslek sahipleri vb.) ilgili olarak kaleme aldığı arkadaşlarının raporları Réol'ün Armand Faucillon adlı servis şefinin mart, haziran, eylül ve aralık aylarının ikinci perşembelerinde yönetime sundu-

ğu "İstatistik ve Tahminler" seksiyonu'nun üç aylık dosyalarına konuyordu.

Réol servis şefini prensip olarak her gün saat on bir ve on bir buçuk arasında Redaktörler Konferansı sırasında görüyordu ama tabii ki sorununu açmak için yanaşmayı umut ettiği çerçeve içinde olamıyordu bu görüşme. Zaten servis şefinin yerine çoğu zaman yardımcısı bakıyordu ve üç aylık dosyaların hazırlanması aciliyet kazandığında yani mart, haziran, eylül ve aralık aylarının ikinci pazartesilerinden itibaren yalnızca Redaktörler Konferansı'nı bizzat yönetmek üzere ortaya çıkıyordu.

Arnand Faucillon'un istisnai olarak Redaktörler Konferansı'na katıldığı bir sabah Maurice Réol kendisinden bir randevu almak istedi. Servis şefi çok sevimli bir tavırla "Matmazel Yolande'la görüşün bu konuyu" diye karşılık verdi. Matmazel Yolande'da servis şefinin iki randevu defteri vardı; biri kişisel randevularının yazıldığı küçük boyutlu bir ajanda, öbürü iş randevuları için haftanın günlerine göre ayrılmış bir defterdi ve Matmazel Yolande'ın en nazik görevlerinden biri özellikle defterleri birbirlerine karıştırmamak ve aynı zamana iki randevu almamaktı.

Armand Faucillon kuşkusuz çok meşgul bir insandı çünkü Matmazel Yolande randevuyu ancak bir buçuk ay sonrasına verebildi; bu arada servis şefi Kuzey Bölgesi Servis Şefleri Yıllık Toplantısı'na katılmak üzere Marly-le-Roi'ya gitmek zorundaydı ve döner dönmez de mart dosyasının düzeltilmesi ve gözden geçirilmesi işiyle uğraşacaktı. Daha sonra da her yılki gibi martın ikinci perşembesindeki yönetim toplantısının hemen ertesinde on günlüğüne dağa gidecekti. Randevu 30 Mart salı, saat on bir buçukta, Redaktörler Konferansı sonrasına verildi. İyi bir gün ve iyi bir saatti bu çünkü servisteki herkes Faucillon'un saatleri ve günleri olduğunu biliyordu: pazartesileri herkes gibi huysuzluğu üzerinde olurdu, cumaları herkes gibi dalgındı; perşembeleri hesap merkezi mühendislerinden birinin örgütlediği "Bilgisayarlar ve İşletme Yönetimi" adlı seminere katılmak zorundaydı ve bütün gün de bir önceki seminerde tuttuğu notları yeniden okumak zorundaydı. Üstelik sabah saat ondan önce ve öğleden sonra da dörtten önce kendisiyle herhangi bir konuda görüşmek yasaktı.

Réol'ün şanssızlığına bakın ki servis şefi kış sporları yaparken bacağını kırdı ve sekiz nisanda döndü ancak. Bu arada yönetim kendisini şirket ve eski Cezayirli ortakları arasındaki uyuşmazlığı incelemek üzere Kuzey Afrika'da yapılacak Eşit Yanlı Komisyon Toplantı-

sı'na katılmakla görevlendirmişti. Servis şefi yirmi sekiz nisanda döndüğünde iptal edebileceği bütün randevuları iptal etti ve üç gün süreyle Matmazel Yolande'la birlikte Salıra'dan getirdiği diapozitiflerin ("Bin renkli Mzab: Ouargla, Tugurt, Gardaya") gösterimine eşlik edecek metinleri hazırlamak için odaya kapandı. Sonra hafta sonu tatiline gitti; bu hafta sonu tatili uzadı çünkü İşçi Bayramı cumartesiye rastlıyordu ve bu gibi durumlarda yöneticilere cuma ya da pazartesi günleri izin vermek bir gelenekti. Böylece servis şefi dört mayıs salı günü döndü; Redaktörler Konfesansı'nda kısa bir süre görünerek servisindeki memurlarla yardımcılarını ertesi akşam saat sekizde salon 42'de yapacağı açıklamalı projeksiyona davet etti. Sevimli ve hoş bir tavırla Réol'e görüşmeleri gerektiğini söyledi. Réol hemen Matmazel Yolande'a gitti ve ertesi hafta perşembe gününe bir randevu aldı (hesap merkezi mühendisi Manchester'e staja gittiğinden enformatik semineri geçici olarak durdurulmuştu).

Projeksiyon seansı gerçek bir başarı getirmedi. Salonda tek tük izleyici vardı ve projektörün gürültüsü zaman zaman konferansçının kafasını karıştırıyordu. Servis şefi bir hurma bahçesini gösterdikten sonra kumullardan ve develerden söz ederken ekranda Sacha Guitry'nin *Faisons un rêve*'indeki Robert Lamoureux çıktı bir anda ortaya; arkadan *Saygılı Yosma*'da Héléna Bossis ve daha sonra da *Yeşil Giysi*'den büyük ölçüde esinlenilerek gerçekleştirilmiş, yirmi beşli yılların bulvar komedisi *Ölümsüzler*'de akademisyen giysileri içinde Jules Berry, Yves Deniaud ve Saturnin Fabre gözüktü. Öfkelenen servis şefi salonun ışıklarını yaktırdı; diapozitif şarjörlerini hazırlayan gösterimcinin hem Faucillon'un konferansı hem de ertesi gün ünlü bir eleştirmenin "Fransız Tiyatrosunun İhtişam ve Sefaleti" adlı konferansıyla uğraştığı ortaya çıkmıştı. Aksakhk hemen düzeltildi ama gitmesi gerektiğine inanan şirketin tek kodamanı "Yabancı" Departman Şefi bir iş yemeğini bahane ederek bu durumu sıvışmak için fırsat bildi. Her halü kârda servis şefi ertesi gün pek somurtkandı ve Réol gelip, kendisine sorununu anlatınca, soğuk bir tavırla ücret artışlarıyla ilgili önerilerin kasım ayında personel müdürlüğü tarafından incelendiğini ve bu sorunu bu tarihten önce ele almanın söz konusu olamayacağını hatırlattı.

Réol sorunu enine boyuna tarttıktan sonra büyük bir hata işlediği sonucuna vardı; doğrudan doğruya ücretinin artırılmasını talep edeceğine müessesenin sosyal servisinin yeni evlilere verdiği yardımdan yararlanabilirdi; sosyal servis ev eşyalarına sahip olmayı kolay-

laştırmak, konutların onarım ya da modernizasyonu veya araç gereç alımı için yardımcı oluyordu. Réol'ün hemen on iki mayısta görüşebildiği sosyal servis sorumlusu kendisine bu yardımın Réol'ler gerçekten evlendikleri takdirde pekâlâ verilebileceğini söyledi. Oysa onlar dört yılı aşkın bir süredir birlikte yaşamalarına karşın deyim yerindeyse durumu ayarlamamışlardı ve çocuklarının doğumundan sonra bile böyle bir şey yapmaya niyetleri yoktu.

Ama haziran ayı başında olabildiğince sade bir törenle evlendiler çünkü maddi durumları sürekli olarak gerilemekteydi: düğün yemeği yalnızca iki tanıktan ibaret davetlilerle Grands Boulevards'daki bir self-service'de yendi ve alyans yerine pirinç yüzük taktılar.

Haziran ayının ikinci perşembesindeki yönetim toplantısı hazırlıkları Réol'ün çok fazla vaktini aldı ve sosyal yardım talep dosyası için gerekli birçok belgeyi bir türlü bir araya getiremedi. Söz konusu dosya 7 Temmuz çarşamba günü tamamlanabildi ancak. Ve 16 Temmuz cuma öğlenden 16 Ağustos pazartesi 8.45'e kadar DNSŞ kapalı kaldı ve Réol için hiçbir karar alınamadı.

Réol'ler için tatile gitmek diye bir şey söz konusu değildi; küçük çocukları bütün yaz Laval'de anneannesinin ve dedesinin yanında kalırken Réol'ler kendilerini bir meslektaşına tavsiye eden komşuları Berger sayesinde bir aylığına Maurice bulaşıkçı, Louise de sigara ve Paris hatıraları (küllükler, Eiffel kuleli ve Moulin-Rouge'lu fularlar, küçük french-cancan bebekler, üzerlerinde "Rue de la Paix", karlar altında Sacré-Coeur vb. bulunan sokak lambası biçiminde çakmaklar) satıcısı olarak *Renaissance* adlı bir müesseseyle anlaşırlar: burası Pigalle ve Montmartre arasında bir Bulgar-Çin lokantasıydı ve gecede üç kez Paris by Night'çıların uğradığı bir restorandı; her şey dahil yetmiş beş franka ışıklar içindeki Paris'i dolaşan turistler akşam yemeklerini *Renaissance*'da ("bohem çekiciliği, egzotik yemekleri") yerler ve buradan alelacele dört kabareye giderlerdi: *Les deux hémisphères* ("Strip-tease ve taşlamalı şarkılar; Paris'in bütün açık saçık esprileri"), *The Tangerine Dream* (burada göbek dansı yapan iki sanatçı vardı: Zazua ve Azize), *Le Roi Venceslas* ("tonozlu mahzenleri, ortaçağ havası, saz şairleri, eski müstehcen şarkıları") ve nihayet *La Villa d'Ouest* ("a show place of elegant depravity Spanish nobles, Russian tycoons and fancy sports of every land crossed the world to ride in"); daha sonra da tatlı şampanya, şüpheli alkol ve külrengi zakuskiyle mideleri bulanmış halde otellerine götürülürlerdi.

Réol'ü DNSŞ'ye dönüşte kötü bir sürpriz bekliyordu: aşırı talep karşısında kalan sosyal yardım komisyonu bundan böyle yalnızca hiyerarşik yollardan kendilerine ulaşan ve ilgili kişinin bağlı olduğu servis şefinin ve departman yöneticisinin onayından geçmiş dosyaları incelemeye karar vermişti. Réol dosyasını Matmazel Yolande'ın masasına bıraktı ve servis şefinin üç satırlık uygun bir onaylama yazısı karalayıp altına paraf atmasını sağlaması için yalvardı ona. Ama servis şefi olur olmaz her şeyin altına imzasını atmazdı ve hatta şaka yollu dolmakaleminin sık sık karnının ağrıdığını söylerdi. Şu anda önemli olan eylülün üç aylık dökümünün hazırlanmasıydı ve buna yalnızca kendisinin bildiği nedenlerle büyük önem veriyor gözüküyordu. Réol'e, roporunu üç kez yazdırdı: gelişmeleri ön plana çıkaracağı yerde istatistikleri karamsar biçimde yorumlamakla suçladı onu her seferinde.

Kalbi kırılmış olan Réol çaresiz iki üç hafta daha beklemeye boyun eğdi: durumları gitgide zorlaşıyordu, altı aydır kira ödemiyorlardı ve bakkala dört yüz frank borçları vardı. Allahtan, Louise sonunda, iki yıl bekledikten sonra oğlunu belediye kreşine sokmayı başardı ve her gün gelen bakıcıya ödenen otuz ya da kırk franklık bir masraftan kurtardı onları.

Servis şefi bütün ekim ayı boyunca görünmedi; Federal Almanya, İsveç, Danimarka ve Hollanda'ya inceleme gezisine çıkmıştı. Kasımda virüsten kaynaklanan bir kulak yangısı yüzünden üç haftalık bir ara vermek zorunda kaldı.

Umutsuzluğa düşen Réol girişimlerinin bir gün sonuçlanacağını görme umutlarını yitirdi. Bir mart ve otuz kasım arasında servis şefi tam dört ay ortalarda gözükmemeyi başardı ve Réol'ün hesaplarına göre uzayan hafta tatilleri, köprüler, tüneller, vekâletler, görevler, görev dönüşleri, stajlar, seminerler ve öbür seyahatler arasında dokuz ayda yüz kez büroya uğramamıştı adam. Öğle yemekleri için geçirdiği üç saat, altıyı üç gece kalkan trene yetişebilmek için altıya yirmi kala çıkmaları da cabasıydı. Bu düzenin sürmemesi için hiçbir neden yoktu. Ama altı Aralık pazartesi günü servis şefi Yabancı Servisi Müdür yardımcısı oldu ve terfi etmenin getirdiği sarhoşluk içinde dosyayı nihayet olumlu bir yazıyla birlikte gönderdi. On beş gün sonra Réol'lere sosyal yardım kararı çıkmıştı.

O zaman Şirketin mali servisi Réol çiftine yatak odası takımı satın almak için yapılacak ödeme miktarının eşya alımı için verilen borç tavanını aştığını fark etti; esas konutla ilgili harcamalar çıktık-

tan sonra kaynakların yüzde yirmi beşi. Dolayısıyla Réol'lere çıkarılan kredi mevzuata aykırıydı ve şirket veremiyordu bu parayı.

Birinci yılın sonunda, Réol'ün ne ücreti artmış ne de sosyal yardım alabilmişti ve her şey yeni bir servis şefiyle yeniden başlayacaktı. Yeni şef büyük bir okuldan yeni mezun olmuştu ve enformatik ve gelecek hastasıydı; geldiği gün mesai arkadaşlarını topladı ve "İstatistik ve Tahminler" seksiyonunun çalışmalarının geçerliğini yitirmiş (bayatlamış demeyelim) metodlara dayandığını, yalnızca her üç ayda bir toplanan bilgilere göre değerlendirilen orta ve uzun vadeli siyasetler geliştirmenin sonuç vermeyeceğini, bundan böyle kendi yönetiminde, şirketin etkinliklerini geliştirici bir modele dayandırabilecek kesin günlük sosyo-ekonomik örneklerin değerlendirilmesiyle çalışılacağını anlattı. Hesap merkezinden iki programcı yapılması gerekeni yaptılar ve Réol ve mesai arkadaşları birkaç hafta içinde kendilerini hesap makinelerinden çıkmış tomar tomar kâğıtların içinde buldular; bunlara göre Normandiyalı tarımcıların yüzde on yedisinin az ya da çok açık şekilde A formülünden yana oldukları, buna karşılık Orta Pirene bölgesindeki tüccarların yüzde kırk sekiz virgül dördünün B formülünden memnun oldukları ortaya çıknuştı. Çizgiler çekilerek (dört dikey çizgi ve ilk dördünü kesen beşinci bir yatay çizgi) kabul ya de redlerin saptandığı daha klasik yöntemlere alışmış olan "İstatistik ve Tahminler" seksiyonu eğer tamamıyla ortadan kalkmak istemiyorsa acilen birtakım önlemler alması gerektiğini anladı ve yeni servis şefini, iki bilgi işlem uzmanını ve bilgisayarcıları az ya da çok belirgin sorularla bunaltmaya dayanan ve işleri aksatan bir gayretkeşlik içine girdiler. Bilgisayarcılar direndiler, iki bilgi işlem uzmanı da; ama yeni servis şefi sonunda çöktü ve yedi hafta sonra tayinini istedi.

Şirkette Eskilerle Yenilerin Kavgası adıyla ünlenen bu olay hiçbir biçimde Réol'ün işlerini düzeltmedi. Birikmiş kira borçlarını ödeyebilmek için kayınpederinden ve kayınvalidesinden iki bin frank borç almayı başardı ama her yanda borçları birikmekteydi ve soruna çözüm getirmesi de gitgide zorlaşıyordu. Karı kocanın fazla mesai yapmaları, pazar günleri ve tatil günleri sürekli çalışmaları ya da eve iş götürmeleri (zarflara adres yazmak, fiş kutularının yazılması, triko konfeksiyonu vb.) bir işe yaramadı, gelirleriyle ihtiyaçları arasındaki oransızlık gitgide artıyordu. Şubat ve mart aylarında saatlerini, Louise'in mücevherlerini, televizyonlarını, Maurice'in fotoğraf makinesini (gözü gibi baktığı otorefleksli, teleobjektifli, elektronik flaşlı

bir Konika) tefeciye götürdüler. Nisan'da yöneticinin gene evden atma tehditleri onları yeniden özel bir borç almak zorunda bıraktı. Aileleri ve en iyi dostları para vermediler ve son anda Matmazel Crespi kurtardı kendilerini; Matmazel Crespi cenaze parası olarak bir kenara ayırdığı üç bin frankı onlar için Emniyet Sandığı'ndan çekti.

Sosyal servisin kararına karşı çıkamadılar, ücretlerinin artırılmasını tekrar isteyecekleri bir servis şefi bulamadılar çünkü bu görevi vekaleten yürüten eski şef yardımcısı, en küçük bir tasarrufta bulunsa yerini kaybedeceğinden korkuyordu; Réol daha fazla bekleyemeyecekti artık. On beş temmuzda Louise'le birlikte daha fazla dayanamayacaklarına karar verdiler, hiçbir borçlarını ödemeyeceklerdi, eşyalarını alıp götürsünlerdi, kendilerini korumak için de hiçbir şey yapmayacaklardı. Ve Yugoslavya'ya tatile gittiler.

Döndüklerinde mahkemelerden gelmiş duyuruların ve son ihtar mektuplarının kapılarının önünde paspasa yığılmış olduğunu gördüler. Gaz ve elektrik kesildi ve yöneticinin isteğiyle haciz memurları eşyalarının zorunlu satışı için hazırlıklara başladılar.

İşte o zaman inanılmaz gerçekleşti: binanın kapısına Réol'ün eşyalarının (çok güzel modern yatak odası, sarkaçlı büyük duvar saati, XIII. Louis stili kap kacak dolabı) dört gün içinde açık artırmayla satılacağını bildiren sarı ilan kâğıdı asıldığı sırada büroya gelen Réol servis şef yardımcılığına tayin edildiğini ve aylığının da bin dokuz yüz franktan iki bin yedi yüz franka yükseldiğini öğrendi. Réol çiftinin aylık ödemeleri gelirlerinin neredeyse dörtte birinden de azdı bu durumda ve DNSŞ mali servisleri aynı gün beş bin frank tutarındaki özel bir yardımı mevzuata tamamen uygun bir biçimde emirlerine tahsis etti. Réol eşyalarını hacizden kurtarmak için görevlilere ve memurlara büyük paralar vermek zorunda kaldı ama hemen iki gün içinde yönetici, elektrik ve gaz Şirketiyle olan sorunları çözümlemeyi başardı.

Üç ay sonra yatak odasının son taksidini ödediler ve yıl içinde de hemen hiç zorlanmadan Louise'in ailesine ve Matmazel Crespi'ye olan borçlarını temizlediler; saatlerini, mücevherlerini, televizyon ve fotoğraf makinesini kurtardılar.

Bugün, üç yıl sonra Réol servis şefi ve o kadar zorluklarla alınabilen yatak odası da ihtişamından hiçbir şey kaybetmiş değil. Menekşe renkli naylon döşemenin üstünde yatak, dip taraftaki duvarın ortasında amber renkli "büyük saraç" işi kemeri ve bakır tokasıyla süet taklidi bir deriyle kaplanmış basıklaştırılmış bir kabuk gibi; be-

yaz, akrilik deri bir yatak örtüsü. İki güzel yastık, üstü dövülmüş metal, yerinden çıkarılabilir spotlar ve duvarlara yerleştirilmiş FM-SW alarmlı otomatik radyo, yatağı her yandan sarmış. Sağ taraftaki duvara bir komodin dayanmış; komodin yarı eliptik bir çıkıntının üstüne konmuş ve süet deri taklidi bir kumaşla kaplanmış; iki çekmecesi ve şişeler için bir kasası var; ayrıca yetmiş sekiz santimetrelik bir aynası ve iki pufu da var. Sol taraftaki duvarda dört kapılı aynalı mat alüminyum kaplı ayaklıklı, ışıklı alınlıklı bir dolap var; odanın geri kalan kısmında yan taraflar gibi silmeler de aynı kumaştan.

En önce alınmış bu mobilyalara daha sonra eklenmiş dört eşya var: İlki başucu sehpasına konmuş beyaz bir telefon. İkincisi yatağın üst kısmındaki şişe yeşili deri çerçeve içindeki dikdörtgen bir gravür: gravürde deniz kenarında küçük bir yer görülüyor: iki çocuk rıhtımdaki duvarın üstünde oturmuş zar atıyorlar. Bir adam bir anıtın basamaklarında, kılıcını sallayan bir kahramanın gölgesi altında gazete okuyor. Bir genç kız çeşmeden kovasını dolduruyor. Bir meyve satıcısı terazisinin yanında yatmış. Bir meyhanenin açık kapı ve pencerelerinden dip taraftaki bir masada şarap şişesinin yanındaki iki adam görülüyor.

Üçüncü eşya tuvalet masasıyla kapı arasındaki bir beşik: içinde yüzükoyun yatmış bir bebek deliksiz bir uyku çekiyor.

Ve dördüncü eşya kapıya dört raptiyeyle çakılmış büyütülmüş bir fotoğraf; Réol'lerin dördü görülüyor fotoğrafta: çiçekli bir elbise giymiş olan Louise büyük oğlunun elinden tutmuş ve beyaz gömleğinin kollarını dirseklerine kadar kıvırmış olan Maurice çırılçıplak bebeği objektife doğru tutmuş; bebeğinin sağlam yapılı olduğunu göstermek istiyor sanki.

doksan dokuzuncu bölüm

Bartlebooth, 5

Aynı zamanda sonsuzu
ve geçici olanı arıyorum

Bartlebooth'un bürosu duvarları koyu renk ağaçtan raflarla kaplı dikdörtgen bir oda; rafların çoğu bugün boş ama 61 tane siyah kutu var ve bunların tümü aynı biçimde gri kurdelelerle bağlanmış ve mumla mühürlenmiş; dip taraftaki duvarda büyük koridora bakan kapitone kapının sağındaki son üç rafta toplanmış hepsi de; kapının söve pervazına yıllardan beri kocaman ağaç başlı ve iri ve uzun gözleriyle bu sert, katı ve nötr mekânı esrarengiz ve neredeyse endişeli bir gardiyan gibi gözetleyen bir yerli kuklası asılmış.

Odanın ortasındaki gölge yapmayan aydınlatma düzeni üçlü bir halat ve makara düzeniyle asılmış tavana; koca kütlesi tavanın bütün sathına dağılmış ve müthiş etkili ışığıyla, siyah örtülü ve ortasında hemen hemen bitmiş bir yapboz bulunan büyük kare bir masayı aydınlatıyor. Yapboz eskilerin Maiandros ya da Méandre dedikleri ırmağın ağzına yakın bir yerdeki küçük bir Çanakkale limanını gösteriyor.

Kıyı şeridi kumlu, kireçli, çorak, ender bulunan katırtırnakları ve bodur ağaçlarla dolu; ön planda, solda küçük bir koya doğru genişliyor kıyı: koy onlarca ve onlarca ince uzun direkleri dik ve eğik biçimde birbirinin içine geçmiş kara gövdeli tekneyle dolu. Arka tarafta rengârenk benekler gibi bağlar, fidanlıklar, sarı hardal bahçeleri, siyah manolya bahçeleri, kırmızı taş ocakları hafif dik yamaçlarda sıra sıra dizilmiş. Daha ötede, resmin tüm sağ yanında, toprak-

lardan uzakta antik bir kent şaşırtıcı kesinlik ve doğrulukta kalıntılarını sergiliyor: yüzyıllarca ve yüzyıllarca yılankâvi akıntıların getirdiği alüvyon katmanlarının altında mucizevi biçimde saklanmış ve yakın dönemde ortaya çıkarılmış mermer döşeme taşları ve yontulmuş taştan sokaklar, konutlar, tapınaklar toprak üstünde kentin çok sadık bir damgasını çıkarmış: birbirinin içine geçmiş olağanüstü dar küçük sokaklar, çıkmaz sokaklar, arka bahçeler, dört yol ağızları, kestirme yollar, sütun kalıntıları, tahrip olmuş kemerler, göçmüş teraslara bakan açık kapılarla çevrili geniş ve görkemli bir akropolün kalıntılarını sıkıca sarmış; neredeyse fosil haline gelmiş bu labirentin ortasında varlığından kuşku duyulamayacak bu alan, bir insanın oraya gece götürülüp gün doğmadan çıkarıldığı ve böylelikle esrarengiz yeri bir daha bulabilmesine kesinlikle imkân tanımayan ve sonunda da düş gördüğüne inanmak zorunda kaldığı şark masallarındaki saraylar misali kesinlikle mahsus gizlenmiş sanki. Sert, alacakaranlık içinde, siyah bulutlarla dolu bir gökyüzü bütün hayatın adeta dışlanmış olduğu bu hareketsiz ve ezilmiş manzarayı yukardan seyrediyor.

Bartlebooth masanın başında, büyük amcası Sherwood'un koltuğunda oturuyor; III. Napoléon stili, maun ağacından, mor kırmızı deriden, iner çıkar ve döner bir koltuk bu. Sağında çekmeceli küçük bir komodindeki koyu yeşil lake tepside çatlak porselen bir çaydanlık, tabağıyla birlikte bir fincan, bir süt kabı, el sürülmemiş yumurtasıyla gümüş bir yumurtalık ve eğri büğrü bir peçete halkasına sarılmış ve Gaudi'nin Saint-Thérèse de Jesus Koleji yemekhanesi için çizmiş olmasıyla ünlü beyaz bir havlu var; solunda eskiden James Sherwood'un, yanında fotoğraf çektirmiş olduğu döner kütüphanede gelişigüzel yığılmış kitaplar ve eşyalar görülüyor; Berghaus'un *Büyük Atlas*'ı, Meissas ve Michelet'nin *Coğrafya Atlası*, Bartlebooth'un otuz yaşlarında İsviçre'de dağcılık yaptığı sırada çekilmiş, havah camlı gözlüklü, alpenstocklu, eldivenli ve kulaklarına kadar çekilmiş yün başlıklı fotoğrafı, *Dog Days* adlı bir polisiye, sedef kakma çerçeveli sekizgen bir ayna, yıldızlı yüzlü bir on iki yüzeyli biçiminde ağaçtan bir Çin kafaçatlatanı, ince gri bez ciltli, başlıkları siyah etiketlere yaldızlı harflerle yazılmış iki ciltlik bir *Büyülü Dağ*, içine pırlantalarla süslenmiş bir saatin yerleştirilmiş olduğu bir baston topuzu, bir bıçak ağzını andıran yüzü, geniş kenarlı şapkası ve uzun kürk paltosuyla ayakta duran bir Rönesans insanı portresi, fildişi bir bilardo topu, Walter Scott'un yapıtlarının, üzerinde Cisholm'ler klanının si-

lahlarıyla süslenmiş şahane ciltli büyük bir İngilizce baskısının parçalanmış birkaç cildi ve iki Epinal resmi (resimlerden birinde I. Napoléon 1806'da Oberkampf imalathanesini ziyaret ediyor ve kendi Légion d'Honneur nişanını söküp iplikçinin göğsüne takıyor; öbür resimse *Ems Telgrafi*'nın biraz üstünkörü bir versiyonu: olayın başlıca kahramanlarını bütün gerçeğe uygunluk kurallarını hiçe sayarak tek bir dekor altında toplamış sanatçı burada; Bismarck, danışman Abeken'in verdiği mesajı, ayaklarının dibinde bekçi köpekleri olduğu halde makasla kertiyor; bu arada odanın öbür ucundaki İmparator I. Wilhelm dudaklarında küstahça bir gülümsemeyle elçi Benedetti'ye işaret ediyor ve Benedetti alçalma belirtisi bir tavırla başını eğiyor ve İmparatorun kendisine ayırnuş olduğu görüşme süresi son buluyor.

Bartlebooth yapbozunun önünde oturuyor. Zayıf, etleri neredeyse dökülmüş, kel kafalı, teni balmumu renginde, gözlerinin feri sönmüş bir ihtiyar bu; eski, mavi ve beli gri bir kordonla sıkılmış bir robdöşambr var sırtında. Oğlak derisinden şıpıdıklar geçirmiş olduğu ayakları, kenarları saçaklı ipek bir halıya basıyor; başı çok hafif bir biçimde geriye doğru sarkmış, ağzı yarı açık durumda, sağ eliyle koltuğun dirsekliğine yapışmış, bu arada sol eli masanın üzerinde pek doğal olmayan bir biçimde duruyor, neredeyse kasılmış durumda, işaret ve başparmağı arasında yapbozun son parçası duruyor.

Tarih yirmi üç haziran bin dokuz yüz yetmiş beş ve saat akşamın sekizine yaklaşmakta. Dispanserden dönen Madam Berger yemeği hazırlıyor ve kedi Poker Dice gök mavisi pelüş yatak örtüsünün üzerinde uyukluyor; Madam Altamont Cenevre'den yeni dönen kocasının önünde makyaj yapıyor; Réol'ler akşam yemeklerinden henüz kalkmışlar ve Olivia Norvell elli altıncı dünya seyahatine çıkmak için hazırlanıyor; Kléber iskambil falı açıyor ve Hélène, Smautf'un ceketinin sağ kolunu dikiyor, ve Véronique Altamont annesinin eski bir fotoğrafına bakıyor, ve Madam Trévins Madam Moreau'ya memleketlerinden gelmiş bir kartpostalı gösteriyor.

Tarih yirmi üç haziran bin dokuz yüz yetmiş beş ve saat birazdan akşamın sekizi olacak. Cinoc mutfağında yıpranmış sözcüklerini karıştırarak aromatlı bir sardalye kutusunu açıyor; Doktor Dinteville yaşlı bir kadının muayenesini bitiriyor; iki uşak Cyrille Altamont'un boş masasına beyaz bir örtü seriyorlar; serviş girişi korido-

runda beş teslimatçı, kedisini aramaya çıkan bir kadınla karşılaşıyorlar; Isabelle Gratiolet bir insan anatomisi kitabını karıştıran babasının yanında eğreti bir şato inşa ediyor.

Tarih yirmi üç haziran bin dokuz yüz yetmiş beş ve saat yaklaşık akşamın sekizi. Matmazel Crespi uyuyor; Doktor Dinteville'in salonunda iki müşteri bekliyor hâlâ; kapıcı, odasında koridorun ışıklarıyla bağlantılı sigortalardan birini takıyor; bir gaz müfettişi ve bir işçi, merkezi ısıtma tesisatını denetliyorlar; Hutting binanın en üst katındaki locasında bir Japon iş adamının portresine çalışıyor; Smautf'un odasında bembeyaz, iki gözü farklı renkli bir kedi uyuyor; Jane Sutton sabırsızlıkla beklediği bir mektubu okuyor ve Madam Orlowska küçük odasındaki bakır avizeyi temizliyor.

Tarih yirmi üç haziran bin dokuz yüz yetmiş beş ve saat yaklaşık akşamın sekizi. Joseph Nieto ve Ethel Rogers Altamont'lara inmeye hazırlanıyorlar; merdivenlerde Olivia Norvell'in bavullarını almaya gelmiş emanetçiler görülüyor ve bir konut ofisi memuresi Gaspard Winckler'in tuttuğu daireye gecikmiş ziyaretini yapıyor ve Hermann Fugger Altamont'lardan canı sıkkın bir halde çıkıyor ve aynı biçimde giyinmiş iki satış elemanı dördüncü katın sahanlığında karşılaşıyorlar ve kör akortçunun torunu merdivenlerde Carel van Loorens'in serüvenlerini okuyarak dedesini bekliyor ve Gilbert Berger tefrika romanının karmaşık muammasını nasıl çözebileceğini düşünerek çöp tenekesini indiriyor; Ursula Sobieski, holde kiracılar listesinde Bartlebooth'un adını arıyor ve eski patronunu ziyarete gelen Gertrude Madam Albin'i ve Madam de Beaumont'un temizlikçi kadınını selamlamak için bir an duruyor; en yukarda Plassaert'ler hesap kitap yapmakla meşguller ve oğulları bir kez daha resimli kurutma kâğıtları koleksiyonunu yerleştiriyor, ve Geneviève Foulerot, bakması için kapıcıya verdiği çocuğunu almaya gitmeden önce banyo yapıyor ve "Hortense" Marquiseaux'ları beklerken başlık takmış, müzik dinliyor, ve Madam Marcia odasında bir Rus usulü kornişon kabını açıyor, ve Béatrice Breidel sınıf arkadaşlarını ağırlıyor ve kızkardeşi Anne başka bir zayıflama rejimi uyguluyor.

Tarih yirmi üç haziran bin dokuz yüz yetmiş beş ve saat birazdan akşamın sekizi olacak; Morellet'nin eski odasını düzenleyen işçiler mesailerini bitirdiler; Madam de Beaumont akşam yemeğinden

önce yatağında dinleniyor; Léon Marcia, Jean Richepin'in senatoryumunda verdiği konferansı anımsıyor; Madam Moreau'nun salonunda karınları tıka basa doymuş iki kedi yavrusu derin bir uykuya dalmışlar.

Tarih yirmi üç haziran bin dokuz yüz yetmiş beş ve saat birazdan akşamın sekizi olacak. Bartlebooth biraz önce yapbozunun başında öldü. Masa örtüsünün üstünde dört yüz otuz dokuzuncu yapbozun alacakaranlık içindeki gökyüzünde bir yerde henüz yerine konmamış tek parçasının kara deliği bir X'in neredeyse eksiksiz siluetini çiziyor. Ama ölünün parmakları arasında tuttuğu parça uzun bir süredir ve hatta ironik bir biçimde bir W şeklinde.

ALTINCI VE SON KISMIN SONU

sondeyiş

Serge Valène birkaç hafta sonra On Beş Ağustos Şenlikleri sırasında öldü. Yaklaşık bir aydır odasından hemen hemen hiç çıkmamıştı. Eski öğrencisinin ölümü ve hemen ertesi gün binayı terk eden Smautf'un kaybolması onu müthiş etkilemişti. Hemen hemen hiçbir şey yemiyor, ne konuşacağını bilemiyor ve sözlerini havada bırakıyordu. Madam Nochère, Elzbieta Orlowska, Matmazel Crespi nöbetleşe bakıyorlardı kendisine, günde iki üç kez onu görmeye gidiyorlar, haşlama hazırlıyorlar, örtülerini ve yastıklarını silkeliyorlar, çamaşırlarını yıkıyorlar, elini yüzünü yıkamasına, üstünü başını değiştirmesine yardım ediyorlar, koridorun sonundaki tuvalete kadar götürüyorlardı onu.

Bina hemen hemen boştu, hiç tatile çıkmayanların çoğu ya da artık tatil defterini kapatmış olanlar bile bir yerlere gitmişti bu yıl: Madam de Beaumont Berlin'deki Alban Berg Festivali'ne onur konuğu olarak davet edilmişti; festival hem bestecinin doksanıncı doğum yıldönümü ve kırkıncı ölüm yıldönümü (ve *Bir Meleğin Anısına Konçerto*) ve Wozzeck'in dünya prömiyerinin ellinci yıldönümü nedeniyle düzenlenmişti; Cinoc uçak korkusunu ve hâlâ Ellis Island'da bulunduklarını sandığı Amerikan göçmen servisleri korkusunu yenerek uzaktan iki kuzeninin yıllardan beri yaptıkları çağrılara nihayet karşılık vermişti; kuzenlerinden biri Nick Linhaus'un Nebraska'da Dempledorf'da bir gece kulübü (*Club Nemo*) vardı ve öbür kuzeni Bobby Hallowell'se Kaliforniya'da Santa Monica'da adli tabibti; Léon Marcia karısının ve oğlunun peşine takılarak Divonne-les-Bains yakınlarında kiralık bir villaya gitmişti; ve Olivier Gratiolet, bacağı çok kötü durumda olmasına rağmen kızıyla birlikte üç haftalık bir tatil için Oleron adasına gitmişti. Ağustos ayında Simon-Crubellier Soka-

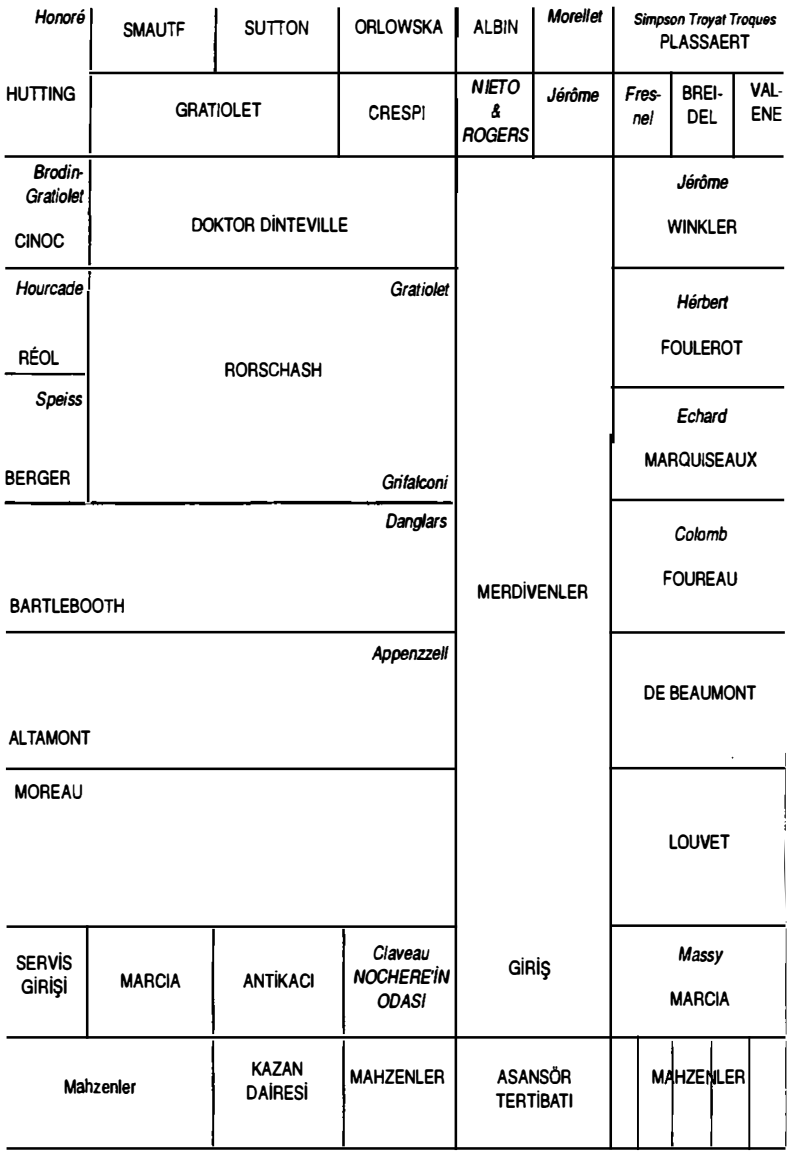
ğı'nda kalmış olanlar bile on beş ağustosta iki iş günü, arasındaki günü tatile katarak üç günlüğüne Paris'ten ayrıldılar; Pizzicagnoli'ler Jane Sutton'u da yanlarına alarak Deauville'e gittiler; Elzbieta Orlowska Nivillers'e oğluna gitti ve Madam Nochère kızının düğünü için Amiens'e gitti.

On dört ağustos perşembe akşamı binada, gece gündüz hemşiresinin nezaretinde olan Madam Moreau, Madam Trévins, Matmazel Crespi, Madam Albin ve Valène'den başka kimse yoktu. Ve ertesi gün Matmazel Crespi öğleye doğru yaşlı ressama iki rafadan yumurta ve bir fincan çay götürdüğünde onu ölü buldu.

Yatakta giyinik, sakin, telaşsız, şişmiş, ellerini göğsünde kavuşturmuş yatıyordu. Bir kenarı yaklaşık iki metreyi aşkın kare biçiminde büyük bir tuval pencerenin yanına konmuştu ve yaşamının büyük bölümünü geçirdiği hizmetçi odasının dar alanını yarıya indirmişti. Tuval hemen hemen bembeyazdı: füzenle titizce atılmış birkaç çizgi, tuvali düzenli karelere bölmüştü; bundan böyle hiçbir figürün gelip yer alamayacağı bir kesit plan taslağıydı bu.

SON

Paris, 1969-78

inanın planı
airelerde daha önce oturmuş olanların adları italik olarak yazılmıştır.

EKLER

dizin

Aachen bkz. Aix la Chapelle, 341
Aarhus, 529
Abbeville, 112
ABEKEN, Bismarck'ın danışmanı, 547
Aberdeen, 432
Abican, 498
Abigoz (Iowa), 359
Abrégé historique de l'origine et des progrès de la gravure... (Humbert), 208
Acapulco, 55, 499
Adamau Yaylaları (Kamerun), 104
Adalet Sarayı, 517
ADÈLE, Bartlebooth'un aşçı kadını, 142,
Aden (Arabistan), 66, 67
Aeroe (Danimarka), 476, 475
Aesculape, Tıp dergisi, 234
AETIUS, Romalı general, y. 378-439, 113
Afganistan, 290
Afişte Kal Sevgilim, Olivia Norvell'in oynadığı film, 440
Afrika, Saksonya porseleni, 471
Afrika, 471
Afrikalı Scipio, Kusser'in operası, 41
Agadir, 77
AGAMEMNON, Racine'in *Iphigénie'sinin* kahramanı, 409
Agamemnon, Nepomucène Lemercier'nin trajedisi, 347
AGRICOLA (Martin Sore, Martin denir), Alman besteci, (Schiebus, 1486-Magdeburg 1556), 413
AGUSTONI (Henri), İsviçreli yönetmen, 409
AHMED III, padişah, 115, 116
Aigues-Mortes, 226
Aix-en-Provence, 150
Aix-la-Chapelle, 208
Ajaccio, 237, 453
Akdeniz'in özel haritası, François Ollive'in yapıtı, 373
Akıl Çağı, J. P. Sartre'ın yapıtı, 490
Akka'lar (Afrikalı cüceler kabilesi), 332
Akraba Öfkelenecek, polisiye roman, 244
Aktuelle Probleme aus der Geschichte der Medizin, 531
Alayın Maskotu, Sbirley Temple'ın oynadığı film, 426
ALBERT (Stephen), 305
Albi, 237
ALBIN (Flora, kızlık soyadı Champigny),
ALBIN (Raymond), 205, 206, 207, 249
ALBIN (René), 249, 250

Alcyon, Bartlebooth'un yatı, 287
ALDROVANDI (Veisse), İtalyan doğabilimci, Bologna (1527-1605), 331
ALEKSANDRE III (Aleksandroviç) 1845-1894, Rusya imparatoru, 182
ALEKSİS I MİHAYLOVİÇ, 1629-1676, Rusya imparatoru, 458
ALFIERI (Vittorio), 1749-1803, 409
Algeciras, 51
Alice, Lewis Carroll'un kahramam, 296, 297, 427, 440
Alice'in Rüyası, Alice Harikalar Dünyasında'nın tiyatro uyarlaması, 427
ALIKUT, yerli kabile şefi, 503
ALKMAMAH, emir, 28, 267
ALLÉGRET (Yves), 319
Alliance Building Society, sigorta şirketi, 436
Alliance Française, 55, 87
Allouis, 524
Almanya, 167, 237, 291, 315, 342, 399, 541
Alnwick (İngiltere), 476, 475
Alritam, Sumatra'da ırmak, 134
ALTAMONT (Blanche, kızlık soyadı Gardel), 54, 60, 82, 90, 133, 140, 156, 186, 198, 201, 202, 250, 253, 254, 256, 266, 327, 339, 344, 374, 387, 412, 485, 490, 493, 547, 623, 626
ALTAMONT (Cyrille), 340, 342, 373, 375, 412, 489, 490, 491, 547
ALTAMONT (Véronique), 48, 140, 439, 486, 547
Altın Çağ, Mark Twain'in yapıtı, 519
Altın Horoz, Rimsky Korsakov'un Puşkin'in yapıtından bestelediği opera, 369
Altın Paralı Dansçı, Perpignani'nin deseni, 525
Ama, Japon dalgıç kabilesi, 327
AMANDINE, at cambazı, 440
Amara (Irak), 524
AMATI, Cremonalı çalgı yapımcısı aile, 444
Ambassadeurs, Paris'te sinema, 407
Ambassadors, Londra'da gece kulübü, 499
AMBERT Véronique (Elizabeth de Beaumont), 173
Amère Victoire, Réné Hardy'nin romanı, 339
AMERICAN HORSE, yerli kabile şefi, 503
American Journal of Cartography, 432
American Journal of Fine Arts, 210
Amerika, Saksonya porseleni, 485
Amerika, 471
Amerika'da kim kimdir?, 114
Amsterdam, 110
ANACLET II; düzmece papa (1130-1138), 27
Anafi (Cyclades), 154, 475, 476
Anamous ve Pamplenas, R. Rorschash'ın televizyon dizisi, 87
Anatomi Dersi, Rembrandt'ın yapıtı, 59
Ana Tanrıça, bazalt yontu, 77, 269
Ancona, 395
Andalamlar (Kubular, Oran-Kubu'lar) Sumatra kabilesi, 134, 136
Andaman (Bergal Körfezi Adaları), 76
ANDERSSEN, satranç oyuncusu, 374
Andlar, 203
ANDRUSSOV, Rus mühendis, 393
Angelica, Arconati'nin *Orlando*'sunun kadın kahramanı, 38, 269

Angélus, Millet'nin yapıtı, 59
Angkhor-vat, 57
Anglonorman Adaları, 176
ANGO ya da ANGOT (Jean), Dieppe'li armatör, y. 1480-1551, 433
Angola, 390
ANGST (Werner), 499
Anılar, Falekenskiold'un, 238
Ankara, 48, 354
Ankara'da Sıcak Gece, H. Elliott'un polisiye romanı (A. Flexner), 213
Annales de maladies de l'oreille et du larynx, 370
Annecy, 238
Année sociologique, 136
Antarktika, 428
Antikvarisk Tidsskrift, 117
Antiller, 433
Antiqarian, viski markası, 495
ANTON, Parisli terzi, 226
Apaçiler, yerli kabilesi, 503
Apis mellifica, 443
APOLLINAIRE (Wilhelm Apollinaire de Kostrowitsky, Guillaume denir), Fransız şair, Roma 1880-Paris 1918, 336
Apopka (göl), 460
Appalachions, 521
APPENZZEL (Marcel), Avusturyalı etnolog, 81, 133-139,253
APPENZZEL (Madam) annesi, 83, 139
Arabian Knights, C. Nunneley'in yapıtı, 83, 306
Arabacı (The Carter), Wainewright'ın suluboya resmi, 472
Arabistan, 417
Aramis, Alexandre Dumas'nın kahramanı, 519
ARANA (Madam), binanın ilk kapıcısı, 81, 205
Arap Emirlikleri, 473
Archibaldo Cruz'un Suçlu Hayatı, Louis Bunuel'in filmi, 517
ARCONATI (Julio), İtalyan besteci 1828-1905, 38
Ardenne'ler, 39, 489
Arès istirahatte, Scopas'ın yontusu, 160
Argalestès, 331
Arjantin, 288
Arhangelsk, 331
Argonne, 52
ARIMETEALI YUSUF, 110, 113, 323
ARISTOTELES, Yunan filozofu. 280-316, 331
ARISTOTELES (Melchior), sinema yapımcısı, 325
ARLECCHINO, Italyan komedisi kahramanı, 164
Arles, 238
Arlon (Belçika), 167
Arminius, Alman mitolojisi kahramanı, 53
ARMSTRONG, deniz şantiyeleri, 497
ARNAUD DE CHEMİLLÉ, Fransız tarihçi ve haciyograf, 1407?-1448?, 112
ARON (Raymond), Fransız ideolog, 281
ARONNAX (Pierre), Fransız doğa bilimci 1828-1905, 331
Arpajon, 487
Arras, 189
Ars Vanitatis, 165
ARŞİMET, Siraküzalı Yunan bilim adamı, 283, 415
Artabanos, 282
Artagnan, D'Alexandre Dumas'nın kahramanı, 298, 519
ARTAUD (Antonin), Fransız yazar, 1896-1948, 344
Arte brutta, 56

Artesia (New Mexico, ABD), 475, 477, 478
Art et Architecture d'aujourd'hui, 68
Asnières'de Ayın 22'sinde, Fernand Raymond'un plağı, 160
Artigas (Uruguay), 475
Asama, Japon kruvazörü, 497
ASKLEPIADES, Yunanlı hekim, 529, 531
Ascona, 208
ASHBY (Jeremiah), 459
ASHBY (Ruben), 459
ASHTRAY (Anthony Corktip, Lord), 502
Asya, 76, 251, 259, 333, 420, 428
ASPREY, Londrah marokenci, 389
Assuerus, H. Monpou'nun operası (1837), 503
ASTRAT (Henri), 275
Asturya, 28
Aşk ve Psyche, Gérard'ın yapıtı, 507
Ateş Kızları, Gérard de Nerval'ın yapıtı, 498
Ateş Kızları, bkz., Trévins, 498
Athletic, sigara markası, 285
Athos, Alexandre Dumas'nın kahramanı, 519
Atlantik Okyanusu, 291, 324
Atlas, Grek mitoloji kahramanı, 341
Atri, 210
ATİLLA, Hunların kralı, 113
ATTLEE (Clément-Richard), İngiliz siyaset adamı, 1883-1967, 506
AUBER (Daniel-François-Esprit), Fransız besteci, 238
Aubervilliers, 290
Auckland's Gazette and Hemisphere, 502
AUGENLİCHT (Arnold), Avusturyalı bisikletçi, 396
Au pilori, 139
Aurore, 50
AUSTEN (Jane), İngiliz kadın romancı, 1775-1817, 372
Autery, 486
Auvergne, 238
AUZÈRE (Lubin ve Noel), mimarlar, 524
Avalon (California), 380
Aveynat Köprüsü, 395
Avignon, 171
Avrupa, 292, 299, 310, 333, 342, 365, 398, 425, 435, 474, 476, 498, 518
Avrupa Savaşının Tarihi, Liddell Hart'ın yapıtı, 370
Avrupa Öküzü Avı, Fernand Corman'ın resmi, 447
Avustralya, 440
Avustralyalı Savaş Anaları, 427
Avusturya, 475
Avusturya-Macaristan, 115
Avvakoum, Ay Vadisi, Jack London'ın romanı, 458
Ayrton, Jules Verne'in kahramanı, 45
Azize, dansöz, 540
Azincourt'da Yedi Cinayet, polisiye roman, 73

Baatan (Filipinler), 428
Bahar, Jean ve Laurent de Brunhoff'un kahramanı, 412
Babar'ın Maceraları, Jean de Brunhoff'un yapıtı, 412
BABİLÉE (Jean Gutmann, Jean denir), Fransız dansçı, 489
Bab Fetuh (Fas), 286
BACH (Johan-Sebastian), Alman besteci 1685-1750, 127
BACHELET (Th.) Fransız sözlükçü, 331
BACHELİER (Henri), 305
BACON (Francis), Irlandalı ressam, 479

Bagnols-sur-Cèze, 167
Bahama, 440
Baharat Yolu, Adrien Jérôme'un tezi, 242
Baignol ve Farjon, kalem markaları, 285
BAILLARGER (Florent), 458
Bâle, 331, 532
Bali, 474, 476
BALLARD (Florence), 130
Ballets de Paris, 489
Ballets Frère, 487
Balıkçı Gemilerinin Küçük bir Hollanda Limanına Yanaşması, F. H. Mans'ın yapıtı, 472
BALTARD (Victor), Fransız mimar, 1805-1874, 206
Baltık, 74, 92
Baltistan, 461
Bamako, 261
Bamberg, 244
Banania, 83
B and A Las Vegas kabaresi, 499
Bandar (Masulipatam, Hindistan), 76
Bank of Australia, 435
Bao-Dai, 506
Barbados, Küçük Antillerde ada, 499
BARBOSA-MACHADO (Diego, Portekizli edebiyatçı, 1682-1770), 209
Barcelona, 441
Sainte-Thérèse de Jesus Koleji, 546
Bari, 524
Bar-le-Duc, 152
BARNAVAUX (Jules), 322
Baron Karısı, Berthe Danglars'ın takma adı, 451
BARRETT (Henry), 402
BARRETT, Amerikalı gangster, 402
BART (Jean) Fransız denizci, 1650-1702, 238
BARTHOLDİ (Frédérich-Auguste), Fransız heykeltraş, 1834-1904, 523
BARTLEBOOTH (james Aloysius), 436
BARTLEBOOTH (Jonathan), 121, 436, 453
BARTLEBOOTH (Percival), 1900-1975, 22, 28, 36, 39-43, 46-48, 52, 54 55, 60, 61, 73-77, 78, 79, 82, 87, 88, 89, 105, 121, 141 - 146, 153 - 155, 191, 206, 230 - 232, 253, 257, 267, 284, 287, 311, 312, 376 - 384, 389 - 392, 413, 434-439, 453, 471, 472, 480-484, 545-547, 549
BARTLEBOOTH (Priscilla, kızlık soyadı Sherwood), 120, 121, 122, 143, 436, 471
BARTON (F.), İngiliz kaşif, 435
Basra körfezi, 483
Bastille hapishanesi, 238, 298, 448
Baton Rouge (Lousiana, ABD), 459
Baucis (bkz. Philémon), cam atölyesi, 486
BAUDELAİRE (Charles), Fransız yazar, 1821-1867, 336
Baugé, Hospice des Incurables, 112
BAUMGARTEN (C. F.) Alman müzikçi, 127
BAYARD (Pierre du Terrail– senyörü), 1475-1524, 237
Beast (Julien Etcheverry, The denir), pop şarkıcısı, 164
Beauce, Fransa'da bölge, 401
BEAUFORT (François de Bourbon, 1616-1669, Vendôme– dükü), 407
BEAUFOUR, düşes, 447
Beaugency, 112
BEAUMONT (Adelaïde de) Fernand'ın annesi, 38, 82, 174, 400, 411, 412
BEAUMONT (Elizabeth de, Bre-

idel'in karısı), 37, 39, 166, 167, 168, 170, 173-178, 181, 182, 412, 453, 509, 518, 548
BEAUMONT (Fernand de), Fransız arkeolog, 26-29, 38, 39, 74, 174, 257, 412, 413
BEAUMONT (Sosthène de), 166
BEAUMONT (Vera de, kızlık soyadı Orlova), 22, 25, 37-39, 155, 165-167, 170, 174, 181, 182, 212, 213, 257, 360, 400, 411, 412, 417, 501, 551
Beaune Düşkünlerevi (Paris), 319
Beauvais, 312, 471
BECAUD (François Silly, Gilbert denir), 191
BECCARIA (Cesare Bonesna– markisi), Italyan hukukçu, 1738-1794, 116
BECQUERLOUX (René), 488
BÈDE (ulu denir, aziz) anglosakson ermiş ve tarihçi, 113
BEETHOVEN (Ludwig van), Alman besteci, 1770-1827, 339
BEHİER (Louis-Jules), Fransız hekim, 1813-1876, 370
Beitrage zur feineres Anatomie, Goll'un yapıtı, 458
Belayi el Rumi, Pelayo'nun Arapça adı, 28
Belçika, 475
Belgrad, 115
Bel Indifférent, Jacques Deny'nin filmi (J. Cocteau'dan uyarlama), 517
Belle, kısrak, 338
Belle Alouette, Paris'te restoran, 296
Belle de May (Olivier-Jérôme, Nicolin denir), 337
Belle et la Bête la, René Clément ve Jean Cocteau'nun filmi (1946), 394
BELLERVAL, kont, 322
BELLETO (René), 631
BELLINI (Lorenzo), Floransalı anatomi bilgini 1643-1704, 527, 530
BELLMER (Hans), Alman, gravürcü, 1902-1975, 42
BELMONDO (Jean Paul), 87
BELT (Vivian), 522
BEMBO (Bonifacio), İtalyan minyatürcü (XV. yy.), 393
BENABOU (Marcel), 305
BENEDETTI (Vincent) Fransız diplomat 1817-1900, 547
Bengal, 76
Beni (Bolivya), 184
BENNETT (James Gordon), Amerikalı gazeteci 1795-1872, 340
BENSERADE (Isaac de) Fransız şair, 1613-1691, 322
BEPPO, XVIII. yy. Italyan kemancısı, 525
BERANGER (Pierre-Jean de), Fransız şair 1780-1857, 238
BEREAUX (Emile), 189
BEREAUX (Jacques), 189
BEREAUX (Marie, Juste Gratiolet'nin karısı), 1852-1888, 189
BERG (Alban), Avusturyalı besteci, 1885-1935, 551
Bergama (Anadolu), 529
Bergen, 524
BERGER (Charles),335, 336, 337, 476, 623
BERGER (Gilbert), 191, 235, 345, 548, 624
BERGER (Lise), 335, 338
BERGOTTE, Fransız yazar, Marcel Proust'un kahramanı, 323
BERİA (Lavrenti Pavloviç), Sovyet siyaset adamı, 506
Berlin, 374, 499, 551
BERLİNGUE (kontes), 321

BERLOUX, sığınak bekçisi, 81
Berma, tragedya oyuncusu, Marcel Proust'un kahramanı, 323
BERMAN (Irving, T.), Amerikalı mühendis, 341
BERNADOTTE (kont), Birleşmiş Milletler'in İsveçli arabulucusu, 506
BERNANOS (Georges), Fransız yazar, 1888-1948, 486
Bernard, çok şubeli kasap, 371
BERNARD (Claude), Fransız fizyolojist, 1813-1878, 516
Bernay, 292
BERNSTEİN (Henry) Fransız tiyatro yazarı, 1876-1953, 283
BEROALDE DE VERVİLLE (François), Fransız yazar, 1558-1612, 313
Beromünster, 524
Berry, 101
BERRY (Charles-Ferdinand-Dükü), 1778-1820, 101
BERRY (Jules Paufichet, Jules denir), Fransız aktör, 1889-1951, 539
BERTİN (François, Ainé denir), Fransız gazeteci, 1766-1841, 324
Beryl, prenses, 55
BERZELIUS (Ernst), İsveçli ermiş, 117, 121
Besançon, 238
BESCHERELLE (Louis-Nicolas, Ainé denir), Fransız sözlükçü, 1802-1884, 331
Besinlerin Enerji Değerlerinin Eksiksiz Tablosu, 214
BESNARD (Marie), 345
Beş Ulus Turnuvası, 502
Bête Noire, avangard dergi, 454
Betharram (mağaraları), 477, 478
Bethléem, 298
Beyaz Dalga, opera, 30, 515
Beyaz Fon Üzerine Beyaz Kare, Maleviç'in yapıtı, 59
Beyrut, 499
BEYSSANDRE (Charles - Albert), sanat eleştirmeni, 59, 479
Bibliografia urologica, Ceneri'nin yapıtı, 531
Bibliotheca Lusitania, Diego Barbosa-Machado'nun yapıtı, 209
Bibliothèque nationale, 168
Bichat hastanesi, 141
BIDOU (D.), ressam, 526
BIG MIKE, yerli kabile şefi, 503
BIG MOUTH, yerli kabile şefi, 503
Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi (CNRS), 243
Binanın yöneticisi, bkz. Romanet, 469
BINDA (Alfredo), Italyan bisikletçi, 395
Bin Renkli Mzab, A. Faucillon'un konferansı, 539
Bir Meleğin Anısına Konçerto, Alban Berg, 551
Bir Milyonerle Nasıl Evlenilir? Jean Negulesco'nun filmi, 337
Birmingham, 112
BIRNBAUM (Laszlo), orkestra şefi, 477
Bir Papazın Günlüğü, Paul Jury' nin yapıtı, 36
Bir Tek Atmak Ne Hoştur, Boyer ve Valbornne'un şarkısı, 463
Bir Yaz Gecesi Rüyası, William Shakespeare'in oyunu, 375
Bir Yutucu Yılların Sayısını Beklemez, 291
Bir Zamanlar Olivia Norvell Vardı, (Olivia Norvell'in hikâyesi), film, 442
BISHOP (Jèremy), 427

BISSEROT (Pierre), pacemaker, 398
Bitmemiş Senfoni, roman, 33
Bitpazarı, 48
BLACK BEAVER, yerli kabile şefi, 503
BLANCHARD (Jacques-Emile), Fransız karikatürcü, 132
BLANCHET (Roland), 449, 450
BLOCK (Pierre), Fransız müzikçi, 375
Blondine, Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma* adlı yapıtının kahramanı, 213
Bohème (La), Puccini'nin operası, 275
Bohemya, 387
Boissy (Louis de), Fransız oyun yazarı, 1694-1758, 409
BOLIVAR (Simon-Jose-Antonio), Güney Amerikalı General, 1783-1830, 53
Bolivya, 184
Bologna, 331, 527, 528
Bombastinus, Lazare Meysonnier'nin takma adı, 528
Bombay, 76, 354
BONACIEUX (Constance), *Üç Silahşörler'in* kahramanlarından, 192
BONAPARTE (Napoléon) bkz. Napoléon I, 185
Bonhommes Guillaumes, otomat gösterisi, 451
Boniface, eşek, 287
Bonnat (Léon) Fransız ressam, 1833-1922, 35
Bonneterre (François-Marie) kanadalı denizci, 1787-1830?, 331
BONNOT (Jean), 279
Bon Petit Diable, Un, Comtesse de Ségur'ün romanı, 367
Booz Uykuda, Victor Hugo'nun şiiri, 313
Borbeille, hekim, G. Berger'nin kahramanı, 194
BORBEILLE (Isabelle), kızı, 194
Bordeaux, 237, 452
BORGES (Jorge Luis), 631
BORIET-TORY (J.) İsviçreli Cerrah, 322, 325
Boris Godunov, Mussorgsky'nin operası, 448
Borneo, 76, 251
BOROTRA (Jean), tenis şampiyonu, 235
Borrelly, Joyce and Kahane, viski üretici ve dağıtıcıları, 344
BOSH (Hieronymus van Aeken, Jérôme denir), flaman ressam, 1450-1516, 38
Bosna, 452
BOSSEUR (J.), Sanat eleştirmeni, 54
BOSSIS (Héléna), Fransız aktris, 539
BOSSUET (Jacques-Bénigne), Fransız yazar 1626-1704, 237
Boston, 121
BOTTECCHIA (Ottavio), Italyan bisiklet şampiyonu, 1894-1927, 395, 396
BOUBAKER, 308-338
Boudinet, Madam Nochère'in köpeği, 199
Bougret, komiser, Marcel Gotlib'in kahramanı, 194
BOULLE, Pierre, Fransız yazar, 441
BOUILLET (Marie-Nicolas), Fransız sözlükçü, 1798-1864, 331
BOUISE (Jean), Fransız aktör, 87
BOULANGER (Georges), Fransız general, 1837-1891, 132
BOULEZ (Pierre), Fransız orkestra yönetmeni, 189
Boulogne ormanı, 143

Bounty Adaları, 216
BOURG-BAUDOIN, 393
Bourg-d'Oisans, 395
Bourges, 238
BOURVIL (André Raimbourg-denir), Fransız aktör 1917-1970, 87
BOUVARD, bkz. Ratinet, 372
Bouzy, 504
Bovril, 493
BOWMAN (William), İngiliz anatomi bilgini, 531
BOX (Patrick Oliver), İngiliz kaşif, 458
Boxer, 90
BOYER, şarkı bestecisi, 463
BÖHM (Karl), orkestra şefi, 276
Bradshaw's Continental.... Guide, 238
Bras d'or, Acapulco kabaresi, 499
BRAUN (Eva), 506
BRAUN (Wernher von), 340
Bregenz, 477
BREIDEL (Anne), 37, 39, 48, 182, 212, 213, 215, 266, 412, 540, 548
BREIDEL (Armand), 166-168, 181
BREIDEL (Béatrice), 39, 166, 167, 179, 181, 180, 412
BREIDEL (Elizabeth, kızlık soyadı Beaumont), bkz. Beaumont, 166
BREIDEL (François), 178
BREIDEL (ebeveyn), 537
Bretagne, 537
BRETENGASSER, XVI. yy. Alman müzikçisi, 413
BRETZLEE (George), Amerikalı romancı, 142
Brezilya, 300
Briançon, 395, 396
BRIDGETT (Mrs.), İngiliz otelci, 492
BRINON (Fernand de), siyaset adamı, 1885-1947, 315
Brisbane (Avustralya), 428
BRISSON (Mathieu-Jacques), Fransız doğa bilimci, 1723-1806, 331
Britannicus, Jean Racine'in trajedisi, 347
British Association for the advancement of Sciences, 430
Brive, 180
BRIZARD (Marie), 160
BRODIN (Antoine), 101, 103, 458, 459
BRODIN (Hélène, kızlık soyadı Gratioleti), 155, 316, 346, 458-462
BRONDAL (Viggo), danimarkalı dilbilimci, 138
Brouwershaven (Hollanda), 74
BROWN (Jim), bkz. Mandetta (Guido), 118
BROWNE (Sir Thomas), İngiliz yazar, 1605-1682, 331
Bruges (Belçika), 428
BRUGNON (Jacques), 237
BRUNIER, deneyimli bisikletçi, 396, 397
Brüksel (Belçika), 208
Buchenwald, 148, 226
BUCKLEY (Silas), zenci köle satıcısı, 366
Buenos Aires, 400, 401
Buffalo Stadı, 396
Bu Jelud, 286
Bulletin de l'institut de Linguistique de Louvain, 305
Bulutlarda Ölüm, Agatha Christie'nin romanı, 194
Bulmacalarla Fransa Tarihi, 412
Bunalımdan coşkuya, Pierre Janet'nin yapıtı, 441
Burlington Magazine, 210
BURNACHS (Marcel-Emile), 279
BUTOR (Michel), 339
Buzançais, 388
Büyükannemin Yeşil Masaları,

Charles Robert Dumas'nın yapıtı, 412
Büyük Atlas, Berghaus'un yapıtı, 546
Büyük bir Namur kent ve kale çevresi haritası, 411
BÜYÜK İSKENDER, Makedonya kralı, 415
Büyük Mutfak Sözlüğü, Alexandre Dumas'nın yapıtı, 526
Büyük U Restoranı, Paris'te restoran, 253
Büyülü Aynalar, 48
Büyülü Dağ, Thomas Mann'ın romanı, 546
BYRON (George Gordon Noël, 6. Baron, Lord denir), İngiliz şair, 1788-1824, 55

Cabaret de la belle meunière, 452
CABET (Etienne), Fransız sosyalisti, 1788-1856, 516
CABOT (Jean), İtalyanca Giovanni Caboto, İtalyan denizci, 1450-1498, 433
CABRAL (Dom Pedro Alvarez), Portekizli denizci, y. 1460-1526, 433
CABRAL (Gonsalvo Velho), XV. yy. Portekiz denizcisi, 433
CADIGNAN (Marc-Antoine Cadenet– Senyörü), Fransız anı yazarı, 70
Cadouin, Dordogne'un yönetim merkezi, 112
Caeduceus, tıp dergisi, 234
Caen, 238, 527
Café Laurent, XVIII. yy. Paris sanatçı kahvesi, 115
Cahors, 187
CAILLAVET (Gaston Arman de), Fransız oyun yazarı, 1869-1915, 297
Cakarta (esk. Batavia, Indonezya), 291
Calaveras County'nin ünlü zıplayan kurbağası, Mark Twain'in yapıtı, 519
CALDER (Alexander), Amerikan-Fransız sanatçı, 345
Caledonian Society, 431
Caledonian Society'nin sekreteri, 431
Caliban, yağmurluk markası, 517, 536
CALLAS (Maria Kologeropulos-Maria), uluslararası şarkıcı, 1923-1977, 275
Calvi (Korsika), 322
CALVINO (Italo), 631
CAMBACERES (Jean-Jacques Régis, Parma dükü), siyaset adamı, 1753-1824, 238
CAMBINI (Giuseppe), Italyan besteci, 1740-1817, 127
Cam, Cem, Cin, resimli roman kahramanları, 427
CAMELOT (Kex), Arnold Flexner'in takma adı, 213
Caméra, Paris'te sinema, 517
CAMPEN (Lucien, Mösyö Lulu denir), 168
Camus (Irlanda koyu), 74
Cannes, 291
CAPACELLI (F. A.), İtalyan dramaturg, 331
Cap Horn (Horn burnu), 215
CAPPIELLO (Leonetto), Fransız afişçi, 1875-1942, 83
Carcassonne, 112
Carennac, 331
Caribean's, Barbados'da gece kulübü, 449
CARLOS, bkz. Lopez Aurelio, 351, 352, 356, 358, 359
CARLOS II, Ispanya kralı, 1661-1700, 242

CARMONTELLE (Louis Carrogis–denir), Fransız ressam, 1717-1806, 364
Carnavalet Müzesi, 364
Caroline (adalar), 74
CARPACCIO (Vittore), Venedikli ressam, 1460-1526, 504
CARPENTIER (Georges), Fransız boksör, 111
CARROLL (Lewis), İngiliz yazar (Charles Lutridge Dodgson'un takma adı, 1832-1898, 426
CARUSO (Enrico), Napolili tenor, 1875-1921, 301
CASSANDRE (Adolphe Mouron–denir), Fransız afişçi, 126
CASTELFRANCO (Angelina, di), Italyan Aktris, C. Berger'nin kahramanı, 194
Catalauna Ovası, 113, 262
Cavalier's, Stockholm'da Kabare, 499
Cebelitarık, 27
Célèbes (ada), 292
CENERI (Paolo), İtalyan bibliyografyacı, 531, 532
Cenevre, 340, 365, 375, 402, 468, 479, 490, 547
Cenova, S Lorenzo Kilisesi, 112
Cent Jours (les), A. de Routisie'nin bitmemiş romanı, 331
Cerba, (Tunus Adası), 408
CERVANTES Y SAAVEDRA (Miguel de), İspanyol yazar, 1547-1616, 217
C'est à l'amour auquel je pense, Françoise Hardy'nin şarkısı, 510
C'est si beau, Roseline Trévins'in yatı, 499
Ceset Bize Piyano Çalacak, polisiye roman, 244
Ceuta (Ispanya), 425
Cévennes, 180, 299
CEZANNE (Paul), Fransız ressam, 1839-1906, 385, 480
Cezayir, 237, 316, 449
Chalia-la Rapine, efsanevi soyguncu, 448
Chalindrey (Haute-Marne), 458
Chambéry, 316
Chambord, 478
CHAMPIGNY (Flora), bkz. Albin, 449
Champigny-sur-Marne, St-Saturnin kilisesi, 247
CHAMPSAUR (Félicien), Fransız romancı, 130
Champ-de-Mars Sokağı doğramacısı, Priou'nun resmi, 374
CHANDLER (Raymond Thornton), Amerikalı romancı, 1888-1959, 464
Chanel, 124
Chant du Départ, M.-J. Chénier ve Méhul'un yurt şiiri, 322
Chantilly, 471
CHAPELLE (Claude-Emmanuel, Lhuillier denir), Fransız şair, 1626-1686, 332
Chapelle-Lauzin, 112
Chaptal Koleji, 148, 152
Characteristica Universalis, Leibniz'in yapıtı, 310
CHARDIN (jean), Fransız gezgin, 1643-1713, 212
CHARDIN (Jean-Baptiste Siméon), Fransız ressam, 1699-1779, 472
CHARITY (Jacques L'Aumône, James denir), pop şarkıcısı, 164
CHARLEMAGNE, 742-814, 520
CHARLES I, STUART, İngiltere kralı, 1600-1649, 94
CHARLOTTE, Henri Fresnel'in partöneri, 297, 298
Charny, 52, 286

Chartres, 238, 278
CHATEAUBRIAND (François-René-Vikontu), Fransız yazar, 1768-1848, 336
Château d'Oex (Isviçre), 167
Châteaudun, 238
Châteaumeillant, 112
CHATEAUNEUF (kontu), G. Berger'nin kahramanı, 192, 193
Châtiments (Cezalar), Victor Hugo'nun yapıtı, 81
Chatou, 487
CHAUDOIR (baronu), Fransız nümizmat, 394
Chaumont-Porcien (Ardenne'ler, 39, 166
Chavignolles, 32
CHAZELLES (DE), toprak sahibi, 523
CHENANY (Jeanne de), XVII. yüzyıl Fransız gravürcüsü, 208
CHENARD ve WALKER, otomobil markası, 124, 413
Chéops le, Paris'te gece kulübü, 400, 411
Cheval d'Orgueil, P.-J. Hélias'ın yapıtı, 339
CHEVALIER (Maurice), Fransız şarkıcı, 1888-1972, 275
Chevreuse (vadisi), 143
«Chez Riri», kahve, 45
«Chez Rumpelmayer», çay salonu, 177
Chicago (Illinois, ABD), 429
CHIEF WINNEMUCCA, yerli kabile şefi, 503
Chien Français, Sinemasever dergisi, 465
Children's Corner, Claude Debussy'nin yapıtı (1908), 199
Chimère, Heykel, 535
Chisholm'ler, İskoç klanı, 546
Cholet (Main-et-Loire), 179
CHOPIN (Frédéric), Fransız müzikçi, 1810-1849, 71, 179
CHRISTIE (Agatha-Marie-Clarissa Miller, Agatha denir) İngiliz kadın romancı, 1891-1976, 194, 631
CHRISTO, sanatçı-ressam, 535
CHURCHILL, (Sir Winston Leonard Spencer), devlet adamı, 1874-1965, 378
Cırcır böceği, 299
CICERO (Marcus Tullius Cicero), Latin hatip, 106- 43'e doğru, 290
Cid, le, Pierre Corneille'in trajikomedisi, 409
Cincinnati (Ohio, ABD), 213
Cinématographie française, mesleki dergi, 522
Cinna, 347
CINOC (Albert), 236, 255, 266, 328-331, 457, 547, 551
CISSAMPELOS (Madam), bir aile pansiyonunun yöneticisi, 451
CLAIR (René Chomette, René denir), Fransız sinemacı, 199
Clara Schumann'un Aşk Mektupları, 441
Clairvaux, 112
CLAVEAU (Madam), binanın eski kapıcısı, 36, 76, 82, 155, 196, 205, 250, 255, 329, 446
CLAVEAU (Michel), oğlu, 36, 76, 196
CLAWBONNY (T.), bankacı, 448
CLÉMENCE, aşçı, beyaz tere yağının mucidi, 387
CLERAY, Parisli marokenci, 447
Clermont (Meuse), 52, 238
Clermont-Ferrand, 447
CLIFFORD (Augustus Brian), 189
CLIFFORD (Haig Douglas), İngiliz bariton, 276
Clocks and Claods, polisiye roman, 184

CLOVIS, Frankların kralı, 113
Club-Nemo, Dempledorg kabaresi, ABD, 551
COCHET (Henri), Fransız tenisçi, 235
COCHISE, yerli kabile şefi, 503
Cocos weddelliana, 385
COEUR (Jacques), 238
COLBERT (Jean baptiste), siyaset adamı, 1619-1683, 505
COLERIDGE (Samuel Taylor), İngiliz şair, 1772-1834, 209
COLIN (Paul), Fransız afişçi, 126
Collège de France, 243
COLLIN D'HARLEVILLE (Jean François), Fransız oyun yazarı, 1735-1806, 409
COLLOT (Henri), «Mösyö Riri» denir), kahveci, 45
COLLOT (Isabelle ve Martine, «küçük Riri'ler» denir), 152
COLLOT (Valentin, «genç Riri» denir), 152
Colmar, 112
COLOMBE (M.) Almanak yayıncısı, 207, 253
Colombina, İtalyan komedisi kahramanı, 164
COMBELLE (Alix), saksafon-tenor, 408
Come in, Little Nemo. Sam Horton'un şarkısı, 219
Commercy (Meuse), 83
COMMINE (Louis), Madam Trévins'in eniştesi, 500
Comoedia, tiyatro dergisi, 189
Comores (Adalar), 154
Compana Mejicana de Aviación, 51
Compiègne, 163
CONCINI (Concino Concini, Ancre mareşali denir), 1575-1617, 70
Connecticut (ABD), 301, 519, 301
CONSTANTINUS I. BÜYÜK (Flavius Valerius Aurelius Claudius Constantinus), Roma Imparatoru, 112
COOK (Florence), Ingeborg Stanley'in takma adı, 352
COOLIDGE (John Calvin), ABD'nin 30'ncu başkanı 1872-1933, 301
COOPER (Samuel, *Küçük Van Dyck* denir, İngiliz hekim, 1609-1670), 210
COPPEL (Octave), Fransız besteci, 394
Coppélia, Léo Delibes'in balesi (1870), 490
Coppet (Isviçre), 402
Corbénic (Şatosu), 388
CORELLI (Arcangelo), Italyan besteci, 1653-1713, 477
CORMON (Fernand Anne Piestre– denir), Fransız ressam, 1845-1925, 447
CORNEILLE (Max), Fransız aktör, 283
CORNEILLE (Pierre), Fransız oyun yazarı, 1606-1684, 409
CORNEILLE (Thomas), Fransız oyun yazarı, 1625-1709, 409
CORNEYLIUS (Hubert), 458
Coromandel (Kıyısı), 378
Corvol l'Orgueilleux (Nièvre), 443
Cosi fan tutte, W. A. Mozart'ın operası, 59
Cosmographiae, Martin Waldseemüller'in yapıtı, 430
COSTELLO (A.) Fransız general, 69
Costello (Irlanda), 74
COUDÉ DU FORESTO (Yves), 506
Courlandish, 235
Courrier arverne, 50
COURTELINE (Georges Moinaux, Georges denir), Fransız yazar, 1858-1929, 297

COUSIN (Jean, Cousin le Hardy denir), XV. yüzyılda yaşamış Dieppe'li denizci, 433
Cousinie (Terra Consobrinia), 434
Cousser, bkz. KUSSER, 41
COUTANT (Claude), Gilbert Berger'nin sınıf arkadaşı, 192
Covadonga (Ispanya), 28
COVER (Harry), Remi Rorschash'ın takma adı., 63
CRAVENNAT (Robert), Morellet'nin yerine geçen kimyacı, 484
CRAZY HORSE, yerli kabile şefi, 503
Crazy Sisters, bkz. Marie-Thérèse ve Odile Trévins, 499
CRAZY TURNPIKE, yerli kabile şefi, 503
CRÉBILLON (Prosper Jolyot, sieur de Crais-Billon, denir), Fransız oyun yazarı, 1674-1762, 409
Crécy (Savaşı), 27
CRÉCY-COUVÉ (Dükü), 72
CRÉCY-COUVÉ (Mareşali), 72
CRESPI (Celia), 61, 79, 80, 82, 155, 250, 256, 257, 266, 303, 329, 400, 446, 451, 452, 453, 500, 524, 543, 548, 551, 552
Cressida, Shakespeare'in kadın kahramanı, 208
Crimen piramidal, El, polisiye roman, 204
CRIPPS (Sir Richard Stafford), devlet adamı, 1889-1952, 506
CROCKETT (David, Davy denir), Amerikan, 291
Croix de Berny stadı, 396
CROSBY (Bing), Amerikalı şarkıcı, 1904-1977, 428
Crossed Words, Svend Grundtvig'in müzikal yapıtı, 218
Crow'lar,yerli kabilesi, 502
Crozet (Takımadaları), 216
CROZIER, Terror'un komutanı, 231
CRUBELLIER (Norbert), toprak sahibi, 22
CUMBERLAND (William Augustus-Dükü), 1721-1765, 126
Cumberland (Sos), 387
Curaçao, 323
CURIE (Pierre ve Marie), Fransız fizikçiler, 111
Curiously strong Altoids Peppermint Oil, 285
CUVELIER (Marcel), Fransız aktör, 87
CUVERVILLE (DE), Fransız ahlakçı, 432
CUVIER (Georges, baron), Fransız hayvanbilimci 1769-1832, 331
Cyclades, 154
Cyclope (projesi), 225
Cyproea caput serpentis, 66
Cyproea moneta, 66
Cyproea turdus, 66
CYRANO DE BERGERAC (Savinien de), 378

Çalınmış Mektup, gravür, 468
Çanakkale, 545
Çarmıhtan Indiriliş, Vecellio Groziano'nun yapıtı, 472
Çeyenler, yerli kabilesi, 503
Çiftçi ve Çocukları, Pierre Devaux'nun argo fabli, 160
Çilek kreması, 32
Çin, 336, 394, 417
Çin Hindi, 76
Çin, Japon vb. paraları derlemesi, baron de Chaudoir'ın yapıtı, 394
Çoban köpeği kaygılı, John Whitmer'in polisiye romanı, 100
Çocuk İsa'nın önünde bağlılıklarını

bildiren çobanlar, krallar, 346, 486
Çocuk ve Büyücüler, Maurice Ravel'in yapıtı, 207

D. (Emile), 168
DAC (Pierre), Fransız mizah yazarı, 1893-1976, 59
Daddi (Roméo), Luigi Pirandello'nun kahramanı, 36
DAGUERRE (Jacques), Fransız mucit, 238
Daily Mail, İngilizce Gündelik gazete, 432
Dalmaçya, 287
DAMISCH (Hubert), 372
Danimarka, 435, 475, 488, 541
DANGLARS (Berthe), 257, 258, 449-551
DANGLARS (Maximilien), 81, 155, 196, 257, 449-551
DANGLARS (Baba), 452
DANNAY (Fred), Beyssandre'ın takma adı, 481
Danorum Regum ... Saxo Graumaticus'un yapıtı, 499
Danslar, Hans Neusiedler'in yapıtı, 526
Darüsselam (Tanzanya), 66
DARA, Pers kralı, 478
Dasogale fontoynanti, 110
DAVIDOF, Alman asıllı Amerikalı fizikçi, 341
DAVIS (Gary), dünya vatandaşı, 506
Davis, roman kahramanı, 347
DAVOS (İsviçre), 363, 429
DAVOUT (Louis-Nicolas, Averstoedt dükü, Eckmühl prensi), Fransa mareşali 1770-1823, 223
Davout Eylemi Gurubu, 223
Deauville, 287, 552
Debout! Yehova şahitlerinin yayın organı, 222
DEKKER (Thomas), İngiliz yazar, 1572-1632, 354
DELACROIX (Eugenè), Fransız ressam 1798-1863, 525
DELANEY (Jack),Amerikalı boksör, 212
Delft (Hollanda), 360, 443, 475
DELIÈGE, Vanderstuyft'un pacemaker'ı, 396
Delik Burun'lar, yerli kabilesi, 503
DELLA MARSA (R.), Venedikli kont ve ressam, 488
DEMOKRITOS, yunan filozofu, 34
Dempledorf (Nebraska, ABD), 551
DEMPSEY (William Harrison, Jack denir) Amerikalı boksör, 111
DENIAUD (Yves), Fransız aktör, 1901-1959, 539
DENIKIN (Anton Ivanoviç), Rus generali,(1872-1947), 183
Deniz Nakliyat Sigorta Şirketi, 537, 540
Deniz Altında Yirmi Bin Fersah, Jules Verne'in romanı, 45
Dernières Nouvelles de Marseille, Marsilya'da çıkan günlük gazete, 285
Dernières Nouvelles de Saint-Moritz, İsviçre dergisi, 481
DESCARTES (René), Fransız filozof, 1595-1650, 336
DESCELIERS (Pierre), Dieppe'li haritacı, 1500'e doğru-1558, 433
Desdemona, Verdi'nin kadın kahramanı, 275
Desdemone, Shakespeare'in kadın kahramanı, 357, 208
Desiré, bkz. Didi, 336
DESLIENS (Nicolas), XVI. yy.'da yaşamış Dieppe'li haritacı, 433

Des Moines (Iowa), 477
Des Raskolniki d'Avvakoum à l'insurrection de Stenka Razine, H. Corneylius'un yapıtı, 458
DESTOUCHES (Philippe Néricault– denir), oyun yazarı, 409
Détective, Fransızca süreli yayın, 189, 252
Deux-Hémisphères, Montmartre kabaresi, 540
Devon, 169
DE WIED, Belçikalı stayer, 398
DIDI (Didier Colonna, Désirée, denir), gece kulübü yöneticisi, 336, 337
DINTEVILLE (Dr. Bernard), 22, 70, 81, 102, 245, 247, 256, 266, 304, 317, 369, 370, 526-532, 547
DINTEVILLE (Emmanuel de), 71
DINTEVILLE (François de), 71, 72
DINTEVILLE (Gilbert de), 71
DINTEVILLE (Laurelle de), 72
DINTEVILLE (Rigaud de), 70, 71, 527, 530, 531, 532
DITTERSDORF, Alman subayı, 148
Dış Moğolistan, 290
Dialogue avee 33 variations de Beethoven sur un théme de Diabelli, Michel Butor'un yapıtı, 339
Diamond's, San Fransisco'da, kulüp, 203
Dictionaire de Trévaux, 130
Didima (Lübnan), 323
Dido ile Aeneas, Purcell'in operası (1689), 173
Dido, Lefranc de Pompignan'ın yapıtı, 409
Diego-Suaraz (Madagascar), 154
Dieppe, 432
Dijon, 237, 497
Dimyat, 141
Diogène, edebiyat dergisi, 375
Diomira, 420
Dioramas du Club Alpin, Evrensel Sergi'de gösteri, 452
Disneyworld (ABD), 475, 477
Divonne-les-Bains, 551
Dodeka, Dodekaka denir, eski bir kiracının köpeği, 155, 191
Dog Days, roman (polisiye?), 546
Doğa Bilimleri Müzesi, 110
Doğalcı, J. T. Maston'un tablosu, 485
Dokuz Musalar, L. Gaultier'ye mal edilen gravür, 208
Doktor Gustin'in lityum tableti paketleri, 83
DOLORES (Dolores Bellardo, Faye denir), Ispanyol aktris, 304
DOMINGO (Paco), Rénıı Rorschash'ın takma adı, 64
DOMINO, bir travestiler gösterisi yıldızı, 337
Don Giovanni, Mozart'ın operası, 276
Don Kişot, Cervantes'in kahramanı, 324
Dordogne, 60, 533
Dorset, 374
Douli (Tham), 322
DRACENA (Luca), akordeoncu, 463
DRAPIER (B.), Beyssandre'ın takma adı, 481
Dresden, 529
Dublin, 41; 201
DUBOUT (Albert), Fransız karikatürcü, 1905-1977, 416
DUBUFFET (Jean), Fransız ressam, 479
DUCREUX (Joseph), Fransız ressam, 1737-1820, 525
Dudınka, 76
Dudun ve Mambo, R. Rorschash'ın televizyon dizisi, 87
Duesenberg, otomobil markası, 301

Dubrovnik (Yugoslavya), 287
DUFAY (Florentin), Delacroix'nın öğrencisi, 525
DUFRESNE (satranç oyuncusu), 374
DUFRESNY (Charles-Rivière), oyun yazarı, 1684-1724, 409
DUKAS (Paul), Fransız besteci, 1865-1935, 199
DULL KNIFE, yerli kabile şefi, 503
DULLES (John Foster), siyaset adamı, 1888-1959, 506
DUMONT (François), XVIII. yy. Fransız minyatürcüsü, 525
DUMONT D'URVILLE (Jules-Sébastian-Cézar), Fransız denizci, 1790-1841, 499
DUNANT (Henri), İsviçreli Insansever, 416
Dunde (İskoçya), 344
Dunquerque, 238
DUNN (Herbert ve Jeremie), 373
DURAND-TAILLEFER (Célestine) madam Trévins'in takma adı, 498
Duvar Perdesi Arkasındaki Fare, Forbes'in bir tablosu, 34
Düğün Marşı, 428
Dük de Berry'nin Çok Zengin Koleksiyonları, 429
Dünyanın Yedi Harikası, 478
Düş, Bisküvi kutusu, 507

EARP (Wyatt), yarı efsanevi vestern kahramanı, 460
East Knoyle, havaalanı, 301
East Lansing (Michigan), 247
Ebubekir, 419
ECHARD (Caroline), bkz., Caroline Marquiseaux, 48, 162-164, 367, 368
ECHARD (büyükbaba), 162-164, 367, 368
ECHARD (Marcelin), ambar şefi, 217, 505, 506
ECHARD (Madam), 162-164, 217, 505
Echo des Limonadiers, 50
Ecole du Génie civil, 223
Ecole Nationale d'Administration, 340
Ecole Normale Supérieure (de Sèvres), 37, 241
Ecole Polytechnique, 40, 42, 43
Ecole Pratiques des Hautes Etudes (6. seksiyon), 243
Ecole pyrotechnique (aynen), 42
Eczacı, J. T. Maston'un tablosu, 112, 485
Edmond About, 254
EDISON (Thomas Alva), Amerikalı mucit, 1847-1931, 121
Edinburgh (İskoçya, 430
Old College, 431
EGER (Meglepett), Macar heykeltraş, 211
EHRENFELS (Christian, baron) Avusturyalı filozof, 1859-1932, 210
EINSTEIN (Albert), Amerikalı fizikçi, 1879-1955, 506
Eiffel kulesi, 540
Eimeo (Tahiti), 475, 476
Eisenühr (Avusturya-Macaristan), 331
ELISABETH I, İngiltere kraliçesi, 1533-1603, 428
ELLIOT (Harvey), A. Flexner'in takma adı, 213
Elstir, Marcel Proust'un kahramanı, 323
Elysée Sarayı, 156, 517
Emniyet sandığı, 543
Ems Telgrafı, 547
Empreinte, polisiye roman koleksiyonu, 243

Ems (Almanya), 547
Encounter, İngilizce edebiyat dergisi, 375
Endülüs, 27
Entrepriser, özel koleksiyon, 498
Encyclopedia Britannica, 126
Encyclopédie de la Conversation, 331
Enfant au toton L', Le Bas'nın Chardin'den uyarlayarak yaptığı gravür, 472
Engadiner, Saint-Moritz'de otel, 481
Enghien, 143, 399
Ennis (İrlanda), 475, 476
ENRICI, İtalyan bisikletçi, 395
Entreprise, Amerikan ticaret gazetesi, 326
ENTREBOIS (D'), İsviçreli pacemaker, 398
EPAPHOS, Io'nun oğlu, 415
Epernay, 505
Epices ou la vengeance d'un ferronier de Louvain, 369
Epinal, 47, 77, 190, 231, 547
Epiphyllum truncatum, 391
Epiphyllum paucifolium, Macklin, 391
ERASISTRATES, İ.Ö. III. yüzyılın Yunan anatomi bilgini, 530
Erbil (Irak), 475
ERFJORD (Gunnar), 305
ERICSSON (Erik), 170
ERICSSON (Ewa), 169
ERICSSON (Sven), 169
Erindringer fra en Reise i Skotland, Plange'nin yapıtı, 77
Erindo, Kusser'in operası, 41
ESBERI, Parisli sanat eleştirmeni, 480
ESBIGNÉ (Jules Servais d'), Fransız sözlükçü, 1840-1902, 331
Escaut (Irmak), 74
Escurial, 441
ESPINGOLE (Bernabé-Vincent d'), Fransız ortaçağ uzmanı, 486
Esrarengiz Ada, Jules Verne'in romanı, 1732-1807, 45, 472
Esrarengiz Ada, L.N. Montalescot'nun manzara resmi, 472
Esrarengiz Yabancı, Mark Twain'in yapıtı, 519
ESTHER, Monpou'nun *Assuérus* adlı yapıtının kahramanı, 503
Etampes, 82
Etnoloji, 136
Etsuyu, 81
Ethopya, 76
Eudes de Chateneuf, Chateuneuf kontunun dedesi, G. Berger'nin kahramanı, 194
EUGENE DE SAVOIE-CARIGNAN (Prens Eugène, denir), Avusturyalı asker, 1663-1736, 115, 116
Eurydice, Franz Hutting'in tablosu (kişi, tablo değil), 536
EUSTACHI (Bartolomeo), İtalyan anatomi bilgini, 1510-1574, 528, 530
Everglades, 440
Evrensel Onlu Sınıflama (EOS), 242
Evrensel Sergi (1900), 451
Evreux, Saint-Taurin Kilisesi, 112
Exeter, 169
Express and Echo, Exeter'de çıkan günlük gazete, 169
FABERGÉ (Carl), Rus Sarayı mücevhercisi, 1846-1920, 257, 449
FABRE (Saturnin), Fransız aktör, 1883-1961, 539
Faenza (İtalya), 395
Fairyland, Hamburg'da müzikhol, 498
Faisons un rêve, Sacha Gueitry'nin oyunu, 539
FALCKENSKJOLD (Seneca Otto),

Danimarkalı general, 1738-1803, 238
Fas, 286, 300
FALKENHAUSEN (Max), Alınan müzikçi, 1879-1947, 218
Falaise, 32
FALLOT (Etienne-Louis-Arthur), Fransız hekim, 1850-1911, 527
Fallot Tetralojisinde Dispneik Sıkıklar, B. Dinteville'in tıp tezi, 527
FALSTAFF, William Shakespeare'in kahramanı, 526
FALSTEN (William), Amerikalı desinatör, 1873-1907, 161
Falun (İsveç), 524
FARUK, Mısır Kralı, 1920-1965, 376
FAUCIGNY-LUCINGE (Prenses), 304
FAUCILLON (Armand), servis şefi, 537, 539
FAURE (Félix), Fransa cumhurbaşkanı, 1841-1899, 190
FAVART (Charles-Simon), oyun yazarı, 1710-1792, 409
FAWCETT, Bartlebooth'un eski şoförü, 413
Fécamp, 434
FELIPE III., İspanya Krah, 1598-1621, 242
FELIPE IV., İspanya Kralı, 1621-1665, 242
FERID EBU TALIP, Mısırlı iş adamı, 376
FERNANDEL (Fernand Constandin– denir), Fransız aktör, 1903-1971, 63
FERRI (Mario, İtalyan Ferri denir), 400
Ferté-Milon, 52, 286
Feuille d'Avis de Fribourg, İsviçre gazetesi, 479
FEYDEAU (Georges), oyun yazarı, 1862-1921, 297
FICHERO, EL, bkz. Margay (Lino), 402
FIEREBRAS, efsanevi kahraman, 322
Fifi, maymun, 328
Figaro, Paris'te çıkan günlük gazete, 50
Filipinler (adalar), 415
Filistin, 76
Film and Sound, 522
Film français, 441
Financial Times, Amerikan ekonomi gazetesi, 325
FINCK (Heinrich), Alman besteci, 1445-1527, 413
FIRMIAN (Charles-Joseph– kontu), İtalyan devlet adamı, 1718-1782, 115
FISCHER (Max ve Alex), güldürü yazarları, 130
FITCHWINDER (Donald O,), Amerikalı koleksiyoncu ve ressam, 479
FITZ-JAMES, Erebus'un komutanı, 231
Fiume (İtalya), 189
FLANDERS (Gaëtan, Gate denir), yönetmen, 304
Flashing bulbs, tilt makinesi markası, 218
FLAUBERT (Gustave), Fransız romancı, 1821-1880, 631
FLEURET, Kâğıtçı, 443
FLEURY (Henry), dekoratör, 125
FLEURY, XIX. yüzyıl Fransız sözlükçüsü, 331
FLEXNER (Arnold), Amerikalı tarihçi ve yazar, 212
FLICHE, Fransız tarihçi, 281
FLOQUET (Charles), Fransız siyaset adamı, 1828-1896, 132

FLORANSA (İtalya), 527
Florida (Missouri), 460
Florida, 383
FLOURENS (Pierre), Fransız fizyolojist, 1794-1867, 128
FOGG (Phileas), Jules Verne'in kahramanı, 73
FOLLANINIO (Narcisse), şair, 323
Fontainebleau, 143
FORBES (Stanhope Alexander), İngiliz ressam, 34, 35
Forli (İtalya), 395
Formoza, 352
FORSTER (William), müzik kitapları yayıncısı, 127
FORTHRIGHT (Lady), 34, 35
Forum, Sanat dergisi, 68
FOULEROT (Geneviève), 151, 199, 226, 227, 259, 260, 266, 519
FOULEROT (Louis), 260
FOUREAU, üçüncü kat sağ taraftaki dairenin sahibi, 32
FOURIER (Charles), Fransız filozof, 1772-1837, 530
FOUR TIMES, yerli kabile şefi Sitting Bull'un karısı, 503
Fox, gemi, 231
France-Dimanche, 250
France-soir, 194
FRANCO BAHAMONDE (Francesco), İspanyol diktatör, 1892-1976, 245
FRANÇOİS (Claude), şarkıcı, 1939-1978, 241
FRANKLIN (Sir John), İngiliz kaşif, 1786-1847, 231
Franklinin Bulunması İçin Son Sefer, yapboz, 232.
Fransa, 285, 292, 308, 309, 311, 313, 315, 324, 330, 356, 359, 367, 377, 387, 395, 396, 402, 408, 412, 443, 453, 462, 463, 469, 475, 489, 498, 499, 504, 506, 521, 525
Fransa'da Kim Kimdir? 173
Fransa Tarihinin Büyük Kadınları, resimli kurutma kâğıdı, 443
Fransa ve Sömürgelerinin Yeni Haritası, L. Sommet'nin yapıtı, 237
Fransızın New York Kılavuzu, 426
Fransız Tiyatrosunun ihtişamı ve sefaleti, konferans, 539
FRANZ-JOSEPH, Avusturya imparatoru, 1830-1916, 203
FREDERICKSBURG (Viriginia), Amerikalı piyanist, 477
Free Man, The, Dublin gazetesi, 201
FREGOLİ (Leopoldo), İtalyan aktör, 1867-1936, 336
FREISCHUTZ, Melchior Aristoteles'in köpeği, 325
FRÈRE (Jean Jacques), 487-490
FRESNEL (Alice), 83, 155, 296, 299, 449
FRESNEL (Henri), 296-303, 391
FRESNEL (Ghislain), 297, 452
FREUD (Sigmund), Viyanalı psikanalist, 1856-1939, 631
Fribourg (İsviçre), 479
Fribourg and Treyer, İngiliz tütüncüler, 522
Frick (Koleksiyon), New York eski sanat müzesi, 210
FRIEDRICH-WILHELM II, Prusya Kralı, 1744-1797, 421
FRINGILLI (Kardinal), 428
Frit Sebze, bkz. Didi, 336
FROBISHER (Sir Martin), İngiliz denizci, 1535-1594, 428
FRUHINSOLIZ, Alsace'lı fıçıcı, 452
Fuidra (Mali), 261
FUGGER (Hermann), Alman iş adamı, 201, 387
FURTWANGLER (Wilhelm), Alman orkestra şefi, 1886-1954, 275

Füc, yerli kabilesi, 503
Für Elise, Ludwig van Beethoven'in yapıtı, 199

GABIN (Jean Moncorgé, Jean denir), Fransız aktör, 1904-1975, 63
Gabon, 66
GAINSBOROUGH (Thomas), İngiliz ressam, 1727-1788, 472
Galahat Society, 120
Galerie Maillard, 54
Galerie, 54, 59
GALIENUS (Claudios), Bergamah Yunan hekim, 131'e doğru-201'e doğru, 290, 300, 528, 529
GALILE (Galileo Galilei denir), İtalyan gökbilimci, 1564-1642.
GALLÉ (Emile), Fransız vitray ressamı, 1846-1904, 363
GALLIMARD, Parisli yayıncı, 339
Gand, 458
GANDHI (Mohandas Karamşand), Hintli devlet adamı, 1869-1948, 242
Gard, 176
Gascogne Gastripheres, 74
Gatseau, 189
GANNEVAL (Pierre), 305
Gardens of Heian-Kyô, Ankara'da gece kulübü, 354
Garigliano, İtalya'da ırmak, 23
GARIN DE GARLANDE, XII. yüzyıl Fransız yazarı, 486
Garua (Kamerun), 104
GAUDI Y CORNET (Antonio), İspanyol mimar, 1852-1926, 546
GAULLE (Charles-André-Joseph Maria de), devlet adamı, 1890-1970, 275
GAULTIER (Léonard), XVI yüzyıl Fransız gravürcüsü, 208
Gazette de Genève, 479
Geçmişteki Büyük Savaşlar, televizyon dizisi, 88
Gleichen Kontu, Yorick'in trajedisi, 56
Gecenin Hayvanları, Franz Hutting'in dev yontusu, 54
Gece'nin Güzelleri, René Clair'in filmi, 199
Gecenin Sonuna Yolculuk, 67
GENJI, Murasaki Şikibu'nun Genji–monogatari'sinin baş kişisi, 130
GEOFFROY-SAINT-HILAIRE, Fransız doğalbilimci, 1772-1844, 279
GÉRARD (François, baron), Fransız ressam, 1770-1837, 507
GERAUDEL, pastil üreticisi, 371
GERBAULT (Henri), 20. yüzyıl başı Fransız desinatörü, 235
GERICAULT (Théodore), Fransız ressam, 1791-1824, 237
GERMAINE, Bartlebooth'un çamaşırcısı, 311
GERONIMO, yerli kabile şefi, 502
Gerry Mulligan Far East Tour, plak, 57
GERTRUDE, Madam Morceau'nun eski aşçısı, 360
Gertrude of Wyoming, A. S. Jefferson'un yapıtı, 25
Gertrude, dağsıçanı, 441
GERVAISE, Mösyö Colomb'un kâhya kadın, 253
GESNER (Conrad), İsviçreli doğalbilimci, 1516-1565, 331
Gestalt Kuramı, 15
Geveze, Boissy'nin oyunu, 409
Geystliches Gesanbuchlein, Johann Walther'in yapıtı, 236
GIGOUX (Jean), tarih ressamı, 332
Gijon (İspanya), 28, 74
Gilbert (Adalar), 428

Gilbert Blanzy-Poure, Kalem markası, 284
Gilda, Charles Walters'un filmi, 111
GILET-BURNACHS (Florentin), 432
GILLOT, (Claude), Fransız ressam, 1673-1722, 471
Girit, 154
GIRARD (Jean-Louis), polisiye roman yazarı, 322, 325
Gironde, 452
Giselle, Adam'ın balesi, 487
Gitanes, sigara markası, 233, 378
Giysi Sarayı, Evrensel Sergi Pavyonu, 451
Gizli Fermanlar ve Düzmece Papalar Sorunu, 27
Gjoerup, Danimarka yayınevi, 536
Glasgow (İskoçya), 432
Glastonbury, İngiliz manastırı, 113
GLEICHEN (Kontu), Yorick'in kahramanı, 56
Gobi (Çölü), 290
Goblen, Halı işlemeciliği, 471
Goderville (Seine-Maritime), 225
GODIVA (Lady), 300
GOGOLAK (S.), sanat eleştirmeni, 54
GOLDBACH (Christian), Alman matematikçi, 1690-1764, 418
GOLDSTEIN (Kurt), Alman asıllı Amerikalı filozof, 530
GOLL, Alman anatomi bilgini, 458
GOMES (Estevao), XVI. yüzyıl Portekiz kaşifi, 433
GOMOKU (Fujivara), Japon iş adamı, 326
Gonderik, 113
GORMAS (François), aktör, C. Berger'nin kahramanı, 192
GORMAS (Gatien), büyükbabası, 193, 194
GORMAS (Madam), annesi, 194
GORMAS (Jean-Paul), oğlu, 194
GOTLIB, ressam, 194
GOTTLIEB (Hans), Avusturyalı yarışçı, 396
GOUGENHEIM (Marcel, Gougou denir), cazcı, 408
Goupi mains rouges, Jacques Becker'in filmi, 224
GOURGUECHON (Bertrand), 379
GOUTTMAN, Gaspard Winckler'in hocası, 52
Gökküre, Evrensel Sergi'deki bir gösteri, 451
Göldeki Kadın, Raymond Chandler'in romanı, 464
Gösterişli Süvari Geçidi, İsrâel Sylvestre'in gravürü, 46
Granada (İspanya), 51
Granbin, 301
GRANDAIR (Eleuthère de), 371
Grand Larousse Universel, Pierre Larousse'un yapıtı, 375
Grand Prix de l'Arc de Triomphe, Paul Colin'in afişi, 126
GRANPRÉ (Markisi), 371
GRASSIN (Robert, Toto denir), bisikletçi, 396
GRATIOLET (Arlette, kızlık soyadı Criola), 189, 316, 317
GRATIOLET (Emile), 101, 102, 104, 188, 207, 314, 446, 452, 523, 524
GRATIOLET (Ferdinand), 100-103, 189, 314, 315
GRATIOLET (François), 100, 101, 188, 189, 315, 329, 449, 517, 520, 523, 524
GRATIOLET (Gérard), 100, 101, 103, 104, 105, 189, 315
GRATIOLET (Hélène), bkz. Brodin, 100, 101, 315, 329, 346
GRATIOLET (Henri), 101, 314
GRATIOLET (Isabelle), 48, 79, 102,

234, 313, 316, 412, 443, 444, 445, 548
GRATIOLET (Jeanne), 524
GRATIOLET (Juste), 100, 104, 189, 255, 315, 523, 524
GRATIOLET (Louis), 104, 189, 315, 316
GRATIOLET (Marc), 100, 189, 315
GRATIOLET (Marthe), 104, 189, 315, 346, 524
GRATIOLET (Olivier), 68, 80, 82, 100, 104, 147, 151, 189, 236, 255, 256, 267, 313, 314-318, 346, 348, 444, 445, 469, 523, 524, 551
GRAVES (Ernest), Fransız sözlükçü, 1832-1891, 331
GRAZ (Steinmark), 135
GREEN (Silas), müzikhol gösterileri yapımcısı, 461
Greenhill, İngiliz okulu, 55
Green River, Amerikan üniversitesi, 340
GREGORIUS IX. (Ugoline de Segri), papa, 1145-1251, 56
Grenoble (İsère), 237, 395
GRESSIN, 226
GREUZE (Jean-Baptiste), Fransız ressam, 1725-1805, 509
GRIFALCONI (Emilio), İtalyan doğramacı, 81, 147
GRIFALCONI (Laetizia), karısı, 81, 147
GRIFALCONI (Alberto), 150, 151
GRIFALCONI (Vittorio), 150, 151, 316
GRILLNER, Kanadalı sanatçı, 533
GRIMAUD, Athos'un uşağı, A. Dumas'nın kahramanı, 407
Grimaud, 491
GRISI (Carlotta, Grisi denir), İtalyan dansçı, 1810-1899, 130, 270
Grisons (İsviçre), 485
GRODECK (Georg), Avusturyalı psikosomatikçi, 1866-1934, 530
GROMECK, tablo satıcısı, G. Berger'nin kahramanı, 193
GROMECK (Lise), karısı, 193
GROMIKO (Andrey Andreyeviç), Sovyet diplomat, 506
GRONCZ, New York belediye başkanı, 300
Groove'ler, yerli kabilesi, 503
GRUNDTVİG (Svend), İsveçli müzikçi, 218
Guadalcanal, 428
Guadelup, 237
Guam (adası), 428
Guatemala, 76
GUÉLIS (Jean), Fransız dansçı, 489
GUEMÉNOLE-LONGTGERMAIN (Astolphe dükü), 300, 301
GUÉNÉ (Louis), XVI. Lous'nin kemancısı, 525
GUÉRIN (Eugénie de), Fransız yazar, 1805-1848, 331
GUERNÉ (Louisette), 444
Guimet Müzesi, 242
GUIMOND DE LA TOUCHE (Claude), oyun yazarı, 1723-1760, 409
GUION (Louis), deniz albayı, 509
GUIRAUD (Raimond de), oyun yazarı, 1783-1803, 409
Gustav Hattı, 23
GUITAUT (Madam), 449
GUTENBERG (Johann Gensfleisch— denir), Alman matbaacı, 1400-1468, 394
GUYOMARD (Gérard), ressam ve onarıcı, 42, 484
Guyana, 431
Güney Amerika, 76, 400
Güney Yarımkürenin Gelişmesi İçin Ulusal Vakıf, 436
GYP (Sybille Gabrielle Marie-Anto-

inette de Riquetti de Mirabeau, kontes de Martel de Janville– denir), 1850-1932, 130
Güzel Sanatlar Okulu, 82

Hachette, yayınevi, 440
HACI ABDÜLAZIZ EBUBEKIR, bkz. Loorens (Carl von), 419
Haçlıların İstanbul'a Girişi, G. Defay'in Delaeroix'dan esinlenerek gerçekleştirdiği yapıt, 525
Hadriana, Atri müzesinde korunan para koleksiyonu, 210
Haendel (Georg-Friedrich), İngiliz besteci, 1685-1759, 41
Ha Gayret, Göreyim Sizi! Olivia Norvell'in rol aldığı film, 440
HAGIWARA, ressam, 54
Hainaut Bankası, 448
Hall (Almanya), 417
Halle (Belçika), 418, 476
HALLER (Bernard), Fransız Aktör, 87
HALLEY (Edmond), İngiliz astronom, 1656-1742, 519
HALLOWELL (Bobby), Adli tabip, 551
Hamamet (Tunus), 379
Hamburg, 329, 359, 458, 498
Hamilton (Labrador Irmağı), 323
Hammertown (Vancouer Adası, Kanada), 312
HAPI (Laurence), Amerikalı ressam, 534
Harbourg near Tintagel, Turner'ın suluboya resmi, 60
HARDING (Warren Gamaliel) ABD'nin 29. başkanı, 1865-1923, 301
HARDY (Alexandre), oyun yazarı, 1570-1632, 409
HARDY (Alfred), Fransız hekim, 1811-1893, 370
HARDY (Françoise), şarkıcı, 510
HARDY (Olivier Norvell), Amerikalı komedyen, 1892-1957, 40
HARDY (René), Fransız romancı, 339
HARDY (Thomas), İngiliz romancı, 1840-1928, 37
HARDY, zeytinyağı tüccarı, 296
HARDY (Madam), karısı, 466
HARGITAY, ürolog, 531
HARIRI (Ebu Muhammed el-Kasım el.), Arap şair, 1054-1122, 305
HARUN REŞID (Harun el-Reşid, abbasi halifesi, 766-809), 520
Harrow, 55
HART (Liddell), İngiliz tarihçi, 370
Hasır Şapka, Eugène Labiche'in oyunu, 515
Harvard (Massachussets), 69
Haute-Marne, 458
Haute-Provence, 299
Hautvillers Manastırı, 505
Havana (Küba), 242
HAVERCAMP (Sigebert), Hollandalı filolog ve nümizmat, 1683-1742, 116
HAWTHORNE (Nathaniel), Amerikalı romancı, 1804-1864, 428
HAYDN (Joseph), Avusturyalı besteci, 1732-1809, 127
Haydn'ın re notasıyla 70. senfonisi, 127
HAYWORTH (Rita Consino– denir), Amerikalı aktris, 111
HAZEFELD (Anton), Danimarkalı müzikçi, 1873-1942, 218
HEARST (William Randolph), Amerikalı gazeteci, 1863-1951, 323
HÉBERT (Joseph), 226
HÉBERT (Madam) , 207
HÉBERT (Paul, lakabı P.H.), 81, 148, 149, 151-153, 223, 224, 226, 348, 452

Heian-Kyo (Kyoto), 354
Heili-Heilo, Almanca şarkı, 256
HÉLÈNE, Bartlebooth'un hizmetçisi, 439, 453
HÉLIAN (Jacques), orkestra şefi, 408
HÉLIAZ (Pierre-Jakez), Breton yazar, 339
Heliopolis, 60
Helvetica Physiologica et pharmacologica Acta, 531
Hemminge & Condelle, Londra'da yağmurluk firması, 517
HÉMON (Philippe), Gilbert Berger'nin arkadaşı, 192
HENNIN (Lucette, kızlık soyadı Commine), 500
HENNIN (Robert), kartpostal satıcısı, 500
HENRI III., Fransa Kralı, 405
HENRI IV., Fransa ve Navarre Kralı, 1553-1610, 237
HENRIETTE D'ANGLET-TERRE, Orléans düşesi, 1644-1670, 258
HENRIETTE-MARIE DE FRANCE, İngiltere kraliçesi, Henri IV'ün kızı, Charles I'in karısı ve Charles II'nin annesi, 1609-1669, 434
Henriette, üç direkli gemi, 509
Heptaedra İllimited, pop gurubu, 164
HERMAN (Woody) Orkestra şefi.
Her Zaman Neşeli Olma Sanatı, J. P. Uz'un yapıtı, 331
HETZEL, editör, 390
Hieracium aurantiacium, 507
Hieracium pilosella, 507
HIERONYMUS, Stanley Blunt'un takma adı, 353
HILBERT (David), Alman matematikçi, 1862-1943, 210
HILL (W. E.), İngiliz karikatürcü, 379
Hilversum (Hollanda), 524
Hindistan, 76
Hint Okyanusu, 76
HIRSCH (Robert), Fransız aktör, 87
Historia, resimli aylık dergi, 189
HITCH (William), Mormon misyoneri, 236
HITCHCOCK (Alfred), İngiliz asıllı Amerikalı sinemacı, 407
HİTLER (Adolf), Alman devlet adamı, 1889-1945, 279, 506
Hitler'in Cezası, Echard'ın denemesi (bitmemiş), 506
Hitler'in Ölümüyle İlgili Kaynakların Eleştirel Bibliyografyası Echard'ın yapıtı, 506
HJELMSLEV (Louis), Danimarkalı dilbilimci, 1899-1965, 138
HOBSON, Fox'un yardımcısı, 231
HOCQUARD (Adhémar), 279
Hodeida (Yemen), 154
HOF (Franconia), 315
HOGUET, saatçi, 471
HOKAB EL-UAKT (Zamanın Kartalı), Berberi korsan, 274, 419-425
Hollanda, 417
HOLLIDAY (Doc), Batı Amerikalı yarı efsanevi kahraman, 460
Hollywood (California), 428
Honduras, 300
Honfleur, 434
Hong-Kong, 76
Honolulu, 51
HONORÉ (Corinne Marcion, Madam denir), 446, 449-453
HONORÉ (Honoré Marcion– denir), 446, 449-453
HOOKER, Jim, yerli kabile şefi, 503
HOOVER (Herbert Clark), ABD'nin 31. başkam, 301
Horatio, Dr. Dinteville'e ait olan bir iskelet, 370

Horby (radyo istasyonu), 524
HORNER (Yvette), akordeoncu, 161
«HORTENSE», (Samuel Horton olmuş), pop şarkıcısı, 164, 219
HORTON (Samuel, Sam denir), gitarcı ve besteci, bkz. «Hortense», 219
HORTY (Fletcher Thaddeus, Yüzbaşı denir), Paul Winther'in romanlarının baş kişisi, 92
Hôtel de l'Aveyron, 209
Hôtel Crillon, 413
HOURCADE (Madam), 61, 88, 155, 207, 233, 377, 484
Huckleberry Finn'in Maceraları, Mark Twain'in yapıtı, 519
Hudson körfezi, 141, 231
HUFFING, Amerikalı ressam, Arte Brutta ustası, 479
HUGO (Victor), Fransız yazar, 1802-1885, 81
Huixtla (Meksika), 478
Hultskamp, ardıç içkisi markası, 161
Humanité, Paris'te çıkan günlük gazete, 50
HUMBERT, XVIII. yy. sanat tarihçisi, 208
HUMBOLDT (Wilhelm-Baronu), Alman bilgin, 1767-1835, 418
HUMPHREY (Huhert Horatio), Amerikah siyaset adamı, 506
Hunlar, 113
HUTTING (Franz), Fransız-Amerikan ressamı, 53, 54, 58-60, 80, 254-257, 267, 319, 320, 321, 323-327, 374, 387, 446, 453, 479, 500, 537-544, 548
Hypnerotomachia Poliphili , 313

Irz Düşmanı Aşık, Longchamps'ın yapıtı, 409
Işıklı Saray, Evrensel Sergi'de gösteri, 451
Illustration, L', 46
Image et Son, mesleki dergi, 522
Images du monde, 189
Imperium Japonicum... Descriptum, Hadrien Roland'ın haritası, 521
I'm the Cookie, Amerikan televizyon dizisi, 302
I'm homesick for being homesick, Sam Horton'un şarkısı, 219
Incertum, P. Block'un yapıtı, 375
Incorporated Hostellerie, 473, 475
Indre, 94
Inès de Castro, Lamotte-Houdar'ın yapıtı, 409
INGRES (Jean - Auguste - Dominique), Fransız ressam, 1780-1867, 324
INNOCENTIUS II., papa (Gregoria Papareschi), 1130-1143, 27
IRON HORSE, yerli kabile şefi, 503
Isaura, 420
ISIDORE, Fresnel'in trupunda aktör, 297, 298

İVANOV (Paul), Lille'li karşılaştırmacı filolog, 305
İBN ZEYDUN (Ebu el-Velid Ahmed), İspanyol Arap şairi, 365
İcarus, edebiyat dergisi, 375
İç Patalojinin Temel Kitabı, Béhier ve Hardy'nin yapıtı, 370
Igitur, gece kulübü, 335
İhtiyar şimşek, bkz., Palınerstonz, 427
İkaria, 516
İkaria Yolculuğu, Etienne Cabet'nin yapıtı, 516
İkinci Zırhlı Tümen Marşları ve Savaş Havaları, plak, 160
İki Soytarı Nereye Gitti? süslü tabak, 291
İle-de-France, 51, 144

İle-de-France, gemi, 51
İlion (Truva, Türkiye), 475
İndonezya, 76
İngiltere, 378, 413, 475, 488, 494
İnsan nedir? Mark Twain'in yapıtı, 519
İnhakea (Mozambik), 475
International Hostellerie, 472, 475, 479, 481
İnternational Zeitschrift für Urologie, 531
İo, 415
İowa, 359, 516
İphigenia, Guimond de la Touche'un yapıtı, 409
İran, 326, 417
İran Şahı, 326
İrlanda, 475, 476
İsa, 326
İskenderiye (Mısır), 376
İskoçya, 344, 367, 379
İskoçyalılar Öfkeli, P. Winter'in polisiye romanı, 91
İspanya, 76
İstanbul, 525
İstiridye Yetiştiricisi vb. almanakları, 253
İsveç, 475-541
İsviçre, 447-475-477-488-546
İşçinin ABC'si, 254
İtalya, 395
İtalyan gölleri, 260
İyi Reçete, karikatür, 416
İwo-Jima, 428

JACQUARD (Joseph-Marie), Lyonlu mekanisyen, 238
JACQUET (B), sanat eleştirmeni, 54
JADİN (Godefroy), hayvan ressamı, 523
Jaèn (İspanya), 27, 28
JANET (Pierre), nörolog, 1859-1947, 441
Japon Bahçesi IV, Silbergelber'in suluboya resmi, 184, 382
Japonya, 326, 382, 475
JARMAN (Pete), Amerikalı politikacı, 461
JARRIER, C. Berger'nin kahramanı, 262
JARRIER (Madam), karısı, hekim, 262
JARRY (Alfred), Fransız yazar, 1873-1907, 631
Jason, Alexandre Hardy'nin oyunu, 41, 409, 410
Jason, Kusser'in operası, 41
Java, 134
Javert, Victor Hugo'nun Sefiller adlı yapıtının kahramanı, 323
Jean Racine'den Anılar, Louis Racine'in yapıtı, 448
JEFFERSON (Arthur Stanley), şarkı bestecisi, 25
JEFFERSON (Barry), bkz. Rorschash, 64
Jefferson (Missouri, ABD), 352
Jemima Creek (Florida), 102, 458
JÉRÔME (Adrien), 81, 152, 155, 206, 207, 236, 241, 242
Jinemewicz (Trim), A. Flexner'in kahramanı, 213
JOHANNOT (Tony), romantik gravürcü, 430
JOHNSON (James Louis, Jay jay denir), Amerikalı tromboncu, 372
JOSSERAND (Laurent), Lyonlu kuklacı, 451
Jouet Français, mesleki dergi, 47, 230
Journal de Tintin, çocuk yayını, 417
Journal des Voyages, 284
Journal du médecin, tıp dergisi, 234
Journal of clinical invistigation, 530
Journal of the Warburg and Courta-

uld İnstitute, The Joyeux Mousquetaires, oyuncak mağazası, 519
Jouy-en-Josas, 162
JOYCE (James Augustine Aloysius), İrlandalı romancı, 631
JUAREZ (Rosendo, Çakmakçı denir), Arjantinli gangster, 401
Juliet, Shakespeare'in kadın kahramanı, 208
Jura, 196
JURY (Paul), Fransız yazar, 36
Jutland, 225
Juventia, tuvalet ürünleri laboratuvarı, 443
Juvisy-sur-Orge, 250

Kaçina'lar, yerli kabilesi, 503
KA-E-TEN-A, yerli kabile şefi, 503
KAFKA (Franz), 1883-1924, 631
Kâğıt Oynayanlar, Paul Cézanne'ın tablosu, 385
Kahire, 286, 290
Karadeniz, 76
KARGER (S.), İsviçreli editör, 531
KAYE (Daniel David, Danny denir), Amerikalı komedyen, 194
Kaisareia, 113
Kaliforniya, 301, 380, 402, 551
Kamerun, 66, 67, 101, 102, 104
Kanada (otel), 475, 492
Kanarya (adalar), 440
Kanton (Çin), 76
Kaptan Fracasse, New York'ta Fransız lokantası, 302
Kaptan Grant'ın Çocukları, Jules Verne'in yapıtı, 45
Kara Afrika, 66, 87, 292
Kara Denizi, 76
Karaipler, 440, 473
Karasakal, siyasi ajitatör, 401
Katil Çiftçi, Polisiye roman, 244
Katil Hakimdir, L. Wargrave'un polisiye romanı, 306
Kayıtsız, Watteau'nun tablosu, 184
KEATON (Buster), Amerikalı sinemacı, 1895-1966, 63
Kedi, A. Flexner'in bir polisiye romanının kahramanı, 213
KEITH (George Elphinstone, Lord), İngiliz amiral, 60
Kek, 85
Kergueleı (Adalar), 524
Kerkenna (Tunus), 408, 409
Kıbrıs, 76
Kıpti, 185, 292
Kırda Öğle Yemeği, Manet'nın yapıtı, 59
Kırım, 183
Kırmızı Balıkların Öldürülmesi, polisiye roman, 260
Kırmızı Gözlü Berlingue kontesi, 321
Kırmızı Çizmeler, Michael Powell'ın filmi, 494
Kızıl Baron, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman havacı, 189
Kızıldeniz, 66, 76, 483
KING (Arthur), 120
KING DRİ, yerli hekim, 530
Kirby Beard, 285
Kilise Tarihi, Fliche ve Martin'in yapıtı, 281
Kimsesiz Çocuk, Hector Malot'nun romanının tiyatro uyarlaması, 299
Kisàszony (Macaristan), 331
KITCHENER (Horatio Herbert, Hortum ve Aspell Kontu), İngiliz mareşali, 1850-1916
KLAJNHOFF, bkz. Cinoc, 330
KLÉBER (Jean-Baptiste), Fransız generali, 1753-1800, 60, 142
KLÉBER, Bartlebooth'un şoförü, 39
KLEE (Paul), Alman ressamı, 479
KLEIN (Yves), sanatçı, 1928-1962, 479

KLEINHOF, Bkz. Cinoc, 330
KLINE (Franz), Amerikalı ressam, 1910-1962, 479
KLINOV, bkz. Cinoc, 330
KNICKERBOCKER (Diedrich), Beyssandre'ın takma adı, 481
KNODELWURST, Alman subayı, 148
Knock on Wood, (un grain de folie; biraz delilik), N. Panama ve M. Frank'ın filmi, 194
KODAMA, Japon ordusu başkomutanı, 497
KOHN (Félicien), afişçi, 533
KOLLIKER, Alman asıllı Amerikalı mühendis, 341
KOLOMB (Kristof), denizci, 1451-1506, 430, 432
Kolombiya, 326, 432, 433
Komor, 66
Konica, fotoğraf makinesi markası, 543
Konfuçyüs (K'ung Tru– denir), Çinli filozof, 448
Kongo (Irmak), 66, 281
Konstantin (Cezayir), 197
Konstantinopolis, 113
Ayasofya, 112, 115
Kopenhag, 117, 138
KOPERNIK, Polonyalı astronom, 1473-1543, 244
Kore, 76, 269, 352
Korfu (Yunanistan), 287, 374
Korsika, 237, 413, 453
KOSCIUSZKO (Boris), tiyatro yönetmeni, 409
Koşinşin, 237
Kovacs, 166
KOWALSKİ (Fedor), bkz. Rémi Rorschash, 64
Kötü Bir Fars, süslü tabak, 291
Krakov (Polonya), 329
Kral Wilhelm'in toprağı, 231
Kral Arthur'un Sarayında Bir Amerikalı, Mark Twain'in yapıtı, 519
KRATZER (Nicolas), XVI. yy. astronomu, 507
KRASNODAR, 182
KRAUSE (Dominique), İsabelle Gratiolet'nin sınıf arkadaşı, 444
KRAVŞNIK (Carlos), Arjantinli Havacı, 300
KRENEK (Ernst), Avusturya asıllı Amerikalı besteci, 428
KRISTINA, İsveç Kraliçesi, 1626-1689, 116
KROPOTKİN (Aleksey Nikolayeviç) Rus generali, 1848-1925, 497
KRUESI (John), Amerikalı mekanisyen, Edison'un çalışma arkadaşı, 121
Kub (haşlama), 336
Kubu bkz. Andalamlar, 134
Kuban (Batı Kafkaslar'da vadi), 182
Kubilay Han, Coloridge'in şiiri, 209
Kudüs, 112, 113
S. Silvestro Kilisesi, 112
Kuğu Gölü, Çaykovski'nin balesi, 487
KUHN, ürolog, 531
Kukla, 49
Kula, Trobrian'lıların düzenli seferleri, 435
Kupa Şövalyesi, tarot kâğıdı, 86
Kuran, 309
Kurtuba (İspanya), 425
Kurt Adam, ünlü psikanaliz olgusu, 322
KUSSER (Johann Sigismond) Alman besteci, 1660-1727, 41
KUSSER, Alman asıllı kimyacı, 41
Kuşlar, Alfred Hitchcock'un filmi, 407
Kutup Dairesi, 76
Kuveyt, 343, 473
Kuzey Afrika, 64, 76, 220, 538

Kuzey Amerika, 76, 175, 341, 473, 474
Kuzey Burnu (Cap Nord), 76
Küba, 461
Küçük Köpekli Yaşlı Kadın, 155
Küçük Dansçı, amatör filmi, 491
Küçük Guttenberg, Çocuk basımevi, 394
Küçük Dostlar, takvim, 328
Küçük Bir İngiliz Kırevinde Bir Gece, yapboz, 231
Kürklü Venüs, Sacher Masoch'un yapıtı, 375
Kwai Köprüsü, Pierre Boulle'un romanı, 441, 470
KYD (Thomas), İngiliz oyun yazarı, 1558-1594, 344
Kyoto, Suzaku tapınağı, 245
KYSARCHIUS, XVI. yy. İzlanda filologu, 331
LABICHE (Eugène), oyun yazarı, 1815-1888, 297
Laborynthus, gravür, 78
La Brigue, Courteline'in kahramanı, 285
La Brigue, Marsilya'da bir kahve patronu, 285
LACHATRE (Maurice), XIX. yy. sözlükçüsü, 331
LACOSTE (Jean-René), tenisçi, 235
LACRETELLE (Jacques de), Fransız yazarı, 209
Lady Piccollo, dişi kedi, 354
LA FAYETTE (Marie-Madeleine Pioche de la Vergne– kontesi), 257
LA FONTAINE (Jean de), Fransız fabl yazarı, 1621-1695, 375
LAFOSSE (Antoine), oyun yazarı, 1653-1708, 409
LAFUENTE (Madam), Madam de Beaumont'un temizlikçi kadını, 417, 501
La Hacquinière, Sceaux Hattında İstasyon, 487
Lahor, 242, 418
LAJOIE (François-Pierre), Kanadalı fizyolojist, 326
LAMARTINE (Alphonse de), Fransız yazarı, 1790-1869, 238
LAMBAYEQUE (Peru), 390
LAMBERT (Véronique-Elizabeth de Beaumont), 169
LAMI (Eugène), Fransız ressamı, 1800-1890, 472
LA MOTTE-HOUDAR (Antoine Houdar de la Motte– denir), 1672-1731, 409
LAMOUREUX (Robert Lamoureux, R. denir), Fransız komedyen, 539
La Muette şatosu (Paris), 147
Lancelot, sinek valesi, 206
LANDÈS (David), Amerikalı tarihçi, 69
LANE (Tom), Jokey, 300
Laon, 238
LA PEROUSE (Jean François de Galaup-kontu), denizci, 1741-1788, 237
La Ramée, A. Dumas'nın *Yirmi Yıl Sonra* adh yapıtının kahramanı, 408
LARIVE, XIX. yüzyıl Fransız sözlükçüsü, 331
La Rochelle, 105, 238
LAROUSSE (Pierre), Fransız ansiklopedicisi, 1817-1875, 188
Lascaux, 478
Las Vegas (Nevada, ABD), 499
LA TOUR (Georges Dumesnil de), Fransız ressamı, 1593-1652, 245
Launceston (Avustralya), 381
LAUREL (Arthur Stanley Jefferson, Stan denir), aktör, 1890-1965, 40, 63
Lautaret (Boğazı), 395

LAUTIER (Etienne-François de), Fransız edebiyatçı, 1736-1826, 397, 409
LAUTIER, Jean Brunier'nin pacemaker'ı, 397, 409
Laval (Mayenne), 326
LAVAL (Pierre), Siyaset adamı, 1883-1945, 315
Lavaur (Tarn), 527, 531
LAVEDAN (Henri), Fransız yazarı, 1859-1940, 130
LAVOISIER (Antoine-Laurent de), Kimyacı, 1743-1794, 418
LAWRENCE (Sir Thomas), İngiliz portre ressamı, 1769-1830, 472
LE BAILLY, editör, 237
LE BAS (Jacques-Philippe), Fransız gravürcü, 1707-1784, 472
LEBRAN-CHASTEL, Tıp fakültesi profesörü, 528, 531
LEBRUN-BRETTIL, arşivci, 433
Lebtis, Arapların İspanya'daki başkenti, 27, 28
LECOMTE, Labrador kaşifi, 323
Leçons, A. de Routisie'nin aforizmalar derlemesi, 331
Lèda, 366
LEDERER (Jacques), 36
Ledignan, 39
LEDINANT (Elizabeth), bkz. Elizabeth de Beaumont, 167
LEDUC (André), bisikletçi, 395
LEE (M.B.), Beyssandre'un takma adı, 481
LEFÈVRE, hayvan terbiyecisi, 456
LEFRANC DE POMPIGNAN (Jean-Jacques Lefranc, Pompignan markisi denir), Fransız oyun yazarı, 1709-1784, 409
LEFT HAND, yerli kabile şefi, 503
LEHAMEAU (Bernard), 189
Le Havre, 225
LEIBNIZ (Wilhelm Gottfried), Alman filozofu, 1646-1716, 305
LEIRIS (Michel), Fransız yazarı, 631
LELAND (John), XVI. yy. İngiliz bilgini Thomas Wyatt'ın dostu, 464
Leman (Gölü), 402
Le Mans, 140
LEMERCIER (Népomucène), oyun yazarı, 1771-1840, 409
LE MERIADECH (Richard), breton manzara ressamı, 102
LENART, Stayer, 398
LENCLOS (Anne, Ninon denir), 1616-1706, 444
Leningrad, Ermitaj müzesi, 477
Léo, 243
LÉONARD, Bartlebooth'un kilercisi, 142
Le Raincy, 231
Les Eyzies, 478
Les Islettes (Meuse), 52
LE SOMMELIER, Chalindrey'de editör, 458
LESPAGNOL, kimyacı, 224
Le Tréport, 434
Les Lettres Nouvelles, edebiyat dergisi, 36
Levallois, 46
LEVITT (AL), davulcu, 372
LEWIS (Jerry), Amerikalı sinemacı, 518
Leyden (Hollanda), 527
Libération, Paris'te çıkan günlük gazete, 50
LIDENBROCK (Otto), doğalbilimci, 458
Lido, Paris'te müzikhol, 499
LIE (Tryguee), Norveçli diplomat, 506
Liège (Belçika), 498
LIFAR (Serge), 300
Lili Marlene, Alman şarkısı, 256

Lille, 291
Lima (Peru), 402, 442
Lincoln Adası (Esrarengiz Ada), 390
LINDER (Gabriel Neuvielle, Max denir), Fransız aktör, 1883-1925, 63
Lime Blossum Lady, "Hortense"ın şarkısı, 220
LINHAUS, bkz. Cinoc, 330
LINHAUS (Nicolas, Nick denir), 551
LINNÉ (Carl von), İsveçli doğalbilimci, 1707-1778, 331
Lionel d'ESTE (Lionello), Ferrar ve Modena Senyörü, 141
Lirik Şiirler, J. P. Uz'un yapıtı, 331
LISZT (Franz), Macar besteci, 1811-1886, 71
LITTAU (Kont), Friedrich-Wilhelm II'nin yaveri, 422
LITTAU (Ursula von), kızı, 421
LIVINGSTONE (David), İngiliz misyoner ve Kaşifi, 1813-1873, 322
Livorno, 65
Liviry-Gargan, 487
Lizbon (Portekiz), 376
LLOYD (Harold), Amerikalı aktör, 1893-1971, 63
LOBEN (kontesi), Moritz'in eşi, 115
LODGE (Henry Cabot), Amerikalı diplomat, 506
Logaritma Cetveli, Bouvard ve Ratinet'nin yapıtı, 372
Lohengrin, Richard Wagner'in operası, 276
Loire şatoları, 287
Lola, Jacques Deny'nin filmi, 517
LOLLOBRIGIDA (Gina), İtalyan aktrisi, 199
Lolotte ou mon noviciat, Andréa de Nerciat'nın müstehcen romanı, 366
LOMONOSSOV (Mihail Vasilyeviç), Rus yazarı, 1711-1765, 331
LONDON (John Griffith, Jack denir), Amerikalı romancı, 1876-1916, 440
Londra, 316, 348, 435, 442, 489, 491, 492, 502, 522
Westminster Manastırı, 321
Ambassadors, 499
British Museum, 173
Buckingham Palace, 169
Charing Cross, 493
Court St. Martins'Lane, 127
Courtauld İnstitute, 210
Covent garden, 173, 275
Crescent gardens, 431
Hammer Hall, 502
Harley Street, 489
Haymarket, 522
Keppel Street, 173
Librairie Rolandi, Berner's Street, 172
London Bridge, 478
Paddington Station, 171
Sotheby's, 208
LONE HORN, yerli kabile şefi, 503
LONGCHAMPS (Charles de), oyun yazarı, 1768-1852, 409
Longflord Castle, 31
LONG HAIR, yerli kabile şefi, 503
LONGHI, boyacı, badanacı, 111
LONGINUS (aziz), din değiştiren centurio, 112
LOOKING GLASS, yerli kabile şefi, 503
LOORENS (Carel van), 417
LOPEZ (Aurelio), 352
LORELEI, bkz. İngeberg Stanley, 352
Lorraine, 16, 238
Los Angeles (Kaliforniya), 51
Loudun (Viyana), 345
LOUIS, Bartlebooth'larda ağır işleri gören adam, 142

LOUIS (doktor), giyotini (Louisette) bulduğu varsayılan kişi, 332
LOUIS XIII, 30, 62, 70, 93, 405, 543
LOUIS XIV, 505
LOUIS XV, 485
LOUIS XVI, 111, 130, 238, 448, 525
LOUIS XVII, 189
Louis XV döneminde Picardie 'de Sulak Boston ve Çiftçilik, P. Marquiseaux'nun tamamlanmamış üçüncü dönem tezi, 164
Louis XV'in Ağız Tadı, pastane, 47, 453
Louisville Courrier-Journal, 358
Louvain, 305
Louvet, 199, 203, 204, 254, 255, 257, 267, 415, 509, 511
Love, Maracas and Salami, Gate Flanders'in İspanyol-Fası film 304
Love's Labour Lost, William Shakespeare'in yapıtı, 521
LOWRY (Malcolm), 1909-1957, 631
LUCAS, Fresnel'in trupunda aktör, 297, 298
LUCERO, ressam G. Berger'nin kahramanı, 192
LUCETTE, Fresnel'in trupunda aktris, 297, 298
Lucques (İtalya), 322, 325
Luçon (Filipinler), 76
Lucus Asturum, Oviedo'nun eski adı, 28
LUD (Germain), Saint-Dié basımevinin kurucusu, 430
Ludovic, hamster, 441
Ludwigshafen (Almanya), 426
Lugano (İsviçre), 209
LUKASIEWICZ (Jan), Polonyalı mantıkçı, 1878-1956, 322, 326
LULLY (Jean-Baptiste), Fransız bestecisi, 1632-1687, 41, 488
LUND (İsveç), 117
Lurs (Doğu Pireneler), 238
Lusiades, Camoens'in yapıtı, 209
Lusitana, 209
LUTHER (Martin), Alman reformcusu, 1483-1546, 236
LUYNES (Charles d'Albert de), Fransız başkomutanı, 70
Lyon, 238

Mabille (Balo), 451
Macassar (İndonezya), 292
MACARTHUR (Douglas), Amerikalı general, 1880-1964, 506
Macbeth (Lady), Shakespeare'in kadın kahramanı, 208
MACKLIN (Botanikçi), 391
MACKLIN (Corbett ve Bunny), misyonerler, 392
Mâcon, 187, 238
Macondo (Kolombiya), 203
MACQUART (Pierre-Joseph), Fransız botanikçisi, 1743-1805, 331
Madagaskar, 74, 216
MADAM SANS-GÊNE (Catherine Hubscher, Mareşal Lefèbvre denir), 83
Madam Moreau'nun Hastabakıcısı, 128
Madenlerdeki ve Taşocaklarındaki Güvenlilikle İlgili Yönetmelik, 26
Madras, 76
Madrid, 221
Prado, 125
MAGNE (Antonin), bisikletçi, 395
MAGRITTE (René), Belçikalı ressam, 1898-1967, 479
MAGRON (Martin), fizyolojist, 35
Mağrurlar, Yves Allégret'nin yapıtı, 319
Mahvolan Sanat Yapıtları, Televizyon yayını, 88
Maigret, Simenon'un romanlarının kahramanı, 166
Maison de la Radio.

Maison et Jardin, dekorasyon dergisi, 68
Maison française, dekorasyon dergisi, 68
MAISONNEUVE (L. J. B. Simonnet de), tiyatro oyuncusu, 1745-1819, 409
Majunga (Madagaskar), 154
MAKAROF, Rus amirali, 497
Makedonya, 530
Malaga (İspanya), 421
Malakhitès, Morissa Schmetterling'in yapıtı, 247
Malacca (yarımadası), 76
MALEHAUT (Viviane), şarkıcı, 463
MALEVİÇ (Kazimir Serevinoviç), Rus ressamı, 1878-1935, 59
MALINOWSKİ (Bronislaw Kaspar), İngiliz etnologu, 1884-1942, 136, 137
Malleville (Mickey), *Kırmızı Balıkların Öldürülmesi*'nin kahramanı, 262
MALMAISON (la), 284
MALPIGHI (Marcello), İtalyan anatomi bilgini, 1628-1694, 527, 530
MALRAUX (André), Fransız yazar, 1901-1976, 101
Malta, 419
Mamers (Sarthe), 189
Manchester (İngiltere), 539
Manş, 275
MANDETTA (Guido, öteki adı Theo Van Schallaert, bir başka adı Jim Brown, başka?, 111, 112
Manila (Filipinler), 30
Manlius Capitolinus, Lafosse'un yapıtı, 409
MANN (Thomas), 1875-1955, 631
Mannheim (Almanya), 340
Manoir à l'envers, evrensel sergide gösteri, 451
MANS (F.H.), Hollandalı manzara ressamı, 472
MANSA (J.H.), Danimarkalı haritacı, 225
MARAT (Jean-Paul), Fransız devrimcisi, 1743-1793, 333
MARCEAU (François-Séverin Marceau-Desgraviers, François denir), Fransız generali, 1769-1796, 238
MARCHAL (Paul), 460
MARCIA (Clara, kızlık soyadı Lichtenfeld), antikacı, 48, 82, 129, 184, 185, 210, 266, 362, 363, 366, 367, 393, 501, 507, 509 548
MARCIA (David), 155, 210, 256, 362, 367, 394, 407, 410
MARCIA (Léon), sanat tarihçisi, 209, 210, 257, 367, 407, 444, 500, 551
MARCION, bkz. Honoré, 446
MARCO POLO, İtalyan Seyyah, 336
Marcoule, 167
MARCUART, bankacı, 448
MARÉCHAL (Maurice), Fransız aktörü, 87
Margarita-Teresa (Takımada), 216
Margate (İngiltere), 492
MARGAY (Lino, salyalı Lino veya Düğümkafa denir), 397
MARGUERITTE, kıta çavuşu, 197
Marianne (adaları), 428
Marigny bahçeleri, 49
Marly-le-Roi, 538
Marolles-les-Braults (Sarthe), 189
MARQUAIZE, kırtasiye, 235
MARQUEZ (Gabriel-Garcia), 631
Marquis de Carabas, Perrault'nun kahramanı, 101
MARQUISEAUX (Caroline, kızlık soyadı Echard), 82, 156, 162-164, 217, 218, 255, 548
MARQUISEAUX (baba), 164
MARQUISEAUX (Philippe), 162-

164, 217, 218, 220, 254, 267, 275, 345, 368, 505, 548
MARR (Robin), 305
Marseillaise, milli marş, 465
Marshall (Adalar), 428
Marshall McLuhan ve Üçüncü Kopernik Devrimi, Profesör Strossi'nin konferansı, 478
Marsilya, 63, 135, 237,
MARTENSEN (Johannes), Danimarkalı edebiyatçı, 536
MARTIN, tarihçi, 281
MARTIBONİ, çağdaş İtalyan sanatçısı, 454, 533
Martinik, 237
MARTINOTTI, panarşist, ajitatör, 401
Marvel Hauses Incorporated, 472
Marvel Houses International, 473
Maryland, 434
Maskat (Arabistan), 524
Maskeli Prens, 445
Masque, polisiye roman dizisi, 244
MASSINE (Léonide), Amerikalı koreograf, 494
MASSY (Albert), 395-401, 402
MASSY (Josette), 399
Mastering the Franch Art of Cookery, Henry Fresnel'in yapıtı, 302
MASTON (J. T.), yirminci yüzyıl başı İngiliz ressamı, 485
Matagassier, 282
MATHEWS (Harry), 631
Matmata (Tunus), 474
MAUPASSANT (Guy De), Fransız Yazarı, 1850-1895, 375
MAUSS (Marcel), Fransız sosyolog ve etnolog,1873-1950, 136
Mavi Çocuk (Blue Boy), Gainsborough'un yapıtı, 472
MAXIMILIAN, Meksika, İmparatoru, 1832-1867, 322
Mayence, 112
Mayenne, 360
Mazamet, 148
MAZARIN (Jules), devlet adamı, 1602-1661, 298
McAnguish Caledonian Panacea, viski markası, 289
McCORK (Faber), Amerikalı sanayici, 499
McDONALD (J. W.), mobilyacı, 461
Mc INTOSH, ürolog, 530
M'CLINTOCH (Sir Francis Leopold), İrlandalı denizci, 1829-1907, 231
McLUHAN (Marshall), Kanadalı düşünür, 478
MÉCHAİN (Pierre), Fransız astronomu, 1744-1804, 418
Medizinische System der Methodiker, Meyer-Steineg'in yapıtı, 370
Mefistofeles, 354
Meiandre (Maiandros), 545
Meksika, 302, 327, 390, 475, 478
MELAN (kontesi), 448
Melbourne (Avustralya), 427, 428,
Mélusine, 331
Mélusine'in Gözleri, A. de Routisie'nin şiirleri, 331
MELVILLE (Herman), Amerikalı yazar, 1819-1891, 631
Mêmoires d'un numismate, F. Baillarger'nin yapıtı, 458
Mêmoires d'un lutteur, Rémi Rorschash'ın yapıtı, 69
Mendil, gravür, 132
MENDOZA (Victor-Manuel), Meksikalı aktör, 319
Menoalville, 486
Mercan Deniz Savaşı, 427
Mercure de France, edebiyat dergisi, 375
Mercan Denizi, 427

Mercator, Plautus'un oyunu, 305
Merkur, Almanca edebiyat dergisi, 375
Merkür, tanrı, 415
Metinlerle Fransızca, okul kitabı, 53
Meursault, Albert Camus'nün kahramanı, 245
Meuse (ırmak), (bölge), 52
MEYER-STEINEG, tıp tarihçisi, 370
MEYSONNIER (Lazare), Mâcon'lı hekim ve simyacı, 1602-1672, 528
Mexico, 51, 322, 442
Mısır, 284, 289, 376, 418, 492, 503
Mısır'da Görülebilecek Harikaların Şahane Kitabı, 289
Miami, 460
Hialeah, 460
Burbank's Motel, 461
Monkey Jungle, 499
MICHARD (Félicien), parke cilacısı, G. Berger'nin kahramanı, 192
Michel Strogoff, Jules Verne'in romanı, 9
Michigan, 247
MİDAS, Frigya Kralı, 372
Milano (İtalya), 398
Milo (Cyclades), 154
Milwaukee (Wisconsin), 429
Mimizan (Landes), 168
Mindanao (Filipinler), 76
Mineral Art, 54, 320
Minerva, 444
Minuş, Madam Moreau'nun kedisi, 128
MIRABEAU (Honoré Gabriel Riqueti– kontu), 1749-1791, 160
Miraj (Hindistan), 475
MIRBEAU (Octave), 1848-1917, 130
Mississipi, 219
Mississipi Sunset, Sam Horton'un şarkısı, 219
Mississipi'de Hayat, M. Twain'in yapıtı, 519
MISTER MEFISTO, Henri Fresnel'in takma adı, 299
MISTINGUETT (Jeanne Bourgeois, denir), kadın şarkıcı, 1875-1956, 300
Mithridate, Jean Racine'in trajedisi (1673), 347
Mobile (Teksas), 459
Moderne Probleme im Pädiatrie, 531
Mohawsk'lar, yerli kabilesi, 503
Moka (Kuzey Yemen), 154
MOLIÈRE (Jean-Baptiste Poquelin, denir), 1622-1673, 409
MOLINET , Collège de France hocası, 323
Mombassa (Kenya), 391
Monachus tropicalis, 111
MONACO (Mario del), İtalyan tenoru, 275
Mona Lisa, Leonardo da Vinci'nin portresi, 59
MOND (Peter), Avusturyalı eski yarışçı, 396
Monde le, Fransız günlük gazetesi, 164, 382
Moçamedes (Angola), 390
MONDINO DI LUZZI, 1326'da ölen Milanolu anatomi bilgini, 313
MONDUIT ve BÉCHET, dökümcüler, 523
Monêtier-Les-Bains (Yukarı Alpler), 396
Monkey Jungle, Miami'de gece kulübü, 499
MONPOU (Hippolyte), Fransız bestecisi, 1804-1841, 503
MONROE (Norma Jean Baker, Marylin denir), Amerikalı aktris, 1926-1962, 337
MONTALESCOT (L.N.), Fransız

ressam, 1877-1933, 472
Montargis, 61, 88, 155
Montaubon, 112
Monte-Carlo, 176
Montenotte, 71
MONTGOLFIER (Joseph ve Etienne), mucitler, 238
MONTGOMERY (Al), orkestra şefi, 477
MONTESQUIEU (Charles de Secondat, de la Brede ve de baronu), Fransız filozofu, 1689-1755, 237
MONTIJO (Eugénie de), 412
Montlhéry, 368, 396
Mont Cervin, 131
Moniteur universel, 432
Montpellier, 168, 238
Montrouge, 290
MOON (Archibald), Amerikalı aktör, 323
MORANDI (Giorgio), İtalyan ressamı, 1890-1964, 479
MOREAU (Marie-Thérèse), 82, 93, 94, 101, 123, 124, 128, 133, 155, 199, 255, 345, 351, 360, 385-387, 497, 500-503, 547, 549, 552
Morel, 401
MORELLET (Benjamin), kimya laboratuvarı teknisyeni, 40-44, 47, 51, 78, 88, 152, 153, 155, 196, 198, 232, 249, 255, 257, 278, 282, 329, 381, 484, 500, 548
Moret-Sur-Loing, 488
MORGAN (Simone Roussel, Michèle, denir), Fransız aktrisi, 319
Moriane, 420
Moritanya, 300
MORITZ (Saksonya Kontu), Fransa mareşali, 1696-1750, 116, 121
MORREL D'HOAXVILLE (Arthur), XIX. yüzyıl İngiliz portre ressamı, 374
MOSCA (Fanny), soprano, 449
Moselle, 387
Moskova, 185
Motu, Yeni Gine kabilesi, 435
Moulin Rouge, Paris'de kabare, 441
MOZART (Johann Chrysostomus Wolfgang Gottlieb, Wolfgang Amadeus, denir), Avusturyalı besteci, 1756-1791, 273
MOZART (Leopold), Alman besteci, 1719-1787, 364
MOZART (Maria-Anna), Avusturyalı kadın şarkıcı, 1751-1829, 364
MÖLLER, ürolog, 530
MÖSYÖ Jourdain, Bourgeois Gentilhamme'un kahramanı, 299
Muhammet, 56
Mukden, 497
Muckanaghederanhaulia (İrlanda), 74
MULLIGAN (Gerald Joseph, Gerry denir), cazcı, 57
Murano, 72
Musa'nın Tanrısal Vekaleti, Warburton'un yapıtı, 492
Musi, Sumatra ırmağı, 135
Musoeum Odescalcum, 116
MUSSET (Alfred de), Fransız yazarı, 1810-1857, 375
MUSSORGSKIY (Modest), Rus besteci, 1839-1891, 38
MUTT R., 322

Nabeul (Tunus), 121
NABOKOV (Vladimir Vladimiroviç Nabokov- Sirin, Vladimir denir), Rus asıllı Amerikalı yazar, 1899-1976, 631
NAHUM (E.), sanat tarihçisi, 54
Namur (Belçika), 407
Nancy, 238
Nantes, 238
Nantucket (Massachussets), 141

NAPOLÉON I, Fransızların İmparatoru (bkz. Bonaparte), 547
Napoléon II (François-Charles-Joseph-Napoléon Bonaparte, Reichstadt dükü denir), Paris, 1811- Schönbrunn, (1832), 189
NAPOLÉON III, 57, 109, 245, 546
Napoli, 112
Katedral, 112
Nassau (Bahama), 215, 473
Natal (Güney Afrika), 347
Nationwide Bilge, Amerikan hiciv gazetesi, 359
Natura Renum, Blancard'ın yapıtı, 530
Naughties Milano'da gece kulübü, 499
Naxos (Cyclades), 154
Nazareth (İsrail), 51
Neauphle-le-Chateau, 491
NEBEL, Alman subayı, 148
NELSON (Horatio, vikont), İngiliz amirali, 1758-1805, 370
Nemo (Prince Dakkar, kaptan, denir), J. Verne'in kahramanı, 45, 390
Nem szükseges, hogy kilapj a hàzbol, Gabor Polos'un filmi, 518
NERCIAT (André-Robert Andréa-şövalyesi), Fransız yazarı, 366
NERON (Lucius Domitius Claudius Nero), Roma İmparatoru, 86
NERVAL (Gérard Labrunie, Gérard de- denir), Fransız yazarı, 1808-1855, 336
Nesquik, 443
Neşeli Çiftçi, geleneksel hava 524
Neşeliysen Gül, J. P. Grousset'nin cinaslar derlemesi, 518
Neuilly-sur-Seine, Pasteur lisesi, 242
NEUSIEDLER (Hans), Alman müzikçi, 526
Neuweiler (Sarre), 167
Nevada (ABD), 518
New Bedford (Massachussets), 118
Newcastle (Avustralya), 34, 35
Newcastle-upon-Tyne (Northumberland), 35
New Century Dictionary, 126
Newfoundland, 76
New İnsights in the early denominations of America, J. M. de Zaccaria'nın, Üçüncü Uluslararası Tarih Bilimleri Kongresi'nde (Edinburgh, 1887) sunduğu bildiri, 431
New Orleans (Louisiana), 119, 460
NewPort (Rhode İsland, ABD), 499
New York (NY, ABD), 300, 426, 442, 533, 536
Bouwerie, 300
Carson College, 212
Frick Koleksiyonu, 210
Rockefeller Koleksiyonu, 479
Ellis İsland, 551
Manhattan, 51
Metropolitan Opera, 301
St. Marks in the Bouwerie, 300
Wall Street, 67
New York Herald Tribune, 382
Nice, 60
NICOLAS, Parisli şarap tüccarı, 371
NICOMEDES, Bithynia Kralı, 465
NIETO (Joseph), Franz Hutting'in şoförü, 53, 156, 266, 548
NIETZSCHE (Friedrich), Alman yazarı, 1844-1900, 363
Nieuwe Courant, Utrecht'te çıkan günlük gazete, 117
NIKOLA II (Aleksandroviç), Rusya'nın son imparatoru, 1868-1918, 190
Nil, 290, 363, 418, 419
Nimes, 238

Nirvana, Berlin'de gece kulübü, 499
Nivilliers (Oise), 312
NOCHÈRE (Emilie), binanın kapıcısı, 22, 36, 43, 48
NOCHÈRE (Henri), üst çavuş, 197
NOCHÈRE (Martine), 48
Nokiba No Ogi, *Genji-monogatari*'nin kahramanı, 130
NOLT (Boris Barûq) Anversli kabalacı, 305
Norma, Bellini'nin operası, 275
Normandiya, Cassandre'ın afişi, 126
NORVELL (Eleanor), 427
NORVELL (Olivia), (Madam Rémi Rorschash), 426
Notre Dame de Paris, 348, 517
Nottingham (İngiltere), 492
Nouveau Cirque, Paris sirki, 253
Nouveau film français, mesleki dergi, 522
Nouvelle République, günlük gazete, 123
Nuh, 322, 327
Numea (yeni Kaledonya), 303, 442
Nummophylacium Reginae Christinale, Havercamp'ın yapıtı, 116
NUNGESSER (Charles), Fransız havacı, 1892-1927, 300
NUNNELEY (Charles), İrlandalı islamcı, 306
Nuremberg, 112, 244

OBERKAMPF (Christophe-Philippe), Fransız Sanayicisi, 1738-1815, 547
O'BRIEN (Barton), Yeni Zelandalı bulmaca meraklısı, 502
O'BRIEN (Bobby), 492
Ocumum Basilicum, 391
Odeon, Londra'nın banliyösünde sinema, 491
Odlar ve Şarkılar, j. P. Uz'un yapıtı, 331
Ogier, kupa valesi, 206
Okinava (Japonya), 382, 428
Oktoberfest (Münih'te bira bayramı), 441
Okyanusya, 76
Oland (İsveç), 475
OLD MAN AFRAID OF HIS HORSE, (Yerli kabile şefi), 503
Oleron (ada), 551
OLIVET (Bertrant d'), sanat eşyaları satıcısı, 448
OLIVETTI, komutan yardımcısı, 197
Olivia Fan Club of Tasmania, 428
OLLIVE (François), Marsilyalı haritacı (XVII. yy.), 373
OLMSTEAD (Olav), Norveçli coğrafyacı (XVII, yy.), 331
Onomastica, özel adlar dergisi, 434
Onyedinci yüzyıl ispanyol kilisesi sözlüğü, A. Jérôme'un yapıtı, 81
Onu Gavurotuna Yatır, P. Winther'in polisiye romanı, 91
Onsekizinci arrondissement merkez kütüphanesi, 506
Ophélia, Shakespeare'in kahramam, 208
Opera Kütüphanesi, 275, 277
Optik Sarayı, Evrensel Sergi Pavyonu, 452
Optimus Maximus, köpek, 322
Or Africain, L', Rémi Rorschash'ın romanı, 67
Oran, 422
Orange (Vaucluse), 178
Oran-Kubu, bkz. Andalamlar, 134
ORFANIK (Kont), Orestes, Alfieri'nin yapıtı, 38, 413
Organik Kimya, Polonovski ve Lespagnol'un yapıtı, 224
Oriental Sallon and Gambling House, oyun salonu, 460
Orinoco (ırmak), 431

Orlando, Arconati'nin operası, 38, 269
Orlando, (Disneyworld, ABD), 475, 477
Orléans, 112
ORLOV (Sergey İlarianoviç), Rusya elçisi, 182
ORLOV (Stepan Sergeyeviç), Kuban kasabı, 183
ORLOVA (Vera), bkz. Vera de Beaumont, 38, 39, 174, 212, 412
ORLOWSKA (Elzbieta), 48, 79, 156, 235, 249, 251, 253, 255, 256, 266, 306-309, 548, 551, 552
ORLOWSKİ (Mahmud), 310, 312
Orman Sanayicileri ve Yan Sanayicileri Meslek Birlikleri, 428
Orosmane, Voltaire'in Zaïre'-sinin kahramanı, 409
Orpheus, 322
Ortaçağda Kullanılan Fransızca ve Latince Kısaltmalar Sözlüğü, Espingole'ün yapıtı, 486
Osaka (Japonya), 475
Ostende (Belçika), 319
Otello, Verdi'nin kahramanı, 357
Othello, Shakespeare'in kahramanı, 409
OTHON, Roma imparatoru, 86
OTTEN (Reiner), haritacı, 435
Ottok (İllirya), 475
OUDRY (Jean-Baptiste), ressam ve gravürcü, 1686-1755, 235
OURAY THE ARROW, yerli kabile şefi, 503
Ouarsenis (Cezayir), 418
Ourcq (Kanalı), 52
Ovetum, Oviedo'nun eski adı, 28
Oviedo (İspanya), 28
OWEN (H.), İngiliz dinbilimcisi, 1719-1795, 331
OWEN (U. N.), İngiliz ressamı, 85
Oxford, 529
Bodleian Library, 529
Oxygénée Cusenier, sarı içki, 82
O Yeşil Şapkalı Kadınlar, Germaine Acremant'ın yapıtı, 250
Ölümsüzler, bulvar komedisi, 539
Önyargılar, Rémi Rorschash'ın kurduğu edebiyat dergisi, 67
Özgürlük, Bartholdi'nin yontusu, 523

PACKS HIS DRUM, yerli kabile şefi, 503
Pädagogisches Skizzenbuch, Paul Klee'nin yapıtı, 15
Padova, 112
PAGANEL (Jacques), Fransız coğrafyacısı, Jules Verne'in kahramanı, 209
PAILLARD (Georges), orta mesafe şampiyonu, 396
PAINLEVÉ (Paul), matematikçi ve devlet adamı, 1863-1933, 397
Palais de Chaillot sinemateği, 49
Palawan (Filipinler), 76
Palambang (Sumatra), 135
Palermo, 112
Palinsac, 168
PALISSY (Bernard), seramikçi, 1510-1590, 238
PALMERSTON (Henry Temple, üçüncü vikont), 55
PALMERSTON (Arnhem), "İhtiyar Şimşek" lakaplı Avustralyalı albay, 427
Pampa'da Gece, takvim, 328
Pan, grek tanrısı, 467
Panama, 215
Pan Mun Jon, 358
PANOFSKY (İrwing), sanat tarihçisi ve estetikçi, 210
Pantin, 124
Panaroma transatlantique, evrensel sergi'de gösteri, 452

Papa, les P'tits Bateaux, Henry Gerbault'nun yapıtı, 235
PAPIN (Denis), mucit, 1647-1714, 238
Papua, 435
PARACELSUS (Phillipus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim– denir), İsviçreli hekim ve simyacı, 1493'e doğru-1541, 528, 530
Paraguay, 268
Parana, 305
Para Yok Hizmet de Yok, karikatür, 416
Paray-le-Monial (Saône-et-Loire), 360
Parc des Princes, Paris'te stad, 396
Parçay-les-Pins (İndre-et-Loire), 308
PARADÈS (Nicolas), Arjantinli gangster, 401
Parentis (Landes), 168
Paris, 37, 38, 39, 237, 278, 286, 290, 291, 302, 311, 312, 315, 317, 323, 333, 348, 356, 357, 402, 452, 453, 458, 490, 495, 499, 502, 524, 531, 534, 535, 540, 552
Courcelles Caddesi, 156
Franklin-Roosevelt Caddesi, 49
Friedland Caddesi, 519
Grande-Armée Caddesi, 124
Maine Caddesi, 298
Messine Caddesi, 226, 287
Ternes Caddesi, 61, 149
Balard, 158
Batignolles, 158
Haussmann Bulvarı, 287
Malesherbes Bulvarı, 471
Péreire Bulvarı, 287
Saint-Germain Bulvarı, 143, 148
Saint-Michel Bulvarı, 323
Butte-aux-cailles, 158
Odéon Kavşağı, 223
Champs-Elysées, 49, 83, 207
Château-London, 280
Clichy, 158, 348
Denfert-Rochereau, 280
Ondokuzuncu arrondissement, 286
Etoile-Charles-de-Gaulle, 157
Faubourg Saint-Antoine, 94
Gare d'Orsay, 250
Saint-Lazare Garı, 157, 426
Grands Boulevards, 540
Lariboisière Hastanesi, 399
Marigny Bahçeleri, 49
Ménilmontant, 158
Montmartre, 246
Dokuzuncu arrondissement. Monceau Parkı, 49, 143, 523
Pigalle, 205
Aligre Alanı, 440
Clichy Alanı, 205, 348
Saint-Sulpice Alanı, 474
Cardinet Köprüsü, 281
Bercy Kapısı, 247
Maillot Kapısı, 336
Orléans Kapısı, 255
Picpus Kapısı, 247
Vincennes Kapısı, 408
Seine rıhtımları, 143
Le Défense, 217
Quartier Latin, 164
Acacias Sokağı, 400
Alfred de Vigny Sokağı, 288
Assomption Sokağı, 517
Bochart-de-Saron Sokağı, 319
Cardinale Sokağı, 237
Champ-de-Mars Sokağı,
Chazelles Sokağı, 22, 45, 152, 501, 523
Ciseaux Sokağı, 291
Courcelles Sokağı, 49
Cujas Sokağı, 162
Darcet Sokağı, 451
Folie-Regnault Sokağı, 451

Gay-Lussac Sokağı, 321
Jaques-Bingen Sokağı, 339
Jacop Sokağı, 371
Jadin Sokağı, 22, 45, 152
Jouffray Sokağı, 399
Legendre Sokağı, 503
Léon-Jost Sokağı, 22
Lepic Sokağı, 81, 238
Liège Sokağı, 500
Lille Sokağı, 164
Logelbach Sokağı, 46
Madrid Sokağı, 224
Mathurins Sokağı, 296
Meclis (Bourbon Sarayı), 517
Médéric Sokağı, 22
Rue de la Paix, 540
Prony Sokağı, 79, 156
Pyramides Sokağı, 155
Richelieu Sokağı, 253
Roussel Sokağı, (bkz. Léon Jost), 280
Saint-André-des-Arts Sokağı, 291
Simon-Crubellier Sokağı, 22
Sacré-coeur de Montmartre, 277
Anna de Noailles, 318
Paris'te Venedik, Evrensel Sergi'de gösteri, 452
Parisien libéré, günlük gazete, 50
Parisienne, birçok şubesi bulunan gıda mağazası, 520
Pariscop, haftalık gösteri dergisi, 407
Paris-Match, haftalık dergi, 189
PARMENTIER (Antoine-Augustin), tarımbilimci, 1737-1813, 238
Paros (Cyclades), 154
Pasarofça (Yugoslavya), 115
Pasifik Okyanusu, 301, 380, 390, 435
PASQUIER, ainé, Lenart'ın pacemaker'ı, 398
Pathé Baby, kamera, 491
Patronlar ve İşçiler, 498
PATTI (Adeline, denir), kadın şarkıcı, 1843-1919, 254
Pau (Basses Pyrénées), 237
Passepartout, J. Verne'in *Seksen Günde Devrialem*'inin kahramanı, 73
PAULIN-ALFORT (Paul Labourde, denir), oyun yazarı, 1886-1962, 283
Payute'ler, yerli kabilesi, 503
Peanuts, Charles M. Schultz'un resimli romanı, 328
Pearl Harbour (Hawai), 301
Pedagoji Enstitüsü Kütüphanesi, 281
PEDDIE, Sir John Franklin'in cerrahı, 231
PEEL (Sir Robert), İngiliz devlet adamı, 1788-1850, 55
Pelagius (Pelayo), Asturyalıların 737'de ölen kralı, 28
PELLERIN, romantik ressam (1821-1880), 131
Pemba (Tanzanya), 475, 476
Pencap, 242
Pennsylvania, gemi, 51
Pennsylvani, 461
Pensacola (Florida, ABD), 102
Pension Macadam, Tanca'da gece kulübü, 499
Pers, 478
PERCEVAL (John, Egmont– Kontu), gazeteci ve devlet adamı, 1683-1748, 55
Père-Lachaise mezarlığı, 371
PEREC, Georges, 1, 3, 4, 631
PERIGNON (dom Pierre), benedikten, 1638-1715, 505
PERON (Eva, Evita, denir), 506
Péronne (Sommne), 189
PERPIGNANI, desinatör, 525
Perros-Guirec (Côtes-du-Nord), 315
Persepolis, 478

Perthes-Lèz-Hurlus (Champagne), 314
PERTUSANO (Nicholas, Nick denir), 459
Peru, 390
PERUGINO (Pietro di Cristofero Vannucci, il-denir), İtalyan ressamı, 1445-1523, 448
PETERSEN (Carl), rehber, 231
PETIT (Roland), dansçı ve koreograf, 489
Petit Ane, Le, Paul Dukas'ın piyano parçası, 199
Petite Illustration, resimli dergi, 283
Petit Larousse Illustré, sözlük, 188
Petit-Pouce, Marquiseaux'ların kedisi, 345
Petit Robert des noms propres, sözlük, 46
PFERDLEICHTER, Todt örgütünden mühendis general, 225
PFISTER, *Pfisterhof* sanatoryumu müdürü, 210
PFLUG, Uzakdoğudaki Rus birlikleri başkomutanı, 497
Philémo et Baucis, efsanevi kahramanlar, 486
PHILIPE (Gérard), Fransız aktörü, (1922-1959), 189, 319
PHILLIPS (Felipe Solario, Sunny denir), Portekizli aktör, 304
PHUTATORIUS (Fredryk), Danimarkalı astronom, 1547-1602, 331
Phyrgialılar, 486
Picardie, 164
Pigalle'de Cinayetler, 213
Pigeon (lamba), 266
PICASSO (Pablo Ruiz y Picasso, Pablo, denir), İspanyol ressamı, 1881-1973, 479
PIERNÉ (Gabriel), Fransız besteci, 1863-1937, 477
PINCHART, katlanabilen tabure imalatçısı, 143
Pinokyo, Collodi'nin yapıtı, 299
Pin-Up, müstehcen dergi, 238
PINZON (Kardeşler, Martin Alonso, Francisco Martin ve Vincente Yanez), XVI. yüzyıl sonu İspanyol denizcileri, 431
Pip, madam Moreau'nun kedisi, 128
Piramitler (Mısır), 141
Piran (Yugoslavya), 287
PIRANDELLO (Luigi), İtalyan yazarı, 1867-1936, 36
Pireneler, 542
PISANELLO (Antonio di Puccio di Ceretto- denir), İtalyan ressamı, 1395-1455, 141
PISSARRO (Camille), Fransız ressamı, 1850-1903, 16, 229
Pithiviers (Loiret), 296
PITISCUS (Samuel), Hollandalı filolog, 1637-1717, 115
Pizzicagnoli, 469, 470
Planetarium Orrery, 320
PLASSAERT'LER, basma tüccarları, 43, 44, 235, 255, 256, 266, 275, 289, 290, 291, 292
PLASSAERT (Rémi), 198, 234, 235, 443, 548
PLATTNER (Madam), Brisbane'li daktilo (Avustralya), 428
PLAUTE (Plautus, Titus Maccius Plautus), Latin yazarı, 305
PLENGE, Danimarkalı papaz, 77
PLINIUS (Caius Plinius Secondus, Büyük denir), Romalı tabiat bilgini, 331
PLON, yayınevi, 339
Pobieda, Rus zırhlısı, 497
POE (Edgar Allan), Amerikalı yazar, 1809-1949
Point de Vue, haftalık dergi, 189
POIS, kuaför, 79

Poitou, 517
Poker Dice, Gilbert Berger'nin kedisi, 345, 463
POLLOCK (Paul Jackson), Amerikalı ressam, 1912-1956, 16, 229
Polonya, 307, 309, 312
Polonius, dağsıçanı, 441
POLONOVSKI, kimyacı, 224
Polinezya, 518
Pompei, 58, 133
Pompon ve Fifi, takvim, 328
Pontcarral, colonel d'Empire, J. Delannoy'un filmi, 224
PONIATOWSKİ (Michel, Ponia denir), siyaset adamı, 335
PONSIN, camcı ustası, *Işıklı Saray*'ın mimarı, 451
Pontarlier, 54
Pont-Audemer (Eure), 301
Pontiac, otomobil markası, 351
POPE (Alexander), İngiliz şairi,
Populaire, Etienne Cabet'nin çıkardığı gazete, 516
Portia, Shakespeare'in kadın kahramanı, 208
Port-Arthur (Lû-Shun), 352, 497
Port-aux-Princes, Sierra-Bella oteli, 402
PORTER (Guillaume), Beyssandre'ın takma adı, 481
Porthos, Alexandre Dumas'nın kahramanı, 199, 519
Port-Moresby (Yeni Gine), 435
Porto-Rico, 473
Portoroz (Yugoslavya), 287
Port-Said, 76
Portekiz, 33
PORTUS, *Suidas Sözlüğü*'nün Latincesinin editörü, 499
Porus, Kusser'in operası, 41
Potsdam, 421
Pouzzoles (İtalya), 524
POWELL (Michael), İngiliz sinemacı, 494
Pozsony (Macaristan), 41
Prag (Çekoslavakya), 112, 529
PREETORIUS (Emil), Alman ressam ve dekoratörü, 276
PRÉFLEURY (Albert), Rémi Rorschash'ın takma adı, 64
PRÉJEAN (Albert), Fransız aktörü,
Premier Rendez-Vous, 196
Preuves, edebiyat dergisi, 375,
Pré-Saint Gervais, 158
Prens ve Yoksul, Mark Twain'in yapıtı, 519
Prens Edward (adaları), 216
PRENSES PALATINE (Anne de Gonzague denir), 1616-1684, 527
PRENSES PALATINE (Charlotte-Elizabeth de Bavière– denir), 1652-1722, 331
Press and Journal, Aberdeen'de (İskoçya) çıkan günlük gazete, 432
PRICE (Roger), 631
Pride and Prejudice, Jane Austen'ın romanı, 372
PRIOU, desinatör, 374
Propriano (Korsika), 413
Proud Angels, Svend Grundtuig'in oratoryosu, 218
PROUILLOT (Léonie), 160
PROUST (Madeleine), 279
PROUST (Marcel), 1871-1922, 323
Prudence, 24 yaşındaki genç kadın , 464
Prudence'un kocası, 18 yaşında genç, 464
Prusya, 144
Psyche'nin Başdönmeleri, R. Becquerloux'nun fantezi güldürüsü, 488
PTOLEMAIOS (Klaudios), Yunan astronomu, 290
Puerto Princesa (Filipinler), 76

Punch (The), İngiliz haftalık hiciv dergisi, 231
PURKİNJE, panarşist ajitatör, 401
PUŞKIN (Aleksander Sergeyeviç), Rus şairi, 1799-1837, 369
P. ve T.'nin XVII. arrondissement' daki merkez bürosu, 156
Pyramos ve Thisbe, Kusser'in operası, 41
PYTHAGORAS (Pythagore), İ.Ö. VI. yüzyıl Yunan matematikçisi, 457

Quand J'etais petit rat, M. F. Vychiskaya'nın yapıtı, 458
QUARLI, Venedikli matbaacı aile, 112
Quaston (Madam), *Kırmızı Balıkların Öldürülmesi*'nin kahramanı, 261
Québec (Kanada), 326
QUENEAU (Raymond), 1903-1976, 5, 631
Quotidien du film, 522
Quotidien du médecin, 234

RABELAIS (François), Fransız yazar, 1494-1553), 631
RACINE (Jean), oyun yazarı, 1639-1699, 409
RACINE (Louis), Fransız yazarı, 1692-1763, 448
Racine (Wisconsin ABD), 429
Racine ve Shakespeare, Stendhal'ın yapıtı, 536
Radar, resimli dergi, 189
RADNOR (Edward Llowarc Bouverie, 5. kontu), 31
Radyoevi
RAFFIN, tıp doktoru, 527
Raguse, bkz. Dubrovnik, 287
RAINBOW (Armand Fieschi, Arthur denir), pop şarkıcısı, 164
RAIN IN THE FACE, yerli kabile şefi, 503
Rake's progress, U.N. Owen'ın suluboya resmi, 85
Rake's progress, Stravinsky'nin Hogarth'dan uyarladığı opera, 87
RAMEAU, Antoine, 23
RAMON, gangster, 402
Ramona, Tino Rossi'nin en başarılı yapıtı, 196
Rastaquère, le, binadaki bir kiracının lakabı, 453
Ramphastos vittellinus, 235
RAMSAY (Lord), 322
Rangoon (Birmanya), 138
Raskolnikov, Dostoyevski'nin kahramanı, 245
Rastignac, Honoré de Balzac'ın kahramanı, 371
RATINET , bkz. Bouvard, 372
RAY (John), İngiliz doğalbilimci, 1627-1705, 331
RAYNAUD (Fernand), müzikhol sanatçısı, 1926-1973, 160
RAZINE (Stepan Timogeyoviç-Stenka, denir), Kazak önderi 1630'a doğru-1671, 458
RAZZA, kiralık katil, 402
Reader's Digest, 50
Reading (Connecticut), 519
Réalités, resimli dergi, 189
RÉCAMIER (Jeanne-Françoise-Julie-Adélaïde Bernard, Madam), 1777-1849, 373
Reconquista, 28
REGNARD (Jean-François), oyun yazarı, 1655-1709, 217
RÉGNIER (Renaud), Dieppe okulu haritacısı, 434
Reims, katedral, 112
Remember the Alamo, torpil salar gemi, 302
Ren, ırmak, 47

Renaissane, Paris'te restoran, 540
RENAN (Ernest), Fransız yazarı, 1823-1892, 71
Renibus (de), Malpighi'nin çalışması, 530
Rennes, 238
RÉOL (Louise), 62, 191, 256, 267, 537, 540-543, 547
RÉOL (Maurice), 156, 538, 539, 547
RÉOL (Octave), 235
RESTROOM BOMBER, yerli kabile şefi, 503
Rethel, 166
Réunion (ada), 237
Re Vestiaria (De), Ruberius'un yapıtı, 331
Réveil de Vienne et Romans, yerel gazete, 465
Revue de Jazz, 372
Reyes de Taifas, 28
Rhadamniste, Crébillon'un yapıtı, 409
RHEE (Syngman), Koreli siyaset adamı, 1875-1965, 506
Ribibi, Marguerite Winckler'in kedisi, 288
RICCETTI (Max Riquet, Maximillien denir), dansçı ve koreograf, 488, 489
RICHELIEU (Armand Jean du Plessis, kardinal– dükü), 1585-1642, 298
RICHEPIN (Jean), Fransız yazarı, 1849-1926, 549
Richmond (Virginia, ABD), 45
RICHMOND (Héléna), romantik gravürcü, 375
RIMSKY-KORSAKOV (Nikolay Andreyeviç), Rus besteci, 1844-1908, 369
Ring der Nibelungen (Der), Richard Wagner'in tetralojisi, 275
Rintintin, köpek, 325
Rio de Janerio, 289, 440
Rippleson (Florida, ABD), 383
RIRI (Henri Collot, Mösyö denir), kahveci, bkz. Collot (Henri), 45, 152
ROBERT (Hubert), Fransız ressamı, 1733-1808, 525
Robinson Crusoe, Daniel de Foe'nun kahramanı, 467
Rochefort (Charente-Maritime), 238
Rochefort, Alexandre Dumas'nın kahramanı, 192, 298
Rockefeller, 479
Rodolfo, *La Bohème*'in kahramanı, 275
RODOLPHE, trapezci, 253
RODRIGO, İspanya kralı, 28
ROGERS (Ethel), Franz Hatting'in hizmetçisi, 53, 548
Roissy-en-France, 156
Roi Venceslas, le, Montmartre'da kabare, 540
ROLAND DE LA PLATIÈRE (Jean-Maris), siyaset adamı, 1734-1793, 393
ROLANDI, Londra'da kitapçı, 173
Roma, 28, 56, 290, 321, 347, 529
Campus Martius, 86
San Marco, 112
S Maria Maggiore, 112
S Maria-di Trastevero, 112
San Paolo Fuori le Mura, 112
San Pietro, 112
S Silvestro, 112
San Giovanni in Laterano, 112
Stazione Termini, 522
Vatikan, 441, 524
ROMAGNESI (Henri), romans bestecisi, 1781-1851, 332
Romainville, 124
Romance de Paris, La, 196
ROMANET, binanın yöneticisi, 469

ROMAN NOSE, yerli kabile şefi, 503
ROMANOV, Rus hanedan ailesi, 1613-1917, 372
Romans (Drôme), 465
Romanya, 183
ROMMEL (Erwin), Alman mareşali, 1891-1944, 341
RONDEAU, dökümcü ustası, 1493-1543, 331
ROOSEVELT (Franklin Delano), ABD'nin 32. başkanı, 1882-1945, 301
ROQUELAURE (Antoine-Gaston-dükü), Fransa mareşali, 1656-1738, 334
RORET, elkitapları yayıncısı, 331
RORSCHASH (Olivia, kızlık soyadı Norvell), bkz. Olivia Norvell, 369, 426-429, 440, 442, 468, 469, 481, 521, 522
RORSCHASH (Rémi), televizyon prodüktörü, 22, 32, 63- 69, 85-89, 101, 147, 151, 155, 191, 207, 253, 256, 267, 426, 428, 441, 467, 472, 481, 483, 521-522
ROSS (John), Carel von Loorens'in takma adı, 425
Rostov, 174
ROTHKO (Mark), Amerikalı ressam, 1903-1970, 479
ROTROU (Jean), oyun yazarı, 1603-1650, 409
Rotterdam, 117
ROUBAUD (Jacques), 631
Rouen, 237, 238
ROUGET DE L'ISLE (Claude-Joseph), besteci, 1760-1836, 322
ROUSSEAU (Jean-Baptiste), Fransız şairi, 1671-1741, 114
Roussel, ifrazcı, 523
ROUSSEL (Raymond), 1877-1933, 631
ROUTISIE (Albert de), Fransız yazarı, 1834-1867, 331
ROUTISIE (Irène de), kızı, 331
ROUX (Antoine), XIX. yüzyıl başı suluboya ressamı, 509
Rovigno, 287
ROWLANDS (Marty), A. Flexner'in takma adı, 213
Royal Historical Society, 430
Rodrigo, İspanya krah, 28
Romance de Paris, la, 196
Rosalindo, Shakespeare'in kahramanı, 208
Roxelane ve Mustafa, Maisomneuve'ün yapıtı, 409
RUBENIUS, Antikite tarihçisi, 331
Rubriques à Brac, Gotlib'in resimli romanı, 194
Rueil (Hauts-de-Seine), 316
Rus, bkz. Speiss (Abel), 464
RUGGIERI, fizikçi, 498
RUMFORD (Madam de), 523
Rustica, tarım dergisi, 458
Rusya, 371, 497
Rustan, İmparatorun memluklusu, 423
Rusya'dan Geri Çekilme, (1814), Meissonier'nin tablosu, 59
RUYSCH (Frederyk), Hollandalı anatomici, 527
Rüyaların Yeni Anahtarı, Henry Barret'e mal edilen yapıt, 221
RZEWUSKA (Prenses), 449

Saat ve Mücevher gereçleri için AFNOR Normları, 498
SABATA (Victor de), orkestra şefi, 276
Sables d'Or-les-Pins (Côtes-du-Nord), 478
SACHER-MASOCH (Leopold von-şövalyesi), Avusturyalı yazar, 1836-1895, 375
SADE (Donatien-Alphonse-Françoı-

is, Marquis de), Fransız yazarı, 1740-1814, 448
Safad (İsrail), 475, 477
Sahra, 539
Saint-Benoit-sur-Loire, 112
Saint-Cyr, 408
Saint-Denis, 112
Saint-Dié, 430
Sainte-Chapelle de Paris, 112
Sainte-Geneviève Kütüphanesi, 331
Saint-Germain-en-Laye, 38, 143
Sainte-Héléne, 112, 114
Saint-Jean-de-Luz, 488
Saint-Jean-de-Monts, 478
Saint-Laurent-Du-Maroni, 451
Saint-Michel, başmelek, 441
Saint-Michel tarikatı, 441
Saint-Moritz, 481
Saint-Mouezy-sur-Eon, 93, 94, 124, 388
Saint-Ouen, 48
Saint-Petersburg (Rusya), 56
Saint-Petersburg (Florida), 459
Saint-Quintin, 395, 402
Saint-Romain-du-Colbosc, 225
Saint-Trojan-D'Oléren, 315
Saint-Valéry-en-Caux, 434
SAINT-VINCENT-DE-PAUL, 1581-1660, 217
Saksonya, 308, 471
Salamanka (İspanya), 529
SALINAS-LUKASIEWICZ (Juan Maria), 326
SALINI (Léon), Madam de Beaumont'un avukatı, 167
Salmon, temizleme müessesi, 441
Salomon (adaları), 392
SAMBIN (Hugues), XVI. yüzyıl mimarı, 497
Sampang, parfüm markası, 172
SAMUEL (Henri), Victor Hugo'nun editörü, 81
Sanayi Toplumu Üzerine Onsekiz Ders, R. Aron'un denemesi, 281
SANCHEZ DEL ESTERO (Alvaro), 421
SANCTIS (G. de), İtalyan tarihçisi, 458
Sançe Panza, Cervantes'in kahramanı, 73
San Fransisco (Kaliforniya), 203
Santa Catalina, 380
Sao Paulo adası, 216
Sao Vicente burnu, (Portekiz), 376
Saraydan Kız Kaçırma, W. A. Mozart'ın operası, 213
Sarı Irmak (Huang Ho denir), 313
Sarmatialı Gelon, 33
Santa Monica (Kaliforniya), 551
Saponite, iyi temizleyici, 83
SARAFIAN (Arpad), fotoğrafçı, 533
Saratoga (NY ABD), 213
Saratogalar, yerli kabilesi, 503
Sarı Akış, S. Venter'in televizyon dizisi, 313
SAROYAN (William), Amerikalı yazar, 407
Sarre, 167
SARTRE (Jean-Paul), 510
Sartre'ın Yazıları, Contat ve Rybalka'nın yapıtı, 510
SATCH MOUTH, yerli kabile şefi (?), 503
Savoie, 62
SAXO GRAMMATICUS, Danimarkalı tarihçi, 1150'ye doğru-1206'ya doğru, 499
Saygılı Yosma, J. P. Sartre'un oyunu, 539
SCHAPSKA (Philoxanthe), besteci, 313
SCHARF-HAINISCH (Oskar), filolog, 305
SCHEMETTERLING (Morris), Amerikalı Besteci, 247

SCHLENDRIAN, Fransız generali, 67
SCHLENDRIAN, denizkabuğu tüccarı, 67
SCHLIEMANN (Heinrich), Alman arkeologu, 1822-1890, 26
SCHMITT (Florent), Fransız besteci, 1870-1958, 413
SCHNABEL (Arthur), Avusturyalı piyanist, 1882-1951, 413
SCHOENER (Johannas), XVI. yy. Alman astronomu, 244
SCHÖNBERG (Arnold), Avusturyalı besteci, 1874-1951, 38
Schroeder, Schulz'un Peanuts adlı yapıtının kahramanı, 328
SCHULTZ (Charles M.), Amerikalı desinatör, 328
SCHUMAN (Robert), Siyaset adamı, 1886-1953, 506
SCHUMANN (Clara, kızlık soyadı Wiock), 441
SCHUMANN (Robert), Alman besteci, 1810-1856, 38
SCHWANN (Madam), 43
SCHWANZENBAD HODENTHALER (Leopold-Rudolph), Avusturyalı general, 331
Science et vie, Halk için bilim dergisi, 194
SCIPION (Robert), bulmaca meraklısı, 379
SCOPAS, İ.Ö. 5. yy. Yunan heykelcisi, 160
SCORESBY (William), İngiliz denizci, 1760-1829, 331
Scotsman, The, İskoçya'da çıkan günlük gazete, 432
SCOTT (Walter), İskoçyalı yazar, 1771-1832, 546
Scottish Daily Mail, İskoçya'da çıkan günlük gazete, 432
Scrambled Eggs, köpek, 428
SCUDÉRY (Madeleine de), Fransız kadın romancı, 1607-1701, 212
Sycthia, 34
SECRÉTAN (Charles), İsviçreli Filozof, 1815-1895, 238
Seçmeler, Ernest Renan'ın yapıtı, 72
SEEN BY HER NATION, yerli kabile şefi Sitting Bull'un karısı, 503
Sefiller, 299
Segesvar, Gilbert Berger'nin tefrika romanımn kahramanı, 193
SÉGUR (Sophie Rostopchine-kontesi), Fransız yazarı, 1799-1874, 367
Seigneur de Polisy, le, Raimond de Guiraud'nun yapıtı, 409
Sekizgen, kumarhane, 400, 401
SELIM III, ok atmada dünya rekortmeni, 27
Selma (Alabama), 461
Semailles et les moissons, les, Henri Troyat'nın romanı, 172, 174
Semaine des Hopitawx, 234
Semaine du Médécin, 234
Semaine des Spectacles, 292
Semaine de Suzette, 443
Semaine médicale, 234
Semaine Théâtrale, 130, 283
Semerkand (Özbekistan), 453
Seminoller, Floridalı yerli kabilesi, 460
Senato (Luxembourg Sarayı), 517
Senegal, 237, 300
Senlis, 143
Sensations, müstehcen dergi, 238
SEPTIMUS SEVERUS (Lucius Septimius Severus Aurelius Antoninus), Roma imparatoru, 322
SEPTIMIA OCTAVILLA, Septimus Severus'un kız kardeşi, 322
SÉRÈS (Georges), bisikletçi, 396
SERGIUS SULPICIUS GALBA, praetor, 85

SERVIUS SULPICIUS GALBA, Roma imparatoru, 86
Sevilla (İspanya), 431
Sevinç, Georges Bernanos'un romanı, 486
Sèvres, Ecole Normale Supérieure, 37
Seychelles (Takım adaları), 77, 154
Seylan, 76, 378
SFORZI (Alberto), bkz. Rémi Rorschash, 64
SHAKESPEARE (William), İngiliz oyun yazarı, 1564-1616, 208, 409
SHALAKO, Amerikalı general, 100
SHANDON, İngiliz bankacı, 448
SHANDY (Gaulthier), Laurence Sterne'in kahramanı, 447
Shannon (İrlanda), 476
SHAW (J. P.), Colombia Üniversitesi eski tarih profesörü, 113
SHEARER (Moïra), İngiliz dansöz, 494
SHERIDAN (Richard Brinsley Buttler), İngiliz dramaturgu, 1751-1816, 55
Sheridan (Wyoming), 374
SHERATON (Thomas), İngiliz doğramacı, 1750-1805, 472
SHERWOOD (Emily), 436
SHERWOOD (James), 110
SHERWOOD (William), 436
SHERWOOD (Priscilla), bkz. Priscilla Bartlebooth, 438
Silbermann, Jacques de la Cretelle'in yapıtı, 209
Sidney (Avustralya), 426
Sierra de Magina (İspanya), 27
Sigimer, Alman mitolojisi kahramanı, 53
Sigismond, dağsıçanı, 441
Sihirli İğne, G. Berger, C. Coutant ve P. Hémon'un romanı, 192
SILBERSELBER, Amerikalı ressam, 184
Silver Arrow, tren, 489
Silver Glen of Alva, gemi, 215
SILVESTRE (İsraël), Fransız desinatör, 46
SIMON (Samuel), odun tüccarı ve ifrazcı, 523
SİMONE, Bartlebooth'ların mutfak hizmetçisi, 142
SIMPSON (Grégoire), 81, 275, 278, 281, 282
Sinekler, Jean Paul Sartre'un oyunu, 510
Siraküza, 112
SITTING BULL, yerli kabile şefi, 503
Siular, yerli kabilesi, 503
Siyah Dizi, polisiye roman dizisi, 464
SKRIFTER (İngeborg, Stanley'in eşi), bkz. İngeberg Stanley, 352
Skye adası (İskoçya), 379
SLAUGHTER (Grace), bkz. Grace Twinker, 301
SLEEPING RABBIT, yerli kabile şefi, 503
SLOWBURN (Joy), Bkz. Ingeborg Stanley,
Slumbering Wabash, Sam Horton'un şarkısı, 219
SMAUTF (Mortimer), Bartlebooth'un hizmetçisi, 32, 36, 41, 42, 43, 46, 47, 73-79, 142, 145, 154, 155, 196, 232, 251, 253, 266, 377, 382, 390, 391, 392, 413, 439, 482, 483, 484, 548, 551
Smeraldine, 420
Smith (Cyrus), Jules Verne'in *Esrarengiz Ada*'sının Kahramanı, 45
Snoopy, Schluz'un Peanuts'ının köpeği, 443

SOBIESKI (Ursula), Amerikalı kadın romancı, 110
Société Générale, banka, 233
Socotra, 154
SOELLI, Malezyalı rehber, 134
Soissons, 113
Soirs de Paris, hafif dergi, 238
Somme, 94
SOMNOLENTIUS, XVI. yüzyıl Boyeralı dinbilimci, 331
SONNET(L.), haritacı, 237
Son Yargı Günü, Roger Van Der Veyden'in üç parçalı tablosu, 319
Sorbonne, 125, 162, 243, 319
Sorbonne'da Mayıs 68, plak, 160
Soria (eski Castilla), 475, 476
Sottens, 524
Sovyetler Birliği, 504
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, bkz. Sovyetler Birliği, 76
Sözlük, Suidas'ın yapıtı, 499
SPADE (Jeffrey Ornette, Cat, denir), Amerikalı boksör, 212
Spalato (Split, Yugoslavya), 287
Spatenbräu, bira markası, 335
SPEISS (Abel, "Rus" denir), emekli veteriner, 464, 466
SPENCER (Herbert), İngiliz filozofu, 1820-1903, 55
SPENGLER (Oswald), Alman düşünürü, 1880-1936, 210
Spilett (Gédéon), Jules Verne'in *Esrarengiz Ada*'sının kahramanı, 45
STAEL (Nicolas de), ressam, 1914-1955, 479
Stalingrad (bugün Volvograd, SSCB), 80
Stalingrad Kahramanları Nişanı, 80
St. Johns, 76
STAMPFLI, İsviçreli stayer, 398
STANLEY, Sir John Franklin'in cerrahı, 231
STANLEY (Blunt), 352
STANLEY (İngeborg, kızlık soyadı Skriffer), 352, 353, 356, 357
Stanley's Delight, viski markası, 505
STEFANI (L), 305
STEFENSSON (Michael), Harvard Üniversitesi dekam, 120, 121, 122
STEINER, çalgı yapımcısı aile, 444
STELLA (Frank), Amerikalı sanatçı, 479
STENDHAL (Henri Boyle, denir), Fransız yazarı, 1783-1842, 409
Stephanotis, Yunan gemisi, 400
STERNE (Laurence), İngiliz romancı, 1713-1768, 631
STICKLEHAVEN (Devon, İngiltere), 169
Stockholm (İsveç), 499
Stone's Hill (Florida, ABD), 460
Storia dei Romani, G. de Sanctis'in yapıtı, 458
STRABON, İ.Ö. I. yy. Yunan coğrafyacısı, 290
Strasbourg, 430
STRAVİNSKİ (İgor Feodoroviç), Amerikalı besteci, 1882-1971, 86
STROSSI, Clermont-Ferrand Üniversitesinde profesör, 477
Structura Renum, Rigaud de Dinteville'in yapıtı, 527, 531
Structura et Usu Renum, Bellini'nin yapıtı, 530
STRUVE, Rusya elçisi, 458
Stuartların Aşk Hayatı, 93
STURGEON (Théodore), Amerikalı romancı, 631
Stuttgart (Almanya), 31, 441
Suçlar ve Cezalar, Beccaria'nın yapıtı, 118
Suçsuz Gezginler, Mark Twain'in yapıtı, 519
SUETONIUS (Caius Suetonius-

Tranquillus) Latin biyografi yazarı, 70'e doğru-128'e doğru, 87
SUIDAS, X. yy. Yunan Sözlükçüsü (Varsayımsal), 499
Suite Sérielle 94, Octave Coppel'in yapıtı, 394
SUMMERHILL (Christopher Willoughby), 449
Sumatra, 134, 136
Sur le clivage pyramidal des albâtres et des gypses, O. Lidenbrock'un yapıtı, 458
Susquehanna Mammy, Sam Horton'un şarkısı, 219
SUTTON (Jane), 55, 56, 79, 81, 251, 266, 441, 468, 522, 548, 552
Suvarof, aşçıbaşı, 336
Suriye, 249, 250
Südetler, 341
Süleyman, Kléber'in katili, 60
Süveyş, 126
SWEDENBORG (Emmanuel), İsveçli teozof, 1688-1772, 353
Swetham (Massachusetts) (Fitchwinder Vakfı), 479
Sylvander, Beyssandre'ın takma adı, 481
Sylwia, i imne opowiadania, Ateş Kızları'nın polcası, 312
Syrinx, nymphea, 467
Szinowez, bkz. Cinoc, 330
Szczyrk (Krakov Valiliği, Polonya), 329

Şam, 249, 250
Ümeyye Camisi, 251
Şanghay, 337
Şanghaylı Kadın, 337
Şark Ekspresi, tren, 195
Şark Ekspresi Cinayeti, Agatha Christie'nin polisiye romanı, 195
ŞARLO (Charles Spencer, Charlie Chaplin denir), Amerikalı aktör, 1889-1977, 378
ŞEHRİYAR, Sultan, 365
Şeref Madalyası, 352
Şeytan, tarot kâğıdı, 35, 47, 354, 356, 357, 359, 393
Şeytan Halkaları, Türk oyunu, 47
Şili, 74
Şira Nemi (Beyaz Dalga) bkz. Üç Özgür Adam, 30
Şiraz (İran), 393
Şirikaşuvalar, yerli kabilesi, 503
Şu Küpün Onaltıncı Kenarı, televizyon filmi, 32, 86

Tabanları Önünde Adam, Vladislav'ın kolektif yapıtı, 534
Tabarka (Tunus), 219
Tableau des riches inventions..... F. Béroalde de Verville'in yapıtı, 313
Tahiti, 442
Takaungu (Kenya), 391
Takla, gravür, 457
Tallahassae (Florida), 459
TALMA (François-Joseph), aktör, 1763-1826, 409
Tampa (Florida), 460
Tanca, 499, 524
Tanganika, 66
Tangerine Dream, Paris'te kabare, 540
Tarawa, 428
Tarbes, 65
Tarragone
Tarzan, E. R. Burroughs'un kahramanı, 111
TASKERSON (Hambo), İsveçli filolog, 138
Tasmanya, 381, 428
TASSIN (René-Prosper), benediktin bilgini, 1697-1777, 486
TAUSCHNITZ, İngiliz editör, 372
TAVERNIER (Jean-Baptiste),

Fransız gezgini, 1605 - 1689, 212
Tavernier ve Chardin'in Yolculukları, Arnold Flexner'in tezi, 212
Tavukların Dişleri Çıktığı Zaman, Blanchard'ın karikatürü, 132
TAZO-KATSURA (General-vikont), Japonya başbakanı, 497
TEBALDI (Renata), şarkıcı, 275
Tempesta di More, Vivaldi'nin mi bemol majör op. 8. 5 numaralı konçertosu, 160
Technicien du film, mesleki dergi, 522
TEMPLE (Shirley), Amerikalı aktris, 426
Terror, gemi, 231
Tessin, 209
THADDEUS (Ludwig), Alman asıllı Amerikalı fizikçi, 341
Thames, 492
Théâtre des Champs-Elysées, 207
Théâtre de la cité, bkz. *Théâtre Sarah Bernard*, 510
Théâtre de l'Odéon, 283, 311
Théâtre du Petit-Monde, 490
Théâtre de la Porte-Saint Martin, 298
Théâtre Sarah-Bernhard, 510
The Miner et les débuts du Labour, IrwinWall, 458
The Seventh Crack Shot of Saratoga, (Flexner)'in polisiye romanı, 213
The Donkey in Trousers, Londra'da pub, 494
The Greens, Londra'da pub, 494
The Star, Beyrut'ta gece kulübü, 59
THIERARCH (Estelle), saksofoncu, 533
THIERS (Louis-Adolphe), siyaset adamı, 1797-1877, 242
THOMAS, Bartlebooth'ların uşağı, 142
Thomas Kyd's Imperial Mixture, viski markası, 344
Thonon-les-Bains, 282
THORDWALDSSON, Norveçli ressam, 161
THOREZ (Maurice), siyaset adamı, 1900-1964, 506
Thorn (Torun, Polonya), 235
Three Free Men, The, bkz. Üç Özgür Adam, 30
Thuburbo Majus (Tunus), 267, 320
Tıp Akademisi, 528
Tıp Basını, 527
T'ien-Tsin, 322, 325
Tierra del Fuego, 215, 326
TIETJEN (Heinz), opera yönetmeni, 276
Tilki ve Leylek (aynen), Oudry'nin gravürü, 235
Times, The, Londra'da günlük gazete, 382, 432
Time Magazine, Amerikan haftalık dergisi, 441
Tintin, Hergé'nin kahramanı, 417
Titania, Shakespeare'in kadın kahramanı, 208
TITO (Josip Broz, denir), Yugoslav devlet adamı, 506
TITORELLI, İtalyan stilisti, 386
Todt (Örgüt), 225
TOGO, Japon amirali, 497
Tokay, 187
Tom Amca'nın Kulübesi, Herriet Beecher Stowe'un yapıtı, 1852, 49
Tom Sawyer'in Maceraları, Mark Twain'in yapıtı, 519
TONE (Theobald Wolfe), İrlandalı devrimci, 1763-1798, 418
Tonkin, 335
TOOTEN (H. M.), Amerikalı antropolog, 317
Topaç, E. de Dinteville'in valsi, 71
Torah, 457
Torino, 112

Torquay (Devon), 176
TORTOSA (Diego), İspanyol Verbalist ekol ressamı, 533
TORTOSI (Fabricio), 1920'li yılların İtalyan stilisti, 104
Toulon, 527
Toulouse, 112
Saint-Sernin Kilisesi, 112
TOUSTIN (Charles-François), bendiktin bilgini, 1700-1754, 486
Trabzon (Türkiye), 484
Tractatio de Renibus, Eustachio'nun yapıtı, 530
Trafalgar, 419
Transilvanya, 235
Trapezler, pop gurubu, 164
TRAPP (Organ), hiperrealist Amerikan ressamı, 374
Traviata, Verdi'nin operası, 276
Travels in Baltistân, P.O. Box'un yapıtı, 458
TRÉNET (Charles), 337
TRÉVINS (Madam), 93
TRÉVINS (Adélaïde), Madam Trévins'in hayali yeğeni, 498, 499, 500
TRÉVINS (Arlette, Commine'in eşi), Madam Trévins'in kız kardeşi, 500
TRÉVINS (Daniel), Madam Trévins'in hayalı kardeşi, 498
TRÉVINS (Marie-Thérèse), Madam Trévins'in hayali yeğeni, 498
TRÉVINS (Noëlle), Madam Trévins'in hayali yeğeni, 499
TRÉVINS (Odile), Madam Trévins'in hayali yeğeni, 499
TRÉVINS (Roseline), Madam Trévins'in hayali yeğeni, 499
Trévins Kız Kardeşlerin Yaşamı, Durand-Taillefer'in (Madam Trévins) yapıtı, 498
TRÉVOUX (Ain), 130
Tribune Médicale, 234
Trieste, 287
Triptolemos, VII. Yüzyıl Yunan dilcisi, 331
TRISTAN DA CUNHA, 216
TROÇKI (Leo Davidoviç Bronstein-Leon, denir), 182
Troides allotei, 110
TROQUET, mantardan küçük adamlar üreticisi, 83, 236, 275
Trout (Kanada), 475, 476
TROYAN, kitapçı, 81, 235, 238, 275, 281
TROYAT (Henri), Fransız romancı, 172
Tromsö (Norveç), 524
Ts'ing, Çin hanedanı, 208
TS'UI PEN, Çinli filozof, 305
TUNNEY (James Joseph-Gene denir), Amerikalı boksör, 212
Türkiye Sokağı, 310
Tunus, 311
TURNER (Joseph Mallord William), İngiliz ressamı, 1775-1851, 60
Türk Hamamı, İngres'in yapıtı, 60
Türkiye, 76, 354, 475, 484
Türk Marşı, W. A. Mozart'ın yapıtı, 199
TV News, Amerikan televizyon dergisi, 522
TWAIN (Saumel Langhorne Clemens-Mark denir), Amerikalı yazar, 1835-1910, 518
Twelve Tones, Newport'da kulüp, 499
Twinker (Grace-Twinkie denir), 300
Tyr, 415

U (Carolina adaları), 74
Uargla (Cezayir), 559
Uçurumda, Pirandello'nun hikâyesi, 36
Ulanbatur (Moğolistan), 290

Ulusal Ormancılar Oduncular Sendikası, (Avustralya), 428
Ulverston (Lancashire), 110
Umetnost, Yugoslav sanat dergisi, 211
UNESCO, 468
Unicorn and Castle, Londra Çevresinde Pub, 491
Untersuchungen über dem taufe Amerikas, Zapfenschuppe'nin konferansı, 430
Unutulmaz Viyana, Olivia Norvell'in rol aldığı turistik film, 441
Urbana (Illinois), 321
Urbino, 276
Uşaklar, açık saçık gravür, 131
UŞIDA, Japon mühendis, 225
Usta Hırsız, Hieronymus Bosch'un tablosu, 38
UTHERPANDRAGON, Kral, 55
Utrecht, 117, 118, 121
St.-Jérôme Koleji, 115
Museum van Oudheden, 117
Utsusemi, Genji Monogatari'nin kahramanı, 130
UZ (J. P.), Alman şairi, 1720-1796, 331
Uzakdoğu, 290, 497

Üç Çavuş Sendromu, 197
Üç Özgür Adam, tarikat, 30
Ünlü Bouillabaisse (Paris'te bir restoran), 253
VALBONNE, şarkı bestecisi, 463
Valdrade, 260
Valence, 178
Valencias, 486
VALÈNE (Serge), 36, 37, 43, 46, 47, 48, 52, 60, 68, 76, 82, 143-145, 149, 151, 154, 155, 205-207, 233, 242, 250, 253, 256, 257, 258, 283, 285, 286, 287, 329, 439, 449, 524, 551, 552
Valet d'auberge, Le, Le Bas'nın Chardin'den esinlenerek gerçekleştirdiği gravür, 472
Valjean (Jean), Victor Hugo'nun *Sefiller*'inin kahramanı, 323
VALLOTON (Félix), Fransız ressamı, 1865-1925, 449
Valpolicella, İtalyan şarabı, 464
Valteline, İsviçre vadisi, 477
VAN DEEKT (Jakob), bkz. Guido Mandetta, 117
VAN DERCKX (Leo), Bariton, 533
VANDERSTUYFT (Léon), bisikletçi, 396
VAN DER WEYDEN (Rogier de la Pasture), Flaman ressamı, 1400-1464, 319
VAN EFFEN (Juste), 116
VAN HOUTEN, 83
VAN SCHALLAERT (Theo), bkz. Guido Mandetta, 117
VAN SLYKE, ürolog, 530
Vanzi (Gabriella), Pirandello'nun kahramanı, 227
Variety, Amerikan dergisi, 219
Varşova, 308, 312, 326, 333
VASARELY (Victor), Fransız ressamı, 70
Vassieux-en-Vercors, 140
Vechten (Hollanda), 117
Veine, La, binicilik dergisi, 209
Vel d'Hiver, 396
VELLA (Turinois), Torinolu XIX. yüzyıl fizyolojisti, 35
Vence, 476, 477
Venceslas, Rotrou'nun trajedisi, 409
Vendôme Sütunu, 523
Vendredi, haftalık dergi, 242
Venedik, 56
Apostoli, 112
Büyük Kanal, 199
Venezuela, 300
Venedikli Kadın, tablo, 131

Vengeance du Triangle, Le, Florence Ballard'ın polisiye romanı, 130
VENTER (Stewart), televizyon yapımcısı, 313
VENTURA (Ray), orkestra şefi, 408
Venüs, tanrıça, 471
Vera, fahişe, 38, 168,
VERCINGÉTORIX, Galyalı önder, 72'ye doğru-238
VERDI (Giuseppe), 1813-1901, 298
Verdun, 286
Verein für musikalische Privataufführung, 38
Vergi Hukuku, 60
VERMEER (Jan-Delft'li Vermeer denir), Hollandalı ressam, 1632-1675, 16
VERMOT, Almanakçı, 59
Vermot almanağı, 50
VERNE (Jules), 1828-1905, 336
Verona (İtalya), 151
VERRAZANO (Giovanni da), İtalyan denizci, 1495-1528, 433
Verrières-le-Buisson (Essonne), 155
Versailles, 57, 111, 143, 490
Hoche Lisesi, 490
Veridicque Hystoire de Philemo et Bauci, Garin de Garlande'ın yapıtı, 486
VESALE (André), Flaman anatomi bilgini, 1514-1564, 528
Vespa, Motosiklet markası, 522
Vézelay, 112
Vezelize, 100
Vicarius, 331
Victoire, 252
Vichy, 498
VICTOR IV., düzmece papa (1138), 27
Victoria Cross, 427
Vienna School and Family, Hôtel Vierzon, 315
Villa d'Ouest, Paris kabaresi, 337, 540
VILLART (Adrien), 421
Vincennes, 247
Vinteuil, *Yitik Zamanın Peşinde* adlı yapıtın kahramanı, 323
Viola, Shakespeare'in kadın kahramanı, 208
Vire, 463
Vita Brevis Helenae, Arnaud de Chemillé'nin yapıtı, 112
VITRY (Nicolas de l'Hospital-Markisi), Fransa mareşali, 1581-1644, 70
Vitamix, 463
VIVALDI (Antonio), İtalyan besteci, 1678-1741, 160, 477
Viyana (Avusturya), 38, 112
VLADISLAV, sanatçı, 534
Vokabülerinizi Zenginleştirin,
VOLLARD (Ambroise), tablo satıcısı, 1868-1939, 449
VOLTAIRE (François-Marie Arouet, denir), 1694-1778, 409
VOLTIMAND (Anne, kızlık soyadı Winckler), 23
VOLTIMOND (Cyrille), 286
VOLTIMAND (Grégoire), 23
Vosges, 238
VOUDZOÏ (Luigi, Poldev prensi), 156
VUILLERME, kuklacı, 451
VYCHISKAVA (Maria Feodorovna), Rus asıllı Amerikalı dansçı, 458
Wachenheimer Oberstnest, Rhin şarabı, 344
WAINEWRIGHT, XVIII. yüzyıl ressam ve koleksiyoncusu, 472

WAJDA (Andrzej), Polonyalı sinemacı, 184
Waldemar, polis müfettişi, *Kırmızı Balıkların Öldürülmesi*'nin kahramanı, 261, 263
WALDSEEMÜLLER (Martin-Plaromylus, denir), Alman haritacı, 430
WALL (Irwin), Amerikalı tarihçi, 458
WALL (Melzack), boks şampiyonu, 502
WALLACE (Edgar), İngiliz romancı, 1875-1932, 130
WALTHER (Johann), Protestan Alman bestecisi, 1496-1570, 236
WALTHOUR, XX. yüzyıl başı Amerikan bisikletçisi, 396
WAMBST (Georges), bisikletçi, 396
Wanderers, The, George Bretzla'nın romanı, 142
WARBURTON (William), İngiliz edebiyatçısı ve papazı, 1698-1779, 492
WARE (Robert), Westminster papazı, 320
WARGRAVE (Lawrence), polisiye roman yazarı, 306
WASHINGTON (DC, ABD), 342
Wasps, The, pop gurubu, 219
WATTEAU (Antoine), Fransız ressamı, (1684-1721), 184
Weddel Denizi, 215
Whatman, Kâğıt markası, 42
What's on in London, haftalık gösteri dergisi, 441
WEEDS, Ericcson'ların hizmetçi kadını, 170
WEHSAL, Alman asıllı Amerikalı kimyacı, 340, 341, 342, 343
WEISS (Enrich), bkz. Beyssandre, 481
WELLES (Orson), sinemacı, 323
WHITE HORSE, yerli kabile şefi, 503
WHITE MAN RUNS HIM, yerli kabile şefi, 503
WHITMER (John), polisiye roman yazarı, 100
WILHELM I, Almanya imparatoru, 1797-1888, 231
WILKER (Michel), Kanadalı armatör, 499
WILLIAM III, Orange-Nassau'lu; Hollanda Stathouder'ı, 323
Winchester (komiser), G. Berger'nin kahramanı, 193, 194
WINCKLER (Gaspard), 22, 23, 24, 36, 41, 43, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 61, 68, 76, 88, 141, 145, 146, 153-155, 196, 231-233, 241, 252, 255, 266, 283-287, 389, 437, 438, 483, 548
WINCKLER (Marguerite), 155, 232, 233, 271, 283, 285, 286, 329, 346, 378-382, 400
Winnipeg (Kanada), 141
WINTHER (Paul), polisiye roman yazarı, 91
WİRZ (H.), ürolog, 531
Wittenberg, 236
WITTGENSTEIN (Ludwig Josef), İngiliz mantıkçı, 1889-1951, 210
WOLF (Hugo), Avusturyalı besteci, 1860-1903, 38
WOLF (Jérôme), Alman bilgini, 1516-1581, 499
WOLFE (Nero), Rex Stout'un romanlarının kahramanı, 322
Woods Hole (Massachussets), 393
Worms, 112

Wozzeck, Alban Berg'in operası, 189, 551
WYNNE, müzikçi, 127
Wyoming (ABD), 374

XANADU, 209
XÉRES, 336
Xerus capensis, 392
Xerus getelus, 392
Yabancı, Albert Camus'nün yapıtı, 245
Yağmurluklu Adam, P. Winther'in polisiye romanı, 91
Yaki, büyücü, 221
Yalancı Pehlivan, 297
Yalta, 506
YAMAMOTO, Japon amirali, 497
Yazgının Gücü, melodram, 298
YASON, Yerli Kabile Şefi, 503
Yaz Resimleri, takvim, 328
Ye Olde Irish Coffee House, Paris lokantası, 319
Yehova Şahitleri, dinsel tarikat, 222
Yeni Gine, 435
Yeni Güney Galler, 35
Yeni Kaledonya, 155, 237
Yeni Zelanda, 74, 436
Yenisey, Rusya'da ırmak, 76
Yerken İçen Çorbasını, 38
Yeşil Otlaklar, 49
Yeşil Giysi, Flers ve Caillavet'nin komedisi, 539
Yıldızlar Bahçesindeki O Altın Orak, P. Schapska'nın Victor Hugo'nun Booz Uykuda'sından uyarladığı oda operası, 313
Yirmi Yıl Sonra, Alexandre Dumas'nın romanı, 407
Yitik Hırslar, Paulin-Alfort'un oyunu, 283
Yo No Kami, Genji'nin roman kahramanı, 130
Yolande, Armand Faucillon'un sekreteri, 539, 541
Yorick, İngiliz dramaturgu, 56
YOŞIMITSU (Aşikage), 30
YOUNG MAN AFRAID OF HIS HORSE, Yerli kabile şefi, 503
Yucatan, 111
Yugoslavya, 543
Yukarı Bubancida, 101, 102
Yukarı Bubancida Maden Şirketi, 102
Yukarı Dogon, 515
Yukarı Dogon Demiryolu Şirketi, 515
Yunanistan, 475
Yurttaş Kane, O. Welles'in filmi, 323

ZACCARIA (Juan Maria de), İspanyol arşivci, 431
Zaforas (Cyclades), 154
Zaïre, Voltaire'in yapıtı, 409
Zanzibar, 67
ZAPPENSCHUPPE, Strasbourg Üniversitesinde profesör, 430
ZAZUA, Göbek dansı yapan kadın, 540
ZEİTGEBER (Oswald), *Kırmızı Balıkların Öldürülmesi*'nin kahramanı, 261, 262
ZEITGEBER (Madam), karısı, 261, 262
Zeitschrift für minerologie une Kristallgraphie, 458
Zenon (Didimalı), 323
Zerdüşt, 323, 325
Zelanda, 74
Zeus, 486
ZGHAL (Abdülkadir), Tunuslu etnolog, 69

ZIMMERWALD, Avusturyalı general, 331
ZOLA (Emile), Fransız yazarı, 1840-1902, 334
***Zorluklar içinde*, Mark Twain'in yapıtı, 519**
ZORZI DE CASTELFRANCO, Ortaçağ İtalyan anatomisti, 313
Zürich, 473
ZÜRN (Unica), Alman ressam ve yazarı, 631
ZWINDEYN, kaşif, 102

kronolojik noktalar

1833

James Sherwood'un doğumu.

1856

Kontes de Beaumont'un doğumu.
Corinne Marcion'un doğumu.

1870

Grace Twinker'in doğumu.
Sherwoods göğüs yumuşatıcı şekerlerinin başarısı.

1871

Corinne Marcion'un Paris'e yerleşmesi.

1875

Simon-Crubellier Sokağı'nın parsellenmesinin başlangıcı.

1876

Fernand de Beaumont'un doğumu.

1885

Lubin Auzère'in binanın yapımını bitirmesi.

1887

Uluslararası tarih bilimleri üçüncü kongresi.

1891

"İsa'nın Çilesi Kabı"nın Utrecht Eski Eserler Müzesi'nden çalınması.

1892

Marie-Thérèse Moreau'nun doğumu.

1896

James Sherwood'un "İsa'nın Çilesi Kabı"nı satın alması.

1898

Arjantin'de bir kalpazan şebekesinin tutuklanması.

1900

Corinne ve Honoré Marcion'un uluslararası sergide karşılaşmaları.
James Sherwood'un ölümü.
Vera Orlova'nın doğumu.
Cinoc'un doğumu.
Percival Bartlebooth'un doğumu.

1902

Léon Marcia'nın doğumu.

1903

Caruso'nun Metropolitan Opera'da ilk kez sahneye çıkışı.

1904

16 Haziran: Bloom's Day.
Albert Massy'nin doğumu.

1909

Marcel Appenzzell'in doğumu.

1910

Gaspard Winckler'in doğumu.

1911

Marguerite'in doğumu.
21 Ocak: panarşist önderlerin tutuklanması.

1914

26 Eylül: Olivier Gratiolet'nin Perthès-lez-Hurlus'de ölümü.

1916

Hervé Nochère'in doğumu.

1917

Clara Lichtenfeld'in doğumu.

Juste Gratiolet'nin Ölümü.

19 Mayıs: Augustus B. Clifford ve Bernard Lehameau'nun, genel karargâhlarının bombalanması sırasında sağ kollarım yitirmeleri.

1918

Orlov ailesinin tüm erkek üyelerinin öldürülmesi; Vera Orlova ve annesinin Kırım'a, oradan da Viyana'ya kaçmaları.

1919

Rémi Rorschash'ın çeşitli adlar altında müzikhol dünyasına girme girişimleri.

Mösyö Hardy'nin Paris'te bir restoran açması ve Henri Fresnel'i ahçı olarak tutması.

Ekim: Serge Valène'in Simon-Crubellier Sokağı'na taşınması.

1920

Olivier Gratiolet'nin doğumu.

Cyrille Altamont'un doğumu.

Yukarı Bubancida madenlerinin işletmeye geçmesi.

1922

Gaspard Winckler'in Gouttman'ın yanında çıraklığa başlaması.

1923

8 Mayıs: Ferdinand Gratiolet'nin Garoua'ya gidişi.

Léon Marcia'nın hastalanması.

1924

Henri Fresnel'in Alice'le evlenmesi.

Albert Massy'nin İtalya, daha sonra da Fransa Turu'na katılması.

Temmuz: Adrien Jérôme'un tarih agrejesi olması; Pasteur lisesine atanması, ekimde Simon-Crubellier Sokağı'na taşınması.

1925

Paul Hébert'in doğumu.

Binaya asansör konması.

Bartlebooth'un suluboya dersleri almaya başlaması.

15 Ekim: Massy'nin saate karşı yarışta motosiklet arkasında dünya rekorunu kırması ama bu rekorun otoritelerce kabul edilmemesi; 14 Kasım'daki ikinci girişiminde başarısızlığa uğraması.

24 Aralık: Danglars'larda yangın.

1926

3 Ocak: Danglars'ların birden bire ortadan kaybolmaları. Bir hafta sonra İsviçre sınırında tutuklanmaları.

Fernand Gratiolet'nin Afrika'dan dönüşte bir egzotik dericilik şirketi kurması.

Jean Richepin'in Pfisterhof'daki konferansı.

26 kasım: Fernand de Beaumont'un Vera Orlova'yla evlenmesi.

1927

Pfisterhof pansiyonerlerinin Léon Marcia'nın öğrenim yapmasına olanak sağlamak üzere dayanışma içine girmeleri.

1928

Rémi Rorschash'ın Afrika turuna çıkışı.

1929

Gouttman'ın ölümü.

Blanche Gardel'in doğumu.

Elizabeth de Beaumont'un doğumu: Vera Orlova'nın Kuzey Amerika turnesi.

Cat Spade'ın ordulararası boks turnuvasında şampiyon olması.

Bartlebooth'un Simon-Crubellier Sokağı'nda bir daire satın alması.

Mart: Gaspard Winckler'in Paris'e gelişi; mayısta askere yazılması ve Fas'a gidişi.

Ekim: Henri Fresnel'in restoranını bırakması.

1930

Fernand de Beaumont'un Oviedo'da kazılara başlaması.

Léon Marcia'nın ilk yayınları.

Ocak: Ghislain Fresnel'in doğumu.

Madam Nochère'in doğumu.

Olivia Norvell'in doğumu.

Kasım: askerliğini bitiren Gaspard Winckler'in Marsilya'da Marguerite'le karşılaşması.

1931

Nisan: Ferdinand Gratiolet'nin egzotik deri deposunun yanması.

Mayıs: Marc Gratiolet'nin felsefe agregasyon sınavını geçmesi.

Marcel Appenzzell'in Sumatra'ya gidişi.

Rémi Rorschash'ın Afrika Altını adlı romamnın çıkışı.

Ferdinand Gratiolet'nin Arjantin'de ölümü.

Gaspard ve Marguerite Winckler'in Simon-Crubellier Sokağı'na taşınmaları.

Henri Fresnel'in trupunun dağılması.

1934

Madam Hourcade'ın Bartlebooth'un gelecekteki yapbozları için 500 siyah kutu imal etmesi.

Joseph Hieto'nun doğumu.

Mart: Emile Gratiolet'nin ölümü.

3 Eylül: Gérard Gratiolet'nin ölümü.

1935

Madam Hébert'in ölümü.

Ocak: Bartlebooth'un Gijon'da ilk suluboya resmini gerçekleştirmesi.

Ağustos: Oviedo kazılarının sonu.

11 Eylül: Antoine Brodin'in Florida'da öldürülmesi; Hélène Brodin-Gratiolet'nin daha sonraki haftalarda üç katili bulup öldürmesi.

12 Kasım: Fernand de Beaumont'un intihar etmesi; 16 kasımda Lédignan'da Korsika'dan özel olarak gelen Bartlebooth'un da hazır bulunduğu cenaze töreniyle gömülmesi.

1936

Bartlebooth Avrupa'da; martta İskoçya'ya (Skye adası) gidişi.

Michel Claveau'nun doğumu.

Celia Crespi'nin oğlunun doğumu.

1937

Bartlebooth Avrupa'da; temmuzda Alcyon adlı yatıyla ve konukları Serge Valène, Marguerite ve Gaspard Winckler'le birlikte Yugoslavya'da Trieste ve Dubrovnik kıyılarını dolaşması; aralıkta Sao Vicente (Portekiz) burnuna gidişi.

Nisan: Henri Fresnel'in Brezilya'ya gidişi.

Lino Margay'in Josette Massy'yle evlenmesi.

1938

Bartlebooth Afrika'da; şubatta Afrika'ya; haziranda İskenderiye'ye gidişi.

15 Mart: Anschluss.

Henri Gratiolet'nin ölümü.

Marcel Appenzzell'in Paris'e gidişi.

1939

Ocak: Smautf'un Agadir'de bir pazardan üç başlı bir haç satın alması.

Mart: Marcel Appenzzell'in tekrar Sumatra'ya gidişi.

Nisan: Josette Margay'in kardeşinin yanına dönmesi; Lino Margay'in Güney Amerika yolculuğu sırasında İtalyan Ferri'yle karşılaşması.

Ağustos: Bartlebooth Kenya'da; 10 Ağustos'ta Macklin'le birlikte yemek yemesi.

1940

Bartlebooth Afrika'da.
François Pierre LaJoie'nın Hekimler meslek örgütünden çıkarılması.
Nisan: Henri Fresnel'in New York'a gidişi ve Grace Twinker'in aşçılığına başlaması.
20 Mayıs: Olivier Gratiolet'nin esir düşmesi.
6 Haziran: Marie-Thérèse Moreau'nun kocasının ölümü.

1941

Bartlebooth Afrika'da.
7 Aralık: Pearl Harbour'un bombalanması.

1942

Bartlebooth Afrika'da.
Normandiya'da "Kyklops" operasyonu.
Mercan denizi savaşı.
Gaspard Wincler'in kızkardeşi, Anne Voltimand'ın ölümü.
18 Nisan: Marc Gratiolet'nin Fernand de Brinon'un bakanlığında görev alması; mayısta Olivier'yi kurtarmak için girişimde bulunması.
Haziran: Lino Margay'in hapisten çıkması.

1943

Bartlebooth Güney Amerika'da.
Louis Gratiolet'nin ölümü.
23 Haziran: mühendis genaral Pferdleichter'e suikast yapılması.
14 Temmuz: beş kızkardeş Trévins'lerin düşsel doğumu.
7 Ekim: Paul Hébert'in tutuklanması.
Kasını: Marguerite Winckler'in ölümü.

1944

Bartlebooth Güney Amerika'da.
Mayıs: Grégoire Voltimand'ın Garigliano üzerinde ölümü.
Haziran: Madam Appenzzell'in Vassieux-en-Vercors'da öldürülmesi.
Haziran: Marc Gratiolet'nin Lyon'da öldürülmesi.
Temmuz: Albert Massy'nin zorunlu çalışmadan dönüşü.
Ağustos: Paris'in kurtuluşu: Célia Crespi'nin oğlunun ölümü.
Eylül: Troyan'ın Paris'e dönüşü.

1945

Bartlebooth orta Amerika'da.
Elizabeth de Beaumont'un annesinin evinden kaçması.
Elzbieta Orlowska'nın doğumu.
Paul Hébert'in özgürlüğüne kavuşması.

Şam'da Fransızlara karşı ayaklanmalar; René Albin'in ölümü.
Kimyacı Wehsal'in Amerikalılar tarafından "Paperclip" operasyonuyla geri alınması.
Yüzü değişen Lino Margay'in Josette'e dönüşü.
Léon ve Clara Marcia'nın Simon-Crubellier Sokağı'na yerleşmeleri; Clara'nın Massy'nin saraç dükkânını satın alıp, bir antika mağazasına dönüştürmesi.

1946

Bartlebooth kuzey Amerika'da.
David Marcia'nın doğumu.
Caroline Echard'ın doğumu.
Flora Albin'in yurduna geri gönderilmesi.
26 Ocak: Olivia Norvell'in Jeremy Bishop'la evlenmesi;
7 Şubat'ta onu terk etmesi ve ABD'ye gitmesi.

1947

Hélène Brodin'in ölümü.
Cinoc'un Simon-Crubellier Sokağı'na taşınması.

1948

Bartlebooth Kuzey Amerika'da; kasımda Kaliforniya'dadır(Santa Catalina adası).
Rueil-Palace yangını: François ve Marthe Gratiolet kurbanlar arasındadır.
Ingeborg Skrifter ve Blunt Stanley'in karşılaşmaları.

1949

Bartlebooth Asya'da.
Ethel Rogers'in doğumu.
Kasım: Honoré'lerin ölümü.
Kasım: kont Della Marsa'nın Ballets Frère'i finanse etmesi; aralıkta Blanche Gardel'in çocuk aldırmak için Londra'ya gitmesi; Maximilien Riccetti'nin intiharı.

1950

Bartlebooth Asya'da.
Genç Riri diye bilinen Valentin Collot'nun doğumu.
Olivia Norvell'in son iki uzun metrajını cevirmesi.
Temmuz: Blunt Stanley'in Kore'ye gitmesi, birkaç hafta sonra firarı.

1951

Bartlebooth Asya'da; ekimde Okinawa'dadır.
Grace Twinker'in Ölümü.

Nisan: Cyrille Altamont'la Blanche Gardel'in evlenmesi; mayısta Simon-Crubellier Sokağı'na yerleşmeleri; Cyrille Altamont'un hemen arkasından UMEKGB'ye girmesi ve Cenevre'ye gitmesi.

1952

Bartlebooth Okyanusya'da; şubatta Salomon adalarında, ekimde Tasmanya'dadır.

Ingeborg, Blunt ve Carlos'un Paris'e gitmeleri.

Bir senatoryumda tedavi olduktan sonra Simon-Crubellier Sokağı'na dönen Paul Hébert'in Laetizia Grifalconi'yle tanışması.

1953

Bartlebooth Hint Okyanusu'nda; Smautf'un haçını Seyşeller'de üç başlı bir ana tanrıça heykeliyle değiştirmesi.

11 Haziran: Eric Ericsson'un ölümü (kaza sonucu ölmesi ya da kasıtlı biçimde öldürülmesi); Elizabeth de Beaumont'un kaçışı; Ewa Ericsson'un intiharı; 13 Haziran'da Sven Ericsson'un iki cesetle karşı karşıya kalması; aynı dönemde François Breidel'in Arlon'u terk etmesi.

27 Temmuz; Pan Mun Jon ateşkesi.

1954

Bartlebooth ve Smautf'un Türkiye'yi, Karadeniz'i, SSCB'yi katedip, kutup dairesine kadar çıkmaları, Norveç kıyılarını dolaşmaları; 21 Aralık'ta Bartlebooth'un Brouwershaven'de son deniz manzarasını yapması; 24 Aralık'ta Paris'e dönüşü.

Sven Ericsson'un Elizabeth de Beaumont'un kimliğini saptaması.

Nisan: Ingeborg Stanley ve Aurelio Lopez'in öldürülmeleri.

1955

Bartlebooth'un Gaspard Winckler'in yapbozlarını kurmaya başlaması.

Michel Claveau'nun ölümü.

Kléber'in Bartlebooth'un hizmetine girişi.

Elizabeth de Beaumont'un Cévennes'de saklanması.

Hervé Nochère'in Cezayir'de ölümü.

Ekim: Paul Hébert'in Mazamet'ye tayin edilmesi.

1956

Claveau'ların Madam Nochère tarafından geri alınan daireyi terk etmeleri.

Lise ve Charles Berger'nin bir Gilbert Becaud resitalinde tanışmaları.

Olivier Gratiolet'nin Cezayir'e geri çağrılması ve orada bir mayına basması.

Temmuz: *Lettres Nouvelles*'in 40'ıncı sayısında Luigi Pirandello'nun *Uçurumda* adlı bikâyesinin yayımlanması.

Temmuz: Elzbieta Orlowska ve Ebubekir'in Parçay-Les-Pins tatil köyünde tanışmaları.

1957

Şubat: kontes de Beaumont'un 101 yaşında ölmesi.

Haziran: Elizabeth de Beaumont ve François Breidel'in tanışmaları; Valence'da evlenmeleri.

1958

Olivia Norvell ve Rémi Rorschash'ın Davos'da tanışmaları.

Bernard Dinteville'in araştırmalara başlaması.

27 Temmuz: Anne Breidel'in doğumu; Elisabeth Breidel'in Sven Ericsson'a ilk mektubu.

1959

7 Eylül: Béatrice Breidel'in doğumu; Elisabeth'in Sven Ericsson'a ikinci mektubu; 14 eylül: François ve Elisabeth Breidel'in öldürülmesi; 17 eylül: Sven Ericsson'un intiharı. Ekim: Véronique Altamont'un doğumu.

1960

Üç Özgür Adam tarikatının kurulması.

Rémi Rorschash'ın Gratiolet ailesinin binadaki son iki dairesini satın alması.

Gilbert Berger'nin doğumu.

Olivier Gratiolet'nin hastabakıcısı Arlette Gratiolet'yle evlenmesi.

Şubat: Morellet'nin sol elinin üç parmağını yitirmesi.

Mayıs: Grégoire Simpson'un Opera kütüphanesindeki işini yitirmesi.

Mayıs: Hutting'in "Sisli"lerinin Galerie 22'de özel davetlilere sergilenmesi.

7 Mayıs: Léon Salini'nin Breidel çiftinin ölümü üzerine soruşturmasını tamamlaması.

19 Aralık: Schmetterling'in *Malakhitès*'inin prömiyeri.

1961

Grégoire Simpson'un ortadan kaybolması.

Berger'lerin Simon-Crubellier Sokağı'na taşınmaları.

Dinteville'in araştırmalarının sonu.

1962

Plassaert'lerin Simon-Crubellier Sokağı'na taşınması.

Isabelle Gratiolet'nin doğumu.

Profesör LeBran-Chastel'in "çalıntı"larının yayımlanması.

1963

Rémi Plassaert'in doğumu.

1964

Caroline Echard'ın David Marcia'dan kopuşu.

1965

Winckler'in sihirli aynalar üretmeye başlaması.

24 Aralık: babasının Arlette Criolat'yı boğup, sonra ihtihar etmesi.

1966

Caroline Echard'ın Philippe Marquiseaux'yla evlenmesi.

Elzbieta Orlowska'nın nihayet Tunus'a varması.

1967

Silver Glen of Alva'nın batışı.

Mahmud Orlowski'nin doğumu.

1968

Madam Echard'ın ölümü.

Mösyö Marquiseaux'nun ölümü.

Mayıs: Elzbieta Orlowska'nın Tunus'dan kaçışı ve Paris'e gidişi; Bartleboo-th'un çamaşırcısı Germaine'in emekli olması; Elzbieta'nın yeniden odasına kavuşması.

1969

Hutting'in Amerikalı bir koleksiyoncuya bir Gay-Lussac Sokağı "barikat"ı satması.

1970

"Genç Riri"nin Bar-Le-Duc'de tesadüfen Paul Hébert'e rastlaması. Madam Hourcade'ın emekli olması; Réol'lerin onun boşalttığı daireye yerleşmeleri; fiyatı yüksek geldiğinden satın alamadıkları lüks bir yatak odası takımı yüzünden birkaç ay içinde evlenmeleri. Henri Fresnel'in Alice'i görmek için geri gelişi; Alice'in hemen arkasından Yeni Kaledonya'daki oğluna gidişi.

Şubat: Marvel Houses Incorporated ve International Hostellerie'nin ilk ortak toplantısı; kasımda Marvel Houses International ve Incorporated Hostellerie'nin kuruluşu.

1971

Alice Fresnel'in Matmazel Crespi'ye mektubu.

4 Haziran: David Marcia'nın 35. Altın Kupa'daki motosiklet kazası.

Aralık: Rorschash'ların St.Moritz günleri.

1972

Marvel Houses International'ın Beyssandre'ı angaje etmesi.
Madam Adèle'in emekli olması.
Emilio Grifalconi'nin ölümü.
Serge Valène'in Bartlebooth'u son kez görmesi.

1973

Bartlebooth'un çifte katarakt ameliyatı geçirmesi.
Sam Horton'un cinsiyet değiştirmesi.
Beyssandre'ın Bartlebooth'un projesini keşfetmesi.
29 ekim: Gaspard Winckler'in ölümü.

1974

Rémi Rorschash'ın *Mêmoires d'un lutteur* adlı yapıtının çıkışı.
Nisan: Beyssandre'ın Bartlebooth'a ilk mektubu; 11 Temmuz: Beyssandre'ın Smautf'u ziyaret etmesi ve Bartlebooth'a meydan okuması.
Ağustos: Kerkennah Festivali'yle zarara uğrayan David Marcia'nın Simon-Crubellier Sokağı'na dönmesi.
Kasım: Morellet'nin içeri alınması.
25 Nisan: Bartlebooth'un 438. yapbozun tahribini filme almakla görevli kameramanın ölümünü öğrenmesi.
Mayıs: Marvel Houses'un projesinden vazgeçmesi.
23 Haziran: Percival Bartlebooth'un ölümü.
15 Ağustos: Serge Valène'in ölümü.

bu yapıtta anlatılan hikâyelerden bazılarının hatırlatılması

(Rakamlar bu hikâyenin genellikle ilk kez geçtiği bölümleri göstermektedir; bu bölümlerde hikâyeler kesin ve düzenli biçimde tam olarak anlatılmış değildir.)

Trapezinden inmek istemeyen akrobatın hikâyesi, 13.
Ölü numarası yapan aktörün hikâyesi, 34.
Avustralyalı aktrisin hikâyesi, 79.
Lomonossov hayranının hikâyesi, 60.
Eksantrik Amerikalı kadının hikâyesi, 55.
Eski Brigades Internationales (Uluslararası Birlikler) savaşçısının hikâyesi, 45.
Bıyıklı bir marsilyalı kadına âşık olan eski veterinerin hikâyesi, 85.
Eski kapıcıların hikâyesi, 35.
Anlaşılmayan antropologun hikâyesi, 25.
Antikacı ve saatlerinin hikâyesi, 66.
Efsanelere çok inanan ve güvenen arkeologun hikâyesi, 2
İspanyol arşivcinin hikâyesi, 80.
Arjantinli pilotun hikâyesi, 55.
İndonezya'ya yerleşen nevrastenik avukatın hikâyesi, 54.
Freischutz köpeğinin hikâyesi, 59.
İtalyan güzeliyle fizik kimya hocasının hikâyesi, 27.
Polonyalı güzelin hikâyesi, 57.
Üç kez öldürülen mücevhercinin hikâyesi, 50.
Hüsrana uğrayan botanikçinin hikâyesi, 72.
Saraç, kızkardeşi ve enişte sinin hikâyesi, 73.
Szczyrk saracının hikâyesi, 60.
Tek bir maç kazanamayan zenci boksörün hikâyesi, 40.
Rus kadın şarkıcının hikâyesi, 5.

Yeni Gine'yi keşfeden kaptanın hikâyesi, 80.
Eli parçalanan pratik çalışmalar şefinin hikâyesi, 7.
Hitler'in hayatta olduğunu kanıtlayan belgeler toplayan ambar şefinin hikâyesi, 91.
Alman kimyacının hikâyesi, 62.
Hepsi de başarılı olan beş kızkardeşin hikâyesi, 89.
Varşovalı soytarının hikâyesi, 57.
Gleichen kontunun hikâyesi, 10.
Uluslararası Sergi'de tanışan hizmetçi çiftin hikâyesi, 83.
Başyapıt arayan sanat eleştirmeninin hikâyesi, 87.
Tiyatro âşığı aşçının hikâyesi, 55.
Burgonyah aşçı kadının hikâyesi, 90.
Taze fasulyeli kadının hikâyesi, 35.
Kendine yeğenler bulan kadının hikâyesi, 89.
Çocuk aldıran dansözün hikâyesi, 88.
Çok gururlandığı mutfağı yıkmak zorunda kalan dekoratörün hikâyesi, 65.
Franklin'in aranmasında son seferin hikâyesi, 44.
Otelcilik alanındaki iki büyük devin hikâyesi, 87.
İki cimri satıcının hikâyesi, 54.
İsveçli diplomatın hikâyesi, 31.
Binanın en kıdemli kadınının hikâyesi, 20.
Kendi kendini yetiştirmiş eksperin hikâyesi, 39.
Yapbozcunun hikâyesi, 8.
Oratiolet ailesinin hikâyesi, 21.
Babasının kim olduğu hiçbir zaman öğrenilemeyen oda hizmetçisinin hikâyesi, 83.
Yapbozcunun karısının hikâyesi, 53.
Seksen üç kez şeytanı gösteren kadının hikâyesi, 65.
Suriye'de bir matbaa kuran kadının hikâyesi, 48.
Batakhane işleten kadının hikâyesi, 21.
Bir sabah konseri veren haytalarm hikâyesi, 92.
Berberiler tarafından tutsak edilen nişanlının hikâyesi, 78.
Tiyatrocu olmak isteyen bankacının kızının hikâyesi, 55.
İrikıyım kız ve kulesinin hikâyesi, 40.
Kahve garsonunun hikâyesi, 61.
Sakal traşı olan büyük babanın hikâyesi, 71.
En sevdiği oyunundan yoksun bırakılan dağsıçanının hikâyesi, 81.
Çekingen yüksek memur ve kinci karısının hikâyesi, 86.
İsa'nın Çilesi Kabı'nı satın alan adamın hikâyesi, 22.
Elmasın sentezini keşfettiğini sanan adamın hikâyesi, 14.
Suluboya resimler yapan ve bunlardan yapbozlar oluşturan adamın hikâyesi, 26.
Sözcükleri silen adamın hikâyesi, 60.

Cezayir'de bir mayına basan adamın hikâyesi, 58.
Deri ithal ederek servet sahibi olmak isteyen adamın hikâyesi, 21.
"Hortense"ın hikâyesi, 41.
Lizbonlu ithalatçı ve Mısırlı temsilcisinin hikâyesi, 70.
Mutfağa meraklı Alman sanayicinin hikâyesi, 36.
Hiçhir zaman memnun olmayan cazcının hikâyesi, 75.
Yatak odası takımı satın alan genç çiftin hikâyesi, 98.
Ailesinin yanında kalan genç çiftin hikâyesi, 30.
Yalnızca büyük babasının red etmediği genç annenin hikâyesi, 50.
Evinden kaçan genç kızın hikâyesi, 31.
Bir gün artık hiçbir şey yapmayan genç adamın hikâyesi, 52.
Johann Sigismond Küsser'in hikâyesi, 7.
Lady Fortright ve arabacısının hikâyesi, 4.
Sahte manyalar altında tutkularını gizleyen Lord'un hikâyesi, 90.
Toplama kampına gönderilen liseli gencin hikâyesi, 43.
Soyguncu olan yüksek yargı görevlisi ve karısının hikâyesi, 83.
Mark Twain'in hikâyesi, 94.
Bir hastası William Randolph Hearst'ın emriyle zehirlenmiş olan hekimin hikâyesi, 59.
Aldatılan hekimin hikâyesi, 96.
İmparatorun elçisinin hikâyesi, 78.
Büyük klasikleri küçümseyen yönetmenin hikâyesi, 75.
Karısı jimnastik dersleri veren misyonerin hikâyesi, 72.
Şanssız motosikletçinin hikâyesi, 75.
Birliğini terk eden subayın hikâyesi, 65.
Sağ kalan Panarşistin hikâyesi, 73.
Pinti patronun hikâyesi, 61.
Binanın resmini yapan ressamın hikâyesi, 17.
Vampir ressamın hikâyesi, 97.
Endişe verici bir düş gücü olan küçük kızın hikâyesi, 82.
Küçük Tunuslunun hikâyesi, 58.
Şair Jean-Baptiste-Rousseau'nun hikâyesi, 22.
Portreci ve sistemlerinin hikâyesi, 59.
Televizyon prodüktörünün hikâyesi, 13.
Hindistan'da kültür ataşeliği yapan tarihçinin hikâyesi, 46.
Fifre çalan ve radyo dinleyen ev sahibinin hikâyesi, 95.
Asansörde kalan dört gencin hikâyesi, 38.

Zengin opera meraklısının hikâyesi, 52.
Üç Özgür İnsan tarikatının hikâyesi, 3
Cezayir'de ölen üstçavuşun hikâyesi, 35.
Okyanusya'nın en çok madalyalı birinci kura askerinin hikâyesi, 79.
Kolsuz iskeletin hikâyesi, 67.

Öldürülen üç serserinin hikâyesi, 84.
Kıskanç kemancının hikâyesi, 95.
Efendisine dünya seyahatinde eşlik eden yaşlı uşağın hikâyesi, 15.

hamiş

(Bu kitap René Belletto, Hans Bellmer, Jorge Luis Borges, Michel Butor, İtalo Calvino, Agatha Christie, Gustave Flaubert, Sigmund Freud, Alfred Jarry, James Joyce, Franz Kafka, Michel Leiris, Malcolm Lowry, Thomas Mann, Gabriel Garcia Marquez, Harry Mathews, Herman Melville, Vladimir Nabokov, Georges Perec, Roger Price, Marcel Proust, Raymond Queneau, François Rabelais, Jacques Roubeaud, Raymond Roussel, Stendhal, Laurence Sterne, Théodore Sturgeon, Jules Verne, Unica Zürn'den kimi zaman hafifçe değiştirilmiş alıntılar içermektedir.)

"Parçaları yerleştirenin her hareketi, bu parçaların üreticisi tarafından kendisinden önce tekrarlanmıştır; eline aldığı, incelediği, okşadığı her parça, denediği, bir kez daha denediği her kombinasyon, her dokunuş, her sezgi, her umut, her cesaretsizlik bir başkası tarafından kararlaştırılmış, hesaplanmış, incelenmiştir."

Parça parça örülerek kendini tamamlayan bu roman, okuyucusundan da aynı titizlik ve hüneri beklemekte haklıdır.

"...Sihirli bir biçimde birleştirilen iki parça hem bir teklik olmuştur hem de hata, duraksama, bunalım ve bekleyiş kaynağı..."

Perec'ten bir başyapıt:
Yaşam Kullanma Kılavuzu: Belki de bir tuzaktır!!!

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27

ISBN 975-363-606-7

9 789753 636063